ΜΑΞΙΜΟΥ ΤΟΥ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ

15Α

ΕΡΓΑ.

ΘΕΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΠΟΛΕΜΙΚΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ
ΚΕΙΜΕΝΟ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ – ΣΧΟΛΙΑ
Ἀπὸ τὸν
ΙΓΝΑΤΙΟ ΣΑΚΑΛΗ
Φιλόλογο

ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ
ΤΩΝ
ΝΗΠΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΣΚΗΤΙΚΩΝ
15Α

Ἐπιμελητὴς Ἐκδόσεως

ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΣ Γ. ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ, Πτυχιοῦχος Θεολογίας

ΕΠΕ

ΕΚΔΟΤΙΚΟΣ ΟΙΚΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ
«ΤΟ ΒΥΖΑΝΤΙΟΝ»
ΠΑΤΕΡΙΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ»
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1995

ΜΑΞΙΜΟΣ
Ο
ΟΜΟΛΟΓΗΤΗΣ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στὸν παρόντα τόμο συνεχίζεται ἡ ἔκδοση τῶν Ἁπάντων τοῦ ἁγίου Μαξίμου μὲ ἔργα Θεολογικὰ καὶ Πολεμικά, ποὺ ὡς θέμα τους ἔχουν κυρίως τοὺς ἀγῶνες του ἐναντίον τῶν Μονοφυσιτῶν καὶ ἔπειτα τῶν Μονοθελητῶν. Τὰ περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ ἀποτέλεσαν πολὺ ἐνωρὶς ἑνιαία συλλογὴ καὶ γὶ αὐτὸ ἐκδίδονται μαζί. Αὐτὰ κατὰ σειρὰ καὶ σύμφωνα μὲ τὴν τάξη ποὺ ἐπικράτησε στὴ χειρόγραφη παράδοση, χωρὶς ὑπολογισμὸ χρόνου καὶ ἀντικειμένου, εἶναι:

1. *Πρὸς Μαρῖνον τὸν πρεσβύτερο Κύπρου.* Ἀναφέρεται στὶς δυνάμεις τῆς ψυχῆς καὶ στὶς δύο τοῦ Χριστοῦ θελήσεις.

2. *Πρὸς τὸν αὐτὸν Μαρῖνον ἐκ τῆς Περὶ ἐνεργειῶν καὶ θελημάτων πραγματείας, Κεφάλαιον Ν'.* Ἀναφέρεται στὴν ἕνωση τῶν φύσεων τοῦ Χριστοῦ.

3. *Πρὸς τὸν αὐτὸν Μαρῖνον, ἐκ τῆς ἰδίας πραγματείας, Κεφάλαιον ΝΑ'. Ὅτι δύο θελήματα λέγοντες οἱ Πατέρες ἐπὶ Χριστοῦ, τοὺς φυσικοὺς νόμους, οὐ τὰς γνώμας ἐσήμαναν.* Θέμα καὶ αὐτοῦ εἶναι τὰ δύο θελήματα τοῦ Χριστοῦ.

4. *Πρὸς Γεώργιον πρεσβύτερον καὶ ἡγούμενον, Περὶ τοῦ μυστηρίου τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Κυρίου.* Ἡ ἀνθρώπινη φύση τοῦ Χριστοῦ ἦταν ἴδια κατ' οὐσία καὶ ἀπαράλλακτη μὲ τὴ δική μας, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἁμαρτία, ἀφοῦ ἐλήφθη ἀπὸ τὴ δική μας μὲ τὴν ἄρρητη πρόσληψή του ἀπὸ τὰ ἄχραντα αἵματα τῆς πανάγνου Θεομήτορος, μὲ τὴν ὁποία ἑνώθηκε ὁ Λόγος καὶ ἔγινε σάρκα, χωρὶς νὰ παύσει νὰ εἶναι κατ' οὐσίαν τέλειος Θεός.

5. Ἀπαντήσεις σύντομες σὲ τρία μονοθελητικὰ ἐπιχειρήματα, ὅτι εἶναι μία ἡ ἐνέργεια τοῦ Χριστοῦ.

6. *Περὶ τοῦ, «Παρελθέτω τὸ ποτήριον»*. Ἡ ἑρμηνεία ποὺ δίνεται διακρίνεται γιὰ τὴν ἀντιμονοθελητική της τάση.

7. *Δογματικὸς τόμος, Πρὸς Μαρῖνον διάκονον ἐν Κύπρῳ*. Ἴσως πρόκειται γιὰ τὸν ἴδιο μὲ τὸν πρεσβύτερο. Ἀναφέρεται στὰ δύο θελήματα καὶ ἐνέργειες τοῦ Χριστοῦ.

8. *Ἐπιστολὴ πρὸς Νίκανδρον τὸν ἐπίσκοπον*. Ἀναφέρεται στὶς δύο ἐνέργειες τοῦ Χριστοῦ.

9. *Πρὸς τοὺς Σικελούς, μοναχοὺς καὶ λαϊκούς, ἀπολογία*. Ἀπολογεῖται δηλαδὴ γιὰ τὸ ὅτι τάχα ὁμολογοῦσε τρεῖς θελήσεις καὶ ἐνέργειες, μία γιὰ κάθε μία φύση καὶ μία γιὰ τὸ ἑνιαῖο πρόσωπο.

10. *Ἐπιστολὴ πρὸς Μαρῖνον, πρεσβύτερον ἐν Κύπρῳ ἐκ Καρχηδόνος*. Ἀναφέρεται στὴν ἐκπόρευση τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ στὴν ἀναμαρτησία τοῦ Κυρίου.

11. *Ἀπόσπασμα ἐπιστολῆς τῆς ἐν Ρώμῃ γραφείσης*. Πολεμεῖ ἐκείνους ποὺ ἐπιχειροῦσαν νὰ καταλύσουν τὸ μέγα καὶ πανύμνητο μυστήριο τῆς ὀρθοδόξου χριστιανικῆς θρησκείας.

12. *Περὶ τῶν δύο τοῦ Χριστοῦ φύσεων*. Πρόκειται ἴσως γιὰ ἕνα ἀπὸ τὰ ἀρχαιότερα ἔργα του.

13. *Ὅροι διάφοροι*. Πρόκειται γιὰ ὁρισμοὺς ποὺ ἀναφέρονται στὴν Τριαδολογία καὶ τὴ Χριστολογία.

14. *Τόμος Πνευματικὸς καὶ Δογματικός, πρὸς Στέφανον, ἐπίσκοπον Δώρων τῆς Παλαιστίνης*. Στρέφεται κατὰ τῆς ἐκθέσεως τοῦ ἐκ Ρώμης Ἡρακλείου.

15. *Περὶ τῶν δύο θελημάτων τοῦ ἑνὸς Χριστοῦ.*

16. *Περὶ Ὅρων Διαστολῶν.*

17. *Περὶ ἑνώσεων.*

18. *Ἐπίλυσις ἀποριῶν Θεοδώρου, διακόνου μονοθελητοῦ, πρὸς Μαρῖνον.*

19. *Δογματικὸς Τόμος πρὸς Μαρῖνον τὸν πρεσβύτερον*. Στὸ ἔργο αὐτὸ μεταξὺ τῶν ἄλλων ἑρμηνεύεται ὀρθόδοξα ἡ πρὸς τὸν Σέργιο ἐπιστολὴ τοῦ πάπα Ὀνωρίου.

20. *Πρὸς Θεόδωρον πρεσβύτερον ἐν Σικελίᾳ, Περὶ ποιότητος, ἰδιότητος καὶ διαφορᾶς.*

21. *Ἀπόσπασμα περὶ τῆς Συνόδου τῆς Χαλκηδόνος.*

22. *Κεφάλαια περὶ οὐσίας καὶ φύσεως, ὑποστάσεως καὶ προσώπου.* Πλαισιώνεται ἀπὸ συλλογὴ πατερικῶν χωρίων.

23. *Ὅτι ἀδύνατον ἓν θέλημα λέγειν ἐπὶ Χριστοῦ.*

24. *Κεφάλαια ι' περὶ δύο θελημάτων τοῦ Κυρίου, πρὸς Ὀρθοδόξους.*

25. *Ἀπάντησις πρὸς μοναχὸν Θεόδωρον.* Πρόκειται γιὰ φιλοσοφικὴ καὶ θεολογικὴ ἑρμηνεία τριαδολογικῶν καὶ χριστολογικῶν ὅρων. Πλαισιώνεται ἀπὸ πατερικὸ ἀνθολόγιο.

26. *Ὅροι διάφοροι περὶ δύο ἐνεργειῶν.* Πρόκειται γιὰ πατερικὸ ἀνθολόγιο.

Τὸ κείμενο ὅλων τῶν παραπάνω ἔργων λαμβάνεται ἀπὸ τὴν PG, τόμος 91, 9–285, στὸ ὁποῖο γίνεται διόρθωση σημαντικὴ ὡς πρὸς τὴ στίξη.

ΜΙΚΡΑ ΘΕΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΠΟΛΕΜΙΚΑ

ΠΡΟΣ ΜΑΡΙΝΟΝ

ΤΟΝ ΟΣΙΩΤΑΤΟΝ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΝ

Σκοπὸν θέμενος σαυτῷ τὴν πανύμνητον πρὸς τὸν Θεὸν στείλασθαι φιλίαν, θεοτίμητε πάτερ, εὐτάκτως πρὸς αὐτὴν διανύεις τὸν δρόμον, λόγῳ μὲν πρὸς ἀρετῆς γένεσιν τὴν τῶν ὄντων φύσιν περιγράφων(1), νῷ δὲ πρὸς ἀπλανοῦς ἑνώσεως [γνώσεως] σύστασιν παντὸς αἰῶνος καὶ χρόνου περιορίζων τὴν κίνησιν, αἷς θερμότερος ὁ τοῦ Θεοῦ συνεισέρχεται πόθος, τῇ τε ἀπειρίᾳ συμπαρεκτείνων σου τοῦ ποθοῦντος τὴν κίνησιν καὶ τῷ ἀκαταλήπτῳ τοῦ ποθουμένου τὴν ἔφεσίν σοι ποιῶν ἀκατάληπτον, ἧς τέλος αὐτός ἐστιν ὁ Θεός, πόθου τοῖς ἀξίοις γινόμενος πλήρωσις, ὡς ἀπόλαυσις ἀγαθῶν αὐθυπόστατος, ἧς μόνην τὴν πεῖραν οἶδε κατάληψιν ὁ λόγος, οἷα σαφῶς ὑπὲρ νόησιν τυγχάνουσαν, ἕνωσιν, ὡς μηδενὶ τύπῳ νοερῷ καθοτιοῦν ὑποπιπτούσης. Διὰ τοῦτο, τοῦ μὲν λόγου σοι γέγονε πρόσωπον(2) ὁ βίος, τοῦ δὲ βίου φύσις, ὁ λόγος, τὸν καινὸν ἀληθῶς κατὰ Χριστὸν ὑπογράφοντες ἄνθρωπον, εὐμιμήτως φέροντα τοῦ κτίσαντος Θεοῦ τὴν εἰκόνα καὶ τὴν ὁμοίωσιν, ἅστινας ὑποληπτέον νῦν τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν ἀγαθότητα, τὴν μὲν θεωρίας, τὴν δὲ πράξεως τέλος ὑπάρχουσαν, καὶ τὴν μὲν ψεύδους, τὴν δὲ πονηρίας ἀντίπαλον.

ΜΙΚΡΑ ΘΕΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΠΟΛΕΜΙΚΑ

ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΜΑΡΙΝΟ

ΤΟΝ ΟΣΙΟΤΑΤΟ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟ

Ἔβαλες σκοπό σου νὰ οἰκοδομήσεις μέσα σου τὴν ἀπὸ κάθε ἄποψη ἐπαινετὴ φιλία πρὸς τὸν Θεό, τιμημένε ἀπὸ τὸν Θεὸ πατέρα μας, καὶ τελεῖς μὲ τάξη τὸ δρόμο σου πρὸς αὐτήν, περιγράφοντας πρὸς ἐπίτευξη τῆς ἀρετῆς λογικὰ τὴ φύση τῶν ὄντων καὶ περιορίζοντας λογικὰ τὴν κίνηση ἀκέραιης τῆς αἰωνιότητας καὶ τοῦ χρόνου γιὰ τὴν πραγματοποίηση τῆς ἀλάθευτης ἕνωσης (γνώσης). Ἀπὸ ἐδῶ περνᾶ μέσα σου θερμότερος ὁ πόθος τοῦ Θεοῦ, ποὺ μὲ τὴν ἀπειρία του συμπαρεκτείνει τὴν κίνηση τὴ δική σου ποὺ τὸν ποθεῖς καὶ ποὺ μὲ τὴν ἀκατανοησία τοῦ παθητοῦ κάνει ἀκατανόητη τὴν ἐπιθυμία σου, τῆς ὁποίας τέλος εἶναι ὁ Θεὸς ὁ ἴδιος, ποὺ γίνεται στοὺς ἄξιους ἡ ἐκπλήρωση τοῦ πόθου τους, ἀφοῦ εἶναι ἡ αὐτοθεμελίωτη ἀπόλαυση τῶν ἀγαθῶν, τῆς ὁποίας μόνη κατανόησή της ὁ λόγος γνωρίζει τὴν ἐμπειρία της, ποὺ εἶναι σαφῶς μιὰ ἕνωση πάνω ἀπὸ νόηση, ἐπειδὴ δὲν ὑποπίπτει κατὰ ὁτιδήποτε σὲ κανένα τύπο τοῦ νοῦ μας. Γι' αὐτὸ πρόσωπο τοῦ λόγου σου ἔγινε ὁ βίος σου καὶ φύση τοῦ βίου σου ὁ λόγος, διαγράφοντας τὸν ἀληθινὰ νέον ἄνθρωπο κατὰ Χριστόν, ποὺ ἀποτελεῖ τέλεια μίμηση τῆς εἰκόνας καὶ τῆς ὁμοίωσης τοῦ Θεοῦ ποὺ τὸν δημιούργησε καὶ ποὺ πρέπει αὐτὲς νὰ τὶς θεωρήσομε ὡς τὴν ἀλήθεια καὶ τὴν ἀγαθότητα, τὴν πρώτη τέλος τῆς θεωρίας, καὶ τὴ δεύτερη τέλος τῆς πράξης, κι ἀκόμα τὴν πρώτη ἀντίπαλο τοῦ ψεύδους καὶ τὴ δεύτερη τῆς πονηρίας.

Ἐντεῦθέν σοι τῇ κατορθώσει τῶν ἀρετῶν ἡ τῶν θείων συνήφθη δογμάτων κατάληψις, τῷ τε πλήθει τῆς γνώσεως καὶ τῇ δυνάμει συνεχομένη τῆς ἀποδείξεως, καθ᾽ ἥν, τὸ πρός τινων οὐκ ἠκριβωμένως περὶ θελημάτων προταθὲν διαγνοὺς καὶ παρωσάμενος, ταυτὸν ἀλλήλοις εἶναι φαμένων θέλημα καὶ βούλησιν, καὶ βουλὴν καὶ προαίρεσιν καὶ γνώμην, ἐξουσίαν τε καὶ δόξαν καὶ φρόνησιν, μόνοις ἀλλήλων, διαφέροντα τοῖς ὀνόμασι, τοῦ τε Θεοῦ καὶ τῶν ἁγίων ἓν θέλημα γενήσεσθαι, καὶ διὰ τοῦτο βεβαιουμένων τὸν Χριστὸν ἓν θέλημα προαιρετικὸν ἔχειν καὶ διατεινομένων, οὐκ ἠρκέσθης σαυτῷ πρὸς τὴν τοῦ καλῶς κριθέντος βεβαίωσιν, διὰ τὴν σύντροφον πτωχείαν τοῦ πνεύματος, ἀλλὰ κἀμὲ τὸν ἰδιωτείᾳ συντεθραμμένον σύμψηφον λαβεῖν τῶν ἐγνωσμένων σοι καλῶς κατηξίωσας. Ὅπερ ποιήσων ἥκω, κἂν προπετές, τῷ τῆς εὐπειθείας μισθῷ νενικημένος. Ἑκάστου δὲ τούτων καθ᾽ εἱρμὸν τὴν γραφὴν ποιήσομαι σύντομον, καὶ οἷον ὁριστικήν, οὐκ ἐμοὺς ἐγχαράττων λόγους (πῶς γάρ, ὁ τούτων πενόμενος), ἀλλὰ τοὺς περὶ τούτων ἄλλοις πονηθέντας ἐρανισάμενος, ἵνα γνῶμεν ὡς ἀμφοῖν διαφέρουσιν ἀλλήλων ταῦτα, λέγω δὲ κλήσει καὶ πράγματι.

1. ΠΕΡΙ ΦΥΣΙΚΟΥ ΘΕΛΗΜΑΤΟΣ, ΗΓΟΥΝ ΘΕΛΗΣΕΩΣ

Θέλημά φασιν εἶναι φυσικόν, ἤγουν θέλησιν, δύναμιν τοῦ κατὰ φύσιν ὄντος ὀρεκτικήν, καὶ τῶν οὐσιωδῶς τῇ φύσει προσόντων συνεκτικὴν πάντων ἰδιωμάτων. Τούτῳ γὰρ συνεχομένη φυσικῶς ἡ οὐσία, τοῦ τε εἶναι καὶ ζῆν καὶ κινεῖσθαι κατ᾽ αἴσθησίν τε καὶ νοῦν ὀρέγεται, τῆς οἰκείας ἐφιεμένη φυσικῆς καὶ

Σύμφωνα μ' αὐτά, μέσα ἀπὸ τὴν κατόρθωση τῶν ἀρετῶν πραγματοποιήθηκε ἡ κατανόηση τῶν θείων δογμάτων, συναρτημένη μὲ τὸ πλῆθος τῆς γνώσης καὶ τὴ δύναμη τῆς ἀπόδειξης, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία, ἐννοώντας καὶ παραμερίζοντας τὴν ἀδιακρίβωτη πρόταση μερικῶν σχετικὰ μὲ τὰ θελήματα, ποὺ ἰσχυρίζονταν ὅτι εἶναι τὸ ἴδιο τὸ θέλημα καὶ ἡ βούληση καὶ ἡ σκέψη καὶ ἡ προαίρεση καὶ ἡ γνώμη, καὶ ὅτι ἡ ἐξουσία καὶ ἡ δοξασία καὶ ἡ φρόνηση διαφέρουν μεταξύ τους μόνο στὰ ὀνόματα, κι ὅτι θ' ἀποτελεσθεῖ ἕνα κοινὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἁγίων, καὶ γι' αὐτὸ βεβαιώνουν καὶ διατείνονται ὅτι ὁ Χριστὸς εἶχε στὴν προαίρεσή του ἕνα θέλημα, δὲν ἀρκέστηκες, ἐξαιτίας τῆς πτωχείας τοῦ πνεύματος ποὺ σὲ διακρίνει[1], στὸν ἑαυτό σου γιὰ νὰ βεβαωθεῖς γιὰ τὴν ὀρθότητα τῆς κρίσης σου, ἀλλ' ἀξίωσες κι ἐμένα, ποὺ ἔχω μεγαλώσει μέσα στὴν ἀμάθεια, νὰ μὲ λάβεις ὁμόψηφο στὶς σωστὲς ἀποφάσεις σου. Κι αὐτὸ ἔρχομαι νὰ κάνω· κι ἂν ἀποτελεῖ προπέτεια, μὲ νικᾶ ὁ μισθὸς τῆς ὑπακοῆς. Κάθε μία ἀπὸ αὐτὲς θὰ τὴν περιγράψω σύντομα μὲ τὴ σειρά της καὶ κάπως ἐπιγραμματικά, χωρὶς νὰ χρησιμοποιῶ δικά μου λόγια (γιατὶ πῶς νὰ τὸ κάνω ἐγὼ ποὺ εἶμαι πάμπτωχος σ' αὐτά), ἀλλὰ θὰ ἐρανιστῶ λόγους ἀπὸ τοὺς κόπους ἄλλων, γιὰ νὰ μάθομε ὅτι αὐτὰ διαφέρουν μεταξύ τους σὲ δύο, ἐννοῶ ὡς πρὸς τὸ ὄνομα καὶ ὡς πρὸς τὸ πράγμα.

1. ΠΕΡΙ ΦΥΣΙΚΟΥ ΘΕΛΗΜΑΤΟΣ, ΔΗΛΑΔΗ ΦΥΣΙΚΗΣ ΘΕΛΗΣΕΩΣ

Φυσικὸ θέλημα, δηλαδὴ φυσικὴ θέληση, λένε πὼς εἶναι ἡ δύναμη ποὺ ὀρέγεται ἐκεῖνο ποὺ ὑπάρχει κατὰ φύση καὶ ποὺ συνέχει ὅλα τὰ ἰδιώματα ποὺ ὑπάρχουν οὐσιουδῶς στὴ φύση. Γιατί, συγκρατούμενη ἀπὸ αὐτὸ ἡ οὐσία, ἐπιθυμεῖ φυσικὰ νὰ εἶναι καὶ νὰ ζεῖ καὶ νὰ κινεῖται μὲ τὴν αἴσθηση καὶ τὸ νοῦ, ἐπιθυμώπλήρους ὀντότητος. Θελητικὴ γὰρ ἑαυτῆς, καὶ τῶν ὅσα σύστασιν αὐτῆς ποιεῖσθαι πέφυκε, καθέστηκεν ἡ φύσις, τῷ τοῦ εἶναι αὐτῆς λόγῳ, καθ' ὃν ἔστι τε καὶ γέγονεν ὀρεκτικῶς ἐπηρτημένη. Διόπερ ἕτεροι τοῦτο τὸ φυσικὸν ὁριζόμενοι, θέλημά φασιν εἶναι ὄρεξιν λογικήν τε καὶ ζωτικήν, τὴν δὲ προαίρεσιν ὄρεξιν βουλευτικὴν τῶν ἐφ' ἡμῖν. Οὐκ ἔστιν οὖν προαίρεσις ἡ θέλησις, εἴπερ ἡ μὲν θέλησις ἁπλῆ τις ὄρεξίς ἐστι, λογική τε καὶ ζωτική, ἡ δὲ προαίρεσις ὀρέξεως καὶ βουλῆς καὶ κρίσεως σύνοδος. Ὀρεγόμενοι γὰρ πρότερον βουλευόμεθα, καὶ βουλευσάμενοι κρίνομεν· καὶ κρίναντες προαιρούμεθα τοῦ χείρονος τὸ δειχθὲν ἐκ τῆς κρίσεως κρεῖττον· καὶ ἡ μὲν μόνον ἤρτηται τῶν φυσικῶν, ἡ δὲ μόνων τῶν ἐφ' ἡμῖν καὶ δι' ἡμῶν γίνεσθαι δυναμένων. Οὐκ ἔστιν οὖν θέλησις ἡ προαίρεσις.

---

[1] Ματθ. 5,3.

2. ΠΕΡΙ ΒΟΥΛΗΣΕΩΣ

Ἀλλ' οὔτε βούλησίς ἐστιν ἡ προαίρεσις. Βούλησις μὲν γάρ ἐστιν ὄρεξις φανταστικὴ τῶν ἐφ' ἡμῖν καὶ οὐκ ἐφ' ἡμῖν· τουτέστι μόνη τῇ διανοίᾳ μορφουμένη. Ἡ δὲ ὄρεξις φανταστική, μόνης ἐστὶ τῆς διανοητικῆς δυνάμεως ἄνευ τοῦ βουλευτικοῦ λόγου τῶν ἐφ' ἡμῖν, ἡ ποιὰ φυσικὴ θέλησις. Ἡ δὲ προαίρεσις ὄρεξις βουλευτικὴ τῶν ἐφ' ἡμῖν πρακτῶν. Ἤρκει μὲν οὖν καὶ μόνον ὁ τῆς ὑπογραφῆς λόγος, δείξας τὴν τούτων διαφοράν, παῦσαι φιλονεικίας τοὺς περιττῶς φιλολογοῦντας καὶ τοῖς καλῶς ἐγνωσμένοις, οὐκ οἶδ' ὅπως εὐφήμως εἰπεῖν, σαφῶς ἀντιλέγοντας. Ἐπειδὴ δὲ ποθοῦσί πως οἱ φιλοπευστοῦντες διὰ πλειόνων ἐπιστῆναι τοῖς ζητουμένοις, ἐροῦμεν καὶ ἄλλως. Φασὶν οἱ περὶ τούτων διειληφότες· οὐ πᾶσιν οἷς ἁρμόζει τὸ προαιρεῖσθαι, πάντως ἁρμόζειν καὶ τὸ βούλεσθαι. Βούλεσθαι μὲν γὰρ ὑγιαίνειν καὶ πλουτεῖν καὶ ντας τὴ φυσικὴ καὶ τέλεια ὀντότητά της. Γιατὶ ἡ φύση θέλει τὸν ἑαυτό της καὶ ὅσα ἀποτελοῦν τὴ σύστασή της, στηριγμένη ἐπιθυμητικὰ στὸ λόγο τοῦ εἶναι της, σύμφωνα μὲ τὸν ὁποῖο ὑπάρχει κι ἔχει γίνει. Γι' αὐτὸ ὁρίζοντας ἄλλοι τὴ φυσικὴ αὐτὴ ἐπιθυμία, λένε πὼς θέλημα εἶναι ὄρεξη λογικὴ καὶ ζωτική, ἐνῶ ἡ προαίρεση ὄρεξη διασκεπτικὴ γιὰ ὅσα μᾶς ἀφοροῦν. Δὲν εἶναι λοιπὸν ἡ θέληση προαίρεση, ἐφόσον ἡ θέληση εἶναι ἁπλὴ ὄρεξη λογικὴ καὶ ζωτική, ἐνῶ ἡ προαίρεση εἶναι συνεργασία ὀρέξης καὶ σκέψης καὶ κρίσης. Ὅταν δηλαδὴ ἐπιθυμοῦμε, πρῶτα σκεπτόμαστε, καὶ ἀφοῦ σκεφτοῦμε κρίνομε, κι ἀφοῦ κρίνομε προτιμοῦμε ἀπὸ τὸ χειρότερο αὐτὸ ποὺ ἡ κρίση μᾶς ἔδειξε καλύτερο. Καὶ ἡ ὄρεξη ἐξαρτᾶται μόνο ἀπὸ τὰ φυσικά, ἐνῶ ἡ προαίρεση ἀναφέρεται σὲ ὅσα ἐξαρτῶνται ἀπὸ ἐμᾶς καὶ μπορεῖ νὰ γίνουν ἀπὸ μᾶς. Δὲν εἶναι λοιπὸν ἡ προαίρεση θέληση.

2. ΠΕΡΙ ΒΟΥΛΗΣΕΩΣ

Ἀλλὰ ἡ προαίρεση δὲν εἶναι οὔτε βούληση. Γιατὶ βούληση εἶναι φανταστικὴ ὄρεξη ἐκείνων ποὺ ἐξαρτῶνται καὶ δὲν ἐξαρτῶνται ἀπὸ ἐμᾶς· δηλαδὴ διαμορφώνεται μόνο μὲ τὴ διάνοια. Ἐνῶ ἡ ὄρεξη φαντάζεται μόνο τὴ διανοητικὴ δύναμη, χωρὶς διασκεπτικὸ λόγο ὅσων ἐξαρτῶνται ἀπὸ ἐμᾶς, ἢ ἀλλιῶς εἶναι κάποια φυσικὴ θέληση. Ἡ προαίρεση ὅμως εἶναι ὄρεξη διασκεπτικὴ ἐκείνων ποὺ εἶναι στὴν ἐξουσία μας νὰ πράττομε. Ἔφτανε λοιπὸν καὶ ἡ περιγραφὴ μόνο, δείχνοντας τὴ διαφορά τους, νὰ κάνει ἐκείνους ποὺ φιλολογοῦν περισσὰ νὰ σταματήσουν τὴ φιλονεικία τους, καὶ εἶναι σαφῶς ἀντίθετοι στὶς ὀρθὲς ἀποφάσεις (δὲν γνωρίζω πῶς νὰ τὸ πῶ εὐγενικά). Ἐπειδὴ ὅμως οἱ φιλοπερίεργοι ποθοῦν κατὰ κάποιο τρόπο νὰ τοὺς δοθοῦν περισσότερες ἐξηγήσεις γιὰ τὰ ζητήματα αὐτά, θὰ μιλήσομε κι ἀλλιῶς. Λένε ὅσοι ἔχουν ἀσχοληθεῖ καὶ μιλήσει γι' αὐτά, ὅτι σὲ ὅσους ἁρμόζει νὰ προαιρῶνται δὲν ἁρμόζει ὁπωσδήποτε σὲ ὅλους καὶ τὸ νὰ βούλονται. Λέμε δηλαδὴ ὅτι θέλομε νὰ ἔχομε ὑγεία καὶ νὰ εἶμα-

ἀθανατισθῆναί φαμεν, προαιρεῖσθαι δὲ πλουτεῖν καὶ ὑγιαίνειν καὶ ἀθανατισθῆναι οὐ λέγομεν· ἐπειδὴ ἡ μὲν βούλησις καὶ ἐπὶ τῶν δυνατῶν καὶ ἐπὶ τῶν ἀδυνάτων ἐστίν, ἡ δὲ προαίρεσις ἐπὶ μόνων δυνατῶν καὶ δι᾽ ἡμῶν γενέσθαι δυναμένων. Καὶ πάλιν, ἡ μὲν βούλησις τοῦ τέλους ἐστίν, ἡ δὲ προαίρεσις τῶν πρὸς τὸ τέλος. Τέλος οὖν εἶναί φασι τὸ βουλητόν, οἷον, τὴν ὑγίειαν· πρὸς τὸ τέλος δὲ τὸ βουλευτόν, οἷον, τὸν τῆς ὑγιείας τρόπον. Τὴν αὐτὴν οὖν ἀναλογίαν ἣν ἔχει τὸ βουλητὸν πρὸς τὸ βουλευτόν, ἔχειν τὴν βούλησίν φασι πρὸς τὴν προαίρεσιν, εἴπερ ταῦτα μόνα προαιρούμεθα, ἃ δι᾽ ἡμῶν οἰόμεθα δύνασθαι γενέσθαι. Βουλόμεθα δὲ καὶ τὰ μὴ δι᾽ ἡμῶν οἷά τε γενέσθαι. Δέδεικται τοίνυν, ὡς οὐδὲ βούλησίς ἐστιν ἡ προαίρεσις· δειχθήσεται δὲ πάλιν, ὡς οὔτε βούλευσίς ἐστιν, ἤγουν βουλή.

3. ΠΕΡΙ ΒΟΥΛΗΣ, ΗΓΟΥΝ ΒΟΥΛΕΥΣΕΩΣ

Τὴν βουλήν, ἤγουν βούλευσιν, εἶναί φασιν ὄρεξιν ζητητικὴν περί τι τῶν ἐφ᾽ ἡμῖν πρακτῶν γινομένην, προαιρετὸν δὲ τὸ ἐκ τῆς βουλῆς κριθέν. Δῆλον οὖν ἐντεῦθεν, ὡς ἡ μὲν βούλευσις ἐπὶ τοῖς ἔτι ζητουμένοις ἐστίν, ἡ δὲ προαίρεσις ἐπὶ τοῖς ἤδη προκεκριμένοις. Καὶ δῆλον οὐκ ἐκ μόνου τοῦ ὁρισμοῦ, ἀλλὰ κἀκ τῆς ἐτυμολογίας. Προαιρετὸν γάρ ἐστι τὸ ἕτερον πρὸ ἑτέρου αἱρετόν. Οὐδεὶς δὲ προκρίνει τι μὴ βουλευσάμενος, οὐδὲ αἱρεῖται μὴ κρίνας. Οὐκ ἔστιν οὖν βουλή, τουτέστι βούλευσις, ἡ προαίρεσις.

4. ΠΕΡΙ ΠΡΟΑΙΡΕΣΕΩΣ

Προαίρεσιν εἶναί φασιν ὄρεξιν βουλευτικὴν τῶν ἐφ᾽ ἡμῖν

στε πλούσιοι καὶ ἀθάνατοι, δὲν λέμε ὅμως ὅτι προαιρούμαστε νὰ εἶμαστε πλούσιοι καὶ ὑγιεῖς καὶ ἀθάνατοι, ἐπειδὴ ἡ βούληση ἐκδηλώνεται στὰ δυνατὰ καὶ στὰ ἀδύνατα, ἐνῶ ἡ προαίρεση μόνο σὲ ὅσα εἶναι δυνατὰ καὶ μποροῦν νὰ γίνουν ἀπὸ μᾶς. Και πάλι· ἡ βούληση ἀναφέρεται στὸ τέλος, ἡ προαίρεση σὲ ὅσα μᾶς ὁδηγοῦν στὸ τέλος. Τέλος λοιπὸν λένε πὼς εἶναι αὐτὸ ποὺ θέλομε, ὅπως ἡ ὑγεία· ἐνῶ ὁδηγεῖ στὸ τέλος αὐτὸ γιὰ τὸ ὁποῖο διασκεπτόμαστε, ὅπως ὁ τρόπος τῆς ὑγείας. Τὴν ἴδια λοιπὸν ἀναλογία ποὺ ἔχει τὸ ἀντικείμενο τῆς βούλησης πρὸς τὸ ἀντικείμενο τῆς διάσκεψης λένε πὼς ἔχει ἡ βούληση πρὸς τὴν προαίρεση, ἐφόσον προαιρούμαστε αὐτὰ μονάχα, ὅσα νομίζομε ὅτι μποροῦν νὰ γίνουν ἀπὸ μᾶς. Θέλομε ὅμως καὶ ὅσα δὲν μποροῦν νὰ γίνουν ἀπὸ μᾶς. Ἀποδείξαμε λοιπὸν ὅτι δὲν εἶναι οὔτε βούληση ἡ προαίρεση, καὶ θ' ἀποδειχθεῖ πάλι ὅτι δὲν εἶναι οὔτε διάσκεψη, δηλαδὴ σκέψη.

3. ΠΕΡΙ ΒΟΥΛΗΣ, ΔΗΛΑΔΗ ΒΟΥΛΕΥΣΕΩΣ

Ἡ σκέψη, δηλαδὴ ἡ διάσκεψη, λένε πὼς εἶναι ὄρεξη ποὺ ἐκδηλώνεται κι ἐξετάζει κάτι ἀπὸ αὐτὰ ποὺ μποροῦμε νὰ πράξομε, κι αὐτὸ ποὺ κρίνει ἡ σκέψη εἶναι τὸ προαιρετό. Εἶναι λοιπὸν ἀπὸ αὐτὸ φανερὸ ὅτι ἡ σκέψη (ἡ βούλευση) γίνεται γι' αὐτὰ ποὺ ἀκόμη ἀναζητοῦμε, ἐνῶ ἡ προαίρεση γιὰ ὅσα ἔχουν ἤδη προκριθεῖ. Καὶ γίνεται φανερὸ ὄχι μόνο ἀπὸ τὸν ὁρισμὸ ἀλλὰ κι ἀπὸ τὴν ἐτυμολογία[2]. Προαιρετὸ εἶναι ἐκεῖνο ποὺ ἐκλέγομε (αἱρετὸ) πρὶν ἀπὸ κάποιο ἄλλο, καὶ κανένας δὲν προκρίνει κάτι, ἂν δὲν σκεφτεῖ, οὔτε διαλέγει, ἂν δὲν κρίνει. Ἡ προαίρεση λοιπὸν δὲν εἶναι σκέψη, δηλαδὴ διάσκεψη.

4. ΠΕΡΙ ΠΡΟΑΙΡΕΣΕΩΣ

Τὴν προαίρεση ὁρίζουν ὡς ὄρεξη διασκεπτικὴ γιὰ ὅσα

---

[2] III Ἠθικὰ c 2.

πρακτῶν. Μικτὸν γάρ τι καὶ πολλοῖς σύγκρατον ἡ προαίρεσις, ἐξ ὀρέξεως καὶ βουλῆς συγκειμένη καὶ κρίσεως. Οὐδέτερον γὰρ τούτων ὑπάρχει καθ' αὐτὸ θεωρούμενον ἡ προαίρεσις· οὔτε γὰρ μόνον ὄρεξις καθ' αὐτήν, οὔτε βουλή, οὔτε κρίσις, ἀλλὰ ἐκ τούτων σύγκρατος, καθὼς ὁ καθ' ἡμᾶς ἄνθρωπος ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος σύνθετος. Ἐπειδὴ τότε προαίρεσις καὶ προαιρετὸν γίνεται τὸ προκριθὲν ἐκ τῆς βουλῆς, περὶ οὗ ἡ προαίρεσις, ὅταν προσλάβῃ τὴν ὄρεξιν. Ἀναγκαίως οὖν ἡ προαίρεσις περὶ ταῦτά ἐστι μετὰ τὴν κρίσιν, περὶ ἃ ἡ βουλὴ πρὸ τῆς κρίσεως. Ἐκεῖνα γὰρ προαιρούμεθα, περὶ ὧν βουλευόμεθα.

5. ΠΕΡΙ ΤΙΝΩΝ ΒΟΥΛΕΥΟΜΕΘΑ

Βουλευόμεθα δὲ περὶ τῶν ἐφ' ἡμῖν καὶ δι' ἡμῶν γίνεσθαι δυναμένων καὶ ἄδηλον ἐχόντων τὸ τέλος. Τὸ μὲν οὖν ἐφ' ἡμῖν εἴρηται, ἐπειδὴ περὶ τῶν πρακτῶν μόνον βουλευόμεθα. Ταῦτα γὰρ ἐφ' ἡμῖν· οὐ γὰρ περὶ τῆς αὐθυποστάτου σοφίας. Οὔτε γὰρ περὶ Θεοῦ, οὔτε περὶ τῶν ἐξ ἀνάγκης καὶ ἀεὶ ὡσαύτως γινομένων, οἷον τῆς κυκλικῆς τῶν χρόνων κινήσεως· οὔτε περὶ τῶν οὐκ ἀεὶ μὲν ὄντων, ἀεὶ δὲ ὁμοίως γινομένων, οἷον ἀνατολῆς ἡλίου καὶ δύσεως· οὔτε περὶ τῶν φύσει μέν, οὐκ ἀεὶ δὲ ὁμοίως γινομένων, ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον· οἷον, περὶ τοῦ πολιοῦσθαι τὸν ἐξηκοντούτην, ἢ γενειάσκειν τὸν εἰκοσαετῆ· οὔτε περὶ τῶν φύσει μέν, ἄλλοτε δὲ ἄλλως ἀορίστως γινομένων· οἷον περὶ ὄμβρων καὶ αὐχμῶν καὶ χαλάζης. Διὰ ταῦτα μὲν τὸ 'ἐφ' ἡμῖν' εἴρηται, τὸ δέ, 'δι' ἡμῶν γίνεσθαι δυναμένων', ἐπειδήπερ οὐ περὶ πάντων ἀνθρώπων οὔτε περὶ παντὸς πράγματος βουλευόμεθα, ἀλλ' οὐδὲ περὶ πάντων τῶν ἐφ' ἡμῖν, καὶ δι' ἡμῶν γινομένων, ἀλλὰ δεῖ ἐμεῖς μποροῦμε νὰ πράξομε. Γιατὶ ἡ προαίρεση εἶναι κάτι μικτὸ καὶ κράμα ἀπὸ πολλά, ἀποτελούμενη ἀπὸ ὄρεξη καὶ σκέψη καὶ κρίση. Κανένα ἀπὸ αὐτὰ δηλαδὴ καθεαυτὸ δὲν εἶναι ἡ προαίρεση. Οὔτε μόνο ὄρεξη καθεαυτὴ εἶναι οὔτε σκέψη οὔτε κρίση, ἀλλ' εἶναι ἕνα κράμα ἀπὸ αὐτά, ὅπως ἡ ἀνθρώπινη ὑπόστασή μας εἶναι σύνθετη ἀπὸ ψυχὴ καὶ σῶμα. Ἐπειδὴ αὐτὸ ποὺ προκρίθηκε ἀπὸ τὴ σκέψη, στὸ ὁποῖο ἀναφέρεται ἡ προαίρεση, τότε γίνεται προαίρεση καὶ προαιρετό, ὅταν προσλάβει τὴν ὄρεξη. Ἀναγκαστικὰ λοιπὸν ἡ προαίρεση σχετικὰ μὲ αὐτὰ ἐκδηλώνεται μετὰ τὴν κρίση, γιὰ τὰ ὁποῖα λειτουργεῖ ἡ σκέψη πρὶν ἀπὸ τὴν κρίση. Ἐκεῖνα δηλαδὴ προαιρούμαστε, γιὰ τὰ ὁποῖα σκεπτόμαστε.

5. ΓΙΑ ΠΟΙΑ ΣΚΕΠΤΟΜΑΣΤΕ

Σκεπτόμαστε γιὰ ὅσα ἐξαρτῶνται ἀπὸ ἐμᾶς καὶ μποροῦν νὰ γίνουν ἀπὸ μᾶς καὶ ποὺ τὸ τέλος τους δὲν εἶναι φανερό. Τὸ 'ἐξαρτῶνται ἀπὸ μᾶς' τὸ εἴπαμε, ἐπειδὴ σκεφτόμαστε μόνο γιὰ ὅσα μποροῦμε νὰ πράξομε. Γιατὶ αὐτὰ εἶναι στὴν ἐξουσία μας. Δὲν σκεφτόμαστε βέβαια γιὰ τὴν αὐτοϋπόσταση σοφία οὔτε γιὰ τὸν Θεὸ οὔτε γιὰ ὅσα γίνονται κατ' ἀνάγκη καὶ πάντοτε μὲ τὸν ἴδιο τρόπο, ὅπως εἶναι ἡ κυκλικὴ κίνηση τῶν χρόνων, οὔτε γιὰ ὅσα δὲν ὑπάρχουν ἀδιάκοπα, ἐπαναλαμβάνονται ὅμως ὅμοια, ὅπως ἡ ἀνατολὴ καὶ ἡ δύση τοῦ ἡλίου, οὔτε γιὰ ὅσα συμβαίνουν βέβαια μέσα στὴ φύση, ὅμως δὲν γίνονται ὅμοια πάντοτε, ἀλλὰ τὶς περισσότρες φορές, ὅπως τὸ νὰ γίνονται ἄσπρα τὰ μαλλιὰ ἐκείνου ποὺ γίνεται ἑξήντα ἐτῶν, ἢ νὰ βγάζει γένεια ὁποιος μπαίνει στὰ εἴκοσι, οὔτε γιὰ τὰ φυσικὰ φαινόμενα ποὺ γίνονται διαφορετικὰ καὶ ἄτακτα σὲ διάφορους χρόνους, ὅπως εἶναι οἱ βροχές, οἱ ξηρασίες καὶ τὸ χαλάζι. Γι' αὐτὰ λοιπὸν ἔχει λεχθεῖ τὸ 'Εἶναι στὴν ἐξουσία μας', ἐνῶ τὸ 'Ποὺ μποροῦν νὰ γίνουν ἀπὸ ἐμᾶς' λέγεται ἐπειδὴ δὲν σκεφτόμαστε γιὰ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους οὔτε γιὰ ὅλα τὰ πράγματα, οὔτε βέβαια καὶ γιὰ ὅλα ὅσα εἶναι στὴν ἐξουσία μας καὶ μποροῦν νὰ γίνουν ἀπὸ ἐμᾶς, ἀλλὰ πρέπει νὰ εἶπροσκεῖσθαι 'καὶ ἄδηλον ἐχόντων τὸ τέλος'. Ἐὰν γὰρ ᾖ φανερὸν καὶ ὁμολογούμενον, οὐκ ἔτι περὶ αὐτοῦ βουλευόμεθα, κἂν ἐφ' ἡμῖν καὶ δι' ἡμῶν γίνηται. Ἐδείχθη δέ, ὡς οὐδὲ περὶ τοῦ τέλους, ἀλλὰ περὶ τῶν πρὸς τὸ τέλος, ἡ βουλή. Βουλευόμεθα γὰρ οὐ πλουτῆσαι, ἀλλ' ὅπως καὶ δι' ὧν πλουτήσομεν. Καὶ συντόμως εἰπεῖν, περὶ τούτων μόνον βουλευόμεθα, ὧν ἡ πρᾶξις ἐπίσης ἐνδέχεται· ἔστι δὲ ἐπίσης ἐνδεχόμενον, ὃ αὐτό τε δυνάμεθα, καὶ τὸ ἀντικείμενον αὐτῷ. Εἰ γὰρ μὴ ἀμφότερα ἠδυνάμεθα, οὐκ ἂν περὶ ἀμφοτέρων ἐβουλευόμεθα. Περὶ γὰρ τῶν ὁμολογουμένων καὶ φανερῶν, ἢ τῶν ἀδυνάτων καὶ οὐκ ἐνδεχομένων, οὐδεὶς βουλεύεται. Εἰ δὲ τὸ ἕτερον μόνον τῶν ἀντικειμένων ἠδυνάμεθα, τοῦτο μὲν ἦν ὁμολογούμενον ὡς ἀναμφίβολον, τὸ δὲ ἀντικείμενον ἀδύνατον. Οἷον, ἄρτου καὶ λίθου προκειμένων, οὐδεὶς βουλεύεται ποῖον ποιήσεται βρῶμα· τοῦ μὲν ὁμολογουμένου, τοῦ δὲ σαφῶς ὄντος ἀδυνάτου. Ταῦτα γοῦν προαιρούμεθα, τὰ ἐπίσης ἐνδεχόμενα, περὶ ὧν καὶ βουλευόμεθα.

6. ΠΕΡΙ ΓΝΩΜΗΣ

Ἀλλ' οὔτε γνώμη τίς ἐστιν ἡ προαίρεσις, κἂν οἱ πολλοὶ τοῦτο προχείρως νομίζωσιν, ἀλλὰ γνώμης, εἴπερ τὴν γνώμην εἶναί φασιν ὄρεξιν ἐνδιάθετον τῶν ἐφ' ἡμῖν, ἐξ ἧς ἡ προαίρεσις, ἢ διάθεσιν ἐπὶ τοῖς ἐφ' ἡμῖν ὀρεκτικῶς βουλευθεῖσι. Διατεθεῖσα γὰρ ἡ ὄρεξις τοῖς κριθεῖσιν ἐκ τῆς βουλῆς, γνώμη γέγονε, μεθ' ἥν, ἢ κυριώτερον εἰπεῖν, ἐξ ἧς ἡ προαίρεσις. Ἕξεως οὖν πρὸς ἐνέργειαν ἐπέχει λόγον ἡ γνώμη πρὸς τὴν προαίρεσιν.

ναι κοντά μας καὶ νὰ ἔχουν ἄδηλο τέλος. Ἂν δηλαδὴ εἶναι φανερὸ τὸ πρᾶγμα καὶ τὸ ὁμολογοῦμε δὲν σκεφτόμαστε πλέον γι' αὐτό, ἔστω κι ἂν εἶναι στὴν ἐξουσία μας καὶ γίνεται ἀπὸ μᾶς. Δείξαμε ἀκόμα ὅτι ἡ σκέψη δὲν ἐκδηλώνεται γιὰ τὸ τέλος, ἀλλὰ γιὰ ὅσα συντελοῦν στὸ τέλος. Σκεφτόμαστε δηλαδὴ ὄχι νὰ πλουτήσομε, ἀλλὰ πῶς καὶ μὲ τί. Καὶ γιὰ νὰ μιλήσομε μὲ συντομία, σκεφτόμαστε μόνο γιὰ ὅσα ἡ πράξη τους εἶναι ἐνδεχόμενη· ἐνδεχόμενο εἶναι ἐπίσης αὐτὸ ποὺ καὶ τὸ ἴδιο μποροῦμε νὰ σκεφτοῦμε καὶ τὸ ἀντίθετό του. Ἂν δηλαδὴ δὲν ἤμαστε ἱκανοὶ καὶ γιὰ τὰ δύο, δὲν θὰ σκεφτόμαστε γιὰ τὰ δύο. Γιατὶ ὅσα ὁμολογοῦνται καὶ εἶναι φανερὰ ἢ εἶναι ἀδύνατα καὶ ὄχι ἐνδεχόμενα κανένας δὲν τὰ σκέφτεται. Κι ἂν μπορούσαμε τὸ ἕνα μονάχα ἀπὸ ἕνα ζεῦγος ἀντίθετο, αὐτὸ θὰ ἦταν τὸ ὁμολογούμενο, ἐπειδὴ θὰ ἦταν ἔξω ἀπὸ ἀμφιβολία, ἐνῶ τὸ ἀντίθετό του θὰ ἦταν ἀδύνατο. Ὅταν γιὰ παράδειγμα βρίσκονται μπροστά μας ψωμὶ κι ἕνα λιθάρι, κανένας δὲν ἐξετάζει ποιὸ νὰ κάνει τροφή του· γιατὶ τὸ ἕνα εἶναι ὁμολογούμενο, ἐνῶ τὸ ἄλλο εἶναι ἀναντίρρητα ἀδύνατο. Αὐτὰ λοιπὸν προαιρούμαστε, ὅσα εἶναι ἐξίσου ἐνδεχόμενα, καὶ αὐτὰ εἶναι ἐκεῖνα ποὺ σκεφτόμαστε.

6. ΠΕΡΙ ΓΝΩΜΗΣ

Οὔτε βέβαια ἡ προαίρεση εἶναι κάποια γνώμη, κι ἂς τὸ πιστεύουν αὐτὸ ἔτσι ἐπιπολαῖα οἱ πολλοί, ἀλλὰ ἀναφέρεται στὴ γνώμη, ἂν βέβαια δέχονται ὅτι ἡ γνώμη εἶναι ὄρεξη ἐνδιάθετη γιὰ ὅσα ἐξαρτῶνται ἀπὸ ἐμᾶς, ἀπὸ τὴν ὁποία προέρχεται ἡ προαίρεση, ἢ εἶναι διάθεση γιὰ ὅσα ἐξαρτημένα ἀπὸ ἐμᾶς σκεφτήκαμε, ἐπειδὴ τὰ ὀρεγόμαστε. Γιατὶ ὅταν ἡ ὄρεξη δεχθεῖ ὅσα ἔκρινε ἡ σκέψη, γίνεται γνώμη, κι ἔπειτα ἀπὸ αὐτήν, ἢ γιὰ νὰ τὸ ποῦμε πιὸ κυριολεκτικά, ἀπὸ τὴν ὁποία προέρχται ἡ προαίρεση. Ἐπομένως ἡ γνώμη ὡς πρὸς τὴν προαίρεση ἔχει τὸ λόγο τῆς ἕξης ὡς πρὸς τὴν ἐνέργεια.

7. ΠΕΡΙ ΕΞΟΥΣΙΑΣ

Ἀλλ᾽ οὔτε ἐξουσία ἐστὶν ἡ προαίρεσις. Ἡ μὲν γὰρ προαίρεσις, ὡς πολλάκις ἔφην, ὄρεξίς ἐστι βουλευτικὴ τῶν ἐφ᾽ ἡμῖν πρακτῶν, ἡ δὲ ἐξουσία κυριότης ἔννομος τῶν ἐφ᾽ ἡμῖν πρακτῶν, ἧ κυριότης ἀκώλυτος τῆς τῶν ἐφ᾽ ἡμῖν χρήσεως, ἧ ὄρεξις τῶν ἐφ᾽ ἡμῖν ἀδούλωτος. Οὐκ ἔστιν οὖν ταυτὸν ἐξουσία καὶ προαίρεσις, εἴπερ κατ᾽ ἐξουσίαν μὲν προαιρούμεθα, οὐκ ἐξουσιάζομεν δὲ κατὰ προαίρεσιν· καὶ ἡ μὲν ἐπιλέγεται μόνον, ἡ δὲ χρᾶται τοῖς ἐφ᾽ ἡμῖν καὶ τοῖς ἐπὶ τοῖς ἐφ᾽ ἡμῖν, ἤγουν, προαιρέσει καὶ κρίσει καὶ βουλῇ. Κατ᾽ ἐξουσίαν γὰρ βουλευόμεθα καὶ κρίνομεν καὶ προαιρούμεθα καὶ ὁρμῶμεν καὶ χρώμεθα τοῖς ἐφ᾽ ἡμῖν.

8. ΠΕΡΙ ΔΟΞΗΣ

Ἀλλ᾽ οὔτε δόξα τίς ἐστιν ἡ προαίρεσις. Ἡ μὲν γὰρ δόξα διττή· λογική τε καὶ ἄλογος· ἡ δὲ προαίρεσις τρεπτή. Τὴν μὲν οὖν ἄλογον δόξαν εἶναί φασιν ἀπλῆν γνῶσιν καὶ πρόχειρον, ὡς ὅταν τις προφέρη δόξαν ἀλλοτρίαν, ἀγνοῶν τὴν αὐτῆς αἰτίαν. Οἷον, ἀθάνατον λέγων τὴν ψυχὴν καὶ μὴ διδοὺς ἀποδεικτικὴν αἰτίαν τῆς ἀθανασίας αὐτῆς. Τὴν δὲ λογικὴν δόξαν γνῶσιν εἶναι λέγουσι, κατὰ ἀποπεράτωσιν τῆς διανοίας συνισταμένην, ὡς ὅταν τις λογισάμενός τι, καὶ τὴν αἰτίαν αὐτοῦ ἐπιστημονικῶς ἀποδίδωσι. Διάνοια γάρ ἐστιν ἡ διήκουσα καὶ διαστηματικῶς ἐνεργοῦσα, ἀπὸ προτάσεως ἀρχομένη μέχρι συμπεράσματος. Οἷον, προτίθεταί τις δεῖξαι τὴν ψυχὴν ἀθάνατον καὶ λέγει· Ἐπειδὴ αὐτοκίνητός ἐστιν ἡ ψυχή, τὸ δὲ αὐτοκίνητον ἀεικίνητον, τὸ δὲ ἀεικίνητον ἀθάνατον, ἡ ψυχὴ ἄρα ἀθάνατος. Ἢ πάλιν· Ἐπει-

7. ΠΕΡΙ ΕΞΟΥΣΙΑΣ

Οὔτε ὅμως καὶ ἐξουσία εἶναι καὶ προαίρεση. Γιατὶ ἡ προαίρεση, ὅπως εἶπα πολλὲς φορές, εἶναι ὅρεξη ποὺ ἐξετάζει ὅσες πράξεις εἶναι στὴν ἐξουσία μας, ἡ ἐξουσία πάλι εἶναι ἔννομη κυριότητα τῶν πράξεων ποὺ εἶναι στὴν ἐξουσία μας, ἢ κυριότητα ἀκώλυτη νὰ χρησιμοποιοῦμε ὅσα εἶναι στὴν ἐξουσία μας, ἢ ὅρεξη ἀδούλωτη γιὰ ὅσα εἶναι στὴν ἐξουσία μας. Δὲν εἶναι λοιπὸν τὸ ἴδιο ἐξουσία καὶ προαίρεση, ἐφόσον εἶναι στὴν ἐξουσία μας νὰ προαιρούμαστε, ἀλλὰ δὲν ἐξουσιάζομε σύμφωνα μὲ τὴν προαίρεσή μας. Ἀκόμα, ἡ προαίεση κάνει μόνο τὴν ἐκλογή, ἐνῶ ἡ ἄλλη χρησιμοποιεῖ ὅσα εἶναι στὴν ἐξουσία μας καὶ ὅσα συντελοῦν σ' αὐτά, δηλαδὴ τὴν προαίρεση, τὴν κρίση καὶ τὴ σκέψη. Σκεφτόμαστε δηλαδὴ ἐπειδὴ ἔχομε τὴν ἐξουσία γι' αὐτό, καὶ κρίνομε καὶ προαιρούμαστε καὶ ριχνόμαστε στὴν πράξη καὶ χρησιμοποιοῦμε ὅσα εἶναι στὴν ἐξουσία μας.

8. ΠΕΡΙ ΔΟΞΗΣ (ΓΝΩΜΗΣ)

Οὔτε ὅμως ἡ προαίρεση εἶναι κάποια γνώμη. Γιατὶ ἡ γνώμη εἶναι διπλή, λογικὴ καὶ ἄλογη, ἐνῶ ἡ προαίρεση μεταβάλλεται. Ἡ ἄλογη λοιπὸν γνώμη λένε πὼς εἶναι ἁπλὴ κι ἐπιπόλαιη γνώση, ὅπως ὅταν κάποιος λέγει τὴ γνώμη ἑνὸς ἄλλου ἀγνοώντας τὴν αἰτία της, ὅπως γιὰ παράδειγμα ὅταν λέγει τὴν ψυχὴ ἀθάνατη χωρὶς νὰ δίνει τὴν αἰτία ποὺ ἀποδεικνύει τὴν ἀθανασία της. Ἐνῶ ἡ λογικὴ γνώμη λένε πὼς εἶναι γνώση ἔπειτα ἀπὸ ὁλοκληρωμένη διανοητικὴ διαδικασία, ὅπως ὅταν κάποιος ἐξετάσει κάτι λογικὰ καὶ διατυπώσει τὴν αἰτία του. Γιατὶ ἡ διάνοια εἶναι ἐκείνη ποὺ διέρχεται μέσα ἀπὸ ὅλα καὶ ἐνεργεῖ μὲ διαστήματα, ἀρχίζοντας ἀπὸ μιὰ πρόταση καὶ καταλήγοντας σ' ἕνα συμπέρασμα. Γιὰ παράδειγμα, προτίθεται κάποιος νὰ δείξει τὴν ψυχὴ ἀθάνατη καὶ λέγει· Ἐπειδὴ ἡ ψυχὴ κινεῖται ἀπὸ τὸν ἑαυτό της, κι ὅ,τι κινεῖται ἀπὸ τὸν ἑαυτό του εἶναι ἀεικίνητο, καὶ τὸ ἀεικίνητο εἶναι ἀθάνατο, ἄρα ἡ ψυχὴ εἶναι ἀθάνατη. Ἢ πάλι, Ἐπειδὴ ἡ

δὴ ἀσύνθετός ἐστιν ἡ ψυχή, τὸ δὲ ἀσύνθετον ἀδιάλυτον, τὸ δὲ ἀδιάλυτον ἀθάνατον, ἡ ψυχὴ ἄρα ἀθάνατος. Διανοίας γὰρ ἴδιον, τὸ διανύειν τινὰ ὁδὸν ἐπὶ τὴν τοῦ πράγματος γνῶσιν φέρουσαν, ὁδεύει δὲ ἀπὸ τῶν προτάσεων διὰ τῶν συλλογισμῶν ἐπὶ τὰ συμπεράσματα, καὶ ποιεῖ τὴν λογικὴν δόξαν. Καὶ πάλιν, ἡ μὲν δόξα οὐ μόνον τῶν ἐφ' ἡμῖν, ἀλλὰ καὶ τῶν οὐκ ἐφ' ἡμῖν, ἡ δὲ προαίρεσις μόνον τῶν ἐφ' ἡμῖν· καὶ δόξαν μὲν ἀληθῆ λέγομεν καὶ ψευδῆ, προαίρεσιν δὲ οὐ λέγομεν ἀληθῆ καὶ ψευδῆ, ἀλλὰ καλὴν καὶ κακήν· καὶ ἡ μὲν δόξα τῶν καθόλου, ἡ δὲ προαίρεσις τῶν καθέκαστα· περὶ γὰρ τῶν πρακτῶν ἡ προαίρεσις· ταῦτα γὰρ τὰ καθέκαστα. Διὰ πλειόνων, ὡς οἶμαι, φανερὸν γέγονε, μὴ εἶναι δόξαν τὴν προαίρεσιν. Εἰ γὰρ ἡ μὲν δόξα, κατ' ἀποπεράτωσιν τῆς διανοίας συνισταμένη, γνῶσίς ἐστιν, ἡ δὲ προαίρεσις ὄρεξις βουλευτικὴ τῶν ἐφ' ἡμῖν πρακτῶν, οὐκ ἔστι τῇ δόξῃ ταὐτὸν ἡ προαίρεσις.

9. ΠΕΡΙ ΦΡΟΝΗΜΑΤΟΣ, ΗΓΟΥΝ ΦΡΟΝΗΣΕΩΣ

Ἀλλ' οὔτε φρόνημα, ἤγουν φρόνησις, ἐστὶν ἡ προαίρεσις, εἴπερ τὴν μὲν φρόνησιν ὄρεξιν θεωρητικην λογικῶν καὶ γνωστικῶν μαθημάτων φασίν, ἢ ἕξιν ἀνοίας τε καὶ ὑπερνοίας ἀντίπαλον, τὴν δὲ προαίρεσιν, ὡς διαφόρως ἀποδέδωκεν ὁ λόγος, ὄρεξιν βουλευτικὴν τῶν ἐφ' ἡμῖν. Γίνεσθαι δὲ τὴν φρόνησίν φασι κατὰ τὸν τρόπον τοῦτον· οἷον, τὴν μὲν πρώτην τοῦ νοῦ κίνησιν 'νόησιν' καλοῦσι, τὴν δὲ περί τινος νόησιν 'ἔννοιαν' λέγουσι, ἥτις, ἐπιμείνασα καὶ τυπώσασα τὴν ψυχὴν πρὸς τὸ νοούμενον, ἐνθύμησις προσαγορεύεται· ἡ δὲ ἐνθύμησις ἐν ταυτῷ μείνασα καὶ ἑαυτὴν βασανίσασα, φρόνησις ὀνομάζεται· ἡ δὲ φρόνησις πλατυνθεῖσα, ποιεῖ τὸν διαλογισμόν, ἐνδιάθετον λόγον

ψυχὴ εἶναι ἀσύνθετη καὶ τὸ ἀσύυνθετο εἶναι ἀδιάλυτο καὶ τὸ ἀδιάλυτο ἀθάνατο, ἄρα ἡ ψυχὴ εἶναι ἀθάνατη. Γιατὶ χαρακτηριστικὸ γνώρισμα τῆς διάνοιας εἶναι νὰ διανύει κάποιο δρόμο ποὺ ὁδηγεῖ στὴ γνώση ἑνὸς πράγματος, καὶ προχωρεῖ ἀπὸ τὶς προτάσεις μὲ τοὺς συλλογισμοὺς στὰ συμπεράσματα καὶ σχηματίζει τὴ λογικὴ γνώμη. Καὶ πάλι, ἡ γνώμη δὲν εἶναι μόνο ἀπὸ ὅσα εἶναι στὴν ἐξουσία μας, ἀλλὰ κι ἀπὸ ὅσα δὲν εἶναι στὴν ἐξουσία μας, ἐνῶ ἡ προαίρεση εἶναι ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ εἶναι στὴν ἐξουσία μας. Καὶ γνώμη βέβαια διακρίνομε ἀληθινὴ καὶ ψευδῆ, προαίρεση ὅμως δὲν λέμε ἀληθινὴ καὶ ψευδῆ, ἀλλὰ καλὴ καὶ κακή. Ἐπίσης ἡ γνώμη εἶναι ἀπὸ τὰ καθόλου, ἐνῶ ἡ προαίρεση ἀπὸ τὰ καθέκαστα. Καθόσον ἡ προαίρεση ἀναφέρεται σὲ ὅσα πράττονται· γιατὶ αὐτὰ εἶναι τὰ καθέκαστα. Ἔγινε φανερό, νομίζω, μὲ πολλοὺς τρόπους, ὅτι ἡ προαίρεση δὲν εἶναι γνώμη. Γιατί, ἂν ἡ γνώμη εἶναι γνώση ποὺ ὁλοκληρώνεται μὲ διανοητικὴ διαδικασία, ἐνῶ ἡ προαίρεση εἶναι ὄρεξη ποὺ διασκέπτεται γιὰ ὅσα πραττόμενα εἶναι στὴν ἐξουσία μας, τότε ἡ προαίρεση δὲν εἶναι τὸ ἴδιο μὲ τὴ γνώμη.

9. ΠΕΡΙ ΦΡΟΝΗΜΑΤΟΣ, ΔΗΛΑΔΗ ΦΡΟΝΗΣΕΩΣ

Ἀλλὰ ἡ προαίρεση δὲν εἶναι οὔτε φρόνημα, δηλαδὴ φρόνηση, ἐφόσον βέβαια λένε ὅτι ἡ φρόνηση εἶναι θεωρητικὴ ὄρεξη λογικῶν καὶ γνωστικῶν μαθημάτων, ἢ ἱκανότητα ποὺ ἀντιπαλεύει τὴν ἔλλειψη καὶ τὴν ὑπερβολὴ τοῦ νοῦ, ἐνῶ ἡ προαίρεση, ὅπως διαφορετικὰ τὴν ὅρισε ὁ λόγος, εἶναι ὄρεξη ποὺ ἐξετάζει ὅσα εἶναι στὴν ἐξουσία μας. Καὶ λένε ὅτι ἡ φρόνηση σχηματίζεται μὲ τὸν ἑξῆς τρόπο. Γιὰ παράδειγμα τὴν πρώτη κίνηση τοῦ νοῦ τὴν καλοῦν νόηση, ἐνῶ τὴ νόηση γιὰ κάτι τὴν λένε ἔννοια, ἡ ὁποία, ἀπομένοντας στὴν ψυχὴ καὶ διαμορφώνοντας τὴν ψυχη σύμφωνα μὲ τὸ νοοούμενο, καλεῖται ἐνθύμηση. Ἡ ἐνθύμηση πάλι παραμένοντας ἴδια κι αὐτοελεγχόμενη, ὀνομάζεται φρόνηση, καὶ ἡ φρόνηση ἂν διευρυνθεῖ κάνει τὸ διαλογισμό, ποὺ ὁ δει-

παρὰ τοῖς ταῦτα δεινοῖς ὀνομαζόμενον, ὃν ὑπογράφοντές φασι, κίνημα τῆς ψυχῆς εἶναι πληρέστατον ἐν τῷ διαλογιστικῷ γινόμενον, ἄνευ τινὸς ἐκφωνήσεως, ἐξ οὗ τὸν προφορικὸν λόγον φασὶ προϊέναι.

Φρόνημα δὲ πάλιν εἶναι λέγουσι τὴν ἐκ τῆς φρονήσεως ἐπιγινομένην τῷ φρονητικῷ γνῶσιν τοῦ φρονηθέντος· φρόνησιν γὰρ καὶ φρονητὸν καὶ φρονητικὸν καὶ φρόνημά φασι. Καὶ φρόνησις μέν ἐστιν ἡ σχέσις, φρονητὸν δὲ τὸ φρονούμενον· καὶ φρονητικὸν τὸ φρονοῦν, καὶ φρόνημα ἡ γενομένη ἐκ τῆς φρονήσεως τῷ φρονητικῷ γνῶσις τοῦ φρονηθέντος πράγματος. Εἰ τοίνυν τοῦτο μὲν οὕτως, ἡ δὲ προαίρεσις οὐχ οὕτως, ἄρα προαίρεσις οὐκ ἔστι τὸ φρόνημα.

Δέδεικται τοίνυν, ὡς οἶμαι, σαφῶς, οὐκ εἶναι ταυτὸν ἀλλήλοις τὰ προταθέντα, κατὰ τοὺς τοῦτο νομίζοντας. Εἰ δὲ φαῖεν ἀλλήλοις πάντως εἶναι ταυτόν, διὰ τὸ πάντων ἐπίσης, ὡς γένος κατηγορεῖσθαι τὴν ὄρεξιν, ἤγουν τὴν ὀρεκτικὴν τῆς φύσεως δύναμιν, εἰπάτωσαν ἀλλήλοις εἶναι ταυτὸν καὶ πάντα τὰ εἴδη, τά τε χερσαῖα καὶ πτηνὰ καὶ ἔνυδρα, διὰ τὸ πάντων ἐπίσης, ὡς γενικώτερον, κατηγορεῖσθαι γένος τὸ ζῶον, καὶ φροῦδος αὐτοῖς ἡ τοῦ παντὸς γενήσεται διακόσμησις· πραγμάτων οὐκ οὖσα διαφόρων ὑπόστασις, ἀλλὰ μόνον ψιλῶν ὀνομάτων ἔκφανσις.

Ὅτι κατὰ πάντα τρόπον οὐκ ἔσται μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἓν τὸ θέλημα τῶν ἁγίων πρὸς ἀλλήλους καὶ τὸν Θεόν, κἂν ἓν πᾶσι τὸ θεληθέν, ὥς τινες λέγουσιν.

Οὐκοῦν ἡ προαίρεσις προσλαβοῦσα τὴν ἐπὶ τοῖς ἐφ' ἡμῖν ὁρμήν τε καὶ χρῆσιν, πέρας τῆς κατ' ὄρεξιν ἡμῖν λογικῆς ὑπάρχει

νοὶ σ' αὐτὰ τὸν ὀνομάζουν ἐνδιάθετο λόγο, τὸν ὁποῖο περιγράφοντάς τον τὸν χαρακτηρίζουν ὁλοκληρωμένη λειτουργία τῆς ψυχῆς ποὺ διεξάγεται στο συλλογιστικὸ μέρος τῆς ψυχῆς χωρὶς νὰ ἐκφωνεῖται, καὶ ἀπὸ τὸν ὁποῖο λένε προέρχεται ὁ προφορικὸς λόγος.

Φρόνημα πάλι λένε εἶναι ἡ γνώση ποὺ ἀποκτᾶ ἀπὸ τὴ φρόνηση αὐτὸς ποὺ φρονεῖ γιὰ κάτι ποὺ φρονεῖ. Γιατὶ χρησιμοποιοῦν τὶς λέξεις φρόνηση καὶ φρονητὸ καὶ φρονητικὸς καὶ φρόνημα. Καὶ φρόνηση εἶναι ἡ σχέση, φρονητὸ εἶναι αὐτὸ ποὺ φρονοῦμε (τὸ ἀντικείμενο τῆς φρόνησης), φρονητικὸς αὐτὸς ποὺ φρονεῖ (τὸ ὑποκείμενο ποὺ φρονεῖ), καὶ φρόνημα εἶναι ἡ γνώση ποὺ ἀποκτᾶ τὸ ὑποκείμενο ποὺ φρονεῖ ἀπὸ τὴ φρόνηση γιὰ τὸ ἀντικείμενό της. Ἂν λοιπὸν εἶναι ἔτσι αὐτά, καὶ ἡ προαίρεση δὲν σημαίνει κάτι τέτοιο, ἄρα τὸ φρόνημα δὲν εἶναι προαίρεση.

Φάνηκε λοιπόν, νομίζω, σαφῶς ὅτι δὲν εἶναι ἴδια μεταξύ τους τὰ προτεθέντα, σύμφωνα μὲ τοὺς ὑποστηριχτὲς τῆς ἄποψης. Κι ἂν ἰσχυριστοῦν ὅτι εἶναι ὁπωσδήποτε ἴδια μεταξύ τους, ἐπειδὴ ὅλα δέχονται ὡς κατηγορούμενό τους τὴν ὄρεξη, δηλαδὴ τὴν ὀρεκτικὴ δύναμη τῆς φύσης, ἐπειδὴ εἶναι τὸ γένος τους, ἃς ὑποστηρίξουν ὅτι εἶναι ἴδια μεταξύ τους καὶ ὅλα τὰ εἴδη τὰ χερσαῖα καὶ τὰ φτερωτὰ καὶ τὰ ὑδρόβια, ἐπειδὴ σὲ ὅλα ὡς ἔννοια γενικότερη ἀποδίδεται ὡς κατηγορούμενο τὸ γένος ζῶο, καὶ θὰ χάσουν ἀπὸ τὰ μάτια τους τὴν ποικίλη διακόσμηση τοῦ παντός, ἀφοῦ δὲν θὰ εἶναι αὐτὸ ἕνα ὑπαρκτὸ σύνολο ἀπὸ διάφορα πράγματα, ἀλλὰ μιὰ φαινομενικὴ σύνθεση κενῶν μόνο ὀνομάτων.

Ὅτι μὲ κανένα ἀπολύτως τρόπο δὲν θὰ εἶναι μετὰ τὴν ἀνάσταση ἕνα τὸ θέλημα τῶν ἁγίων μεταξύ τους καὶ πρὸς τὸν Θεό, ἔστω κι ἂν εἶναι ἕνα σὲ ὅλους ἐκεῖνο ποὺ θέλησαν, ὅπως λένε μερικοί.

Ἡ προαίρεση λοιπόν, ἀφοῦ προσέλαβε τὴν ὁρμὴ καὶ τὴ χρήση ἐκείνων ποὺ εἶναι στὴν ἐξουσία μας, εἶναι τὸ πέρας τῆς

κινήσεως. Τὸ γὰρ φύσει λογικόν, δύναμιν ἔχον φυσικὴν τὴν λογικὴν ὄρεξιν, ἣν καὶ θέλησιν τῆς νοερᾶς καλοῦσι ψυχῆς, ὀρέγεται καὶ λογίζεται, καὶ λογισάμενον βούλεται. Βούλησιν γὰρ εἶναί φασιν, οὐ τὴν ἁπλῶς φυσικήν, ἀλλὰ τὴν ποιάν, τουτέστι, τὴν περί τινος θέλησιν· καὶ βουλόμενον ζητεῖ, καὶ ζητοῦν σκέπτεται, καὶ σκεπτόμενον βουλεύεται, καὶ βουλευόμενον κρίνει, καὶ κρίνον προαιρεῖται, καὶ προαιρούμενον ὁρμᾷ, καὶ ὁρμῶν κέχρηται, καὶ χρώμενον παύεται τῆς ὀρεκτικῆς ἐπ' ἐκεῖνο κινήσεως. Οὐδεὶς γὰρ κέχρηται, μὴ πρότερον ὁρμήσας· καὶ οὐδεὶς ὁρμᾷ, μὴ προαιρούμενος· καὶ οὐδεὶς προαιρεῖται, μὴ κρίνας· καὶ οὐδεὶς κρίνει, μὴ βουλευσάμενος· καὶ οὐδεὶς βουλεύεται, μὴ σκεψάμενος· καὶ οὐδεὶς σκέπτεται, μὴ ζητήσας· καὶ οὐδεὶς ζητεῖ, μὴ βουληθείς· καὶ οὐδεὶς βούλεται, μὴ λογισάμενος· καὶ οὐδεὶς λογίζεται, μὴ ὀρεγόμενος· καὶ οὐδεὶς λογικῶς ὀρέγεται, μὴ ὑπάρχων φύσει λογικός. Λογικὸν οὖν φύσει ζῶον ὑπάρχων ὁ ἄνθρωπος, ὀρεκτικός ἐστι καὶ λογιστικὸς καὶ βουλητικὸς καὶ ζητητικὸς καὶ σκεπτικὸς καὶ προαιρετικὸς καὶ ὁρμητικὸς καὶ χρηστικός.

Εἰ δὲ μετὰ τῶν λοιπῶν καὶ προαιρετικὸν φύσει ζῶον ὁ ἄνθρωπος, ἡ δὲ προαίρεσις τῶν ἐφ' ἡμῖν καὶ δι' ἡμῶν γίνεσθαι δυναμένων καὶ ἄδηλον ἐχόντων τὸ τέλος ἐστίν, ἐφ' ἡμῖν δὲ καὶ ὁ τῶν ἀρετῶν λόγος, τῶν κατὰ φύσιν δυνάμεων ὑπάρχων ἐνεργούμενος νόμος, καὶ ὁ κατὰ παράχρησιν τῶν αὐτῶν δυνάμεων τρόπος, τὰ παρὰ φύσιν πάθη παρυφιστῶν, ἄρα πᾶς φύσει προαιρετικός, τῶν ἀντικειμένων ἐπιδεκτικός τε καὶ κριτικός. Εἰ δὲ τῶν ἀντικειμένων κριτικός, καὶ προαιρετικὸς πάντως· εἰ δὲ προαιρετικός, ὡς ὑπ' αὐτῷ κειμένης τῆς ἐπ' ἄμφω κινήσεως,

ὀρεκτικῆς λογικῆς κίνησής μας. Γιατὶ τὸ φυσικὸ λογικό, ἐπειδὴ ἔχει δύναμη φυσικὴ καὶ λογικὴ ὄρεξη, ποὺ τὴ λένε καὶ θέληση τῆς νοερῆς ψυχῆς, ὀρέγεται καὶ διαλογίζεται, κι ἀφοῦ διαλογιστεῖ βούλεται. Γιατὶ βούληση λένε ὄχι τὴν ἁπλῶς φυσικὴ κίνηση, ἀλλὰ τὴ συγκεκριμένη, δηλαδὴ τὴ θέληση γιὰ κάτι. Κι ὅταν ἀρχίσει νὰ βούλεται ζητᾶ, καὶ ὅταν ζητᾶ σκέπτεται, κι ὅταν σκέπτεται ἐξετάζει, κι ἐξετάζοντας κρίνει, καὶ κρίνοντας προαιρεῖται κάτι, καὶ ὅταν προαιρεῖται ὁρμᾶ, καὶ ὁρμώντας σ' αὐτὸ τὸ χρησιμοποιεῖ, καὶ ὅταν τὸ χρησιμοποιεῖ σταματᾶ νὰ κινεῖται πρὸς αὐτὸ ὀρεκτικά. Κανένας δηλαδὴ δὲ χρησιμοποιεῖ κάτι ἂν δὲν κινηθεῖ πρωτύτερα πρὸς αὐτό· καὶ κανένας δὲν κινεῖται πρὸς κάτι, ἂν δὲν προαιρεῖται· καὶ κανένας δὲν προαιρεῖται, ἂν δὲν ἔχει κρίνει· καὶ κανένας δὲν κρίνει, ἂν δὲν ἐξετάσει· καὶ κανένας δὲν ἐξετάζει, ἂν δὲν σκεφτεῖ· καὶ κανένας δὲν σκέπτεται, ἂν δὲν ἐπιζητήσει· καὶ κανένας δὲν ἐπιζητεῖ, ἂν δὲν θέλει· καὶ κανένας δὲν θέλει, ἂν δὲν διαλογιστεῖ· καὶ κανεὶς δὲν διαλογίζεται, ἂν δὲν ὀρέγεται· καὶ κανένας δὲν ὀρέγεται λογικά, ἂν δὲν εἶναι λογικὸς ἀπὸ τὴ φύση του. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἀπὸ τὴ φύση του ζῶο λογικό, γι' αὐτὸ καὶ ὀρέγεται καὶ διαλογίζεται καὶ θέλει καὶ ἐπιζητεῖ καὶ σκέπτεται καὶ προαιρεῖται καὶ ὁρμᾶ σὲ κάτι καὶ χρησιμοποιεῖ αὐτό.

Κι ἂν ἐκτὸς ἀπὸ τὰ ἄλλα ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἀπὸ τὴ φύση του καὶ ζῶο ποὺ προαιρεῖται καὶ ἡ προαίρεση εἶναι γιὰ ὅσα εἶναι στὴν ἐξουσία μας καὶ μποροῦν νὰ γίνουν ἀπὸ μᾶς κι ἔχουν τὸ τέλος τους ἄδηλο, καὶ εἶναι στὴν ἐξουσία μας κι ὁ λόγος τῶν ἀρετῶν, ποὺ εἶναι ὁ ἐνεργούμενος νόμος τῶν φυσικῶν δυνάμεων, ὅπως εἶναι (στὴν ἐξουσία μας) καὶ ὁ τρόπος τῆς κακῆς χρήσης αὐτῶν τῶν δυνάμεων, ποὺ δίνει μιὰ παραϋπόσταση στὰ παραφύση πάθη, ἄρα καθένας ποὺ προαιρεῖται ἀπὸ τὴ φύση του εἶναι ἐπιδεκτικὸς καὶ κριτικὸς τῶν ἀντιθέτων (ἐπιδέχεται καὶ διακρίνει τὰ ἀντίθετα). Κι ἂν ξεχωρίζει τὰ ἀντίθετα, ὁπωσδήποτε καὶ προαιρεῖται· κι ἂν προαιρεῖται, ἐπειδὴ εἶναι στὴν ἐξουσία του ἡ κίνηση καὶ πρὸς τὰ δύο (ἀντίθετα), δὲν εἶναι ἀμετάβλητος ἀπὸ τὴ *οὐκ ἄτρεπτος φύσει καθέστηκεν(3). Οὐκοῦν ἐπειδὴ τῶν ἀμφιβόλων ἐστίν, ὡς ἐφ' ἡμῖν, ἥ τε βουλὴ καὶ ἡ κρίσις καὶ ἡ προαίρεσις, ὅταν οὐκ ἔστι τὰ ἀμφίβολα, τῆς αὐθυποστάτου πᾶσιν ἐμφανοῦς ἀληθείας δειχθείσης, προαίρεσις οὐκ ἔστι διὰ τῶν μέσων καὶ ἐφ' ἡμῖν ὄντων κινουμένη πραγμάτων, ὅτι μηδὲ κρίσις, ἀφορισμὸν ποιουμένη τῶν ἀντικειμένων, ὧν τὸ κρεῖττον ποιούμεθα πρὸ τοῦ χείρονος αἱρετόν· εἰ δὲ τότε κατὰ τὸν νῦν κρατοῦντα νόμον τῆς φύσεως προαίρεσις οὐκ ἔστι, πάσης ἀπογενομέμένης τῶν ὄντων ἀμφιβολίας, ὄρεξις ἐνεργὴς ἔσται μόνη νοερά, τοῖς οὕτω κατὰ φύσιν ὀρεκτικοῖς· μόνης ἀφράστως ἐπειλημμένη τῆς τοῦ κατὰ φύσιν ὀρεκτοῦ μυστικῆς ἀπολαύσεως, πρὸς ἣν ἔσχε διὰ τῶν ἀπηριθμημένων τὴν κίνησιν, ἧς κόρος ἐστὶν ἡ ἐπ' ἄπειρον ἐπίτασις αὐτῆς τῆς τῶν ἀπολαυόντων ὀρέξεως, ἑκάστου τοσοῦτον ὑπερφυῶς μεθέξοντος, ὅσον ἐπόθησε, καὶ πρὸς αὐτὸ τὸ φύσει ποθούμενον ἄμεσος συνανάκρασις. Εἰ δὲ ὅσον τις ἐπόθησε, τοσοῦτον μεθέξει τοῦ ποθουμένου, τῷ μὲν τῆς φύσεως λόγῳ μία δειχθήσεται πάντων ἡ θέλησις, τῷ δὲ τῆς κινήσεως τρόπῳ διάφορος.*

Εἰ δὲ τρόπῳ τῷ κατὰ τὴν κίνησιν οὐ μία πάντων ἀνθρώπων ἡ θέλησις, οὐδέποτε μία τοῦ τε Θεοῦ καὶ τῶν σωζομένων, ὥς τισιν ἔδοξε, κατὰ πάντα τρόπον γενήσεται θέλησις· κἂν ἓν τὸ θεληθέν ἐστι τῷ τε Θεῷ καὶ τοῖς ἁγίοις, ἡ σωτηρία τῶν σωζομένων, σκοπὸς ὑπάρχουσα θεῖος, ὡς τέλος πάντων προεπινοηθὲν τῶν αἰώνων, περὶ ὅ, τῶν τε σωζομένων πρὸς ἀλλήλους καὶ Θεοῦ τοῦ σῴζοντος, κατὰ τὴν θέλησιν γενήσεται σύμβασις, ὅλου ἐν πᾶσι γενικῶς καὶ τὸ καθ' ἕκαστον ἰδικῶς χωρήσαντος τοῦ Θεοῦ, τοῦ τὰ πάντα πληροῦντος τῷ μέτρῳ τῆς χά-

φύση του. Ἑπομένως, ἐπειδὴ εἶναι ἀπὸ τὰ ἀμφίβολα, ἀφοῦ εἶναι στὴν ἐξουσία μας καὶ ἡ σκέψη καὶ ἡ κρίση καὶ ἡ προαίρεση, ἂν δὲν ὑπάρχουν τὰ ἀμφίβολα, μὲ τὸ νὰ γίνει φανερὴ σ' ὅλους ἡ αὐτουπόστατη ἀλήθεια, δὲν ὑπάρχει προαίρεση ποὺ νὰ λειτουργεῖ μὲ τὰ πράγματα ποὺ εἶναι ἐνδιάμεσα καὶ στὴν ἐξουσία μας, ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχει οὔτε κρίση ποὺ νὰ κάνει τὴ διάκριση τῶν ἀντιθέτων, ἀπὸ τὰ ὁποῖα προτιμοῦμε τὸ καλύτερο ἀντὶ τὸ χειρότερο. Κι ἂν τότε, σύμφωνα μὲ τὸ νόμο τῆς φύσης ποὺ ἰσχύει τώρα, δὲν ὑπάρχει προαίρεση, ἐπειδὴ ἐξαφανίζεται κάθε διπλῆ ἐκδοχὴ τῶν ὄντων, θὰ ἰσχύει μόνο ἐνεργὴς ὄρεξη νοερή, σ' αὐτοὺς ποὺ εἶναι ἔτσι ὀρεκτικοὶ ἀπὸ τὴ φύση τους, ποὺ μὲ τρόπο ἄφραστο γίνεται μόνο μὲ τὴ μυστικὴ ἀπόλαυση τοῦ κατὰ φύση ὀρεκτοῦ, πρὸς τὴν ὁποία ἔχει κινηθεῖ μὲ ὅσα ἀπαριθμήθηκαν, καὶ τῆς ὁποίας ἀπόλαυσης κόρος εἶναι ἡ ἐπίταση στὸ ἄπειρο τῆς ἴδιας τῆς ὄρεξης ἐκείνων ποὺ τὴν ἀπολαμβάνουν (ποὺ ὁ καθένας θὰ μεθέξει μὲ τρόπο ὑπερφυῆ τόσο, ὅσο ἔχει ποθήσει), καὶ ἡ ἄμεση συνανάμιξη μὲ αὐτὸ ποὺ κατὰ φύση ποθεῖται. Κι ἂν ὅσο κανένας πόθησε, τόσο θὰ μεθέξει αὐτὸ ποὺ ποθεῖ, μὲ τὸ λόγο τῆς φύσης θ' ἀποδειχθεῖ μία θέληση ὅλων, ἐνῶ μὲ τὸν τρόπο τῆς κίνησής τους παρουσιάζεται διαφορετική.

Κι ἂν κατὰ τὸν τρόπο τῆς κίνησής τους δὲν εἶναι μία ἡ θέληση τῶν ἀνθρώπων, ποτὲ δὲν θὰ γίνει μία, ὅπως πίστεψαν μερικοί, μὲ κανένα τρόπο ἡ θέληση τοῦ Θεοῦ καὶ ἐκείνων ποὺ σώζονται, ἔστω κι ἂν εἶναι κοινὸ στὸν Θεὸ καὶ στοὺς ἁγίους τὸ ἀντικείμενο τῆς θέλησής τους, δηλαδὴ ἡ σωτηρία ἐκείνων ποὺ σώζονται, ποὺ εἶναι θεῖος σκοπός, σὰν κατάληξη ὅλων, ποὺ ἐπινοήθηκε πρὶν ἀπὸ τοὺς αἰῶνες, γύρω ἀπὸ τὸ ὁποῖο θὰ ἐπιτευχθεῖ ἡ σύμπτωση τῆς θέλησης ἐκείνων ποὺ σώζονται μεταξύ τους καὶ μὲ τὸ Θεὸ ποὺ σώζει, ὁπότε θὰ εἰσχωρήσει ὅλος σὲ ὅλους γενικὰ καὶ στὸν καθένα ἰδιάτερα ὁ Θεός, ποὺ μὲ τὸ μέτρο τῆς χάριτός του γεμίζει τὰ πάντα[3] καὶ τὰ πάντα συμπληρώνουν αὐτὸν σὰ

---

[3] Ἐφ. 1,23.

ριτος, καὶ ἐν πᾶσι πληρουμένου, μελῶν δίκην, κατὰ τὴν ἀναλογίαν τῆς ἐν ἑκάστῳ πίστεως αὐτῷ συμφυεῖσιν. Εἰ γὰρ τοῦ μὲν Θεοῦ τὸ θέλημα φύσει σωστικόν, τὸ δὲ τῶν ἀνθρώπων φύσει σωζόμενον, ταυτὸν οὐκ ἂν εἴη ποτὲ τὸ φύσει σῶζον, καὶ τὸ φύσει σωζόμενον, κἂν εἷς ἀμφοτέρων σκοπός, ἡ σωτηρία τῶν ὅλων καθέστηκεν· ὑπὸ μὲν τοῦ Θεοῦ προβεβλημένη, ὑπὸ δὲ τῶν ἁγίων προῃρημένη.

Εἰ δὲ ταυτὸν ἔσται καὶ ἓν ἀριθμῷ τό τε θεῖον καὶ τὸ ἀνθρώπινον θέλημα, κατὰ τοὺς λέγοντας, ἐπειδὴ θελήματι πάντας ὁ Θεὸς ὑπέστησε τοὺς αἰῶνας, ἔσται τῷ αὐτῷ θελήματι δημιουργὸς καὶ ὁ τῶν ἁγίων χορός, εἴτε φυσικῷ, εἴτε γνωμικῷ· καὶ ἁπλῶς, ᾧ πεφύκασι πρὸς τὸ θεῖον ταυτίζεσθαι, ὅπερ ἄτοπον καὶ μόνης, ὡς οἶμαι, ρεμβαζομένης ἔργον διανοίας ἐστίν. Ἕως γὰρ ἂν μὴ πάντες δημιουργοί, ἢ μόνον ἀπόστολοι, ἢ μόνον προφῆται, καὶ οὗτοι πάλιν, ἢ Πέτρος μόνον ἢ Μωσῆς μόνον, καὶ οὐ μία, πολλαὶ δὲ παρὰ τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ μοναὶ τοῖς ἁγίοις εἰσί, τῷ τε κατὰ φύσιν ἀγαθῷ θελήματι, τὸ κατὰ μίμησιν πρὸς αὐτὸ κινηθὲν ἀνθρώπινον, ποιότητί τε φυσικῇ καὶ ποσότητι εἴη ταυτόν, ὅπερ ἀμήχανον (πῶς γὰρ ἂν τῷ φύσει μεθεκτικῷ, τὸ φύσει μεθεκτὸν εἴη ταυτόν;) μίαν γνώμην κατὰ πάντα τρόπον εἶναι τοῦ τε Θεοῦ καὶ τοῦ τῶν ἁγίων χοροῦ, ἀδύνατον· κἄν, ὡς εἶπον, ἕν ἐστιν ἀμφοτέροις τὸ θεληθέν, ἡ σωτηρία τῶν ὅλων, περὶ ἣν τῶν θελημάτων ἡ ἕνωσις. Ἀλλ', ὡς ἔοικεν, ἀγνοοῦντες οἷος αὐτοῖς ἐξ ὧν λέγουσιν ἀτοπίας ἀναφύεται λόγος, ἀσκόπως ἐφ' ἃ μὴ δεῖ φέρεσθαι τὴν σφῶν αὐτῶν συγχωροῦσι διάνοιαν. Εἰ γὰρ οὐκ ἔστι θέλημα, ὁπωσοῦν νοούμενον ἢ λεγόμενον ἄσχετον, καὶ τὸ πρός τι γένος οὐκ ἔχον κατηγορούμενον, ποιότης ἐστίν, ἀλλ'

---

4. Α' Τιμ. 2,4.

νά 'ναι μέλη του, ἑνωμένα μαζί του κατὰ τὴν ἀναλογία τῆς πίστεως τοῦ καθενός. Ἂν δηλαδὴ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ σώζει ἀπὸ τὴ φύση του καὶ τῶν ἀνθρώπων ἀπὸ τὴ φύση τους εἶναι νὰ σώζονται, δὲν θὰ ἦταν ποτὲ τὸ ἴδιο αὐτὸ ποὺ ἀπὸ τὴ φύση του σώζει μ' ἐκεῖνο ποὺ ἀπὸ τὴ φύση του σώζεται, ἔστω κι ἂν εἶναι καὶ τῶν δύο κοινὸς ὁ σκοπός, ἡ σωτηρία τῶν ὅλων[4], ποὺ ὁ Θεὸς τὴν προβάλλει καὶ οἱ ἅγιοι τὴν ἐκλέγουν μὲ τὴ θέλησή τους.

Κι ἂν εἶναι τὸ ἴδιο καὶ ἕνα στὸν ἀριθμὸ τὸ θεῖο καὶ τὸ ἀνθρώπινο θέλημα, σύμφωνα μὲ ἐκείνους ποὺ ὑποστηρίζουν τὴν ἄποψη ὅτι, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς μὲ τὸ θέλημά του θεμελίωσε ὅλους τοὺς αἰῶνες, θὰ εἶναι δημιουργὸς μὲ τὸ ἴδιο θέλημα, εἴτε φυσικὸ εἴτε γνωμικό, καὶ ὁ χορὸς τῶν ἁγίων, καὶ ἁπλῶς μὲ αὐτὸ ποὺ ἀπὸ τὴ φύση τους ταυτίζονται μὲ τὸ θεῖο, πράγμα πού, νομίζω, εἶναι ἄτοπο κι ἔργο διάνοιας ποὺ πλανᾶται. Γιατί, ἐφόσον δὲν εἶναι ὅλοι δημιουργοί, ἢ μόνο ἀπόστολοι ἢ μόνο προφῆτες[5], καὶ αὐτοὶ πάλι δὲν εἶναι ἢ μόνο Πέτρος ἢ μόνο Μωυσῆς, καὶ δὲν ὑπάρχει μονάχα μία ἀλλὰ πολλὲς διαμονὲς γιὰ τοὺς ἁγίους κοντὰ στὸν Θεὸ[6] καὶ Πατέρα, καὶ μὲ τὸ φυσικὸ ἀγαθὸ θέλημα θὰ εἶναι τὸ ἴδιο στὴ φυσικὴ ποιότητα καὶ ποσότητα τὸ ἀνθρώπινο θέλημα ποὺ λειτούργησε κατὰ μίμησή του, πράγμα ποὺ εἶναι ἀδύνατο (πῶς δηλαδὴ θὰ εἶναι τὸ ἴδιο αὐτὸ ποὺ ἀπὸ τὴ φύση του μετέχει μ' αὐτὸ ποὺ μετέχεται, τὸ μεθεκτικὸ μὲ τὸ μεθεκτό;), εἶναι ἀδύνατο μὲ κάθε τρόπο νὰ εἶναι ἴδια ἡ γνώμη τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ χοροῦ τῶν ἁγίων, ἔστω κι ἄν, ὅπως εἶπα, εἶναι ἕνα τὸ ἀντικείμενο τῆς θέλησης καὶ τῶν δύο, ἡ σωτηρία ὅλων, γύρω ἀπὸ τὴν ὁποία γίνεται ἡ ἕνωση τῶν θελημάτων. Ἀλλά, ὅπως φαίνεται, ἀγνοώντας τί λογῆς ἀντίφαση ἀναφύεται ἀπὸ τὸ λεγόμενό τους, ἐπιτρέπουν στὴ σκέψη τους νὰ προχωρεῖ ἄσκοπα σ' ἐκεῖνα ποὺ δὲν πρέπει. Γιατί, ἂν δὲν εἶναι θέλημα, ἄσχετο μὲ ποιὸ τρόπο νοεῖται ἢ λέγεται, καὶ δὲν ἔχει ὡς κατηγορούμενό του τὸ σχετικὸ γένος, εἶναι ποιότητα, ἀλλὰ ὄχι ἀπὸ τὰ καθεαυτά, ὡς θεωρούμενο

---

[5] Α' Κορ. 12,29.

[6] Ἰω. 14,2.

οὐ τῶν καθ' αὐτά, ὡς ἐν ἑτέρῳ δηλαδὴ θεωρούμενον. Εἰ δὲ τῶν ἐν ἑτέρῳ θεωρουμένων ἐστὶ τὸ θέλημα, συμβεβηκὸς πάντως ἐστίν· εἰ δὲ συμβεβηκὸς ἢ οὐσίας(4) ἢ ὑποστάσεως ἔσται χαρακτηριστικὸν (τούτων γὰρ οὐδὲν μέσον ἐστὶ καθ' αὑτὸ θεωρούμενον, ἤτοι μηδετέρων μετέχον, ἢ ἐξ ἀμφοῖν σύνθετον), καὶ εἰ μὲν οὐσίας, μίαν τοῦ τε Θεοῦ καὶ τῶν ἁγίων φύσιν κατηγορήσουσι, πάντων διὰ τοῦ ἑνὸς θελήματος, τὴν εἰς μίαν οὐσίαν παθόντων συναίρεσιν. Τὸ γὰρ γενικῶς τινων ἐπίσης κατηγορούμενον, οὐσίας, ὑφ' ἣν τελοῦσιν, ὑπάρχει δηλωτικόν. Εἰ δὲ ὑποστάσεως, μία πάντων ἔσται, τοῦ τε Θεοῦ καὶ τῶν ἁγίων ὑπόστασις, πάντων ἀλλήλοις εἰς ταυτὸν συγχωνευθέντων. Τὸ γὰρ ἰδικῶς τινι καθ' ὑπόστασιν ἐμπεφυκός, ἄλλοις ἀπαραλλάκτως ἐνθεωρούμενον, πάντας ἀλλήλοις συγχεῖ, καὶ τὸν ἑκάστου τοῦ, πῶς εἶναι λόγον, ποιεῖ παντελῶς ἀδιάγνωστον.

Ὅτιπερ ἓν θέλημα οὐ δυνατὸν ἐπὶ Χριστοῦ λέγεσθαι· εἴτε φυσικόν, εἴτε προαιρετικὸν λεχθῇ, καθώς τισιν ἔδοξεν.

Οὐκοῦν, εἴπερ ἐν τούτοις αὐτῶν ὁ λόγος ἠσθένησεν, οὐδὲ ἐπὶ τὸν Κύριον ἡμῶν καὶ Θεόν, καὶ Σωτῆρα τῶν ὅλων Χριστὸν μεταβαίνων, καὶ ἓν ὁπωσοῦν λεγόμενον ἐπ' αὐτοῦ θέλημα κατασκευάζων εὐσθενήσοι ποτ' ἄν. Εἰ μὲν γὰρ φυσικὸν εἴποιεν τοῦ Χριστοῦ τοῦτο τὸ θέλημα, τὴν Μανιχαϊκὴν αὐτόθεν νοσήσαντες δειχθήσονται φαντασίαν, ὡς τὴν οὐκ οὖσαν, οὔτε γενησομένην μίαν Χριστοῦ φύσιν, καταλλήλῳ θελήματι δηλουμένην πρεσβεύοντες, τήν τε μανίαν Ἀρείου κατὰ ταυτὸν καὶ τὴν Ἀπολιναρίου ζηλώσαντες φωραθήσονται συνουσίωσιν, ὡς τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς καὶ τῆς ἀχράντου Μητρός, τὸν Χριστὸν κατὰ τὴν οὐσίαν ἀλλοτριώσαντες. Τὸ γὰρ φυσικὸν θέλημα φύσιν χαρακτηρίζει, καὶ οὐδεὶς ἀντερεῖ λόγος. Εἰ δὲ φύσιν χαρακτηρίζει, δῆλον ὡς φύσιν, οἱ τοῦτο λέγοντες, τὸν Χριστὸν καταγγέλλουσι. Εἰ δὲ

δηλαδὴ σ' ἕνα ἄλλο. Ἂν ὅμως τὸ θέλημα εἶναι ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ θεωροῦντα σὲ ἕνα ἄλλο, εἶναι ὁπωσδήποτε συμβεβηκός. Κι ἂν εἶναι συμβεβηκός, θὰ εἶναι χαρακτηριστικὸ εἴτε οὐσίας εἴτε ὑπόστασης (γιατὶ σ' αὐτὰ δὲν ὑπάρχει κανένα ποὺ νὰ θεωρεῖται καθεαυτὸ ἐνδιάμεσο, δηλαδὴ ποὺ οὔτε νὰ μετέχει τὸ ἕνα ἢ τὸ ἄλλο ἢ νὰ μὴν εἶναι σύνθετο ἀπὸ τὰ δύο). Κι ἂν εἶναι γνώρισμα οὐσίας, θὰ ἀποδώσουν μία φύση στὸν Θεὸ καὶ στοὺς ἁγίους, ἐπειδὴ ἔπαθαν ὅλοι μὲ τὸ ἕνα θέλημα τὴ συναίρεση σὲ μία οὐσία. Γιατὶ τὸ γενικὸ κατηγορούμενο ἐξίσου σὲ κάποια, εἶναι δηλωτικὸ τῆς οὐσίας τους. Ἂν ὅμως εἶναι γνώρισμα ὑπόστασης, θὰ εἶναι μία ἡ ὑπόσταση τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἁγίων, ἐπειδὴ ἔχουν συγχωνευθεῖ σὲ ἕνα ὅλοι μεταξύ τους. Ὅ,τι δηλαδὴ ὑπάρχει ἔμφυτο στὴν ὑπόσταση κάποιου, ὅταν ἀποδίδεται ἀπαράλλαχτο σὲ ἄλλους, τοὺς συγχέει ὅλους μεταξύ τους καὶ κάνει ἐντελῶς ἀδύνατο τὴ διάγνωση τοῦ λόγου τῆς ὕπαρξης τοῦ καθενός.

Ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ λέγεται γιὰ τὸν Χριστὸ ἕνα θέλημα, εἴτε αὐτὸ λεχθεῖ φυσικὸ εἴτε προαιρετικό, ὅπως νόμισαν μερικοί.

Ἑπομένως, ἂν σ' αὐτοὺς ὁ λόγος τους φάνηκε ἀσθενής, δὲν θὰ μποροῦσε ποτὲ νὰ φανεῖ ἰσχυρὸς οὔτε μεταφερόμενος στὸν Κύριό μας καὶ Θεὸ καὶ Σωτῆρα τῶν ὅλων Χριστὸ καὶ ὑποστηρίζοντας νὰ λέγεται ἕνα ὁπωσδήποτε θέλημα γι' αὐτόν. Ἂν δηλαδὴ ὑποστηρίξουν ὅτι τὸ θέλημα αὐτὸ τοῦ Χριστοῦ εἶναι φυσικό, θ' ἀποδειχθεῖ ἀπὸ αὐτὸ ὅτι νοσοῦν τὴ Μανιχαϊκὴ νόσο τῆς φαντασίας, ἀφοῦ πρεσβεύουν δηλώνοντάς την μὲ τὸ ἀντίστοιχο θέλημα τὴ μία φύση τοῦ Χριστοῦ τοῦ Ἀρείου καὶ τὴ σύγχυση τοῦ Ἀπολιναρίου ὡς πρὸς τὴν οὐσία, ἀφοῦ ἀποξένωσαν τὸν Χριστὸ κατὰ τὴν οὐσία ἀπὸ τὸ Θεὸ καὶ Πατέρα του καὶ ἀπὸ τὴν ἄχραντη Μητέρα του. Γιατὶ τὸ φυσικὸ θέλημα χαρακτηρίζει τὴ φύση καὶ δὲν ὑπάρχει καμμιὰ ἀντίρρηση. Κι ἂν χαρακτηρίζει τὴ φύση, εἶναι φανερὸ ὅτι ὅσοι τὸ λένε αὐτὸ ὁμολογοῦν τὸν Χριστὸ φύση.

φύσις ὁ Χριστός, οὔτε Θεὸς φύσει, οὔτε μὴν ἄνθρωπος φύσει ἐστὶν ἀληθῶς, εἴπερ μὴ φύσει Χριστὸς ἀληθῶς ὁ Πατήρ, ἢ φύσει Χριστὸς ἀληθῶς ἡ μήτηρ. Εἰ δὲ φύσει Θεὸς ὁ Χριστός, καθὸ φύσει Χριστός, πολύθεος ὁ τοῦτο λέγων, ἄλλην Πατρὸς ὡς Θεοῦ φύσιν, οὐκ ὄντος φύσει Χριστοῦ, καὶ ἄλλην Χριστοῦ φύσιν, ὡς Θεοῦ πρεσβεύων, ὄντος φύσει Χριστοῦ, καὶ πέρας αὐτοῖς τῆς τοιαύτης τερατολογίας ἡ πρὸς πολυθεΐαν ἔσται κατάκρισις.

Εἰ δὲ προαιρετικόν, ὅπερ καλοῦσι γνωμικόν, ἢ κατὰ φύσιν ἔσται πάντως, τὸν τρόπον τῆς τῶν ἐπὶ Χριστῷ πρακτῶν χρήσεως ἔχον διὰ πάντων συννεύοντα τῷ λόγῳ τῆς φύσεως, καὶ οὐκ ἀπαθής, ἀλλ' ἐγκρατὴς οὕτω γε παθῶν κατ' αὐτοὺς ὁ Χριστὸς ὑπάρχων δειχθήσεται, καὶ κατὰ προκοπὴν ἀγαθός, ὅ τί ποτε τὴν φύσιν ἐστί. Τοιοῦτον γὰρ ἡ κατὰ φύσιν προαίρεσις τῶν ἐπὶ τῷ αἱρουμένῳ πρακτῶν, τὸ κρεῖττον ποιουμένη πρὸ τοῦ χείρονος αἱρετόν· ἢ παρὰ φύσιν καὶ τὸν τρόπον τῆς τῶν ἐπ' αὐτῷ χρήσεως δείξει φθαρτικὸν τοῦ λόγου γεγενημένον τῆς φύσεως· τοιοῦτον γὰρ ἡ παρὰ φύσιν προαίρεσις, τῶν ἐπὶ τῷ αἱρουμένῳ πρακτῶν, τὸ χεῖρον ποιουμένη πρὸ τοῦ κρείττονος προαιρετόν. Κατορθωθείσης γὰρ ἢ παρασφαλείσης τῆς τοῦ αἱρουμένου τῶν ἐπ' αὐτῷ πρακτῶν κατὰ τὴν βούλευσιν κρίσεως, ἧς οἱονεὶ ψῆφός ἐστιν ἡ προαίρεσις, ἢ ὁ κατὰ φύσιν αὐτῷ διὰ τῆς εὐχρηστίας ὑφίσταται λόγος, ἢ ὁ παρὰ φύσιν διὰ τῆς ἀχρηστίας παρυφίσταται τρόπος, ὁ μὲν τῆς κατὰ φύσιν, ὁ δὲ τῆς παρὰ φύσιν προαιρέσεως γινόμενος ἄγγελος.

Καὶ εἰ μὲν κατὰ φύσιν ἡ τοῦ Χριστοῦ προαίρεσις ᾖ, οὐ μόνον ἐπὶ τοῖς αὐτοῖς πάλιν αὐτοὺς αἰτιασόμεθα, φύσιν ἄλλην Χριστοῦ θεότητος μέσην καὶ κτίσεως τολμηρῶς σχεδιάζοντας· ἀλλὰ καὶ

Κι ἂν ὁ Χριστὸς εἶναι φύση, οὔτε Θεὸς κατὰ φύση ἀλλὰ οὔτε καὶ ἄνθρωπος εἶναι κατὰ φύση ἀληθινά, ἂν βέβαια δὲν εἶναι κατὰ φύση ἀληθινὰ Χριστὸς ὁ Πατέρας ἢ κατὰ φύση Χριστὸς ἀληθινὰ ἡ μητέρα. Ἂν ὅμως ὁ Χριστὸς εἶναι Θεὸς κατὰ τὴ φύση, σύμφωνα μὲ τὸ ὅτι εἶναι κατὰ τὴ φύση Χριστός, εἶναι πολύθεος ὅποιος τὸ ὑποστηρίζει, πιστεύοντς ὅτι ὁ Πατέρας ἔχει ἄλλη φύση ὡς Θεός, ἐπειδὴ δὲν εἶναι κατὰ τὴ φύση του Χριστός, καὶ τὸ τέλος τους γι' αὐτὴ τὴν τερατολογία τους θὰ εἶναι ἡ κατάκρισή τους γιὰ πολυθεΐα.

Ἂν πάλι τὸ ποῦν προαιρετικό, αὐτὸ ποὺ αὐτοὶ τὸ λένε γνωμικό, τότε ἢ ὁπωσδήποτε θὰ εἶναι κατὰ φύση καὶ θὰ ἔχει τὸν τρόπο τῆς χρήσης ἐκείνων ποὺ μποροῦν νὰ πραχθοῦν ἀπὸ τὸν Χριστὸ νὰ συμβαδίζει σὲ ὅλα μὲ τὸ λόγο τῆς φύσης καὶ θ' ἀποδειχθεῖ ἔτσι ὅτι κατ' αὐτοὺς ὁ Χριστὸς δὲν εἶναι ἀπαθής, ἀλλὰ εἶναι ἐγκρατὴς τῶν παθῶν καὶ ὅτι γίνεται ἀγαθὸς προοδευτικὰ ὅ,τι κι ἂν εἶναι στὴ φύση. Γιατὶ τέτοιο εἶναι ἡ φυσικὴ προαίρεση ἐκείνων ποὺ μποροῦν νὰ πραχθοῦν ἀπὸ κάποιον ποὺ ἐκλέγει· κάνει νὰ προτιμᾶται τὸ καλύτερο ἀπὸ τὸ χειρότερο. Ἢ θὰ εἶναι παρὰ φύση καὶ θ' ἀποδείξει ὅτι ὁ τρόπος τῆς χρήσης ἐκείνων ποὺ εἶναι στὴν ἐξουσία του ἔχει γίνει φθαρτικὸς γιὰ τὸ λόγο τῆς φύσης· γιατὶ τέτοιο εἶναι ἡ παρὰ φύση προαίρεση ἐκείνων ποὺ μποροῦν νὰ πραχθοῦν ἀπὸ κάποιον ποὺ ἐκλέγει, κάνοντας νὰ προτιμᾶται τὸ χειρότερο ἀντὶ τοῦ καλύτερου. Νὰ ἐπιτύχει δηλαδὴ τὸ ὀρθὸ ἢ νὰ κάνει λάθος κατὰ την ἐξέταση στὴν κρίση του ὅποιος ἐκλέγει ἀνάμεσα σ' αὐτὰ ποὺ εἶναι στὴν ἐξουσία του νὰ πράξει, κρίση ποὺ κατὰ κάποιο τρόπο ἡ προαίρεση εἶναι ἡ ἀπόφασή της ἢ ἰσχύει σ' αὐτὸν μὲ τὴν καλὴ χρήση ὁ σύμφωνος μὲ τὴ φύση λόγος ἢ ἀκολουθεῖ μὲ τὴν κακὴ χρήση ὁ ἀντίθετος μὲ τὴ φύση τρόπος. Ὁ ἕνας φέρνει τὸ μήνυμα γιὰ τὴν κατὰ φύση προαίρεση, ἐνῶ ὁ ἄλλος γιὰ τὴν παρὰ φύση.

Ἂν ἡ προαίρεση τοῦ Χριστοῦ εἶναι κατὰ φύση, δὲν θὰ τοὺς κατηγορήσομε πάλι αὐτοὺς μόνο γιὰ τὰ ἴδια πράγματα, ὅτι προτείνουν μὲ θράσος μίαν ἄλλη φύση γιὰ τὸν Χριστὸ ἐνδιάμεση

ληροῦντας γελάσομεν φύσει τῶν ἀντικειμένων κατὰ προαίρεσιν ὡς ψιλὸν ἄνθρωπον κατὰ Νεστόριον τὸν Χριστὸν δεκτικὸν ποιουμένους. Εἰ δὲ παρὰ φύσιν, σιωπῶ παρατρέχων τὸ βλάσφημον, μήπως λαβὼν τοῖς κατ᾽ αὐτῶν ἐλέγχοις τὴν γλῶτταν χρανθήσομαι. Προαιρετικὸν γὰρ ἐπὶ Χριστοῦ θέλημα φάσκοντες, ὑπόστασιν Χριστοῦ πάντως ὑπέδειξαν κατὰ φύσιν κινεῖσθαι καὶ παρὰ φύσιν δυναμένην. Τοιοῦτον γάρ, ὡς ἔφθην εἰπών, ἡ προαίρεσις· εἰ δὲ τῆς τοῦ Χριστοῦ χαρακτηριστικόν ἐστιν ὑποστάσεως, ἀφώρισαν αὐτόν, κατὰ δὴ τοῦτο τὸ θέλημα, τοῦ τε Πατρὸς καὶ τοῦ Πνεύματος ἑτερόβουλόν τε καὶ ἑτερόγνωμον. Τὸ γὰρ τῷ Υἱῷ καθ᾽ ὑπόστασιν ἰδικῶς ἐνθεωρούμενον, Πατρὶ καὶ Πνεύματι καθ᾽ ὑπόστασιν παντελῶς ἀκοινώνητον. Ὅσοι τοίνυν τῶν ἁγίων Πατέρων(5) ἐπὶ τῆς κατὰ Χριστὸν ἀνθρωπότητος προαιρέσεως ἐπεμνήσθησαν, τὴν ὀρεκτικὴν τῆς φύσεως δύναμιν οὐσιωδῶς, ταυτὸν δὲ φάναι, τὴν φυσικὴν θέλησιν, ἢ τὴν ἡμῶν αὐτῶν προαίρεσιν τῷ σαρκωθέντι τῷ Θεῷ κατ᾽ οἰκείωσιν ἐνυπάρχουσαν, παρεδήλωσαν.

Ὃ δὴ μάλιστα σκοπήσας ὁ σὸς δοῦλος καὶ μαθητής, ἐν τοῖς πρὸς τὸν ἁγιώτατόν μου κύριον καὶ διδάσκαλον περὶ τῶν ἀπόρων τῆς ἁγίας Γραφῆς ἐκτεθεῖσι Θαλάσσιον, εἶπον προαίρεσιν· εἰδώς, ὡς εἴπερ ἡμῖν γέγονεν ἄνθρωπος ὁ ποιητὴς τῶν ἀνθρώπων, ἡμῖν δηλονότι καὶ τὴν ἀτρεψίαν κατώρθωσε τῆς προαιρέσεως, ὡς ἀτρεψίας δημιουργός· τὰ μὲν τῆς ἡμῶν ἐπιτιμίας δι᾽ αὐτῆς τῆς πείρας, οὐσιωδῶς κατ᾽ ἐξουσίαν πάθη δεχόμενος, τὰ δὲ τῆς ἀτιμίας, κατ᾽ οἰκείωσιν φιλανθρώπως ἀναδεχόμενος, ὧν τὴν μὲν οἰκείωσιν τῆς προαιρετικῆς ἀπαθείας αἰτίαν τῷ γένει πεποίηται, τὴν δὲ πεῖραν τῆς ἑπομένης φυσικῆς ἀφθαρσίας πιστὸν ἀρραβῶνα δεδώρηται. Τὸ γὰρ ἀνθρώπινον τοῦ Θεοῦ, κατὰ προαίρεσιν ὡς ἡμεῖς οὐ κεκίνηται, διὰ βουλῆς πεποιημένον

θεότητας καὶ κτίσης, ἀλλὰ καὶ θὰ τοὺς περιγελάσομε γιατὶ φλυαροῦν, κάνοντας τὸν Χριστὸ σύμφωνα μὲ τὴν ἄποψη τοῦ Νεστόριου σὰν ἄνθρωπο ἁπλὸ νὰ γίνεται δεκτικὸς τῶν ἀντίθετων κατὰ τὴν προαίρεση. Ἂν ἡ προαίρεσή του εἶναι παρὰ φύση, σωπαίνω παρακάμπτοντας τὴ βλασφημία, μήπως, κάνοντας κάποιο λάθος ἐλέγχοντάς την, μολύνω τὴ γλώσσα μου. Μιλώντας δηλαδὴ γιὰ προαιρετικὸ θέλημεα τοῦ Χριστοῦ, ὑπαινίχθηκαν ὁπωσδήποτε τὴν ὑπόσταση τοῦ Χριστοῦ τέτοια ποὺ μπορεῖ νὰ κινεῖται καὶ κατὰ φύση καὶ παραφύση. Τέτοιο πράγμα εἶναι ἡ προαίρεση, ὅπως εἶπα προηγουμένως. Ἂν ὅμως εἶναι χαρακτηριστικὸ τῆς ὑπόστασης τοῦ Χριστοῦ, τὸν διαχώρισαν, σύμφωνα μ' αὐτὸ τὸ θέλημα, ἀπὸ τὸν Πατέρα καὶ τὸ Πνεῦμα, ἐπειδὴ ἔχει διάφορη σκέψη καὶ γνώμη. Γιατὶ ὅ,τι παρατηρεῖται ἰδιαίτερα στὸν Υἱὸ ὡς πρὸς τὴν ὑπόσταση, εἶναι ὡς πρὸς τὴν ὑπόσταση τελείως ἀκοινώνητο ἀπὸ τὸν Πατέρα καὶ τὸ Πνεῦμα. Ὅσοι λοιπὸν ἀπὸ τοὺς ἁγίους Πατέρες ἀναφέρθηκαν στὴν προαίρεση τοῦ Χριστοῦ ὡς ἀνθρώπου, δήλωσαν παράλληλα οὐσιαστικὰ τὴν ὀρεκτικὴ δύναμη τῆς φύσης, πράγμα ποὺ εἶναι τὸ ἴδιο ἂν ποῦμε τὴ φυσικὴ θέληση ἢ τὴν ἴδια τὴ δική μας προαίρεση ποὺ ὑπάρχει οἰκειοποιουμένη ἀπὸ αὐτὸν μέσα στὸν Θεὸ ποὺ ἔγινε ἄνθρωπος.

Αὐτὸ ἀκριβῶς ἀφοῦ σκέφτηκα λεπτομερῶς, ἐγὼ ὁ δοῦλος καὶ μαθητής σου σὲ ὅσα ἔχω ἐκθέσει πρὸς τὸν ἁγιώτατο κύριο καὶ δάσκαλό μου Θαλάσσιο γιὰ τὰ δύσκολα χωρία τῆς ἁγίας Γραφῆς, τὸ ὀνόμασα προαίρεση, γνωρίζοντας ὅτι, ἂν ἔγινε γιὰ χάρη μας ἄνθρωπος ὁ δημιουργὸς τῶν ἀνθρώπων, εἶναι φανερὸ ὅτι γιὰ χάρη μας δημιούργησε καὶ τὴν ἀτρεψία τῆς προαίρεσης ὡς δημιουργὸς τῆς ἀτρεψίας, καὶ δεχόταν μὲ τὴν ἴδια του τὴν ἐμπειρία στὴν οὐσία του σύμφωνα μὲ τὴν ἐξουσία του τὰ πάθη τῆς τιμωρίας μας, κι ἀναλάμβανε φιλάνθρωπα κάνοντας δικά του τὰ πάθη τῆς ἀτιμίας, ποὺ ἔκανε τὴν οἰκείωσή τους γιὰ τὸ γένος μας αἰτία τῆς προαιρετικῆς ἀπάθειας, ἐνῶ τὴν ἐμπειρία τὴν χάρισε σίγουρη ἐγγύηση τῆς ἐπακόλουθης φυσικῆς ἀφθαρσίας. Γιατὶ ἡ ἀνθρώπινη διάσταση τοῦ Θεοῦ δὲν κινεῖται στὴν προαίρεσή *καὶ κρίσεως τὴν τῶν ἀντικειμένων διάγνωσιν, ἵνα μὴ φύσει κατὰ προαίρεσιν νομισθείη τρεπτόν, ἀλλ' ἅμα τῇ πρὸς τὸν Θεὸν Λόγον ἑνώσει τὸ εἶναι λαβόν, ἀδίστακτον, μᾶλλον δὲ στάσιμον τὴν κατ' ὄρεξιν φυσικήν, ἤτοι θέλησιν, κίνησιν ἔσχεν· ἢ κυριώτερον εἰπεῖν, τὴν στάσιν ἀκίνητον ἐν αὐτῷ κατὰ τὴν ἀκραιφνεστάτην οὐσίωσιν τῷ Θεῷ καὶ Λόγῳ παντελῶς θεωθεῖσαν, ἣν φυσικῶς τυπῶν τε καὶ κινῶν(6) ὡς οἰκείαν, καὶ τῆς αὐτοῦ ψυχῆς φυσικήν, ἀφαντασιάστως πεπλήρωκε τὸ μέγα τῆς ὑπὲρ ἡμῶν οἰκονομίας μυστήριον, μηδὲν τοῦ προσλήμματος φυσικὸν παντελῶς ἀπομειώσας, πλὴν τῆς ἁμαρτίας, ἧς οὐδεὶς οὐδενὶ τῶν ὄντων καθάπαξ ἐνέσπαρται λόγος.*

Τῆς οὖν διαφορᾶς τῶν ὀνομάτων φανερᾶς ἡμῖν γεγενημένης, διὰ τῆς εὐκρινῶς ἑκάστῳ προσαρμοσθείσης ὑπογραφῆς, μὴ ταρασσώμεθα τῶν ἐπὶ συγχύσει τῶν νοουμένων πραγμάτων, ἀδιακρίτως τοῖς ὀνόμασι κεχρημένων ἀκούοντες, εἴπερ ἐν πράγμασιν ἡμῖν, ἀλλ' οὐκ ὀνόμασιν ἡ ἀλήθεια, καὶ νομίσωμεν ταυτὸν εἶναι τὸ μὴ ταυτόν, ἀλλ' εὐσεβῶς πιστεύοντες, ὁμολογήσωμεν τὸν Χριστὸν Θεὸν τέλειον ἀληθῶς, καὶ ἄνθρωπον τέλειον ἀληθῶς, τὸν αὐτὸν πράγματι κυρίως κατ' ἀλήθειαν ὄντα, καὶ οὐ μόνῃ ψιλῇ κλήσει τοῦτο λεγόμενον καὶ διὰ τοῦτο φύσεις δύο, ὧν αὐτός ἐστιν ὑπόστασις, εἴπερ οὐκ ἄσαρκος, αὐτὸν καταγγείλωμεν, καὶ δύο θελήματα φυσικά, κατὰ τοὺς Πατέρας, εἴπερ οὐκ ἄψυχος καὶ ἄνους, ἔχειν αὐτὸν παρρησιασώμεθα, καὶ μὴ θαρρήσωμεν καινίσαι φωνήν, ἐφ' ᾗ καταφυγὴν οὐκ ἔχομεν τὴν πατρικὴν αὐθεντίαν. Ἓν γὰρ θέλημα Χριστοῦ φυσικὸν ἢ προαιρετικόν, οὐ μόνον διὰ τὴν δειχθεῖσαν ἀτοπίαν δέος εἰπεῖν τοὺς εὐσεβεῖν ἐσπουδακότας, ἀλλ' ὅτι καὶ μηδεὶς τῶν ἁγίων διδασκάλων πώποτε τοῦτο φήσας πέφανται, ἀληθῶς εἰδότες, ὡς ἡ προ-

του ὅπως ἐμεῖς, κάνοντας μ' ἐξέταση καὶ κρίση τὸ διαχωρισμὸ τῶν ἀντιθέτων, γιὰ νὰ μὴ θεωρηθεῖ ὅτι ἀπὸ τὴ φύση του μεταβάλλεται ὡς πρὸς τὴν προαίρεση. Ἀλλά, ἀφοῦ ἔλαβε τὸ εἶναι ἀμέσως μὲ τὴν ἕνωσή του μὲ τὸν Θεὸ Λόγο, ἔχει ἀταλάντευτη κίνηση ἢ καλύτερα στάσιμη τὴ φυσικὴ ὀρεκτικὴ κίνηση τῆς προαίρεσής του, ἢ μιλώντας κυριολεκτικότερα, ἔχει τὴ στάση ἀκίνητη θεωμένη τέλεια κατὰ τὴν γνησιότατη οὐσίωση μέσα στὸν ἴδιο τὸν Θεὸ καὶ Λόγο, τὴν ὁποία διαμορφώνοντας καὶ κινώντας φυσικὰ σὰν οἰκεία καὶ φυσικὴ στάση τῆς ψυχῆς του, χωρὶς φανταστικὸ στοιχεῖο πραγματοποίησε τὸ μέγα μυστήριο τῆς γιὰ χάρη μας οἰκονομίας, χωρὶς νὰ ἐλαττώσει καθόλου τὸ φυσικὸ στοιχεῖο τοῦ προσλήμματος, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἁμαρτία, τῆς ὁποίας κανένας λόγος σὲ κανένα ἀπὸ τὰ ὄντα δὲν ἔχει καθόλου ἐμφυτευθεῖ.

Ἀφοῦ λοιπὸν ἔγινε φανερὴ σ' ἐμᾶς ἡ διαφορὰ τῶν ὀνομάτων, μὲ εὐκρινῆ περιγραφὴ τοῦ καθενός, ἂς μὴν ταραζόμαστε ὅταν ἀκοῦμε ἐκείνους ποὺ χρησιμοποιοῦν χωρὶς διάκριση τὰ ὀνόματα πρὸς σύγχυση τῶν πραγμάτων ποὺ νοοῦνται, ἐφόσον ἡ ἀλήθεια βρίσκεται στὰ πράγματα καὶ ὄχι στὰ ὀνόματα, καὶ νομίσομε ἔτσι ὅτι ταυτίζονται ὅσα δὲν εἶναι τὸ αὐτό, ἀλλὰ μὲ εὐσεβῆ πίστη ἂς ὁμολογήσομε τὸν Χριστὸ ἀληθινὰ τέλειο Θεὸ καὶ ἀληθινὰ τέλειο ἄνθρωπο, ποὺ εἶναι πραγματικὰ κυριολεκτικὰ καὶ ἀληθινὰ ὁ αὐτὸς καὶ δὲν λέγεται ἔτσι μὲ ἁπλῆ μόνο κλήση, καὶ γι' αὐτὸ ἂς τὸν κηρύξομε ὅτι ἔχει δύο φύσεις, τῶν ὁποίων αὐτὸς εἶναι ὑπόστασή τους, ἐφόσον δὲν εἶναι ἄσαρκος, καὶ μὲ θάρρος ἂς διακηρύξομε ὅτι ἔχει δύο φυσικὰ θελήματα σύμφωνα μὲ τοὺς Πατέρες, ἐφόσον δὲν εἶναι δίχως ψυχὴ καὶ νοῦ, κι ἂς μὴ τολμήσομε νὰ ἐκστομίσομε καινούργια διατύπωση, γιὰ τὴν ὁποία δὲν θὰ μποροῦμε νὰ καταφύγομε στὴν πατρικὴ αὐθεντία. Γιατὶ εἶναι φοβερὸ νὰ ποῦν ὅσοι ἐπιδιώκουν τὴν εὐσέβεια ὅτι ὁ Χριστὸς ἔχει ἕνα θέλημα φυσικὸ ἢ προαιρετικό, ὄχι μονάχα ἐξαιτίας τοῦ παράλογου ποὺ δείξαμε, ἀλλὰ καὶ γιατὶ κανένας ὡς τώρα ἀπὸ τοὺς ἁγίους δασκάλους δὲν ἔχει φανεῖ νὰ κήρυξε κάτι τέτοιο, καθόσον γνώριζαν ἀληθινά, ὅτι ἡ προαίρεση ἀνήκει σ' ἐκείνους *αἵρεσις τῶν ἐπ' ἄμφω, τὰ καλά τε λέγω καὶ τὰ κακά, κινεῖσθαι δυναμένων ἐστίν, ὅπερ ἐπὶ Χριστοῦ τῆς ὄντως οὐσίας τῶν ἀγαθῶν καὶ πηγῆς, κἂν ἐννοεῖν, μὴ ὅτι γε λέγειν, πάσης ἀσεβείας πληρέστατον. Καὶ περὶ μὲν τούτων ταῦτα.*

Περὶ δὲ τῆς ἐν τῷ ἑβδόμῳ κεφαλαίῳ τῶν ἀπόρων τοῦ μεγάλου Γρηγορίου κειμένης μιᾶς ἐνεργείας, σαφὴς ὁ λόγος. Τὴν ἐσομένην γὰρ κατὰ τὸ μέλλον τῶν ἁγίων ὑπογράφων κατάστασιν, ἔφην μίαν ἐνέργειαν τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἁγίων, τὴν πάντων ἐκθεωτικὴν τῶν ἁγίων, τῆς ἐλπιζομένης μακαριότητος, τοῦ μὲν Θεοῦ κατ' οὐσίαν ὑπάρχουσαν, τῶν ἁγίων δὲ κατὰ χάριν γεγενημένην. Μᾶλλον δὲ μόνον Θεοῦ προσεπήγαγον, ἐπειδὴ μόνης ἀποτέλεσμα τῆς θείας ἐνεργείας ἐστίν(7), ἡ κατὰ χάριν τῶν ἁγίων ἐκθέωσις, ἧς ἡμεῖς οὐκ ἔχομεν ἐγκατεσπαρμένην τῇ φύσει τὴν δύναμιν. Ὧν δὲ τὴν δύναμιν οὐκ ἔχομεν, τούτων οὐδὲ τὴν πρᾶξιν, φυσικῆς δυνάμεως οὖσαν συμπλήρωσιν. Ἔχεται οὖν ἡ μὲν πρᾶξις δυνάμεως, ἡ δὲ δύναμις οὐσίας. Ἥ τε γὰρ πρᾶξις ἀπὸ δυνάμεως, καὶ ἡ δύναμις ἀπὸ τῆς οὐσίας καὶ ἐν τῇ οὐσίᾳ. Τρία οὖν ταῦτά ἐστιν, ὥς φασιν, ἀλλήλων ἐχόμενα· δυνάμενον, δύναμις, δυνατόν. Καὶ δυνάμενον μὲν λέγουσι τὴν οὐσίαν, δύναμιν δὲ καθ' ἣν ἔχομεν τὴν τοῦ δύνασθαι κίνησιν, καὶ δυνατόν, τὸ παρ' ἡμῖν κατὰ δύναμιν γίνεσθαι πεφυκός. Εἰ δὲ τὸ παρ' ἡμῖν γίνεσθαι πεφυκός, κατὰ δύναμιν ἔχομεν φυσικήν, οὐκ ἔστι δὲ τῶν παρ' ἡμῶν κατὰ δύναμιν γίνεσθαι πεφυκότων ἡ θέωσις, οὐκ οὖσα τῶν ἐφ' ἡμῖν (οὐδεὶς γὰρ ἐν τῇ φύσει τῶν ὑπὲρ φύσιν λόγος), ἄρα τῆς ἡμῶν οὐκ ἔστι δυνάμεως πρᾶξις ἡ θέωσις, ἧς οὐκ ἔχομεν κατὰ φύσιν τὴν δύναμιν, ἀλλὰ μόνης τῆς θείας δυνάμεως, οὐκ ἔργων ὑπάρχουσα δικαίων τοῖς ἁγίοις ἀντίδοσις(8), ἀλλὰ τῆς τοῦ πεποιηκότος ἀφθονίας ἀπόδειξις, τοῦτο θέσει ποιήσαντος τοὺς ἐραστὰς τῶν καλῶν, ὅπερ αὐτὸς ὑπάρχων φύ-

ποὺ μποροῦν νὰ κινηθοῦν καὶ πρὸς τὰ δύο, ἐννοῶ τὰ καλὰ καὶ τὰ κακά, πράγμα ποὺ γιὰ τὸ Χριστό, ποὺ εἶναι ἡ πραγματικὴ οὐσία καὶ πηγὴ τῶν ἀγαθῶν, καὶ μόνο νὰ τὸ σκεφτεῖ κάποιος, ὄχι βέβαια νὰ τὸ πεῖ, εἶναι γεμᾶτο ἀπὸ κάθε ἀσέβεια. Αὐτὰ λοιπὸν γι' αὐτά.

Γιὰ τὴ μία ἐνέργεια τώρα, ποὺ συναντοῦμε στὸ ἕβδομο κεφάλαιο τῶν δυσκολονόητων χωρίων τοῦ μεγάλου Γρηγορίου, ὁ λόγος εἶναι σαφής. Γιατί, περιγράφοντας τὴν κατάσταση στὴν ὁποία θὰ βρεθοῦν οἱ ἅγιοι στὸ μέλλον, μίλησε γιὰ κοινὴ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἁγίων, ποὺ θὰ θεώσει ὅλους τοὺς ἁγίους στὴν ἐλπιζόμενη μακαριότα, ἡ ὁποία ἐνέργεια στὸν Θεὸ βέβαια ὑπάρχει στὴν οὐσία του, ἐνῶ στοὺς ἁγίους ἔχει πραγματοποιηθεῖ κατὰ χάρη. Καλύτερα ὅμως, πρόσθεσα ὅτι ἦταν τοῦ Θεοῦ μόνον, ἐπειδὴ εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς θείας μόνον ἐνέργειας ἡ θέωση τῶν ἁγίων κατὰ χάρη, τῆς ὁποίας ἐμεῖς δὲν ἔχομε κατεσπαρμένη τὴ δύναμή της μέσα στὴ φύση μας. Καὶ ἐκείνων ποὺ δὲν ἔχομε τὴ δύναμη, αὐτῶν δὲν ἔχομε οὔτε τὴν πράξη, ποὺ εἶναι ἡ συμπλήρωση τῆς φυσικῆς δύναμης. Ἡ πράξη λοιπὸν ἐξαρτᾶται ἀπὸ τὴ δύναμη καὶ ἡ δύναμη ἀπὸ τὴν οὐσία. Γιατὶ καὶ ἡ πράξη προέρχεται ἀπὸ τὴ δύναμη καὶ ἡ δύναμη ἀπὸ τὴν οὐσία καὶ ὑπάρχει μέσα στὴν οὐσία. Εἶναι τρία λοιπὸν αὐτά, τὰ ὁποῖα, ὅπως λένε, ἀλληλοεξαρτῶνται, τὸ δυνάμενο, ἡ δύναμη καὶ τὸ δυνατό. Καὶ δυνάμενο βέβαια λένε τὴν οὐσία, δύναμη τὴν ἱκανότητα κίνησης γιὰ τὸ δύνασθαι, καὶ δυνατὸν ἐκεῖνο ποὺ γίνεται ὡς ἀπὸ τὴ φύση μας μὲ τὴ δύναμή μας. Κι ἂν αὐτὸ ποὺ γίνεται ἀπὸ μᾶς ὡς ἀπὸ τὴ φύση μας τὸ ἔχομε ἀπὸ φυσικὴ δύναμη, καὶ ἡ θέωση δὲν εἶναι ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ἐμεῖς πράττομε μὲ τὴ δύναμή μας, ἐπειδὴ δὲν εἶναι ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ εἶναι στὴν ἐξουσία μας (γιατὶ μέσα στὴ φύση δὲν ὑπάρχει τίποτε τὸ ὑπερφυσικό), ἄρα ἡ θέωση δὲν εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς δύναμής μας, γιὰ τὴν ὁποία θέωση δὲν ἔχομε τὴ φυσικὴ δύναμη, ἀλλὰ τὴ θεία δύναμη μόνο, ποὺ δὲν εἶναι ἀνταπόδοση στοὺς ἁγίους γιὰ δίκαια ἔργα, ἀλλὰ ἀπόδειξη τοῦ ἄφθονου πλούτου τοῦ δημιουργοῦ, ὁ ὁποῖος θέωσε θέσει τοὺς ἐραστὲς σει δειχθήσεται, καθ' οὓς αὐτὸς ἐπίσταται λόγους, ἵνα καὶ τελείως γνωσθῇ καὶ μείνῃ παντελῶς ἀκατάληπτος. Οὐκ ἀνεῖλον οὖν τὴν φυσικὴν τῶν τοῦτο πεισομένων ἐνέργειαν, ὧν ἀποτελεῖν πέφυκε πεπαυμένην, καὶ μόνην ἐμφήνας τῶν ἀγαθῶν τὴν ἀπόλαυσιν πάσχουσαν, ἀλλὰ μόνην ὑπέδειξα θεώσεως ἀπεργαστικὴν την ὑπερούσιον δύναμιν, κατὰ χάριν τῶν θεωθέντων γεγενημένην.

Καὶ μηδεὶς ὑπονοήσει τούτοις μίαν καταγγέλλεσθαι Χριστοῦ τὴν ἐνέργειαν. Οὐ γὰρ ἄνθρωπον ἀποθεωθέντα τὸν Χριστὸν καταγγέλλομεν, ἀλλὰ Θεὸν τελείως ἐνανθρωπήσαντα, καὶ τῆς οἰκείας ἀφράστου θεότητος τὴν ἄπειρον, ἀπειράκις ἀπείρως ὑπεράπειρον δι' ἐνεργοῦς φύσει σαρκὸς νοερῶς ἐψυχωμένης ἐμφανῆ ποιησάμενον δύναμιν, ὅλον Θεὸν τὸν αὐτὸν καὶ ἄνθρωπον ἀληθῶς, ἄμφω τε φύσει τέλειον τὸν αὐτὸν καὶ πληρέστατον, καὶ πᾶν εἴ τι κατ' ἄμφω πεφυκὸς ἀνελλιπῶς ἔχοντα, πλὴν ἁμαρτίας, ἧς λόγος οὐδείς. Ὧν γὰρ αὐτὸς φύσεων ὑπόστασις ἦν, τούτων καὶ τοὺς οὐσιώδεις φυσικῶς ἐπεδέχετο λόγους. Εἰ δὲ τοὺς οὐσιώδεις, ὧν αὐτὸς ὑπόστασις ἦν, ἐπεδέχετο λόγους, καὶ φυσικὴν ἔμψυχον σαρκὸς εἰκότως εἶχεν ἐνέργειαν, ἧς οὐσιώδης τῇ φύσει κατέσπαρται λόγος. Εἰ δὲ φυσικὴν ὡς ἄνθρωπος ἐνέργειαν εἶχεν, ἧς ὁ λόγος τῆς φύσεως ὑπῆρχε συστατικός, καὶ ὡς Θεὸς δηλονότι φυσικὴν εἶχεν ἐνέργειαν, ἧς ὁ λόγος τῆς ὑπερουσίου θεότητος ὑπῆρχεν ἐκφαντικός. Θεὸς γὰρ ὑπάρχων τέλειος καὶ ἄνθρωπος τέλειος ὁ αὐτός, καθ' ἑκάτερον ὧν ὑπῆρχεν ὑπόστασις φυσικῶς ἐνήργει μὴ διαιρούμενος. Εἰ δὲ καθ' ἑκάτερον ὧν ὑπῆρχεν ὑπόστασις φυσικῶς ἐνήργει μὴ διαιρούμενος, δῆλον ὅτι μετὰ τῶν φύσεων, ὧν ὑπόστασις ἦν, καὶ τὰς τῶν καλῶν μὲ τὴ θέωση ποὺ θὰ φανεῖ πὼς ὁ ἴδιος εἶχε ἀπὸ τὴ φύση του, σύφμωνα μὲ τοὺς λόγους ποὺ αὐτὸς γνωρίζει, ὥστε καὶ τέλεια νὰ γίνει γνωστὸς καὶ νὰ παραμείνει τελείως ἀκατάληπτος. Δὲν ἀναίρεσα λοιπὸν τὴ φυσικὴ ἐνέργεια ἐκείνων ποὺ θὰ δεχθοῦν αὐτὴ τὴ θέωση, τῶν ὁποίων ὡς ἀπὸ τὴ φύση τους ἄφησε νὰ παύσει, καὶ ἔδειξε ὅτι νιώθει μόνο τὴν ἀπόλαυση τῶν ἀγαθῶν, ἀλλ' ἔδειξα ὅτι μόνη ποὺ ἀπεργάζεται τὴ θέωση εἶναι ἡ ὑπερούσια δύναμη, τὴν ὁποία ἀπέκτησαν κατὰ χάρη ἐκεῖνοι ποὺ θεώθηκαν.

Καὶ ἃς μὴν ὑποθέσει κανένας ὅτι μὲ αὐτὰ καταγγέλλεται ὅτι μία εἶναι ἡ ἐνέργεια τοῦ Χριστοῦ. Γιατὶ δὲν κηρύττομε τὸν Χριστὸ ὡς ἄνθρωπο ποὺ ἔγινε Θεός, ἀλλὰ ὡς Θεὸ ποὺ ἔγινε τέλειος ἄνθρωπος καὶ ποὺ ἔκανε φανερὴ ἄπειρες φορὲς μὲ τρόπο ἄπειρο τῆς ἄφραστης θεότητάς του τὴν ἄπειρη δύναμη μὲ ἐνεργὸ ἀπὸ τὴ φύση της σάρκα προικισμένη τὴ νοερὴ ψυχή, ὁλόκληρο Θεὸ τὸν ἴδιο καὶ ἄνθρωπο ἀληθινό, καὶ τὸν ἴδιο πάλι ἀπὸ τὴ φύση του καὶ στὰ δύο τέλειο καὶ πληρέστατο καὶ ποὺ ἔχει χωρὶς ἔλλειψη ὅ,τι ὑπάρχει καὶ στὰ δύο, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἁμαρτία, γιὰ τὴν ὁποία δὲν γίνεται κανένας λόγος. Τῶν φύσεων δηλαδὴ ποὺ αὐτὸς ἦταν ὑπόστασή τους, αὐτῶν ἐπιδεχόταν κατὰ τρόπο φυσικὸ καὶ τοὺς λόγους τῆς οὐσίας τους. Κι ἂν ὁ ἴδιος ἐπιδεχόταν τοὺς λόγους οὐσίας τῶν φύσεων ποὺ ἀποτελοῦσε ὑπόστασή τους, λογικὰ εἶχε καὶ ἔμψυχη φυσικὴ ἐνέργεια τῆς σάρκας, στὴ φύση τῆς ὁποίας ἦταν ἐμφυτευμένος ὁ λόγος οὐσίας, κι ἂν ὡς ἄνθρωπος εἶχε φυσικὴ ἐνέργεια ποὺ τὴ συνιστοῦσε ὁ λόγος τῆς φύσης, εἶναι φανερὸ ὅτι καὶ ὡς Θεὸς εἶχε φυσικὴ ἐνέργεια ποὺ τὴ φανέρωνε ὁ λόγος τῆς ὑπερούσιας θεότητας. Ἀφοῦ δηλαδὴ ἦταν ὁ ἴδιος τέλειος Θεὸς καὶ τέλειος ἄνθρωπος, ἐνεργοῦσε φυσικὰ καὶ μὲ τὶς δύο φύσεις ποὺ ἀποτελοῦσε ὑπόστασή τους, χωρὶς νὰ διαιρεῖται. Κι ἂν μὲ τὴν κάθε μιὰ ἀπὸ τὶς φύσεις του, τῶν ὁποίων ἀποτελοῦσε ὑπόσταση, ἐνεργοῦσε φυσικὰ χωρὶς νὰ διαιρεῖται, εἶναι φανερὸ ὅτι ἐκτὸς ἀπὸ τὶς δύο φύσεις, ποὺ ἦταν ὑπόστασή τους, εἶχε καὶ τὶς ἐνέργειες τῆς οὐσίας καὶ τῆς σύστασής τους, ποὺ ἦταν

οὐσιώδεις αὐτῶν καὶ συστατικὰς ἐνεργείας εἶχεν, ὧν αὐτὸς ἕνωσις ἦν, ἑαυτῷ προσφυῶς ἐνεργῶν, καὶ οἷς ἐνήργει πιστούμενος, τὴν τῶν ἐξ ὧν, ἐν οἷς τε καὶ ἅπερ ὑπῆρχεν, ἀλήθειαν.

Εἷς οὖν ἐκ δύο φύσεων ὁ Χριστός, θεότητός τε καὶ ἀνθρωπότητος, μονογενὴς Λόγος καὶ Υἱὸς καὶ Κύριος τῆς δόξης, ἐν αἷς γνωρίζεται καὶ αἷς ἀληθῶς ὑπάρχων πιστεύεται, δύο τε φυσικὰς καὶ γενικάς, καὶ τῶν ἐξ ὧν ἦν συστατικὰς κινήσεις, ἤγουν ἐνεργείας ἔχων, ὧν ἀποτελέσματα τὰ κατὰ μέρος ἦν ἐνεργήματα, ἐξ αὐτοῦ τε προβαλλόμενα καὶ ὑπ' αὐτοῦ τελειούμενα, χωρὶς τομῆς τῶν ἐξ ὧν ὑπῆρχε καὶ τῆς οἱασοῦν δίχα συγχύσεως. Οὐ γὰρ ὑπομένει τομὴν ἢ σύγχυσιν ὁ μηδέποτε τροπαῖς ὑποκείμενος καὶ πᾶσι τοῖς οὖσι τήν τε τοῦ εἶναι καὶ πῶς εἶναι διαμονήν τε καὶ σύστασιν παρεχόμενος.

Ταῦτα τῆς σῆς χάριν ἐπιτόμως, ἡγιασμένε πάτερ, εἰρήσθω κελεύσεως, ἵνα ἔχοις εἴπερ τι χρήσιμον φέροιεν, πῶς διακρούσασθαι τὴν τῶν φιλολάλων ἀδολεσχίαν, ἄδειαν λαβοῦσαν τὴν τῶν καιρῶν δυσκολίαν. Καὶ μὴ παρίδῃς τὸν σὸν δοῦλον πενόμενον, ἀλλὰ θείῳ πλούτισον Πνεύματι, τῆς εὐπειθείας ἀντιδοὺς τὰς εὐσθενεῖς σου δεήσεις, καὶ παρατιθέμενος Χριστῷ τῷ μεγάλῳ Θεῷ καὶ Ποιητῇ τῶν ὅλων μὴ διαλείποις, τῷ παρὰ πάσης προσκυνουμένῳ τῆς κτίσεως, σὺν Πατρὶ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΣΧΟΛΙΑ

α'. Λόγῳ μὲν ἡ φύσις περιγράφεται τῶν ὄντων πρὸς ἀρετῆς γένεσιν, κατὰ πρόοδον, ἥτις ἐστὶ παντελὴς κατ' ἀρετὴν τῆς φύσεως ἄρνησις. Νῷ δὲ περιορίζεται ἡ παντὸς αἰῶνος καὶ χρόνου κίνησις, πρὸς σύστασιν ἀπλανοῦς ἑνώσεως, κατὰ ἀνάβασιν, ἥτις

ἑνωμένες σ' αὐτόν, καὶ ἐνεργοῦσε ὅπως ἅρμοζε στὴ φύση του καὶ μὲ ὅσα ἐνεργοῦσε ἐπιβεβαίωνε τὴν ἀλήθεια ἐκείνων ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦνταν καὶ τὰ ὁποῖα τὸν συνιστοῦσαν καὶ ποὺ αὐτὰ ἀκριβῶς τὰ ἴδια ἦταν ἐκεῖνος.

Ἕνας λοιπὸν εἶναι ὁ Χριστὸς ἀπὸ δύο φύσεις, τὴ θεία καὶ τὴν ἀνθρώπινη, Λόγος μονογενὴς καὶ Υἱὸς καὶ Κύριος τῆς δόξας, μὲ τὶς ὁποῖες ἀναγνωρίζεται καὶ μὲ τὶς ὁποῖες πιστεύομε ὅτι ὑπάρχει. Κι ἔχει δύο κινήσεις γενικὲς καὶ συστατικὲς ἐκείνων ἀπὸ τὰ ὁποῖα προερχόταν, δηλαδὴ ἐνέργειες, ποὺ ἀποτελέσματά τους ἦταν τὰ ἐπιμέρους ἐνεργήματα, ποὺ προβάλλουν ἀπὸ αὐτὸν καὶ ὁλοκληρώνονται ἀπὸ αὐτόν, χωρὶς ἀποκοπὴ ἐκείνων ἀπὸ τὰ ὁποῖα προερχόταν καὶ χωρὶς τὴν ὁποιαδήποτε σύγχυση. Γιατὶ δὲν ἐπιδέχεται τομὴ ἢ σύγχυση, αὐτὸς ποὺ ποτὲ δὲν ὑπόκειται σὲ τροπὲς καὶ ποὺ παρέχει σὲ ὅλα τὰ ὄντα τὴν παραμονὴ καὶ τὴ σύσταση τῆς ὕπαρξης γενικὰ καὶ τῆς συγκεκριμένης ὕπαρξης.

Αὐτὰ ἂς λεχτοῦν μὲ συντομία, ἅγιε πατέρα, γιὰ χάρη τῆς παραγγελίας σου, γιὰ νὰ μπορεῖς (ἂν σοῦ προσφέρουν κάτι χρήσιμο), ν' ἀντικρούσεις τὶς πολυλογίες τῶν φλύαρων, ποὺ βρῆκαν εὐκαιρία τὴ δυσκολία τῶν καιρῶν. Καὶ μὴ παραβλέψεις τὴν πτωχεία τοῦ δούλου σου, ἀλλὰ πλούτισέ τον μὲ τὸ θεῖο Πνεῦμα, ἀντιχαρίζοντάς του γιὰ τὴν ὑπακοή του τὶς πανίσχυρες προσευχές σου, καὶ μὴ παραλείπεις νὰ τὸν ἐμπιστεύεσαι στὸν Χριστὸ τὸν μεγάλο Θεὸ καὶ Ποιητὴ τῶν ὅλων, ποὺ τὸν προσκυνεῖ ὅλη ἡ κτίση μαζὶ μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα στοὺς αἰῶνες. Ἀμήν.

ΣΧΟΛΙΑ

1. Μὲ τὸ λόγο βέβαια ἡ φύση τῶν ὄντων τοποθετεῖται μέσα στὴν προσπάθεια γιὰ τὴν προοδευτικὰ γένεση τῆς ἀρετῆς, πράγμα ποὺ εἶναι ἡ τέλεια ἄρνηση τῆς φύσης σύμφωνα μὲ τὴν ἀρετή. Μὲ τὸ νοῦ πάλι κλείνεται μέσα σὲ ὅρια ἡ κίνηση ὅλου

ἐστὶ τῶν ἐν οἷς ἐστιν ἡ φύσις ὑπέρβασις, λέγω δὲ τόπον καὶ χρόνον, ἐν οἷς ἡ τῶν ὄντων ὑπόστασις. Ἡ δὲ πρὸς τὸν ἐξ οὗ τὰ πάντα καὶ δι' οὗ καὶ εἰς ὃν ὡς πέρας τῶν ὅλων, κατὰ χάριν ἀποκατάστασις, κατ' ἀνάληψιν γίνεται, ἥτις ἐστὶ τοῦ μὲν ἀναλαμβανομένου πάθος, ἐνέργεια δὲ τοῦ ἀναλαμβάνοντος.

β'. Πρόσωπον, ἤτοι ὑπόστασις· φύσις, ἤτοι οὐσία. Οὐσία γάρ, τὸ κατ' εἰκόνα, ὁ λόγος, τὸ καθ' ὁμοίωσιν δὲ ὁ βίος, ὑπόστασίς ἐστιν, ἐξ ὧν ἀμφοτέρων ἡ ἀρετὴ συμπεπλήρωται. Ὑπόστασιν γὰρ σοφίας τὴν ἀρετήν, οὐσίαν δέ φασιν ἀρετῆς εἶναι τὴν σοφίαν. Διὸ τῆς μὲν σοφίας ἀπλανὴς ἔκφανσίς ἐστιν ὁ τρόπος τῆς τῶν θεωρητικῶν ἀγωγῆς, τῆς ἀρετῆς δὲ βάσις ὁ λόγος τῆς τῶν πρακτικῶν θεωρίας καθέστηκεν. Ἀμφοτέρων δὲ χαρακτὴρ ἀψευδέστατος, ἡ πρὸς τὸ κυρίως ὂν ἀκλινὴς ἐνατένισις.

γ'. Ὅτι οὐκ ἄτρεπτος φύσει ὁ ἄνθρωπος· καὶ πῶς.

δ'. Ὅτι τὸ θέλημα, ἢ οὐσία, ἢ ὑποστάσεώς ἐστι χαρακτηριστικόν· καὶ μέσον τούτων οὐκ ἔστιν, οὔτε κοινὸν καὶ σύνθετον ἐξ ἀμφοῖν, οὔτε οὐδετέρου μετέχον.

ε'. Ὅτι ἡ προαίρεσις ἐπὶ Χριστοῦ τὴν φυσικὴν σημαίνει θέλησιν, ἤτοι τὴν ὀρεκτικὴν τῆς φύσεως δύναμιν.

ς. Βλέπε τὸ τῆς οἰκονομίας μυστήριον.

ζ'. Εἰς τό, «δι' αὐτοῦ γὰρ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμέν», ἤτοι περὶ οὐσίας, καὶ δυνάμεως, καὶ ἐνεργείας.

η'. Περὶ θεώσεως. Ἀκούσαις δὲ τούτων καὶ σύ, Νεῖλε, καὶ φρονήσαις ἃ φρονοῦσιν οἱ τῆς ἀληθείας διδάκαλοι.

τοῦ αἰώνα καὶ ὅλου τοῦ χρόνου γιὰ τὴ σύσταση ἀληθινῆς ἕνωσης (γνώσης) κατὰ ἀνάβαση, ἡ ὁποία εἶναι ὑπέρβαση ἐκείνων μέσα στὰ ὁποῖα βρίσκεται ἡ φύση, ἐννοῶ τὸν τόπο καὶ τὸ χρόνο, μέσα στὰ ὁποῖα τὰ ὄντα ἔχουν τὴν ὑπόστασή τους. Ἐνῶ ἡ ἀποκατάσταση κατὰ χάρη σ' ἐκεῖνον ἀπὸ τὸν ὁποῖο καὶ μέσω τοῦ ὁποίου προέρχονται καὶ στὸν ὁποῖο καταλήγουν ὡς πέρας τῶν ὅλων, γίνεται μὲ ἀνάληψη, ἡ ὁποία εἶναι πάθος ἐκείνου ποὺ ἀναλαμβάνεται, κι ἐνέργεια ἐκείνου ποὺ ἀναλαμβάνει.

2. Λέμε πρόσωπο, δηλαδὴ ὑπόσταση, καὶ φύση, δηλαδὴ οὐσία. Οὐσία δηλαδὴ εἶναι τὸ κατ' εἰκόνα, ὁ λόγος, ἐνῶ τὸ καθ' ὁμοίωση, ὁ βίος, εἶναι ἡ ὑπόσταση, κι ἀπὸ αὐτὰ τὰ δύο συμπληρώνεται ἡ ἀρετή. Ὑπόσταση τῆς σοφίας λένε ὅτι εἶναι ἡ ἀρετή, ἐνῶ οὐσία τῆς ἀρετῆς εἶναι ἡ σοφία. Γι' αὐτὸ ἀλάθευτη φανέρωση τῆς σοφίας εἶναι ὁ τρόπος τῆς διαγωγῆς τῶν θεωρητικῶν, ἐνῶ βάση τῆς ἀρετῆς γίνεται ὁ λόγος τῆς θεωρίας τῶν πρακτικῶν. Γνώρισμα καὶ τῶν δύο ἀψευδέστατο εἶναι ἡ σταθερὴ ἐνατένιση πρὸς τὸ κυρίως ὄν.

3. Ὁ ἄνθρωπος δὲν εἶναι ἀμετάβλητος ἀπὸ τὴ φύση του, καὶ πῶς γίνεται αὐτό.

4. Ὅτι τὸ θέλημα εἶναι χαρακτηριστικὸ γνώρισμα ἢ τῆς οὐσίας ἢ τῆς ὑπόστασης· ἐνδιάμεσο αὐτῶν τῶν δύο δὲν ὑπάρχει, οὔτε κοινὸ οὔτε σύνθετο ἀπὸ τὰ δύο ὑπάρχει, οὔτε κάτι ποὺ νὰ μετέχει τοῦ ἑνὸς ἢ τοῦ ἄλλου.

5. Ἡ προαίρεση τοῦ Χριστοῦ σημαίνει τὴ φυσικὴ θέληση, δηλαδὴ τὴν ὀρεκτικὴ δύναμη τῆς φύσης.

6. Βλέπε τὸ μυστήριο τῆς οἰκονομίας.

7. Ἀναφέρεται στὸ χωρίο· «Γιατὶ μέσω αὐτοῦ ζοῦμε καὶ κινούμαστε καὶ ὑπάρχομε»[7]· δηλαδὴ μιλάει γιὰ οὐσία καὶ δύναμη κι ἐνέργεια.

8. Περὶ θεώσεως. Θὰ τ' ἀκούσεις αὐτά, Νεῖλε, κι ἐσὺ καὶ θὰ σκεφθεῖς ἐκεῖνα ποὺ σκέπτονται καὶ οἱ δάσκαλοι τῆς ἀληθειας.

---

[7] Πράξ. 17,28.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΥΤΟΝ ΜΑΡΙΝΟΝ

ΕΚ ΤΗΣ ΠΕΡΙ ΕΝΕΡΓΕΙΩΝ ΚΑΙ ΘΕΛΗΜΑΤΩΝ ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑΣ
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ν'

Ὅτι Σευῆρος κακούργως ταυτὸν εἶναι λέγει τῇ φύσει τὴν ὑπόστασιν, ἵνα τὴν σύγχυσιν διὰ τῆς μιᾶς κυρώσῃ φύσεως καὶ φύγῃ τὸν ἔλεγχον, ὑπόστασιν λέγων νενοηκέναι τὴν φύσιν· καὶ πάλιν τὴν διαίρεσιν εἰσηγήσηται, τὴν ἐξ ὑποστάσεως πρεσβεύων ἕνωσιν, καὶ δόξῃ λανθάνειν ἀντὶ φύσεων ἐκδέχεσθαι φάσκων τὰς ὑποστάσεις. Καὶ αὖθις τὴν ἀνυπαρξίαν τῶν φύσεων, διὰ τῆς ψιλῆς διαφορᾶς ἐγκαλούμενος, εὕρῃ καταφυγὴν ἀπολογίας, τὴν ψιλὴν ἐν ποιότητι φυσικῇ διαφοράν. Καὶ ὅτι καθάπερ Νεστόριος, ψιλὴν λέγων τὴν ἕνωσιν, πραγματικὴν εἰσῆγε διαίρεσιν, οὕτω καὶ Σευῆρος, ψιλὴν λέγων φύσεων διαφοράν, πραγματικὴν ποιεῖται τὴν σύγχυσιν.

Ἀλλὰ τούτοις Σευῆρος στενοχωρούμενος τοῖς λόγοις καὶ μὴ φέρων τῆς ἀληθείας τὴν βάσανον, πάλιν ἑαυτῷ συνήθως τὸ ψεῦδος προβάλλεται σύμμαχον, ταυτὸν εἶναι φάσκων ἐπὶ τῆς οἰκονομίας τῇ φύσει τὴν ὑπόστασιν, καὶ τὴν ἐν ποιότητι φυσικῇ διαφοράν, τῇ πραγματικῇ καὶ κατὰ φύσιν, διὰ τὸ καὶ φυσικὴν εἶναι πᾶσαν ποιότητα καὶ πρᾶγμα προσαγορεύεσθαι, ἵνα, εἰ μὲν ἁλοὺς τοῖς ἐλέγχοις φωραθῇ, σαφῶς διὰ τῆς μιᾶς συνθέτου φύσεως τήν τε Μάνεντος φαντασίαν καὶ τὴν Ἀπολιναρίου σύγχυσιν

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΙΔΙΟ ΜΑΡΙΝΟ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑ, ΠΕΡΙ ΕΝΕΡΓΕΙΩΝ ΚΑΙ ΘΕΛΗΜΑΤΩΝ
ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ν΄

> Ὁ Σεβῆρος λέγει μὲ πανουργία ὅτι ἡ ὑπόσταση ταυτίζεται μὲ τὴ φύση, γιὰ νὰ βεβαιώσει μὲ τὴ μία φύση τὴ σύγχυση καὶ ἀποφύγει τὸν ἔλεγχο, λέγοντας ὅτι ἐννοεῖ ὡς ὑπόσταση τὴ φύση, καὶ νὰ εἰσηγηθεῖ πάλι τὴ διαίρεση, πρεσβεύοντας τὴν ἕνωση ἀπὸ ὑποστάσεις, καὶ νομίζοντας ὅτι θὰ διαφύγει λέγοντας ὅτι δέχεται τὶς ὑποστάσεις ἀντὶ τῶν φύσεων. Καὶ πάλι, κατηγορούμενος ἐξαιτίας τῆς ἁπλῆς διαφορᾶς γιὰ ἀνυπαρξία τῶν φύσεων, νὰ βρεῖ καταφύγιο ἀπολογίας τὴν ἁπλῆ ποιοτικὴ φυσικὴ διαφορά. Καὶ ὅπως ὁ Νεστόριος, λέγοντας ὅτι ἡ ἕνωση εἶναι ἁπλῆ, δεχόταν πραγματικὴ διαίρεση, ἔτσι καὶ ὁ Σεβῆρος, μιλώντας γιὰ ἁπλῆ διαφορὰ φύσεων, δημιουργεῖ πραγματικὴ σύγχυση.

Ὁ Σεβῆρος ὅμως στενοχωρεῖται μὲ τοὺς λόγους αὐτοὺς καὶ ἐπειδὴ δὲν ἀντέχει στὸν ἔλεγχο τῆς ἀλήθειας, προβάλλει πάλι, ὅπως συνηθίζει, ὡς σύμμαχό του τὸ ψεῦδος, λέγοντας ὅτι στὸ μυστήριο τῆς οἰκονομίας ἡ ὑπόσταση εἶναι τὸ ἴδιο μὲ τὴ φύση καὶ ἡ ποιοτικὴ φυσικὴ διαφορὰ ἴδια μὲ τὴν πραγματικὴ καὶ φυσική, ἐπειδὴ κάθε ποιότητα καὶ φυσικὴ εἶναι ἀλλὰ καὶ πράγμα ὀνομάζεται, ὥστε, ἂν συλληφθεῖ νὰ εἶναι παγιδευμένος μὲ τοὺς ἐλέγχους φανερὰ μὲ τὴ μία σύνθετη φύση, ἀφοῦ πρεσβεύει τὴ φαντασία τοῦ Μένεντος, τὴ σύγχυση τοῦ Ἀπολιναρίου καὶ τὴ

καὶ τὴν Εὐτυχοῦς μετὰ τὴν ἕνωσιν εἰς μίαν οὐσίαν τῶν ἑνωθέντων πρεσβεύων συναίρεσιν, χαμαιλέοντος δίκην τὰς χρόας ὑπαλλάσσοντος, τὴν οἰκείαν μεταβάλοι φωνήν, φάσκων, ὑπόστασιν νενοηκέναι τὴν φύσιν. Εἰ δὲ πάλιν ἐξ ὑποστάσεων, ἤγουν προσώπων, λέγων γεγενῆσθαι τὴν ἕνωσιν, τὴν Ἐβιῶνος, Παύλου τε τοῦ Σαμοσατέως καὶ Νεστορίου διαίρεσιν ἀποδειχθῇ φρονῶν, καὶ τὴν ὡς ἐν προφήτῃ τοῦ Λόγου κατὰ χάριν ἐνέργειαν θεσπίζων, ἕτοιμον αὖθις σχοίη τὸ ψεῦδος συνήγορον, ἀντὶ φύσεων εἰρηκέναι τὰς ὑποστάσεις ἀποφαινόμενος. Εἰ δὲ πάλιν ἐγκληθῇ δικαίως ἐπὶ τῇ ψιλῇ διαφορᾷ, τὴν τῶν ἑνωθέντων πραγμάτων δογματίζων ἀνυπαρξίαν, εὕροι πρὸς ἀπολογίαν καταφυγὴν τὴν ὡς ἐν ποιότητι φυσικῇ διαφοράν, ποιοτήτων λέγων φυσικῶν, ἀλλ᾽ οὐ φύσεων, ἤγουν οὐσιῶν, ἐπὶ Χριστοῦ διαφορὰν μετὰ τὴν ἕνωσιν, διὰ τῆς λυούσης τὴν σύγχυσιν φωνῆς, τουτέστι τῆς διαφορᾶς, πλέον ὁ πανοῦργος σοφιστὴς διασφίγγων τὴν σύγχυσιν, τῶν ἐναντίων κατὰ τὸν νόμον τῆς φύσεως, οὐ λύσιν τὰ ἐναντία ποιούμενος, ἀλλὰ σύστασιν, παρὰ τὸν ὅρον καὶ νόμον τῆς φύσεως, καὶ τοιοῦτος γενόμενος περὶ τὴν διαφορὰν εἰς πλάνην τῶν ἀκουόντων, οἷος ὑπάρχων περὶ τὴν ἕνωσιν ἀπεφάνθη Νεστόριος. Ἐκεῖνός τε γὰρ κατὰ μόνην ψιλὴν τὴν προσηγορίαν ὀνομάζων τὴν ἕνωσιν, κατ᾽ ἐνέργειαν τὴν τῶν πραγμάτων εἰσῆγε διαίρεσιν· καὶ οὗτος ψιλὴν τὴν διαφορὰν πρεσβεύων μετὰ τὴν ἕνωσιν, κατὰ μὲν τὴν ἐπίνοιαν εἶναι φρονεῖ τῶν διαφερόντων τὴν ὕπαρξιν, κατὰ δὲ τὴν ἐνέργειαν τὴν αὐτῶν ἐπιδιατίθεται σύγχυσιν. Εἰ γὰρ μὴ ψιλὴν ἐφρόνει Νεστόριος γεγενῆσθαι τὴν ἕνωσιν, εἶπεν ἂν τὴν ἐκ τῆς ἑνώσεως τῶν φύσεων ἀποτελεσθεῖσαν τοῦ Χριστοῦ μίαν ὑπόστασιν σύνθετον· καὶ οὗτος, εἰ μὴ ψιλὴν ἐκήρυττε τὴν διαφοράν, οὐ παρητεῖτο λέγειν ἐν Χριστῷ μετὰ τὴν ἕνωσιν τὴν ἄτμητον καὶ ἀδιαίρετον τῶν διαφερόντων ποιότητα, γινώσκων ὅτι πάσῃ διαφορᾷ πάντως συνεισάγεται ποσότης, καὶ πάσῃ ποσότητι συνέζευκται ὁ δηλωτικὸς αὐτῆς ἀριθμός. Ἀμή-

συγχώνευση τοῦ Εὐτυχοῦς σὲ μία οὐσία τῶν ἑνωμένων φύσεων μετὰ τὴν ἕνωση, νὰ ἀλλάξει τὰ λόγια του, ὅπως ὁ χαμαιλέοντας τὰ χρώματά του, λέγοντας ὅτι ἐννοοῦσε ὡς ὑπόσταση τὴ φύση. Ἂν πάλι, λέγοντας ὅτι ἡ ἕνωση ἔγινε ἀπὸ ὑποστάσεις, δηλαδὴ ἀπὸ πρόσωπα, ἀποδειχθεῖ ὅτι πρεσβεύει τὴ διαίρεση τοῦ Ἐβιῶνος, τοῦ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως καὶ τοῦ Νεστορίου, κι ὅτι θεσπίζει τὴν κατὰ χάρη ἐνέργεια τοῦ Λόγου σὰν νὰ ἦταν προφήτης, νὰ βρεῖ ἕτοιμο συνήγορο τὸ ψεῦδος, προβάλλοντας ὅτι δὲν μιλοῦσε γιὰ φύσεις, ἀλλὰ γιὰ ὑποστάσεις. Κι ἂν πάλι κατηγορηθεῖ δίκαια γιὰ τὴν ἁπλῆ διαφορά, διδάσκοντας τὴν ἀνυπαρξία τῶν πραγμάτων ποὺ ἑνώθηκαν, νὰ βρεῖ ὡς βάση ἀπολογίας τὴν ποιοτικὴ φυσικὴ διαφορά, μιλώντας γιὰ διαφορὰ μετὰ τὴν ἕνωση φυσικῶν ποιοτήτων στὸ Χριστὸ κι ὄχι φύσεων, δηλαδὴ οὐσιῶν, συσφίγγοντας μὲ τὴ λέξη ποὺ διαλύει τὴν σύγχυση, δηλαδὴ τὴ λέξη διαφορά, περισσότερο τὴ σύγχυση, χωρὶς νὰ διαλύει τὰ ἀντίθετα μὲ τὰ ἀντίθετά τους, ὅπως εἶναι ὁ φυσικὸς νόμος, ἀλλὰ δημιουργώντας αὐτὰ ἀντίθετα μὲ τὸν ὅρο καὶ τὸ νόμο τῆς φύσεως, καὶ προκαλεῖ τόση πλάνη στοὺς ἀκροατές του γύρω ἀπὸ τὴ διαφορά, ὅπως ἀποδείχθηκε ὅτι προκαλεῖ ὁ Νεστόριος γύρω ἀπὸ τὴν ἕνωση. Γιατὶ καὶ ἐκεῖνος, ὀνομάζοντας τὴν ἕνωση μὲ μιὰ ἁπλῆ μόνο ὀνομασία, προκαλοῦσε τὴν ἐνεργὸ διαίρεση τῶν πραγμάτων, καὶ ὁ Σεβῆρος πρεσβεύοντας τὴν ἁπλῆ διαφορὰ μετὰ τὴν ἕνωση, ἐννοιολογικὰ πιστεύει ὅτι ἡ ὕπαρξη συνίσταται ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ διαφέρουν, στὴν πραγματικότητα ὅμως ἐνισχύει τὴ σύγχυσή τους. Ἂν δηλαδὴ ὁ Νεστόριος δὲν πίστευε ὅτι ἡ ἕνωση ἦταν ἁπλῆ, θὰ ἔλεγε ὅτι εἶναι σύνθετη ἡ μία ὑπόσταση ποὺ ἀποτελέσθηκε ἀπὸ τὴν ἕνωση τῶν φύσεων. Καὶ ὁ Σεβῆρος, ἂν δὲν δίδασκε ὅτι ἡ διαφορὰ εἶναι ἁπλῆ, δὲν θὰ παρέλειπε νὰ μιλάει μετὰ τὴν ἕνωση στὸ Χριστὸ γιὰ τὴν ἄτμητη καὶ ἀδιαίρετη ποιότητα τῶν διαφορετικῶν πραγμάτων, ἐπειδὴ γνωρίζει ὅτι μαζὶ μὲ τὴν ὁποια διαφορά, συνεισέρχεται ὁπωσδήποτε καὶ ἡ ποσότητα, καὶ μὲ ὁποιαδήποτε ποσότητα εἶναι συνδεδεμένος ὁ ἀριθμὸς ποὺ τὴ δηλώνει. Γιατὶ εἶναι ἀδύνατο νὰ ὑπάρχει διαφο-

χανον γὰρ ἢ διαφορὰν ποσότητος εἶναι χωρίς, ἢ ποσότητα δίχα τοῦ δηλοῦντος αὐτὴν ἀριθμοῦ διαγνωσθῆναι.

Καὶ ὁ μὲν τὴν φύσεων μόνην ἐπὶ Χριστοῦ γινώσκων ποσότητα, τὸ δὲ κατὰ σύνθεσιν ἐκ τῶν φύσεων τῆς ὑποστάσεως μοναδικὸν οὐκ εἰδώς, ἐπικάλυμμα ποιεῖται διαμπὰξ τῆς τῶν φύσεων διαιρέσεως, τὴν ψιλὴν τῆς ἑνώσεως προσηγορίαν· ὁ δὲ τὸ κατὰ μόνην τὴν φύσιν ἀντὶ τοῦ καθ' ὑπόστασιν πρεσβεύων μοναδικόν, τὸ δὲ κατὰ φύσιν ποσὸν οὐκ εἰδώς, ἐπικάλυμμα ποιεῖται τῆς τῶν φύσεων συγχύσεως τὴν ψιλὴν ἐν ποιότητι φυσικῇ διαφοράν. Καὶ ὁ μὲν τὴν ἐν μόνῃ ποιότητι γνωμικῇ τῶν φύσεων ἕνωσιν πρεσβεύων, ἀρνεῖται τὴν μίαν ὑπόστασιν, ἀληθῆ τῶν πραγμάτων κατ' οὐσίαν γεγενῆσθαι τὴν σύνοδον λέγειν οὐκ ἀνεχόμενος. Αὐθεντία γὰρ καὶ ἀξία καὶ τοιάδε θέλησις, ὧν ἔφασκε Νεστόριος εἶναι τὴν ἕνωσιν, γνώμης ὑπάρχει κινήματα σαφῶς, ἀλλ' οὐ φύσεως. Ὁ δέ, τὴν ψιλὴν ἐν μόνῃ ποιότητι φυσικῇ λέγων διαφορὰν μετὰ τὴν ἕνωσιν, τῶν ἑνωθέντων ποιεῖται προδήλως ἀναίρεσιν, τὴν κατ' οὐσίαν αὐτῶν τῶν ἑνωθέντων ἐν ἑτερότητι φυσικῇ διαφορὰν ἀπαρνούμενος. Καὶ συντόμως περὶ τούτων εἰπεῖν· ὁ μὲν τὴν τῶν γνωμικῶν ποιοτήτων ἕνωσιν εἰς τὴν τῶν φύσει πραγμάτων ἐφεῦρε διαίρεσιν, ὁ δέ, τοὐναντίον, τὴν τῶν φυσικῶν ποιοτήτων διαφορὰν εἰς τὴν τῶν πραγμάτων ἐπενόησε σύγχυσιν. Ὄντως κακὴ ξυνωρὶς ἀνδρῶν παρανόμων, διασπᾶν μαινομένων κακῶς διὰ τῶν ἐναντίων τὴν τῶν ὀρθῶν δογμάτων ἀλήθειαν. Ὁ μὲν γὰρ ποιοτήτων γνωμικῶν εἰσηγούμενος ἕνωσιν τὴν τῶν μηδόλως κατ' αὐτὸν ἑνωθεισῶν φύσεων ποιεῖται διαίρεσιν, ὁ δὲ ποιοτήτων φυσικῶν λέγων μόνον εἶναι διαφορὰν μετὰ τὴν ἕνωσιν, ὡσαύτως τὴν τῶν μηδόλως κατ' αὐτὸν ἑνωθεισῶν φύσεων εἰσηγεῖται συγκεχυμένην ἀλλοίωσιν, οὐκ εἰδότες ὅ τι καὶ λέγουσιν. Ἐχρῆν γὰρ εἴπερ ἑαυτοῖς στοιχεῖον διεγνώ-

ρα χωρὶς ποσότητα, ἢ νὰ διαγνωσθεῖ ἡ ποσότητα χωρὶς τὸν ἀριθμὸ ποὺ τὴ δηλώνει.

Ἀλλὰ ὁ Νεστόριος, ἀναγνωρίζοντας στὸν Χριστὸ τὴν ποσότητα μόνο τῶν φύσεων, ἀγνοώντας ὅμως τὴ μοναδικὴ ὑπόστάση ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴ σύνθεση τῶν φύσεων, χρησιμοποιεῖ ὡς μονοκόμματο ἐπικάλυμμα τῆς διαίρεσης τῶν φύσεων τὴν ἁπλῆ ὀνομασία τῆς ἕνωσης. Ἐνῶ ὁ Σεβῆρος, πρεσβεύοντας τὴ μοναδικότητα κατὰ τὴ φύση μόνο καὶ ὄχι τὴν κατα ὑπόσταση, μὴ γνωρίζοντας ὅμως τὸ ποσὸ ὡς πρὸς τὴ φύση, χρησιμοποιεῖ σὰν ἐπικάλυμμα τῆς σύγχυσης τῶν φύσεων τὴν ἁπλῆ διαφορὰ τῆς φυσικῆς ποιότητας. Καὶ ὁ πρῶτος, πρεσβεύοντας τὴν ἕνωση τῶν φύσεων σὲ γνωμικὴ μόνο ποιότητα, ἀρνεῖται τὴ μία ὑπόσταση καὶ δὲν ἀνέχεται νὰ λέγει ὅτι ἔγινε ἀληθινὴ κατὰ τὴν οὐσία ἡ ἕνωση τῶν πραγμάτων. Ἡ αὐθεντία δηλαδὴ καὶ ἡ ἀξία καὶ ἡ τέτοια θέληση, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ὁ Νεστόριος ἔλεγε ὅτι συνίσταται ἡ ἕνωση, εἶναι σαφεῖς κινήσεις τῆς θέλησης καὶ ὄχι τῆς φύσης. Ἐνῶ ὁ δεύτερος, μιλώντας γιὰ τὴν ἁπλῆ διαφορὰ μὲ φυσικὴ ποιότητα μόνο μετὰ τὴν ἕνωση, προφανῶς προκαλεῖ τὴν ἀναίρεση αὐτῶν ποὺ ἑνώθηκαν κι ἀρνεῖται τὴν κατὰ τὴν οὐσία τους διαφορά, ποὺ ἦταν ἑτερότητα φύσεων. Καὶ γιὰ νὰ μιλήσομε μὲ συντομία γι' αὐτοὺς τοὺς δύο· ὁ ἕνας, ὁ Νεστόριος, ἐπινόησε τὴν ἕνωση τῶν ποιοτήτων τῆς θέλησης στὴ φυσικὴ διαίρεση τῶν πραγμάτων, ἐνῶ ὁ ἄλλος, ἀντίθετα, φαντάστηκε τὴ διαφορὰ τῶν φυσικῶν ποιοτήτων στὴ σύγχυση τῶν πραγμάτων. Ἀληθινὰ κακὸ ζευγάρι παράνομων ἀνθρώπων, ποὺ προσπαθοῦν μὲ κακὴ μανία νὰ διασπάσουν μὲ τὰ ἀντίθετα τὴν ἀλήθεια τῶν ὀρθῶν δογμάτων. Γιατί, εἰσηγούμενος ὁ ἕνας τὴν ἕνωση τῶν ποιοτήτων τῆς θέλησης, εἰσηγεῖται τὴ διαίρεση τῶν φύσεων ποὺ κατὰ τὴν ἄποψή του δὲν ἑνώθηκαν καθόλου. Ὁ ἄλλος πάλι, λέγοντας ὅτι ὑπάρχει μόνο φυσικῶν ποιοτήτων διαφορὰ μετὰ τὴν ἕνωση, ὅμοια κι αὐτὸς εἰσηγεῖται τὴ συγκεχυμένη ἀλλοίωση τῶν φύσεων, ποὺ δὲν ἑνώθηκαν καθόλου κατὰ τὴ γνώμη, καὶ πράγματι δὲν ξέρουν τί λένε. Ἔπρεπε δηλαδή, ἂν ἦταν συνεπεῖς μὲ τὸν ἑαυτό κεισαν, τὸν μὲν Νεστόριον, γνωμικῶν ποιοτήτων λέγοντα γεγενῆσθαι τὴν ἕνωσιν, μὴ διαιρεῖν τὰς φύσεις, ὧν μηδὲ τὴν ἀρχὴν παντελῶς ἐπρέσβευσεν ἕνωσιν, ἀλλὰ τὴν ὧν εἶναι φάσκει τὴν ἕνωσιν, γινώσκειν διαφορὰν μετὰ τὴν ἕνωσιν· τὸν δὲ Σευῆρον, ποιοτήτων φυσικῶν διαφορὰν εἰσηγούμενον, μετὰ την ἕνωσιν μὴ συγχεῖν τὰς φύσεις, ὧν οὐ συγχωροῦμεν αὐτῷ λέγειν τὴν ἕνωσιν, ἕως ἂν αὐτῶν ἀγνοεῖ τὴν διαφορὰν μετὰ τὴν ἕνωσιν. Τῶν γὰρ ἑνωθέντων ἡ διαφορὰ θεωρεῖται μετὰ τὴν ἕνωσιν, κἂν Νεστόριος μέμηνε, καὶ τῶν μετὰ τὴν ἕνωσιν διαφερόντων ἡ ἕνωσις, κἂν Σευῆρος παρατάττεται καὶ πολλὴν ὑπὲρ τοῦ ψεύδους ποιεῖται τὴν συνηγορίαν.

Εἰ μὲν οὖν, κατὰ τὸν Νεστόριον, μόνων τῶν γνωμικῶν θελημάτων ἕνωσις γέγονε, τούτων εἰπάτω καὶ τὴν διαφορὰν μετὰ τὴν ἕνωσιν, ἀφεὶς τὴν τῶν μηδαμῶς ἑνωθέντων πραγμάτων διαίρεσιν· καὶ συνήγαγε τῇ τῶν γνωμικῶν θελημάτων διαφορᾷ, καὶ τὴν τῆς γνώμης παραλλαγήν, καθ' ἣν οὐχ ἡ κατὰ φύσιν διαφορὰ δείκνυσθαι πέφυκεν, ἀλλ' ἡ καθ' ὑπόστασιν ποιουμένη τῆς ἀγαθότητος ἐν τῇ διαφορᾷ τῶν γνωμικῶν θελημάτων ἄνεσιν καὶ ἐπίτασιν, καὶ πεποίηκεν ἁμαρτωλὸν τὸν κατὰ προκοπὴν παρ' αὐτοῦ θεοποιούμενον ἄνθρωπον, ὡς μὴ κατὰ πάντα τρόπον τε καὶ λόγον τὴν αὐτὴν τῷ Θεῷ γνωμικὴν ἔχοντα θέλησιν. Ἡ γὰρ διαφορὰ τῶν γνωμικῶν θελημάτων τὴν τῆς γνώμης, ὡς ἔφην, ποιεῖται παραλλαγήν, ἡ δὲ τῆς γνώμης παραλλαγὴ τῆς ἀγαθότητος εἰσηγεῖται τὴν μείωσιν, ὑφ' ἧς ὁ καθοτιοῦν ἔτι κρατούμενος, τελείως οὔπω κατὰ τὴν γνώμην γέγονεν ἀναμάρτητος.

Οὐκοῦν τὸ καθ' ὑπόστασιν ἐκ τῆς συνόδου τῶν φύσεων ἓν μὴ δεχόμενος ὁ Νεστόριος, καὶ τὴν τῶν γνωμικῶν θελημάτων διέλυσεν ἕνωσιν, οὐχ εὑρίσκων εἰπεῖν τί ποτέ ἐστι τὸ ἐκ τῆς ἑνώσεως τῶν γνωμικῶν θελημάτων ἀποδεικνύμενον ἕν. Οὐ γὰρ ἔχει ταυτότητα λέγειν τῆς ἀγαθότητος, τῆς τῶν γνωμικῶν θελημάτων σαφῶς διαφορᾶς μετὰ τὴν ἕνωσιν, τὴν κατ' ἐπίτασιν καὶ τους, ὁ Νεστόριος, λέγοντας ὅτι ἡ ἕνωση εἶχε γίνει ἀπὸ ποιότητες τῆς θέλησης, νὰ μὴ διαιρεῖ τὶς φύσεις, τῶν ὁποίων οὔτε ἐξαρχῆς πίστευε καθόλου τὴν ἕνωσή τους, ἀλλὰ αὐτῶν ποὺ λέγει ὅτι ἀποτέλησαν τὴν ἕνωση, νὰ ἀναγνωρίζει διαφορὰ αὐτῶν μετὰ τὴν ἕνωση· ἐνῶ ὁ Σεβῆρος, εἰσηγούμενος διαφορὰ φυσικῶν ποιοτήτων, νὰ μὴ συγχέει τὶς φύσεις μετὰ τὴν ἕνωση, ποὺ δὲν τοῦ ἐπιτρέπομε νὰ χρησιμοποεῖ τὴ λέξη ἕνωση, ὅσο θὰ ἀγνοεῖ τὴ διαφορὰ αὐτῶν μετὰ τὴν ἕνωση. Γιατὶ ἡ διαφορὰ αὐτῶν ποὺ ἑνώθηκαν διαπιστώνεται μετὰ τὴν ἕνωση, ἔστω κι ἂν μανιάζει ὁ Νεστόριος, ὅπως καὶ ἡ ἕνωση τῶν διαφορετικῶν μετὰ τὴν ἕνωση, κι ἂς ἀντιπαρατάσσεται ὁ Σεβῆρος καὶ ἂς συνηγορεῖ μὲ πολλὴ ἐπιμονὴ γιὰ χάρη τοῦ ψεύδους.

Ἂν λοιπόν, σύμφωνα μὲ τὸν Νεστόριο, ἔχει γίνει μόνο τῶν γνωμικῶν θελημάτων ἕνωση, ἂς μᾶς πεῖ καὶ τὴ διαφορά τους μετὰ τὴν ἕνωση, ἀφήνοντας τὴ διαίρεση τῶν πραγμάτων ποὺ δὲν ἑνώθηκαν καθόλου, καὶ συμπέρανε μὲ τὴ διαφορὰ τῶν γνωμικῶν θελημάτων καὶ τῆς γνώμης τὴν παραλλαγή, κατὰ τὴν ὁποία δὲν ἐκδηλώνεται ἡ διαφορὰ στὴ φύση, ἀλλὰ στὴν ὑπόσταση, προκαλώντας στὴ διαφορὰ τῶν γνωμικῶν θελημάτων τὴν ἄνεση καὶ τὴν ἐπίταση τῆς ἀγαθότητας, καὶ ἔκανε ἁμαρτωλὸ τὸν ἄνθρωπο ποὺ μὲ τὴν προκοπή του θεώνεται, ἐπειδὴ δὲν ἔχει μὲ κάθε τρόπο καὶ λόγο τὴν ἴδια μὲ τὸ Θεὸ γνωμικὴ θέληση. Γιατὶ ἡ διαφορὰ τῶν γνωμικῶν θελημάτων προξενεῖ τὴν παραλλαγή, ὅπως εἶπα, τῆς γνώμης, καὶ ἡ παραλλαγὴ τῆς γνώμης φέρνει τὴ μείωση τῆς ἀγαθότητας, καὶ ὅποιος δεσμεύεται ἀκόμη ἀπὸ αὐτήν, δὲν ἔχει γίνει ἀκόμα τελείως ἀναμάρτητος κατὰ τὴ γνώμη.

Ἑπομένως, ἐπειδὴ ὁ Νεστόριος δὲν δέχεται τὴ μία ὑπόσταση ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὴν ἕνωση τῶν φύσεων, διέλυσε καὶ τὴν ἕνωση τῶν γνωμικῶν θελημάτων, μὴ βρίσκοντας νὰ πεῖ τί τέλος πάντων εἶναι τὸ ἕνα ποὺ προκύπτει ἀπὸ τὴν ἕνωση τῶν γνωμικῶν θελημάτων. Γιατὶ δὲν μπορεῖ νὰ μιλήσει γιὰ ταυτότητα τῆς ἀγαθότητας, ἐπειδὴ ἡ διαφορὰ τῶν γνωμικῶν θελημάτων .φανερώνει μὲ σαφήνεια μετὰ τὴν ἕνωση τὴν ἑτερότητα ἐντονότερα ἢ χαλα-

ἄνεσιν ταύταις ἑτερότητα προφαινούσης. Ὧν γὰρ ἡ σύνοδος, τούτων ἀνάγκη πάντως λέγειν καὶ τὴν διαφοράν. Καὶ μάτην αὐτῷ τῆς ταυτοβουλίας ὁ λόγος ἐπενοήθη, κἂν πρὸς δήλωσιν τῆς τῶν προσώπων διαιρέσεώς ἐστιν ἁρμόδιος. Ἡ γὰρ ταυτοβουλία, βουλῶν ἐστιν ἕνωσις, φυλάττουσα τὴν τῶν κατ' αὐτὴν ἡνωμένων διαφοράν, εἴπερ ἀσύγχυτος αἷς ἡ τῶν βουλομένων προσώπων συνεπιθεωρεῖται διαίρεσις.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

ΕΚ ΤΗΣ ΑΥΤΗΣ ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑΣ, ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΝΑ'

Ὅτι δύο θελήματα λέγοντες οἱ Πατέρες ἐπὶ Χριστοῦ, τοὺς φυσικοὺς νόμους, οὐ τὰς γνώμας ἐσήμαναν.

Ἀλλὰ μηδεὶς εὐθυνέτω τὸν λόγον, τὴν τῶν γνωμικῶν θελημάτων ἀπαγορεύοντα δυάδα, πάντας εὑρίσκων σχεδὸν τοὺς ἐνδόξους διδασκάλους δύο θελήματα λέγοντας· μηδ' αὖ πάλιν κατὰ Σευῆρον, πρὸς ἓν θέλημα διὰ τοῦτο τὸν εὐσεβῆ μεθορμήσοιτο νοῦν, ἵνα μὴ κακοῦ κακὸν ποιῆται διάδοχον, τῆς διαιρέσεως λέγω τὴν σύγχυσιν. Οὐ γὰρ εἶπον οἱ θεσπέσιοι Πατέρες ἐπὶ Χριστοῦ ποσότητα γνωμικῶν θελημάτων, ἀλλὰ φυσικῶν, τοὺς οὐσιώδεις τε καὶ φυσικοὺς τῶν ἑνωθέντων νόμους τε καὶ λόγους θελήματα καλῶς προσαγορεύσαντες. Καὶ γὰρ φυσικὴν τῆς νοερῶς ἐψυχωμένης σαρκός, ἀλλ' οὐ τὴν γνωμικὴν τοῦ τινος ἀνθρώπου, νοῦ κινήμασι διανοήσαντες ὄρεξιν, ἔχουσαν τῆς τοῦ ὄντος φυσικὴν ἐφέσεως δύναμιν, φυσικῶς κινουμένην τε καὶ τυπουμένην ὑπὸ τοῦ Λόγου πρὸς τὴν τῆς οἰκονομίας ἐκπλήρωσιν, θέλημα σοφῶς προσηγόρευσαν, οὗ χωρὶς εἶναι τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ἀδύνατον. Θέλημα γάρ ἐστι φυσικὸν δύναμις τοῦ κατὰ φύσιν ὄντος ὀρεκτικὴ καὶ τῶν οὐσιωδῶς τῇ φύσει προσόντων συνεκτικὴ πάντων ἰδιωμάτων, καθ' ἣν ἀεὶ τῷ φύσει θελητικῷ, τὸ

ρότερα. Γιατὶ αὐτὰ ποὺ ἑνώνονται, γι' αὐτῶν τὴ διαφορὰ εἶναι ἀνάγκη ὁπωσδήποτε καὶ νὰ μιλᾶμε. Καὶ ματαιοπονεῖ ἐπινοώντας τὸ λόγο τῆς ἴδιας βουλῆς, ἔστω κι ἂν εἶναι κατάλληλος γιὰ τὴ δήλωση τῆς διαίρεσης τῶν προσώπων. Γιατὶ ἡ ὕπαρξη ἴδιας βουλῆς εἶναι ἕνωση βουλῶν, ποὺ διατηρεῖ τὴ διαφορὰ τῶν μελῶν τῆς ἕνωσης, ἂν βέβαια εἶναι ἀσύγχυτη σ' αὐτὲς ἡ διαίρεση ποὺ διαπιστώνεται ἀμοιβαῖα στὰ πρόσωπα στὰ ὁποῖα ἐκδηλώνεται ἡ βουλή.

ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΔΙΑ ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑ, ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΝΑ΄

Ὅτι οἱ Πατέρες, λέγοντας δύο θελήματα γιὰ τὸν Χριστό, ἐννοοῦν τοὺς φυσικοὺς νόμους, ὄχι τὶς γνῶμες.

Κανεὶς ὅμως ἂς μὴν κατηγορεῖ τὸ λόγο ποὺ ἀπαγορεύει νὰ μιλᾶμε γιὰ τὰ δύο γνωμικὰ θελήματα, ἂν καὶ βρίσκει ὅλους σχεδὸν τοὺς ἔνδοξους δασκάλους νὰ μιλοῦν γιὰ δύο θελήματα, οὔτε πάλι ἐξαιτίας αὐτοῦ νὰ καταφύγει ὁ εὐσεβὴς νοῦς, σύμφωνα μὲ τὸ Σεβῆρο, στὸ ἕνα θέλημα, γιὰ νὰ μὴ διαδέχεται ἕνα κακὸ ἄλλο κακό, ἐννοῶ ἡ σύγχυση, τὴ διαίρεση. Γιατὶ οἱ θεορρήμονες Πατέρες δὲν ἀπέδωσαν στὸν Χριστὸ ποσότητα γνωμικῶν θελημάτων, ἀλλὰ φυσικῶν, ὀνομάζοντας πολὺ σωστὰ θελήματα τοὺς νόμους καὶ τοὺς λόγους τῆς οὐσίας καὶ φύσης ἐκείνων ποὺ ἑνώθηκαν. Πραγματικὰ ἀφοῦ σκέφθηκαν μὲ τὴ λειτουργία τοῦ νοῦ τὴ φυσικὴ ὄρεξη τῆς σάρκας τῆς προικισμένης μὲ ψυχὴ καὶ νοῦ καὶ ὄχι τὴ γνωμικὴ ὄρεξη κάποιου ἀνθρώπου ποὺ ἔχει τὴ φυσικὴ δύναμη τῆς ἔφεσης τοῦ ὄντος, ποὺ κινεῖται φυσικὰ καὶ διατυπώνεται ἀπὸ τὸν Λόγο γιὰ τὴν ἐκπλήρωση τῆς οἰκονομίας, τὴν ὀνόμασαν μὲ πολλὴ σοφία θέλημα, χωρὶς τὸ ὁποῖο βέβαια εἶναι ἀδύνατο νὰ ὑπάρχει ἡ ἀνθρώπινη φύση. Γιατὶ τὸ φυσικὸ θέλημα εἶναι δύναμη ποὺ ὀρέγεται τὸ φυσικὸ ὂν καὶ τὰ οὐσιώδη γνωρίσματα τῆς φύσης καὶ συνέχει ὅλα τὰ ἰδιώματα, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία εἶναι πάντοτε φυτεμένο μέσα στὴ φύση τὴν προικισμένη

πεφυκέναι θέλειν, ἐμπέφυκεν· οὐ ταὐτὸν δὲ τὸ πεφυκέναι θέλειν καὶ θέλειν, ὡς οὐδὲ τὸ πεφυκέναι λαλεῖν καὶ λαλεῖν. Πέφυκε μὲν γὰρ ἀεὶ τὸ λαλητικόν, λαλεῖ δὲ οὐκ ἀεί, ἐπειδὴ τὸ μὲν οὐσίας ἐστὶ λόγῳ φύσεως συνεχόμενον, τὸ δὲ βουλῆς, τῇ τοῦ λαλοῦντος γνώμῃ τυπούμενον, ὥστε φύσεως μὲν τὸ ἀεὶ πεφυκέναι λαλεῖν, ὑποστάσεως δὲ τὸ πῶς λαλεῖν, ὥσπερ καὶ τὸ πεφυκέναι θέλειν καὶ θέλειν. Εἰ δὲ τὸ πεφυκέναι θέλειν καὶ θέλειν οὐκ ἔστι ταυτὸν (τὸ μὲν γάρ, ὡς ἔφην, οὐσίας, τὸ δὲ τῆς τοῦ θέλοντος ὑπάρχει βουλῆς), εἶχεν ἄρα τὸ πεφυκέναι θέλειν ὁ σαρκωθεὶς Λόγος ὡς ἄνθρωπος, τῷ αὐτοῦ θεϊκῷ θελήματι κινούμενόν τε καὶ τυπούμενον. Τὸ γὰρ 'ἐκείνου θέλειν', φησὶν ὁ μέγας Γρηγόριος, 'οὐδὲν ὑπεναντίον Θεῷ, θεοθὲν ὅλον'. Εἰ δὲ τεθέωτο, τῇ τοῦ θεοῦντος δηλονότι συμφυΐᾳ τεθέωτο· τὸ δὲ θεοῦν καὶ θεούμενον, δύο πάντως, ἀλλ' οὐχ ἓν καὶ φύσει ταυτόν. Εἴπερ τῶν 'πρός τι', τό τε θεοῦν καὶ τὸ θεούμενον, τὰ δὲ 'πρός τι', πάντως ἀλλήλοις συνεισάγεσθαι πέφυκε, καὶ θατέρῳ συνεπινοεῖσθαι θάτερον. Οὐκοῦν ὡς φύσει πεφυκὼς καὶ τὴν πρὸς τὸν θάνατον συστολὴν θέλων ἐπισημαίνεται σαρκικῶς μετὰ τῶν λοιπῶν παθῶν ὡς ἄνθρωπος ὁ Σωτήρ, πάσης καθαρὰν τὴν οἰκονομίαν δεικνὺς φαντασίας, καὶ τὴν φύσιν τῶν κατακριθέντων αὐτῆς διὰ τὴν ἁμαρτίαν παθημάτων λυτρούμενος. Καὶ πάλιν τὴν ὁρμὴν ἐπιδείκνυται, σαρκὶ θανατώσας τὸν θάνατον, ἵνα καὶ τὸ φύσει πεφυκὼς

μὲ θέληση τὸ νὰ θέλει ἀπὸ τὴ φύση του τὸ ὄν, καὶ δὲν εἶναι τὸ ἴδιο τὸ νὰ θέλει ἀπὸ τὴ φύση του καὶ τὸ νὰ θέλει, ὅπως καὶ τὸ νὰ ἔχει τὴν ἱκανότητα ἀπὸ τὴ φύση του νὰ μιλᾶ καὶ τὸ νὰ μιλᾶ. Γιατὶ ἔχει πάντοτε τὴ φυσικὴ ἱκανότητα νὰ μιλᾶ, ἀλλ' ὅμως δὲν μιλᾶ πάντοτε, ἐπειδὴ ἡ φυσικὴ ἱκανότητα εἶναι συνάρτηση τοῦ λόγου τῆς φύσης, ἐνῶ ἡ ἐκδήλωσή της εἶναι συνάρτηση τῆς σκέψης καὶ διαμορφώνεται ἀπὸ τὴ γνώμη ἐκείνου ποὺ μιλᾶ. Ὥστε ἡ παντοτινὴ ἱκανότητα νὰ μιλᾶ εἶναι στοιχεῖο τῆς φύσης, ἐνῶ ὁ τρόπος τῆς ὁμιλίας εἶναι στοιχεῖο τῆς ὑπόστασης, ὅπως βέβαια καὶ ἡ φυσικὴ ἱκανότητα τοῦ νὰ θέλει καὶ τὸ νὰ θέλει. Καὶ ἂν τὸ νὰ ἔχει τὴ φυσικὴ ἱκανότητα νὰ θέλει καὶ τὸ νὰ θέλει δὲν εἶναι τὸ ἴδιο (γιατὶ τὸ ἕνα ὑπάρχει στὴν οὐσία, ἐνῶ τὸ ἄλλο στὴ σκέψη ἐκείνου ποὺ θέλει), εἶχε ἑπομένως ὁ Λόγος ποὺ σαρκώθηκε ὡς ἄνθρωπος τὴ φυσικὴ ἱκανότητα τῆς θέλησης ποὺ τὴν κινοῦσε καὶ τὴ διαμόρφωνε τὸ θεϊκὸ θέλημά του. «Γιατι τὸ θέλημα ἐκείνου», λέγει ὁ μέγας Γρηγόριος, «δὲν εἶναι καθόλου ἀντίθετο στὸν Θεό, ἐπειδὴ εἶναι ὅλο θεωμένο»[1]. Κι ἂν εἶχε θεωθεῖ, εἶχε θεωθεῖ προφανῶς μὲ τὴ συγγένεια πρὸς αὐτὸν ποὺ τοῦ ἔδωσε τὴ θεότητα. Καὶ βέβαια αὐτὸ ποὺ θεώνει κι αὐτὸ ποὺ θεώνεται εἶναι ὁπωσδήπποτε δύο, ὄχι ἕνα καὶ τὸ αὐτὸ στὴ φύση, ἐφόσον βέβαια αὐτὸ ποὺ θεώνει κι αὐτὸ ποὺ θεώνεται εἶναι ἀπὸ τὰ 'πρός τι', καὶ τὰ 'πρός τι' ὁπωσδήποτε ὡς ἀπὸ τὴ φύση τους ἀλληλοεισάγονται, καὶ τὸ ἕνα συνεπινοεῖται μαζὶ μὲ τὸ ἄλλο. Ἄρα λοιπὸν ὁ Σωτήρας ὡς ἄνθρωπος, ὄντας προετοιμασμένος ἀπὸ τὴ φύση του, ἐκδηλώνει μὲ τὴ σάρκα του θέλοντας τὸν φόβο γιὰ τὸ θάνατο μαζὶ μὲ τὰ λοιπὰ πάθη, παρουσιάζοντας τὴν οἰκονομία (τῆς ἐνανθρώπησης) καθαρὴ ἀπὸ κάθε φανταστικὸ στοιχεῖο καὶ λυτρώνοντας τὴ φύση ἀπὸ τὰ παθήματα στὰ ὁποῖα εἶχε κατακριθεῖ ἐξαιτίας τῆς ἁμαρτίας της. Ἀλλὰ δείχνει ἐπίσης καὶ τὸ ὁρμητικὴ διάθεσή του θανατώνοντας τὸ θάνατο μὲ τὴ σάρκα του, γιὰ νὰ δείξει ὅτι διασώζεται σ' αὐτὸν ὡς ἄνθρωπο καὶ ἡ ἀπὸ τὴ φύση ὡς ἄνθρωπος ἐν ἑαυτῷ δείξῃ σωζόμενον, καὶ τὴν ἀπόρρητον καὶ μεγάλην τοῦ Πατρὸς ὡς Θεὸς παραδείξῃ βουλήν, σωματικῶς πληρουμένην. Οὐ γὰρ ἵνα πάθῃ, σώσῃ δέ, προηγουμένως γέγονεν ἄνθρωπος. Διό φησι· «Πάτερ, εἰ δυνατὸν παρελθέτω τοῦτο τὸ ποτήριον ἀπ' ἐμοῦ· πλὴν μὴ τὸ ἐμόν, ἀλλὰ τὸ σὸν γενέσθω θέλημα», δεικνὺς ἅμα τῇ συστολῇ, τὴν ὁρμὴν τοῦ ἀνθρωπίνου θελήματος, ἐν τῇ συμφυΐᾳ τοῦ θεϊκοῦ, κατὰ τὴν τοῦ φυσικοῦ λόγου πρὸς τὸν τῆς οἰκονομίας τρόπον συμπλοκήν, τυπουμένην τε καὶ γινομένην, εἴπερ ἡ σάρκωσις, ἐναργής ἐστι φύσεως καὶ οἰκονομίας ἀπόδειξις, τοῦ τε φυσικοῦ λέγω τῶν ἡνωμένων λόγου, καὶ τοῦ καθ' ὑπόστασιν τῆς ἑνώσεως τρόπου, τοῦ μὲν πιστουμένου, τοῦ δὲ καινοτομοῦντος τὰς φύσεις, δίχα τροπῆς καὶ συγχύσεως. Ἀλλ' οὐ τὸ αὐτό, κατὰ τὸ αὐτό, καταργηθῆναί τε καὶ ἐνεργηθῆναι δεόμενος, ὅπερ ἄτοπον, εἴπερ τοῦ Υἱοῦ φύσει θέλημα, τὸ τοῦ Πατρός. Εἶχεν οὖν θέλημα φυσικὸν ὡς ἄνθρωπος ὁ Σωτήρ, τῷ αὐτοῦ θεϊκῷ θελήματι τυπούμενον, οὐκ ἐναντιούμενον· οὐδὲν γὰρ ἠναντίωται παντάπασι Θεῷ φυσικόν, ὁπόταν οὔτε γνωμικόν· ἔνθα καὶ προσωπικὴ θεωρεῖται διαίρεσις, ἄνπερ ᾖ κατὰ φύσιν· ἐπεὶ τὸν ποιητὴν αἰτιατέον τῆς μέμψεως, ἑαυτῷ πεποιηκότα τὸ φύσει μαχόμενον.

---

[1] *Λόγος ΛΣΤ'.*

Πῶς δὲ γέγονε κατ' ἀλήθειαν ἄνθρωπος σαρκωθεὶς ὁ Λόγος τοῦ μάλιστα τὴν φύσιν ὡς λογικὴν χαρακτηρίζοντος ἔρημος; Τὸ γὰρ τῆς κατ' ἔφεσιν ὀρεκτικῆς ἐστερημένον κινήσεως, καὶ πάσης ζωτικῆς δυνάμεως ἀμοιρήσειεν ἄν. Τὸ δὲ ζωτικὴν οὐκ ἔχον ἐκ φύσεως δύναμιν, οὐδὲ τὴν οἱανοῦν δηλονότι ψυχήν, ἧς χωρὶς οὐδὲ σὰρξ ὑποσταίη ποτ' ἄν. Οὐκοῦν ψιλῇ μορφώσει του ἱκανότητα γι' αὐτό, καὶ παράλληλα νὰ δείξει ὡς Θεὸς τὸ ἀπόρρητο καὶ μεγάλο σχέδιο τοῦ Πατέρα ποὺ ἐκπληρώνεται σωματικά. Γιατὶ δὲν ἔγινε ἄνθρωπος πρωταρχικὰ γιὰ νὰ πάθει, ἀλλὰ γιὰ νὰ σώσει. Γι' αὐτὸ λέγει, «Πατέρα, ἂν εἶναι δυνατὸν ἂς περάσει αὐτὸ τὸ ποτήρι ἀπὸ ἐμένα χωρὶς νὰ τὸ δοκιμάσω· ἀλλ' ὅμως ἂς μὴ γίνει τὸ δικό μου θέλημα ἀλλὰ τὸ δικό σου»[2], δείχνοντας μαζὶ μὲ τὸν φόβο καὶ τὴν ὁρμὴ τοῦ ἀνθρώπινου θελήματος σὲ συνάφεια μὲ τὸ θεϊκὸ κατὰ τὴ συμπλοκὴ τοῦ φυσικοῦ λόγου μὲ τὸν τρόπο τῆς οἰκονομίας, ποὺ διαμορφώνεται καὶ γίνεται, ἐφόσον ἡ σάρκωση εἶναι ὁλοκάθαρη ἀπόδειξη τῆς φύσης καὶ τῆς οἰκονομίας, ἐννοῶ τοῦ φυσικοῦ λόγου τῶν δύο στοιχείων ποὺ ἔχουν ἑνωθεῖ, καὶ τοῦ ὑποστατικοῦ τρόπου τῆς ἕνωσης, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ὁ πρῶτος ἐπιβεβαιώνει, ἐνῶ ὁ δεύτερος καινοτομεῖ τὶς φύσεις, χωρὶς ὅμως τροπὴ καὶ σύγχυση. Δὲν παρακαλεῖ ὅμως νὰ καταργηθεῖ καὶ νὰ πραγματωθεῖ τὸ ἴδιο σύμφωνα μὲ τὸ ἴδιο θέλημα, πράγμα ποὺ εἶναι ἄτοπο, ἐφόσον θέλημα τοῦ Υἱοῦ εἶναι φύσει τὸ θέλημα τοῦ Πατέρα. Ὡς ἄνθρωπος λοιπὸν ὁ Σωτήρας εἶχε θέλημα φυσικό, ποὺ διαμορφωνόταν ἀπὸ τὸ θεϊκὸ θέλημά του καὶ δὲν ἐναντιωνόταν σ' αὐτό. Γιατὶ τίποτε τὸ φυσικὸ ἀπολύτως δὲν ἔχει ἐναντιωθεῖ στὸ Θεό, ὁπότε δὲν ἐναντιώνεται οὔτε τὸ γνωμικό, γιατὶ τότε θεωρεῖται καὶ διαίρεση προσωπική, ἂν βέβαια αὐτὸ συμβαίνει κατὰ φύση. Γιατὶ πρέπει νὰ θεωρήσομε ὡς αἴτιο τῆς κατηγορίας τὸν Δημιουργό, ποὺ δημιούργησε αὐτὸ ποὺ ἀπὸ τὴ φύση του τὸν μάχεται.

Πῶς ὅμως ἔγινε μὲ τὴ σάρκωσή του ὁ Λόγος ἀληθινὸς ἄνθρωπος, γυμνὸς ἀπὸ αὐτὸ ποὺ κυρίως χαρακτηρίζει τὴ φύση ὡς λογική; Γιατί, ὅποιο στερεῖται τὴν ὀρεκτικὴ κίνηση τῆς ἐπιθυμίας του, θὰ εἶναι γυμνὸ καὶ ἀπὸ κάθε ζωτικὴ δύναμη. Κι ὅποιο δὲν ἔχει ἀπὸ τὴ φύση του ζωτικὴ δύναμη, δὲν ἔχει προφανῶς οὔτε τὴν ὁποιαδήποτε ψυχή, ποὺ χωρὶς αὐτὴ δὲν μπορεῖ οὔτε ἡ σάρκα νὰ συσταθεῖ. Ἄρα λοιπὸν ὁ Λόγος ἐμφάνισε τὴν οἰκονο-

---

[2] Ματθ. 26,39. Λουκᾶ 22,42.

σαρκὸς τὴν οἰκονομίαν ἐφάντασεν, ἀλλ' οὐ φύσει σαρκός, νοερῶς τε καὶ λογικῶς ἐψυχωμένης καθ' ὑπόστασιν σαρκωθεὶς ὁ Λόγος πεπλήρωκε, θέλημα φυσικὸν κατὰ Σευῆρον οὐκ ἔχων ὡς ἄνθρωπος. Εἰ γὰρ φυσικῷ θελήματι κατ' ἀλήθειαν ὡς ἄνθρωπος ἦν ἐλλιπής, τέλειος κατ' ἀλήθειαν οὐ γέγονεν ἄνθρωπος· εἰ δὲ τέλειος κατ' ἀλήθειαν οὐ γέγονεν ἄνθρωπος, οὐδ' ὅλως ἄνθρωπος γέγονεν. Τίς γὰρ ἀτελοῦς φύσεως ὕπαρξις, ἧς οὐδὲ λόγος ἐστί;

Σκοπὸς οὖν Σευήρῳ, καὶ τοῖς ἀμφ' αὐτόν, διά τινος πάντως ἐλλείψεως φυσικῆς, τὴν προσληφθεῖσαν καθ' ἕνωσιν ἄρρητον ἐξώσασθαι φύσιν, τῆς τε Μάνεντος φαντασίας καὶ τῆς Ἀπολιναρίου συγχύσεως καὶ τῆς Εὐτυχοῦς συνουσιώσεως ἐπικυρῶσαι τὸ μῦσος. Μέμνημαι γὰρ κατὰ τὴν Κρητῶν νῆσον διάγων, τινῶν ψευδεπισκόπων πρὸς ἐμὲ διενεχθέντων τῆς Σευήρου μερίδος· ἀκούσας, ὡς διὰ τοῦτο δύο κατὰ τὸν Λέοντος τόμον ἐνεργείας οὐχ ὁμολογοῦμεν ἐπὶ Χριστοῦ, διὰ τὰ ἐπόμενα ταύταις θελήματα, οἷς ἐξ ἀνάγκης προσώπων συνεισάγεται δυάς· ἀλλ' οὐδὲ μίαν πάλιν, ἁπλῆν θεωρεῖσθαι μὴ δυναμένην· ἓν δὲ θέλημα, καὶ πᾶσαν θείαν τε καὶ ἀνθρωπίνην ἐνέργειαν ἐξ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ Θεοῦ Λόγου σεσαρκωμένου, κατὰ Σευῆρον προϊέναι φαμέν. Πρὸς οὓς ἄν τις σχετλιαστικῶς ἐκεῖνο τῆς προφητείας ἐποίσει τὸ μέρος· «ὤ, ὤ, φεύγετε ἀπὸ Βορρᾶ· εἰς Σιὼν ἀνασώζεσθε, οἱ κατοικοῦντες θυγατέρα Βαβυλῶνος». Βορρᾶς γὰρ ὡς ἀληθῶς Σευήρου διάνοια, τόπος γενομένη ζοφερὸς καὶ τῆς τοῦ θείου φωτὸς ἐστερημένη διατριβῆς, θυγάτηρ δὲ Βαβυλῶνος ἡ κακῶς ἐκ τῆς προσγενομένης αὐτῷ χειρίστης ἕξεως γεννηθεῖσα συγκεχυμένη τῶν ψευδῶν διδασκαλία δογμάτων, ἣν κατοικοῦσι οἱ τὸ φῶς

μία μὲ ἁπλῆ διαμόρφωση τῆς σάρκας, καὶ δὲν τὴν ὁλοκλήρωσε μὲ πραγματικὴ φύση τῆς σάρκας ἐμψυχωμένη μὲ νοερὴ καὶ λογικὴ ψυχὴ ὅταν ὁ Λόγος ἔγινε ἔνσαρκη ὑπόσταση, ἀφοῦ δὲν εἶχε, σύμφωνα μὲ τὸν Σεβῆρο, φυσικὸ θέλημα ὡς ἄνθρωπος. Ἂν δηλαδὴ ἦταν ἀληθινὰ ἐλλιπὴς κατὰ τὸ φυσικὸ θέλημα ὡς ἄνθρωπος, δὲν ἔγινε ἀληθινὰ τέλειος ἄνθρωπος. Κι ἂν δὲν ἔγινε τέλειος ἄνθρωπος ἀληθινά, δὲν ἔγινε ἄνθρωπος καθόλου. Γιατὶ ποιὰ εἶναι ἡ ὕπαρξη μιᾶς ἀτελοῦς φύσεως, γιὰ τὴν ὁποία δὲν ὑπάρχει οὔτε κὰν λόγος;

Σκοπὸς λοιπὸν τοῦ Σεβήρου καὶ τῶν γύρω ἀπὸ αὐτὸν εἶναι μὲ κάποια ὁπωσδήποτε φυσικὴ ἔλλειψη νὰ ἀπορριφθεῖ ἡ φύση ποὺ προσλήφθηκε μὲ ἄρρητη ἕνωση καὶ νὰ δοθεῖ ἰσχὺς στὴ σιχαμάρα τῆς φαντασίας τοῦ Μάνεντα, τῆς ἀσυναρτησίας τοῦ Ἀπολιναρίου καὶ τῆς συνουσίωσης (ἕνωση οὐσιῶν) τοῦ Εὐτυχοῦς. Γιατὶ θυμᾶμαι, ὅταν ἤμουν στὸ νησὶ τῆς Κρήτης, μερικοὺς ψευτοεπισκόπους ἀπὸ τὴ μερίδα τοῦ Σεβήρου ποὺ ἦρθαν σὲ διένεξη μ' ἐμένα, ποὺ τοὺς ἄκουσα νὰ λένε, Γι' αὐτὸ δὲν ὁμολογοῦμε ὅτι ὁ Χριστὸς ἔχει δύο ἐνέργειες σύμφωνα μὲ τὸν τόμο τοῦ Λέοντος, γιὰ τὰ θελήματα ποὺ συνεπάγονται οἱ ἐνέργειες, μὲ τὰ ὁποῖα συνεισάγονται ἀναγκαστικὰ δύο πρόσωπα, ἀλλ' οὔτε ἐπίσης μία ἐνέργεια, ἐπειδὴ δὲν μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ ἁπλῆ. Ἀλλ' ὁμολογοῦμε ἕνα θέλημα, κι ὅλη ἡ θεία καὶ ἡ ἀνθρώπινη ἐνέργεια προέρχεται ἀπὸ τὸν ἕνα καὶ τὸν αὐτὸ Θεὸ Λόγο ποὺ ἔχει σαρκωθεῖ, σύμφωνα μὲ τὸν Σεβῆρο. Σ' αὐτοὺς θὰ μποροῦσε κανεὶς νὰ φωνάξει μὲ ἀγανάκτηση ἐκεῖνο τὸ χωρίο τῆς προφητείας· «Ὢ, ὤ, φύγετε ἀπὸ τὰ Βορεινά»[3]· «Σωθεῖτε στὴ Σιών, ὅσοι κατοικεῖτε στὴ θυγατέρα τῆς Βαβυλώνας»[4]. Βορεινὰ εἶναι στ' ἀλήθεια τὸ μυαλὸ τοῦ Σεβήρου, ποὺ ἔγινε τόπος κατασκότεινος καὶ διαμονὴ στερημένη ἀπὸ τὸ θεῖο φῶς, ἐνῶ θυγατέρα τὴς Βαβυλώνας εἶναι ἡ συγκεχυμένη διδασκαλία τῶν ψεύτικων δογμάτων ποὺ γεννήθηκε μέσα του γιὰ κακὸ ἀπὸ τὴν πάγκακη ἕξη ποὺ ἀπέκτησε,

---

[3] Ζαχ. 2,7. [4] Ψαλμ. 134,8.

ἀπεστραμμένοι τῆς γνώσεως, καὶ πρὸς τὴν Σιών, λέγω τὴν Ἐκκλησίαν, ἀνασωθῆναι δι' ἐπιστροφῆς οὐκ ἐθέλοντες. Ὁμοῦ γὰρ τῆς τε θεολογίας καὶ τῆς οἰκονομίας ὁ Σευήρου καταγωνίζεται λόγος. Εἰ γὰρ κατ' αὐτὸν ταῖς ἐνεργείαις ἕπεσθαι τὰ θελήματα πέφυκε, τοῖς δὲ θελήμασιν εἰσάγεσθαι πρόσωπα, καθάπερ αἰτίοις αἰτιατά, ἵνα μὴ λέγω τίς ἀπόδειξις, καὶ παντὶ προσώπῳ δηλονότι, κατ' αὐτόν, θέλημα, καὶ τούτῳ πάντως ἐνέργεια συνεισαχθήσεται πρόσφορος. Ὁ γὰρ 'τῶν πρός τι' λόγος, ἄλυτον ἔχων τὴν σχέσιν, ἴσην ποιεῖται τὴν τῶν σχετῶν ἀκολούθως ἀντιστροφήν.

Οὐκοῦν, ἐπειδὴ πολύσημόν ἐστι τὸ ἁπλῶς λεγόμενον, εἰ μὲν φυσικὰ τὰ κατὰ ἀντιστροφὴν συνεισαγόμενα τοῖς προσώποις εἶεν θελήματα, ἡ μακαρία Μονάς, κατὰ Σευῆρον, καὶ φύσεων ἔσται Τριάς. Εἰ δὲ γνωμικά, στασιάσει πάντως πρὸς ἑαυτὴν μὴ συμβαίνουσα τοῖς θελήμασιν, ὡς προσώπων Τριάς, ἢ πάντως, εἴπερ ἓν θέλημα τῆς ὑπερουσίου Τριάδος ἐστί, μονοπρόσωπος ἔσται θεότης τριώνυμος.

Καὶ πάλιν, εἰ τῇ ἐνεργείᾳ πάντως κατὰ τὴν Σευήρου πρότασιν ἕπεται θέλημα, τούτῳ δὲ συνεισάγεται πρόσωπον, ἐξ ἀνάγκης ἀναιρεθείσῃ τῇ ἐνεργείᾳ, καὶ τὸ ἑπόμενον αὐτῇ συνανήρηται θέλημα, καὶ τὸ τούτῳ συνεισαγόμενον πρόσωπον. Εἰ δὲ τῇ μὲν ἐνεργείᾳ τὸ θέλημα, τῷ δὲ θελήματι συναναιρεῖται τὸ πρόσωπον, ἀνυπόστατος ἔσται κατὰ Σευῆρον ὁ Χριστός, τῇ ἐνεργείᾳ διὰ τὸ συναναιρούμενον αὐτῇ θέλημα, τοῦ συνεισαγομένου τῷ θελήματι προσώπου συναναιρεθέντος.

Καὶ πάλιν, εἰ ταῖς ἐνεργείαις κατ' αὐτὸν ἕπεται πάντως θελήματα, τοῖς δὲ θελήμασι συνεισάγεται πρόσωπα, ἐξ ἑνὸς δὲ καὶ τοῦ αὐτοῦ Θεοῦ Λόγου σεσαρκωμένου προϊέναι φησὶ πᾶσαν

ποὺ ἔχουν γιὰ κατοικία τους ὅσοι ἀποστράφηκαν τὸ φῶς τῆς γνώσης καὶ δὲ θέλουν νὰ ἐπιστρέψουν καὶ νὰ σωθοῦν στὴ Σιών, ἐννοῶ τὴν Ἐκκλησία. Γιατὶ ὁ λόγος τοῦ Σεβήρου, ἂν τὸν ὑποβάλομε σὲ βασανιστικὴ ἐξέταση, ἀμφισβητεῖ τὴν θεολογία μαζὶ καὶ τὴν θεία οἰκονομία. Ἂν δηλαδὴ κατὰ τὴ γνώμη του εἶναι φυσικὸ τὰ θελήματα ν' ἀκολουθοῦν τὶς ἐνέργειες καὶ μὲ τὰ θελήματα εἰσάγονται πρόσωπα, ὅπως στὰ αἴτια ἐπακολουθοῦν τὰ αἰτιατά, γιὰ νὰ μὴν ἀναφερθῶ στὴν ἀπόδειξή τους, καὶ σὲ κάθε πρόσωπο εἶναι φανερὸ ἀκολουθεῖ κατὰ τὴν ἄποψή του ἕνα θέλημα, καὶ μ' αὐτὸ ὁπωσδήποτε θὰ εἰσαχθεῖ μαζὶ καὶ κατάλληλη ἐνέργεια. Γιατὶ ὁ λόγος ἐκείνων ποὺ εἶναι ἀπὸ τὰ 'πρός τι', ἔχοντας ἄλυτη σχέση, κάνει στὴ συνέχεια ἴση τὴν ἀντιστροφὴ αὐτῶν ποὺ σχετίζονται.

Ἐπομένως, ἐπειδὴ αὐτὸ ποὺ λέγεται ἁπλᾶ εἶναι πολύσημο, ἂν αὐτὰ ποὺ εἰσάγονται μαζὶ μὲ τὰ πρόσωπα κατὰ ἀντιστροφὴ εἶναι φυσικὰ θελήματα, τότε ἡ μακαρία Μονάδα κατὰ τὸν Σεβῆρο εἶναι καὶ Τριάδα φύσεων. Ἂν ὅμως εἶναι θελήματα γνωμικά, θὰ στασιάσει ὁπωσδήποτε πρὸς τὸν ἑαυτό της, ἐπειδὴ δὲ θὰ συμφωνεῖ στὰ θελήματα, ὡς Τριάδα προσώπων, ἢ ὁπωσδήποτε, ἂν εἶναι ἕνα τὸ θέλημα τῆς ὑπερούσιας Τριάδας, θὰ ὑπάρχει μιὰ μονοπρόσωπη θεότητα μὲ τρία ὀνόματα.

Καὶ πάλι, ἂν σύμφωνα μὲ τὴν πρόταση τοῦ Σεβήρου, στὴν ἐνέργεια ἀκολουθεῖ ὁπωσδήποτε θέλημα καὶ μὲ αὐτὸ συνεισάγεται πρόσωπο, ἀναγκαστικὰ μὲ τὴν ἀναίρεση τῆς ἐνέργειας, ἀναιρεῖται μαζὶ καὶ τὸ θέλημα ποὺ ἀκολουθεῖ τὴν ἐνέργεια. Κι ἂν μαζὶ μὲ τὴν ἐνέργεια ἀναιρεῖται τὸ θέλημα καὶ μὲ τὸ θέλημα συναναιρεῖται τὸ πρόσωπο, ὁ Χριστὸς θὰ εἶναι, σύμφωνα μὲ τὸν Σεβῆρο, ἀνυπόστατος, γιατὶ μαζὶ μὲ τὴν ἐνέργεια, ἐξαιτίας τοῦ θελήματος ποὺ συναναιρεῖται μαζί της, συναναιρέθηκε καὶ τὸ πρόσωπο ποὺ συνεισάγεται μὲ τὸ θέλημα.

Ἀλλὰ καὶ πάλι, ἂν κατὰ τὴ γνώμη του στὶς ἐνέργειες ἀκολουθοῦν θελήματα καὶ μὲ τὰ θελήματα συνεισάγονται πρόσωπα, κι ἀπὸ τὸν ἕνα καὶ τὸν αὐτὸ Θεὸ Λόγο ποὺ σαρκώθηκε προέρχε-

θείαν καὶ ἀνθρωπίνην ἐνέργειαν, καὶ πᾶν θέλημα κατ᾽ αὐτὸν (δηλονότι θεῖόν τε καὶ ἀνθρώπινον), ὡς ταῖς ἐνεργείαις ἑπόμενον μετὰ τῶν ἰσαρίθμως συνεισαγομένων αὐτοῖς προσώπων, ἐξ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ Λόγου σεσαρκωμένου πάντως συμπροαχθήσεται, καὶ οὐδεὶς ἀντερεῖ λόγος.

Ἔσται τοιγαροῦν τῇ μὲν ἀναιρέσει τῶν φυσικῶν ἐνεργειῶν ὁ Χριστός, κατὰ Σευῆρον, ἀνούσιος, τῇ δὲ παραγραφῇ τῆς μιᾶς πάλιν ἄβουλος καὶ ἀνυπόστατος, καὶ τῇ πάσῃ προαγωγῇ θείας τε καὶ ἀνθρωπίνης ἐνεργείας πολύβουλός τε καὶ πολυπρόσωπος· ἤ, τό γε κυριώτερον εἰπεῖν, ἀπειρόβουλός τε καὶ ἀπειροπρόσωπος. Ὁ γὰρ πᾶσαν φήσας ἐνέργειαν, ποσότητος πεποίηκε δήλωσιν ἀναρίθμητον.

Οὐκοῦν κατὰ μὲν τὴν ἀντιστροφὴν τῆς Σευήρου προτάσεως ὁ τῆς θεολογίας αὐτῷ διαπέπτωκε λόγος, Ἀρειανὴν πολυθεΐαν καὶ Σαβελλιανὴν ἀθεΐαν καὶ μαχομένην ἑλληνικῶς ἑαυτῇ φύσιν θεότητος εἰσηγουμένῳ, κατὰ δὲ τὴν πρότασιν σαφῶς ὁ τῆς οἰκονομίας αὐτῷ νενόθευται λόγος, τὸν ἕνα Χριστὸν ἀνούσιον, ἄβουλον, ἀνυπόστατον, καὶ πάλιν τὸν αὐτὸν ἀπειρόβουλόν τε πρεσβεύοντι καὶ ἀπειροπρόσωπον, οὗ τί δυσσεβέστερον;

Ὁρᾶτε ποῦ φέρων ὁ Σευήρου κανὼν ἀπάγει τοὺς πειθομένους; Τοιοῦτος γὰρ ἅπας καθέστηκε λόγος, τὴν ἀήττητον βάσιν οὐκ ἔχων ἀλήθειαν. Ἓν δὲ Χριστοῦ θέλημα λέγων, ὦ βέλτιστε, πῶς καὶ ποῖον τοῦτο φής; Εἰ μὲν ὡς Χριστοῦ φυσικόν, Πατρὸς φύσει καὶ μητρὸς αὐτὸν ἠλλοτρίωσας, οὐδετέρῳ κατ᾽ οὐσίαν ἑνούμενον. Οὐδέτερον γὰρ αὐτοῖν φύσει Χριστός· καὶ πῶς ἐκφεύξῃ, τοῦτο λέγων, τῆς πολυθεΐας τὸν κίνδυνον; Εἰ δὲ γνωμικόν, μόνης ἔσται τῆς αὐτοῦ χαρακτηριστικὸν ὑποστάσεως. Προσώπου γὰρ ἀφοριστικὸν ὑπάρχει τὸ γνωμικόν, καὶ δειχθήσεται

ται, λέγει, ὅλη ἡ θεία κι ἀνθρώπινη ἐνέργεια, τότε καὶ κάθε θέλημα, θεῖο καὶ ἀνθρώπινο δηλαδή, σύμφωνα μ' αὐτόν, ἐπειδὴ ἀκολουθεῖ συνεισαγόμενο μὲ τὰ ἰσάριθμα μ' αὐτὲς πρόσωπα, θὰ προέλθει ὑποχρεωτικὰ ἀπὸ τὸν ἕνα καὶ τὸν αὐτὸ ἐνσαρκωμένο Λόγο, καὶ δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρξει καμμιὰ ἀντίρρηση.

Ἄρα λοιπόν, σύμφωνα μὲ τὸν Σεβῆρο, ὁ Χριστὸς ἐξαιτίας τῆς ἀναίρεσης τῶν φυσικῶν ἐνεργειῶν θὰ εἶναι ἀνούσιος, ἐνῶ μὲ τὴν παραγραφὴ τῆς μιᾶς θὰ εἶναι πάλι ἄβουλος[5] κι ἀνυπόστατος, καὶ μὲ τὴν ὅλη προαγωγὴ τῆς θείας κι ἀνθρώπινης ἐνέργειας πολύβουλος καὶ πολυπρόσωπος, ἤ, γιὰ νὰ μιλήσω κυριολεκτικότερα, ἀπειρόβουλος κι ἀπειροπρόσωπος. Γιατὶ αὐτὸς ποὺ ἀνέφερε ὅλη τὴν ἐνέργεια, δήλωσε μιὰ ποσότητα ἀναρίθμητη.

Κατὰ τὴν ἀντιστροφὴ λοιπὸν τῆς πρότασης τοῦ Σεβήρου σκόνταψε ὁ λόγος του γιὰ τὴ θεολογία, καθόσον ὁ Σεβῆρος εἰσηγεῖται τὴν πολυθεΐα του Ἀρείου, τὴν ἀθεΐα τοῦ Σαβελλίου, καὶ φύση θεότητας ποὺ μάχεται κατὰ τρόπο ἑλληνικὸ τὸν ἑαυτό της, καὶ κατὰ τὴν ἴδια τὴν πρότασή του ἔχει σαφῶς νοθευτεῖ ὁ λόγος τῆς οἰκονομίας, ἐπειδὴ πρεσβεύει τὸν ἕνα Χριστὸ ὡς ἀνούσιο, ἄβουλο, ἀνυπόστατο, καὶ πάλι τὸν ἴδιο ὡς ἀπειρόβουλο καὶ ἀπειροπρόσωπο, πράγμα ἀπὸ τὸ ὁποῖο τί ὑπάρχει ἀσεβέστερο;

Βλέπετε ποῦ ἀπομακρύνει καὶ ποῦ ὁδηγεῖ ὁ κανόνας τοῦ Σεβήρου ἐκείνους ποὺ τὸν ἀκολουθοῦν; Γιατὶ ἐκεῖ καταλήγει κάθε λόγος ποὺ δὲν ἔχει τὴν ἀήττητη βάση, τὴν ἀλήθεια. Λέγοντας, καλέ μου, ἕνα θέλημα, ποιὸ λὲς ὅτι εἶνα αὐτὸ καὶ πῶς τὸ ἐννοεῖς; Ἂν τὸ ἐννοεῖς ὡς φυσικὸ θέλημα τοῦ Χριστοῦ, τὸν ἀποξενώνεις κατὰ τὴ φύση ἀπὸ τὸν Πατέρα καὶ τὴ Μητέρα, ἀφοῦ δὲν ἑνώνεται κατὰ τὴν οὐσία μὲ κανένα ἀπὸ τοὺς δύο. Γιατὶ οὔτε μὲ τὸν ἕνα οὔτε μὲ τὸν ἄλλο εἶναι ἴδιος ὁ Χριστὸς στὴ φύση. Καὶ πῶς, λέγοντας αὐτό, θὰ ξεφύγεις τὸν κίνδυνο τῆς πολυθεΐας; Κι ἂν τὸ ἐννοεῖς ὡς γνωμικό, θὰ εἶναι χαρακτηριστικὸ τῆς δικῆς του μόνο ὑπόστασης καὶ θ' ἀποδειχθεῖ σαφέστατα κατὰ τὴ γνώμη σου μὲ

---

[5] 'Ἄβουλος', χωρὶς θέλημα, καὶ 'πολύβουλος' μὲ πολλὰ θελήματα.

σαφῶς ἑτερόβουλος Πατρί τε καὶ Πνεύματι, κατὰ σέ, καὶ μαχόμενος. Εἰ δὲ τῆς αὐτοῦ μόνης θεότητος, ἐμπαθὴς ἔσται θεότης, παρὰ φύσιν βρώσεως καὶ πόσεως ἐφιεμένη. Εἰ δὲ τῆς αὐτοῦ μόνης ἀνθρωπότητος, οὐκ ἔσται φύσει δραστήριον (πῶς γάρ, εἴπερ ἀνθρώπινον;), καὶ τερατώδης δειχθήσεται σαφῶς ἡ τῶν θαυμάτων ἐπίδειξις.

Εἰ δὲ ἀμφοτέρων φύσει κοινόν, πῶς ἔσται θέλημα φύσει κοινόν, ὧν ἡ φύσις διάφορος; Εἰ δὲ ὡς ὅλου σύνθετον, πρὸς τῷ καινῷ μύθῳ καὶ πλάσματι. Τίς γὰρ θελήματος σύνθεσις; Πάλιν αὐτὸν τοῦ Πατρὸς ἠλλοτρίωσας, συνθέτῳ θελήματι μόνην χαρακτηρίσας ὑπόστασιν σύνθετον. Οὕτω μὲν οὖν πᾶσαν φυτείαν ἐκριζοῖ προσελθὼν ὁ Λόγος, ἣν ὁ Πατὴρ οὐκ ἐφύτευσεν, ἐπεὶ μὴ πέφυκε τὸ ξένον περιποιεῖσθαι γεώργιον.

Ἀλλ', ὡς ἔοικε, τὸ φυσικὸν θέλημα τῆς κατὰ Χριστὸν ἀνθρωπότητος Σευῆρος ἀνεῖλεν, οὐκ εἰδὼς ὅτι κυριώτερόν τε καὶ πρῶτον ἰδίωμα, πάσης μάλιστα φύσεως λογικῆς, ἡ κατ' ἔφεσιν αὐτῆς καθέστηκε κίνησις, ἣν οἱ Πατέρες σκοπήσαντες, φυσικῶν, ἀλλ' οὐ γνωμικῶν ἐπὶ Χριστοῦ θελημάτων διαφορὰν λαμπρῶς ὡμολόγησαν. Οὐ γὰρ ἂν ἔλεγόν ποτε γνωμικῶν ἐπὶ Χριστοῦ θελημάτων διαφοράν, ἵνα μὴ δίγνωμον καὶ δίβουλον, καὶ οἷον εἰπεῖν μαχόμενον ἑαυτῷ τῇ στάσει τῶν λογισμῶν, καὶ διὰ τοῦτο διπρόσωπον αὐτὸν κηρύττουσιν, οἵ γε κατὰ μόνην ταύτην γινώσκοντες τὴν τῶν γνωμικῶν θελημάτων διαφορὰν ἐν τῷ βίῳ γεγενῆσθαι, τήν τε τῆς ἁμαρτίας εἴσοδον καὶ τὴν πρὸς τὸν Θεὸν ἡμετέραν διάστασιν. Ἐν οὐδενὶ γὰρ ἄλλῳ καθέστηκε τὸ κακόν, εἰ μὴ μόνον ἐν τῇ πρὸς τὸ θεῖον θέλημα διαφορᾷ τοῦ κατὰ

διάφορο θέλημα ἀπὸ τὸν Πατέρα καὶ τὸ Πνεῦμα κι ὅτι εἶναι πολέμιός τους. Κι ἂν εἶναι τῆς δικῆς του μόνο θεότητας, θὰ εἶναι θεότητα μὲ πάθη, ποὺ ἐπιθυμεῖ παρὰ φύση φαγητὸ καὶ ποτό. Ἂν εἶναι πάλι τῆς δικῆς του μόνον ἀνθρωπότητας, δὲν εἶναι τὸ θέλημά του ἀπὸ τὴ φύση του ἐνεργητικό. Πῶς δηλαδὴ θὰ εἶναι, ἂν εἶναι ἀνθρώπινο; Καὶ θ' ἀποδειχθεῖ ὁλοφάνερα τερατώδης ἡ ἐπίδειξη τῶν θαυμάτων.

Ἂν εἶναι πάλι κοινὸ καὶ στοὺς δύο κατὰ τὴ φύση, πῶς θὰ εἶναι θέλημα κοινὸ σ' αὐτὰ ποὺ ἔχουν διάφορη φύση; Κι ἂν εἶναι ἕνα σύνθετο ὅλο, ἐκτὸς ἀπὸ τὸν πρωτάκουστο λόγο καὶ τὴ φαντασία (γιατὶ πῶς μπορεῖ νὰ γίνει σύνθεση θελήματος;), καὶ πάλι τὸν ἀποξενώνει ἀπὸ τὸν Πατέρα, χαρακτηρίζοντας μὲ σύνθετο θέλημα τὴ σύνθετη μόνο ὑπόσταση. Ἔτσι πάλι ὁ λόγος ἔρχεται καὶ ξερριζώνει ὅλη τὴ φυτεία ποὺ δὲν τὴ φύτεψε ὁ Πατέρας[6], ἐπειδὴ δὲν εἶναι στὴ φύση του νὰ περιποιεῖται τὴν ξένη καλλιέργεια.

Ἀλλά, ὅπως φαίνεται, ὁ Σεβῆρος ἀναίρεσε τὸ φυσικὸ θέλημα τῆς ἀνθρωπότητας τοῦ Χριστοῦ, ἀγνοώντας ὅτι τὸ βασικώτερο καὶ πρῶτο ἰδίωμα κάθε κατ' ἐξοχὴν λογικῆς φύσης εἶναι ἡ σύμφωνη μὲ τὴν ἐπιθυμία της κίνηση, τὴν ὁποία ἔλαβαν ὑπ' ὄψη οἱ Πατέρες, καὶ διακήρυξαν λαμπρὰ γιὰ τὸν Χριστὸ διαφορὰ φυσικῶν καὶ ὄχι γνωμικῶν θελημάτων. Γιατὶ βέβαια δὲν θὰ ἦταν δυνατὸν νὰ ποῦν γιὰ τὸν Χριστὸ διαφορὰ γνωμικῶν θελημάτων, γιὰ νὰ μὴν τὸν διακηρύξουν δίγνωμο καὶ δίβουλο καί, ὅπως θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε, πολέμιο τοῦ ἑαυτοῦ του μὲ τὴ διάσταση τῶν λογισμῶν, καὶ νὰ τὸν κηρύξουν γι' αὐτὸ διπρόσωπο, αὐτοὶ ποὺ δέχονται ὅτι σύμφωνα μ' αὐτὴν μόνο τὴ διαφορὰ τῶν γνωμικῶν θελημάτων ἔγινε στὴ ζωὴ ἡ εἴσοδος τῆς ἁμαρτίας καὶ τῆς διάστασής μας πρὸς τὸν Θεό. Γιατὶ τὸ κακὸ δὲν συνίσταται σὲ τίποτε ἄλλο, παρὰ μόνο στὴ διαφορὰ τοῦ δικοῦ μας γνωμικοῦ θελήματος πρὸς τὸ θεῖο θέλημα, μὲ τὴν ὁποία, ὅταν ἐκδηλώνε-

---

[6] Ματθ. 15,13.

γνώμην ἡμετέρου θελήματος, ἥτινι πάντως ἀντικειμένη συνεισάγεται ποσότης, καὶ ὁ ταύτης δηλωτικὸς ἀριθμὸς δεικνὺς ἡμῶν τὴν πρὸς τὸν Θεὸν τοῦ γνωμικοῦ θελήματος ἀντιπάθειαν.

Εἷς οὖν Νεστορίῳ τε καὶ Σευήρῳ περὶ τοῦ δυσσεβεῖν ὑπάρχει σκοπός, κἂν ὁ τρόπος διάφορος. Ὁ μὲν γὰρ διὰ τὴν σύγχυσιν φεύγων τὴν καθ᾽ ὑπόστασιν ἕνωσιν, τὴν οὐσιώδη διαφορὰν προσωπικὴν ποιεῖται διαίρεσιν, ὁ δὲ διὰ τὴν διαίρεσιν τὴν οὐσιώδη μὴ λέγων διαφοράν, τὴν καθ᾽ ὑπόστασιν ἕνωσιν φυσικὴν ἐργάζεται σύγχυσιν, δέον μήτε σύγχυσιν ἐπὶ Χριστοῦ, μήτε διαίρεσιν, ἀλλ᾽ ἕνωσιν τῶν κατ᾽ οὐσίαν διαφερόντων καὶ διαφορὰν τῶν καθ᾽ ὑπόστασιν ἡνωμένων ὁμολογεῖν, ἵνα καὶ τῶν οὐσιῶν ὁ λόγος καὶ τῆς ἑνώσεως ὁ τρόπος εὐσεβῶς καταγγέλληται, ὧν ἄμφω διαρραγέντες, ὁ μὲν τὴν τῶν γνωμικῶν μόνον ποιοτήτων ἕνωσιν, ὁ δὲ τὴν τῶν φυσικῶν μόνον μετὰ τὴν ἕνωσιν ἐπικυρώσας διαφοράν, ἄμφω τῆς τῶν πραγμάτων ἀληθείας ἀπέπεσον, ὁ μὲν διαίρεσιν, ὁ δὲ σύγχυσιν τοῦ μυστηρίου τολμηρῶς κατακρίναντες.

ται ὡς ἀντίθετη, συνεισάγεται ποσότητα καὶ ὁ ἀριθμὸς ποὺ τὴ δηλώνει, δείχνοντας τὴν ἀντιπαράθεση τοῦ δικοῦ μας γνωμικοῦ θελήματος πρὸς τὸν Θεό.

Ἕνας εἶναι λοιπὸν ὁ σκοπὸς τῆς δυσσέβειας τοῦ Νεστορίου καὶ τοῦ Σεβήρου, ἔστω κι ἂν διαφέρει ὁ τρόπος. Ὁ πρῶτος ἐξαιτίας τῆς σύγχυσης, ἀποφεύγοντας τὴν ὑποστατικὴ ἕνωση, κάνει προσωπικὴ διαίρεση τὴ διαφορὰ οὐσίας· ὁ δεύτερος ἐξαιτίας τῆς διαίρεσης, μὲ τὸ νὰ μὴ μιλάει γιὰ οὐσιώδη διαφορά, καθιστᾶ φυσικὴ σύγχυση τὴν ὑποστατικὴ ἕνωση. Στὸ Χριστὸ ὅμως δὲν πρέπει νὰ ὁμολογοῦμε οὔτε σύγχυση οὔτε διαίρεση, ἀλλὰ ἕνωση αὐτῶν ποὺ διαφέρουν κατὰ τὴν οὐσία καὶ διαφορὰ τῶν ἑνωμένων ὑποστατικά, ὥστε νὰ διακηρύσσεται ὀρθὰ καὶ ὁ λόγος τῶν οὐσιῶν καὶ ὁ τρόπος τῆς ἕνωσης, ἀπὸ τὰ ὁποῖα καὶ οἱ δύο ἀπομακρύνθηκαν, ὁ ἕνας ἐγκρίνοντας μόνο τὴν ἕνωση τῶν γνωμικῶν στοιχείων, καὶ ὁ ἄλλος τὴ διαφορὰ τῶν φυσικῶν στοιχείων μετὰ τὴν ἕνωση, καὶ ξέφυγαν καὶ οἱ δύο ἀπὸ τὴν ἀλήθεια τῶν πραγμάτων, καταλογίζοντας μὲ θράσος στὸ μυστήριο ὁ ἕνας διαίρεση κι ὁ ἄλλος σύγχυση.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ
ΠΡΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΝ
ΤΟΝ ΟΣΙΩΤΑΤΟΝ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΝ ΚΑΙ ΗΓΟΥΜΕΝΟΝ, ΕΡΩΤΗΣΑΝΤΑ ΔΙ' ΕΠΙΣΤΟΛΗΣ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΚΑΤΑ ΧΡΙΣΤΟΝ ΜΥΣΤΗΡΙΟΥ

Νοῦν μὲν τὸν οἰκεῖον ἐφέσει θείᾳ πτερώσας καὶ τὸν λόγον διάρας σπουδῇ ἐξάρας ὕλης καὶ τῶν περὶ ταύτην, θεοτίμητε πάτερ, ἀκόρεστον ἔχεις τῶν ἱερογράφων Λογίων τὴν ἔντευξιν, καὶ τῆς περὶ αὐτὰ φροντίδος δι' ἐμμελοῦς προσοχῆς, εἴ καί τις ἄλλος τὴν ἀκάματον δύναμιν. Οὐ γὰρ οἶδε κόρον τὸ ὑπὲρ αἴσθησιν, οὔτε μὴν τὴν οἱανοῦν περιστολὴν τὸ ὑπὲρ ἔννοιαν. Τὸ μὲν γὰρ ῥοῆς ἁπάσης καὶ ἀπορροῆς κατὰ φύσιν ὑπερανέστηκε, τὸ δὲ παντὸς εἴδους ὑπερανέχει καὶ σχήματος, τοῦ τε κρυφίου τὴν ἔκφανσιν, ὡς θέμις, ἐκεῖνο ποιεῖται καὶ τοῦ ἀορίστου τὴν ἐνδεχομένην τοῦτο παρέχει κατάληψιν, καὶ ὅση πρὸς ἁρπαγὴν διανοίας αὐτάρκης καὶ Πνεύματος ἁγίου περίδραξιν. Ἕως γὰρ τούτου καὶ διὰ τοῦτο καθέστηκεν ἡ φιλάνθρωπος τοῦ ὑπὲρ ἀνθρώπου δι' ἐκφάνσεως συγκατάβασις, χάριτι θεουργοῦσα τοὺς γνώμῃ συναναβαίνοντας, καὶ τῇ κενώσει τοῦ Λόγου τὸ κατ' αὐτὸν πλήρωμα δεχομένους, ἐν τῷ ἀπαρτισμῷ τῆς τῶν ἐντολῶν ἐργασίας, καθ' ἣν πρὸς ἐντέλειαν φρονήσεως καὶ ἀνδρείας αὐτὸς ἀναχθείς, τό τε φαινόμενον σωφρόνως πιέζεις καὶ τὸ κρυπτόμενον δικαίως πιαίνεις, ἵν' ἐκείνῳ μὲν τὴν νέκρωσιν τοῦ Ἰησοῦ παραδείξῃς, πᾶσαν ὁλικῶς ἁμαρτίαν ἐξαφανίζουσαν, ἐν τούτῳ δὲ τὴν ζωὴν ἐπιδείξῃς, ἀρετὴν πᾶσαν ὑπερκοσμίως προβαλλομέ-

ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΓΕΩΡΓΙΟ
ΤΟΝ ΟΣΙΩΤΑΤΟ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟ ΚΑΙ ΗΓΟΥΜΕΝΟ ΠΟΥ Μ' ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΕΡΩΤΗΣΕ ΓΙΑ ΤΟ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟΝ ΧΡΙΣΤΟ ΜΥΣΤΗΡΙΟ

Δίνοντας φτερὰ στὸ νοῦ σου μὲ τὸν θεῖο πόθο καὶ ὑψώνοντας τὸ λόγο μὲ ζῆλο καὶ ἀπαλλάσσοντάς τον ἀπὸ τὴν ὕλη καὶ τὰ σχετικὰ μ' αὐτήν, πατέρα τιμημένε ἀπὸ τὸν Θεό, δὲν χορταίνεις νὰ ἐντρυφᾶς στὶς ἱερὲς Γραφές, ἔχοντας περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον ἀκατάβλητη δύναμη γιὰ τὴν προσεκτικὴ φροντίδα κι ἐπιμέλειά τους. Γιατὶ τὸ ὑπεραισθητὸ δὲν γνωρίζει κορεσμό, οὔτε βέβαια καὶ τὸ ὑπέρνοο ὁποιοδήποτε περιορισμό, καθόσον τὸ ἕνα ἀπὸ τὴ φύση του εἶναι πάνω ἀπὸ κάθε ροὴ κι ἐπιρροή, ἐνῶ τὸ ἄλλο εἶναι πέρα ἀπὸ κάθε εἶδος καὶ σχῆμα, καὶ ἐπίσης, ἐκεῖνο ἐμφανίζει, ὅσο εἶναι ἐπιτρεπτό, τὸ ἀπόκρυφο, ἐνῶ αὐτὸ παρέχει τὴν ἐνδεχόμενη κατανόηση τοῦ ἀόριστου καὶ ὅση ἀρκεῖ γιὰ τὴ σύλληψη τοῦ νοήματος καὶ τὴν περίδραξη τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ὡς αὐτὸ τὸ σημεῖο καὶ γι' αὐτὸ ἔγινε ἡ φιλάνθρωπη συγκατάβαση τοῦ πάνω ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους μὲ τὴ φανέρωσή του, ποὺ κάνει κατὰ χάρη θεοὺς ἐκείνους ποὺ συνανεβαίνουν μὲ τὴ γνώμη τους καὶ μὲ τὴν κένωση τοῦ Λόγου δέχονται τὴν πλήρωσή του στὴν ὁλοκλήρωση τῆς ἐργασίας τῶν ἐντολῶν, μὲ τὴν ὁποία ἐργασία, ὑψωμένος ἐσὺ ὁ ἴδιος στὴν τελειότητα τῆς φρόνησης καὶ τῆς ἀνδρείας, μὲ πολλὴ σωφροσύνη πιέζεις ὅ,τι φαίνεται καὶ δίκαια αὐξάνεις ὅ,τι εἶναι κρυμμένο, ὥστε μὲ τὸ πρῶτο νὰ δείξεις τὴ νέκρωση τοῦ Ἰησοῦ ποὺ ἐξαφανίζει ὁλοσχερῶς κάθε ἁμαρτία, ἐνῶ μὲ τὸ δεύτερο νὰ παρουσιάσεις τὴ ζωή σου ποὺ προβάλλει ὑπερκόσμια κάθε ἀρετή, μὲ τὶς ὁποῖες, κατορθώνοντας τὴν

νην, ἐξ ὧν, πρᾶξιν ἱερὰν κατορθώσας καὶ θεωρίαν, τέλος ἱερὸν ἐκομίσω τὴν σωτηρίαν, ἣν ὥστε μεταδοῦναι καὶ ἄλλοις καὶ ταύτην γνωρίσαι, τὸ θεομίμητον εἵλου πρὸς ἐμὲ τὸν ἀνάξιον, ταπεινόν τε καὶ ἀγνώτην ὑπάρχοντα, τιμίαις προσχρήσασθαι συλλαβαῖς, καὶ πρῶτα μὲν σοφίσαι λόγῳ καὶ συνετίσαι, πρὸς δὲ καὶ ἁγιάσαι διὰ τῆς ἐνούσης σοι χάριτος, πᾶσι πανταχοῦ διαδιδομένης· ἀπερίγραφον γάρ, ὡς αἰτίαν τὸν ἀναίτιον ἔχουσα Λόγον.

Εἶτα καὶ πρὸς ἐπιστήμην ἱκανῶς ἀγαγεῖν τοῦ καινοῦ μυστηρίου τῆς κατ' ἄνθρωπον θεοπλαστίας τοῦ δι' ἡμᾶς σαρκωθέντος Θεοῦ Λόγου καὶ τελείως ἐνανθρωπήσαντος, τῷ δι' ἐρωτήσεως ἐθέλειν, οὐ τὸ ἡγούμενον μαθεῖν· ἐν περιλήψει γὰρ τῶν καλῶν ὑπάρχεις ἁπάντων, ἀλλ' εἰς μύησιν προβιβάσαι τελεωτέραν τὸν οὔπω δεδεγμένον τὴν ἥττονα. Καὶ σοῦ τὸν εὐσεβῆ τρόπον ἀποθαυμάσας, τὸν λόγον προΐσχομαι κατὰ δύναμιν, φάσκων, ὡς οὐκ ἄλλο τι κατὰ φύσιν ὑπάρχει τὸ κατὰ τὸν Σωτῆρα ἀνθρώπινον, καὶ ἄλλο τὸ καθ' ἡμᾶς, ἀλλὰ ταυτὸν τῇ οὐσίᾳ καὶ ἀπαράλλακτον, εἴπερ ἐκ τῆς ἡμετέρας ἐλήφθη κατὰ τὴν ἐκ τῶν παρθενικῶν τῆς πανάγνου καὶ Θεομήτορος ἀχράντων αἱμάτων ἄρρητον πρόσληψιν, οἷς δίκην σπορᾶς ἑνωθεὶς ὁ Λόγος, γέγονε σάρξ, μὴ ἐκστὰς τοῦ εἶναι κατ' οὐσίαν Θεός, καὶ τέλειος καθ' ἡμᾶς ἐχρημάτισεν ἄνθρωπος, πλὴν μόνης τῆς ἁμαρτίας, δι' ἣν ἡμεῖς μὲν πολλάκις στασιάζομεν καὶ ἀντιπαλαίομεν τῷ Θεῷ κατὰ τὴν θέλησιν, ὡς ἐφ' ἑκάτερα τὴν ταύτης κεκτημένοι ροπήν, αὐτὸς δὲ πάσης κατὰ φύσιν ἐλεύθερος ὢν ἁμαρτίας, ὡς ἄνθρωπος οὐ ψιλός, ἀλλ' ἐνανθρωπήσας Θεός, οὐδὲν ἐναντίον εἶχεν, ἀλλ' ἄχραντον καὶ πάντῃ κυρίως ἀμόλυντον τὴν ἡμετέραν φύσιν διέσωζε, καθὸ καὶ ἔλεγε· «νῦν ὁ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου ἔρχεται, καὶ ἐν ἐμοὶ εὑρίσκει οὐδέν», τῶν οἷς ἡμεῖς δηλαδὴ τὴν φύσιν παραχαράττοντες, τὴν ἐναντίωσιν τοῦ θελήματος ἐπιδείκνυμεν, δι' ἣν τῷ καθ'

---

1. Ἰω. 14,30.

ἱερὴ πράξη καὶ θεωρία, κέρδισες ὡς ἱερὸ τέλος τὴ σωτηρία, τὴν ὁποία, μὲ σκοπὸ νὰ τὴ μεταδώσεις καὶ σὲ ἄλλους καὶ νὰ τὴ γνωστοποιήσεις, πράγμα ποὺ ἀποτελεῖ μίμηση τοῦ Θεοῦ, διάλεξες ἐμένα, ποὺ εἶμαι ἀνάξιος καὶ ταπεινὸς καὶ γεμάτος ἄγνοια, νὰ μὲ ὠφελήσεις μὲ πολύτιμους λόγους. Καὶ πρῶτα νὰ μὲ σοφίσεις καὶ νὰ μὲ συνετίσεις μὲ τὸ λόγο, κι ἐπὶ πλέον καὶ νὰ μὲ ἁγιάσεις μὲ τὴ χάρη ποὺ ἔχεις ἐπάνω σου καὶ μοιράζεται σὲ ὅλους παντοῦ, γιατὶ ἔχει ἀπεριόριστον ὡς αἰτία της τὸν ἀναίτιο Λόγο.

Ἔπειτα νὰ μὲ ὁδηγήσεις ἱκανοποιητικὰ καὶ στὴ γνώση τοῦ καινοῦ μυστηρίου, κατὰ τὸ ὁποῖο πλάστηκε σύμφωνα μὲ τὸν ἄνθρωπο ὁ Θεός, ὁ γιὰ χάρη μας Θεὸς Λόγος ποὺ σαρκώθηκε, κι ἔγινε τέλειος ἄνθρωπος, μὲ τὸ νὰ θέλεις μὲ τὴν ἐρώτησή σου ὄχι νὰ μάθεις ποιὸ εἶναι αὐτὸ ποὺ ἡγεῖται, γιατὶ ἔχεις στὴν κατοχή σου ὅλα τὰ ἀγαθά, ἀλλὰ ν' ἀνεβάσεις σὲ τελειότερη μύηση αὐτὸν ποὺ δὲν δέχθηκε ἀκόμα τὴν κατώτερη. Κι ἀφοῦ ἀποθαύμασα τὸν εὐσεβῆ τρόπο σου, προσφέρω τὸ λόγο μου ἀνάλογα μὲ τὴ δύναμή μου, λέγοντας ὅτι δὲν εἶναι κατὰ φύση ἄλλη ἡ ἀνθρώπινη ἰδιότητα στὸ Σωτήρα, κι ἄλλη σ' ἐμᾶς τοὺς ἀνθρώπους, ἀλλ' εἶναι ἴδια κι ἀπαράλλαχτη ὡς πρὸς τὴν οὐσία, ἐφόσον ἔχει ληφθεῖ ἀπὸ τὴ δική μας, σύμφωνα μὲ τὴν ἄρρητη πρόσληψη ἀπὸ τὰ παρθενικὰ ἄχραντα αἵματα τῆς πάναγνης Μητέρας τοῦ Θεοῦ, μὲ τὰ ὁποῖα ἑνωμένος ὅμοια μὲ σπορὰ ὁ Λόγος, ἔγινε σάρκα χωρὶς νὰ βγεῖ ἀπὸ τὴν οὐσία τῆς θεότητας, καὶ χρημάτισε τέλειος σύμφωνα μ' ἐμᾶς ἄνθρωπος, χωρὶς τὴν ἁμαρτία μόνον, ἐξαιτίας τῆς ὁποίας ἁμαρτίας ἐμεῖς συχνὰ πολεμοῦμε μεταξύ μας κι ἀντιπαλεύομε ἑκούσια στὸν Θεό, ἐπειδὴ ἔχομε τὴ ροπή της καὶ πρὸς τὰ δύο. Αὐτὸς ὅμως, ἐπειδὴ εἶναι ὡς ἀπὸ τὴ φύση του ἐλεύθερος ἀπὸ κάθε ἁμαρτία, σὰν ὄχι ἁπλὸς ἄνθρωπος, ἀλλὰ Θεὸς ποὺ ἐνανθρώπησε, δὲν εἶχε καμμιὰ ἀντίθεση, καὶ διέσωζε κυριολεκτικὰ τελείως ἀμόλυντη τὴ φύση μας, καὶ γι' αὐτὸ ἔλεγε· «Τώρα ἔρχεται ὁ ἄρχοντας τοῦ κόσμου αὐτοῦ καὶ σ' ἐμένα δὲν βρίσκει τίποτε»[1], ἀπὸ αὐτὰ δηλαδὴ μὲ τὰ ὁποῖα, κιβδηλεύοντας τὴ φύση, δείχνομε τὴν ἐναντίωση τοῦ θελήματος, ἐξαιτίας τῆς ὁποίας λέ-

ἡμᾶς ἀνυπότακτος λέγεται καὶ Χριστός, ἕως ἂν ταύτης καὶ ἡμᾶς ἀπολύσῃ τῇ δυνάμει τῆς ἐνανθρωπήσεως, ἧς ἐπικυρῶν τὴν ἀλήθειαν, πάντα γέγονε δι' ἡμᾶς, καὶ δέδρακεν ἑκουσίως ὑπὲρ ἡμῶν, μήτε τὴν ἡμετέραν οὐσίαν, μήτε τι τῶν αὐτῆς ἀδιαβλήτων καὶ φυσικῶν τὸ παράπαν ψευσάμενος, εἰ καὶ ταύτην μετ' ἐκείνων ἁπάντων ἐθέωσε, πυρακτωθέντος δίκην σιδήρου, πᾶσαν θεουργὸν ἀποφήνας, ὡς διόλου κατ' ἄκρον αὐτῇ περιχωρήσας διὰ τὴν ἕνωσιν, καὶ ἓν μετ' αὐτῆς ἀσυγχύτως κατὰ τὴν αὐτὴν καὶ μίαν ὑπόστασιν γεγονώς.

Ὅθεν τὸ κατ' αὐτὸν ἀνθρώπινον, οὐ διὰ τὸν λόγον τῆς φύσεως, ἀλλὰ διὰ τὸν καινοπρεπῆ τῆς γενέσεως τρόπον, πρὸς τὸ ἡμέτερον παραλλάτει, ταυτὸν μὲν ὑπάρχον κατὰ τὴν οὐσίαν, οὐ ταὐτὸν δὲ κατὰ τὴν ἀσπορίαν, ἐπεὶ μὴ ψιλή, ἀλλ' αὐτοῦ κατ' ἀλήθειαν τοῦ δι' ἡμᾶς ἐνανθρωπήσαντος ἦν. Ὥσπερ οὖν καὶ τὸ θέλειν αὐτοῦ κυρίως μὲν ὂν φυσικὸν καθ' ἡμᾶς, τυπούμενον δὲ θεϊκῶς ὑπὲρ ἡμᾶς. Δῆλον γὰρ ὡς ἀσπορία καὶ σπορὰ φύσιν οὐ τέμνει, περὶ δὲ τὴν αὐτὴν τέμνεται φύσιν, ὥσπερ οὖν καὶ ἀγεννησία καὶ γέννησις.

Ἐπεὶ τυχὸν εἰ διαφορὰν πρὸς τὴν ἡμετέραν φύσιν ὡς ἄνθρωπος εἶχεν ὁ Λόγος διὰ τὴν ἀσπορίαν, ἕξει γε πάντως καὶ πρὸς τὴν τοῦ Πατρὸς οὐσίαν διὰ τὴν γέννησιν. Οὐ γὰρ ταυτὸν ἀγεννησία καὶ γέννησις. Ἕξομεν δὲ καὶ ἡμεῖς πρός τε τὸν παλαιὸν Ἀδὰμ καὶ τὴν Εὔαν, δίχα σπορᾶς γενομένους, ὁ μὲν γὰρ πλάσμα τοῦ πλάσαντος, ἡ δὲ τμῆμα τοῦ πλάσματος. Ἀλλὰ μὴν ταυτὸν ὁ Υἱὸς τῷ Πατρὶ διὰ τὴν θεότητα· Θεὸς γὰρ καὶ ὁμοούσιος· ὥσπερ οὖν καὶ ἡμεῖς, πρός τε τὸν Ἀδὰμ καὶ τὴν Εὔαν, καὶ αὐτὸν τὸν δι' ἡμᾶς σαρκωθέντα Θεόν, συγγενεῖς διὰ τὴν ἀνθρωπότητα καὶ ὁμοούσιοι. Ὡς γὰρ οὐκ οὐσία Θεοῦ τὸ ἀγέννητον καὶ γεννητὸν (τίς γὰρ ὁ λέγων), οὕτως οὐδὲ σπορὰ καὶ ἀσπορία φύσις καθοτιοῦν ἀνθρωπότητος.

γεται ὁ Χριστὸς ὅτι δὲν ὑποτάσσεται στὸ ἀνθρώπινο, ὥσπου ν' ἀπολύσει κι ἐμᾶς ἀπὸ αὐτὴν μὲ τὴ δύναμη τῆς ἐνανθρώπησης, τῆς ὁποίας τὴν ἀλήθεια ἐπιβεβαιώνοντας ἔγινε κι ἔπραξε θέλοντας τὰ πάντα γιὰ χάρη μας, χωρὶς νὰ διαψεύσει οὔτε τὴν οὐσία μας οὔτε κάποιο ἀπὸ τὰ ἀδιάβλητα καὶ φυσικὰ πάθη της, ἂν καὶ βέβαια κι αὐτὴν μὲ ὅλα ἐκεῖνα τὴ θέωσε, ὅμοια μὲ τὸ σίδηρο ποὺ πυρακτώθηκε, δείχνοντάς την θεωμένη ὅλη, ἐπειδὴ ἐξαιτίας τῆς ἕνωσης τὴν ἔχει περιχωρήσει ἀπ' ἄκρη σὲ ἄκρη κι ἔχει γίνει ἕνα μαζί της ἀσύγχυτα στὴν ἴδια καὶ μία ὑπόσταση.

Γι' αὐτὸ τὸ ἀνθρώπινο στοιχεῖο τοῦ Χριστοῦ παραλλάσσει πρὸς τὸ δικό μας, ὄχι ἐξαιτίας τῆς φύσης, ἀλλὰ ἐξαιτίας τοῦ πρωτοφανοῦς τρόπου τῆς γένεσης, ποὺ εἶναι ἴδιος βέβαια ὡς πρὸς τὴν οὐσία, ὄχι ὅμως ἴδιος ἐξαιτίας τῆς ἀπουσίας ἀνδρός, γιατὶ δὲν ἦταν θέληση ἁπλῆ, ἀλλὰ ἦταν πραγματικὰ αὐτοῦ τοῦ ἴδιου ποὺ ἐνανθρώπησε γιὰ χάρη μας. Ὅπως βέβαια καὶ ἡ θέλησή του ἦταν κατὰ κυριολεξία φυσικὴ σύμφωνα μ' ἐμᾶς, ἀλλὰ διαμορφωνόταν κατὰ τρόπο θεϊκὸ πάνω ἀπὸ ἐμᾶς. Γιατὶ εἶναι φανερὸ ὅτι ἀπουσία καὶ παρουσία ἀνδρὸς (ἀσπορία καὶ σπορὰ) δὲν χωρίζει τὴ φύση, ἀλλὰ χωρίζεται γύρω ἀπὸ τὴν αὐτὴ φύση, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ἡ ἀγεννησία καὶ ἡ γέννηση.

Γιατί, ἂν τυχὸν εἶχε ὁ Λόγος διαφορὰ πρὸς τὴ δική μας φύση ὡς ἄνθρωπος ἐξαιτίας τῆς ἀπουσίας ἀνδρός, θὰ ἔχει διαφορὰ καὶ πρὸς τὴν οὐσία τοῦ Πατέρα ἐξαιτίας τῆς γέννησης. Γιατὶ δὲν εἶναι τὸ ἴδιο ἀγεννησία καὶ γέννηση. Θὰ ἔχομε ἐπίσης κι ἐμεῖς διαφορὰ πρὸς τὸν παλαιὸ Ἀδὰμ καὶ τὴν Εὔα, ποὺ ἔγιναν χωρὶς σπορά. Γιατὶ ὁ Ἀδὰμ ἦταν πλάσμα τοῦ πλάστη του, ἐνῶ ἡ Εὔα τμῆμα τοῦ πλάσματος. Ἀλλὰ βέβαια εἶναι ἴδιος ὁ Υἱὸς μὲ τὸν Πατέρα ὡς πρὸς τὴ θεότητα (γιατὶ εἶναι Θεὸς καὶ ὁμοούσιος), ὅπως βέβαια κι ἐμεῖς εἴμαστε πρὸς τὸν Ἀδὰμ καὶ τὴν Εὔα καὶ τὸν ἴδιο τὸν Θεό, ποὺ σαρκώθηκε γιὰ μᾶς, συγγενεῖς ἐξαιτίας τοῦ ἀνθρώπινου στοιχείου καὶ ὁμοούσιοι. Ὅπως δηλαδὴ δὲν εἶναι οὐσία τοῦ Θεοῦ τὸ ἀγέννητο καὶ τὸ γεννητὸ (ποιὸς πράγματι εἶναι αὐτὸς ποὺ τὸ λέγει;), ἔτσι οὔτε ἡ σπορὰ καὶ ἡ ἀσπορία εἶναι καθοτιδήποτε φύση τῆς ἀνθρωπότητας.

Οὐδεμίαν οὖν ὁ μέγας θεολόγος Γρηγόριος ἔμφασιν παρέχει, τοῦ ἄλλο εἶναι κατὰ τὴν φύσιν τὸ κατὰ τὸν Σωτῆρα ἀνθρώπινον, καὶ ἄλλο τὸ καθ' ἡμᾶς, εἰ καί τισιν ἐνομίσθη, τῷ φάσκειν αὐτόν, «εἴπαμεν ἂν ὡς παρὰ τοῦ ἀνθρώπου τυποῦσθαι τὸν λόγον· οὐ τοῦ κατὰ τὸν Σωτῆρα νοουμένου (τὸ γὰρ ἐκείνου θέλειν, οὐδὲν ὑπεναντίον Θεῷ θεωθὲν ὅλον), ἀλλὰ τοῦ καθ' ἡμᾶς ὡς τοῦ ἀνθρωπικοῦ θελήματος, οὐ πάντως ἑπομένου τῷ θείῳ, ἀλλ' ἀντιπίπτοντος ὡς τὰ πολλὰ καὶ ἀντιπαλαίοντος». Αὐτοῦ γάρ ἐστιν κυρίως καὶ λέγεται, οὐχ ὡς ἑτέρας ἢ ἐξ ἑτέρας ὂν πάρεξ τῆς ἡμετέρας οὐσίας καὶ φύσεως, ἀλλ' ὡς δι' ἐκεῖνον καὶ ἐν ἐκείνῳ, κατὰ τὴν αὐτὴν καὶ μίαν ὑπόστασιν γεγονός, καὶ οὐ καθ' ἑαυτὸ χωρὶς ἢ δι' ἑαυτὸ παραχθέν, ὥσπερ ἡμεῖς. Ὅθεν καὶ σπορὰν οἰκείαν καινοτομοῦντα τὸν ἐπεισαχθέντα τῆς γεννήσεως τρόπον αὐτὸν ἔσχε τὸν Λόγον, ἅμα τῷ εἶναι φυσικῶς καὶ τὸ ὑποστῆναι θεϊκῶς ἐν αὐτῷ κληρωσάμενον, ἵνα καὶ τὸ ἡμέτερον κυρωθῇ καὶ τὸ ὑπὲρ ἡμᾶς πιστευθῇ. Δεῖ γὰρ ἐν πᾶσι καὶ τὴν ὑπ' αὐτοῦ τοῦ σαρκωθέντος καὶ τελείως δι' ἡμᾶς ἐνανθρωπήσαντος Θεοῦ Λόγου καὶ τὴν προσληφθεῖσαν φύσιν μετὰ τῶν αὐτῆς φυσικῶν συντηρεῖν, ὧν ἄνευ τὸ παράπαν οὔτε φύσις ἐστίν, ἀλλὰ φαντασία μόνη διάκενος, καὶ τὴν ἕνωσιν διαφυλάττειν· τὴν μὲν ἐν ἑτερότητι φυσικῇ σωζομένην, τὴν δὲ πάλιν ἐν ὑποστατικῇ γνωριζομένην ταυτότητι, καὶ οὕτω τε σοφῶς ἅμα καὶ εὐσεβῶς ὅλον διόλου τὸν τῆς οἰκονομίας λόγον, ἄφυρτον ὁμοῦ καὶ ἀδιαίρετον ἀποφαίνειν.

Ὃν αὐτὸς ὀρθοδόξως κηρύττων, ἕξεις ἀνακηρύττοντα κατὰ τὴν ὑπόσχεσιν καὶ τῶν οἰκείων δωρούμενον ὥσπερ δι' ἐλπίδος ἐνταῦθα, οὕτω διὰ πείρας ἐκεῖ τὴν ἀπόλαυσιν, ἧς κἀμὲ μετασχεῖν ἱκέτευσον, πάτερ ἡγιασμένε, διὰ τῆς σῆς μεσιτείας προσάγων αὐτῷ τῷ καλοῦντι καὶ σώζοντι, καὶ μισθὸν τῆς εἰς

---

2. Γρηγοριου Θεολόγου, Λόγος ΛΣΤ'.

Καμμιὰ ἔνδειξη λοιπὸν δὲν μᾶς δίνει ὁ μέγας θεολόγος Γρηγόριος γιὰ τὸ ὅτι ἄλλο εἶναι κατὰ τὴ φύση τὸ ἀνθρώπινο στὸ Σωτήρα καὶ ἄλλο σ' ἐμᾶς, ἂν καὶ αὐτὸ νόμισαν μερικοί, ἐπειδὴ λέγει, «Θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε, ὅτι ὁ λόγος διατυπώνεται ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο, ὄχι αὐτὸν ποὺ νοοῦμε στὸν Σωτήρα (γιατὶ ἡ θέληση ἐκείνου δὲν εἶναι καθόλου ἀντίθετη στὸν Θεό, ἐπειδὴ ἔχει θεωθεῖ ὁλόκληρη), ἀλλὰ ἀπὸ αὐτὸν ποὺ νοεῖται σὲ μᾶς. Ἐπειδὴ τὸ θέλημα τοῦ ἀνθρώπου δὲν ἀκολουθεῖ ὁπωσδήποτε τὸ θεῖο, ἀλλὰ συχνότερα ἀντιτίθεται σ' αὐτὸ καὶ τὸ ἀντιμάχεται»[2]. Εἶναι δικό του ἀληθινὰ καὶ λέγεται, ὄχι γιατὶ εἶναι ἄλλης ἢ ἀπὸ κάποια ἄλλη οὐσία καὶ φύση ἐκτὸς ἀπὸ τὴ δική μας, ἀλλὰ ἐπειδὴ ἔχει γίνει ἐξαιτίας ἐκείνου καὶ σ' ἐκεῖνον, στὴ μιὰ καὶ τὴν ἴδια ὑπόσταση, καὶ δὲν ἔγινε ἀπὸ τὸν ἑαυτό του χωριστὰ κι ἐξαιτίας τοῦ ἑαυτοῦ του, ἀλλὰ ἀκριβῶς ὅπως ἐμεῖς. Γι' αὐτὸ καὶ δική του σπορὰ ἔλαβε τὸν ἴδιο τὸ Λόγο, εἰσάγοντας τὸ νέο τρόπο τῆς γέννησης, ἔχοντας συμπληρωμένο μαζὶ μὲ τὸ φυσικὸ εἶναι καὶ τὴ θεϊκὴ ὑπόσταση, ὥστε καὶ τὸ δικό μας μέρος νὰ ἐπιβεβαιωθεῖ, καὶ νὰ γίνει πιστευτὸ ὅτι μᾶς ὑπερβαίνει. Πρέπει δηλαδὴ σὲ ὅλα νὰ συντηροῦμε καὶ τὴ φύση ποὺ προσέλαβε ὁ Θεὸς Λόγος ποὺ σαρκώθηκε κι ἔγινε γιὰ χάρη μας ὁ ἴδιος τέλειος ἄνθρωπος μὲ τὰ φυσικά της ἰδιώματα, χωρὶς τὰ ὁποῖα δὲν ὑπάρχει κὰν φύση, ἀλλὰ μονάχα φαντασία, καὶ τὴν ἕνωση νὰ διαφυλάττομε, διασώζοντας τὴ φυσικὴ ἑτερότητα τῆς φύσης, καὶ τὴν ἕνωση πάλι ἀναγνωρίζοντάς την σὲ ταυτότητα ὑπόστασης, καὶ ἔτσι μὲ σοφία μαζὶ κι εὐλάβεια νὰ δείχνομε στὸ σύνολό του τὸ λόγο τῆς οἰκονομίας ἀσύγχυτο μαζὶ καὶ ἀδιαίρετο.

Αὐτὸν τὸ λόγο κηρύττοντάς τον ὀρθόδοξα, θὰ ἔχεις αὐτὸν ποὺ θ' ἀνακηρύξει ἐσένα σύμφωνα μὲ τὴν ὑπόσχεσή του[3] καὶ θὰ σοῦ δωρίσει τὴν ἀπόλαυση τῶν ἀγαθῶν του, ὅπως ἐδῶ ἐλπίζεις, ἐκεῖ πιὰ πραγματοποιημένη, τὴν ὁποία ἀπόλαυση ἱκέτευσε, ἅγιε Πατέρα, νὰ ἀπολαύσω κι ἐγώ, ὁδηγώντάς με μὲ τὴ μεσιτεία σου

---

[3] Ματθ. 10,22.

ἀλλήλους τῶν ὁμογενῶν συμπαθείας, τῷ σὺν αὐτῷ καὶ παρ' αὐτῷ δοξασθῆναι χαριζομένῳ, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος σὺν τῷ παναγίῳ Πατρὶ καὶ τῷ ζωοποιῷ αὐτοῦ Πνεύματι, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

Πρὸς τοὺς λέγοντας, ὅτι μίαν Χριστοῦ χρὴ λέγειν ἐνέργειαν κατ' ἐπικράτειαν, διὰ τὸ ὡς δραστικωτέραν τὴν θείαν αὐτοῦ κατεπικρατεῖν τῆς ἀνθρωπίνης, οὕτω χρὴ ἀπολογεῖσθαι.

Πρῶτον μὲν δύο ἐνεργείας καὶ ὑμεῖς ὁμολογεῖτε, μίαν ἐπικρατοῦσαν, τὴν θείαν φημί, καὶ μίαν κρατουμένην, τὴν ἀνθρωπίνην δηλονότι, ὅπερ ἐστὶ τῶν 'πρός τι'. Τὰ δὲ 'πρός τι', πάντως συνεισάγουσι ἑαυτοῖς καὶ τὰ ἀντιδιαιρούμενα.

Ἔπειτα δέ, ὅτι εἰ κατ' ἐπικράτειαν λέγετε τὴν ἐνέργειαν, ὡς τῆς ἀνθρωπίνης διὰ τὸ ἐπικρατηθῆναι ἀναιρουμένης, μείωσιν αὐταῖς εἰσάγετε. Τὸ γὰρ ἐπικρατοῦν, πάντως καὶ αὐτὸ τῶν πασχόντων ἐστί· καὶ αὐτὸ γὰρ κρατεῖται ὑπὸ τοῦ ἐπικρατουμένου. Εἰ γὰρ καὶ ἔλασσον, ὅμως δὲ κρατεῖται πάντως· ὥσπερ χρυσὸς ἐπικρατῶν μὲν τοῦ καταμιγνυμένου αὐτῷ ἀργυρίου, φέρε εἰπεῖν, ἢ χαλκοῦ, κρατούμενος δὲ καὶ αὐτός, εἰ καὶ ἧττον, δῆλον δὲ ὅτι κατὰ τὴν ποσότητα τὴν προσμιγεῖσαν.

Πρὸς τοὺς λέγοντας, ὅτι ὥσπερ ὀργάνου καὶ τοῦ κινοῦντος μία ἐνέργεια, οὕτω καὶ θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος μία ἐνέργεια.

Εἰ μὲν φυσικὸν τὸ ὄργανόν φατε, σύγχρονος ἔσται καθ' ὑμᾶς κοντὰ σ' αὐτὸν ποὺ καλεῖ καὶ σώζει, καὶ ποὺ χαρίζει ἀμοιβὴ γιὰ τὴ μεταξύ τους ἀγάπη στοὺς ὁμονογενεῖς, μὲ τὸ νὰ τοὺς καθιστᾶ μετόχους τῆς δόξας του, στὸν ὁποῖο ἀνήκει ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμη μαζὶ μὲ τὸν πανάγιο Πατέρα καὶ τὸ ζωοποιὸ Πνεῦμα στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ

Πρὸς ἐκείνους ποὺ ἰσχυρίζονται ὅτι πρέπει νὰ λέμε μία ἐνέργεια τοῦ Χριστοῦ κατὰ τὴν ἐπικρατέστερη. Ἐπειδὴ ἡ θεία ἐνέργειά του ὡς δραστικότερη ἐπικρατεῖ τῆς ἀνθρώπινης, πρέπει ν' ἀπαντοῦμε ὡς ἑξῆς.

Κατὰ πρῶτον βέβαια κι ἐσεῖς ὁμολογεῖτε δύο ἐνέργειες· μία ποὺ εἶναι ἐπικρατέστερη, ἐννοῶ ἡ θεία, καὶ μία ὑποδεέστερη, δηλαδὴ ἡ ἀνθρώπινη, ποὺ εἶναι ἀπὸ τὰ 'Πρός τι'. Τὰ 'πρός τι' συνεισάγουν ὁπωσδήποτε μαζί τους καὶ τ' ἀντιδιαιρούμενα[4].

Κι ἔπειτα νὰ τοὺς λέμε· Ἂν ἀναφέρεστε στὴν ἐνέργεια κατὰ ἐπικράτηση, ἐπειδὴ ἡ ἀνθρώπινη μὲ τὴν κατανίκησή της ἀναιρεῖται, εἰσάγεται μείωση αὐτῆς. Γιατὶ αὐτὸ ποὺ ἐπικρατεῖ, εἶναι κι αὐτὸ ὁπωσδήποτε ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ πάσχουν· καθόσον κι αὐτὸ ὑποτάσσεται ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ ἴδιο ποὺ τὸ ὑπέταξε. Ἂν καὶ λιγότερο βέβαια, ὅμως ὁπωσδήποτε κρατεῖται. Ὅπως δηλαδὴ γιὰ παράδειγμα ὁ χρυσὸς νικᾶ τὸν ἄργυρο ποὺ ἀναμιγνύεται μαζί του ἢ τὸν χακλκό, νικιέται ὅμως κι αὐτός, ἂν καὶ λιγότερο, προφανῶς ὡς πρὸς τὴν ποσότητα μὲ τὴν ὁποία γίνεται ἡ πρόσμιξη μ' αὐτόν.

Πρὸς ἐκείνους ποὺ λένε, ὅτι, Ὅπως ἀκριβῶς εἶναι μία ἡ ἐνέργεια τοῦ ὀργάνου καὶ ἐκείνου ποὺ κινεῖ αὐτό, ἔτσι εἶναι μία ἡ ἐνέργεια τῆς θεότητας καὶ τῆς ἀνθρωπότητας.

Ἂν τὸ ὄργανο γιὰ τὸ ὁποῖο μιλᾶτε εἶναι φυσικό, θὰ εἶναι

---

[4] Π.χ. ὄντα: φυτὰ- ζῶα.

ὁ Λόγος τῇ σαρκί, ἢ ἡ σὰρξ τῷ Λόγῳ συναΐδιος· πᾶν γὰρ κεχρημένον φυσικῷ ὀργάνῳ σύγχρονον τοῦτο ἔχει· ὥσπερ τὸ σῶμα ἡ ψυχή, καὶ ὥρα ἡμᾶς καὶ κτίσμα τὴν θείαν φύσιν λέγειν, ἢ τὸ σῶμα ἄκτιστον. Εἰ δὲ τεχνικὸν τὸ ὄργανον λέγετε, ἄψυχον τοῦτο εἰσάγετε, καὶ ἰδίᾳ διεστηκὸς καὶ μεμερισμένον, καὶ οὐκ ἀεὶ κινούμενον, ἀλλ' ὅτε τῷ ἐργαζομένῳ δόξει τοῦτο μετὰ χεῖρας λαβεῖν καὶ ἐργάζεσθαι· καὶ λοιπὸν ἢ Νεστορίου τοῦ παράφρονος σύμφρονες δειχθήσεσθε, διαιροῦντος καὶ διιστῶντος τὰς εἰς μίαν ὑπόστασιν καὶ ἓν πρόσωπον συνελθούσας Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ δύο φύσεις, ἢ Ἀπολιναρίου τοῦ ἀσεβοῦς φοιτηταί, ἄψυχον καὶ ἄνουν τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ λέγοντος.

Πρὸς τοὺς λέγοντας, μίαν σύνθετον τοῦ Χριστοῦ ἐνέργειαν.

Ἡ σύνθετος ἐνέργεια, πάντως συνθέτου φύσεώς ἐστι. Πᾶσα δὲ σύνθετος φύσις, ὁμόχρονον καὶ ἀκούσιον ἔχει τὴν γένεσιν· κτιστὴ γὰρ ὑπάρχει, καὶ τόπῳ καὶ κόσμῳ ἰδίῳ περιγραφομένη, καὶ ἀτόμων πολλῶν ἐστι περιληπτική. Ὥρα οὖν ὑμᾶς μίαν Χριστοῦ σύνθετον λέγοντας ἐνέργειαν, καὶ σύνθετον Χριστοῦ φύσιν λέγειν, ἧς καὶ ἔστιν ἀφοριστική, σύγχρονα τὰ μέρη ἔχουσαν, καὶ τούτων τὴν σύνοδον ἀκούσιον καὶ ἠναγκασμένην, κτιστήν τε καὶ κόσμῳ ἰδίῳ καὶ τόπῳ περιγεγραμμένην· λοιπὸν δὲ καὶ πλῆθος χριστῶν καθ' ὧν αὕτη κατηγορεῖται.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

Περὶ τοῦ, «Πάτερ, εἰ δυνατόν, παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον».

Εἰς τό, «Πάτερ, εἰ δυνατόν, παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτή-

---

5. Ματθ. 26,39.

κατὰ τὴν ἄποψή σας σύγχρονος ὁ Λόγος μὲ τὴ σάρκα ἢ ἡ σάρκα συναΐδια μὲ τὸν Λόγο. Γιατὶ κάθετι ποὺ χρησιμοποιεῖ ἕνα φυσικὸ ὄργανο, τὸ ἔχει σύγχρονό του, ὅπως ἡ ψυχὴ ἔχει τὸ σῶμα, καὶ ὥρα εἶναι νὰ λέμε ἐμεῖς καὶ κτίσμα τὴ θεία φύση ἢ τὸ σῶμα ἄκτιστο. Ἂν ὅμως τὸ ὄργανο γιὰ τὸ ὁποῖο μιλᾶτε εἶναι τεχνικό, τὸ θεωρεῖτε ἄψυχο καὶ χωρισμένο καθεαυτὸ καὶ διαιρεμένο καὶ ὅτι δὲν κινεῖται πάντοτε, ἀλλὰ ὅταν θελήσει ὁ χειριστής του νὰ τὸ πάρει στὰ χέρια του καὶ νὰ ἐργαστεῖ, καὶ ἐπομένως ἢ θ' ἀποδειχθεῖτε ὁμόφρονες τοῦ παράφρονα Νεστορίου, ποὺ διαιρεῖ καὶ φέρνει σὲ διάσταση τὶς δύο φύσεις τοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ, ποὺ συνῆλθαν σὲ μία ὑπόσταση κι ἕνα πρόσωπο, ἢ μαθητὲς τοῦ ἀσεβοῦς Ἀπολιναρίου, ποὺ διδάσκει ὅτι τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ δὲν ἔχει οὔτε ψυχὴ οὔτε νοῦ.

Πρὸς ἐκείνους ποὺ μιλοῦν γιὰ μία σύνθετη ἐνέργεια τοῦ Χριστοῦ.

Ἡ σύνθετη ἐνέργεια εἶναι ὁπωσδήποτε μιᾶς σύνθετης φύσης, καὶ κάθε σύνθετη φύση ἔχει ταυτόχρονη καὶ ἀκούσια τὴ γένεση, γιατὶ εἶναι κτιστὴ καὶ περιγράφεται ἀπὸ δικό της τόπο καὶ δική της τάξη, καὶ περιλαμβάνει πολλὲς ἀτομικὲς ὀντότητες. Εἶναι ὥρα λοιπόν, ἀφοῦ μιλᾶτε ἐσεῖς γιὰ μιὰ σύνθετη ἐνέργεια τοῦ Χριστοῦ, νὰ μιλᾶτε καὶ γιὰ σύνθετη φύση τοῦ Χριστοῦ, τὴν ὁποία αὐτὴ καὶ χωρίζει στὰ σύγχρονα μέρη ποὺ ἔχει, καὶ νὰ λέτε ὅτι ἡ ἕνωση αὐτῶν εἶναι ἀκούσια καὶ ἀναγκαστική, καὶ ὅτι εἶναι δημιουργημένη καὶ περιγραμμένη σὲ τάξη καὶ τόπο δικό της, κι ἀπομένει ἕνα πλῆθος Χριστῶν στοὺς ὁποίους ἀποδίδεται αὐτὴ ὡς κατηγορούμενο.

ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ

Γιὰ τὸ χωρίο, «Πατέρα μου, ἂν εἶναι δυνατὸν ἂς περάσει αὐτὸ τὸ ποτήρι ἀπὸ μένα χωρὶς νὰ τὸ δοκιμάσω»[5].

Ἂν τὴν παράκληση, «Πατέρα μου, ἂν εἶναι δυνατόν, ἂς πε-

ριον», συστολῆς ἔμφασιν ἔχον, ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου λαμβάνεις, «οὐ τοῦ κατὰ τὸν Σωτῆρα νοουμένου (τὸ γὰρ ἐκείνου θέλειν, οὐδὲν ὑπεναντίον Θεῷ, θεοθὲν ὅλον), ἀλλὰ τοῦ καθ' ἡμᾶς, ὡς τοῦ ἀνθρωπικοῦ θελήματος οὐ πάντως ἑπομένου τῷ Θεῷ, ἀλλ' ἀντιπίπτοντος ὡς τὰ πολλὰ καὶ ἀντιπαλαίοντος», ᾗ φησιν ὁ θεῖος Γρηγόριος· τὸ ἑξῆς τῆς εὐχῆς, ἤγουν τό, «οὐχ ὃ ἐγὼ θέλω, ἀλλὰ τὸ σὸν ἰσχυέτω θέλημα», τί σοι δοκεῖ; Συστολῆς ὑπάρχειν, ἢ ἀνδρείας; Συννεύσεως ἄκρας, ἢ διαστάσεως; Ἀλλ' ὅτι μὲν οὐκ ἀντιπτώσεως, οὔτε δειλίας, συμφυΐας δὲ μᾶλλον ἐντελοῦς καὶ συννεύσεως, οὐδεὶς ἀντερεῖ τῶν νοῦν ἐχόντων.

Καὶ εἰ συμφυΐας ἐντελοῦς καὶ συννεύσεως, ἐκ τίνος ταύτην προσδέχῃ; τοῦ καθ' ἡμᾶς, ἢ τοῦ κατὰ τὸν Σωτῆρα νοουμένου ἀνθρώπου; Ἀλλ' εἰ μὲν ἐκ τοῦ καθ' ἡμᾶς, ἡμάρτηται περὶ αὐτοῦ διαγορεύων ὁ τοῦ διδασκάλου λόγος, «ὡς τοῦ ἀνθρωπικοῦ θελήματος οὐ πάντως ἑπομένου τῷ θείῳ θελήματι, ἀλλ' ἀντιπίπτοντος ὡς τὰ πολλὰ καὶ ἀντιπαλαίοντος». Εἰ γὰρ ἕπεται, οὐκ ἀντιπίπτει· καὶ εἰ ἀντιπίπτει, οὐχ ἕπεται. Θατέρῳ γὰρ θάτερον ὡς ἀντικείμενον ἀναιρεῖται καὶ ὑπεξίσταται. Εἰ δὲ μὴ τοῦ καθ' ἡμᾶς, ἀλλὰ τοῦ κατὰ τὸν Σωτῆρα νοουμένου ἀνθρώπου λαμβάνῃς τό, «οὐχ ὃ ἐγὼ θέλω, ἀλλὰ τὸ σὸν ἰσχυέτω θέλημα», τὴν ἄκραν τοῦ ἀνθρωπικοῦ πρὸς τὸ θεῖον αὐτοῦ θέλημα καὶ πατρικὸν ὡμολόγησας σύννευσιν, καὶ δύο τοῦ διπλοῦ τὴν φύσιν, τάς τε θελήσεις καὶ ἐνεργείας κατὰ φύσιν οὔσας παρέστησας, ἐν οὐδετέρᾳ τὴν οἱανοῦν ἐναντίωσιν ἔχοντος, εἰ καὶ τὴν φυσικὴν ἐν πᾶσι διαφορὰν τῶν ἐξ ὧν καὶ ἐν αἷς τε καὶ ἅπερ ἦν ὁ αὐτὸς κατὰ φύσιν.

Εἰ δὲ τούτοις ἐξειργόμενος τοῖς λογισμοῖς, ἐπὶ τὸ λέγειν ράσει ἀπὸ ἐμένα τὸ ποτήρι αὐτὸ χωρὶς νὰ τὸ δοκιμάσω», ποὺ ἔχει σημασία ἀποφυγῆς, τὴν παίρνεις ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο, «ὄχι αὐτὸν ποὺ νοεῖται σύμφωνα μὲ τὸν Σωτήρα (γιατὶ ἡ θέληση ἐκείνου δὲν εἶναι καθόλου ἀντίθετη πρὸς τὸν Θεό, ἐπειδὴ ἔχει θεοθεῖ ὁλόκληρη), ἀλλὰ ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο ὅπως ἐμεῖς, ἐπειδὴ τὸ θέλημα τοῦ ἀνθρώπου δὲν ἀκολουθεῖ ὁπωσδήποτε τὸν Θεό, ἀλλὰ συχνότερα ἀντιστέκεται σ' αὐτὸν καὶ τὸν ἀντιμάχεται», ὅπως λέγει ὁ θεῖος Γρηγόριος[6], τὸ ὑπόλοιπο τῆς παράκλησης, δηλαδὴ τό, «ὄχι ὅ,τι θέλω ἐγώ, ἀλλὰ ἂς νικήσει τὸ δικό σου θέλημα», πῶς σοῦ φαίνεται; Εἶναι δειλία ἢ ἀνδρεία; Δηλώνει ἄκρα συμφωνία ἢ διάσταση; Ἀλλ' ὅτι δὲν εἶναι οὔτε ἀντίσταση οὔτε δειλία, ἀλλὰ μᾶλλον συμφωνία τέλεια καὶ συγκατάθεση, κανένας ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἔχουν νοῦ δὲν θὰ φέρει ἀντίρρηση.

Κι ἂν εἶναι συμφωνία τέλεια καὶ συγκατάνευση, ἀπὸ ποῦ τὴν περιμένεις; Ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο ὅπως εἴμαστε ἐμεῖς, ἢ ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο σύμφωνα μὲ τὸν Σωτήρα; Ἂν ἀπὸ τὸν σύμφωνα μ' ἐμᾶς, ἔκανε λάθος ὁ λόγος τοῦ δασκάλου μιλώντας γι' αὐτόν, «Ἐπειδὴ τὸ θέλημα τοῦ ἀνθρώπου δὲν ἀκολουθεῖ ὁπωσδήποτε τὸ θεῖο θέλημα, ἀλλὰ συχνότερα ἀντιστέκεται καὶ τὸ ἀντιμάχεται». Γιατὶ ἂν ἀκολουθεῖ, δὲν ἀντιστέκεται, κι ἂν ἀντιστέκεται, δὲν ἀκολουθεῖ. Γιατὶ τὸ ἕνα ἀναιρεῖται ἀπὸ τὸ ἄλλο τὸ ἀντίθετό του καὶ ἀπωθεῖται. Ἂν ὅμως τὸ «ὄχι ὅ,τι θέλω ἐγώ, ἀλλὰ ἂς νικήσει τὸ δικό σου θέλημα» τὸ παίρνεις ὄχι ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο ποὺ νοεῖται ὅπως ἐμεῖς, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν σύμφωνο μὲ τὸν Σωτήρα, ἔχεις ὁμολογήσει τὴν τέλεια συγκατάθεση τοῦ θελήματος τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸ θεῖο καὶ πατρικὸ θέλημα καὶ παρουσίασες δύο καὶ τὶς θελήσεις καὶ τὶς ἐνέργειες σύμφωνα μὲ τὴ φύση τοῦ διπλοῦ στὴ φύση, ποὺ σὲ καμμιὰ ἀπὸ τὶς δύο δὲν ἔχει ὁποιαδήποτε ἐναντίωση πρὸς αὐτόν, ἂν καὶ διατηρεῖ τὴ φυσικὴ σὲ ὅλα διαφορὰ ἀπὸ ὅσα προέρχεται καὶ σὲ ὅσα εἶναι καὶ ὅποια ἦταν ὁ ἴδιος κατὰ τὴ φύση.

Ἂν ὅμως ἐμποδισμένος ἀπὸ αὐτοὺς τοὺς λογισμοὺς προχω-

---

[6] Γρηγορίου Θεολόγου, *Λόγος ΛΣΤ'*.

προάγῃ, μήτε τοῦ καθ' ἡμᾶς, μήτε τοῦ κατὰ τὸν Σωτῆρα νοουμένου ἀνθρώπου τυγχάνειν τό, «οὐχ ὃ ἐγὼ θέλω», ἀλλ' ἀρνητικῶς, ἐπὶ τῆς τοῦ Μονογενοῦς ἀνάρχου θεότητος φέρεσθαι, τοῦ, τί θέλειν αὐτὸν ἰδίως παρὰ τὸν Πατέρα διεῖργον· οὐκοῦν καὶ τὸ θεληθέν, ὅπερ ἐστὶν ἡ τοῦ ποτηρίου παραίτησις, ἐπ' αὐτῆς ἀνάγκῃ φέρεις τῆς ἀνάρχου θεότητος. Εἰ γὰρ καὶ τοῦ τί θέλειν ἰδίως ἀναίρεσιν φὴς ἔχειν τὴν ἄρνησιν, ἀλλ' οὐ τοῦ θεληθέντος ἀποσκευήν· οὐ γὰρ ἐπ' ἀμφοῖν τίθεσθαι τὴν ἄρνησιν δυνατόν, καὶ τοῦ τί θέλειν ἰδίως τὸν Μονογενῆ παρὰ τὸν Πατέρα, καὶ τοῦ θεληθέντος. Ἐπεὶ πάντως ἡ τοῦ κοινοῦ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ θέλησις θελήματος, ἀναίρεσις ἔσται τοῦ θεληθέντος Θεῷ, ἤγουν τῆς ἡμῶν σωτηρίας. Τοῦτο γὰρ αὐτῷ φύσει καθέστηκε θελητόν. Εἰ δὲ μὴ δυνατὸν ἐπ' ἀμφοῖν τιθέναι τὴν ἄρνησιν, δῆλον ὡς, εἰ ταύτην ἐπὶ τοῦ τι θέλειν ἰδίως ἄγεις, ἵνα τὴν τοῦ κοινοῦ θέσιν ποιήσῃς θελήματος, οὐκ ἀναιρήσῃς τὸ θεληθέν, ἤγουν τὴν τοῦ ποτηρίου παραίτησιν, ἀλλὰ κατὰ τῆς κοινῆς ἐποίσεις καὶ ἀνάρχου θεότητος, ἐφ' ἧς ἀρνητικῶς καὶ τὸ θέλειν ἀνήγαγες. Εἰ δὲ τοῦτο κἂν ἐννοεῖν ἀπευκτόν, ἆρα γε σαφῶς ἐνταῦθα ἡ ἄρνησις, ἤγουν τό, «οὐχ ὃ ἐγὼ θέλω», πάντῃ τὴν ἐναντίωσιν ἀποσκευαζομένη, τὴν τοῦ ἀνθρωπικοῦ τοῦ Σωτῆρος πρὸς τὸ θεῖον αὐτοῦ θέλημα καὶ πατρικὸν συμφυΐαν παρίστησιν, ὡς ὅλην ὅλου τὴν φύσιν οὐσιωθέντος τοῦ Λόγου, καὶ ὅλην τῇ οὐσιώσει θεώσαντος. Ὅθεν ὡς δι' ἡμᾶς καθ' ἡμᾶς γεγονώς, ἔλεγεν ἀνθρωποπρεπῶς πρὸς τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα· «μὴ τὸ ἐμόν, ἀλλὰ τὸ σὸν ἰσχυσάτω θέλημα», ἅτε θέλησιν καὶ ὡς ἄνθρωπος ἔχων αὐτὸς ὁ φύσει Θεός, τὴν τοῦ πατρικοῦ θελήματος πλήρωσιν. Διὸ κατ' ἄμφω τὰς ἐξ ὧν, καὶ ἐν αἷς, καὶ ὧν ὑπόστασις ἦν, φύσει θελητι-

ρεῖς στὸν ἰσχυρισμὸ ὅτι τὸ «ὄχι αὐτὸ ποὺ θέλω ἐγὼ» δὲν εἶναι οὔτε τοῦ ἀνθρώπου σὰν ἐμᾶς οὔτε τοῦ ἀνθρώπου ποὺ τὸν νοοῦμε σύμφωνα μὲ τὸν Σωτήρα, ἀλλὰ εἶναι μιὰ ἄρνηση ποὺ ἔχει σχέση μὲ τὴ δίχως ἀρχὴ θεότητα τοῦ Μονογενοῦς κι ἐμποδίζει ἀπὸ τὸ τί θέλει αὐτὸς ἰδιαίτερα πέρα ἀπὸ τὸν Πατέρα, τότε κι αὐτὸ ποὺ θέλησε, ποὺ εἶναι ἡ ἀποφυγὴ τοῦ ποτηρίου, τὸ ἀπευθύνεις ὑποχρεωτικὰ σ' αὐτὴν τὴν ἴδια τὴν ἄναρχη θεότητα. Γιατί, ἂν πεῖς ὅτι περιέχει ἡ ἄρνηση καὶ τὴν ἀναίρεση τοῦ τί θέλει χωριστά, ὅμως δὲν περιέχει καὶ τὴν ἀπαλλαγὴ ἀπὸ ἐκεῖνο ποὺ θελήθηκε· γιατὶ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ τεθεῖ ἡ ἄρνηση καὶ γιὰ τὰ δύο, καὶ γιὰ τὸ τί θέλει χωριστὰ ὁ Μονογενὴς πέρα ἀπὸ τὸν Πατέρα, καὶ ἐκεῖνο ποὺ θέλησε. Γιατὶ ἡ θέληση ποὺ ὑπάρχει στὸ κοινὸ θέλημα τοῦ Πατέρα καὶ τοῦ Υἱοῦ, θὰ εἶναι ἀναίρεση αὐτοῦ ποὺ θέλησε ὁ Θεός, δηλαδὴ τῆς σωτηρίας μας. Γιατὶ αὐτὸ εἶναι ἐκεῖνο ποὺ θέλησε ἀπὸ τὴ φύση του. Κι ἂν δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ τεθεῖ ἡ ἄρνηση καὶ στὰ δύο, εἶναι φανερὸ ὅτι ἂν τὴν ὁδηγεῖς στὸ τί θέλει χωριστά, γιὰ νὰ ἐπιτύχεις τὴ θέση τοῦ κοινοῦ θελήματος, δὲν θὰ ἀναιρέσεις αὐτὸ ποὺ θέλησε, δηλαδὴ τὴν ἀποφυγὴ τοῦ ποτηρίου, ἀλλὰ θὰ τὴν μεταφέρεις κατὰ τῆς κοινῆς καὶ δίχως ἀρχὴ θεότητας, στὴν ὁποία ἔχεις ἀποδώσει ἀρνητικὰ καὶ τὴ θέληση. Κι ἂν αὐτὸ πρέπει νὰ εὐχόμαστε οὔτε κὰν νὰ τὸ σκεφτοῦμε, ἄρα σαφῶς ἡ ἄρνηση ἐδῶ, δηλαδὴ τὸ «ὄχι αὐτὸ ποὺ θέλω ἐγώ», ἀπορρίπτοντας τελείως τὴν ἐναντίωση, παρουσιάζει τὴ συμφωνία τοῦ θελήματος τοῦ Σωτήρα ὡς ἀνθρώπου πρὸς τὸ θεῖο καὶ πατρικό του θέλημα, γιατὶ ὁ Λόγος ὅλος ἔλαβε ὡς οὐσία του ὅλη τὴ φύση, καὶ μὲ τὴν οὐσίωση αὐτὴ τὴν ἐθέωσε ὁλόκληρη. Γι' αὐτό, ἐπειδὴ γιὰ χάρη μας ἔγινε ὅπως εἴμαστε ἐμεῖς, ἔλεγε σὰν ἄνθρωπος πρὸς τὸν Θεὸ καὶ Πατέρα του, «Ὄχι τὸ δικό μου, ἀλλὰ ἂς ἰσχύσει τὸ δικό σου θέλημα», ἐπειδὴ εἶχε θέληση καὶ σὰν ἄνθρωπος, αὐτὸς ποὺ ἦταν φύσει Θεός, τὴν ἐκπλήρωση τοῦ πατρικοῦ θελήματος. Γι' αὐτὸ καὶ ὡς πρὸς τὰ δύο ἀπὸ τὰ ὁποῖα καὶ στὰ ὁποῖα καὶ τῶν ὁποίων ἦταν ὑπόσταση ἀποδεικνυόταν ὅτι ἤθελε καὶ ἐνεργοῦσε τὴ σωτηρία μας, ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος, ἐπειδὴ *κὸς καὶ ἐνεργητικὸς τῆς ἡμῶν ὑπάρχων ἐγνωρίζετο σωτηρίας· τὸ μέν, ὡς ταύτην συνευδοκῶν Πατρὶ καὶ Πνεύματι, τὸ δέ, ὡς Πατρὶ διὰ ταύτην «ὑπήκοος γενόμενος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ», καὶ τὸ μέγα τῆς εἰς ἡμᾶς οἰκονομίας, διὰ σαρκὸς αὐτουργήσας μυστήριον.*

ΣΧΟΛΙΟΝ

Ὅτι οἱ λέγοντες τό, «οὐχ ὃ ἐγὼ θέλω», ἀρνητικῶς ἐπὶ τῆς τοῦ Μονογενοῦς ἀνάρχου θεότητος φέρεσθαι, σημαῖνον, ὡς αὐτοί φασι, τό, μή τι θέλειν αὐτὸν ἴδιον παρὰ τὸν Πατέρα, ἀνάγκην ἔχουσι, καὶ τὸ θεληθέν, ὅπερ ἐστὶν ἡ τοῦ ποτηρίου παραίτησις, ἐπ' αὐτῆς ἀνάγειν τῆς ἀνάρχου θεότητος· καὶ ὅτι ἐπειδὴ μὴ δυνατὸν ἐπ' ἀμφοῖν τίθεσθαι τὴν ἄρνησιν, καὶ τοῦ τί θέλειν ἰδίως τὸν Μονογενῆ παρὰ τὸν Πατέρα, καὶ τοῦ θεληθέντος, πάντως ἐπὶ τοῦ τι θέλειν ἰδίως μόνον ταύτην ἀνάγωσιν, οὐκ ἐπὶ τοῦ θεληθέντος, ὅπερ ἐστὶν ἡ τοῦ ποτηρίου παραίτησις, ἤγουν ἡ σωτηρία ἡμῶν, οὗ τί γένοιτο παραλογώτερον; Συμβαίνει γὰρ ἐθέλειν παρελθεῖν τὸν Θεόν, ὃ φύσει αὐτῷ καθέστηκε θελητόν. Ἐπεὶ οὗ ἐστι τό, «οὐχ ὃ ἐγὼ θέλω», τούτου πάντως καὶ τό, «παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον».

τὴν ἐπιθυμοῦσε μαζὶ μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸ Πνεῦμα, κι ἀπὸ τὸ ἄλλο, ἐπειδὴ γι' αὐτὴν «ὑπάκουσε στὸν Πατέρα μέχρι θανάτου, καὶ μάλιστα θανάτου πάνω στὸ σταυρό[7], καὶ πραγματοποίησε ὁ ἴδιος μὲ τὴ δική του σάρκα τὸ μέγα μυστήριο τῆς οἰκονομίας ποὺ ἔγινε γιὰ χάρη μας.

ΣΧΟΛΙΟ

Αὐτοὶ ποὺ λένε ὅτι τό, «Ὄχι αὐτὸ ποὺ θέλω ἐγώ», ἀναφέρεται ἀρνητικὰ στὴν ἄναρχη θεότητα τοῦ Μονογενοῦς κι ἔχει τὴν ἔννοια, ὅπως αὐτοὶ ἰσχυρίζονται, ὅτι αὐτὸς δὲν θέλει τίποτε δικό του πέρα ἀπὸ τὸν Πατέρα, βρίσκονται στὴν ἀνάγκη καὶ ἐκεῖνο ποὺ θέλησε, ποὺ εἶναι ἡ ἀποφυγὴ τοῦ ποτηρίου, νὰ τὸ ἀποδώσουν στὴν ἴδια τὴν ἄναρχη θεότητα, κι ὅτι, ἐπειδὴ δὲν εἶναι δυνατὸ ἡ ἄρνηση νὰ τίθεται καὶ στὰ δύο, καὶ στὸ τί θέλει ἰδιαίτερα ὁ Μονογενὴς χωριστὰ ἀπὸ τὸν Πατέρα, καὶ σὲ ἐκεῖνο ποὺ θέλησε, τὴν ἀποδίδουν ὁπωσδήποτε μόνο στὸ τί θέλει ἰδιαίτερα αὐτός, ὄχι σὲ ἐκεῖνο ποὺ θέλησε, ποὺ εἶναι ἡ ἀποφυγὴ τοῦ ποτηρίου, δηλαδὴ ἡ σωτηρία μας, πράγμα ἀπο τὸ ὁποῖο τί θὰ μποροῦσε νὰ ὑπάρξει πιὸ παράλογο; Συμβαίνει δηλαδὴ νὰ θέλει ὁ Θεὸς ν' ἀποφευχθεῖ αὐτὸ ποὺ ἀπὸ τὴ φύση του θέλησε. Γιατί, ἐκείνου ποὺ εἶναι τὸ «ὄχι αὐτὸ ποὺ θέλω ἐγώ», τοῦ ἰδίου ὁπωσδήποτε εἶναι καὶ τὸ «ἂς περάσει ἀπὸ ἐμένα τὸ ποτήρι αὐτὸ χωρὶς νὰ τὸ δοκιμάσω».

---

[7] Φιλ. 2,8.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ
ΤΟΜΟΣ ΔΟΓΜΑΤΙΚΟΣ
ΣΤΑΛΕΙΣ ΕΝ ΚΥΠΡΩι ΠΡΟΣ ΜΑΡΙΝΟΝ ΔΙΑΚΟΝΟΝ

Οὐ μᾶλλόν σου τῆς πολλῆς εὐλαβείας κατεπλάγην τὸ κόσμιον, ἢ τοῦ μεγίστου ζήλου τὸ ἀνδρικὸν ἀπεθαύμασα, πανάγιε Θεοῦ θεράπον, καὶ τῶν αὐτοῦ πάνσοφε μύστα καὶ μυσταγωγέ, μυστηρίων. Τῇ γὰρ ἐξ ἀμφοῖν ἱερᾷ συμπλοκῇ, τὴν ἐν πᾶσιν ἀγαθοῖς ἐκτήσω τελείωσιν· κατ' ἐκείνην μὲν ὅλος ἐν ὅλῳ διόλου γενόμενος τῷ Θεῷ, διὰ τῆς τῶν αὐτοῦ θείων ἐντολῶν ἐκπληρώσεως, ὅλος εἶναι λογίζη δι' ἄκραν· πτωχείας ὑπερβολὴν ἐν τοῖς κατ' ἐμὲ προσύλῳ ψυχῆς διαθέσει, τῷ ἰχῶρι τῶν ἀκαθάρτων ἰλυσπώμενοι παθῶν· ὁμοῦ τε τὸ ἀσφαλὲς ἐντεῦθεν ἑαυτῷ κατὰ λόγον περιποιούμενος· οὐδὲν γὰρ αὐθαιρέτου πτωχείας εἰς πῆξιν τῶν καλῶν καὶ συντήρησιν ἰσχυρότερον· θεμέλιος γὰρ τῶν ἐν ψυχῇ θείων οἰκοδομημάτων καθέστηκεν ἀρραγής, καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν, οἷς τὸ καλὸν διεσπούδασται, σωτηρίας γενόμενος πρόξενος, τῷ ἄγειν ἐξ ὑποδείξεως ἐνεργοῦς μᾶλλον, ἢ διδακτικῆς προσφωνήσεως, εἰς μέγεθος ἀρετῆς δι' ὑφέσεως ὑψηλῆς, τοὺς πρὸς σὲ τόν τε νοῦν ὁμοίως καὶ τὸν βίον σοφῶς ἀπευθύνοντας. Κατὰ τοῦτον δέ, φημὶ τὸν ζῆλον, ὅλην ἔχων τὴν ζέσιν τοῦ Πνεύματος, καὶ τὸ πῦρ ἐν τῇ γῇ τῆς καρδίας κτησάμενος, ὃ ἦλθεν ἐν αὐτῇ βαλεῖν, ὁ πᾶσαν ἡμῶν ἐκδαπανῶν μοχθηρὰν ἕξιν καὶ κίνησιν, φιλάγαθος φύσει καὶ φιλάνθρωπος Λόγος, φλογίζεις μὲν τοὺς ἐξ ἀπάτης τε καὶ ἀνοίας ὑλομανοῦντάς τε καὶ ὑθλομα-

---

1. Λουκᾶ 12,49.

ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ
ΔΟΓΜΑΤΙΚΟΣ ΤΟΜΟΣ
ΠΟΥ ΤΟΝ ΕΣΤΕΙΛΕ ΣΤΗΝ ΚΥΠΡΟ ΣΤΟ ΔΙΑΚΟΝΟ ΜΑΡΙΝΟ

Δὲν μὲ κατέπληξε περισσότερο ἡ σεμνότητα τῆς πολλῆς εὐλάβειάς σου, ἀπὸ ὅ,τι θαύμασα τὴν ἀνδρεία τοῦ μέγιστου ζήλου σου, πανάγιε δοῦλε τοῦ Θεοῦ καὶ πάνσοφε γνώστη καὶ δάσκαλε τῶν μυστηρίων του. Γιατὶ μὲ τὴν ἱερὴ συνύφανση καὶ τῶν δύο ἀπέκτησες τὴν τελείωσή σου σὲ ὅλα τὰ ἀγαθά, καὶ σύμφωνα μ' ἐκείνην εἰσῆλθες ὅλος ἐξολοκλήρου μέσα σὲ ὅλον τὸν Θεὸ μὲ τὴν ἐκπλήρωση τῶν θείων ἐντολῶν του, θεωρεῖσαι πὼς εἶσαι ὁλόκληρος ἀπὸ ἄκρα ὑπερβολὴ τῆς πτωχείας σου ἀνάμεσα σὲ ὅσους ὅμοια μ' ἐμένα μὲ προσκολλημένη στὴν ὕλη διάθεση τῆς ψυχῆς κυλιοῦνται μέσα στὴ σήψη τῶν ἀκάθαρτων παθῶν, καὶ συνάμα κερδίζεις γιὰ τὸν ἑαυτό σου ἀπὸ ἐδῶ φρονώντας ὀρθὰ τὴν ἀσφάλεια· καθόσον δὲν ὑπάρχει τίποτε πιὸ ἰσχυρὸ ἀπὸ τὴν ἑκούσια πτωχεία γιὰ τὴν παγίωση καὶ συντήρηση τῶν καλῶν. Γιατὶ αὐτὴ ἔγινε ἀρράγιστο θεμέλιο τῶν θεϊκῶν οἰκοδομημάτων μέσα στὴν ψυχὴ καὶ σ' ὅλους τοὺς ἄλλους, ποὺ ἐπιδίωξή τους εἶναι τὸ καλό, καὶ ἔγινες πρόξενος τῆς σωτηρίας τους, ὁδηγώντας μὲ ἔμπρακτο παράδειγμα παρὰ μὲ διδασκαλία καὶ λόγια σὲ μέγεθος ἀρετῆς μὲ τὴν ὑψηλὴ ταπείνωσή σου ἐκείνους ποὺ στρέφουν πρὸς ἐσένα συνειδητὰ ὅμοια τὸν νοῦ καὶ τὸν βίο. Κι ὡς πρὸς αὐτόν, ἐννοῶ τὸ ζῆλο, ἔχοντας ὅλη τὴ θέρμη τοῦ Πνεύματος καὶ ἀναμμένη στὴ γῆ τῆς καρδιᾶς τὴ φωτιά του ποὺ ἦρθε ν' ἀνάψει σ' αὐτὴν ὁ Λόγος ὁ φιλάγαθος ἀπὸ τὴ φύση του καὶ φιλάνθρωπος, ποὺ ἀφανίζει κάθε μοχθηρὴ ἕξη καὶ κίνηση[1], κατακαίεις ἐκείνους ποὺ ἀπὸ πλάνη καὶ ἀνοησία εἶναι παραδομένοι στὸ ἔργο τῆς ὕλης καὶ τῆς μυθομανίας καὶ στὶς φαῦλες πράξεις καὶ *νοῦντας, ἔν τε πράξεσι φαύλαις καὶ κιβδήλοις λόγοις, τούτων ἀπελέγχων τὸ σαθρόν τε καὶ εἰκαῖον, τῇ προβολῇ τῆς ἀσβέστως ἐν σοὶ καιομένης κατὰ θείαν γνῶσιν καὶ ἀρετὴν μακαρίας λαμπάδος, θερμαίνεις δὲ τοὺς τῇ πήξει λίαν κατεψυγμένους, ταύτης δὴ τῆς κρυμώδους καὶ ἀφεγγοῦς προβολῆς, ταῖς ἀκτινοφανέσι τῶν θείων λόγων αὐγαῖς· τό τε νύχος πάμπαν ἐλαύνων καὶ διαλύων, καὶ τὴν ἄκραν συστολὴν πρὸς ἄκραν ἀνδρείαν μετάγων καὶ δύναμιν· φωτίζεις δὲ πάλιν ἀπὸ ὀρέων αἰωνίων, τῶν ἀΰλων φημί, καὶ πᾶσαν πασῶν αἰσθήσεων ὑπερβεβηκότων γνῶσιν καὶ δύναμιν, πατρικῶν λόγων τε καὶ δογμάτων, τοὺς ἐφιεμένους φωτός, καὶ τῇ κατὰ τὴν σοφίαν γεύσει, τοῦτο σαφῶς ἐκεῖνο δι' ἐλπίδος εἰκονισθέντας ἤδη καλῶς, ὅπερ αὐτὸ φύσει καθέστηκε τὸ ποθούμενον, πρὸς τὴν διὰ πείρας ἄγων αὐτοὺς καὶ προσάγων εὐσεβῶς ὁλικὴν μεταποίησιν. Οὐδὲν γὰρ οὕτω τῆς κατὰ σὲ θείας ἱερωσύνης εἰκονίζει τὸ ἔργον, ὡς ὁ κατὰ Θεὸν εὐλαβείᾳ σύγκρατος καὶ ἀνένδοτος ζῆλος, καὶ ὁ τούτου συνεκτικὸς ἅμα καὶ ἐξαπτικὸς ἐν ἡμῖν ἔμφυτος λόγος, ἐκεῖνο δρᾷν παρασκευάζων καὶ σοφῶς οἰακίζων, ἅπερ ὁ φύσει καὶ πρῶτος διακελεύεται, πρὸς τὴν ἡμῶν ἄνοδον εἰς αὐτὸν καὶ τελείαν δι' ἔργων ὁσίων καὶ δογμάτων ἀγαθῶν ἀποκατάστασιν, ἀποφυγὴν δὲ καὶ ἀποστροφὴν τῶν ταύτης ἡμᾶς ποιούντων διαμαρτεῖν τῆς ἱερᾶς ἀναβάσεως.*

Καὶ τί γε ἄλλο διαλύει ταύτην σφοδρῶς καὶ οἷον ἀποτειχίζει, φημὶ δὲ τὴν πρὸς τὸν Λόγον πορείαν, πλὴν τῆς αὐτοῦ φοβερᾶς προδοσίας τῶν νῦν ἐπιφυέντων τοῖς τὴν βασιλικὴν ὁδὸν τῶν θείων καὶ πατρικῶν δογμάτων ὁδεύουσι καὶ μηδεμίαν τῶν παρ' ἑκάτερα δυστυχῶς φερομένων ἐν βαράθροις συγχύσεως καὶ φάραγξι διαιρέσεως παρεκτροπὴν γινωσκόντων, ἢ γνῶναι καθοτιοῦν βουλομένων, χάριτι τοῦ σοφῶς ὁδηγοῦντός τε καὶ χειραγωγοῦντος παναγίου Πνεύματος, εἰς τὴν πρόσωπον πρὸς πρόσωπον τελείαν ἐπίγνωσίν τε καὶ μύησιν αὐτοῦ τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος τῶν ὅλων Χριστοῦ, τοὺς κατ' εὐχὰς δι' εἰλικρινοῦς

---

2. Ψαλμ. 75,5. 3. Α' Κορ. 13,12. 4. Τίτ. 2,13.

τοὺς ψεύτικους λόγους, καὶ ἐλέγχεις τὴ σαθρότητα καὶ τὴ ματαιότητά τους, προβάλλοντας τὴ μακάρια λαμπάδα ποὺ καίει μέσα σου μὲ τη θεία γνώση καὶ ἀρετή, καὶ ζεσταίνεις παράλληλα αὐτοὺς ποὺ εἶναι κατεψυγμένοι ἀπὸ τὴν παγωνιὰ αὐτῆς τῆς κατάψυχρης καὶ ἄφωτης κατάστασης μὲ τις ἀκτινοβόλες λάμψεις τῶν θείων λόγων, καὶ τὸ νύχτωμα διώχνοντας τελείως καὶ διαλύοντάς το, καὶ τὴν ἄκρα δειλία μετατρέποντάς την σὲ ἄκρα ἀνδρεία καὶ δύναμη. Καὶ πάλι ἀπὸ τὰ αἰώνια ὅρη[2], ἐννοῶ τὰ ἄυλα πατρικὰ λόγια καὶ δόγματα, ποὺ ἔχουν ὑπερβεῖ ὅλων τῶν αἰσθήσεων ὅλη τὴ γνώση καὶ τὴ δύναμη, φωτίζεις ὅσους ἐπιθυμοῦν τὸ φῶς, καὶ μὲ τὴ γεύση τῆς σοφίας φέρνει μπροστά τους ἡ ἐλπίδα τους τὴν εἰκόνα του, ποὺ εἶναι αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ ἴδιο ποὺ ποθοῦν ἀπὸ τὴ φύση τους, κινώντας τους καὶ ὁδηγώντάς τους μὲ τὴν εὐσεβῆ πεῖρα τους στὴν ὁλικὴ μεταποίηση. Γιατὶ τίποτε δὲν εἰκονίζει τόσο ἐπιτυχημένα τὸ ἔργο τῆς δικῆς σου θείας ἱερωσύνης, ὅσο ὁ ἀνάμεικτος μὲ θεία εὐλάβεια ἀνένδοτος ζῆλος καὶ ὁ ἔμφυτος μέσα μας λόγος ποὺ τὸν συνέχει μαζὶ καὶ τὸν διεγείρει, ἐκεῖνα κάνοντάς μας νὰ πράξομε καὶ κυβερνώντας σοφά, ἐκεῖνα ποὺ ἀπὸ τὴ φύση του καὶ πρῶτος προστάζει γιὰ τὴν ἄνοδο καὶ τὴν τέλεια ἀποκατάστασή μας σ' αὐτὸν μὲ ὅσια ἔργα καὶ διδασκαλία ὀρθή, καὶ γιὰ τὴν ἀποφυγὴ καὶ ἀποστροφὴ ὅσων μᾶς κάνουν νὰ λαθέψομε σ' αὐτὴν τὴν ἱερὴ ἀνάβαση.

Καὶ τί ἄλλο λοιπὸν διαλύει αὐτὴν μὲ σφοδρότητα καὶ κυριολεκτικὰ τὴν γκρεμίζει ἀπὸ τὰ τείχη, ἐννοῶ τὴν πορεία πρὸς τὸν Λόγο, ἐκτὸς ἀπὸ τὴ φοβερὴ εἰς βάρος του προδοσία ἐκ μέρους ἐκείνων ποὺ τώρα ἐπάτησαν ἐπάνω σὲ ὅσους πορεύονται τὴ βασιλικὴ ὁδὸ τῶν θείων καὶ πατρικῶν δογμάτων καὶ ποὺ δὲν γνωρίζουν καμμιὰ παρέκκλιση ἐκείνων ποὺ βαδίζουν γιὰ δυστυχία τους δίπλα σ' αὐτὰ τὰ δύο, πρὸς τὰ βάραθρα τῆς σύγχυσης καὶ τὰ φαράγγια τῆς διαίρεσης, οὔτε καὶ θέλουν ὁ,τιδήποτε νὰ γνωρίσουν, μὲ τὴ χάρη τοῦ Παναγίου Πνεύματος ποὺ μὲ σοφία διευθύνει καὶ χειραγωγεῖ στὴν τέλεια ἐπίγνωση πρόσωπο μὲ πρόσωπο[3] καὶ εἴσοδο στὸ μυστήριο τοῦ ἴδιου τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος τῶν ὅλων Χριστοῦ[4] ἐκείνους ποὺ σπεύδουν πρὸς *καὶ ὀρθοδόξου πίστεως ἐπειγομένους; Πρόδοσις γάρ ἐστι ἡ τῆς εὐσεβοῦς αὐτοῦ τε καὶ περὶ αὐτοῦ δόξης παραλλαγή, τῇ προσλήψει τῆς τῶν ἑτεροδόξων ὁμολογίας καὶ διδαχῆς ἀπεμπολοῦσα αὐτόν, εἰς ἀναίρεσιν τῆς ἐξ ἡμῶν παναγίας αὐτοῦ σαρκός, μᾶλλον δὲ τῆς ὅλης οἰκονομίας ἀνατροπήν, καὶ προδοσία τῆς ἐν πρώτοις, ὅτε σαρκὶ μεθ' ἡμῶν ὑπῆρχεν ὁ Λόγος, γεγενημένης, βαρυτέρα τοσοῦτον, ὅσῳ τελειωτέρα τοῖς πᾶσιν ἥ τε τῆς θεότητος αὐτοῦ γνῶσις, καὶ τῆς κατ' αὐτὸν ἀνθρωπότητος ἡ ἀλήθεια προδήλως γεγένηται, τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης διαλαβοῦσα τῇ μεγαλοφωνίᾳ τῶν αὐτὴν κηρυττόντων ἁγίων Πατέρων. Πᾶσι γὰρ πανταχοῦ βεβαίως ὁμολογουμένου καὶ ὀρθοδόξως πιστευομένου, κατὰ τὴν αὐτῶν, φημὶ δὴ τῶν θεοκρίτων ὑφήγησιν διδασκάλων, ὡς ὁ εἷς τῆς ἁγίας καὶ ὁμοουσίου Τριάδος, ὁ μονογενὴς Υἱός, τέλειος κατὰ φύσιν ὑπάρχων Θεός, τέλειος κατὰ θέλησιν ἄνθρωπος γέγονε, σάρκα τὴν ἡμῶν ὁμοούσιον ἐκ τῆς ἁγίας Θεομήτορος Ἀειπαρθένου κατ' ἀλήθειαν προσλαβών, λογικῶς τε καὶ νοερῶς ἐψυχωμένην, καὶ καθ' ὑπόστασιν ἑαυτῷ κυρίως ἀδιασπάστως ἑνώσας, εἷς τε μετ' αὐτῆς ὑπάρχει καθὰ καὶ πρότερον, πλὴν οὐκ ἀσύνθετος τὴν ὑπόστασιν, εἰ καὶ τὴν φύσιν ἁπλοῦς, ἅτε διαμείνας Θεὸς καὶ τῷ Πατρὶ ὁμοούσιος· καὶ αὖθις διπλοῦς ὡς γενόμενος σάρξ, ἵνα τῷ μὲν διττῷ τῆς φύσεως, συγγενὴς ᾖ κατ' οὐσίαν τοῖς ἄκροις, καὶ τὴν πρὸς ἄλληλα φυσικὴν τῶν οἰκείων μερῶν σώζῃ διαφοράν, τῷ δὲ μοναδικῷ τοῦ προσώπου, τὴν ἐν τοῖς μέρεσι τελείαν ἔχων ταυτότητα καὶ τὴν πρὸς τὰ ἄκρα προσωπικήν, ὡς εἷς καὶ μόνος, κέκτηται διαφοράν, καὶ τῷ ἀνελλιπεῖ τῆς πρὸς αὐτὰ (φημὶ δὲ τὰ ἄκρα) φυσικῆς καὶ οὐσιώδους ἀπαραλλαξίας, τέλειος ᾖ τὰ ἑκάτερα, Θεὸς ὁμοῦ καὶ ἄνθρωπος ὁ αὐτός· ἀτελῆ τοῦτον εἰσάγουσι καὶ τῶν κατὰ φύσιν παθόντα τὴν ἔκπτωσιν, οἱ τὴν τῶν προσόντων αὐτῷ φυσικῶς ἀπομείωσιν ἀσεβῶς δογματίζοντες. Εἰ γὰρ ἑκατέρας φύσεως ἀνελλιπῶς οὐ φυλάττει τὴν ἰδιότητα, χωρὶς μόνης ἁμαρτίας,* αὐτὸ μὲ προσευχὲς καὶ εἰλικρινῆ ὀρθόδοξη πίστη. Γιατὶ προδοσία εἶναι ἡ παραλλαγὴ τῆς ἰδέας γι' αὐτὸν καὶ τὰ σχετικὰ μ' αὐτόν, ποὺ μὲ τὴν πρόσληψη τῆς ὁμολογίας καὶ τῆς διδασκαλίας τῶν ἑτεροδόξων τὸν ἀπαρνεῖται, μὲ σκοπὸ τὴν ἀναίρεση τῆς παναγίας σάρκας ποὺ ἔλαβε ἀπὸ ἐμᾶς, ἢ καλύτερα τὴν ἀνατροπὴ τῆς οἰκονομίας στὸ σύνολό της, καὶ ποὺ εἶναι τόσο βαρύτερη προδοσία ἀπὸ τὴν πρώτη ποὺ ἔγινε τὶς μέρες ποὺ ἦταν μαζί μας ἔνσαρκος ὁ Λόγος, ὅσο τελειότερη ἔγινε σὲ ὅλους καὶ ἡ γνώση τῆς θεότητάς του καὶ ἡ ἀλήθεια τῆς ἀνθρώπινης διάστασής του, ποὺ ἔφτασε στὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης μὲ τὸ μεγαλόφωνο κήρυγμα τῶν ἁγίων Πατέρων ποὺ τὴν κήρυξαν. Γιατὶ μὲ τὴ σταθερὴ γενικὴ ὁμολογία σ' ὅλο τὸν κόσμο καὶ τὴν ὀρθόδοξη πίστη σύμφωνα μὲ τὴν ὁδηγία τους, ἐννοῶ τὴν ὁδηγία τῶν ἐκλεκτῶν τοῦ Θεοῦ Πατέρων, ὅτι ὁ ἕνας τῆς ἁγίας καὶ ὁμοούσιας Τριάδας, ὁ μονογενὴς Υἱός, ποὺ ἦταν τέλειος Θεὸς κατὰ τὴ φύση, ἔγινε μὲ τὴ θέλησή του τέλειος ἄνθρωπος, ἀφοῦ δέχθηκε πραγματικὰ τὴ σάρκα τὴν ὁμοούσια μ' ἐμᾶς ἀπὸ τὴν ἁγία Ἀειπάρθενη Μητέρα τοῦ Θεοῦ, προικισμένη μὲ ψυχὴ νοερὴ καὶ λογική, κι ἀφοῦ τὴν ἕνωσε σὲ πραγματικὴ ὑπόσταση ἀδιάσπαστα μὲ τὸν ἑαυτό του, παραμένει ἑνωμένος μαζί της ἕνας, ὅπως καὶ προηγουμένως, ἀλλὰ δὲν εἶναι στὴν ὑπόσταση ἀσύνθετος, ἂν καὶ στὴ φύση εἶναι ἁπλός, ἐπειδὴ παρέμεινε Θεὸς καὶ ὁμοούσιος μὲ τὸν Πατέρα, καὶ διπλὸς πάλι, ἐπειδὴ ἔγινε σάρκα, ὥστε μὲ τὸ διπλὸ τῆς φύσης νὰ εἶναι συγγενὴς μὲ τὰ ἀντίθετα καὶ νὰ διασώζει τὴ φυσικὴ διαφορὰ τῶν οἰκείων μερῶν μεταξύ τους, ἐνῶ μὲ τὴ μοναδικότητα τοῦ προσώπου, ἔχοντας τὴν τέλεια ταυτότητα στὰ μέρη, ἔχει καὶ τὴν προσωπικὴ διαφορὰ πρὸς τὰ ἄκρα, ὡς ἕνας καὶ μόνος, καὶ μὲ τὸ νὰ μὴν ἔχει καθόλου ἔλλειψη τῆς φυσικῆς καὶ οὐσιώδους ἀπαραλλαξίας πρὸς αὐτὰ (δηλαδὴ τὰ ἄκρα), νὰ εἶναι τέλειος καὶ πρὸς τὰ δύο, ὁ ἴδιος Θεὸς μαζὶ καὶ ἄνθρωπος. Τὸν κηρύττουν ὅμως ἀτελῆ κι ὅτι ἔχει πάθει ἔκπτωση ἀπὸ τὰ φυσικὰ γνωρίσματα, ὅσοι δογματίζουν ἀσεβῶντας τὴ φυσικὴ μείωση τῶν στοιχείων του. Ἂν δηλαδὴ δὲν διατηρεῖ τὴν ἰδιαιτερότητα κάθε μιᾶς ἀπὸ τὶς δύο φύσεις του χωρὶς ἔλλειψη, παρὰ μόνο ἀπὸ *κατὰ τοὺς θείους Πατέρας, τῶν ἐξ ὧν καὶ ἐν αἷς κυρίως ἐστὶν ὁ σαρκωθεὶς Λόγος καὶ μετὰ τὴν ἕνωσιν, ἐλλιπὴς ὑπάρχει Θεός, εἴπερ ὅλως Θεὸς ἀτελής, καὶ ἐλλιπὴς αὖθις ἄνθρωπος, εἴπερ ὅλως ἄνθρωπος μείωσιν τῶν φυσικῶν κεκτημένος.*

Οὐ χρὴ τοιγαροῦν προφάσει δῆθεν ἑνώσεως μηδενὶ λυμαινομένης, ἀλλὰ μόνον εἰς ἓν καθ' ὑπόστασιν συνδεούσης τὰ πράγματα, τὴν ὕπαρξιν αὐτῶν παραφθείρειν, τῇ ἀναιρέσει τοῦ τε φυσικοῦ θελήματος καὶ τῆς οὐσιώδους ἐνεργείας. Εἴτε γὰρ ὡς ἐκ μερῶν ὅλον τι, τά τε οὐσιώδη δύο θελήματα καὶ τὰς ἰσαρίθμους φυσικὰς ἐνεργείας κατὰ σύνθεσιν εἰς ἓν θέλημα καὶ μίαν ἐνέργειαν ἐκτήξομεν τυχὸν καὶ χωνεύσομεν, μυθικὸν τὸ τοιοῦτον καὶ τῆς πρὸς τὸν Πατέρα καὶ ἡμᾶς ξένον τε πάντῃ καὶ ἀλλότριον δειχθήσεται κοινωνίας, ὡς οὐ σύνθετον ἐκείνου κατὰ φύσιν ἔχοντος θέλημα ἢ ἐνέργειαν, οὐδὲ πάλιν ἡμῶν. Οὐδεμία γὰρ τῶν ἐν ὑποκειμένῳ σύνθεσις, ὅτι μηδὲ καθ' ἑαυτὰ τὸ παράπαν ὕπαρξις θεωρεῖται καὶ τῆς ὑποκειμένης οὐσίας ἐκτός. Πρὸς γὰρ τῷ ἄχαρι καὶ λίαν κατάπτυστον, ἄνω τε καὶ κάτω(1) διὰ τὴν φυσικὴν πρὸς ἄμφω συγγένειαν κατὰ διαστολὴν ἐξ ἡμισείας μερίζεσθαί τε καὶ τέμνεσθαι, προσομολογούντων, καὶ ταῦτα τὴν καθ' ὑπόστασιν ἀδιάσπαστον ἕνωσιν. Εἴτε πάλιν τῆς θείας τοῦ σαρκωθέντος Λόγου φύσεως ἀλώβητον, τό τε φυσικὸν θέλημα καὶ τὴν οὐσιωδῶς προσοῦσαν ἐνέργειαν συντηρήσομεν, τῆς δὲ κατ' αὐτὸν ἀνθρωπίνης οὐσίας ἀνέλωμεν ταῦτα καὶ ἀποσκευάσομεν, καὶ οὕτω τὴν ὑπερφυᾶ παραβλάπτομεν ἕνωσιν, οὐκ ἔχουσαν ὅ τι καὶ δήσει πρὸς μίαν ὑπόστασιν, τῆς λογικῶς τε καὶ νοερῶς ἐψυχωμένης σαρκός, ἤγουν τῆς καθ' ἡμᾶς οὐσίας καὶ φύσεως, ἐν τῷ Λόγῳ τὸ παράπαν οὐκ οὔσης τελείως καὶ σωζομένης. Ποῦ γὰρ καὶ ποία φύσις τῶν κατὰ φύσιν παθοῦσα τὴν ἔκπτωσιν;

Εἰ οὖν τούτων ἢ τινος τούτων ἐλλιπὴς ἦν κατὰ σάρκα τῶν φυσικῶν ἰδιωμάτων ὁ Κύριος, οὐδὲ σὰρξ ὅλως ὑπῆρχε καὶ ἄνθρωπος· ἢ γὰρ δείξωσιν οἱ ταῦτα λέγοντες, ἄνθρωπον ὄντα κατὰ τὴν ἁμαρτία, σύμφωνα μὲ τοὺς θείους Πατέρες, ἀπὸ τὶς ὁποῖες φύσεις καὶ μέσα στὶς ὁποῖες ὑπάρχει ὁ Λόγος ποὺ ἔγινε σάρκα καὶ μετὰ τὴν ἕνωση, εἶναι ἐλλιπὴς θεός. Κι ἂν εἶναι ὡς πρὸς ὅλα ἀτελὴς Θεός, θὰ εἶναι πάλι καὶ ἀτελὴς ἄνθρωπος, ἐφόσον ὡς πρὸς ὅλα ὡς ἄνθρωπος ἔχει μειωμένες τὶς φυσικὲς ἰδιότητές του.

Δὲν πρέπει λοιπὸν μὲ τὴν πρόφαση τάχα ἕνωσης, ποὺ δὲν βλάπτει σὲ τίποτε, ἀλλὰ συνδέει μόνο σ' ἕνα τὰ πράγματα στὴν ὑπόσταση, νὰ παραφθείρομε τὴν ὕπαρξή τους, μὲ τὴν ἀναίρεση καὶ τοῦ φυσικοῦ θελήματος καὶ τῆς οὐσιώδους ἐνέργειας. Γιατί, εἴτε συνθέσομε σὰν ἕνα ὅλο, ἀποτελούμενο ἀπὸ μέρη, τὰ δύο θελήματα καὶ τὶς ἰσάριθμες φυσικὲς ἐνέργειες καὶ τὰ συνθλίψομε ἴσως καὶ τὰ ἀναχωνεύσομε σ' ἕνα θέλημα καὶ μία ἐνέργεια, αὐτὸ θὰ εἶναι μυθικὸ καὶ θ' ἀποδειχθεῖ ξένο τελείως κι ἀλλότριο τῆς σχέσης πρὸς τὸ Πατέρα καὶ ἐμᾶς, ἐπειδὴ ἐκεῖνος δὲν ἔχει στὴ φύση του σύνθετο θέλημα ἢ ἐνέργεια, οὔτε πάλι κι ἐμεῖς. Καθόσον καμμιὰ σύνθεση δὲν γίνεται τῶν στοιχείων ποὺ ὑπάρχουν στὸ ὑποκείμενο, ἐπειδὴ οὔτε καθεαυτὰ θεωροῦνται ὅλως διόλου ὕπαρξη κι ἔξω ἀπὸ τὴν οὐσία τὴν ὁποία ἔχουν ὑποκείμενό τους. Ἐκτὸς δηλαδὴ ἀπὸ τὸ ἄκομψο, εἶναι καὶ πολὺ ἀξιοπεριφρόνητο νὰ ὁμολογοῦν ὅτι διαστελλόμενος μερίζεται καὶ κόβεται στὴ μέση ἄνω καὶ κάτω ἐξαιτίας τῆς φυσικῆς συγγένειας καὶ μὲ τὰ δύο, καὶ μάλιστα ἐνῶ εἶναι ἀδιάσπαστη ὑποστατικὴ ἕνωση. Εἴτε πάλι κρατήσομε ἀλώβητα καὶ τὸ φυσικὸ θέλημα καὶ τὴν οὐσιώδη ἐνέργεια τῆς θείας φύσης τοῦ Λόγου ποὺ σαρκώθηκε, καὶ τὰ ἀναιρέσομε ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη οὐσία του καὶ τὰ ἀρνηθοῦμε, καὶ ἔτσι παραβλάπτομε τὴν ὑπερφυσικὴ ἕνωση, ἀφοῦ δὲν θὰ ἔχει ἐκεῖνο ποὺ θὰ τὴ δέσει σὲ μία ὑπόσταση, τῆς σάρκας τῆς προικισμένης μὲ λογικὴ καὶ νοερὴ ψυχή, δηλαδὴ τῆς δικῆς μας οὐσίας καὶ φύσης, ποὺ δὲν θὰ ὑπάρχει καθόλου καὶ δὲν θὰ διασώζεται μέσα στὸν Λόγο. Γιατὶ ποῦ θὰ βρεθεῖ καὶ ποιὰ εἶναι ἡ φύση ποὺ ἔπαθε ἔκπτωση τῶν στοιχείων τῆς φύσης της;

Ἂν λοιπὸν ὁ Κύριος ἦταν ἐλλιπὴς ἀπὸ αὐτὰ τὰ σαρκικὰ φυσικὰ ἰδιώματα ἢ κάποιου ἀπὸ αὐτά, οὔτε σάρκα ἦταν παντελῶς οὔτε ἄνθρωπος· ἢ μήπως θ' ἀποδείξουν, ὅσοι ἐκφράζουν τέτοιες

φύσιν τούτων ἐκτός, ἢ ὅλως ἄνθρωπον· ἤ, εἴπερ οὐδαμῶς τὸ παράπαν ἐστί, δῆλον ὡς οὐκ ἄνθρωπος, τούτων ἤ τινος αὐτῶν κατὰ φύσιν ἐστερημένος, σαρκωθεὶς ὁ Λόγος γεγένηται. Πῶς γὰρ καὶ τίνι λόγῳ, μηδεμίαν ἔλλειψιν τῶν τοιούτων ἐχούσης τῆς φύσεως, ἀλλ' ἕτερόν τι ξένον παντάπασι τῆς ἡμετέρας οὐσίας ὑπάρχει καὶ ἄγνωστον; καί, ἢ ἀπ' ἀρχῆς συνουσιωμένον αὐτῷ καὶ ἄνωθεν κατελθόντι συγκατελθὸν αὐτῷ, ἐκεῖνο σαφῶς ὅπερ λέγεται γεγονέναι (καὶ τί λοιπὸν πρὸς ἡμᾶς ἡ κατάβασις, οὐδαμῶς συνελθόντας διὰ τῆς οὐκ ἐξ ἡμῶν προσληφθείσης καὶ καθ' ὑπόστασιν ἑνωθείσης ἁγίας σαρκός;), ἢ φαντασία τὸ πᾶν καὶ σχῆμα μόνον φαινακίζον τὴν αἴσθησιν, ἀλλ' οὐκ οὐσία σαρκός, ὡς οὐκ ἀπαρχὴ τοῦ ἡμετέρου γένους, τὸ φύραμα κατὰ χάριν ἑνίζουσα καὶ τῶν διαιρετικῶν ἀπολαύουσα πάντων, ὧν ἡ τοῦ παλαιοῦ παράβασις Ἀδὰμ αἰτία γεγένηται, δι' ἣν καὶ ὁ θάνατος κατεκρίθη τῆς φύσεως. Τί τοιγαροῦν βασκαίνουσιν ἡμῖν τῆς τελείας σωτηρίας καὶ ὁμολογίας; Τί τοὺς ἀφύκτους δῆθεν καθ' ἡμῶν διατείνουσι συλλογισμούς, καὶ ταῖς μὲν ἐνεργείαις ἕπεσθαί φασι τὰ θελήματα, καὶ τούτοις συνέπεσθαι πάλιν τὴν ἐναντίωσιν, ἐξ ἧς καὶ τοὺς τἀναντία θέλοντας ἐπεισάγουσιν;

Ἵνα δὲ τὰς συστάσεις εὐθύνειν παρῶ· πόθεν καὶ πῶς τὰ τοιαῦτα σοφίζονται; Πυθέσθαι μόνον ἤθελον καὶ μαθεῖν, ὡς ἄρα δράσαντες αὐτοὶ τὰ τοιαῦτα καὶ τὴν καινὴν ἔκθεσιν ἐνεργήσαντες, ἀθελήτως τοῦτο πεποίηκαν, καὶ τίς ὁ βίαν ἐπενεγκών; Εἶτα μετὰ τὴν πρᾶξιν, οὐκ ὂν πρότερον παντελῶς, ὕστερον τοῦ γενομένου τὸ θέλημα προεκτήσαντο, πόθεν κάκ τίνος ἐλθόν; Καὶ τίς ὁ τοῦ πραχθέντος ἔχειν τὸ θέλημα βιασάμενος, ἵνα καὶ παρὰ θέλησιν πραχθῇ καὶ παρὰ βούλησιν στερχθῇ τὸ πραττόμενον; Πῶς δὲ πάλιν, εἰ μήτε φυσικῶς ὡς ἄνθρωπος ἤθελε καὶ ἐνήργει τὰ κατὰ φύσιν, αὐτὸς ὁ σαρκωθεὶς Λόγος, ἑκουσίως τήν τε πεῖναν καὶ δίψαν, τόν τε πόνον καὶ κόπον καὶ ὕπνον καὶ τὰ λοιπὰ πάντα

γνῶμες, ὅτι εἶναι ἄνθρωπος χωρὶς αὐτὰ ἢ ἄνθρωπος γενικά; ἤ, ἂν δὲν εἶναι καθόλου μὲ κανέναν τρόπο, εἶναι φανερὸ ὅτι δὲν ἦταν ἄνθρωπος ὁ Λόγος ὅταν σαρκώθηκε, ἐφόσον στεροῦνταν αὐτὰ τὰ γνωρίσματα ἢ κάποιο ἀπὸ αὐτά. Πῶς δηλαδὴ καὶ γιὰ ποιὸ λόγο, ἀφοῦ ἡ φύση δὲν ἔχει καμιὰ ἔλειψη ἀπὸ αὐτά; Ἀλλ' εἶναι κάτι ἄλλο τελείως ξένο ἀπὸ τὴ δική μας οὐσία καὶ ἄγνωστο, καὶ ἢ ἦταν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ οὐσιωμένο μαζί του καὶ κατέβηκε μαζί του ὅταν αὐτὸς κατέβηκε ἀπὸ ἄνω, ἐκεῖνο ἀκριβῶς ποὺ λέγεται ὅτι ἔχει γίνει σαφῶς (καὶ τί σημασία ἔχει τότε ἡ κάθοδος γιὰ ἐμᾶς, ποὺ καθόλου δὲν ἤρθαμε σὲ ἕνωση μαζί του μὲ τὴν ἁγία σάρκα ποὺ δὲν εἶχε προσλάβει ἀπὸ ἐμᾶς καὶ δὲν ἑνώθηκε ὑποστασιακὰ μαζί μας;), ἢ ὅλο τὸ πράγμα εἶναι φαντασία καὶ μόνο ἕνα σχῆμα ποὺ ἀπατᾶ τὴν αἴσθηση, καὶ ὄχι ἀληθινὴ σάρκα, ἀφοῦ δὲν εἶναι ἀπαρχὴ τοῦ δικοῦ μας γένους, ποὺ ἑνώνει κατὰ χάρη τὴ ζύμη κι ἀπαλλάσσει ἀπὸ ὅλα ἐκεῖνα ποὺ τὴ διαιροῦν, τῶν ὁποίων αἰτία ὑπῆρξε ἡ παράβαση τοῦ παλαιοῦ Ἀδάμ, ἐξαιτίας τῆς ὁποίας καταλογίστηκε καὶ ὁ θάνατος στὴ φύση. Γιατί λοιπὸν μᾶς φθονοῦν γιὰ τὴν τέλεια σωτηρία καὶ ὁμολογία; Γιατί πλέκουν ἐναντίον μας αὐτοὺς τοὺς τάχα ἀναπόφευκτους συλλογισμοὺς καὶ λένε ὅτι τὰ θελήματα ἀκολουθοῦν τὶς ἐνέργειες καὶ μ' αὐτὰ πάλι συνακολουθεῖ ἡ ἐναντίωση, ἀπὸ τὴν ὁποία εἰσάγουν καὶ ἐκείνους ποὺ θέλουν τὰ ἀντίθετα;

Ἀλλὰ γιὰ νὰ παραλείψω νὰ ἐλέγξω τὶς διαθέσεις τους, ἀπὸ ποῦ καὶ πῶς καταφεύγουν σὲ τέτοιες σοφιστεῖες, ἤθελα μόνο νὰ ρωτήσω καὶ νὰ μάθω ἐάν, κάμνοντας αὐτὰ καὶ διατυπώνοντας τὴ νέα ἔκθεση, ἐνέργησαν χωρὶς νὰ θέλουν καὶ ποιὸς χρησιμοποίησε βία ἐναντίον τους; Κι ἔπειτα, μετὰ τὴν πράξη, ἐνῶ δὲν τὸ εἶχαν προηγουμένως, ἔπειτ' ἀπὸ αὐτὸ ποὺ ἔγινε ἀπέκτησαν τὸ θέλημα καὶ ἀπὸ ποῦ τὸ ἔλαβαν κι ἀπὸ ποιὸν προῆλθε; Καὶ ποιὸς ὑποχρέωσε νὰ ὑπάρξει τὸ θέλημα γιὰ ὅ,τι ἔγινε, ὥστε καὶ παρὰ τὴ θέληση νὰ πραχθεῖ καὶ νὰ γίνει ἀποδεκτὸ αὐτὸ ποὺ γίνεται; Καὶ πάλι, ἂν ὁ ἴδιος ὁ Λόγος ποὺ σαρκώθηκε οὔτε φυσικὰ σὰν ἄνθρωπος ἤθελε κι ἐνεργοῦσε τὰ σύμφωνα μὲ τὴ φύση, πῶς δεχόταν θέλοντας τὴν πεῖνα καὶ τὴ δίψα καὶ τὸν πόνο καὶ τὸν κόπο

προσίετο θέλων; Οὐ γὰρ Λόγος μόνον ταῦτα κατὰ φύσιν ἤθελεν ἢ ἐνήργει, τὴν φύσιν ἔχων μετὰ Πατρὸς καὶ Πνεύματος ὑπερούσιόν τε καὶ ὑπεράπειρον, εἰ καὶ πάλιν «ἐξουσιαστικῶς ὡς Θεός, ἐδίδου τῇ φύσει καιρόν, ὅταν ἐβούλετο, τὰ ἑαυτῆς ἐνεργῆσαι», καθάπερ φησὶν ὁ θεῖος τῆς Νυσσαέων καθηγητὴς καὶ μέγας Γρηγόριος. Εἰ γὰρ ὡς μόνον Θεὸς ταῦτα, καὶ οὐχ ὡς ἄνθρωπος ὁ αὐτὸς ἤθελεν, ἢ σῶμα φύσει τὸ θεῖον, ἢ τὴν οὐσίαν τραπείς, σὰρξ κατ' ἔκπτωσιν τῆς οἰκείας θεότητος γέγονεν, ἢ πάντως λογικῶς ἡ κατ' αὐτὸν οὐκ ἐψύχωτο σάρξ, ἀλλ' ἄψυχος ἦν κατ' αὐτὴν διόλου καὶ ἄλογος, ἤ, εἴπερ ἐψύχωτο λογικῶς, καὶ θέλημα ἐκέκτητο τὸ φυσικόν. Πᾶν γὰρ φύσει λογικόν, καὶ φύσει θελητικὸν πάντως ἐστί. Καὶ εἰ θέλημα φυσικὸν εἶχεν ὡς ἄνθρωπος, ἐκεῖνα πάντως ἤθελε κατ' οὐσίαν, ἅπερ αὐτὸς ὡς Θεὸς τῇ φύσει πρὸς σύστασιν δημιουργήσας ἐνέθετο φυσικῶς. Οὐ γὰρ ἦλθε παραχαράξαι τὴν φύσιν, ἣν αὐτὸς ὡς Θεὸς καὶ Λόγος πεποίηκεν, ἀλλ' ἦλθε διόλου θεῶσαι τὴν φύσιν, ἣν αὐτὸς ἑαυτῷ θέλων, εὐδοκίᾳ Πατρὸς καὶ συνεργείᾳ Πνεύματος, κατὰ τὴν αὐτὴν καὶ μίαν ὑπόστασιν ἥνωσε, μετὰ πάντων τῶν προσόντων αὐτῇ φυσικῶς, καὶ δίχα τῆς ἁμαρτίας.

Οὐκοῦν ὡς φύσει Θεὸς ἤθελε τὰ κατὰ φύσιν θεῖα καὶ πατρικά. Συνθελητὴς γὰρ ὑπῆρχε τοῦ ἰδίου Γεννήτορος, καὶ ὡς ἄνθρωπος φύσει πάλιν ὁ αὐτὸς ἤθελε τὰ κατὰ φύσιν ἀνθρώπινα, πάσης καθαρὰν φυλάττων φαντασίας τὴν οἰκονομίαν, μηδαμῶς ἀντιπίπτοντα τῷ θελήματι τοῦ Πατρός. Οὐδὲν γὰρ τῶν φυσικῶν, ὥσπερ οὐδ' αὐτὴ καθάπαξ ἡ φύσις, τῷ αἰτίῳ ποτ' ἂν ἀντιπίπτει τῆς φύσεως, ἀλλ' οὐδὲ γνώμη καὶ ὅσα γνώμης ἐστίν, ὁπηνίκα μέντοι τῷ λόγῳ συννεύει τῆς φύσεως. Καὶ γάρ, εἰ τυχὸν φαίη τις, ὡς ἀντιπίπτει Θεῷ τι τῶν κατὰ τὴν φύσιν, αὐτοῦ μᾶλλον ἢ τῆς φύσεως ὑπάρχει τὸ ἔγκλημα· πόλεμον φυσικῶς ἐνθε-

καὶ τὸν ὕπνο καὶ ὅλα τὰ ἄλλα μὲ θέλημά του; Γιατὶ δὲν ἤθελε καὶ δὲν ἐνεργοῦσε σὰν Λόγος μόνο τὰ σύμφωνα μὲ τὴ φύση του, φύση ποὺ εἶχε ὑπερούσια καὶ ὑπεράπειρη μαζὶ μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸ Πνεῦμα· ἂν καὶ πάλι «σὰν Θεὸς μὲ ὅλη τὴν ἐξουσία ἔδινε τὴν ἄδεια στὴ φύση, ὅταν ἤθελε, νὰ κάνει τὶς δικές της λειτουργίες», ὅπως λέγει ὁ θεῖος καθηγητὴς τῆς Νύσσης καὶ μέγας Γρηγόριος. Ἂν δηλαδὴ τὰ ἤθελε αὐτὰ ὁ ἴδιος ὡς Θεὸς μόνο καὶ ὄχι ὡς ἄνθρωπος, ἢ ἔγινε σάρκα κατὰ ἔκπτωση ἀπὸ τὴν οἰκεία του θεότητα, ἀλλάζοντας τὴ φύση τοῦ θείου σώματος καὶ τῆς οὐσίας του, ἢ ὁπωσδήποτε ἡ σάρκα του δὲν ἔλαβε ψυχὴ λογική, ἀλλὰ ὡς πρὸς αὐτὴν ἦταν ὁλωσδιόλου χωρὶς ψυχὴ καὶ χωρὶς λόγο, ἢ ἂν εἶχε λάβει ψυχὴ λογική, θὰ εἶχε καὶ φυσικὸ θέλημα. Γιατὶ κάθε λογικὸ ἀπὸ τὴ φύση του εἶναι ὁπωσδήποτε καὶ θελητικὸ ἀπὸ τὴ φύση του. Κι ἂν εἶχε θέλημα φυσικὸ σὰν ἄνθρωπος, θὰ ἤθελε σύμφωνα μὲ τὴν οὐσία του ἐκεῖνα ὁπωσδήποτε, ἐκεῖνα ποὺ ὁ ἴδιος ὡς Θεὸς ἐναπέθεσε φυσικὰ μέσα στὴ φύση πρὸς συγκρότησή της ὅταν τὴ δημιουργοῦσε. Γιατὶ δὲν ἦρθε γιὰ νὰ παραχαράξει τὴ φύση, ποὺ ὁ ἴδιος δημιούργησε ὡς Θεὸς καὶ Λόγος, ἀλλὰ ἦρθε γιὰ νὰ θεώσει πέρα ὡς πέρα τὴ φύση ποὺ ὁ ἴδιος θέλοντας μὲ τὴν εὐδοκία τοῦ Πατέρα καὶ τὴ συνέργεια τοῦ Πνεύματος τὴν ἕνωσε μὲ τὸν ἑαυτό του στὴ μία καὶ τὴν ἴδια ὑπόσταση μὲ ὅλα τὰ φυσικὰ γνωρίσματά της, ἀλλὰ χωρὶς τὴν ἁμαρτία.

Ἑπομένως ὡς φύσει Θεὸς (ὁ Χριστὸς) ἤθελε τὰ σύμφωνα μὲ τὴ φύση του θεῖα καὶ πατρικά, γιατὶ εἶχε τὸ ἴδιο θέλημα μὲ τὸν Γεννήτορά του, καὶ ὁ ἴδιος πάλι ὡς φύση ἄνθρωπος ἤθελε, φυλάγοντας τὴν οἰκονομία καθαρὴ ἀπὸ κάθε φαντασία, τὰ κατὰ φύση ἀνθρώπινα, ποὺ δὲν ἀντιτίθεται καθόλου στὸ θέλημα τοῦ Πατέρα. Γιατὶ κανένα ἀπὸ τὰ φυσικά, ὅπως οὔτε ἡ ἴδια ἡ φύση στὸ σύνολό της, δὲν ἀντιτίθεται ποτὲ στὸν αἴτιο τῆς φύσης, οὔτε βέβαια καὶ ἡ γνώμη καὶ ὅσα εἶναι τῆς γνώμης, ὅταν ὅμως συμβαδίζουν μὲ τὸ λόγο τῆς φύσης. Καὶ πράγματι, ἂν τυχὸν ἰσχυριστεῖ κάποιος, ὅτι κάτι ἀπὸ τὰ σύμφωνα μὲ τὴ φύση εἶναι ἀντίθετο στὸν Θεό, τὸ ἔγκλημα εἶναι μᾶλλον δικό του, παρὰ τῆς φύσης, ἐπειδὴ ἐνσπείρει κατὰ τρόπο φυσικὸ πόλεμο ἀνάμεσα στὰ ὄντα *μένου τοῖς οὖσι πρὸς τὴν κατ' αὐτοῦ καὶ ἀλλήλων στάσιν καὶ μάχην.*

Ὅτι γὰρ οὐδὲν ἀντίκειται Θεῷ φυσικόν, δῆλον ἐκ τοῦ ταῦτα κατὰ γέννησιν ὑπ' αὐτοῦ δημιουργηθῆναι καὶ μηδεμίαν ὑπὲρ τῆς οὐσιώδους ἐν ἡμῖν τούτων συστάσεως αἰτίαιν ἔχειν· πᾶν μὲν οὖν τοὐναντίον, διὰ τὴν τούτων παρεκτροπὴν τὰς ἐγκλήσεις σαφῶς ὑπομένει. Κατὰ ταύτην μὲν γὰρ πάσης τε γνωμικῶς κακίας γινόμεθα κατὰ τὸν ἀρχαίκακον ὄφιν, κατ' ἐκείνην δὲ πλάσμα Θεοῦ καὶ τίμιον κτίσμα κατὰ φύσιν ὑπάρχομεν. Διά τοι τοῦτο κατὰ τοὺς θείους Πατέρας, οὔτε θελημάτων φυσικῶν, οὔτε μὴν ἐνεργειῶν, ὥσπερ οὐδ' αὐτῶν φύσεων μείωσιν ἐργαζόμεθα τὸ παράπαν, ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ καὶ ἑνὸς Θεοῦ Λόγου σεσαρκωμένου, τέλειον τὸν αὐτὸν κατὰ πάντα Θεὸν ὁμοῦ καὶ ἄνθρωπον ὀρθοδόξως πιστεύοντες, ἐκ τοῦ τελείως τά τε θεῖα καὶ ἀνθρωπικά, καὶ ἔχειν φυσικῶς, καὶ θέλιν καὶ ἐνεργεῖν, καὶ θείαν ὁμοῦ καὶ ἀνθρωπίνην ἔχειν κυρίως οὐσίαν καὶ θέλησιν καὶ ἐνέργειαν, ἵνα μή, τῇ περὶ ἑκάτερον τῶν φυσικῶν ἰδιωμάτων ἐλλείψει, τὴν ἑκατέρας τῶν ἐξ ὧν καὶ ἐν αἷς ὑπάρχει φύσεων μείωσιν, μᾶλλον δὲ τελείαν ὑπαρξίαν παρὰ τὸ εἰκὸς δογματίσωμεν.

Ὅτι γὰρ θέλημα κατὰ φύσιν εἶχεν ἀνθρώπινον, ὡσπεροῦν καὶ κατ' οὐσίαν θεῖον, αὐτὸς ἐπιδείκνυται προδήλως ὁ Λόγος, διὰ τῆς ἀνθρωποπρεποῦς ὑπ' αὐτοῦ δι' ἡμᾶς γενομένης οἰκονομικῆς τοῦ θανάτου παραιτήσεως, καθ' ἣν ἔλεγε· «Πάτερ, εἰ δυνατόν, παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον», ἵνα δείξῃ τῆς οἰκείας σαρκὸς τὴν ἀσθένειαν, καὶ ὡς οὐ φαντασίᾳ σὰρξ ἐγνωρίζετο τοῖς ὁρῶσι, τὴν αἴσθησιν παρακλέπτων, ἀλλ' ἀληθείᾳ κυρίως ἄνθρωπος ἦν, τῆς φυσικῆς τοῦτο μαρτυρούσης θελήσεως, ἧς ἡ κατὰ οἰκονομίαν ὑπῆρχε παραίτησις.*

Ὅτι δὲ πάλιν διόλου τεθέωτο, πρὸς αὐτὸ τὸ θεῖον θέλημα συννεύων, ἐξ αὐτοῦ καὶ κατ' αὐτὸ κινούμενον ἀεὶ καὶ τυπούμενον, δῆλον ἐκ τοῦ μόνην τὴν τοῦ Πατρικοῦ θελήματος ἐπίκρισιν τελείως ποιήσασθαι, καθ' ἣν ὡς ἄνθρωπος ἔφασκε, «μὴ τὸ

---

5. Ματθ. 26,39.

γιὰ τὴν ἀνταρσία καὶ τὴ μάχη ἐναντίον ἐκείνου καὶ μεταξύ τους.

Ὅτι βέβαια κανένα φυσικὸ δὲν ἀντίκειται στὸ Θεόν, εἶναι φανερὸ ἀπὸ τὸ ὅτι αὐτὰ δημιουργήθηκαν γεννημένα ἀπὸ αὐτὸν καὶ ὅτι δὲν μποροῦμε καθόλου νὰ τὰ κατηγορήσομε γιὰ τὴν οὐσιώδη σύστασή τους μέσα μας, ἀλλὰ ὅλως ἀντίθετα, ὑπομένει σαφῶς τὶς κατηγορίες γιὰ τὴν παρεκτροπή τους. Γιατὶ σύμφωνα μ' αὐτὴν πράττομε κάθε ἑκούσια κακία ἀκολουθώντας τὸν ἀρχέκακο ὄφι, ἐνῶ σύμφωνα μ' ἐκείνην ζοῦμε σὰν δημιούργημα Θεοῦ καὶ πολύτιμο κτίσμα κατὰ φύση. Γι' αὐτὸ σύμφωνα μὲ τοὺς θείους Πατέρες δὲν πραγματοποιοῦμε καμμιὰ ἀπολύτως μείωση οὔτε τῶν φυσικῶν θελημάτων οὔτε βέβαια τῶν ἐνεργειῶν οὔτε καὶ τῶν ἴδιων τῶν φύσεων τοῦ ἰδίου καὶ ἑνὸς Θεοῦ Λόγου ποὺ σαρκώθηκε, πιστεύοντας ὀρθόδοξα τὸν ἴδιο σὲ ὅλα Θεὸ μαζὶ καὶ ἄνθρωπο, ἀπὸ τὸ ὅτι καὶ ἔχει τέλεια καὶ θέλει καὶ ἐνεργεῖ φυσικὰ τὰ θεῖα καὶ ἀνθρώπινα γνωρίσματα, καὶ ὅτι ἔχει πραγματικὰ θεία μαζὶ καὶ ἀνθρώπινη οὐσία καὶ θέληση κι ἐνέργεια, γιὰ νὰ μὴ δογματίσομε ἀπὸ τὴν ἔλλειψη γύρω ἀπὸ καθένα ἀπὸ τὰ ἰδιώματα τὴ μείωση τῆς μιᾶς ἢ τῆς ἄλλης φύσης, ἀπὸ τὶς ὁποῖες καὶ μὲ τις ὁποῖες ὑπάρχει, ἢ μᾶλλον τὴν τέλεια ἀνυπαρξία ἀντίθετα ἀπὸ ὅ,τι πρέπει.

Ὅτι πράγματι εἶχε θέλημα ἀνθρώπινης φύσης, καθὼς ἐπίσης καὶ θείας οὐσίας, τὸ δείχνει φανερὰ ὁ ἴδιος ὁ Λόγος μὲ τὴν ἀνθρώπινη παράκληση ποὺ ἔκανε κατ' οἰκονομίαν πρὸς ἀποφυγὴ τοῦ θανάτου, κατὰ τὴν ὁποία ἔλεγε· «Πατέρα μου, ἂν εἶναι δυνατὸν ἂς περάσει ἀπὸ μένα τὸ ποτήρι χωρὶς νὰ τὸ δοκιμάσω»[5], γιὰ νὰ δείξει τὴν ἀδυναμία τῆς σάρκας του καὶ ὅτι ὅσοι τὸν ἔβλεπαν δὲν ἔβλεπαν ἕνα φάντασμα σάρκας παραπλανώντας τὴν αἴσθηση, ἀλλ' ἦταν στ' ἀλήθεια γνήσιος ἄνθρωπος, ὅπως μαρτυροῦσε ἡ φυσική θέλησή του, ἀπὸ τὴν ὁποία προερχόταν ἡ κατ' οἰκονομία παράκληση.

Κι ὅτι πάλι εἶχε θεωθεῖ ὅλως διόλου, συμφωνώντας μὲ τὸ ἴδιο τὸ θεῖο θέλημα, ποὺ κινοῦνταν πάντα καὶ διαμορφωνόταν ἀπὸ αὐτὸ καὶ σύμφωνα μ' αὐτό, γίνεται φανερὸ ἀπὸ τὴν τέλεια ἀποδοχὴ ποὺ ἔκανε τοῦ Πατρικοῦ μόνου θελήματος, σύμφωνα

ἐμόν, ἀλλὰ τὸ σὸν γινέσθω θέλημα», τύπον ἡμῖν ἑαυτὸν καὶ παράδειγμα κἀν τούτῳ διδούς, πρὸς ἀθέτησιν τοῦ ἡμετέρου θελήματος, διὰ τὴν τοῦ θείου τελείαν ἐκπλήρωσιν, εἰ καὶ θάνατον ἐπηρτημένον διὰ τοῦτο κατίδοιμεν. Εἰ γὰρ μὴ ὡς ἄνθρωπος φύσει γενόμενος, καὶ φυσικόν, ἤγουν ἀνθρώπινον, θέλημα κεκτημένος, τοῦτό τε κατ' οἰκονομίαν ὑποκλίνων καὶ πρὸς ἕνωσιν τοῦ πατρικοῦ συνελαύνων θελήματος, ἔλεγεν αὐτῷ τῷ Πατρί, «μὴ τὸ ἐμὸν θέλημα γενέσθω, ἀλλὰ τὸ σόν», δῆλον ὡς φύσει Θεὸς τοῦτο ἔλεγε· κἀκ τούτου λοιπὸν ἑαυτὸν ἐδείκνυ, μὴ τὸ αὐτὸ καὶ ἴσον θέλημα τῷ Πατρὶ κεκτημένον, ἀλλ' ἕτερον καὶ κατὰ φύσιν διάφορον, ὃ καὶ ὑποτάσσων, ᾔτει γενέσθαι μόνον τὸ πατρικόν. Καὶ εἰ ἄλλο παρὰ τὸ τοῦ Πατρὸς φυσικὸν ἐκέκτητο θέλημα, δῆλον ὡς καὶ τὴν οὐσίαν εἶχε παρηλλαγμένην. «Μιᾶς γὰρ οὐσίας, ἓν δὴ καὶ τὸ θέλημα», κατὰ τὸν σοφώτατον Κύριλλον. Διαφόρου δὲ τοῦ φυσικοῦ θελήματος ὄντος, διάφορος πάντῃ τε καὶ πάντως ἡ φύσις.

Δυοῖν οὖν θάτερον· ἢ γὰρ ὡς ἄνθρωπος εἶχε θέλημα φυσικὸν καὶ δι' ἡμᾶς οἰκονομικῶς παρῃτεῖτο θέλων τὸν θάνατον, καὶ πάλιν ὥρμα κατ' αὐτοῦ διὰ τῆς πρὸς τὸ πατρικὸν θέλημα τελείας συννεύσεως, ἤ, μὴ ἔχων ὡς ἄνθρωπος θέλημα φυσικόν, ὡς Θεὸς φύσει τὰ τοῦ σώματος εἰς ἰδίαν οὐσίαν ἔπασχε πάθη, συστελλομένην φυσικῶς τὸν θάνατον, καὶ ἄλλο κατ' οὐσίαν πρὸς τὸν Πατέρα θέλημα φυσικὸν κεκτημένην, ὃ καὶ μὴ γενέσθαι δι' εὐχῆς ἐζήτει καὶ παρεκάλει. Καὶ τίς Θεὸς θάνατον κατὰ φύσιν σαρκὸς δεδιώς, καὶ διὰ τοῦτο παρελθεῖν τὸ ποτήριον ἐξαιτούμενος, καὶ ἄλλο παρὰ τὸ πατρικὸν θέλημα φυσικὸν κεκτημένος;

Ταύτην οὖν τῶν ἡμετέρων ψυχῶν ἀποσκευαζόμενοι τὴν ἀτοπίαν, τὴν εὐσεβῆ τῶν Πατέρων ὁμολογίαν κατέχωμεν· καὶ ὅταν λέγει, «Πάτερ, εἰ δυνατόν, παρελθέτω τὸ ποτήριον τοῦτο»,

μὲ τὴν ὁποία σὰν ἄνθρωπος ἔλεγε· «νὰ μὴ γίνει τὸ δικό μου, ἀλλὰ τὸ δικό σου θέλημα», δίνοντάς μας καὶ μὲ αὐτὸ ὑπόδειγμα καὶ παράδειγμα τὸν ἑαυτό του, νὰ ἀθετοῦμε τὸ δικό μας θέλημα μπροστὰ στὴν τέλεια ἐκπλήρωση τοῦ θείου, κι ἂν ἀκόμη ξέρομε, ὅτι γι' αὐτὸ μᾶς ἀπειλεῖ σίγουρος θάνατος. Γιατί, ἂν ἀπευθυνόταν στὸν Πατέρα του ὄχι μὲ τὴν ἀνθρώπινη φύση ποὺ ἔλαβε καὶ μὲ τὸ φυσικό, δηλαδὴ τὸ ἀνθρώπινο θέλημα, ποὺ εἶχε ἀποχτήσει καὶ τὸ ὁποῖο τὸ ὑπέτασσε σύμφωνα μὲ τὴν οἰκονομία καὶ τὸ ὁδηγοῦσε σὲ ἕνωση μὲ τὸ πατρικὸ θέλημα, καὶ τοῦ ἔλεγε, «ἂς μὴ γίνει τὸ δικό μου θέλημα, ἀλλὰ τὸ δικό σου», εἶναι φανερὸ ὅτι θὰ τὸ ἔλεγε ὡς φύσει Θεός, καὶ ἀπὸ αὐτὸ θὰ ἔδειχνε τὸν ἑαυτό του ὅτι δὲν εἶχε τὸ ἴδιο καὶ τὸ ὅμοιο θέλημα μὲ τὸν Πατέρα του, ἀλλὰ κάποιο ἄλλο καὶ διαφορετικὸ στὴ φύση, κι αὐτὸ ἀκριβῶς ὑποτάσσοντας, ζητοῦσε νὰ γίνει τὸ πατρικὸ μονάχα. Κι ἂν εἶχε ἕνα ἄλλο πέρα ἀπὸ φυσικὸ θέλημα τοῦ Πατέρα, εἶχε προφανῶς παραλλαγμένη καὶ τὴν οὐσία. Γιατί, σύμφωνα μὲ τὸν σοφώτατο Κύριλλο, «τῆς μιᾶς οὐσίας, ἕνα εἶναι βέβαια καὶ τὸ θέλημα». Κι ἂν εἶναι διαφορετικὸ τὸ φυσικὸ θέλημα, εἶναι ὁπωσδήποτε διαφορετικὴ ἐξολοκλήρου καὶ ἡ φύση.

Ἕνα λοιπὸν ἀπὸ τὰ δύο συνέβαινε· ἢ δηλαδὴ σὰν ἄνθρωπος εἶχε φυσικὸ θέλημα καὶ γιὰ χάρη μας λόγω τῆς οἰκονομίας ζητοῦσε ν' ἀποφύγει τὸ θάνατο, ἀλλὰ καὶ πάλι ἔσπευδε πρὸς αὐτὸν μὲ τὴν τέλεια συμφωνία πρὸς τὸ Πατρικὸ θέλημα, ἤ, ἐπειδὴ δὲν εἶχε σὰν ἄνθρωπος θέλημα φυσικό, ὡς Θεὸς φύσει ὑπέφερε τὰ πάθη τοῦ σώματος στὴν ἴδια τὴν οὐσία, ποὺ δείλιαζε φυσικὰ μπροστὰ στὸ θάνατο καὶ εἶχε διάφορο ὡς πρὸς τὴν οὐσία σὲ σχέση μὲ τὸν Πατέρα φυσικὸ θέλημα, τὸ ὁποῖο καὶ ζητοῦσε μὲ τὴν προσευχή του καὶ παρακαλοῦσε νὰ μὴ γίνει. Καὶ ποιὸς εἶναι Θεὸς ποὺ φοβᾶται τὸ θάνατο τῆς κατὰ φύση σάρκας του καὶ γι' αὐτὸ ζητᾶ νὰ περάσει ἀπ' αὐτὸν τὸ ποτήρι κι ἔχει διάφορο φυσικὸ θέλημα ἀπὸ τὸ Πατρικό;

Ἀπορρίπτοντας λοιπὸν ἀπὸ τὶς ψυχές μας αὐτὴ τὴν ἀνοησία, ἂς κρατοῦμε τὴν εὐσεβῆ ὁμολογία τῶν Πατέρων. Καὶ ὅταν λέγει, «Πατέρα μου, ἂν εἶναι δυνατὸ ἂς περάσει αὐτὸ τὸ ποτήρι καθώς φησιν ὁ μέγας Ἀθανάσιος ἐν τῷ Περὶ Σαρκώσεως αὐτοῦ καὶ Τριάδος λόγῳ, «πλὴν μὴ τὸ ἐμὸν θέλημα γενέσθω, ἀλλὰ τὸ σόν· τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον, ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής», νοοῦμεν ὡς δύο θελήματα ἐνταῦθα δείκνυσι· τὸ μὲν ἀνθρώπινον, ὅπερ ἐστὶ τῆς σαρκός, τὸ δὲ θεϊκόν. Τὸ γὰρ ἀνθρώπινον διὰ τὴν ἀσθένειαν τῆς σαρκὸς παραιτεῖται τὸ πάθος, τὸ δὲ θεϊκὸν αὐτοῦ πρόθυμον. Ταύτῃ καὶ ὁ μέγας θεολόγος Γρηγόριος ἐν τῷ Περὶ Υἱοῦ δευτέρῳ λόγῳ σαφῶς ἐκδιδάσκει, λέγων· «τὸ γὰρ ἐκείνου θέλειν, οὐδὲν ὑπεναντίον, θεωθὲν ὅλον». Ὥστε θέλειν εἶχεν ἀνθρώπινον, κατὰ τὸν θεῖον τοῦτον διδάσκαλον, οὐ μὴν Θεῷ καθοτιοῦν ὑπεναντίον· ὅτι μὴ γνωμικὸν τοῦτο καθάπαξ, ἀλλὰ φυσικὸν κυρίως ἐτύγχανεν, ὑπὸ τῆς αὐτοῦ κατ' οὐσίαν θεότητος τυπούμενον ἀεὶ καὶ κινούμενον πρὸς τὴν τῆς οἰκονομίας ἐκπλήρωσιν, καὶ ὅλον δι' ὅλου τῇ πρὸς τὸ πατρικὸν συννεύσει τε καὶ συμφυΐᾳ τεθεωμένον, καὶ θεῖον τῇ ἑνώσει κυρίως, ἀλλ' οὐ τῇ φύσει, καὶ γενόμενον ἀληθῶς καὶ λεγόμενον, μηδαμῶς τῷ θεωθῆναι, τοῦ κατὰ φύσιν ἐκστᾶν.

Τῷ γοῦν «θεωθὲν» ὅλον εἰπεῖν, τὴν τοῦ κατ' αὐτὸν ἀνθρωπίνου θελήματος πρὸς τὸ θεῖον αὐτοῦ καὶ πατρικὸν ἕνωσιν ὁ διδάσκαλος παραστήσας, πᾶσαν ἐναντίωσιν καὶ τοὺς τἀναντία θέλοντας ἐκ τοῦ κατὰ Χριστὸν μυστηρίου τελείως ἀπήλασε, τῷ δὲ φάσκειν, «τὸ γὰρ ἐκείνου θέλειν», τήν τε τοῦ κατ' αὐτὸν ἀνθρωπίνου θελήματος ἔμφυτον κίνησιν καὶ τὴν πρὸς τὸ θεῖον αὐτοῦ καὶ πατρικὸν οὐσιώδη καὶ φυσικὴν διαφορὰν ἐπιδεικνύμενος, τὴν σύγχυσιν μετὰ τῆς φαντασίας ὁλικῶς ἀπεσκεύασε. Ταύτην γὰρ καὶ τὴν ὁμότιμον αὐτῇ ἐπ' ἀσεβείᾳ διαίρεσιν πολεμούσας εἰδότες τὸν τῆς οἰκονομίας λόγον, ὅ τε θεῖος οὗτος πατήρ, καὶ οἱ κατ' αὐτὸν ἅγιοι τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας διδάσκαλοι, μεγαλοφώνως τήν τε διαφορὰν καὶ τὴν ἕνωσιν καθ' ἑκατέρας αὐτῶν ἐδογμάτισαν, τὴν μὲν ἐν τῷ φυσικῷ λόγῳ πραγματικῶς καὶ τελείως συντηρουμένην(2), τὴν δὲ πάλιν ἐν τῷ οἰκονομικῷ τρόπῳ χωρὶς νὰ τὸ γευθῶ», ὅπως λέγει ὁ μέγας Ἀθανάσιος στὸ λόγο του Περὶ σαρκώσεως καὶ Τριάδος, «ἀλλὰ ἂς μὴ γίνει τὸ δικό μου θέλημα, ἀλλὰ τὸ δικό σου· τὸ Πνεῦμα εἶναι πρόθυμο, ἀλλὰ ἡ σάρκα ἀδύναμη», ἐννοοῦμε ὅτι ἐδῶ δείχνει δύο θελήματα, ἀνθρώπινο τὸ ἕνα (ποὺ εἶναι τῆς σάρκας), καὶ τὸ ἄλλο θεϊκό. Βέβαια τὸ ἀνθρώπινο ἐξαιτίας τῆς ἀδυναμίας τῆς σάρκας θέλει ν' ἀποφείγει τὸ πάθος, ἐνῶ τὸ θεϊκὸ θέλημά του εἶναι πρόθυμο. Ἔτσι διδάσκει σαφῶς καὶ ὁ μέγας Θεολόγος Γρηγόριος στὸ δεύτερο λόγο του Περὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ λέγει· «Ἡ θέληση ἐκείνου δὲν εἶναι καθόλου ἀντίθετη, γιατὶ ἔχει θεωθεῖ ὁλόκληρη». Ὥστε εἶχε ἀνθρώπινο θέλημα, σύμφωνα μὲ τὸν θεῖο αὐτὸν δάσκαλο, ποὺ δὲν ἦταν ὅμως καθόλου ἀντίθετο στὸν Θεό, γιατὶ δὲν ἦταν μιὰ στιγμιαία ἐπιλογὴ τῆς γνώμης, ἀλλ' ἦταν πραγματικὰ φυσική, ποὺ διαμορφωνόταν πάντοτε ἀπὸ τὴν οὐσία τῆς θεότητάς του καὶ κινοῦνταν πρὸς τὴν ἐκπλήρωση τῆς οἰκονομίας. Καὶ ἦταν ἐξολοκλήρου θεωμένο ἐξαιτίας τῆς συμφωνίας καὶ τῆς συμφυΐας μὲ τὸ Πατρικό, καὶ ποὺ κυριολεκτικὰ ἔγινε καὶ λέγεται θεῖο ἐξαιτίας τῆς ἕνωσης καὶ ὄχι ὡς ἀπὸ τὴ φύση του, χωρὶς καθόλου, ἐπειδὴ θεώθηκε, νὰ ἐγκατέλειψε ἐκεῖνο ποὺ ἦταν ἀπὸ τὴ φύση του.

Μὲ τὸ νὰ πεῖ λοιπὸν ὅτι «θεώθηκε ὁλόκληρο», παρασταίνοντας ὁ δάσκαλος τὴν ἕνωση τοῦ ἀνθρώπινου θελήματός του μὲ τὸ θεῖο καὶ Πατρικό του, ἀπομάκρυνε τελείως κάθε ἐναντίωση καὶ ὅλους ἐκείνους ποὺ ἤθελαν τὰ ἀντίθετα ἀπὸ τὸ μυστήριο τὸ σχετικὸ μὲ τὸ Χριστό. Ἐνῶ μὲ τὸ νὰ πεῖ, «τὸ θέλημα ἐκείνου», ἐπιδεικνύοντας τὴν ἔμφυτη λειτουργία τοῦ ἀνθρώπινου θελήματός του καὶ τὴν οὐσιώδη καὶ φυσικὴ διαφορά του πρὸς τὸ θεϊκὸ καὶ Πατρικό του, ἀναίρεσε τελείως τὴ σύγχυση μαζὶ καὶ τὴ φαντασία. Γιατί, γνωρίζοντας τόσο αὐτὸς ὁ θεῖος πατέρας ὅσο καὶ οἱ ὅμοιοί του ἅγιοι δάσκαλοι τῆς ἁγίας καθολικῆς Ἐκκλησίας, ὅτι αὐτὴ καὶ ἡ ὁμότιμή της στὴν ἀσέβεια διαίρεση πολεμοῦν τὸν λόγο τῆς οἰκονομίας, δογμάτισαν μεγαλόφωνα καὶ τὴ διαφορὰ καὶ τὴν ἕνωση γιὰ κάθε μία ἀπὸ τὶς δύο, τὴ μία ποὺ συντηρεῖται πραγματικὰ καὶ τέλεια στὸ φυσικὸ λόγο, καὶ τὴν ἄλλη ποὺ σώζε-

παγίως καὶ ὑποστατικῶς σωζομένην, εἰς πίστωσιν τῶν ἐν τῷ ἑνὶ καὶ μόνῳ Χριστῷ τῷ Θεῷ καθ’ ἕνωσιν τὴν ἀδιάσπαστον οὐσιωδῶς ὄντων πραγμάτων καὶ πάντων τῶν προσόντων αὐτοῖς φυσικῶν. Πάντες γὰρ ὥσπερ ἄλλην καὶ ἄλλην, θείαν φημὶ καὶ ἀνθρωπίνην, καὶ διπλῆν φύσιν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ καὶ ἑνὸς ἐδογμάτισαν, οὕτως διαπρυσίως τοῖς πᾶσιν ἐκήρυξαν καὶ ἄλλο καὶ ἄλλο θέλημα, θεῖόν φημι καὶ ἀνθρώπινον, καὶ δύο θελήματα, καὶ ἄλλην καὶ ἄλλην ἐνέργειαν, θείαν τε καὶ ἀνθρωπίνην, καὶ διπλῆν αὖθις ἐνέργειαν, τουτέστι δύο. Οὕτω γὰρ καὶ τῶν οὐσιῶν τὴν ἐν ἀριθμῷ σημασίαν προδήλως ἐξεφώνησαν. Φαίνεται γὰρ ὁ αὐτὸς ὡς ἄνθρωπος, καὶ τὸ κατὰ φύσιν ὑπάρχων Θεός, θέλων οἰκονομικῶς παρελθεῖν τὸ ποτήριον, καὶ μέχρι τούτου τυπῶν τὸ ἡμέτερον, ὡς Κύριλλος ἡμᾶς ὁ σοφὸς ἐξεπαίδευσεν, ἵνα τῆς ἡμῶν φύσεως πᾶσαν θανάτου συστολὴν ἀπελάσῃ καὶ πρὸς ὁρμὴν ἀνδρικῶς τὴν κατ’ αὐτοῦ, φημὶ τοῦ θανάτου, στομώσῃ τε καὶ διεγείρῃ. Φαίνεται δὲ πάλιν ὡς Θεός, καίπερ ἄνθρωπος ὢν κατ’ οὐσίαν, θέλων τὴν οἰκονομίαν πατρικῶς ἐκπληρῶσαι καὶ τὴν πάντων ἡμῶν σωτηρίαν ἐργάσασθαι, δείκνυται δὲ καὶ ὡς ἄνθρωπος, φύσει τυγχάνων Θεός, ἀνθρωπίνως ἐνεργῶν, καὶ τὴν πεῖραν τῶν παθημάτων δι’ ἡμᾶς ἑκουσίως δεχόμενος· δείκνυται δὲ πάλιν ὡς Θεός, καὶ τὸ κατὰ φύσιν ἄνθρωπος ὤν, θεϊκῶς ἐνεργῶν καὶ τὰς θεοσημείας φυσικῶς προβαλλόμενος, ἐξ ὧν ὅτι καὶ Θεὸς ὁμοῦ καὶ ἄνθρωπος ἦν ὁ αὐτὸς ἐγνωρίζετο, ταῖς ἐξ ὧν καὶ ἐν αἷς ὑπῆρχεν οὐσίαις ἰσάριθμα τὰ θελήματα καὶ τὰς ἐνεργείας φυσικῶς κεκτημένος, εἰς βεβαίωσιν τῆς τῶν ἅπερ κυρίως ἦν τελείας ὑπάρξεως.

Εἰ δέ τις πρὸς τὴν τούτων ἀθέτησιν ἀντιφατικῶς, τήν τε τοῦ θεοφάντορος Διονυσίου Θεανδρικὴν ἐνέργειαν καὶ τὴν τοῦ σοφωτάτου Κυρίλλου συγγενῆ καὶ δι’ ἀμφοῖν ἐπιδεδειγμένην εἰς μέσον τῷ λόγῳ προΐσχεται, γινωσκέτω μηδεμίαν ἐντεῦθεν ἐρανισόμενος ἑαυτῷ κατὰ τῆς εὐσεβοῦς ὁμολογίας ἰσχύν. Ἡ μὲν γὰρ

ται στὸν τρόπο τῆς οἰκονομίας πάγια καὶ ὑποστατικά, γιὰ νὰ βεβαιωθεῖ ἡ οὐσιώδης ὕπαρξη τῶν πραγμάτων καὶ ὅλων τῶν φυσικῶν γνωρισμάτων τους σὲ ἀδιάσπαστη ἕνωση μέσα στὸν ἕνα καὶ μόνο Χριστὸ τὸν Θεό. Γιατὶ ὅλοι δογμάτισαν αὐτὴν κι ἐκείνην κατὰ κάποιο τρόπο, ἐννοῶ τὴ θεία καὶ τὴν ἀνθρώπινη, καὶ διπλῆ φύση γιὰ τὸν ἴδιο καὶ ἕνα, ἔτσι κήρυξαν διαπρύσια σ' ὅλους ἄλλο καὶ ἄλλο θέλημα, θεῖο ἐννοῶ καὶ ἀνθρώπινο, καὶ δύο θελήματα, καὶ ἄλλη καὶ ἄλλη ἐνέργεια, τὴ θεία καὶ τὴν ἀνθρώπινη, καὶ πάλι διπλῆ ἐνέργεια, δηλαδὴ δύο ἐνέργειες. Ἔτσι δηλαδὴ διεκήρυξαν ὁλοφάνερα καὶ τὴν ἀριθμητικὴ σημασία τῶν οὐσιῶν. Φανερώνεται δηλαδὴ ὁ ἴδιος ὡς ἄνθρωπος, καὶ εἶναι κατὰ τὴ φύση Θεός, ἐπειδὴ θέλει κατ' οἰκονομία νὰ περάσει ἀπὸ αὐτὸν τὸ ποτήρι χωρὶς νὰ τὸ γευθεῖ, καὶ ὡς αὐτὸ τὸ σημεῖο παριστάνει τὴ δική μας κατάσταση, ὅπως μᾶς δίδαξε ὁ σοφὸς Κύριλλος, γιὰ νὰ ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴ φύση μας κάθε φόβο τοῦ θανάτου καὶ νὰ μᾶς ἐξοπλίσει καὶ νὰ μᾶς διεγείρει σὲ μιὰ ἀνδρικὴ ἐπίθεση ἐναντίον του, ἐννοῶ ἐναντίον τοῦ θανάτου. Φανερώνεται ἐπίσης ὡς Θεός, ἂν καὶ εἶναι ἄνθρωπος κατὰ τὴν οὐσία, θέλοντας νὰ ἐκπληρώσει ὅπως ὁ Πατέρας τὴν οἰκονομία καὶ νὰ πραγματοποιήσει τὴ σωτηρία ὅλων μας. Παρουσιάζεται καὶ σὰν ἄνθρωπος, ἐνῶ εἶναι φύσει Θεός, νὰ ἐνεργεῖ ἀνθρώπινα καὶ νὰ δέχεται ἑκούσια τὴν δοκιμασία τῶν παθημάτων γιὰ χάρη μας, καὶ παρουσιάζεται πάλι ὡς Θεός, ἐνῶ εἶναι κατὰ φύση ἄνθρωπος, νὰ ἐνεργεῖ θεϊκὰ καὶ νὰ προβάλλει σὰν φυσικὰ τὰ θεῖα σημεῖα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀναγνωριζόταν ὅτι ὁ ἴδιος ἦταν μαζὶ Θεὸς καὶ ἄνθρωπος, ποὺ εἶχε φυσικὰ μέσα στὶς οὐσίες ποὺ τὸν ἀποτελοῦσαν ἰσάριθμα τὰ θελήματα καὶ τὶς ἐνέργειες, πρὸς βεβαίωση τῆς τέλειας ὕπαρξης αὐτῶν ἀπὸ τὰ ὁποῖα πραγματικὰ ἀποτελοῦνταν.

Ἂν τώρα κάποιος, θέλοντας ν' ἀθετήσει ὅλα αὐτά, προβάλλει ἀντιρρητικὰ στὸ μέσο τοῦ λόγου τόσο τὴ θεανδρικὴ ἐνέργεια τοῦ θεοφάντορα Διονυσίου, ὅσο καὶ τὴ συγγενῆ ἐνέργεια τοῦ σοφώτατου Κυρίλλου ποὺ ἐκδηλώνεται μὲ τὰ δύο, αὐτὸς ἂς γνωρίζει ὅτι ἀπὸ αὐτὰ δὲ θὰ ἀντλήσει γιὰ τὸν ἑαυτό του καμμιὰ δύναμη κατὰ τῆς ὀρθόδοξης ὁμολογίας. Γιατὶ ἡ Θεανδρικὴ

θεανδρικὴ προσφόρῳ φωνῇ πρὸς τοῦ διδασκάλου φρασθεῖσα, διπλῆν τοῦ διπλοῦ τὴν φύσιν ἐνέργειαν περιφραστικῶς δηλονότι σημαίνει. Θείαν γὰρ καὶ ἀνδρικήν, ἤγουν ἀνθρωπίνην, διὰ τῆς κατὰ τὴν ἐκφορὰν συναφείας προδήλως ἐκήρυξεν, ἀλλ' οὐχ ἁπλῶς· ὅθεν οὐδὲ δι' ἀριθμοῦ ταύτην ὠνόμασεν, εἰ καὶ μοναδικῶς τὴν τῶν φυσικῶν ἐνεργειῶν ἕνωσιν ἐπισημαίνων, ταύτην ἐδίδαξεν, ἥτις οὐ λυμαίνεται τῇ φυσικῇ τούτων διαφορᾷ, καθάπερ οὐδ' αὐτῇ τῇ τῶν οὐσιῶν, ἡ τούτων ἀδιάσπαστος ἕνωσις, ἐπειδή, κατὰ τοὺς λέγοντας, εἰ μίαν εἶχεν ἐνέργειαν, καὶ ταύτην θεανδρικήν, εἰ μὲν φυσικὴν μίαν ὁ σαρκωθεὶς Λόγος ἐκέκτητο ταύτην, πρὸς δύο ἡ μία κατὰ φύσιν ἐνέργεια πῶς μερισθήσεται, καὶ ποίῳ λόγῳ τὰς διαφόρους οὐσίας ἡ μία κατὰ τὸ αὐτὸ συστήσει καὶ ἀφορίσει ἐνέργεια, πρός τε τὰ ὁμογενῆ τὴν κατ' οὐσίαν παραλλαξίαν ἔχειν ἑκατέραν ποιοῦσα, καὶ πρὸς τὰ ἑτερογενῆ πάλιν τὴν κατ' οὐσίαν διαφοράν; Καὶ παρῶ λέγειν, ὡς τῆς πρὸς τὸν Πατέρα καὶ ἡμᾶς φυσικῆς συγγενείας ἐκπέπτωκεν, ὡς μήτε παντελῶς ἐκείνου, μήτε ἡμῶν θεανδρικὴ τὴν ἔμφυτον καὶ οὐσιώδη κεκτημένων ἐνέργειαν. Εἰ δέ γε πάλιν ὑποστατικήν, πρὸς τῇ καινῇ δόξῃ (τίς γὰρ ὁ λέγων ὑποστατικὴν ὑπάρχειν ἐνέργειαν;), καὶ οὕτως ἀλλότριον τοῦ Πατρὸς κατ' ἐνέργειαν αὐτὸν ὁ τοιοῦτος ἀποφαίνει λόγος, εἴπερ ὑποστατικὴν καὶ οὐ φυσικὴν ἔχει παρὰ τὸν Πατέρα ἐνέργειαν. Τοῖς γὰρ ὑποστατικοῖς ἰδιώμασι, τὴν πρὸς αὐτὸ κέκτηται διαφορὰν προδήλως ὁ Λόγος.

Καὶ «ἡ συγγενὴς δὲ καὶ δι' ἀμφοῖν ἐπιδεδειγμένη μία» πάλιν «ἐνέργεια», κατὰ τὸν ἀοίδιμον Κύριλλον, οὐκ ἐπ' ἀναιρέσει τῆς τῶν κατὰ φύσιν ἐνεργειῶν οὐσιώδους διαφορᾶς, τῶν ἐξ ὧν καὶ ἐν αἷς ὑπάρχει ὁ εἷς καὶ μόνος Χριστὸς ὁ Θεός, ἀλλ' ἐπὶ συστάσει τῆς ἄκρας τούτων ἑνώσεως εἴρηται τῷ διδασκάλῳ. Καὶ ἔοικέ πως δι' ἄλλων φωνῶν, τὸν θεοφάντορα Διονύσιον ἐκμιμεῖσθαι. Ἵνα γὰρ δόξῃ μὴ γυμνὸν ὄντα τοῦτον Θεόν, μήτε ψιλὸν αὖθις ἄνθρωπον, μήτε ἰδίᾳ Θεὸν ἀσωμάτως ἐνεργοῦντα, μήτε ἰδίᾳ ἄν-

---

6. Προφέροντας δηλαδὴ μαζὶ τὸ Θεὸς καὶ ἄνθρωπος.

ἐνέργεια ποὺ διατυπώθηκε ἀπὸ τὸ δάσκαλο μὲ πρόσφορη ὀνομασία, σημαίνει περιληπτικά, ὅπως εἶναι προφανές, τὴ διπλῆ ἐνέργεια ἐκείνου ποὺ εἶναι διπλὸς στὴ φύση. Γιατὶ θεία καὶ ἀνδρική, δηλαδὴ ἀνθρώπινη, τὴν διακήρυξε πρόδηλα ἐπειδὴ ἐκφέρεται συνηνωμένη[6], καὶ ὄχι ἁπλά. Γι' αὐτὸ οὔτε μὲ ἀριθμὸ τὴν καθόρισε[7], ἂν καὶ τὴ δίδαξε σὰν μία, ἐπισημαίνοντας τὴν ἕνωση τῶν φυσικῶν ἐνεργειῶν, ἡ ὁποία δὲν βλάπτει τὴ φυσική τους διαφορά, ὅπως ἀκριβῶς καὶ τὴ διαφορὰ τῶν οὐσιῶν ἡ ἀδιάσπαστη ἕνωσή τους, γιατί, σύμφωνα μ' αὐτοὺς ποὺ λένε, Ἂν εἶχε μία ἐνέργεια καὶ αὐτὴ ἦταν θεανδρική, ἂν ὁ Λόγος ποὺ σαρκώθηκε εἶχε ὡς μία φυσικὴ αὐτὴ τὴν ἐνέργεια, πῶς νὰ χωριστεῖ σὲ δύο ἡ μία κατὰ τὴ φύση ἐνέργεια, καὶ μὲ ποιὸ λόγο τὶς διαφορετικὲς οὐσίες ἡ μία ἐνέργεια θὰ τὶς συγκροτήσει καὶ θὰ τὶς ὁρίσει σὲ ἕνα, κάνοντας νὰ ἔχει κάθε μία ἀπὸ τὶς δύο τὴν ἀπαραλλαξία κατὰ τὴν οὐσία πρὸς τὰ ὁμογενῆ, καὶ πάλι τὴ διαφορὰ κατὰ τὴν οὐσία πρὸς τὰ ἑτερογενῆ; Καὶ θ' ἀποσιωπήσω, ὅτι ἐξέπεσε ἀπὸ τὴ φυσικὴ συγγένεια πρὸς τὸν Πατέρα καὶ ἐμᾶς, ἐπειδὴ οὔτε ἐκεῖνος οὔτε ἐμεῖς ἔχομε θεανδρικὴ τὴν ἔμφυτη ἐνέργεια τῆς οὐσίας μας. Κι ἂν πάλι πῶ ὑποστατική, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν καινούργια ἄποψη (γιατὶ ποιὸς λέγει ὅτι ὑπάρχει ὑποστατικὴ ἐνέργεια;), καὶ ἔτσι ὁ λόγος αὐτὸς τὸν ἀποδεικνύει ἀλλότριο ἀπὸ τὸν Πατέρα κατὰ τὴν ἐνέργεια, ἂν βέβαια ἔχει ὑποστατικὴ καὶ ὄχι φυσικὴ ἐνέργεια ἀντίθετα μὲ τὸν Πατέρα. Γιατὶ μὲ τὰ ὑποστατικὰ ἰδιώματα εἶναι προφανὲς ὅτι ὁ Λόγος διαφέρει ἀπὸ αὐτόν.

Καὶ «ἡ συγγενὴς καὶ μὲ τὰ δύο ἀποδεδειγμένη μία», πάλι, ἐνέργεια, σύμφωνα μὲ τὸν ἀείμνηστο Κύριλλο, δὲν εἰπώθηκε ἀπὸ τὸ δάσκαλο γιὰ νὰ ἀναιρεθεῖ ἡ οὐσιώδης διαφορὰ τῶν φυσικῶν ἐνεργειῶν, ἀπὸ τὶς ὁποῖες καὶ μὲ τὶς ὁποῖες ὑπάρχει ὁ ἕνας καὶ μόνος Χριστὸς ὁ Θεός, ἀλλὰ γιὰ νὰ συντελεσθεῖ ἡ πλήρης ἑνότητά τους. Καὶ φαίνεται κατὰ κάποιο τρόπο νὰ μιμεῖται μὲ ἄλλες διατυπώσεις τὸ θεοφάντορα Διονύσιο. Γιὰ νὰ μὴ νομισθεῖ δηλαδὴ ὅτι πρόκειται γιὰ γυμνὸ Θεό, οὔτε πάλι γιὰ ἁπλὸ ἄνθρωπο, ποὺ δὲν εἶναι οὔτε Θεὸς ποὺ ἐνεργεῖ χωριστὰ δίχως σῶμα, οὔτε ἄνθρωπος ποὺ πράττει χωριστὰ σύμφωνα μὲ τὴ γνώμη του,

---

[7] Λέγοντας π.χ. «μίαν τινά».

θρωπον τὰ κατὰ γνώμην πράττοντα, ἀλλὰ Θεὸν σεσαρκωμένον καὶ τελείως δι' ἡμᾶς ἐνανθρωπήσαντα, θεϊκῶς ἅμα καὶ ἀνθρωπικῶς τὸν αὐτὸν ἐνεργοῦντα, ἔφησεν, ὡς οὐ λόγῳ μόνον καὶ τοῖς θεοπρεπέσιν ἐπιτάγμασιν ἐνεργὸς εὑρίσκεται ὁ Σωτὴρ ἐν τῷ τοὺς νεκροὺς διανιστᾷν καὶ θεραπεύειν πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν, ἀλλὰ συνεργάτιν ὥσπερ τινὰ πρὸς τοῦτο δὴ μάλιστα τὴν ἁγίαν αὐτοῦ παραλαμβάνειν ἠπείγετο σάρκα, τοῦτο ποιῶν μὲν ὡς Θεὸς τῷ παντουργῷ αὐτοῦ προστάγματι, ζωοποιῶν δὲ αὖ πάλιν καὶ τῇ ἀφῇ τῆς ἡνωμένης αὐτῷ καθ' ὑπόστασιν ἁγίας σαρκός, ἵνα δείξῃ καὶ ταύτην ζωοποιεῖν δυναμένην διὰ τῆς οὐσιώδους αὐτοῦ ἐνεργείας, ἧς ἐστι κυρίως ἡ ἀφή, ἡ φωνή, καὶ ὅσα τοιαῦτα. Εἶτα, ὡς ἔδειξε τὰς φυσικὰς ἐνεργείας αὐτοῦ, τοῦ ἐξ ἀμφοῖν συγκειμένου Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ, σωζομένας τελείως, τὴν τῆς θεότητος αὐτοῦ διὰ τοῦ παντουργοῦ προστάγματος, τὴν δὲ τῆς ἀνθρωπότητος αὐτοῦ διὰ τῆς ἀφῆς, παρέστησε ταύτας ἡνωμένας διόλου τῇ πρὸς ἀλλήλας συμφυΐᾳ καὶ περιχωρήσει, ὡς μίαν διὰ τὴν ἕνωσιν αὐτοῦ τε τοῦ Λόγου καὶ τῆς παναγίας αὐτοῦ σαρκὸς δείκνυσθαι τὴν ἐνέργειαν, οὐ φυσικήν, οὐχ ὑποστατικὴν (οὐ γάρ τι τοιοῦτον εἴρηκεν ὁ διδάσκαλος), ἀλλὰ συγγενῆ τοῖς μέρεσι, δι' ὧν, ὡς εἴρηται, κατά τε πρόσταγμα παντουργόν, κατά τε ἀφὴν χειρὸς ἐπεδείκνυτο.

Δέδεικται τοίνυν πρὸς αὐτῆς τῆς ἱερᾶς τοῦ σοφοῦ διδασκαλίας, ὡς καὶ τὴν διαφορὰν τῶν φυσικῶν ἐνεργειῶν, ὥσπερ οὖν καὐτῶν τῶν φύσεων ὧν καὶ εἰσί, διαγορεύει φυλαττομένην καὶ μετὰ τὴν ἕνωσιν, καὐτὴν τὴν ἕνωσιν αὖθις ὁρίζεται· τὴν μὲν ἐν τῷ λέγειν, πρόσταγμα παντουργὸν καὶ ἀφήν, τὴν δὲ τῷ λέγειν, μία τε καὶ συγγενῆ, δι' ὧν πᾶσαν συναίρεσίν τε καὶ διαίρεσιν τοῦ κατὰ Χριστὸν μυστηρίου μεγαλοφυῶς ἀποπέμπεται, οἱ δὲ μὴ οὕτω λαμβάνοντες, ἀλλ' ὡς μίαν Λόγου τε καὶ σαρκὸς τὴν συγγενῆ νοοῦντες ἐνέργειαν, τὴν Εὐτυχοῦς καὶ Ἀπολιναρίου συνουσίωσιν δογματίζουσι. Δεῖ τοιγαροῦν ἐν πᾶσι καὶ τὸν λόγον ἀλώ-

ἀλλὰ εἶναι Θεὸς ποὺ ἔλαβε σάρκα κι ἔγινε τέλειος ἄνθρωπος γιὰ μᾶς, Θεὸς ποὺ ὁ ἴδιος ἐνεργοῦσε σὰν Θεὸς μαζὶ καὶ σὰν ἄνθρωπος, γι' αὐτὸ εἶπε ὅτι δὲν βρίσκεται μὲ τὸ λόγο μόνο καὶ τὶς θεῖες διαταγές του ὁ Σωτήρας νὰ ἐνεργεῖ τὶς ἀναστάσεις τῶν νεκρῶν καὶ τὶς θεραπεῖες κάθε νόσου καὶ κάθε ἀδυναμίας[8], ἀλλὰ βιαζόταν νὰ παραλάβει σὰν κάποια συνεργάτη του σ' αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ ἔργο τὴν ἁγία του σάρκα. Καὶ τὸ ἔκανε αὐτὸ ὡς Θεὸς μὲ τὴν παντοδύναμη προσταγή του καὶ ἐπίσης ζωοποιώντας καὶ μὲ τὸ ἄγγιγμα τῆς ὑποστατικὰ ἑνωμένης μαζί του ἅγιας σάρκας, γιὰ νὰ δείξει ὅτι μπορεῖ κι αὐτὴ νὰ ζωοποιεῖ μὲ τὴν οὐσιώδη ἐνέργειά του, ποὺ κύρια ἐκδήλωσή της εἶναι ἡ ἀφή, ἡ φωνὴ καὶ ὅσα παρόμοια. Κι ἔπειτα, ὅπως ἔδειξε ὅτι διατηροῦνται τέλειες οἱ φυσικὲς ἐνέργειές του, τοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ, ποὺ ἀποτελεῖται κι ἀπὸ τὶς δύο, ἡ ἐνέργεια τῆς θεότητάς του μὲ τὸ παντοδύναμο πρόσταγμα καὶ τῆς ἀνθρωπότητάς του μὲ τὸ ἄγγιγμα, τὶς παρέστησε ἑνωμένες τέλεια μὲ τὴ συμφυΐα τους καὶ τὴν ἀλληλοπεριχώρησή τους, ὥστε νὰ ἐμφανίζεται μία ἡ ἐνέργεια χάρη στὴν ἕνωση τοῦ ἰδίου τοῦ Λόγου καὶ τῆς πανάγιας σάρκας του, ὄχι φυσικὴ ἕνωση, οὔτε ὑποστατικὴ (δὲν εἶπε τίποτε τέτοιο ὁ δάσκαλος), ἀλλὰ συνδεδεμένη μὲ τὰ μέρη, μὲ τὰ ὁποῖα, ὅπως ἔχει λεχθεῖ, ἐκδηλωνόταν καὶ ὡς παντοδύναμο πρόσταγμα καὶ ὡς ἄγγιγμα τοῦ χεριοῦ του.

Μᾶς ἔδειξε λοιπὸν ἡ εὐσεβὴς αὐτὴ διδασκαλία τοῦ σοφοῦ δασκάλου ὅτι καὶ ἡ διαφορὰ τῶν φυσικῶν ἐνεργειῶν φυλάγεται μετὰ τὴν ἕνωση, ὅπως βέβαια καὶ ἡ διαφορὰ τῶν φύσεων ἀπὸ τὶς ὁποῖες προέρχονται. Κι ἀμέσως καθορίζει αὐτὴν τὴν ἕνωση· τὴ μία τὴν καθορίζει μὲ τὸ νὰ μιλᾶ γιὰ πρόσταγμα παντοδύναμο καὶ ἀφή, καὶ τὴν ἄλλη μὲ τὸ νὰ τὴν ὀνομάζει μία καὶ συγγενῆ, μὲ τὰ ὁποῖα μὲ τρόπο μεγαλοφυῆ ἀναιρεῖ κάθε συναίρεση καὶ διαίρεση τοῦ μυστηρίου τοῦ σχετικοῦ μὲ τὸν Χριστό. Ἐκεῖνοι ὅμως ποὺ δὲν ἀντιλαμβάνονται ἔτσι τὸ πράγμα, ἀλλὰ θεωροῦν ὡς μία τὴ συγγενὴ ἐνέργεια τοῦ Λόγου καὶ τῆς σάρκας, δογματίζουν τὴν ἕνωση οὐσιῶν τοῦ Εὐτυχοῦς καὶ τοῦ Ἀπολιναρίου. Πρέπει λοιπὸν σὲ

---

[8] Ματθ. 9, 35.

βητον διασώζειν, καὶ τὸν τῆς οἰκονομίας τρόπον διατηρεῖν ἀπαράφθαρτον, ἵνα μηδεμίαν ἡ πονηρὰ ξυνωρίς, ἡ διαίρεσις, φημί, καὶ ἡ σύγχυσις, κατὰ τῆς ἀληθείας σχοίη παρείσδυσιν.

Κατὰ ταύτην οὖν καὶ τὰς ἄλλας, εἴπερ εὑρεθεῖεν, μοναδικὰς τῶν ἁγίων Πατέρων φωνάς, τὴν εὐσεβῆ διάνοιαν ἐκληπτέον, καὶ μηδαμῶς εἰς ἀντίφασιν ταύτας πρὸς τὰς τῶν ἁγίων δυϊκὰς ἐκδεξώμεθα, γινώσκοντες, ὡς καὶ αὗται πρὸς τὴν διαφορὰν κατὰ τῆς συγχύσεως ἰσχυραί, κἀκεῖναι πρὸς τὴν ἕνωσιν κατὰ διαιρέσεως ἀσφαλεῖς, ἀλλ' ἄμφω, καὶ ταύτας κἀκείνας, ψυχῇ τε καὶ στόματι περιχαρῶς ἀσπασώμεθα καὶ ὀρθοδόξως ὁμολογήσωμεν, καὶ διὰ τῶν κατὰ προφορὰν δοκούντων πως ἐναντίων φωνῶν, τοὺς κατὰ διάνοιαν ἐναντίους ἐπίσης ἑαυτοῖς καὶ ἀλλήλοις, καὶ τῇ ἀληθείᾳ, σοφῶς τροπωσώμεθα, καὶ τῆς ἡμετέρας αὐλῆς, ἤγουν τῆς καθολικῆς τοῦ Θεοῦ καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, ἀνδρικῶς ἐξελάσωμεν, καὶ μήθ' ὅλως τὴν οἱανοῦν πάροδον κατὰ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως τοῖς ληστρικῶς ὅρια πατρικὰ μηχανωμένοις μεταίρειν παράσχωμεν, τῷ διαρρίπτειν τι τῶν εὐσεβῶν ὅπλων τε καὶ δογμάτων, δι' ὧν γίνεσθαι πέφυκεν ἡ ἐκείνων καταστροφὴ καὶ ἀναίρεσις.

Πλὴν κἀκεῖνο γινώσκειν χρεών, ὡς ἐπί τε φύσεων καὶ φυσικῶν ἐνεργειῶν, καὶ μοναδικὰς πρὸς ταῖς δυϊκαῖς φωναῖς τῶν ἁγίων Πατέρων εὑρίσκομεν, ὡς, «τὴν μίαν φύσιν τοῦ Θεοῦ Λόγου σεσαρκωμένην», καί, «τὴν Θεανδρικὴν ἐνέργειαν», καὶ «τὴν συγγενῆ καὶ δι' ἀμφοῖν ἐπιδεδειγμένην», ἐπὶ δὲ φυσικῶν θελημάτων οὐδεμίαν μοναδικήν, ὡς ἐμὲ γινώσκειν, τὸ παράπαν ἐκφώνησιν εὑρεῖν δυνατόν, ἀλλὰ τὰς ἐν ἀντωνυμίαις καὶ ἀριθμῷ δυϊκὰς σημασίας. Πῶς οὖν καὶ τίνι λόγῳ, κἂν προσεξετάσαι δεχώμεθα παντελῶς, ἓν ἢ δύο θελήματα χρὴ λέγειν ἐπὶ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ, τῆς τῶν Πατέρων νομοθεσίας καὶ διδασκαλίας δύο

ὅλα καὶ τὸ λόγο νὰ τὸν διασώζουμε ἀλώβητο, καὶ τὸν τρόπο τῆς οἰκονομίας νὰ τὸν διατηροῦμε ἄθικτο, γιὰ νὰ μὴν παρεισδύσει καθόλου πολεμώντας τὴν ἀλήθεια τὸ πονηρὸ ζευγάρι, ἐννοῶ τὴ διαίρεση καὶ τὴ σύγχυση.

Σύμφωνα λοιπὸν μ' αὐτὴν καὶ τὶς ἄλλες, ἂν βέβαια βρεθοῦν, μοναδικὲς διατυπώσεις τῶν ἁγίων πατέρων, πρέπει νὰ τὶς ἐκλάβομε μὲ τὴν εὐσεβῆ ἔννοια καὶ νὰ μὴ τὶς δεχθοῦμε καθόλου ὡς ἀντιφάσκουσες πρὸς τὶς δυϊκὲς διατυπώσεις τῶν ἁγίων, γνωρίζοντας ὅτι καὶ αὐτὲς ἔχουν ἰσχυρὴ τὴ διαφορὰ κατὰ τῆς σύγχυσης, κι ἐκεῖνες εἶναι ἀσφαλεῖς γιὰ τὴν ἕνωση κατὰ τῆς διαίρεσης, ἀλλὰ νὰ τὶς δεχθοῦμε μὲ πολλὴ χαρὰ στὴν ψυχὴ καὶ τὸ στόμα καὶ τὶς δύο, κι αὐτὲς κι ἐκεῖνες, καὶ νὰ τὶς ὁμολογήσομε μὲ ὀρθόδοξο φρόνημα. Καὶ μὲ τὶς γνῶμες, ποὺ κατὰ τὴν ἔκφρασή τους φαίνονται πὼς εἶναι ἀντίθετες, ἂς κατατροπώσομε μὲ σοφία ἐκείνους ποὺ εἶναι στὸ πνεῦμα ἐξίσου ἀντίθετοι μὲ τὸν ἑαυτό τους καὶ μεταξύ τους καὶ μὲ τὴν ἀλήθεια, κι ἂς τοὺς ἀπομακρύνομε ἀποφασιστικὰ ἀπὸ τὴν αὐλή μας, δηλαδὴ τὴν καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ, κι ἂς μὴ δώσομε καθόλου ὁποιαδήποτε εἴσοδο γιὰ νὰ στραφοῦν κατὰ τῆς ὀρθόδοξης πίστης σὲ ὅσους μηχανεύονται τρόπους νὰ μετακινήσουν ληστρικὰ πατρογονικὰ ὅρια[9] μὲ τὸ νὰ γκρεμίζουν κάποιο ἀπὸ τὰ εὐσεβῆ ὅπλα καὶ δόγματα, μὲ τὰ ὁποῖα γίνεται συνήθως ἡ καταστροφὴ καὶ ἡ ἀναίρεση ἐκείνων.

Πρέπει ὅμως νὰ γνωρίζετε κι ἐκεῖνο· ὅτι γιὰ τὶς φύσεις καὶ τὶς φυσικὲς ἐνέργειες μαζὶ μὲ τὶς δυϊκὲς φωνὲς τῶν ἁγίων πατέρων βρίσκομε καὶ μοναδικές, ὅπως τὴ ρήση «μία φύση τοῦ Θεοῦ Λόγου μὲ σάρκα», καὶ «θεανδρικὴ ἐνέργεια» καὶ «συγγενὴς ποὺ παρουσιάζεται καὶ μὲ τὶς δύο». Γιὰ τὰ φυσικὰ ὅμως θελήματα, ἀπ' ὅσο γνωρίζω ἐγώ, δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ βροῦμε καμμιὰ μοναδικὴ διατύπωση, ἀλλὰ τὶς δυϊκὲς σημασίες μὲ τὶς ἀντωνυμίες καὶ τὸν ἀριθμό. Πῶς λοιπὸν καὶ γιὰ ποιὸ λόγο, ἔπειτα ἀπὸ μιὰ πλήρη πρόσθετη ἐξέταση, πρέπει νὰ λέμε γιὰ τὸ Χριστὸ τὸ Θεὸ ἕνα ἢ δύο θελήματα, τὴ στιγμὴ ποὺ ἡ νομοθεσία καὶ ἡ διδασκαλία τῶν πατέρων

---

[9] Ματθ. 22, 28.

φυσικὰ θελήματα παρακελευομένης ὁμολογεῖν ἐπ᾽ αὐτοῦ καὶ πρεσβεύειν, καθὰ καὶ φύσεις αὐτάς, καὶ τὰς τούτων φυσικὰς ἐνεργείας, μέχρι τοῦ γινώσκειν τὴν διαφοράν;

Τούτων μοι παρεκβατικῶς νῦν λελεγμένων πρὸς τὴν σὴν θεοτίμητον ἁγιστείαν, παρακαλῶ τὴν ἐπ᾽ αὐτοῖς, ἢ μὴ προσηκόντως ρηθεῖσιν, ἢ μὴ νοηθεῖσι καλῶς, συγγνώμη ὁμοῦ καὶ διόρθωσίν μοι χαρίσαθαι, φιλαγάθῳ πατρικῆς εὐσπλαγχνίας στοργῇ καὶ μιμήσει, καὶ Χριστῷ τῷ Θεῷ με παραθέσθαι, τῷ σὺν Πατρὶ καὶ Πνεύματι ἁγίῳ δοξαζομένῳ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΣΧΟΛΙΑ

α. Ἄτοπον, φησί, τὸ ἓν θέλημα μερίζεσθαι (τοῦτο γὰρ ἀναγκάζει ἡ φυσικὴ συγγένεια), καὶ τὸ μὲν ἥμισυ τῇ μιᾷ, τὸ δὲ λοιπὸν τῇ λοιπῇ φύσει δίδοσθαι, καὶ οὕτως ἀλλοτριοῦν τὸν Χριστὸν τοῦ Θεοῦ καὶ ἡμῶν, ὡς οὐκ ἐχόντων σύνθετον θέλημα.

β. Ὅτι τὴν διαφοράν, καὶ τὴν ἕνωσιν οἱ Πατέρες κατὰ τῆς συγχύσεως καὶ τῆς ὁμοτίμου αὐτῇ διαιρέσεως ἐδογμάτισαν.

γ. Ὁ Νεῖλος. Ἔστιν ὑποστατική, ἀλλ᾽ ἐφ᾽ ἡμῶν ἡ παράλογος, δι᾽ ἣν ἄνθρωπος ὁ Θεός, ἵν᾽ ἐπανασώσῃ τὸν ἄνθρωπον, ἀπαλλάξας ταύτης, ὅσοι φόβῳ θανάτου διὰ παντὸς τοῦ ζῆν ἔνοχοι ἦσαν δουλείας, ἤγουν ὅσοι φοβούμενοι τὴν ὀδύνην, τὴν ἡδονὴν περιεποιοῦντο, τὴν μητέρα τῆς ὀδύνης, τὴν τῆς φθορᾶς ἀρχηγόν, τὴν τοῦ θανάτου προαγωγὸν καὶ προμνήστριαν.

ὁρίζει νὰ ὁμολογοῦμε γι' αὐτὸν καὶ νὰ πιστεύομε δύο θελήματα, ὅπως καὶ δύο φύσεις, καὶ δύο φυσικὲς ἐνέργειες αὐτῶν[10], ὥστε νὰ γνωρίσομε τὴ διαφορά;

Ἔκανα αὐτὴ τὴν παρέκβαση πρὸς τὴν ἀπὸ τὸν Θεὸ τιμημένη ἁγιωσύνη σας, καὶ παρακαλῶ νὰ μοῦ χαρίσετε τὴ συγγνώμη καὶ τὴ διόρθωση γι' αὐτὰ ἂν ἢ δὲν εἰπώθηκαν ὅπως ἔπρεπε ἢ δὲν ἔγιναν ἀντιληπτὰ σωστά, μιμούμενοι τὴν εὐλογημένη στοργὴ τῆς εὐσπλαχνίας τοῦ Πατέρα, καὶ νὰ μὲ παραδώσετε στὰ χέρια τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ, ποὺ μαζὶ μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα δοξάζεται στὸν αἰώνα τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΣΧΟΛΙΑ

1. Εἶναι ἄτοπο, λέγει, νὰ διαιρεῖται τὸ ἕνα θέλημα· γιατὶ σ' αὐτὸ ὑποχρεώνει ἡ φυσικὴ συγγένεια, ὥστε τὸ μισὸ νὰ παραχωρεῖται στὴ μία καὶ τὸ ὑπόλοιπο στὴ λοιπὴ φύση, καὶ ἔτσι ν' ἀποξενώνεται ὁ Χριστὸς ἀπὸ τὸ Θεὸ καὶ ἐμᾶς, ἐπειδὴ δὲν ἔχομε σύνθετο θέλημα.

2. Οἱ Πατέρες δογμάτισαν τὴ διαφορὰ καὶ τὴν ἕνωση κατὰ τῆς σύγχυσης καὶ τῆς ὁμότιμής της διαίρεσης.

3. Ὁ Νεῖλος λέγει· Εἶναι ὑποστατικὴ (ἐνέργεια), ἀλλὰ εἶναι παράλογη γιὰ ἐμᾶς, ἐξαιτίας τῆς ὁποίας ὁ Θεὸς ἔγινε ἄνθρωπος γιὰ νὰ σώσει τὸν ἄνθρωπο· ἀφοῦ ἀπάλλαξε ἀπὸ αὐτὴν ὅσους ἀπὸ φόβο τοῦ θανάτου ἦταν ἔνοχοι δουλείας σὲ ὅλη τὴ διάρκεια τῆς ζωῆς τους[11]· δηλαδὴ ὅσοι, ἐπειδὴ φοβοῦνταν τὴν ὀδύνη, προσπαθοῦσαν ν' ἀποχτήσουν τὴν ἡδονή, ἡ ὁποία εἶναι μητέρα τῆς ὀδύνης, ἀρχηγὸς τῆς φθορᾶς, καὶ προαγωγὸς καὶ προμνήστρια τοῦ θανάτου.

---

[10] Ἀλλιῶς ἔχομε τὸν μονοθελητισμό.

[11] Ἑβρ. 2, 15.

ΙΣΟΝ

Ἐπιστολῆς γενομένης πρὸς τὸν ἁγιώτατον ἐπίσκοπον κύριον Νίκανδρον, παρὰ τοῦ ἐν ἁγίοις Μαξίμου, περὶ τῶν δύο ἐν Χριστῷ ἐνεργειῶν.

Αὐτός, θεοτίμητε καὶ παμμακάριε πάτερ, φερωνύμως ἔχων μετὰ τῆς ἀνδρείας τὴν κατὰ πάντων ἀφανῶς ἢ φανερῶς τὴν ἁγίαν τοῦ Θεοῦ καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν πολεμούντων ἐχθρῶν ἱερωτάτην νίκην, καὶ τὸν ὑπὲρ αὐτοῦ ἀειθαλῆ τοῖς χαρίσμασι καὶ ταῖς ἐνεργείαις τοῦ Πνεύματος ἀμαράντινον στέφανον, ἤδη κατ᾽ ἐλπίδας λαβὼν παρ᾽ αὐτοῦ καὶ ὡς ἐν χερσὶ κτησάμενος τοῦ κατὰ φύσιν ἐφετοῦ, διὰ τῆς πρὸς αὐτὸ τελείας συννεύσεως τὴν μακαρίαν ἀπόλαυσιν, κἀκ τούτου σαφῶς, εἴ καί τις ἄλλος, αὐτοῦ τοῦ Κυρίου κατατρυφῶν, πῶς ποτε καὶ τίνι τρόπῳ ταύτην προσάπτειν, κἂν λόγῳ ψιλῷ, μή τί γε διὰ τιμίων σου καὶ μακαρίων προσάγειν καταδέχῃ γραμμάτων τῷ ἀδρανεῖ καὶ δειλῷ καὶ μηδόλως εἰς παράταξιν Θεοῦ, καὶ τὸν αὐτοῦ καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ ἅγιον πόλεμον, τὰς τοῦ νοῦ πρακτικὰς δυνάμεις, ἢ τοὺς κατὰ ψυχήν, ὡσεί τινας δακτύλους χειρῶν, λογισμούς, μέχρι καὶ νῦν δεδιδαγμένῳ κινεῖν καὶ ταύτῃ τροποῦσθαι γενναίως τοὺς κατέναντι Κυρίου παντοκράτορος ῥήμασί τε καὶ δόγμασιν ἐπαιρομένους καὶ τῆς ἀγαθῆς γῆς ἐξελαύνειν, ἥτις ἐστὶν αὐτὸς ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ Θεὸς καὶ ἡ ταυτὸν ὀρθόδοξος πίστις, ἡ ὄντως

ΑΝΤΙΓΡΑΦΟ

Ἐπιστολῆς ποὺ ἔγινε πρὸς τὸν ἁγιώτατο ἐπίσκοπο κύριο Νίκανδρο, ἀπὸ τὸν μεταξὺ τῶν ἁγίων Μάξιμο, γιὰ τὶς δύο ἐνέργειες τοῦ Χριστοῦ.

Ἐσὺ ὁ ἴδιος, τιμημένε πατέρα μας ἀπὸ τὸ Θεὸ καὶ τρισμακάριε, φέροντας μαζὶ μὲ τὸ ὄνομα τῆς ἀνδρείας καὶ τὸ ὄνομα τῆς νίκης, πέτυχες μαζὶ μ' αὐτὴν τὴν ἱερότατη νίκη[1] ἐναντίον ὅλων ἐκείνων τῶν ἐχθρῶν ποὺ κρυφὰ ἢ φανερὰ πολεμοῦν τὴν ἁγία καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ, καὶ ποὺ γιὰ χάρη του ἔχεις ἤδη λάβει ἀπὸ αὐτὸν τὸν ἀειθαλῆ ἀμαράντινο στέφανο σύμφωνα μὲ τὶς ἐλπίδες σου μὲ τὰ χαρίσματα καὶ τὶς ἐνέργειες τοῦ Πνεύματος, καὶ ἐπειδὴ ἀπόχτησες καὶ κρατᾶς στὰ χέρια σου τὴ μακάρια ἀπόλαυση τοῦ κατὰ φύση ἐπιθυμητοῦ μὲ τὴν τέλεια συγκατάνευσή σου πρὸς αὐτό, καὶ ἐξαιτίας αὐτοῦ ἀπολαμβάνεις ὁλοκάθαρα ὅσο κανεὶς ἄλλος τὸν ἴδιο τὸν Κύριο, πῶς θὰ γίνει ποτὲ καὶ μὲ ποιό τρόπο, ἔστω καὶ μ' ἕνα ἁπλὸ λόγο μόνο νὰ τὴν προσγράψεις σ' ἐμένα κι ὄχι νὰ τὴν προσφέρεις μὲ τὰ πολύτιμα καὶ καλότυχα γράμματά σου στὸν ἄπραγο καὶ δειλὸ καὶ ποὺ δὲν ἔχω μάθει ὣς τώρα καθόλου ν' ἀνήκω στὴν παράταξη τοῦ Θεοῦ καὶ στὸ δικό του γιὰ χάρη του πόλεμο νὰ κινῶ τὶς πρακτικὲς δυνάμεις τοῦ νοῦ ἢ τοὺς λογισμοὺς τῆς ψυχῆς[2], ὅπως κινοῦμε τὰ δάχτυλα τῶν χεριῶν μας, καὶ ἔτσι νὰ κατατροπώνομε παλικαρίσια ἐκείνους ποὺ ὑψώνουν ἀνάστημα ἀπέναντι στὸν παντοκράτορα Κύριο μὲ λόγια καὶ διδασκαλίες, καὶ νὰ τοὺς ἐκδιώκομε ἀπὸ τὴν ἀγαθὴ γῆ, ποὺ εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Κύριος καὶ Θεός μας καὶ ἡ ὀρθόδοξη πίστη,

---

[1] Νίκανδρος: τὸ ἐτυμολογεῖ ἀπὸ τό, «νίκη» καὶ «ἀνδρεία».

[2] Ψαλμ. 143, 1.

παγία τῶν εὐσεβῶν δογμάτων ἕδρα καὶ σύστασις καὶ τῶν ἀρετῶν ἡ ἀέναος καρπογονία καὶ φύσις. Ἀλλὰ τοῦτο χριστομιμήτως πεποίηκας, ἵνα τὴν τούτου προδήλως εἰς ἐμέ, τὸν γνωμικῶς αὐτοῦ διεστηκότα καὶ τὴν μακρὰν ἀπ' αὐτοῦ τῆς κακίας, ὥσπερ τινὰ χώραν, ἕξιν ἐμπροθέτως οἰκοῦντα καὶ τὰ πάθη τῆς ἀτιμίας καθάπερ χοίρους δι' ἐνεργείας ἐκτρέφοντα, φιλάγαθον ἐπιδειξάμενος κένωσιν καὶ τῶν ἐνόντων σοι θείων κατορθωμάτων τῷ μεγέθει τῆς συγκαταβάσεως ὑποδείξας τὴν δύναμιν, εἰς ἔφεσιν ταύτης ἐγείρῃς καὶ πρὸς ἱερόν τινα καὶ μακάριον ζῆλον, ἀτρέπτως στομώσῃς τῆς παμπολύ με παρὰ πάντας βαρούσης νωθείας τε καὶ ἀμελείας τὸν φόρτον εἰς δύναμιν ἀπορριψάμενον, καὶ σὲ τῆς περὶ ἐμὲ τὸν πτωχὸν σοφῆς οἰκονομίας καὶ προμηθείας χάριν ἀποθαυμάσας, μακάριε, τὴν ἐν πλείοσιν ἔτεσι καὶ ἀρεταῖς θειοτέραις διατήρησιν, σοῦ τοῦ καλοῦ καὶ ἀγαθοῦ ποιμένος τε καὶ πατρός, μετὰ δακρύων, καίτοι λίαν ὑπάρχων ἁμαρτωλός, χαρισθῆναί μοι καὶ πᾶσιν ἐντενῶς καθικέτευσα τὸν Κύριον ἡμῶν καὶ Θεόν, ἵνα, ἔχοντές σε μάλιστα νῦν, ὅτε τῆς φύσει κὰ ὄντως ἀληθείας τὴν πρόρρησιν ἡ κατὰ τὴν ἔκβασιν τῶν πραγμάτων ἀλήθεια σαφῶς ἐπιστώσατο, καὶ θλῖψις, οἵα καθάπαξ οὐ γέγονεν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου, οὐδ' οὐ μὴ γένηται, πάντας πανταχῇ διὰ τὰς ἁμαρτίας κατέλαβε, τῇ τε πανσθενεῖ βακτηρίᾳ τῶν θεοπειθῶν προσευχῶν δυναμοῦντά τε καὶ ῥωννύοντα, καὶ τῇ πανιέρῳ σύριγγι τῆς θεοσόφου διδασκαλίας ὁδηγοῦντα καλῶς καὶ φωτίζοντα, καὶ εἰς τόπον χλόης τῆς ἀειζώου τῶν ἀρετῶν ἕξεως κατασκηνοῦντα διὰ τῆς πράξεως, καὶ ἐπὶ ὕδατος ἀναπαύσεως τῆς ἀειβλήστου τῶν ἱερῶν ἐν τοῖς δόγμασι χορηγίας ναμάτων ἐκτρέφοντα διὰ τῆς γνώσεως, καὶ εἰς τόπον ὀχυρὸν καὶ μάνδραν ὑψηλὴν τὴν καθολικὴν Ἐκκλησίαν, καὶ τὸν ταύτην δι' αἵματος οἰκείου καὶ ζωοποιοῦ κατὰ θέλησιν ἁρμοσάμενον Κύριον ποὺ εἶναι τὸ ἴδιο, ἡ πραγματικὰ ἀμετακίνητη ἑδραίωση καὶ συγκρότηση τῶν εὐσεβῶν δογμάτων καὶ ἡ ἀδιάκοπη καρπογονία καὶ καρποφορία τῶν ἀρετῶν; Αὐτὸ βέβαια τὸ ἔκανες μιμούμενος τὸν Χριστό. Καὶ ὁ φανερὸς σκοπός σου σ' ἐμένα, ποὺ εἶμαι μὲ τὴ θέλησή μου σὲ διάσταση μαζί του καὶ ποὺ ἐμπρόθετα κατοικῶ, ὅπως κάποια χώρα, τὴν ἕξη τῆς κακίας τὴν μακριὰ ἀπὸ αὐτὸν καὶ ποὺ ἐκτρέφω μὲ τὶς πράξεις μου σὰν χοίρους τὰ πάθη τῆς ἀτιμίας[3], νὰ μοῦ δείξεις φιλάγαθη κένωση[4], καὶ ὑποδεικνύοντάς μου μὲ τὸ μέγεθος τῆς συγκατάβασής σου τὴ δύναμη τῶν θείων κατορθωμάτων ποὺ ὑπάρχουν σ' ἐσένα, νὰ μὲ κινήσεις στὴν ἐπιθυμία της καὶ νὰ μὲ στρέψεις ἀμετάτρεπτα σὲ κάποιον ἱερὸ καὶ μακάριο ζῆλο, ἀφοῦ ἀπορρίψω τὸ φορτίο ποὺ μὲ βαραίνει περισσότερο ἀπὸ ὅλες τῆς ραθυμίας καὶ τῆς ἀμέλειας γιὰ χάρη αὐτῆς τῆς δύναμης. Κι ἀφοῦ ἀποθαύμασα ἐσένα, μακάριε, ἐξαιτίας τῆς σοφῆς οἰκονομίας καὶ φροντίδας σου γιὰ μένα, μὲ δάκρυα ἱκέτευσα τὸν Κύριο καὶ Θεό μας νὰ σὲ διατηρήσει γιὰ πολλὰ χρόνια καὶ σὲ ἀρετὲς ὅλο καὶ θεϊκότερες, κάνοντας ἐσένα τὸν καλὸ ποιμένα καὶ πατέρα δῶρο, ἂν καὶ εἶμαι πολὺ ἁμαρτωλός, σ' ἐμένα καὶ σ' ὅλους, ὥστε νὰ σὲ ἔχομε τώρα κατ' ἐξοχὴν ὡς ἐκεῖνο ποὺ ἀποτελεῖ τὸ προμήνυμα τῆς φύσει καὶ πραγματικῆς ἀλήθειας καὶ ποὺ τὸ βεβαίωσε σαφῶς κατὰ τὴν ἔκβαση τῶν πραγμάτων ἡ ἀλήθεια. Καὶ τέτοια θλίψη τοὺς κατέλαβε ὅλους ἐξαιτίας τῆς ἁμαρτίας σὲ κάθε μέρος, τέτοια ποὺ ποτὲ δὲν ἔγινε ἀπὸ καταβολῆς κόσμου καὶ οὔτε θὰ γίνει[5]. Καὶ μὲ τὴν παντοδύναμη βακτηρία τῶν προσευχῶν, ποὺ πείθουν τὸν Θεό, νὰ μὲ δυναμώνεις καὶ νὰ μ' ἐνισχύεις καὶ μὲ τὸν πανίερο αὐλὸ τῆς θεόσοφης διδασκαλίας νὰ μ' ὁδηγεῖς σωστὰ καὶ νὰ μὲ φωτίζεις καὶ νὰ μὲ βάλεις νὰ κατασκηνώσω γιὰ τὶς πράξεις μου σὲ χλοερὸ λιβάδι τῆς ἀείζωης ἕξης τῶν ἀρετῶν, καὶ νὰ μὲ τρέφεις μὲ τὴ γνώση πάνω στὰ νερὰ ποὺ ἀναπαύουν[6] τῆς ἀναβλύζουσας ἀδιάκοπα χορηγίας τῶν ἱερῶν ναμάτων τῶν δογμάτων. Καὶ ἔτσι, διασώζοντάς με μὲ ἀσφάλεια σὲ τόπο ὀχυρὸ καὶ ὑψηλὴ μάντρα, τὴν καθολικὴ δηλαδὴ Ἐκκλησία καὶ τὸν Κύριο ποὺ τὴν νυμφεύ-

---

[3] Λουκᾶ 15, 13.
[4] Ρωμ. 1, 26.
[5] Ματθ. 24, 21.
[6] Ψαλμ. 22, 2.

ἀσφαλῶς διασώζοντα, τῆς τῶν ἐναντίων ἐλευθερωθῶμεν καταδρομῆς, οἳ προσφόρου καιροῦ τῆς τοῦ παντὸς δραξάμενοι ταραχῆς καὶ συγχύσεως, τὸ μέγα τῆς τῶν ἁπάντων σωστικῆς οἰκονομίας Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ καὶ ἀπόρρητον, ὡς πάντας αἰῶνας καὶ χρόνους, καὶ τοὺς ἐν αἰῶσι καὶ χρόνῳ φυσικῶς περιγράφον, συγχεῖν μηχανῶνται μυστήριον, οἷα τῆς ἐξ ἡμῶν νοερῶς τε καὶ λογικῶς ἐψυχωμένης, ὑπ' αὐτοῦ κατ' εὐδοκίαν Πατρὸς καὶ συνέργειαν ἁγίου Πνεύματος προσληφθείσης, καὶ αὐτῷ κατὰ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ὑπόστασιν ἑνωθείσης ἁγίας σαρκός, οὐκ ἐχούσης μετὰ τὴν ἕνωσιν τὰ προσόντα κατὰ φύσιν αὐτῇ, δίχα μόνης τῆς ἁμαρτίας, ὅτι μηδὲ τῆς φύσεως ἦν· μᾶλλον δέ, αὐτοῦ τοῦ σαρκωθέντος Λόγου καὶ δι' ἡμᾶς ἐνανθρωπήσαντος, τὰ τὴν ἡμετέραν φύσιν οὐσιωδῶς χαρακτηρίζοντα καθ' ἡμᾶς τελείως οὐ σώζοντα, ἀλλ' ἢ ταῦτα πρὸς τὴν ἑαυτοῦ θείαν μετασκευάσαντος φύσιν, καὶ ταύτῃ, τὸ ἐλλιπὲς τῆς οἰκείας θεότητος δείξαντος, δεομένης παρενθήκης τινὸς πρὸς τὴν κατ' οὐσίαν ἐντέλειαν, ἢ πάμπαν εἰς ἀνυπαρξίαν μεταχωρῆσαι ποιήσαντος, ὡς οὐ λίαν καλὰ καὶ τῆς αὐτοῦ δημιουργίας τὸ ἔργον ἐξαφανίσαντος τῷ μὴ κατὰ λόγον τινὰ καὶ σοφίαν αὐτὰ ποιῆσαι καὶ ἑνῶσαι πρὸς ἑαυτὸν καθ' ὑπόστασιν· ἐπεὶ πῶς, τὸ λόγῳ καὶ σοφίᾳ γενόμενον, ἐν αὐτῷ τῷ λόγῳ καὶ τῇ σοφίᾳ καθ' ἕνωσιν ἀδιασπάστως οὐ σώζεται; ἢ πῶς σωζόμενον καὶ μετὰ τὴν ἕνωσιν οὐχ ὁμολογεῖται; καὶ δι' ἥντινα αἰτίαν, ἵνα διὰ τῆς ὁμολογίας ὅτι γέγονεν ἄνθρωπος ὁ φύσει Θεὸς πιστευθῇ κατ' ἀλήθειαν; Ἢ τυχὸν οὐδὲ τὴν ἀρχὴν αὐτὰ τὰ φύσει προσόντα τῇ φύσει προσλαβὼν μετὰ τῆς φύσεως, ἀλλὰ ἄψυχόν τινα καὶ ἄλογον καὶ οὐδαμῶς ἐξ ἡμῶν ἢ ἡμῖν ὑπάρχουσαν ὁμοούσιον σάρκα λαβών, ἢ οὐδὲ λαβών, ἀλλ' ἄνωθεν καὶ ἀπ' ἀρχῆς συνουσιωμένην αὐτῷ κατενέγκας, ἥνωσεν ἑαυτῷ, καὶ τὴν δι' ἡμᾶς καὶ πρὸς ἡμᾶς οἰκονομίαν ἐφάντασεν, ἀνθρωπίνῳ σχήματι προσπελάσας ἡμῖν, ἀλλ' οὐκ ἀνθρωπίνῃ φύσει προσομιλήσας, ἵνα τὸ γένος ἅπαν τοῦ παλαιοῦ παραπτώματος ἀνασώσηται καὶ τοῦ δι' αὐτὸ κατακρίματος ἐλευθερώσῃ;

θηκε θέλοντας μὲ τὸ ζωοποιὸ αἷμα του, νὰ ἐλευθερωθοῦμε ἀπὸ τὴν καταδρομὴ τῶν ἀντιθέτων, ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ἅδραξαν τὸν πρόσφορο καιρὸ τῆς ταραχῆς καὶ τῆς σύγχυσης τοῦ παντὸς καὶ ποὺ μηχανεύονται τρόπους νὰ ταράξουν τὸν πρόσφορο καιρὸ τῆς σωστικῆς τῶν ὅλων οἰκονομίας τοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ τὸ μεγάλο καὶ ἀπόρρητο μυστήριο, ἀφοῦ περιγράφει φυσικὰ ὅλους τοὺς αἰῶνες καὶ χρόνους καὶ ὅσους ὑπάρχουν μέσα στοὺς αἰῶνες καὶ τοὺς χρόνους. Ὅτι δηλαδὴ ἡ ἅγια σάρκα ποὺ προσέλαβε ἀπὸ μᾶς μὲ θέλημα τοῦ Πατέρα καὶ τὴν συνέργεια τοῦ ἁγίου Πνεύματος καὶ ποὺ εἶχε ψυχὴ νοερὴ καὶ λογικὴ καὶ ἑνώθηκε μαζί του σὲ μία καὶ τὴν ἴδια ὑπόσταση, μετὰ τὴν ἕνωση δὲν εἶχε τὶς ἰδιότητες ποὺ προσιδιάζουν στὴ φύση της (δὲν προσιδιάζει ἡ ἁμαρτία μόνο, ἐπειδὴ δὲν ἦταν τῆς φύσης της), ἢ καλύτερα ὁ ἴδιος ὁ Λόγος ποὺ σαρκώθηκε καὶ ἐνανθρώπησε γιὰ μᾶς δὲν διασώζει τελείως ὅσα χαρακτηρίζουν τὴν οὐσία τῆς φύσης μας, ἀλλὰ ἢ αὐτὸς τὰ τροποποίησε σύμφωνα μὲ τὴ θεία φύση του καὶ ἔτσι ἔδειξε τὴν ἔλλειψη τῆς θεότητας, ποὺ ἤθελε κάποια προσθήκη γιὰ τὴν ἐντέλεια κατὰ τὴν οὐσία, ἢ τὰ ἔκανε νὰ περάσουν τελείως στὴν ἀνυπαρξία, ἐπειδὴ δὲν ἦταν πάρα πολὺ καλὰ καὶ ἐξαφάνισε τὸ ἔργο τῆς δημιουργίας του, ἐπειδὴ δὲν τὰ εἶχε ποιήσει γιὰ κάποιο λόγο καὶ μὲ κάποια σοφία καὶ δὲν τὰ εἶχε ἑνώσει μὲ τὸν ἑαυτό του καθ' ὑπόσταση. Γιατὶ πῶς εἶναι δυνατὸ ὅ,τι ἑνώθηκε μὲ ἕνωση ἀδιάσπαστα μὲ λόγο καὶ σοφία, μέσα στὸν ἴδιο τὸ Λόγο καὶ τὴ Σοφία νὰ μὴ διασώζεται; Ἢ πῶς, ἐνῶ σώζεται καὶ μετὰ τὴν ἕνωση, δὲν ὁμολογεῖται; Καὶ γιὰ ποιὰ αἰτία μὲ τὴν ὁμολογία νὰ πιστέψομε ἀληθινά, ὅτι ὁ φύσει Θεὸς ἔγινε ἄνθρωπος; Ἢ μήπως οὔτε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ εἶχε προσλάβει αὐτὰ τὰ φυσικὰ ἰδιώματα τῆς φύσης μὲ τὴν πρόσληψη τῆς φύσης, ἀλλὰ ἔλαβε κάποια ἄψυχη καὶ ἄλογη σάρκα, καὶ καθόλου βέβαια ἀπὸ ἐμᾶς οὔτε καὶ ὄντας ὁμοούσια σ' ἐμᾶς; Ἢ οὔτε τὴν ἔλαβε καὶ τὴν ἕνωσε μαζί του, ἀλλὰ τὴν κατέβασε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἑνωμένη μαζί του σὲ μία οὐσία, κι ἔδειξε τὴ γιὰ χάρη μας καὶ πρὸς ἐμᾶς οἰκονομία του, πλησιάζοντάς μας μὲ ἀνθρώπινη μορφή, ἀλλ' ὄχι μὲ ἀνθρώπινη φύση, γιὰ νὰ σώσει ὅλο τὸ γένος ἀπὸ τὸ παλαιὸ παράπτωμα καὶ νὰ τὸ ἐλευθερώσει ἀπὸ τὴν ἐξαιτίας του καταδίκη.

Ταῦτα γὰρ καὶ τούτων πλείω δοξάζουσιν, ὅσοι μὴ παντελείως ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ τὰ φυσικά, καὶ δίχα τῆς ἁμαρτίας, ὥσπερ καὶ τὰς φύσεις αὐτὰς σώζεσθαι κατὰ τοὺς ἁγίους Πατέρας ὀρθοδόξως ὁμολογοῦσι καὶ μετὰ τὴν ἕνωσιν. Οὐδὲ γὰρ τὴν θείαν φύσιν καὶ ἄκτιστον ἀνύπαρκτόν τε καὶ ἀθέλητον ἢ ἀνενέργητον καθορῶμεν, οὔτε μὴν τὴν κτιστὴν καθ᾽ ἡμᾶς καὶ ἀνθρωπίνην οὐσίαν ἀνύπαρκτόν τε καὶ ἀθέλητον ἢ ἀνενέργητον ἐπιγινώσκομεν. Καὶ εἰ μηδεμίαν τούτων ἔρημον ἐπιστάμεθα φυσικῆς ὑπάρξεως, θελήσεώς τε καὶ ἐνεργείας, ἐκ τούτων δέ, θείας φύσεως καὶ ἀνθρωπίνης φύσεως λέγω, καὶ ἐν ταύταις, καὶ τούτων ὑπόστασίς ἐστι κατ᾽ ἀλήθειαν ὁ εἷς καὶ μόνος Χριστὸς καὶ Υἱός, πῶς, εἴπερ φύσει κυρίως Θεὸς καὶ φύσει κυρίως ἄνθρωπος ὁ αὐτός, οὐχὶ καὶ θεῖον θέλημα καὶ ἐνέργειαν φύσει κυρίως, καὶ ἀνθρώπινον θέλημα καὶ ἐνέργειαν φύσει κυρίως εἶχε, μηδετέρου τούτων κατὰ φύσιν ὢν ἐλλιπής, δι᾽ ὧν ἐπαληθεύων τοῖς πράγμασι τὰ ὀνόματα, καὶ τούτοις αὖθις ἐπικυρῶν τὰ πράγματα, προδήλως ὁ αὐτὸς ἐγνωρίζετο, τά τε θεῖα καὶ ἀνθρώπινα φυσικῶς ἔχων καὶ θέλων καὶ ἐνεργῶν, κἀκ τούτου τὰ ἐξ ὧν καὶ ἐν οἷς καὶ ἅπερ ὑπῆρχε πιστευόμενος; Ἐπεί, τοῦ φυσικοῦ θελήματος καὶ τῆς οὐσιώδους ἐνεργείας ἀναιρουμένων, τῆς τε θείας καὶ ἀνθρωπίνης οὐσίας, τοῦ ἐκ τούτων καὶ ταύτας ὄντος καὶ σώζοντος κατὰ μίαν ὑπόστασιν, πῶς Θεὸς ἢ ἄνθρωπος ἔσται; Καὶ πῶς τοῦτο ἢ ἐκεῖνο κατ᾽ οὐσίαν ὑπάρχων δειχθήσεται, μὴ σώζων ἑκατέρας φύσεως ἀνελλιπῶς τὴν ἰδιότητα, πάσης ἁμαρτίας χωρίς; Τὸ γὰρ τῶν κατὰ φύσιν ἐκστᾶν, κἂν τῆς ἔξω τῆς οὐσίας γεγένηται, μηδεμίαν ὕπαρξιν ἔχον, ὅτι μηδὲ κίνησιν φυσικήν. «Τὸ γὰρ μηδεμίαν κίνησιν ἔχον», ἧ φησιν ὁ θεοφάντωρ καὶ μέγας ἅγιος Διονύσιος, «οὔτε ἔστιν, οὔτε τί ἐστι, οὔτε ἔστι τις αὐτοῦ παντελῶς θέσις». Διά τοι τοῦτο τὰς Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ φύσεις ὁμολογοῦντας ἡμᾶς, τὴν θείαν φημὶ καὶ τὴν καθ᾽ ἡμᾶς ἀνθρωπί-

Αὐτὰ λοιπὸν καὶ περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ διακηρύττουν, ὅσοι δὲν ὁμολογοῦν ὀρθόδοξα σύμφωνα μὲ τὶς ἅγιους Πατέρες, ὅτι στὸ Χριστὸ τὸν Θεὸ διασώζονται παντέλεια τὰ φυσικὰ ἰδιώματα, χωρὶς ὅμως τὴν ἁμαρτία, ὅπως καὶ οἱ ἴδιες οἱ φύσεις καὶ μετὰ ἀπὸ τὴν ἕνωση. Γιατὶ οὔτε τὴ θεία καὶ ἄκτιστη φύση τὴ βλέπομε χωρὶς ὕπαρξη καὶ θέληση καὶ ἐνέργεια, οὔτε βέβαια γνωρίζομε τὴ δημιουργημένη κι ἀνθρώπινη οὐσία δίχως ὕπαρξη καὶ θέληση καὶ ἐνέργεια. Κι ἂν καμμιὰ ἀπὸ τὶς δύο αὐτὲς δὲν τὴ γνωρίζομε χωρὶς φυσικὴ ὕπαρξη καὶ θέληση καὶ ἐνέργεια, κι ἀπὸ αὐτὲς –ἐννοῶ τὴ θεία καὶ τὴν ἀνθρώπινη φύση– καὶ σ' αὐτὲς καὶ αὐτῶν τῶν δύο ὁ ἕνας καὶ μόνος Χριστὸς καὶ Υἱὸς εἶναι ἡ ἀληθινή τους ὑπόσταση, πῶς, ἂν ἀπὸ τὴ φύση του εἶναι κυριολεκτικὰ Θεὸς κι ἀπὸ τὴ φύση του ὁ ἴδιος εἶναι κυριολεκτικὰ ἄνθρωπος, δὲν εἶχε καὶ θεῖο κυριολεκτικὰ θέλημα κι ἐνέργεια ἀπὸ τὴ φύση του καὶ ἀνθρώπινο θέλημα κυριολεκτικὰ καὶ ἐνέργεια ἀπὸ τὴ φύση του, χωρὶς νὰ εἶχε ἔλλειψη κατὰ φύση ἀπὸ κανένα ἀπὸ αὐτά, μὲ τὰ ὁποῖα ἐπαληθεύοντας μὲ τὰ πράγατα τὰ ὀνόματα καὶ μ' αὐτὰ πάλι βεβαιώνοντας τὰ πράγματα, ἀναγνωριζόταν ὁ ἴδιος ὁλοφάνερα πὼς εἶχε στὴ φύση του τὰ θεῖα μαζὶ καὶ τὰ ἀνθρώπινα καὶ ἤθελε καὶ ἐνεργοῦσε, κι ἀπὸ αὐτὸ πιστεύομε γι' αὐτὸν ὡς πρὸς τὸ ἀπὸ ποιά ἀποτελοῦνταν καὶ μέσα σὲ ποιὰ ὑπῆρχε καὶ αὐτὰ τὰ ὁποῖα ἦταν; Γιατί, ἂν ἀναιρεθοῦν τὸ φυσικὸ θέλημα καὶ ἡ οὐσιώδης ἐνέργεια, τόσο τῆς θείας ὅσο καὶ τῆς ἀνθρώπινης οὐσίας, ἐκείνου ὁ ὁποῖος ἀποτελεῖται ἀπὸ αὐτὲς καὶ εἶναι αὐτὲς οἱ ἴδιες καὶ τὶς διασώζει σὲ μία ὑπόσταση, πῶς θὰ εἶναι Θεὸς ἢ ἄνθρωπος; Καὶ πῶς θὰ φανεῖ ὅτι εἶναι αὐτὸ ἢ ἐκεῖνο ὡς πρὸς τὴν οὐσία, ἂν δὲν διασώζει χωρὶς ἔλλειψη τὴν ἰδιότητα τῆς κάθε μιᾶς ἀπὸ τὶς δύο φύσεις, χωρὶς ὅμως ἀπὸ κάθε ἁμαρτία; Γιατὶ τὸ νὰ βγεῖ ἔξω ἀπὸ τὸ φυσικὸ πλαίσιο, κι ἂν ἀκόμη ἔχει βγεῖ ἔξω ἀπὸ τὴ φύση τῆς οὐσίας, δὲν ἔχει καμμιὰ ὕπαρξη, ἀφοῦ δὲν ἔχει οὔτε φυσικὴ κίνηση. Γιατί, «ὅποιο δὲν ἔχει καμμιὰ κίνηση», ὅπως λέγει ὁ θεοφάντωρ μέγας Διονύσιος, «οὔτε γενικὰ ὑπάρχει, οὔτε εἶναι κάτι συγκεκριμένο, οὔτε ἔχει ὁλότελα κάποια θέση». Γι' αὐτὸ λοιπὸν ὅταν ὁμολογοῦμε τὶς φύσεις τοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ, τὴ θεία δηλαδὴ καὶ τὴν ἀνθρώπινη, πρὸς

νην, πρὸς βεβαίαν τῆς τε τούτων ὑπάρξεως πίστωσιν καὶ τῆς ἡμῶν περὶ αὐτῶν ὁμολογίας ἀλήθειαν, καὶ τὰ φυσικὰ τούτων ἰσαρίθμως δεῖ πάντως πρεσβεύειν θελήματα, καὶ τὰς οὐσιώδεις τοσαύτας ἐνεργείας ὁμολογεῖν, καὶ μηδένα αὐτῶν προφάσει δῆθεν τῆς καθ' ὑπόστασιν θείας ἑνώσεως ἀπομειοῦν ἢ ἐξαρνεῖσθαι τὸ σύνολον, γινώσκοντας, ὡς ἡ καθ' ὑπόστασιν ἕνωσις οὐδὲν παραβλάπτει τῶν φυσικῶν, καθάπερ οὐδὲ τὰς φύσεις αὐτάς, εἰ καὶ ταύτας εἰς ἓν ἄγει δι' ἑαυτῆς κατὰ τὴν μίαν ὑπόστασιν, τοῦ δύο, τῷ φυσικῷ λόγῳ ὑπάρχειν, οὐδαμῶς ἐξιστῶσα· ὥσπερ οὖν καὐτὰ δὴ λέγω τὰ φυσικὰ ἰδιώματα, τῇ πρὸς ἄλληλα συμφυΐᾳ διόλου πάλιν ἐνίζουσα, καὶ μηδέτερον τοῦ ἑτέρου χωρίς, ἢ τῆς θατέρου πρὸς θάτερον κοινωνίας ἐκτός, κατὰ τὸν τῶν Ρωμαίων πάπαν ἀοίδιμον Λέοντα θεωρεῖσθαι καθοτιοῦν συγχωροῦσα, τὴν τούτων οὐσιώδη καὶ φυσικὴν οὐκ ἀμαυροῖ παντελῶς, ἀλλὰ τελείως φυλάττει διαφοράν· τῷ γὰρ φυλάττειν φυλάττεται, καὶ τῷ συντηρεῖν συντηρεῖται. Μέχρι γὰρ τότε σαφῶς ἕνωσις πραγμάτων ἐστίν, ἕως ἂν ἡ τούτων σώζηται φυσικὴ διαφορά· ἐπεί, ταύτης παυσαμένης, παύεται πάντως κἀκείνη, τῇ συγχύσει τελείως ἀφανισθεῖσα.

Ταύτης τοιγαροῦν, λέγω δὲ τῆς ἑνώσεως, οὐ λυμαινομένης τοῖς πράγμασιν, οὐδὲ τῇ τούτων διαφορᾷ, ἀλλὰ μόνον τῇ κλήσει προσφυῶς ἑνοποιούσης τὰ κατ' αὐτήν, εἰσὶ πάντοτε καὶ πάντως ἀμειώτως ἐν αὐτῇ καὶ τελείως σωζόμενα, τὰ κατὰ φύσιν διάφορα, τὴν οἱανοῦν παρατροπὴν οὐ παθόντα καὶ σύγχυσιν, οὐκ ἐν οὐσίαις αὐταῖς, οὐ θελήμασιν, οὐκ ἐνεργείαις, οὐκ ἄλλῳ τινὶ φυσικῷ. Πῶς οὖν ἐπικάλυμμα τῆς ἰδίας, οὐκ οἶδ' ὅπως εὐφήμως εἰπεῖν, καλοφροσύνης, ταύτης τινὲς προφασίζονται, καὶ τὸν σαρκωθέντα Λόγον ἀθέλητον φύσει καὶ ἀνενέργητον τῷ καθ' ἡμᾶς, ἤγουν τῷ ἀνθρωπίνῳ, φασί, ἅτε κυρίως ἀψύχου καὶ ἀλόγου τῆς ἐξ ἡμῶν προσληφθείσης οὐσίας ἐν αὐτῷ τυγχανούσης; Τὸ γὰρ ἀνενέργητον, ἀκίνητόν τε καὶ ἄψυχον προδήλως ἐστί, καὶ τὸ μηδεμίαν λογικὴν θέλησιν ἔχον, ἄλογον σαφῶς καὶ ἀνόητον. Καὶ

ἀσφαλῆ βεβαίωση τῆς ὕπαρξης αὐτῶν καὶ τὴν ἀλήθεια τῆς ὁμολογίας μας γι' αὐτές, πρέπει νὰ πρεσβεύομε καὶ τὰ φυσικὰ αὐτῶν ἰσάριθμα μ' αὐτὲς θελήματα καὶ νὰ ὁμολογοῦμε τόσες ἐπίσης καὶ τὶς οὐσιώδεις ἐνέργειες, καὶ ὥς πρὸς τίποτε, μὲ τὴν πρόφαση τάχα τῆς θείας ἕνωσης κατὰ τὴν ὑπόσταση, νὰ μὴν τὶς μειώνομε ἢ νὰ τὶς ἀρνούμαστε ὁλικά, γνωρίζοντας ὅτι ἡ ἕνωση σὲ ὑπόσταση δὲν προξενεῖ βλάβη σὲ κανένα ἀπὸ τὰ φυσικά, ὅπως καὶ στὶς ἴδιες τὶς φύσεις, ἂν καὶ αὐτὴ ἡ ἴδια τὶς ὁδηγεῖ σὲ ἕνα σύμφωνα μὲ τὴ μία ὑπόσταση, χωρὶς βέβαια νὰ τὶς ἐξωθεῖ καθόλου νὰ ὑπάρχουν ἔξω ἀπὸ τὸ φυσικὸ λόγο τους ποὺ εἶναι τὸ δύο. Ὅπως ἀκριβῶς καὶ αὐτὰ ἴδια, ἐννοῶ τὰ φυσικὰ ἰδιώματα, τὰ ἑνοποιεῖ πάλι καθ' ὁλοκληρία μὲ τὴν μεταξύ τους συμφυΐα, καὶ κανένα ἀπὸ τὰ δύο χωρὶς τὸ ἄλλο, ἢ τὸ ἕνα ἔξω ἀπὸ τὴν κοινωνία μὲ τὸ ἄλλο, δὲν ἐπιτρέπει νὰ θεωρεῖται σὲ ὁτιδήποτε, σύμφωνα μὲ τὸν ἀοίδιμο πάπα τῆς Ρώμης Λέοντα, καὶ δὲν θολώνει καθόλου τὴν οὐσιώδη καὶ φυσική τους διαφορά, ἀλλὰ τὴν διατηρεῖ στὸ ἀκέραιο. Γιατὶ φυλάγεται μὲ τὸ νὰ φυλάγει καὶ συντηρεῖται μὲ τὸ νὰ συντηρεῖ. Καὶ μέχρι σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο ὑπάρχει ἡ ἕνωση τῶν πραγμάτων, ἐνόσω δηλαδὴ σώζεται ἡ φυσική τους διαφορά· γιατί, ὅταν αὐτὴ σταματήσει, παύει ὁπωσδήποτε κι ἐκείνη, ἀφανισμένη τελείως ἀπὸ τὴ σύγχυση.

Αὐτὴ λοιπόν, ἐννοῶ ἡ ἕνωση, ἐπειδὴ δὲν βλάπτει τὰ πράγματα οὔτε τὴ διαφορά τους, ἀλλὰ μὲ τὴν κλήση μονάχα κατὰ προσφυῆ τρόπο ἑνοποιεῖ τὰ δικά της, ὑπάρχουν πάντοτε καὶ μὲ κάθε τρόπο ἀμείωτα μέσα σ' αὐτὴν καὶ διασώζονται τέλεια τὰ διάφορα κατὰ φύση, ποὺ δὲν ἔχουν πάθει ὁποιαδήποτε μεταβολὴ καὶ σύγχυση, οὔτε στὶς οὐσίες τους οὔτε στὰ θελήματα οὔτε στὶς ἐνέργειες οὔτε σὲ κάποιο ἄλλο φυσικὸ στοιχεῖο. Πῶς λοιπὸν τὴν προτείνουν αὐτὴν μερικοὶ ὡς πρόφαση, δὲν ξέρω τί ἄλλο εὐφημισμὸ νὰ χρησιμοποιήσω, τῆς ἀγαθῆς πρόθεσής τους, καὶ λένε ὅτι ὁ Λόγος ποὺ σαρκώθηκε δὲν ἔχει, ὡς ἀπὸ τὴ φύση του, θέλημα καὶ ἐνέργεια σύμφωνα μὲ ἐμᾶς, δηλαδὴ κατὰ τὸ ἀνθρώπινο, ἀφοῦ τυχαίνει νὰ εἶναι δίχως ψυχὴ καὶ λόγο σ' αὐτὸν ἡ οὐσία ποὺ προσέλαβε ἀπὸ ἐμᾶς; Γιατὶ ἐκεῖνο ποὺ δὲν ἐνεργεῖ, εἶναι προφανῶς καὶ ἀκίνητο καὶ ἄψυχο, κι ὅποιο δὲν ἔχει καμμιὰ λογικὴ θέληση, εἶναι σαφῶς *εἰ τούτων χωρὶς κατὰ φύσιν ὑπῆρχεν ὁ σαρκωθεὶς Λόγος τὸ καθ' ἡμᾶς, πῶς ὅτι καὶ ἄνθρωπος γέγονε πιστευθήσεται; Πῶς δὲ μᾶλλον οὐχὶ τραπεὶς τὴν θείαν φύσιν καὶ σαρκὸς πάθεσιν ἀκουσίως ὑποπεσὼν δειχθήσεται κατ' αὐτήν; Τῇ γὰρ τῶν φυσικῶν ἀναιρέσει, τὴν τῶν τοιούτων καταδρομήν, Ἄρειός τε καὶ Ἀπολινάριος κατ' αὐτοῦ πεποιήκασιν. Ὁ μὲν γὰρ ἄψυχον, ὁ δὲ ἄλογον, ὅπερ ἀνενέργητόν ἐστι καὶ ἀθέλητον, αὐτὸν δογματίσαντες, κτίσμα τοῦτον καὶ ποίημα καθ' ἑαυτὸν ἐβλασφήμησαν. Ἑκάτερος γὰρ παθητὸν φύσει θεότητος, ἀλλ' οὐ φύσει σαρκὸς εἶπον τὸν Μονογενῆ, κἂν Ἀπολινάριος ἔτι κατ' ἀσέβειαν δαψιλευόμενος καὶ τελείαν τὴν εἰς σάρκα μεταβολὴν κατ' ἔκπτωσιν καὶ τροπὴν τῆς αὐτοῦ θεότητος ἀπεφήνατο.*

Χρὴ τοιγαροῦν, εὐσεβοῦντας ἡμᾶς, τὴν τοιαύτην ὁμολογίαν διώσασθαι καὶ τὴν τῶν ἁγίων Πατέρων κρατύνειν διδασκαλίαν, καὶ δύο φυσικὰ θελήματα κατ' αὐτοὺς καὶ οὐσιώδεις ἐνεργείας ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ καὶ ἑνὸς ὁμολογεῖν. Εἰ γὰρ ἓν ἐπ' αὐτοῦ θέλημα καὶ μίαν ἐνέργειαν εἴποιμεν, ἢ τοῦτον οὐκ ὄντα φύσει καὶ ἄνθρωπον, ἀλλὰ μόνον Θεόν, ἢ φύσει μόνον ἄνθρωπον καὶ οὐ Θεόν, ἢ οὔτε ἄνθρωπον οὔτε Θεὸν σαφῶς δογματίσομεν. Οἷον, εἰ μὲν φυσικὸν τὸ θέλημα τυχὸν εἴποιμεν, ἢ θεῖον πάντως ἢ ἀνθρώπινον τοῦτό ἐστι· καὶ εἰ θεῖον, τὰ θεῖα κατ' αὐτὸ θελήσει φυσικῶς ὁ Λόγος, Θεὸν φύσει μόνον καὶ συνθελητὴν τῷ ἰδίῳ γεννήτορι δεικνὺς ἑαυτόν, καὶ οὐκ ἄνθρωπον· οὐ γὰρ πέφυκε διὰ τοῦ φύσει θείου, τὸ ἀνθρώπινον φύσει χαρακτηρίζεσθαι, ὥσπερ οὐδὲ διὰ τοῦ κατ' οὐσίαν ἀνθρωπίνου, τὸ κατ' οὐσίαν θεῖον γνωρίζεσθαι. Τοῦτο δέ, καὶ εἰ ἀνθρώπινον φῶμεν τὸ θέλημα φύσει, κατὰ τὸ ἀκόλουθον συναχθήσεται. Εἰ δὲ ὑποστατικόν, τῆς αὐτοῦ μόνης ὑποστάσεως ἔσται χαρακτηριστικόν, καὶ οὔποτ' ἂν κατ' αὐτὸ κοινωνήσῃ Πατρὶ καὶ ἡμῖν· τῶν γὰρ ἄκρων ὑποστάσει διαστέλλεται καὶ χωρίζεται. Τὰ αὐτὰ δὲ πάλιν καὶ περὶ ἐνεργειῶν ἔστιν εἰπεῖν.

ἄλογο κι ἀνόητο. Κι ἂν ὁ Λόγος, ποὺ ἔλαβε σάρκα σὰν τὴ δική μας, ἦταν κατὰ φύση χωρὶς αὐτά, πῶς θὰ πιστέψομε ὅτι εἶχε γίνει καὶ ἄνθρωπος; Κι ἀκόμα περισσότερο πῶς θὰ ἀποδειχθεῖ ὅτι δὲν ἄλλαξε τὴ θεία φύση του καὶ δὲν ἔπεσε ἀκούσια στὰ πάθη τῆς σάρκας κατὰ τὴν ἀλλαγή; Γιατὶ ἐξαιτίας τῆς ἀναίρεσης τῶν φυσικῶν ἰδιωμάτων ὁ Ἄρειος καὶ ὁ Ἀπολινάριος ἐπιχείρησαν ἐναντίον του αὐτὴ τὴν ἐπίθεση, καὶ δογμάτισαν ὁ ἕνας ὅτι εἶναι ἄψυχος, καὶ ὁ ἄλλος ὅτι εἶναι ἄλογος, πράγμα ποὺ σημαίνει χωρὶς ἐνέργεια καὶ χωρὶς θέλημα, κι ἔπεσαν στὴ βλασφημία καθένας λέγοντας ὅτι εἶναι κτίσμα καὶ δημιούργημα. Γιατὶ κι ὁ ἕνας κι ὁ ἄλλος εἶπαν ὅτι ὁ Μονογενὴς εἶναι παθητὸς ὡς πρὸς τὴ φύση τῆς θεότητας, καὶ ὄχι ὡς πρὸς τὴ φύση τῆς σάρκας, ἂν καὶ βέβαια ὁ Ἀπολινάριος, ὄντας ἀκόμα πιὸ πλούσιος σὲ ἀσέβεια, κήρυξε καὶ τέλεια τὴ μεταβολὴ σὲ σάρκα κατὰ ἔκπτωση καὶ τροπὴ τῆς θεότητάς του.

Πρέπει λοιπὸν ἐμεῖς μ' εὐσέβεια νὰ προωθήσομε αὐτὴ τὴν ὁμολογία καὶ νὰ κρατήσομε ἰσχυρὰ τὴ διδασκαλία τῶν ἁγίων Πατέρων καὶ νὰ ὁμολογοῦμε, σύμφωνα μ' αὐτούς, δύο θελήματα καὶ δύο ἐνέργειες τῆς οὐσίας στὸν ἴδιο καὶ ἕνα. Γιατί, ἂν ἀποδώσομε σ' αὐτὸν ἕνα θέλημα καὶ μιὰ ἐνέργεια σαφῶς, θὰ δογματίσομε τότε ἢ ὅτι αὐτὸς δὲν εἶναι καὶ φύσει ἄνθρωπος ἀλλὰ μόνο Θεός, ἢ φύσει μόνο ἄνθρωπος καὶ ὄχι Θεός, ἢ οὔτε ἄνθρωπος οὔτε Θεός. Γιὰ παράδειγμα· ἂν τυχὸν ποῦμε ὅτι τὸ θέλημα εἶναι φυσικό, ὁπωσδήποτε αὐτὸ εἶναι ἢ θεῖο ἢ ἀνθρώπινο. Κι ἂν εἶναι θεῖο, ὁ Λόγος σύμφωνα μ' αὐτὸ θὰ θελήσει φυσικὰ τὰ θεῖα καὶ θὰ δείξει τὸν ἑαυτό του μόνο Θεὸ φύσει καὶ συνθελητὴ μὲ τὸν ἴδιο τὸν Πατέρα του, καὶ ὄχι ἄνθρωπο. Γιατὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ χαρακτηρίζεται τὸ φύσει ἀνθρώπινο μὲ τὸ φύσει θεῖο, ὅπως οὔτε νὰ γνωρίζεται μὲ τὸ ἀνθρώπινο κατὰ τὴν οὐσία τὸ κατ' οὐσίαν θεῖο. Τὸ συμπέρασμα τοῦτο θὰ συναχθεῖ κατὰ ἀκολουθία καὶ ἂν ποῦμε τὸ θέλημα φύσει ἀνθρώπινο. Ἂν ὅμως τὸ ποῦμε ὑποστατικό, θὰ εἶναι χαρακτηριστικὸ μόνο τῆς δικῆς του ὑπόστασης καὶ ποτὲ δὲ θὰ κοινωνήσει σύμφωνα μ' αὐτὸ μὲ τὸν Πατέρα καὶ μ' ἐμᾶς· γιατὶ ἀπὸ τὰ ἄκρα διαστέλλεται καὶ χωρίζεται κατὰ τὴν ὑπόσταση. Τὰ ἴδια πάλι μποροῦμε νὰ ποῦμε καὶ γιὰ τὶς ἐνέργειες.

Ἀλλ' οὐ διὰ τοῦτο, μὴ γένοιτο, τὰς τῶν θεοφόρων Πατέρων περὶ αὐτῶν, φημὶ τῶν ἐνεργειῶν, μοναδικὰς ἐξαρνούμεθα, τήν τε τοῦ λεχθέντος θεοφάντορος ἁγίου Διονυσίου «Θεανδρικὴν ἐνέργειαν», καὶ τὴν Κυρίλλου τοῦ σοφοῦ «μίαν τε καὶ συγγενῆ δι' ἀμφοῖν ἐπιδεδειγμένην ἐνέργειαν». Αὗται μὲν γὰρ διὰ τὴν ἕνωσιν καὶ τὴν πρὸς ἀλλήλας διόλου τῶν φυσικῶν ἐνεργειῶν συμφυΐαν, εὐσεβῶς αὐτοῖς ἐκηρύχθησαν, ὥσπερ καὶ αἱ δυϊκαὶ διὰ τὴν οὐσιώδη καὶ φυσικὴν τούτων διαφοράν. Ἡ γὰρ Θεανδρικὴ τῆς θείας ὁμοῦ καὶ ἀνδρικῆς ἐνεργείας ὑπάρχει περίληψις. Κατάλληλον γὰρ ὁ διδάσκαλος ἐπινοήσας φωνήν, ἑκατέραν, ὡς ἔφην, τῇ προφορᾷ συλλαμβάνουσαν, καὶ ταύτην μοναδικῶς ἐκφωνήσας, τὴν διπλῆν, τοῦ διπλοῦ τὴν φύσιν, ἐνέργειαν περιφραστικῶς παρεδήλωσεν. Ἐπειδὴ γὰρ πρότερον ἔφησεν, «οὐ κατὰ Θεὸν τὰ θεῖα δράσας, ὅτι μὴ γυμνὸς ὑπῆρχε Θεός, ἀλλὰ δράσας μὲν τὰ θεῖα (Θεὸς γὰρ ἦν κατὰ φύσιν), διὰ σαρκὸς δὲ τῆς αὐτῷ καθ' ὑπόστασιν ἡνωμένης, οὐ τὰ ἀνθρώπινα κατὰ ἄνθρωπον, ὅτι μὴ ἄνθρωπος ὑπῆρχε ψιλός, ἀλλὰ δράσας μὲν φυσικῶς τὰ ἀνθρώπινα (φύσει γὰρ ἄνθρωπος ἦν), κατ' ἐξουσίαν δὲ θεϊκήν», ἀλλ' οὐκ ἀνάγκῃ τινὶ καὶ βίᾳ καθ' ἡμᾶς φυσικῇ πρὸς τὸ πράττειν ἀγόμενος, συνέπλεξε τήν τε θείαν ἅμα καὶ ἀνδρικὴν τοῦ αὐτοῦ κατὰ φύσιν ἐνέργειαν, ὡς μηδετέραν τῆς ἑτέρας οὖσαν χωρίς, ἀλλ' ἐν ἀλλήλαις τε καὶ δι' ἀλλήλων συμφυῶς γνωριζομένας διὰ τὴ ἄλυτον ἕνωσιν, καὶ μοναδικῇ φωνῇ συλλαβὼν ἄμφω, περιφραστικῶς ἀνεκήρυξεν, ἵνα τῷ μὲν δρᾶσαι τά τε θεῖα καὶ ἀνθρώπινα εἰπεῖν, εἰ καὶ μὴ κατὰ Θεόν, μήτε μὴν κατὰ ἄνθρωπον (ὅτι μὴ γυμνός, ὡς ἔφην, Θεός, μήτε ψιλὸς ἄνθρωπος ἦν), ὅμως δὲ κατ' ἀλήθειαν δρᾶσαι, τὴν τῶν φυσικῶν ἐνεργειῶν οὐσιώδη πιστώσηται διαφοράν, τῷ δὲ συλλαβεῖν ταύτας καὶ τῇ προσφόρῳ φωνῇ συνοπτικῶς ἐξειπεῖν διὰ τῆς Θεανδρικῆς ἐνεργείας, τὴν τούτων ἀδιάσπαστον ἕνωσιν ἐκδιδάξῃ.

Καὶ ἡ Κυρίλλου δὲ τοῦ σοφοῦ «μία τε καὶ συγγενὴς δι' ἀμ-

Ἀλλὰ δὲν ἀρνούμαστε ἐξαιτίας αὐτοῦ, μὴ γένοιτο, τὶς μοναδικὲς ἑνικὲς ἀπόψεις τῶν θεοφόρων Πατέρων γι' αὐτές, ἐννοῶ τὶς ἐνέργειες, τὴ «Θεανδρικὴ ἐνέργεια» τοῦ θεοφάντορα ἁγίου Διονυσίου ποὺ ἀναφέραμε, καὶ τοῦ σοφοῦ Κυρίλλου «τὴ μία καὶ συγγενῆ ἐνέργεια, ποὺ ἐκδηλώνεται μὲ τὶς δύο». Γιατὶ οἱ ἀπόψεις αὐτὲς κηρύχθηκαν εὐσεβῶς ἀπὸ αὐτοὺς ἐξαιτίας τῆς ἕνωσης καὶ τῆς τέλειας συμφυΐας μεταξύ τους τῶν ἐνεργειῶν, καθὼς καὶ οἱ δυαδικὲς ἐξαιτίας τῆς οὐσιώδους καὶ φυσικῆς διαφορᾶς αὐτῶν. Ἡ «θεανδρικὴ» δηλαδὴ εἶναι περίληψη τῆς θείας μαζὶ καὶ τῆς ἀνθρώπινης ἐνέργειας. Ἐπινοώντας δηλαδὴ ὁ δάσκαλος κατάλληλη λέξη, ποὺ συλλαμβάνει προφερόμενη, ὅπως εἶπα, τὴ μία καὶ τὴν ἄλλη ἐνέργεια, καὶ ἐκφωνώντας την μοναδικά, παραδήλωσε περιληπτικὰ τὴ διπλῆ ἐνέργεια τοῦ διπλοῦ στὴ φύση. Ἐπειδὴ δηλαδὴ εἶχε πεῖ πρωτύτερα, «Δὲν ἔπραξε τὰ θεῖα ὅπως τὰ πράττει ὁ Θεός, ἐπειδὴ δὲν ἦταν ἁπλὰ καὶ μόνον Θεός, ἀλλά, ἐνῶ ἔπραξε τὰ θεῖα φύσει (γιατὶ ἦταν Θεὸς κατὰ φύση), τὰ ἔπραξε μέσω τῆς σάρκας ποὺ ἦταν ἑνωμένη μαζί του σὲ μία ὑπόσταση. Δὲν ἔπραξε τὰ ἀνθρώπινα ὅπως οἱ ἄνθρωποι, γιατὶ δὲν ἦταν ἁπλὰ μόνον ἄνθρωπος· ἔπραξε βέβαια τὰ ἀνθρώπινα φυσικὰ (γιατὶ ἦταν φύσει ἄνθρωπος), ὅμως μ' ἐξουσία θεϊκή, καὶ ἐπειδὴ δὲν προέβαινε στὴν πράξη ἀπὸ κάποια φυσικὴ ἀνάγκη καὶ βία ἀνάλογα μὲ ἐμᾶς, γι' αὐτὸ συνέπλεξε μαζὶ τὴ θεία καὶ τὴν ἀνδρικὴ φυσικὴ ἐνέργειά του, ἐπειδὴ καμμιὰ ἀπὸ τὶς δύο δὲν ὑπάρχει χωρὶς τὴν ἄλλη, ἀλλὰ τὴ βλέπομε μέσω τῆς μιᾶς καὶ τῆς ἄλλης, ἐξαιτίας τῆς ἄλυτης ἕνωσης, σὲ συμφυΐα τῆς μιᾶς μὲ τὴν ἄλλη, κι ἀφοῦ τὶς περιέλαβε καὶ τὶς δύο σὲ μία λέξη, τὶς κήρυξε περιληπτικά. Ὥστε μὲ τὸ νὰ πεῖ, ὅτι ἔπραξε καὶ τὰ θεῖα καὶ τὰ ἀνθρώπινα, ἂν καὶ ὄχι ὅπως ὁ Θεὸς οὔτε βέβαια ὅπως οἱ ἄνθρωποι (ἐπειδή, ὅπως εἶπα, δὲν ἦταν οὔτε ἁπλὰ μόνον Θεὸς οὔτε ἁπλὰ μόνον ἄνθρωπος), ἀλλὰ τὰ ἔπραξε στ' ἀλήθεια, γιὰ νὰ ἐπιβεβαιώσει τὴν διαφορὰ οὐσίας στὶς φυσικὲς ἐνέργειες. Ἐνῶ μὲ τὸ νὰ συλλάβει αὐτὲς καὶ νὰ τὶς ἐκφράσει συνοπτικὰ μὲ τὴν κατάλληλη λέξη τῆς «θεανδρικῆς ἐνέργειας», θέλησε νὰ μᾶς διδάξει τὴν ἀδιάσπαστη ἕνωσή τους.

Ἀλλὰ καὶ τοῦ σοφοῦ Κυρίλλου «ἡ μία καὶ συγγενὴς ἐνέργεια *φοῖν ἐπιδεδειγμένη ἐνέργεια», τῆς τοῦ μεγάλου τούτου πατρὸς μεγίστης ἔχεται διανοίας. Τὴν γὰρ τῶν φυικῶν ἐνεργειῶν καὐτὸς συμφυΐαν καὶ ἕνωσιν δι' αὐτῆς ἐκπαιδεύει. Θέλων γὰρ δεῖξαι καὶ ὁ πανεύφημος οὗτος ἀνήρ, ὡς ἥ τε σὰρξ Θεός, καὶ ἡ κατ' αὐτὴν οὐσιώδης ἐνέργεια, θεία τῇ πρὸς τῇ φύσει Θεὸν Λόγον ἐνώσει γεγένηται καὶ τὰ ὑπὲρ ἄνθρωπον ἐνήργει, μὴ ἐκστᾶσα τούτου, οὗπερ ἦν κατὰ φύσιν, ὥσπερ οὖν καὶ αὐτὸς ὁ Λόγος τῇ ταύτης προσλήψει δι' ἡμᾶς ἐκουσίως γέγονεν ἄνθρωπος, τὰ κατὰ ἄνθρωπον ἐνεργῶν, καίπερ ὑπάρχων φύσει Θεός, διαγορεύει τοῦτον, μὴ παντουργῷ προστάγματι μόνον ἰᾶσθαι καὶ ζωοποιεῖν, ὡς μὴ Θεὸν ὄντα γυμνόν, ἀλλὰ συνεργάτιν ὥσπερ τινά, πρὸς τοῦτο δὴ μάλιστα, τὴν ἁγίαν αὐτοῦ σάρκα λαμβάνειν ἐπείγεσθαι, καὶ ζωοποιεῖν καὶ θεραπεύειν δι' αὐτῆς καὶ τῆς κατ' αὐτὴν ἀφῆς καὶ φωνῆς, ἵνα ταύτην δεικνύῃ ζωοποιεῖν δυναμένην, διὰ τὸ πρὸς αὐτὴν ἐν τῇ ἐνώσει γενέσθαι, καὶ αὐτοῦ τοῦ φύσει ζωογονοῦντος τὰ σύμπαντα καὶ οὐχ ἕτερον σάρκα κυρίως ὑπάρχειν. Διὸ καὶ μίαν αὐτοῦ καὶ αὐτῆς, φημὶ τῆς ἁγίας σαρκός, καὶ συγγενῆ δι' ἀμφοῖν ἐπιδεικνύει ἐνέργειαν· μίαν μὲν τῇ ἐνώσει, συγγενῆ δὲ πάλιν τοῖς μέρεσιν, ὡς τὴν αὐτὴν οὖσαν ἔν τε παντουργῷ προστάγματι καὶ ἀφῇ τῆς ἁγίας σαρκός· δι' ἀμφοῖν γάρ, ὡς Θεός, ὁ Λόγος, ταύτην σαφῶς ἐπεδείκνυτο, δεικνὺς τῷ καὶ δι' αὐτῆς ζωοποιεῖν, ὡς καὶ αὐτὴ γέγονεν δι' ὅλου ζωοποιός, καθάπερ καὶ πῦρ διὰ σιδήρου καῖον, ἐνώσει τῇ πρὸς αὐτὸν καυστικὸν ἀποφαίνει τὸν σίδηρον, ὡς εἶναι λοιπὸν διὰ τοῦτο μὴ τοῦ πυρὸς κατὰ φύσιν μόνον τὴν καῦσιν, ἀλλὰ καὐτοῦ τοῦ σιδήρου διὰ τὴν ἕνωσιν· καὶ τὴν ἐν τοῖς θαύμασι θείαν τοῦ Λόγου πάλιν ἐνέργειαν, μὴ τοῦ αὐτοῦ μόνον διὰ τὴν φύσιν ὑπάρχειν, ἀλλὰ καὐτῆς τῆς ἁγίας σαρκός, διὰ τὴν πρὸς αὐτὴν καθ' ὑπόστασιν ἕνωσιν· συνεργάτιν γὰρ ἑαυτοῦ ταύτην ἐν τοῖς θείοις παρελάμβα-*

πού ἐκδηλώνεται μὲ τὶς δύο» συμφωνεῖ ἀπόλυτα μὲ τὴ μέγιστη διάνοια τοῦ μεγάλου αὐτοῦ πατέρα[7]. Γιατὶ κι αὐτὸς μᾶς διδάσκει τὴ συμφυΐα τῶν φυσικῶν ἐνεργειῶν καὶ τὴ μέσω αὐτῆς ἕνωση. Ἤθελε δηλαδὴ αὐτὸς ὁ πανεύφημος ἅγιος νὰ δείξει ὅτι καὶ ἡ σάρκα εἶναι Θεὸς καὶ ἡ οὐσιώδης ἐνέργειά της ἔγινε θεία σάρκα μὲ τὴν ἕνωσή της μὲ τὸν φύσει Θεὸ Λόγο κι ἐνεργοῦσε τὰ πάνω ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο χωρὶς νὰ βγαίνει ἀπὸ τὴν κατάσταση στὴν ὁποία βρισκόταν κατὰ φύση. Ὅπως ἀκριβῶς βέβαια καὶ ὁ ἴδιος ὁ Λόγος μὲ τὴν πρόσληψή της ἔγινε ἑκούσια ἄνθρωπος γιὰ χάρη μας κι ἔπραττε ὅσα ἁρμόζουν στὸν ἄνθρωπο· ἂν καὶ βέβαια ἦταν ἀπὸ τὴ φύση του Θεός, τὸν παρουσιάζει νὰ μὴ θεραπεύει καὶ νὰ ζωοποιεῖ μονάχα μὲ τὸ παντοδύναμο πρόσταγμά του, ἐπειδὴ δὲν εἶναι ἁπλὰ μόνον Θεός, ἀλλὰ ἐπείγεται σὰν κάποια συνεργάτιδα νὰ λαμβάνει γι' αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ ἔργο τὴν ἁγία σάρκα του καὶ νὰ ζωντανεύει καὶ νὰ θεραπεύει μὲ αὐτὴν καὶ μὲ τὴν ἁφὴ πού εἶναι δική της καὶ τὴ φωνή, γιὰ νὰ δείχνει ὅτι ἡ σάρκα μπορεῖ νὰ ζωοποιεῖ, ἐπειδὴ ἑνώθηκε μαζί της, καὶ ὅτι εἶναι σάρκα τοῦ ἴδιου ἐκείνου πού ζωογονεῖ τὰ σύμπαντα ἀπὸ τὴ φύση του καὶ δὲν εἶναι κάτι ἀληθινὰ διαφορετικὸ ἀπὸ αὐτόν. Γι' αὐτὸ καὶ παρουσιάζει μία καὶ συγγενῆ ἐνέργεια καὶ τῶν δύο, τοῦ Χριστοῦ καὶ αὐτῆς, δηλαδὴ τῆς ἁγίας σάρκας· μία τὴν παρουσιάζει μὲ τὴν ἕνωση, καὶ συγγενῆ πάλι μὲ τὰ μέρη, γιατὶ εἶναι ἡ αὐτὴ τόσο στὸ παντοδύναμο πρόσταγμα ὅσο καὶ στὴν ἁφὴ τῆς ἁγίας σάρκας· καὶ μὲ τὶς δύο δηλαδὴ ὁ Λόγος, ὡς Θεός, αὐτὴν[8] παρουσίαζε σαφῶς. Μὲ τὸ ὅτι ζωοποιοῦσε μαζί της ἔδειχνε ὅτι καὶ ἡ ἴδια εἶχε γίνει ὁλοκληρωτικὰ ζωοποιός, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ἡ φωτιά, πού καίει μέσω τοῦ σιδήρου, ἀποδείχνει τὸν σίδηρο καυστικὸ μὲ τὴν ἕνωσή της μ' αὐτόν, ὥστε τελικὰ νὰ εἶναι ἐξαιτίας αὐτοῦ ἡ καυστικότητα ὄχι μόνο γνώρισμα κατὰ φύση τῆς φωτιᾶς, ἀλλὰ καὶ τοῦ ἴδιου τοῦ σιδήρου ἐξαιτίας τῆς ἕνωσης· καὶ ἡ θεία πάλι ἐνέργεια τοῦ Λόγου στὰ θαύματα νὰ μὴν εἶναι τοῦ Λόγου μόνο ἰδιότητα ἐξαιτίας τῆς φύσης του, ἀλλὰ καὶ τῆς ἴδιας τῆς ἅγιας σάρκας ἐξαιτίας τῆς ὑποστατικῆς ἕνωσης μαζί της. Γιατί, νεν, ἥ φησιν ὁ διδάσκαλος, ὥσπερ καὶ ψυχὴ τὸ ἴδιον σῶμα, πρὸς τὴν τῶν οἰκείων ἔργων ἐκπλήρωσιν. Αὕτη γοῦν ἡ μία καὶ συγγενὴς δι' ἀμφοῖν ἐπιδεδειγμένη ἐνέργεια, τῶν κατὰ φύσιν ἐνεργειῶν δηλοῦσα τὴν ἕνωσιν, τὸ ἑτερογενὲς τούτων καὶ δυϊκόν, καθάπερ καὶ ἡ Θεανδρικὴ ἐνέργεια, δι' ἑαυτῆς κυρίως σημαίνει, τῷ πρὸς ἄμφω τὰ μέρη, τῶν ἐξ ὧν καὶ ἐν οἷς ὁ εἷς καὶ μόνος ἐγνωρίζετο σεσαρκωμένος Λόγος, ἀναφέρεσθαι, καὶ ἀμφοτέρων ὑπάρχειν, ὡς δι' ἀμφοῖν, τοῦ τε παντουργοῦ προστάγματος καὶ τῆς ἀφῆς τῆς ἁγίας σαρκὸς ἐπιδεδειγμένη.

---

[7] Τοῦ Διονυσίου Ἀρεοπαγίτη.

[8] Τὴν ἐνέργεια δηλαδή.

Οὐ δεῖ δὲ τῷ συγγενεῖ ξενίζεσθαι πανελῶς· ἐπί τε γὰρ ὁμοουσίων καὶ ἑτεροουσίων λέλεκται τοῖς ἁγίοις Πατράσι τὸ συγγενές, καὶ μάρτυς ὁ Θεολόγος καὶ μέγας Γρηγόριος, περὶ ψυχῆς λέγων οὕτως ἐν τῷ εἰς Καισάριον τὸν αὐτοῦ ἀδελφὸν Ἐπιταφίῳ λόγῳ, «Μικρὸν δὲ ὕστερον καὶ τὸ συγγενὲς σαρκίον ἀπολαβοῦσα», ᾧ τὰ ἐκεῖθεν συνεφιλοσόφησεν. Ἐνταῦθα διὰ τὴν ἕνωσιν, ἀλλ' οὐ τὴν φύσιν συγγενῆ τῇ ψυχῇ τὴν σάρκα κέκληκεν ὁ διδάσκαλος. Καὶ πάλιν, ἐν τῷ Εἰς τὰ φῶτα, περὶ τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ διδάσκων, φησί· «Καὶ ὁ ὑπὸ τοῦ συγγενοῦς μαρτυρούμενος Πνεύματος». Νῦν τὸ συγγενὲς διὰ τὴν φύσιν, ἀλλ' οὐ τὴν ἕνωσιν εἴρηκεν. Αὐτὸς δὲ Κύριλλος ὁ σοφὸς κἀπὶ τῇ οὐσίᾳ καὶ ὑποστάσει διῃρημένων τὸ συγγενὲς ἀπαρατηρήτως λαμβάνει, καὶ τάδε λέγει τὸν εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην ὑπομνηματίζων, περὶ τῆς κατὰ τὸ θεῖον βάπτισμα θεραπείας, «Συγγενῶς πως ἐχούσης πρὸς ἄμφω τῶν δεδηλωμένων. Πνεύματι μὲν γὰρ ἁγιάζει τοῦ ἀνθρώπου τὸ πνεῦμα, ὕδατι δὲ αὖ τὸ σῶμα». Τίς δὲ καὶ ποία συγγένεια Πνεύματος ἁγίου καὶ ὕδατος κατά τε οὐσίαν ἢ ὑπόστασιν πρὸς τὸ ἡμέτερον πνεῦμα καὶ σῶμα; Εἰ καὶ τὰ μάλιστα κατὰ χάριν ἡμῖν καὶ τοῖς ἐξ ὧν συγκείμεθα μέρεσιν αὕτη προσγίνεται διὰ τὴν ἱερὰν ἀναγέννησιν.

καθὼς λέγει ὁ δάσκαλος, τὴν ἔπαιρνε συνεργάτιδά του στὶς θεῖες ἐνέργειές του, ὅπως καὶ ἡ ψυχὴ παίρνει τὸ ἴδιό της τὸ σῶμα, γιὰ νὰ ἐκπληρώσει τὰ ἔργα της. Αὐτὴ λοιπὸν ἡ μία καὶ συγγενὴς ἐνέργεια, ποὺ ἐκδηλώνεται μέσω τῶν δύο δηλώνοντας τὴν ἕνωση τῶν φυσικῶν ἐνεργειῶν, σημαίνει μὲ τὸν ἑαυτό της κυριολεκτικά, ὅπως ἡ «θεανδρικὴ ἐνέργεια», τὸ ἑτερογενὲς καὶ τὴ δυαδικότητά τους, μὲ τὸ ν' ἀναφέρεται πρὸς τὰ δύο μέρη ἀπὸ τὰ ὁποῖα καὶ στὰ ὁποῖα ἐμφανιζόταν ὁ ἕνας καὶ μόνος Λόγος ποὺ σαρκώθηκε, καὶ μὲ τὸ νὰ ὑπάρχει καὶ τῶν δύο, ἀφοῦ ἐκδηλωνόταν καὶ μέσω τῶν δύο, ἐννοῶ μὲ τὸ παντοδύναμο πρόσταγμα καὶ τὴν ἀφὴ τῆς ἁγίας σάρκας του.

Ἡ συγγένεια ὅμως αὐτὴ δὲν πρέπει καθόλου νὰ μᾶς ξενίζει· γιατὶ ἡ ἔννοια 'συγγενὴς' λέγεται ἀπὸ τοὺς ἁγίους Πατέρες γιὰ τὰ ὁμοούσια καὶ τὰ ἑτεροούσια. Καὶ τὸ μαρτυρεῖ αὐτὸ ὁ Θεολόγος καὶ μέγας Γρηγόριος λέγοντας γιὰ τὴν ψυχὴ στὸν Ἐπιτάφιο λόγο του, γιὰ τὸν ἀδελφό του Καισάριο, τὰ ἑξῆς· «Σὲ λίγο, ἀφοῦ λάβει καὶ τὸ συγγενὲς σαρκίο, μαζὶ μὲ τὸ ὁποῖο φιλοσόφησε τὰ ἐκεῖ». Ἐδῶ ὁ δάσκαλος κάλεσε τὴ σάρκα συγγενῆ τῆς ψυχῆς ἐξαιτίας τῆς ἕνωσης καὶ ὄχι ἐξαιτίας τῆς φύσης. Καὶ πάλι στὸ λόγο του Εἰς τὰ Φῶτα μιλώντας γιὰ τὸν Μονογενῆ Υἱὸ λέγει· «Κι αὐτὸς ποὺ μαρτυρεῖται ἀπὸ τὸ συγγενὲς Πνεῦμα». Ἐδῶ χρησιμοποίησε τὸ συγγενὲς ἐξαιτίας τῆς φύσης καὶ ὄχι ἐξαιτίας τῆς ἕνωσης. Καὶ ὁ Κύριλλος ὁ σοφὸς χρησιμοποιεῖ χωρὶς διάκριση τὸ συγγενὲς καὶ γιὰ τὴν οὐσία καὶ γιὰ τὴν ὑπόσταση χωριστά. Πράγματι ὑπομνηματίζοντας τὸν Εὐαγγελιστὴ Ἰωάννη[9], γιὰ τὴ θεραπεία κατὰ τὸ θεῖο βάπτισμα, λέγει τὰ ἑξῆς· «Βρισκόμενη σὲ κάποια συγγένεια πρὸς τὰ δύο ποὺ δηλώσαμε· μὲ τὸ Πνεῦμα ἁγιάζει τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου, καὶ μὲ τὸ νερὸ πάλι τὸ σῶμα». Καὶ ποιά εἶναι καὶ τί εἴδους ἡ συγγένεια ἁγίου Πνεύματος καὶ νεροῦ, κατὰ τὴν οὐσία ἢ τὴν ὑπόσταση, μὲ τὸ δικό μας πνεῦμα καὶ σῶμα, ἂν καὶ κατὰ ἐξαιρετικὴ χάρη δωρίζεται σ' ἐμᾶς καὶ στὰ μέρη ποὺ μᾶς ἀποτελοῦν ἐξαιτίας τῆς ἱερῆς ἀναγέννησης;

---

[9] Εἰς Ἰωάννην 3, 5.

Ἀλλὰ καὐτὸς αὖθις ὁ μοναδικὸς ἀριθμός, ὡς πᾶσιν εὔδηλον, καθ' ἕκαστον τῶν ἐν πτώσει γενῶν ἕν τε ὁμοουσίοις καὶ ἑτεροουσίοις (*) πρὸς τῶν ἁγίων παραλαμβάνεται, τὸ καθ' ἕνωσιν, ἢ τὸ κατὰ φύσιν, δηλονότι σκοπούντων, ὡς τό, «εἷς ἐξ ἀμφοῖν, καὶ δι' ἑνὸς ἀμφότερα», καὶ τό, «μία ὑπόστασις καὶ μία φύσις τοῦ Θεοῦ Λόγου σεσαρκωμένη», καὶ τό, «εἰ γὰρ καὶ τὸ συναμφότερον ἕν, ἀλλ' οὐ τῇ φύσει, τῇ δὲ συνόδῳ». Καὶ πάλιν ἐπὶ τῶν ὁμοουσίων, ὡς τό, «καὶ ἦν, καὶ ἦν, καὶ ἦν, ἀλλ' ἓν ἦν. Φῶς, καὶ φῶς, καὶ φῶς, ἀλλ' ἓν φῶς». Καὶ τό, «εἷς Θεός, καὶ μία φύσις ἡ ἀνωτάτη», φησὶν ὁ Θεολόγος Γρηγόριος. Οὐ δεῖ τοιγαροῦν τὰς μοναδικὰς τῶν ἁγίων φωνὰς ἢ συγγενεῖς διὰ τὴν ἕνωσιν εἰρημένας, ἐπ' ἀνατροπῇ τῶν δυϊκῶν ἢ ἑτερογενῶν λελεγμένων αὐτοῖς, διὰ τὴν διαφορὰν ἐκδέχεσθαι παντελῶς, ἢ πάλιν κατ' ἐκείνων ταύτας. Ὁ γὰρ οὕτως ἐκλαμβάνων καὶ μὴ ἀμφοτέρας ἐπίσης ἀσπαζόμενος καὶ προσηκόντως, τὰς μὲν τῇ ἑνώσει, τὰς δὲ τῇ φυσικῇ διαφορᾷ προσαρμόζων, ἢ διαιρέσει πάντως ἢ συγχύσει κατὰ τὸ εἰκὸς περιπίπτει, μᾶλλον δὲ φάναι κυρίως, ἑαυτὸν περιβάλλει καὶ τῆς τῶν ἁγίων Πατέρων διωθεῖται κοινωνίας ἀληθοῦς καὶ ὁμολογίας. Εἰ γὰρ καὶ πρὸς τὸν Λόγον ἓν ἡ σὰρξ καθ' ὑπόστασιν γέγονε καὶ τῇ ἑνώσει τὴν ἐνέργειαν αὐτοῦ κατεπλούτησεν, ἀλλ' οὐδαμῶς τοῦ κτιστὴν κατ' οὐσίαν ὑπάρχειν διέπεσεν, οὔτε τῶν φυσικῶν καὶ ἀδιαβλήτων παθῶν τὴν οἱανοῦν πέπονθεν ἐκδρομήν. Καὶ εἰ τοῦτο κυρίως ἐστίν, ὥσπερ οὖν καὶ ἐστί, διάφορον τήν τε φύσιν αὐτοῦ καὶ τὴν φυσικὴν πρὸς τὸν Λόγον ἐκέκτητο προδήλως ἐνέργειαν, ἣν αὐτὸς ἔχων ὁ σαρκωθεὶς Λόγος ὡς ἄνθρωπος· αὐτοῦ γὰρ ἦν κατὰ φύσιν. Αἷματος γὰρ καὶ σαρκὸς παραπλησίως ἡμῖν κεκοινώνηκε, δύο φυσικὰς εἶχεν ὁ αὐτὸς ἐνεργείας, ὥσπερ οὖν καὶ φύσεις, τὴν θείαν καὶ Πατρικήν, καὶ τὴν καθ' ἡμᾶς ἀνθρωπίνην, δι' ὧν ὅτι Θεὸς ἦν ὁ αὐτὸς καὶ ἄνθρωπος ἐπιστεύετο. Ὧν γὰρ εἶχε τὰς φυσικὰς ἐνεργείας, τού-

Ἀλλὰ κι αὐτὸς πάλι ὁ μοναδικὸς (ἑνικὸς) ἀριθμός, ὅπως εἶναι φανερὸ σὲ ὅλους, χρησιμοποιεῖται ἀπὸ τοὺς ἁγίους γιὰ καθένα ἀπὸ τὰ γένη τῶν πτώσεων τόσο στὰ ὁμοούσια, ὅσο καὶ στὰ ἑτερούσια, ἀποβλέποντας δηλαδὴ ἢ στὸ κατὰ ἕνωση ἢ στὸ κατὰ φύση, ὅπως τὸ «Ἕνας ἀπὸ δύο, καὶ μὲ τὸν ἕνα καὶ τὰ δύο», καὶ τὸ «Μία ὑπόσταση καὶ μία φύση τοῦ Θεοῦ Λόγου ποὺ σαρκώθηκε»[10], καὶ τὸ «Ἂν καὶ τὰ δύο βέβαια μαζὶ εἶναι ἕνα, ὄχι ὅμως κατὰ τὴ φύση, ἀλλ' ἐξαιτίας τῆς ἑνώσης». Καὶ πάλι στὰ ὁμοούσια ὅπως τό· «Καὶ ἦταν καὶ ἦταν καὶ ἦταν, ἀλλὰ ἦταν ἕνα. Φῶς καὶ φῶς καὶ φῶς, ἀλλὰ φῶς ἕνα»· καὶ τὸ «Ἕνας Θεὸς καὶ μία φύση ἡ πιὸ ἀνώτερη», λέγει ὁ Θεολόγος Γρηγόριος. Δὲν πρέπει λοιπὸν τὶς ἑνικὲς ἢ συγγενεῖς διατυπώσεις τῶν ἁγίων ἐξαιτίας τῆς ἕνωσης νὰ τὶς ἐκλαμβάνομε ὡς ἀνατρεπτικὲς τῶν δυαδικῶν ἢ ἑτερογενῶν γνωμῶν ποὺ διατύπωσαν, ἢ πάλι αὐτὲς τὶς δεύτερες ὅτι εἶναι ἀνατρεπτικὲς ἐκείνων. Γιατὶ ὅποιος τὶς ἐκλαμβάνει ἔτσι καὶ δὲν ἀποδέχεται ἰσότιμα καὶ τὶς δύο καὶ ὅπως πρέπει, αὐτὲς προσαρμόζοντας στὴν ἕνωση, καὶ τὶς ἄλλες στὴ φυσικὴ διαφορά, αὐτὸς ὁπωσδήποτε, ὅπως εἶναι φυσικό, περιπίπτει σὲ διαίρεση ἢ σὲ σύγχυση, καὶ γιὰ νὰ κυριολεκτήσομε περισσότερο, περιβάλλει τὸν ἑαυτό του καὶ ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴν ἀληθὴ κοινωνία καὶ ὁμολογία τῶν ἁγίων Πατέρων. Γιατί, ἂν ἡ σάρκα ἔγινε ἕνα μὲ τὸ Λόγο κατὰ τὴν ὑπόσταση καὶ πλούτησε ἄφθονα ἀπὸ τὴν ἐνέργειά του μὲ τὴν ἕνωση, δὲν ξέφυγε ὅμως καθόλου ἀπὸ τὸ νὰ εἶναι κτιστὴ κατὰ τὴν οὐσία οὔτε ἐπέτυχε ὁποιαδήποτε ἐκβολὴ τῶν φυσικῶν καὶ ἀδιάβλητων παθῶν. Κι ἂν αὐτὸ συμβαίνει πραγματικά, ὅπως βέβαια καὶ συμβαίνει, εἶχε προφανῶς διαφορετικὴ μὲ τοῦ Λόγου καὶ τὴν ἴδια τὴ φύση καὶ τὴ φυσικὴ ἐνέργεια, τὴν ὁποία εἶχε ὡς ἄνθρωπος ὁ Λόγος ποὺ σαρκώθηκε, γιατὶ ἦταν δική του κατὰ φύση. Εἶχε κοινωνήσει ὅμοια μ' ἐμᾶς αἷμα καὶ σάρκα, εἶχε ὁ ἴδιος δύο φυσικὲς ἐνέργειες, ὅπως ἀκριβῶς καὶ φύσεις, τὴ θεϊκὴ καὶ πατρική, καὶ τὴν ἀνάλογη μ' ἐμᾶς ἀνθρώπινη, καὶ μ' αὐτὰ πιστευόταν ὅτι ὁ ἴδιος ἦταν Θεὸς καὶ ἄνθρωπος. Γιατὶ ἐκείνων ποὺ εἶχε τὶς φυσικὲς

---

[10] Μ. Ἀθανασίου, *Λόγος περὶ ἐνανθρωπήσεως* Γρηγόριου Θεολόγου, *Λόγος* 36.

των δηλαδὴ καὶ τὰς φύσεις. Ὡς γὰρ Θεὸς διά τε φωνῆς καὶ ἀφῆς τῆς ἁγίας σαρκὸς ἰώμενός τε καὶ ζωοποιῶν ἐδείκνυτο κατὰ φύσιν, οὕτω πάλιν καὶ ἄνθρωπος ὢν ὁ αὐτὸς οὐσιωδῶς ἐγνωρίζετο, διὰ τῆς αὐτῆς ἀφῆς καὶ χειρὸς λεντίῳ διαζωννύμενος καὶ νίπτων τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν, καὶ κλῶν τοὺς ἄρτους καὶ τούτοις διαδιδοὺς καὶ τὸ ψωμίον εἰς τὸ τρυβλίον ἐμβάπτων· καὶ πάλιν διὰ τῆς φωνῆς τὴν προσοῦσαν λύπην καταμηνύων, «περίλυπός ἐστιν ἡ ψυχή μου ἕως θανάτου», καί, «νῦν ἡ ψυχή μου τετάρακται», καί, «οὕτως οὐκ ἰσχύσατε μίαν ὥραν γρηγορῆσαι μετ' ἐμοῦ;», καὶ ὅσα τοιαῦτα, μηδαμῶς τὸ φύσει πεφυκὸς ἑκατέρας φύσεως, τῶν ἐξ ὧν καὶ ἐν αἷς συνέστηκεν, ἀθετῶν, ἀλλὰ φυσικαῖς ἐνεργείαις τὰς φύσεις πιστούμενος.

Ἵνα δὲ καὶ διὰ Κυρίλλου τοῦ σοφοῦ δειχθῇ, ὡς οὐ φύσει μίαν, ὥσπερ οὐδὲ φύσιν, ἡ σὰρξ εἶχε πρὸς τὸν Λόγον ἐνέργειαν, εἰ καὶ συγγενὴς γέγονεν πρὸς αὐτόν, τῷ θεωθῆναι διὰ τὴν ἕνωσιν, ἀκούσωμεν τί διέξεισι, τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον ἑρμηνεύων, ἐν τῇ δευτέρᾳ βίβλῳ τῆς ἐξομολογήσεως. «Διὰ τοῦτο φησὶν ἐνεργεῖν ἐν Πνεύματι Θεοῦ. Καὶ γάρ τοι, κατὰ τὸ ἀληθές, οὐ σαρκὸς ἐνέργεια φυσικὴ καὶ ἀνθρωπότητος δύναμις παραλύει τὸν Σατανᾶν καὶ καταισχύνει τὸν Βεελζεβούλ· ἐπεὶ διδασκέτω σέ τις παρελθών, εἰ βούλεται, τί τὸ κωλύον τοῖς ἐθέλουσι προκεῖσθαι τὴν ἐξουσίαν τὴν κατὰ πνευμάτων ἀκαθάρτων. Ἰδού, εἰ τοῦτο ἐνεργεῖ σαρκὸς φύσει· πάντες γάρ ἐσμεν ἐν σαρκί, καὶ εἷς κατὰ πάντων ὁ τῆς ἀνθρωπότητος λόγος, ἀλλ' οὔτε σαρκὸς ἔργον ἰδικῶς, οὔτε μὲν ἀνθρωπότητος, τὸ κατισχύσαι πνευμάτων, ἐπεὶ μὴ πάντες ἰσχύουσιν· ἐνεργείας δὲ μᾶλλον ὁρᾶται τὸ κατόρθωμα διὰ τοῦ Πνεύματος». Οὐκοῦν ἀληθὲς εἴρηκεν ὁ πατήρ, καθὸ νοεῖται σὰρξ καὶ ἄνθρωπος, ὅτι Πνεύματος ἔργον ἦν, καὶ

ἐνέργειες, αὐτῶν εἶχε προφανῶς καὶ τὶς φύσεις. Ὡς Θεὸς δηλαδή, μὲ τὴ φωνὴ καὶ τὸ ἄγγιγμα τῆς ἁγίας σάρκας[11] ἀποδεικνυόταν νὰ θεραπεύει καὶ νὰ ζωοποιεῖ σύμφωνα μὲ τὴ φύση του. Ἔτσι πάλι ἀναγνωριζόταν ὅτι ἦταν ὁ ἴδιος καὶ ἄνθρωπος κατὰ τὴν οὐσία μὲ τὴν ἴδια ἁφὴ καὶ τὸ ἴδιο χέρι, ποὺ ζωνόταν τὸ λέντιο καὶ ἔπλυνε τὰ πόδια τῶν μαθητῶν του[12], καὶ ἐπίσης κόβοντας τὰ ψωμιὰ καὶ μοιράζοντάς τα σ' αὐτοὺς[13] καὶ βουτώντας τὴ φέτα μέσα στὸ πιάτο[14]. Καὶ πάλι μὲ τὴ φωνὴ ἄφηνε νὰ ἐκδηλωθεῖ τὴ λύπη ποὺ τὸν κατεῖχε, λέγοντας «περίλυπη εἶναι ἡ ψυχή μου μέχρι θανάτου»[15], καὶ «τώρα ἡ ψυχή μου ἔχει ταραχθεῖ»[16], καὶ «τόσο πολὺ δὲν μπορέσατε οὔτε μιὰ ὥρα νὰ βαστάξατε νὰ μείνετε ξάγρυπνοι μαζί μου;»[17], καὶ ὅσα παρόμοια, μὲ τὰ ὁποῖα δὲν ἀθετοῦσε καθόλου τὸ φυσικὸ γνώρισμα κάθε φύσης ἀπὸ τὶς ὁποῖες προερχόταν καὶ ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἀποτελοῦνταν.

Γιὰ ν' ἀποδειχθεῖ ὅμως κι ἀπὸ τὸν σοφὸ Κύριλλο, ὅτι ἡ σάρκα δὲν εἶχε φύσει μία ἐνέργεια μὲ τὸ Λόγο, ὅπως βέβαια οὔτε μία φύση, ἂν καὶ ἔγινε συγγενὴς μὲ αὐτὸν μὲ τὸ νὰ θεωθεῖ χάρη στὴν ἕνωση, ἂς ἀκούσομε τί διατυπώνει στὸ δεύτερο βιβλίο τῆς ἐξομολογήσεως ἑρμηνεύοντας τὸ κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιο. «Γι' αὐτό», λέγει, «ὅτι ἐνεργεῖ μὲ Πνεῦμα Θεοῦ. Γιατὶ βέβαια, γιὰ νὰ ποῦμε τὴν ἀλήθεια, ἡ φυσικὴ ἐνέργεια τῆς σάρκας καὶ ἡ δύναμη τῆς ἀνθρωπότητας δὲν παραλύει τὸ Σατανὰ καὶ δὲν ἐξευτελίζει τὸν Βεελζεβούλ. Ἀλλιῶς ἂς ἔρθει κάποιος κι ἂς σὲ διδάξει, ἂν θέλει, ποιὸ εἶναι τὸ ἐμπόδιο γιὰ ἐκείνους ποὺ θέλουν νὰ ὑπερισχύει ἡ ἐξουσία τοῦ ἀνθρώπου τῆς ἐξουσίας τῶν ἀκαθάρτων πνευμάτων. Νὰ ποιὸ εἶναι· ἂν αὐτὸ ἐνεργεῖ χάρη στὴ φύση τῆς σάρκας. Γιατὶ ὅλοι ζοῦμε μέσα στὴ σάρκα καὶ εἶναι ἕνας γιὰ ὅλους ὁ λόγος τῆς ἀνθρωπότητας. Ἀλλ' οὔτε εἰδικὰ ἔργο τῆς σάρκας εἶναι οὔτε τῶν ἀνθρώπων, τὸ νὰ ὑπερισχύσουν τῶν πνευμάτων, ἐπειδὴ δὲν ἔχουν ὅλοι τὴ δύναμη, καὶ μᾶλλον τὸ κατόρθωμα φαίνεται νὰ εἶναι ἀποτέλεσμα ἐνέργειας μέσω τοῦ Πνεύματος». Εἶπε λοιπὸν τὴν ἀλήθεια ὁ Πατέρας, καθότι νοεῖται σάρκα καὶ ἄνθρωπος, ὅτι εἶναι οὐχὶ τῆς σαρκός, ἤγουν ἀνθρωπότητος, ἡ κατὰ τῶν δαιμόνων ἰσχύς. Ἅγιον μὲν γὰρ ὁμολογουμένως ἐστὶ τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου, καὶ πᾶσαν ἔχον κατὰ πάσης νόσου τὴν δύναμιν, ἀλλ' ἦν τε καί ἐστιν ἅγιον, οὐκ ἐπείπερ ἁπλῶς νοεῖται σάρξ, ἐν μόνοις οὖσα τοῖς ἰδίοις λόγοις, ἀλλ' ᾗ ἐστι ναὸς τοῦ κατοικοῦντος ἐν αὐτῇ Θεοῦ Λόγου, ἁγιάζοντος τὴν ἰδίαν σάρκα διὰ τοῦ ἰδίου Πνεύματος.

---

[11] Ματθ. 16,2. Ἰω. 13,26.
[12] Ματθ. 26,38.
[13] Ἰω. 12,27.
[14] Ματθ. 26,40.

Ὥστε, ᾗ φησιν ὁ θεῖος οὗτος ἀνήρ, κατὰ τὸ ἀληθές, οὐ σαρκὸς ἐνέργεια φυσικὴ καὶ ἀνθρωπότητος δύναμις παραλύει τὸν Σατανᾶν, οὐδὲ τοῦτο ἐνεργεῖ σαρκὸς ἡ φύσις· ἐπεὶ καὶ πάντες ἄνθρωποι ἐν σαρκὶ ὄντες, καὶ εἷς κατὰ τὸν τῆς ἀνθρωπότητος λόγον, ἑλόμενοι ἂν ἐνεργεῖν, καὶ τὴν κατὰ πνευμάτων εἶχον ἰσχύν. Ταῦτα γοῦν διδάξας σαφῶς παρέστηκε καὶ τῶν ἰδίων ἑρμηνευτὴς γέγονε λόγων, ὡς τῷ ἐνοικεῖν, ὅπερ ἐστὶν ἡνῶσθαι καθ' ὑπόστασιν μίαν, ἀλλ' οὐ τῷ σὰρξ ὑπάρχειν, ἐν μόνοις οὖσα τοῖς ἰδίοις λόγοις, ἁγία ἐστὶ καὶ ζωοποιός, κατὰ πάσης νόσου τὴν δύναμιν ἔχουσα. Φυλάξωμεν τοιγαροῦν καὶ ἡμεῖς κατὰ τὴν τῶν ἁγίων ὑφήγησιν, τόν τε τῆς διαφορᾶς λόγον ἀλώβητον, τὰς φύσεις αὐτὰς καὶ τὰ προσόντα κατ' οὐσίαν αὐταῖς διασώζοντα καὶ μετὰ τὴν ἕνωσιν, καὶ τὸν τῆς οἰκονομίας τρόπον παντελῶς ἀδιάσπαστον, τὴν ἄκραν τῶν ἡνωμένων συμφυΐαν ἑνοειδῶς συντηροῦντα, καὶ τὴν πᾶσαν ἡμῶν ἐξελάσωμεν διαίρεσίν τε καὶ σύγχυσιν.

Εἰ δὲ μὴ οὕτω τὰς μοναδικῶς εἰρημένας τοῖς ἁγίοις φωνάς, τήν τε «Θεανδρικὴν» και τὴν «Μίαν τε καὶ συγγενῆ», κατὰ τὸν τῆς ἑνώσεως λόγον εὐσεβῶς ἐκδεξώμεθα καὶ νοήσωμεν, ἀλλ' ἢ ταύτην ὡς φυσικήν, ἢ πάλιν ὑποστατικὴν ὑπολάβωμεν, φύσιν μίαν ἐξ ἀνάγκης τὸν Χριστὸν δογματίσομεν, μηδετέρας τῶν ἐξ ὧν συνέστηκε τὸ παράπαν μετέχουσαν, ὅτι μηδεμία κατὰ φύσιν ὑπάρχει Χριστός. Φύσις γὰρ πρὸς φύσιν οὐκ ἂν κοινωνήσῃ κατὰ φύσιν ποτ' ἄν, ἀλλ' ἀμέτοχος, πάντῃ κατ' οὐσίαν πρὸς πᾶσάν ἐστι διάφορος· τοῦτο μὲν ἡμῖν συναχθήσεται, φυσικὴν τὴν ἐνέρἔργο τοῦ Πνεύματος καὶ ὄχι τῆς σάρκας, δηλαδὴ τῆς ἀνθρωπότητας, ἡ δύναμη κατὰ τῶν δαιμόνων. Γιατὶ τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου εἶναι ὁμολογουμένως ἅγιο καὶ ἔχει κάθε δύναμη ἐναντίον ὁποιασδήποτε νόσου. Ἀλλὰ καὶ ἦταν καὶ εἶναι ἅγιο, ὄχι ἁπλὰ ἐπειδὴ νοεῖται σάρκα, μένοντας μόνο μέσα στὰ δικά της ὅρια, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ εἶναι ναὸς τοῦ Θεοῦ Λόγου ποὺ κατοικεῖ μέσα της καὶ ἁγιάζει τὴν ἴδια του τὴ σάρκα μὲ τὸ ἴδιο του τὸ Πνεῦμα.

Ὥστε, ὅπως λέγει ὁ θεῖος αὐτὸς ἄνθρωπος, στ' ἀλήθεια δὲν κάνει τὸν Σατανὰ νὰ παραλύσει ἡ φυσικὴ ἐνέργεια τῆς σάρκας καὶ ἡ δύναμη τῆς ἰδιότητας τοῦ ἀνθρώπου, οὔτε αὐτὸ τὸ πετυχαίνει ἡ φύση τῆς σάρκας, γιατὶ τότε καὶ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, ποὺ βρίσκονται μέσα στὴ σάρκα, καὶ ὁ ἕνας, σύμφωνα μὲ τὸν ὁρισμὸ τοῦ ἀνθρώπου, ἀποφασίζοντας νὰ ἐνεργοῦν, θὰ εἶχαν καὶ τὴ δύναμη κατὰ τῶν πνευμάτων. Αὐτὰ λοιπὸν φάνηκε ὅτι δίδαξε σαφῶς καὶ ἔγινε ἑρμηνευτὴς τῶν δικῶν του λόγων, ὅτι μὲ τὴν ἐγκατοίκηση, πράγμα ποὺ σημαίνει μὲ τὴν ἕνωση σὲ μιὰ ὑπόσταση, κι ὄχι ἐπειδὴ εἶναι σάρκα καὶ λειτουργεῖ μόνο μὲ τοὺς νόμους της, εἶναι ἁγία καὶ ζωοποιὸς κι ἔχει τὴ δύναμη ἐναντίον κάθε νόσου. Ἂς φυλάξομε κι ἐμεῖς λοιπόν, σύμφωνα μὲ τὴν ὑπόδειξη τῶν ἁγίων, καὶ τὸ λόγο τῆς διαφορᾶς ἄθικτο, καὶ τὶς φύσεις ἴδιες, δηλαδὴ καὶ τὰ γνωρίσματα τῆς οὐσίας τους νὰ διατηροῦνται καὶ μετὰ τὴν ἕνωση, καὶ τὸν τρόπο τῆς οἰκονομίας τελείως ἀδιάσπαστο νὰ συντηρεῖ σὰν ἕνα τὴν ἀπόλυτη συμφυΐα δύο ἑνωμένων, κι ἂς ἀπομακρύνομε ἀπὸ ἀνάμεσά μας κάθε διαίρεση καὶ σύγχυση.

Ἂν ὅμως δὲν ἀποδεχθοῦμε καὶ δὲν ἀντιληφθοῦμε ὀρθά, σύμφωνα μὲ τὸ λόγο τῆς ἕνωσης, τὶς ἐκφράσεις ποὺ διατυπώθηκαν μὲ ἑνικὴ ἔννοια, τόσο τὴ «Θεανδρικὴ» ὅσο καὶ τὴ «Μία καὶ συγγενῆ», ἀλλὰ τὴ θεωρήσομε ἢ φυσικὴ ἢ πάλι ὑποστατική, θὰ δογματίσομε ὑποχρεωτικὰ ὅτι ὁ Χριστὸς ἔχει μία φύση, ποὺ δὲν μετέχει καθόλου οὔτε τὴ μία οὔτε τὴν ἄλλη ἀπὸ τὶς ὁποῖες συνίσταται, ἐπειδὴ καμμιὰ ἀπὸ αὐτὲς δὲν εἶναι Χριστὸς κατὰ φύση. Γιατὶ μία φύση δὲν θὰ μποροῦσε ποτὲ νὰ κοινωνήσει μὲ μία ἄλλη φύση κατὰ φύση, ἀλλά, ὄντας ἀμέτοχη, εἶναι σὲ κάθε ἄλλη κατὰ τὴν οὐσία τελείως διαφορετική. Αὐτὸ τὸ συμπέρασμα θὰ συναχθεῖ ἂν λέμε

γειαν λέγουσι· εἰ δὲ πάλιν ὑποστατικήν, ἀλλοτριώσομεν αὐτὸν τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Πνεύματος κατὰ τὴν ἐνέργειαν. Οὐδενὶ γὰρ χαρακτηριστικῷ τῆς ἰδίας ὑποστάσεως κοινωνήσοι ποτ᾿ ἂν Πατρὶ καὶ Πνεύματι ὁ Υἱός.

Μηδαμῶς τοιγαροῦν βουληθῶμεν φυσικὴν ἢ ὑποστατικὴν ἐπ᾿ αὐτοῦ τοῦ σαρκωθέντος Λόγου καὶ τελείως ἐνανθρωπήσαντος ὁμολογεῖν τὴν ἐνέργειαν. Οὐδεὶς γὰρ τῶν ἀπὸ τῆς θείας αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς καταβάσεως μέχρι νῦν ἁγίων Πατέρων, φυσικὴν ἢ ὑποστατικὴν ὁμολογεῖν ἐνέργειαν ἐπ᾿ αὐτοῦ παραδέδωκεν, ἀλλ᾿ οὐδὲ μίαν ῥητῶς, ὡς ἐμὲ γινώσκειν, ἢ μόνον Κύριλλος ὁ θεσπέσιος, ἣν ὥσπερ ὁλοψύχως δεχόμεθα, καίπερ αὐτοῦ μόνου τυγχάνουσαν, τῆς ἑνώσεως χάριν, πῶς οὐχὶ καὶ τὰς τῶν ὅλων σχεδὸν ἁγίων Πατέρων, καὐτοῦ δὲ πάλιν δέχεσθαι περιχαρῶς προσήκει δυϊκὰς φωνάς, τῆς φυσικῆς ἕνεκεν διαφορᾶς, ἵνα μὴ τῆς περὶ τὴν μίαν καὶ μόνον αὐτοῦ λέξιν προσκλήσει καὶ παραδοχῇ, τούτου τε καὶ ἄλλων ἁγίων τὴν ἐκβολὴν καὶ τὴν ἀκυρωσίαν τῶν λόγων ποιήσωμεν· ὡς μὴ ἄλλου τινὸς αὐτῶν, ἢ μόνου Κυρίλλου τὴν εὐσεβῆ τοῦ κηρύγματος πιστευθέντος ἀκρίβειαν, καὶ ταύτην οὐκ ἐν τοῖς ἄλλοις λόγοις αὐτοῦ, τοῖς τὴν διαφορὰν δηλοῦσιν, ἀλλ᾿ ἢ μόνον ἐν «τῇ μιᾷ καὶ συγγενεῖ ἐνεργείᾳ».

Ἄλλως τε, πῶς μίαν ἁπλῶς ἐπὶ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ τινές φασι τὴν ἐνέργειαν; Ἀνάγκη γὰρ ἢ τῶν αὐτοῦ ταύτην ὑπάρχειν μερῶν, ἢ αὐτοῦ πάντως ὡς ὅλου. Ἀλλ᾿ εἰ μὲν τῶν μερῶν, μερισθήσεται πρὸς ἄμφω, δηλαδὴ τεμνομένη· τοῦτο δὲ πάσχουσα, λυθήσεται πάντως καὶ συνδιαλύσει τὰ κατ᾿ αὐτὴν ἡνωμένα. Εἰ δὲ τοῦ ὅλου, τῶν ἐναντίων ἔσται δεκτική, θνητὴ καὶ ἀθάνατος οὖσα, κτιστὴ καὶ ἄκτιστος, περιγραπτὴ καὶ ἀπερίγραφος. Καὶ εἰ τοῦτο, καθ᾿ ἕξιν καὶ στέρησιν οὖσαν καὶ μὴ οὖσαν τὴν οἰκείαν ὁ Χριστὸς εἶχεν ἐνέργειαν, δι᾿ ἥν, ὡς κατ᾿ αὐτὴν προσφυῶς ἐνεργῶν, τῶν ἐναντίων κατὰ τὸ αὐτὸ δεκτικός, ἀλλ᾿ οὐ κατ᾿ ἄλλο καὶ ἄλλο, οὗ τί δυσσεβέστερον;

τὴν ἐνέργεια φυσική, ἂν πάλι τὴ λέμε ὑποστατικὴ θὰ τὸν ἀποξενώσομε ἀπὸ τὸν Πατέρα καὶ τὸ Πνεῦμα κατὰ τὴν ἐνέργεια, γιατὶ μὲ κανένα χαρακτηριστικὸ τῆς ἴδιας του ὑπόστασης ὁ Υἱὸς δὲ θὰ μποροῦσε νὰ κοινωνήσει ποτὲ μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸ Πνεῦμα.

Ἂς μὴ θελήσομε λοιπὸν κατὰ κανένα τρόπο νὰ ὁμολογήσομε φυσικὴ ἢ ὑποστατικὴ τὴν ἐνέργεια στὸ Λόγο ποὺ σαρκώθηκε κι ἔγινε τέλειος ἄνθρωπος. Γιατὶ κανένας ἀπὸ τοὺς ἁγίους Πατέρες ἀπὸ τὸν καιρὸ τῆς θείας κατάβασής του σ' ἐμᾶς ὡς τώρα δὲν μᾶς παρέδωσε νὰ ὁμολογοῦμε φυσικὴ ἢ ὑποστατικὴ ἐνέργεια σ' αὐτόν, ἀλλ' οὔτε ὁμολογεῖ ρητῶς μία, ὅσο ἐγὼ γνωρίζω, παρὰ μόνο ὁ θεσπέσιος Κύριλλος, τὴν ὁποία ἔτσι μὲ ὅλη τὴν ψυχὴ τὴν ἀποδεχόμαστε, ἂν καὶ ἔχει διατυπωθεῖ ἀπὸ αὐτὸν μονάχα, γιὰ χάρη τῆς ἕνωσης. Πῶς δηλαδὴ δὲν πρέπει ν' ἀποδεχθοῦμε μὲ χαρὰ τὶς δυικὲς ἐκφράσεις καὶ ὅλων σχεδὸν τῶν ἁγίων Πατέρων, ἐξαιτίας τῆς φυσικῆς διαφορᾶς, γιὰ νὰ μὴν ἀπορρίψομε καὶ ἀκυρώσομε μὲ τὴν ἐπίκληση καὶ τὴν ἀποδοχὴ μιᾶς μόνο λέξης τοὺς λόγους αὐτοῦ τοῦ ἴδιου καὶ τῶν ἄλλων, σὰ νὰ μὴν πρέπει νὰ πιστέψομε κάποιου ἄλλου ἀπὸ αὐτούς, ἀλλὰ τοῦ Κυρίλλου μόνο τὴν εὐσέβεια καὶ τὴν ἀκρίβεια τοῦ κηρύγματος, καὶ αὐτὴ ὄχι στοὺς ἄλλους λόγους του, ποὺ φανερώνουν τὴ διαφορά, ἀλλὰ μονάχα στὴν ἔκφραση «στὴ μία καὶ συγγενῆ ἐνέργεια».

Ἐξάλλου πῶς λένε μερικοὶ ὅτι ὑπάρχει μία ἁπλῶς ἐνέργεια στὸν Χριστὸ τὸν Θεό; Γιατὶ εἶναι ἀνάγκη ἢ αὐτὴ νὰ ὑπάρχει στὰ μέρη του ἢ ὁπωσδήποτε σ' αὐτὸν ὡς ὅλον. Ἀλλὰ ἂν αὐτὴ ὑπάρχει στά μέρη του, θὰ κοπεῖ τότε καὶ θὰ χωριστεῖ στὰ δύο. Παθαίνοντας ὅμως αὐτό, ὁπωσδήποτε θὰ διαλυθεῖ καὶ μαζὶ θὰ διαλύσει τὰ ἑνωμένα σ' αὐτήν. Ἂν πάλι ὑπάρχει σ' ὅλον αὐτόν, τότε θὰ εἶναι δεκτικὴ τῶν ἀντιθέτων, ὄντας θνητὴ κι ἀθάνατη, κτιστὴ καὶ ἄκτιστη, περιγραπτὴ καὶ ἀπερίγραφη. Κι ἂν συμβαίνει αὐτό, ὁ Χριστὸς εἶχε τὴν ἐνέργειά του σύμφωνα μὲ τὴν ἕξη καὶ τὴ στέρηση, δηλαδὴ καὶ τὴν εἶχε καὶ δὲν τὴν εἶχε, καὶ ἐξαιτίας αὐτῆς, ἐπειδὴ ἐνεργοῦσε προσφυῶς σύμφωνα μ' αὐτήν, εἶναι δεκτικὸς τῶν ἐναντίων στὸ αὐτό, καὶ ὄχι σὲ ἄλλο καὶ ἄλλο, πράγμα ἀπὸ τὸ ὁποῖο τί ὑπάρχει πιὸ δυσσεβές;

Τὸ αὐτὸ δὲ καὶ περὶ θελήματος ἔστιν εἰπεῖν. Πῶς δὲ ἄρα συνεργάτιν τὴν οἰκείαν ὁ Λόγος παρελάμβανε σάρκα, κατὰ Κύριλλον τὸν σοφόν, οὐκ ἔχουσαν τὴν κατὰ φύσιν ἐνέργειαν; Τὸ γὰρ μὴ ἔχον ἐνέργειαν μήτε κίνησιν φυσικήν, νεκρὸν πάντως καὶ ἄψυχον· καὶ τίνι λόγῳ προσίετο τὸ νεκρὸν εἰς συνέργειαν; Τὸ γὰρ ἀνενέργητον, τῇ παντελεῖ ἀκινησίᾳ καταργεῖ. Πῶς δὲ ταύτην ἐδείκνυε ζωοποιεῖν δυναμένην, ὡς αὐτὸς πάλιν Κύριλλος ἐξεπαίδευσε, διὰ τῶν κατὰ φύσιν αὐτῆς κινημάτων, οἷον τῆς ἁφῆς, τῆς φωνῆς, τοῦ περιπάτου, τούτων οὐκ ὄντων αὐτῆς, ἢ ἐν αὐτῇ κατ' οὐσίαν; Εἰ γὰρ αὐτῆς κατ' οὐσίαν, φυσικὴν πάντως ἡ σὰρξ εἶχεν ἐνέργειαν· ἐνεργείας γὰρ αὐτῆς οὐσιώδους ἐστίν, ἥ τε κίνησις τῶν χειρῶν καὶ τῶν ποδῶν, καὶ ἡ κατὰ τὴν προφορὰν φωνή. Εἰ δὲ οὐκ αὐτῆς κατὰ φύσιν ταῦτα, ζωοποιεῖν δυναμένην ταύτην ὁ Σωτὴρ οὐκ ἀπέδειξε.

Ταῦτα μικρὰ ἐκ πολλῶν, ὑμῶν τε καὶ τῶν καθ' ὑμᾶς θεοσόφων ἁγίων παιδευθεὶς διδαγμάτων, διὰ τὴν ἱερωτάτην ὑμῶν κέλευσιν, ἐθάρρησα διὰ τοῦδε τοῦ μετρίου γράμματος χαράξαι καὶ τῶν ὑπὲρ δύναμιν κατατολμῆσαι, μικρὸς ὢν καὶ εὐτελής, καὶ μήτε νοῦν εὔστοχον εἰς ἐπιβολήν, μήτε λόγον εὔεικτον εἰς σαφήνειαν, μήτε ἦθος εὔκοσμον εἰς τὴν τῶν κρειττόνων ἐξάνεσιν ἔχων, ἀλλὰ μᾶλλον χάριτι, διὰ τῆς μεσιτείας ὑμῶν σκεπαζόμενος ὑπὸ τοῦ παναγάθου Θεοῦ καὶ καλύπτοντος τὰ πλήθη τῶν ἐμῶν ἁμαρτημάτων. Δυσωπῶ δὲ μετὰ δακρύων, τοῖς τιμίοις ὑμῶν ὡς παρὼν προκαλινδούμενος ἴχνεσιν, ἐπειδὴ ὑμᾶς κατέστησε τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἐπισκόπους ψυχῶν καὶ σωτῆρας, μὴ κατοκνῆσαι ἐν οἷς οὐκ ἠκριβωμένως γέγραφα, φιλάγαθον ποιήσασθαι τὴν διόρθωσιν, ἵν' ἐκ τούτου μεσίτας Θεοῦ μᾶλλον, ἢ μιμητὰς ἑαυτοὺς ἀναδείξηται, τὸν ἐπὶ πάντας αὐτοῦ φωτισμὸν καὶ τὸ ἔλεος, οὐ μόνον ἕξει λαχόντες, ἀλλὰ καὶ ἀξίᾳ παρέχοντες, ᾧ καὶ παραθέσθαι τὴν ἐμὴν τοῦ πένητος καὶ πτωχοῦ ἀσθένειαν καθικετεύω, πρὸς τὸ σκεπασθῆναι τῆς τὸ πᾶν νεμομένης διὰ τὰς ἐμὰς ἁμαρτίας, ὁρατῆς τε καὶ ἀοράτου, φλογός, καὶ εἰς τὴν δρό-

Τὸ ἴδιο μποροῦμε νὰ ποῦμε καὶ γιὰ τὸ θέλημα. Πῶς ὅμως ὁ Λόγος ἔπαιρνε ὡς συνεργάτιδά του τὴν δική του σάρκα, σύμφωνα μὲ τὸ σοφὸ Κύριλλο, ποὺ δὲν εἶχε τὴ φυσικὴ ἐνέργεια; Γιατὶ ἐκεῖνο ποὺ δὲν ἔχει ἐνέργεια οὔτε κίνηση φυσική, εἶναι ὁπωσδήποτε νεκρὸ καὶ ἄψυχο. Καὶ γιὰ ποιὸ λόγο δεχόταν τὸ νεκρὸ σὲ συνεργασία; Γιατὶ ὅποιο εἶναι ἀνενεργό, τὸ καταργεῖ μὲ πλήρη ἀκινησία. Καὶ πῶς πάλι τὴν παρουσίαζε νὰ μπορεῖ νὰ ζωοποιεῖ, ὅπως ὁ ἴδιος πάλι ὁ Κύριλλος μᾶς δίδαξε, μὲ τὶς σύμφωνα μὲ τὴ φύση της λειτουργίες της, ὅπως γιὰ παράδειγμα μὲ τὴν ἀφή, τὴ φωνή, τὸ βάδισμα, μὴ ὄντας αὐτὲς αὐτῆς ἢ μὴ ἀνήκοντας σ' αὐτὴν κατ' οὐσία; Ἂν δηλαδὴ ἦταν σύμφωνη μὲ τὴν οὐσία της, ἡ σάρκα εἶχε ὁπωσδήποτε φυσικὴ ἐνέργεια· γιατὶ εἶναι ἐκδηλώσεις τῆς οὐσιώδους ἐνέργειάς της καὶ ἡ κίνηση τῶν χεριῶν καὶ τῶν ποδιῶν καὶ ἡ φωνὴ τῆς ὁμιλίας. Κι ἂν αὐτὰ δὲν ἀνῆκαν σ' αὐτὴν κατὰ φύση, δὲν θὰ τὴν ἔδειχνε ὁ Σωτήρας ὅτι μπορεῖ νὰ ζωοποιεῖ.

Αὐτὰ τὰ λίγα τὰ ἔμαθα ἀπὸ πολλὰ διδάγματα δικά σας καὶ τῶν δικῶν σας ἁγίων μὲ τὴ θεία σοφία, ἐξαιτίας τῆς ἱερώτατης ἐντολῆς σας καὶ πῆρα τὸ θάρρος νὰ τὰ γράψω στὸ σύντομο αὐτὸ γράμμα καὶ νὰ καταπιαστῶ τολμηρὰ μὲ τὰ πάνω ἀπὸ τὴ δύναμή μου, τὴ στιγμὴ ποὺ εἶμαι μικρὸς καὶ ἀσήμαντος, καὶ δὲν ἔχω οὔτε νοῦ γιὰ ἐπετυχῆ καλλωπισμὸ τοῦ λόγου, οὔτε λόγο ποὺ νὰ ὑπηρετεῖ τὴ σαφήνεια, οὔτε χαρακτήρα κόσμιο γιὰ τὴν ἐπιτέλεση τῶν καλυτέρων, ἀλλὰ μᾶλλον εἶμαι μὲ τὴ μεσιτεία σας σκεπασμένος ἀπὸ τὴ χάρη τοῦ πανάγαθου Θεοῦ ποὺ καλύπτει τὰ πλήθη τῶν ἁμαρτημάτων μου. Καὶ σᾶς παρακαλῶ μὲ δάκρυα συρόμενος, σὰ νάμαι παρὼν κοντά σας, στὰ ἅγια ἴχνη σας, ἐπειδὴ τὸ ἅγιο Πνεῦμα σᾶς ἔκανε τῶν ψυχῶν φύλακες καὶ σωτῆρες, νὰ μὴ διστάσετε σὲ ὅσα δὲν ἔγραψα σωστὰ νὰ κάνετε τὴν καλόβουλη διόρθωσή σας, ὥστε ἀπὸ αὐτὸ νὰ ἀναδειχθεῖτε μεσίτες μᾶλλον πρὸς τὸ Θεό, παρὰ μιμητές του, καὶ δὲ θὰ ἔχετε μόνο τὸ φωτισμὸ καὶ τὸ ἔλεός του ποὺ ἀγκαλιάζει ὅλους, ἀλλὰ κι ἐπάξια θὰ τὸ παρέχετε, στὸν ὁποῖο καὶ σᾶς ἱκετεύω νὰ παραθέσετε τὴν ἀσθένεια ἐμοῦ τοῦ ἀθλίου καὶ φτωχοῦ γιὰ νὰ προφυλαχθῶ ἀπὸ τὴν ὁρατὴ κι ἀόρατη φλόγα ποὺ γιὰ τὶς ἁμαρτίες μου κατατρώγει τὸ πᾶν, καὶ νὰ ἐπα-

σον τῆς τε παναγίας αὐτοῦ καὶ ὀρθοδόξου πίστεως καὶ τῆς ἱερᾶς ἀρετῆς διὰ παντὸς ἐπαναπαύεσθαι καὶ φρουρεῖσθαι. Ἀμήν.

ΣΧΟΛΙΟΝ

** Ἴδε σοι τὸ ἄπορον λέλυται. Προελθὼν δὲ Θεὸς μετὰ τῆς προσλήψεως, ἓν καὶ ἓν καὶ δύο τῶν ἐναντίων, εἰπὼν ὁ μέγας, διὰ τὴν καθ' ὑπόστασιν ἕνωσιν, ἀλλ' οὐ φύσιν τὸ ἓν ἐξεδέξατο.*

ναπαυθῶ καὶ νὰ φρουροῦμαι γιὰ πάντα στὴ δρόσο τῆς πανάγιας ὀρθόδοξης πίστης καὶ τῆς ἱερῆς ἀρετῆς. Ἀμήν.

ΣΧΟΛΙΟ

Νά, ἔχει λυθεῖ ἡ ἀπορία σου. Εἶπε βέβαια ὁ μεγάλος πατέρας, ὅτι ὁ Θεὸς παρουσιάσθηκε μαζὶ μὲ τὸ πρόσλημμα ὡς ἕνα, καὶ μάλιστα ἕνα ἀπὸ δύο ἀντίθετα, ἐξαιτίας τῆς ὑποστατικῆς ἕνωσης, ἀλλ' αὐτὸ τὸ ἕνα δὲν τὸ θεώρησε φύση.

ΤΟΙΣ
ΚΑΤΑ ΤΗΝΔΕ ΣΙΚΕΛΩΝ ΦΙΛΟΧΡΙΣΤΟΝ ΝΗΣΟΝ ΠΑΡΟΙΚΟΥΣΑΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΑΣΙΝ, ΗΓΟΥΜΕΝΟΙΣ ΤΕ ΚΑΙ
ΜΟΝΑΖΟΥΣΙ ΚΑΙ ΟΡΘΟΔΟΞΟΙΣ ΛΑΟΙΣ
ΜΑΞΙΜΟΣ ΤΑΠΕΙΝΟΣ ΚΑΙ ΑΜΑΡΤΩΛΟΣ,
ΑΝΑΞΙΟΣ ΔΟΥΛΟΣ

«Εἰρήνη πολλὴ τοῖς ἀγαπῶσι τὸν νόμον σου, καὶ οὐκ ἔστιν αὐτοῖς σκάνδαλον», πρὸς τὸν Θεὸν ἔφησεν ὁ Θεοπάτωρ Δαβίδ, γνωρίζων ἐντεῦθεν ἅπασι καὶ διαγορεύων τοῖς σωτηρίας ἐφιεμένοις, ἵνα τῇ τοῦ ἐσχάτου φύσει προσανέχοντες ὀρεκτοῦ θειοτάτῃ κατ' ἄκρον ἀγάπῃ, ταύτῃ περιχαρῶς τὸ τῆς εἰρήνης καλὸν πρὸς ἑαυτούς τε καὶ πάντας, εἰ δυνατόν, ἀλύτως μεταδιώκοιεν, ἅπαν ἐξ ἁπάντων ἀφαιρούμενοι σκάνδαλον διὰ τῆς εὐσεβοῦς εἰς ἀλλήλους καὶ ἄκρας ὁμοφροσύνης, οὗ δὴ χάριν κἀμοὶ τῷ ἡμετέρῳ διεσπουδάσθη δούλῳ γραφῇ καταθέσθαι προθύμως, ὅπερ φθάσας γλώττῃ συνεστησάμην, πρὸς τὴν τῶν ἁγιωτάτων ὑμῶν ἀσφάλειάν τε καὶ πληροφορίαν, πᾶσαν ἐξ ἑτέρων γεγενημένην ὑμῖν περὶ τῆς ἡμῶν ταπεινώσεως ὑποψίαν, διὰ τῆς ἀπολογίας ἀποσκευασάμενος· «οὐδὲ γὰρ ἀνέχομαι», καθά φησιν ὁ Θεολόγος Γρηγόριος, «πλήττεσθαί τινας ἐν ἐμοὶ τῶν πάντα τηρούντων ἐπιμελῶς τὰ ἡμέτερα, εὖ τε καὶ ὡς ἑτέρως ἔχοντα· καλὸν γὰρ μήτε ἁμαρτάνοντα, μήτε ὑπονοούμενον, ἕως ἂν οἷόν τε ᾖ, καὶ ὁ λόγος αἱρῇ, τιθέναι πρόσκομμα τοῖς πολλοῖς ἢ σκάνδαλον, εἴπερ καὶ τοῖς ἕνα τῶν μικρῶν σκανδαλίσασιν, ἴσμεν ὅπως ἀπαραίτητος καὶ βαρυτάτη παρὰ τοῦ ἀψευδοῦς ἡ τιμωρία».

ΠΡΟΣ
ΤΟΥΣ ΑΓΙΟΥΣ ΠΑΤΕΡΕΣ, ΗΓΟΥΜΕΝΟΥΣ ΚΑΙ ΜΟΝΑΧΟΥΣ, ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥΣ ΛΑΟΥΣ ΠΟΥ ΚΑΤΟΙΚΟΥΝ ΣΤΟ ΦΙΛΟΧΡΙΣΤΟ ΝΗΣΙ ΣΙΚΕΛΙΑ
Ο ΜΑΞΙΜΟΣ, Ο ΤΑΠΕΙΝΟΣ ΚΑΙ ΑΜΑΡΤΩΛΟΣ ΚΑΙ ΑΝΑΞΙΟΣ ΔΟΥΛΟΣ

Εἶπε πρὸς τὸν Θεὸ ὁ θεοπάτορας Δαβίδ· «Εἰρήνη πολλὴ βασιλεύει σ' ὅποιους ἀγαποῦν τὸ νόμο σου, καὶ δὲν ὑπάρχει σκάνδαλο ἀνάμεσά τους»[1]. Κάνει γνωστὸ μ' αὐτὰ σὲ ὅλους καὶ δηλώνει σ' ἐκείνους ποὺ ἐπιθυμοῦν τὴ σωτηρία, ἔχοντας στραμμένη τὴν ψυχή τους στὴ φύση τοῦ ἔσχατου ἐπιθυμητοῦ μὲ ἄκρα θεϊκὴ ἀγάπη, μὲ αὐτὴν ὁλόχαροι νὰ ἐπιδιώκουν γιὰ τὸν ἑαυτό τους καὶ γιὰ ὅλους, ἂν εἶναι δυνατό, ἀξεχώριστα τὸ ἀγαθὸ τῆς εἰρήνης, ἀναιρώντας ἀνάμεσα ἀπὸ ὅλους κάθε σκάνδαλο, μὲ τὴν ἁγία καὶ ἄκρα μεταξύ τους ὁμοφροσύνη. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο λοιπὸν προθυμοποιήθηκα κι ἐγὼ ὁ δοῦλος σας νὰ καταθέσω γραπτὰ ὅσα διατύπωσα πρῶτα προφορικά, γιὰ τὴν ἀσφαλῆ σας, ἁγιώτατοι, πληροφορία, ἀνατρέποντας μὲ τὴν ἀπολογία μου κάθε ὑποψία ποὺ σᾶς δημιουργήθηκε ἀπὸ ἄλλους γιὰ τὴν ταπεινότητά μου. Γιατί, ὅπως λέγει ὁ Θεολόγος Γρηγόριος, «δὲν ἀνέχομαι νὰ δέχονται ἐξαιτίας μου χτυπήματα μερικοὶ ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ τηροῦν μ' ἐπιμέλεια τοὺς δικούς μας θεσμούς, εἴτε εἶναι ὀρθοὶ εἴτε καὶ ὄχι. Γιατὶ εἶναι καλὸ οὔτε ν' ἁμαρτάνει κανεὶς οὔτε νὰ τὸν ὑποψιάζονται, ὅσο γίνεται κι ὅσο ἡ λογικὴ ἐπιβάλλει, ὅτι βάζει ἐμπόδιο στοὺς πολλοὺς ἢ σκάνδαλο. Ἀφοῦ γνωρίζομε ὅτι κι ἕνα ἀπὸ τοὺς μικροὺς ἂν σκανδαλίσομε[2], θὰ εἶναι ἀναπόφευκτη καὶ βαρύτατη ἡ τιμωρία ἀπὸ τὸν ἀψευδῆ».

---

[1] Ψαλμ. 118, 165.

[2] Ματθ. 18, 6.

Γνωρίζω τοίνυν τοῖς ἁγιωτάτοις ὑμῖν, ὡς οὐδαμῶς μοι πεφρόνηται πώποτε, κατὰ τὴν τῶν ἐπηρεαζόντων εἰσήγησιν ἢ τῶν ἀντιρρόπων καὶ ἐναντίων δογμάτων ὑπόληψις. Οὐδὲ γὰρ μίαν ἐν ταὐτῷ καὶ δύο, τουτέστι τρεῖς, κατ' αὐτούς, θελήσεις καὶ ἐνεργείας ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ καὶ ἑνὸς Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ διωμολογησάμην ἢ συνεγραψάμην τὸ σύνολον. Θατέρῳ γὰρ θάτερον ἀνατρέπεται, πῆξιν οὐδεμίαν ἔχον τὴν ἐκ λογισμῶν φυσικῶν, πρὸς τὸ καὶ ἀμάρτυρον εἶναι τὸ τοιοῦτον δόγμα τοῖς ἀληθείας, ἤγουν τοῖς ἁγίοις Πατράσιν. Εἰ γὰρ μία, πῶς καὶ δύο· εἰ δὲ δύο, πῶς καὶ μία; καὶ τίς αὕτη; καὶ πῶς λεγομένη; καὶ τίνι κατ' αὐτὴν ὁμοεργής, εἴτουν ὁμοούσιος, ὁ σαρκωθεὶς καθέστηκε Λόγος;

Εἰ μὲν γὰρ τῷ Πατρὶ φήσειαν, διπλῆν ἐντεῦθεν εἰσάγουσι τὴν θείαν ἐνέργειαν· εἴπερ μὴ ἐπ' ἀναιρέσει τῶν δύο τοῦ αὐτοῦ κατὰ φύσιν ἐνεργειῶν, τῆς θείας λέγω καὶ τῆς ἀνθρωπίνης, διομολογοῦσι τὴν πλαττομένην αὐτοῖς τρίτην ἐνέργειαν. Εἰ γὰρ μὴ ἐπ' ἀναιρέσει, δῆλον ὡς δύο τοῦ αὐτοῦ τὰς θεϊκὰς ἐνεργείας πρεσβεύουσι, φυσικὴν καὶ ὑποστατικήν. Εἰ δὲ δύο, διαφόρους πάντως, κἀντεῦθεν πολύθεον τὴν οἰκείαν ὑπόληψιν, ὡς ἐν ἑτερότητι καὶ οὐ ταυτότητι φυσικῇ γνωριζομένης αὐτοῖς τῆς ἐν Πατρὶ καὶ Υἱῷ θεϊκῆς ἐνεργείας. Καὶ οὐ πολύθεον μόνον τὴν δόξαν, ἀλλ' ἤδη καὶ ἄθεον, ὡς οὐδεμίαν θεϊκὴν ἐνέργειαν ἔχειν κατασκευάζοντες τὴν Υἱόν, ἅ τε δὴ φύσιν καὶ ὑπόστασιν ἀλλήλοις συμφύροντες μετὰ τῶν ἑκατέρας ἰδιωμάτων, καὶ ταυτὸν σὺν Σαβελλίῳ γνωρίζοντες, ὡς καθ' ἑκατέραν τῷ Πατρὶ κοινωνοῦντα, φύσιν τε λέγω καὶ ὑπόστασιν, τὸν Υἱὸν ὑπογράφοντες, ὅπερ τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας ἐστὶν ἀλλότριον, ἵνα μὴ λέγω, ὅτι καὶ φύσει παθητὸν τὸν Πατέρα καὶ σεσαρκωμένον, εἴτουν ἐνανθρωπήσαντα, τῇ πρὸς τὸν Υἱὸν ὁμοεργίᾳ, τῶν τε θαυμάτων ὁμοίως καὶ παθημάτων. Εἴ γε μὴ ἄλλο τι παρὰ τὰ θαύματα καὶ τὰ πάθη φασὶν ἐνεργεῖν τὸν Υἱόν, κατὰ τήν, ὡς εἴρηται, πλαττομένην αὐτοῖς τρί-

Σᾶς πληροφορῶ λοιπὸν ἐσᾶς τοὺς ἁγιώτατους, ὅτι ποτὲ δὲν εἶχα ἀποδεχθεῖ τὰ ἀντίθετα καὶ ἀντίμαχα δόγματα σύμφωνα μὲ τὴν ὑποβολὴ τῶν ἀντιπάλων μας. Γιατὶ γενικὰ δὲν παραδέχθηκα προφορικὰ ἢ γραπτὰ οὔτε μία ταυτόχρονα καὶ δύο, δηλαδὴ τρεῖς, σύμφωνα μ' αὐτούς, θελήσεις κι ἐνέργειες γιὰ τὸν αὐτὸ καὶ ἕνα Χριστὸ τὸν Θεό. Γιατὶ τὸ ἕνα ἀνατρέπεται ἀπὸ τὸ ἄλλο, ἀφοῦ δὲν ἔχει καμμιὰ στήριξη ἀπὸ φυσικοὺς συλλογισμούς. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτό, ἡ ἄποψη αὐτὴ εἶναι καὶ ἀμάρτυρη ἀπὸ τοὺς μάρτυρες τῆς ἀλήθειας, δηλαδὴ τοὺς ἁγίους Πατέρες. Γιατί, ἂν εἶναι μία, πῶς εἶναι καὶ δύο; Κι ἂν εἶναι δύο, πῶς εἶναι καὶ μία; Καὶ ποιὰ εἶναι αὐτή; Καὶ πῶς λέγεται; Καὶ μὲ ποιόν, ὁ Λόγος ποὺ σαρκώθηκε, ἐνεργεῖ ὅμοια, εἶναι δηλαδὴ ὁμοσύσιος;

Ἂν ποῦν μὲ τὸν Πατέρα, ἀπὸ αὐτὸ εἰσάγουν διπλῆ τὴ θεία ἐνέργεια. Ἂν δὲν τὸ λένε γιὰ τὴν ἀναίρεση τῶν δύο σύμφωνα μὲ τὴ φύση του ἐνεργειῶν, ἐννοῶ τῆς θείας καὶ τῆς ἀνθρώπινης, κηρύττουν τὴν τρίτη ἐνέργεια ποὺ αὐτοὶ πλάθουν. Ἂν δηλαδὴ δὲν τὸ λένε γιὰ ἀναίρεση, εἶναι φανερὸ ὅτι πρεσβεύουν δύο θεϊκὲς ἐνέργειες τοῦ ἰδίου, τὴ φυσικὴ καὶ τὴν ὑποστατική. Κι ἂν πρεσβεύουν δύο, εἶναι ὁπωσδήποτε διαφορετικές, κι ἀπὸ αὐτὸ ἡ ἄποψή τους φαίνεται πολύθεη, ἐπειδὴ ἡ θεϊκὴ ἐνέργεια στὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸ ἀναγνωρίζεται σ' αὐτοὺς σὲ φυσικὴ ἑτερότητα καὶ ὄχι φυσικὴ ταυτότητα. Καὶ δὲν εἶναι μόνο πολύθεη ἡ δοξασία τους, ἀλλὰ εἶναι πλέον καὶ ἄθεη, ἀφοῦ προσπαθοῦν ν' ἀποδείξουν ὅτι ὁ Υἱὸς δὲν ἔχει καμμιὰ θεϊκὴ ἐνέργεια, ἐπειδὴ συμφύρουν μεταξύ τους τὴ φύση καὶ τὴν ὑπόσταση, μὲ τὰ ἰδιώματα τῆς μιᾶς καὶ ἄλλης. Καὶ παραδεχόμενοι τὰ ἴδια μὲ τὸν Σαβέλλιο, ὁρίζουν ὅτι καὶ μὲ τὴ μία καὶ μὲ τὴν ἄλλη, ἐννοῶ τὴν φύση καὶ τὴν ὑπόσταση, ὁ Υἱὸς κοινωνεῖ μὲ τὸν Πατέρα, πράγμα ποὺ εἶναι ξένο πρὸς τὴν καθολικὴ Ἐκκλησία, γιὰ νὰ μὴ πῶ ὅτι παρουσιάζουν τὸν Πατέρα καὶ παθητὸ ἀπὸ τὴ φύση του καὶ ὅτι σαρκώθηκε, δηλαδὴ ἐνανθρώπησε, ἐξαιτίας τοῦ ὅτι ἐνεργεῖ τὰ ἴδια μὲ τὸν Υἱό, ὅμοια καὶ τὰ θαύματα καὶ τὰ παθήματα, ἐφόσον βέβαια λένε ὅτι δὲν κάνει ὁ Υἱὸς κάτι ἄλλο ἐκτὸς ἀπὸ τὰ θαύματα καὶ τὰ πάθη, σύμφωνα μὲ τὴν τρίτη, ὅπως εἴπαμε, ἐνέργεια ποὺ αὐτοὶ πλάθουν, μὲ τὴν ὁποία δηλώνουν *την ἐνέργειαν, ἢ καὶ κοινωνεῖν πρὸς τῇ κατὰ φύσιν θείᾳ, τῷ Πατρὶ τὸν μονογενῆ Λόγον ὑπαγορεύουσιν.*

Εἰ δὲ τούτοις στενοχωρούμενοι, μὴ τῷ ἀνάρχῳ μὲν Πατρί, τῇ δὲ ἀχράντῳ μητρὶ κοινωνεῖν κατὰ ταύτην ὁρίζονται τὸν Υἱὸν τὴν τρίτην ἐνέργειαν, δύο κἀνταῦθα περέχουσιν αὐτῷ κτιστάς, ἤγουν ἀνθρωπικάς, ἐνεργείας, φυσικὴν αὖθις καὶ ὑποστατικήν, ἀλλοτριοῦντες αὐτὸν δηλαδὴ καθ' ἑκατέραν τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρός, καὶ τῇ Ἀρείου συνεκφερόμενοι διατομῇ, κατὰ τὴν ἐν ἀμφοτέραις ἐνεργείαις τοῦ Μονογενοῦς πρὸς τὸν Πατέρα τελείαν κατ' αὐτοὺς ἀποξένωσιν. Ὅπου γε καὶ ἡμᾶς θαυματουργούς, ἀλλ' οὐχὶ μόνον φύσει παθητοὺς ἀποφαίνουσιν· εἴ γε τῇ τρίτῃ κατ' αὐτοὺς ἢ ὡς ἐκείνοις φίλον καλεῖν, τῇ τοῦ ὅλου, τουτέστιν, τῇ τῆς ὑποστάσεως ἐνεργείᾳ, τὸ συγγενὲς πρὸς ἡμᾶς ἀποσώζειν φασὶ τὸν Χριστόν, καθ' ἣν ἑκουσίως, οὐ τὴν πεῖραν μόνον προσιέμενον τῶν παθημάτων, ἀλλὰ καὶ τὴν δύναμιν τῶν θαυμάτων ἐπιδεικνύμενον, τοῦτον εἰκότως ἐπιγινώσκουσιν, ὅπερ ἀδύνατον. Οὐ γὰρ οἷόν τε τὴν αὐτὴν καὶ μίαν ἐνέργειαν, ἢ θέλησιν ἢ φύσιν τὸ σύνολον, θείαν ἐν ταὐτῷ καὶ ἀνθρωπίνην ὑπάρχειν, ἢ ἄκτιστον καὶ κτιστόν, ἢ ἄναρχον καὶ ἠργμένην, ἢ σύνθετον καὶ ἀσύνθετον, ἵνα τῇ αὐτῇ καὶ μιᾷ πρὸς ἑκάτερον, τόν τε Πατέρα φημὶ καὶ τὴν Μητέρα, τὸ συγγενὲς ἀποσώζῃ φύσει καὶ ἀπαράλλακτον ὁ Υἱός, ἢ τὰ ἑκάτερα δρᾷ κατὰ τὴν αὐτήν, τά τε θεῖα λέγω φύσει καὶ τὰ ἀνθρώπινα. Τοῦτο γὰρ οὐδ' ἂν οἱ τοὺς τραγελάφους πλάττοντες ἐννοήσαιεν.

Εἰ δὲ ἀδύνατον, τὴν αὐτὴν καὶ μίαν ἐνέργειαν ἢ θέλησιν ἢ φύσιν, θείαν ἐν ταὐτῷ φύσει τυγχάνειν καὶ ἀνθρωπίνην, ἢ κατὰ τὴν αὐτὴν καὶ μίαν ἑκατέροις, Πατρί φημι καὶ Μητρὶ κοινωνεῖν, ἢ ἑκάτερα δρᾶν, τά τε θεῖα καὶ τὰ ἀνθρώπινα τὸν Υἱόν, προσφυῶς δὲ μᾶλλον, ὡς εἴρηται· τῇ μὲν θείᾳ τὰ θεῖα, τῇ δὲ κατ' αὐτὸν ἀνθρωπίνῃ τὰ ἀνθρώπινα, μετὰ μέντοι τῆς θατέρου κοινωνίας καὶ συμφυΐας, ἀλλ' οὐ διῃρημένως· ἄρα καὶ ἀνώνυμος, ὡς ἀνύπαρκτος, ἡ τρίτη κατ' ἐκείνους ἐνέργεια, μηδενὶ κυρουμένη λόγῳ τε θείῳ καὶ Πατρὶ παντελῶς.

ὅτι ὁ Μονογενὴς Λόγος κοινωνεῖ μαζὶ μὲ τὸν Πατέρα τὴ θεϊκὴ κατὰ φύση ἐνέργεια.

Ἂν ὅμως, ἐπειδὴ δυσκολεύονται ἀπὸ αὐτά, ὁρίζουν ὅτι ὡς πρὸς αὐτὴ τὴν τρίτη ἐνέργεια δὲν κοινωνεῖ ὁ Υἱὸς μὲ τὸν ἄναρχο Πατέρα, ἀλλὰ μὲ τὴν ἄχραντη μητέρα, κι ἐδῶ τοῦ ἀποδίδουν δύο κτιστές, δηλαδὴ ἀνθρώπινες ἐνέργειες, φυσικὲς πάλι καὶ ὑποστατικές, τὸν ἀποξενώνουν προφανῶς καὶ μὲ τὴ μία καὶ μὲ τὴν ἄλλη ἀπὸ τὸ Θεὸ καὶ Πατέρα, καὶ συμπορεύονται μὲ τὴ διάκριση τοῦ Ἀρείου, μὲ τὴν τέλεια, σύμφωνα μ' αὐτούς, ἀποξένωση καὶ κατὰ τὶς δύο ἐνέργειες τοῦ Μονογενῆ ἀπὸ τὸν Πατέρα, ὁπότε βέβαια παρουσιάζουν κι ἐμᾶς θαυματουργοὺς καὶ ὄχι μόνο παθητοὺς στὴ φύση. Ἂν βέβαια μὲ τὴν τρίτη, σύμφωνα μ' αὐτοὺς ἢ ὅπως τοὺς ἀρέσει νὰ τὴν ἀποκαλοῦν, μὲ τὴν ἐνέργεια τοῦ ὅλου, δηλαδὴ τῆς ὑπόστασης, λένε ὅτι ὁ Χριστὸς ἀποσώζει τὴ συγγένεια μαζί μας, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ἀναγνωρίζουν ὅτι ἑκούσια δέχεται ὄχι μόνο τὴν ἐμπειρία τῶν παθημάτων, ἀλλὰ δείχνει καὶ τὴ δύναμη τῶν θαυμάτων, αὐτὸ εἶναι πράγμα ἀδύνατο. Γιατὶ δὲν γίνεται ἡ μία καὶ αὐτὴ ἐνέργεια ἢ θέληση ἢ γενικὰ φύση νὰ εἶναι ταυτόχρονα θεία καὶ ἀνθρώπινη, ἢ ἄκτιστη καὶ κτιστή, ἢ ἄναρχη καὶ μὲ ἀρχή, ἢ σύνθετη καὶ ἁπλή, ὥστε μὲ τὴ μία καὶ τὴν αὐτὴ νὰ διαφυλάσσει ὁ Υἱὸς τὴ φυσικὴ συγγένεια καὶ τὸ ἀπαράλλαχτο πρὸς τὸν καθένα, ἐννοῶ τὸν Πατέρα καὶ τὴ Μητέρα, ἢ νὰ πράττει σύμφωνα μ' αὐτὴν καὶ τὰ δύο, τὰ θεῖα δηλαδὴ καὶ τὰ ἀνθρώπινα. Γιατὶ αὐτὸ δὲν θὰ μποροῦσαν νὰ τὸ σκεφτοῦν οὔτε ἐκεῖνοι ποὺ πλάθουν τοὺς μυθικοὺς τραγέλαφους.

Ἂν ὅμως εἶναι ἀδύνατο ἡ ἴδια καὶ μία ἐνέργεια ἢ θέληση ἢ φύση νὰ εἶναι φύσει θεία καὶ μαζὶ ἀνθρώπινη, ἢ νὰ κοινωνεῖ μὲ τὴ μία καὶ τὴν αὐτὴ καὶ μὲ τοὺς δύο, τὸν Πατέρα δηλαδὴ καὶ τὴ Μητέρα, ἢ νὰ πράττει ὁ Υἱὸς καὶ τὰ δύο, τὰ θεῖα καὶ τὰ ἀνθρώπινα, καὶ προσφυέστερα, ὅπως εἰπώθηκε, τὰ θεϊκὰ μὲ τὴ θεϊκὴ καὶ μὲ τὴν οἰκεία ἀνθρώπινη τὰ ἀνθρώπινα, ὅμως μαζὶ μὲ τὴν κοινωνία καὶ τὴ συμφυΐα τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ ἄλλου καὶ ὄχι χωρισμένα, ἄρα ἡ τρίτη ἐνέργεια ποὺ πρεσβεύουν εἶναι καὶ ἀνώνυμη καὶ ἀνύπαρκτη, ποὺ δὲν ἐπιβεβαιώνεται καθόλου μὲ κανένα θεῖο λόγο καὶ μὲ τὸν πατέρα.

Καὶ τί τῷ ὅλῳ παρέχομεν, φασίν, εἰ μὴ τὴν μίαν ὡς ἑνὶ τῷ ὅλῳ διὰ τὴν ἕνωσιν διδοῦμεν ἐνέργειαν; Ἀλλ' ἠγνόησαν, ὅ τι καὶ λέγουσιν, οἱ ταῦτα προφέροντες. Οἰόμενοι γὰρ ἄλλο τι τὸ ὅλον εἶναι παρὰ τὰ αὐτοῦ οἰκεῖα μέρη, ἐξ ὧν καὶ ἐν οἷς συνέστηκεν, ἰσχυρίζονταί πως ὀφείλειν, οὐκ ἐξ ἀποδείξεως, ἀλλ' ἀποφάνσεως, καὶ ἄλλο τι παρὰ τὸ κατὰ φύσιν τοῖς μέρεσιν ἐνυπάρχον, τῷ ὅλῳ προσάπτειν ὡς ὅλῳ, φημὶ δὴ τὴν μίαν ἐνέργειαν. Δείξουσιν οὖν πρότερον ἑτέραν παρὰ τὴν τῶν οἰκείων μερῶν ὕπαρξιν ἔχειν τὸ ὅλον, καὶ εἶθ' οὕτως αὐτῷ καὶ ἑτέραν, ὡς ὅλῳ, παρὰ τὰς ἐνυπαρχούσας τοῖς μέρεσιν οὐσιώδεις ἐνεργείας προσνέμωσιν αὖθις ἐνέργειαν. Εἰ δὲ μὴ ἑτέραν κατὰ φύσιν ὕπαρξιν, οὐδ' ἑτέραν δηλονότι κατὰ φύσιν ἐνέργειαν τῷ ὅλῳ παρὰ τὰς τῶν μερῶν ἀποδώσωσιν. Ἑκάτερα γὰρ κατὰ φύσιν ὢν ὁ Χριστὸς (Θεὸς γὰρ φύσει καὶ ἄνθρωπος ὁ αὐτός), τὰ ἑκατέρας ἴδια φύσεως κατὰ φύσιν ἔχει, τήν τε θείαν φημὶ θέλησιν καὶ ἐνέργειαν, καὶ τὴν ἀνθρωπίνην θέλησιν καὶ ἐνέργειαν, ἀλλ' οὐχὶ μίαν μόνην, ἐπ' ἀναιρέσει τῶν δύο κατὰ φύσιν ἐνεργειῶν, ἢ ἄλλην πρὸς ταῖς δυσὶ κατὰ φύσιν, τουτέστι, τρεῖς ἐνεργείας τε καὶ θελήσεις.

Ἑκατέραν τοίνυν, ὥσπερ οὐσίαν, οὕτω καὶ ἑκατέραν οὐσιώδη θέλησιν καὶ ἐνέργειαν, τῷ αὐτῷ καὶ μόνῳ Χριστῷ κατὰ φύσιν προσνέμομεν. Εἰ γὰρ καὶ τὴν διαφορὰν τοῦ αὐτοῦ μερῶν θεωροῦντες, τῇ θεότητι τοῦ αὐτοῦ τὰ θεῖα, καὶ τῇ κατ' αὐτὸν ἀνθρωπότητι τὰ ἀνθρώπινα προσφόρως παρέχομεν, ἔμπαλιν δὲ διὰ τὴν ἕνωσιν, τὰ ἑκατέρας ἴδια φύσεως κατὰ ἀντίδοσιν τῇ ἑτέρᾳ προσάπτομεν, ἐξ οὗ καὶ Θεὸν παθητὸν κατὰ τῆς ἁμαρτίας φαμὲν καὶ σάρκα· «προσειλημμένην καὶ γενομένην ὅπερ τὸ χρίσαν, καὶ θαρρῶ λέγειν, ὁμόθεον», κατὰ τὸν θεολόγον Γρηγόριον, «οὔτε κατὰ Θεὸν τὰ θεῖα δράσαντα»· διὰ σαρκὸς γάρ, νοερῶς ἐμψυχωμένης καὶ ἑνωθείσης αὐτῷ καθ' ὑπόστασιν, ἀλλ' οὐ

Καὶ γιατί ἀποδίδομε στὸ ὅλο, λένε, ἂν δὲν δώσομε στὸ ὅλο τὴ μία ἐνέργεια, ὡς ἕνα ἐξαιτίας τῆς ἕνωσης; Ὅσοι ὅμως ἐκφράζονται ἔτσι, δὲν γνωρίζουν καὶ οἱ ἴδιοι αὐτὸ ποὺ λένε. Νομίζοντας δηλαδὴ ὅτι τὸ ὅλο εἶναι κάτι ἄλλο ἐκτὸς ἀπὸ τὰ οἰκεῖα μέρη του ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀποτελεῖται καὶ στὰ ὁποῖα ὑπάρχει, μοιάζει νὰ ἰσχυρίζονται ὅτι ὀφείλουν, ὄχι ἀπὸ ἀπόδειξη ἀλλὰ δογματικά, καὶ κάτι ἄλλο πέρα ἀπὸ τὸ κατὰ φύση, ποὺ συνυπάρχει στὰ μέρη, νὰ τὸ ἀποδώσουν στὸ ὅλο ὡς ὅλο, ἐννοῶ τὴ μία ἐνέργεια. Ἂς μᾶς δείξουν πρῶτα ὅτι τὸ ὅλο ἔχει μία ὕπαρξη ἄλλη πέρα ἀπὸ τὴν ὕπαρξη τῶν οἰκείων μερῶν, καὶ ἔπειτα ν' ἀπονείμουν σ' αὐτὸ ὡς ὅλο καὶ ἄλλη ἐνέργεια πέρα ἀπὸ τὶς οὐσιώδεις ἐνέργειες ποὺ ἐνυπάρχουν στὰ μέρη· γιατὶ ἂν δὲν δεχθοῦν ἄλλη φυσικὴ ὕπαρξη, οὔτε ἄλλη προφανῶς φυσικὴ ἐνέργεια θὰ ἀποδώσουν στὸ ὅλο ἐκτὸς ἀπὸ τὶς ἐνέργειες τῶν μερῶν. Γιατὶ ὁ Χριστὸς εἶναι καὶ τὰ δύο κατὰ φύση· εἶναι δηλαδὴ φύση Θεὸς καὶ ἄνθρωπος ὁ ἴδιος, ἔχει κατὰ φύση καὶ τὰ γνωρίσματα καθεμιᾶς ἀπὸ τὶς δύο φύσεις, ἐννοῶ καὶ τὴ θεία θέληση καὶ ἐνέργεια καὶ τὴν ἀνθρώπινη θέληση καὶ ἐνέργεια, ὄχι ὅμως μία μονάχα μὲ ἀναίρεση τῶν δύο φυσικῶν ἐνεργειῶν, ἢ κάποια ἄλλη μαζὶ μὲ τὶς δύο φυσικές, δηλαδὴ τρεῖς ἐνέργειες καὶ θελήσεις.

Τὴν κάθε μιὰ λοιπόν, ὅπως τὴν οὐσία ἔτσι καὶ τὴν κάθε μιὰ οὐσιώδη θέληση καὶ ἐνέργεια τὶς ἀποδίδομε στὸν ἕνα καὶ μόνο κατὰ τὴ φύση Χριστό. Γιατὶ ἄν, θεωρώντας καὶ τὴ διαφορὰ τῶν μερῶν τοῦ ἰδίου, τοῦ προσφέρομε κατάλληλα στὴ θεότητά του τὰ θεῖα καὶ στὴν ἀνθρωπότητά του τὰ ἀνθρώπινα, καὶ πάλι, ἐξαιτίας τῆς ἕνωσης, τὰ ἴδια γνωρίσματα κάθε φύσης τὰ συνδέομε μὲ τὴν ἄλλη σὰν ἀντιδωρεά, καὶ ἐξαιτίας αὐτοῦ λέμε καὶ Θεὸ παθητὸ κατὰ τῆς ἁμαρτίας καὶ σάρκα «ποὺ προσέλαβε καὶ ἔγινε ὅ,τι κι αὐτὸς ποὺ τὴν ἔχρισε, καὶ τολμῶ νὰ πῶ ὁμόθεη», σύμφωνα μὲ τὸν Θεολόγο Γρηγόριο[3], Θεὸ ποὺ οὔτε τὰ θεῖα ἔπραξε ὅπως ὁ Θεός, γιατὶ δροῦσε μέσω σάρκας μὲ ψυχὴ νοερὴ καὶ ἑνωμένη μαζί του σὲ ὑπόσταση, καὶ ὄχι μὲ ἁπλῆ μόνο θεότητα ὅπως πρωτύτερα,

---

[3] *Λόγος* 42

γυμνῇ θεότητι, καθὼς τὸ πρότερον, «οὔτε τὰ ἀνθρώπινα κατὰ ἄνθρωπον», κατ' ἐξουσίαν ἀπειροδύναμον, ἀλλ' οὐκ ἀνάγκῃ ὑπεύθυνον. Οὐ γὰρ ἔκτισις ἦν, ὡς ἐφ' ἡμῖν, ἀλλὰ κένωσις ὑπὲρ ἡμῶν τοῦ σαρκωθέντος Λόγου τὸ πάθος. Ὅμως δ' οὖν ὡς ὅλῳ τῷ αὐτῷ καὶ ἑνὶ καὶ μόνῳ Χριστῷ κατὰ φύσιν ὅλα παρέχομεν τὰ τῶν, ἐξ ὧν ἐστι, φύσεων, μόνης δίχα τῆς ἁμαρτίας, διὸ καὶ παθητὸν καὶ ἀπαθῆ τὸν αὐτόν, ἄκτιστον καὶ κτιστόν, περιγραπτὸν καὶ ἀπερίγραπτον, ἐπίγειον καὶ οὐράνιον, ὁρώμενον καὶ νοούμενον, χωρητὸν καὶ ἀχώρητον κατὰ τὴν φύσιν, ὁμολογοῦμεν. Εἰ δὲ τούτοις αὖθις περιγραφόμενοι τὸ ἀποτέλεσμα τῶν δύο τοῦ αὐτοῦ κατὰ φύσιν ἐνεργειῶν, τουτέστι τὴν εἰς ἄλλους ἀνθρώπους τῷ Σωτῆρι Θεῷ γιγνομένην θεοσημείαν, οἷον τὴν ἀνάστασιν ἢ τὴν ἀνάληψιν ἢ τὴν κάθαρσιν ἤ τι τῶν τοιούτων τερατουργημάτων, ἐνέργειαν μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ὑπάρχειν φασίν, οὐδ' οὕτως εὐάφορμος ἐκείνοις ὁ λόγος. Οὐδὲ γὰρ μίαν ἴσμεν, ἀλλὰ καὶ πολλὰς καὶ ἀπείρους τὰς τοῦ Σωτῆρος θεοσημείας, περὶ ὧν φησιν ὁ θεολογικώτατος Ἰωάννης, «Ἐὰν γράφηται καθ' ἕν, οὐδ' αὐτὸν οἶμαι χωρῆσαι τὰ γραφόμενα βιβλία τὸν τῇδε κόσμον».

Ἔπειτα καὶ τοῖς ἐκτὸς γινομένοις, οὔτε ἐπ' ἄλλου μέν τινος τῶν ὄντων, μή τί γε δεῖ λέγειν ἐπ' αὐτοῦ τοῦ ὑπὲρ πάντα τὰ ὄντα Θεοῦ Λόγου δι' ἡμᾶς σαρκωθέντος, τὴν οὐσιώδη παντελῶς ἐπιγινώσκομεν ὕπαρξιν, ἀλλ' οἷς αὐτὸς ἐν αὐτῷ χαρακτηρίζεται φυσικοῖς ἰδιώμασι, ταυτὸν δὲ φάναι θελήσεσι φυσικαῖς καὶ ἐνεργείαις, ἢ οὕτω δ' ἂν καὶ τὸν τέκτονα ζῶον ξυλουργόν, ἀλλ' οὐ λογικόν, οὐδὲ θνητὸν ὁρίσοιντο ἄν, τὴν τούτου φύσιν ἐκ τοῦ θώκου τυχὸν ἢ τοῦ σκίμποδος, ἀλλ' οὐ τῶν οὐσιωδῶς συνιστώντων αὐτὴν ἰδιωμάτων γνωρίζοντες, ὅπερ κἂν ἐννοεῖν, ἀμαθές. Ὅθεν φύσει Θεὸν καὶ ἄνθρωπον τὸν αὐτὸν κυρίως οὐχ ἑτέρωθεν ὄντα διαγινώσκομεν, ἢ ἐκ τοῦ θεϊκῶς ἅμα καὶ ἀνθρωπικῶς χαρακτηριζόντων αὐτὸν ἐμφύτων ἰδιωμάτων, τῆς τε θείας, ὡς «οὔτε ἔπραττε τὰ ἀνθρώπινα μὲ τὸν ἀνθρώπινο τρόπο» ἀλλὰ μὲ ἐξουσία ἀπειροδύναμη, ὄχι ὅμως ὑποχρεωμένος ἀπὸ τὸ ζυγὸ τῆς ἀνάγκης. Γιατὶ τὸ πάθος δὲν ἦταν τιμωρία, ὅπως σὲ μᾶς, ἀλλὰ κένωση γιὰ χάρη μας τοῦ Λόγου ποὺ σαρκώθηκε. Ἀλλὰ βέβαια σὰν ὅλο στὸν αὐτὸ καὶ ἕνα καὶ μόνο Χριστὸ κατὰ φύση, τοῦ ἀποδίδομε ὅλα τὰ γνωρίσματα τῶν φύσεων ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἀποτελεῖται, ἐκτὸς μόνο ἀπὸ τὴν ἁμαρτία. Γι' αὐτὸ ὁμολογοῦμε τὸν ἴδιο παθητὸ καὶ ἀπαθῆ, ἄκτιστο καὶ κτιστό, περιγραπτὸ καὶ ἀπερίγραπτο, ἐπίγειο καὶ οὐράνιο, ὁρατὸ καὶ νοητό, χωρητὸ κι ἀχώρητο κατὰ φύση. Κι ἂν πάλι μὲ αὐτά, καθορίζοντας τὸ ἀποτέλεσμα τῶν δύο φυσικῶν ἐνεργειῶν τοῦ ἰδίου, δηλαδὴ τὰ θαύματα τοῦ Σωτήρα Θεοῦ ποὺ δείχνει στοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, ὅπως τὴν ἀνάσταση ἢ τὴν ἀνάληψη ἢ τὴν κάθαρση ἢ κάποιο ἄλλο ἀπὸ αὐτὰ τὰ θαυμαστά, ἰσχυρίζονται ὅτι ὑπάρχει μία καὶ ἡ αὐτὴ ἐνέργεια, οὔτε ἔτσι ὁ λόγος ἐκείνων δικαιολογεῖται. Γιατὶ δὲν γνωρίζομε μία τέτοια θεοσημεία τοῦ Σωτήρα, ἀλλὰ πολλὲς καὶ ἄπειρες, γιὰ τὶς ὁποῖες λέγει ὁ θεολογικώτατος Ἰωάννης· «Ἂν γραφοῦν τὸ καθένα χωριστά, οὔτε ὅλος ὁ ἐδῶ κόσμος νομίζω πὼς θὰ χωρέσει τὰ βιβλία ποὺ θὰ γραφοῦν»[4].

Ἔπειτα κι ἀπὸ ὅσα συμβαίνουν ἐξωτερικά, οὔτε σὲ κάποιο ἄλλο ἀπὸ τὰ ὄντα διαπιστώνομε ἐξολοκλήρου τὴν οὐσιώδη ὕπαρξη, οὔτε βέβαια πρέπει νὰ ποῦμε κάτι γιὰ τὸν ἴδιο τὸν Θεὸ Λόγο, τὸν πάνω ἀπὸ ὅλα τὰ ὄντα ποὺ σαρκώθηκε γιὰ μᾶς, ἀλλὰ γιὰ ἐκεῖνα τὰ φυσικὰ ἰδιώματα ποὺ αὐτοχαρακτηρίζεται ὁ ἴδιος, ποὺ εἶναι τὸ ἴδιο νὰ τὰ ποῦμε φυσικὲς θελήσεις κι ἐνέργειες. Ἢ ἔτσι θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε καὶ τὸν ἐπιπλοποιὸ ζῶο ξυλουργὸ καὶ ὄχι λογικὸ οὔτε θνητό. Θὰ μποροῦσαν νὰ ὁρίσουν τὴ φύση τοῦ ξυλουργοῦ ἀπὸ τὴν πολυθρόνα ἢ τὸ σκαμνί, καὶ νὰ μὴν τὴν ἀναγνωρίσουν ἀπὸ τὰ ἰδιώματα ποὺ συνιστοῦν τὴν οὐσία της, πράγμα ποὺ καὶ μόνο νὰ τὸ σκεφθοῦμε δείχνει ἀμάθεια. Γι' αὐτὸ ἀναγνωρίζομε τὸν ἴδιο οὐσιατικὰ φύσει Θεὸ καὶ ἄνθρωπο ὄχι ἀπὸ κάτι ἄλλο, παρὰ μόνο ἀπὸ τὰ ἔμφυτα ἰδιώματα ποὺ τὸν χαρακτηρίζουν ἔφην, θελήσεως καὶ ἐνεργείας, καὶ τῆς ἀνθρωπικῆς τοῦ αὐτοῦ θελήσεως καὶ ἐνεργείας, αἷς καὶ δι' ὧν ὃ ἦν καὶ γέγονεν ἐπισφραγίζει, θαυματουργῶν μὲν ὑπὲρ ἡμᾶς ὡς Θεὸς ἑκουσίως, πάσχων δὲ δι' ἡμᾶς ὁ αὐτὸς ἑκουσίως ὡς ἄνθρωπος, ὡς οὐκ ἄλλο τι παρὰ τῶν ἐξ ὧν, ἐν οἷς τε καὶ ἅπερ ἐστὶ γνωριζόμενος, οἷόν τι νόθον καὶ μεταίχμιον, ἤγουν τρίτον ἀποτέλεσμα, κατὰ τὴν τῶν ἡμιόνων παράδειξιν, ὡς ἡ τῶν κενολόγων αἱρετικῶν μυθοπλαστία τερατολογεῖ, τοῦ εὐσεβοῦς ἀποσφαλεῖσα τῶν ἁγίων Πατέρων κηρύγματος, ἀλλ' αὐτὰ κατ' ἀλήθειαν κυρίως ἐστίν. Ἐκ θεότητος γὰρ καὶ ἀνθρωπότητος, καὶ ἐν θεότητι καὶ ἀνθρωπότητι κατὰ φύσιν ὑπάρχων, Θεὸς φύσει καὶ ἄνθρωπός ἐστιν ὁ Χριστός, καὶ ἄλλο τὸ παράπαν οὐδέν.

---

[4] Ἰω. 11,25.

Καὶ πῶς, φασί, Κύριλλος ὁ σοφὸς μέσην τινὰ τάξιν τῶν ἐπὶ Χριστοῦ φωνῶν διαγορεύει φρονεῖν, οὑτωσὶ πρὸς Ἀκάκιον γράφων, «Αἱ μὲν γάρ εἰσι τῶν φωνῶν ὅτι μάλιστα θεοπρεπεῖς, αἱ δὲ οὕτω πάλιν ἀνθρωποπρεπεῖς, αἱ δὲ μέσην τινὰ τάξιν ἔχουσι. Καὶ τί τοῦτο συμβαλεῖταί ποτ' ἂν ἐκείνοις πρὸς τὴν οἰκείαν ὑπόληψιν;». Οὐ γὰρ ἐκ μεταβολῆς ἢ ἀποβολῆς τῶν ἄκρων, θεότητός φημι τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀνθρωπότητος, ἢ θείας τοῦ αὐτοῦ καὶ ἀνθρωπίνης θελήσεως καὶ ἐνεργείας, ἕτερόν τι μέσον, ἤγουν μεταίχμιον ἀποτέλεσμα, μηδετέρᾳ φύσει τῶν ἐξ ὧν ἐστι κοινωνοῦν, ἢ πάλιν ἐνέργειάν τινα σύνθετον ὄντα κατ' αὐτοὺς ἢ ἔχοντα παραδίδωσιν ἐν τούτοις ἡμῖν ὁ διδάσκαλος, ἀλλ' ὅτι ταῦτα μὲν κυρίως ἐστί, τὰ ἐξ ὧν ἐστιν, οὐ διῃρημένως δὲ ταῦτα κατονομάζεται, ὁμοῦ δὲ καὶ ἐν ταυτῷ τούτων ἑκάτερον, ὡς εἷς ὢν καὶ μόνος ὁ Χριστός.

Καὶ μαρτυρεῖ περὶ τούτων αὐτὸς ὑπεραπολογούμενος τῶν Ἀνατολικῶν ἐπισκόπων καὶ γράφων πρὸς Ἀκάκιον οὕτως· «οἱ δέ γε κατὰ τὴν Ἀντιόχειαν ἀδελφοὶ μερίζουσι μὲν κατ' οὐδένα ὡς Θεὸ μαζὶ καὶ ὡς ἄνθρωπο, καὶ τῆς θείας, ὅπως εἶπα, θέλησης καὶ ἐνέργειας, καὶ τῆς ἀνθρώπινης θέλησης κι ἐνέργειάς του, χάρη στὶς ὁποῖες καὶ μέσω τῶν ὁποίων ἐπισφραγίζει αὐτὸ ποὺ ἦταν καὶ αὐτὸ ποὺ ἔγινε, θαυματουργώντας πάνω ἀπὸ ἐμᾶς ὡς Θεὸς μὲ θέληση δική του, καὶ πάσχοντας μὲ τὴ θέλησή του ὁ ἴδιος γιὰ χάρη μας ὡς ἄνθρωπος. Ἀφοῦ δὲν θεωρεῖται τίποτε ἄλλο πέρα ἀπὸ ὅποια καὶ μὲ ὅποια καὶ ὅ,τι εἶναι, γιὰ παράδειγμα ἕνα νόθο καὶ ἐνδιάμεσο, δηλαδὴ τρίτο ἀποτέλεσμα, κατὰ τὸ παράδειγμα τῶν ἡμιόνων, ὅπως τερατολογεῖ ἡ μυθοπλασία τῶν ἀερολόγων αἱρετικῶν, ἀστοχώντας στὸ εὐσεβὲς κήρυγμα τῶν ἁγίων Πατέρων, ἀλλ' εἶναι κυριολεκτικὰ καὶ ἀληθινὰ ἐκεῖνα ἀπὸ τὰ ὁποῖα καὶ μὲ τὰ ὁποῖα ἀληθινὰ καὶ οὐσιαστικὰ εἶναι. Ἀποτελούμενος δηλαδὴ ἀπὸ θεότητα καὶ ἀνθρωπότητα, καὶ ὑπάρχοντας κατὰ φύση σὲ θεότητα καὶ ἀνθρωπότητα, εἶναι ὁ Χριστὸς φύσει Θεὸς καὶ ἄνθρωπος, καὶ τίποτε ἀπολύτως ἄλλο.

Καὶ πῶς, λένε, ὁ Κύριλλος ὁ σοφὸς δηλώνει ὅτι πρεσβεύει μιὰ μέση θέση ὡς πρὸς τὶς ἀπόψεις γιὰ τὸ Χριστό, γράφοντας στὸν Ἀκάκιο τὰ ἑξῆς· «Μερικὲς ἀπὸ τὶς ἀπόψεις ἁρμόζουν κατεξοχὴν στὸν Θεό, ἄλλες πάλι ἀπὸ αὐτὲς ἁρμόζουν κατεξοχὴν στοὺς ἀνθρώπους, καὶ ἄλλες ἔχουν μιὰ ἐνδιάμεση θέση. Καὶ σὲ τί θὰ μποροῦσε αὐτὸ νὰ βοηθήσει ἐκείνους στὴν ἄποψή τους;». Οὔτε δηλαδὴ ἀπὸ τὴ μεταβολὴ ἢ ἀποβολὴ τῶν ἄκρων, δηλαδὴ τῆς θεότητας καὶ τῆς ἀνθρωπότητας τοῦ Χριστοῦ, ἢ τῆς θεϊκῆς καὶ ἀνθρώπινης θέλησης κι ἐνέργειάς του, διδάσκει κάτι ἄλλο ἐνδιάμεσο, δηλαδὴ ἕνα μεταίχμιο ἀποτέλεσμα, ποὺ δὲν κοινωνεῖ μὲ καμμιὰ ἀπὸ τὶς δύο φύσεις ποὺ τὸ ἀποτελοῦν, ἢ πάλι μᾶς παραδίδει μὲ αὐτὰ ὁ δάσκαλος, ὅτι εἶναι ἢ ὅτι ἔχει μιὰ σύνθετη ἐνέργεια κατὰ τὴν ἄποψή τους, ἀλλὰ ὅτι κυριολεκτικὰ εἶναι αὐτὰ ἀπὸ τὰ ὁποῖα σύγκειται. Καὶ δὲν κατονομάζονται αὐτὰ χωριστά, ἀλλὰ μαζὶ καὶ ταυτόχρονα τὸ καθένα ἀπὸ αὐτά, ἐπειδὴ ὁ Χριστὸς εἶναι ἕνας καὶ μόνος.

Καὶ μαρτυρεῖ γι' αὐτὰ ὁ ἴδιος ὑπερασπίζοντας τοὺς Ἀνατολικοὺς ἐπισκόπους καὶ γράφοντας στὸν Ἀκάκιο τὰ ἑξῆς· «Οἱ ἀδελφοὶ τῆς Ἀντιόχειας δὲν χωρίζουν μὲ κανένα τρόπο τὰ ἑνωμέ-

τρόπον τὰ ἡνωμένα, διαιρεῖσθαι δὲ μόναι διατείνονται τὰς ἐπὶ τοῦ Κυρίου φωνάς, πρέπειν τε τὰς μὲν τῇ θεότητι αὐτοῦ, τὰς δὲ τῇ αὐτοῦ πάλιν ἀνθρωπότητι· Θεὸς γάρ ἐστιν ὁ αὐτὸς καὶ ἄνθρωπος. Εἶναι δέ φασι καὶ ἑτέρας κοινοποιηθείσας τρόπον τινὰ καὶ οἷον ἐπ' ἄμφω βλεπούσας, θεότητα καὶ ἀνθρωπότητα λέγω· οἷόν τί φημι, αἱ μὲν γάρ εἰσι τῶν φωνῶν ὅτι μάλιστα θεοπρεπεῖς, αἱ δὲ οὕτω πάλιν ἀνθρωποπρεπεῖς, αἱ δὲ μέσην τινὰ τάξιν ἔχουσιν, ἐμφανίζουσαι τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ Θεὸν ὄντα καὶ ἄνθρωπον ὁμοῦ τε καὶ ἐν ταὐτῷ». Δέδειχε τοιγαροῦν ἡμῖν ὁ διδάσκαλος μέσην τάξιν εἶναι φωνῶν, οὐχ ἕτερόν τι τὸν Χριστὸν εἶναι σημαινουσῶν, παρὰ τὰ ἐξ ὧν, ἐν τοῖς τε καὶ ἅπερ ἐστίν, ὥς τινες ὑπειλήφασιν, ἀλλὰ τὸν Θεὸν ὁμοῦ καὶ ἄνθρωπον τὸν αὐτὸν κατὰ φύσιν ὑπάρχειν.

Καὶ παρακομίζει πρὸς ἀπόδειξιν τούτων τὰς θεοπνεύστους Γραφὰς οὑτωσὶ φάσκων· «Ὅταν μὲν τῷ Φιλίππῳ λέγῃ, ‘Τοσοῦτον χρόνον μεθ' ὑμῶν εἰμι, καὶ οὐκ ἔγνωκάς με, Φίλιππε; Οὐ πιστεύεις ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ Πατρί, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί ἐστιν; Ὁ ἑωρακὼς ἐμέ, ἑώρακε καὶ τὸν Πατέρα’· καί, ‘Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἕν ἐσμεν’, θεωπρεπεστάτην εἶναι διαβεβαιούμεθα τὴν φωνήν. Ὅτε δὲ τοῖς τῶν Ἰουδαίων ἐπιπλήττει δήμοις, ἐκεῖνο λέγων, ‘Εἰ τέκνα ἦτε τοῦ Ἀβραάμ, τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραὰμ ἐποιεῖτε ἄν· νῦν δὲ ζητεῖτέ με ἀποκτεῖναι ἄνθρωπον, ὃς τὴν ἀλήθειαν ὑμῖν λελάληκα· τοῦτο Ἀβραὰμ οὐκ ἐποίησεν’, ἀνθρωποπρεπῶς εἰρῆσθαι τὰ τοιαῦτά φαμεν. Πλὴν τοῦ ἑνὸς Υἱοῦ τὰς θεοπρεπεῖς καὶ μέντοι τὰς ἀνθρωπίνας. Μέσας δὲ εἶναι φωνὰς ἐκείνας διαβεβαιούμεθα, οἷον, ὅταν ὁ μακάριος γράφῃ Παῦλος, ‘Ἰησοῦς Χριστὸς χθὲς καὶ σήμερον ὁ αὐτός, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας’. Καὶ πάλιν· ‘Εἷς Θεὸς ὁ Πατήρ, ἐξ οὗ τὰ πάντα καὶ ἡμεῖς ἐξ αὐτοῦ· καὶ εἷς Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, δι' οὗ τὰ πάντα, καὶ ἡμεῖς δι' αὐτοῦ’. Καὶ πάλιν·

να, ἀλλὰ διατείνονται ὅτι χωρίζονται μόνο οἱ ἐκφράσεις γιὰ τὸν Κύριο, ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἄλλες ἁρμόζουν στὴ θεότητά του κι ἄλλες πάλι στὴν ἀνθρωπότητά του, γιατὶ ὁ ἴδιος εἶναι Θεὸς καὶ ἄνθρωπος. Ὑπάρχουν, λένε, καὶ ἄλλες ποὺ κατὰ κάποιο τρόπο ἔγιναν κοινὲς καὶ εἶναι σὰ νὰ βλέπουν καὶ πρὸς τὰ δύο, ἐννοῶ τὴ θεότητα καὶ τὴν ἀνθρωπότητα. Ἐννοῶ τὸ ἑξῆς μ' αὐτὸ ποὺ λέγω· Ἄλλες ἀπὸ τὶς ἐκφράσεις ἁρμόζουν κατεξοχὴν στὸν Θεό, ἄλλες πάλι ἁρμόζουν κατεξοχὴν στοὺς ἀνθρώπους, καὶ ἄλλες κατέχουν μιὰ μεσαία θέση καὶ παρουσιάζουν τὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ νὰ εἶναι Θεὸς μαζὶ καὶ ἄνθρωπος ταυτόχρονα». Μᾶς ἔδειξε λοιπὸν ὁ δάσκαλος, ὅτι ὑπάρχει μιὰ μέση κατηγορία ἐκφράσεων, ποὺ δὲν σημαίνουν ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι κάτι ἄλλο πέρα ἀπὸ ὅσα καὶ μέσα σὲ ὅσα καὶ ὅσα εἶναι, ὅπως νόμισαν μερικοί, ἀλλὰ ὁ Θεὸς εἶναι ὁ αὐτὸς μαζὶ καὶ ἄνθρωπος κατὰ φύση.

Καὶ παράλληλα φέρνει πρὸς ἀπόδειξη ὅσων ὑποστηρίζει τὶς θεόπνευστες Γραφὲς λέγοντας τὰ ἑξῆς· «Ὅταν λέγει στὸ Φίλιππο, 'Τόσον καιρὸ εἶμαι μαζί σας, καὶ δὲν μὲ κατάλαβες, Φίλιππε; Δὲν πιστεύεις ὅτι ἐγὼ εἶμαι μέσα στὸν Πατέρα καὶ ὁ Πατέρας μέσα σ' ἐμένα; Αὐτὸς ποὺ εἶδε τὸν Πατέρα εἶδε κι ἐμένα'[5]· καὶ "Ἐγὼ καὶ ὁ Πατέρας εἴμαστε ἕνα"[6]· οἱ ἐκφράσεις αὐτὲς βεβαιωνόμαστε ὅτι ἁρμόζουν γιὰ τὸ Θεὸ καὶ μόνο. Κι ὅταν ἐπιπλήττει τὰ πλήθη τῶν Ἰουδαίων λέγοντας, «Ἂν ἤσαστε παιδιὰ τοῦ Ἀβραάμ, θὰ κάνετε τὰ ἔργα τοῦ Ἀβραάμ. Τώρα ὅμως ἐπιδιώκετε νὰ μὲ σκοτώσετε, ἕνα ἄνθρωπο ποὺ σᾶς εἶπε τὴν ἀλήθεια. Τέτοιο πράγμα δὲν ἔκανε ὁ Ἀβραάμ»[7], λέμε ὅτι αὐτὰ ποὺ εἰπώθηκαν ἁρμόζουν σὲ ἄνθρωπο. Ὡστόσο στὸν ἕνα Υἱὸ ἀναφέρονται οἱ ἐκφράσεις ποὺ ἁρμόζουν στὸν Θεὸ καὶ ὅσες βέβαια ἁρμόζουν στοὺς ἀνθρώπους. Μέσες ἐκφράσεις λέμε μὲ βεβαιότητα ὅτι εἶναι ἐκεῖνες, ὅπως ὅταν γράφει ὁ μακάριος Παῦλος, "Ἰησοῦς Χριστὸς χθὲς καὶ σήμερα παραμένει ὁ ἴδιος καὶ στοὺς αἰῶνες"[8]. Καὶ ἐπίσης· "Ἕνας Θεὸς ὑπάρχει, ὁ Πατέρας, ἀπὸ τὸν ὁποῖο προῆλθαν τὰ πάντα καὶ ἀπὸ τὸν ὁποῖο προήλθαμε κι ἐμεῖς. Καὶ ἕνας Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, μέ-

---

[5] Ἰω. 14,9. 10.

[6] Ἰω. 10,30

[7] Ἰω. 8,39. 40.

[8] Ἑβρ. 8,8.

'Ὧν οἱ πατέρες, καὶ ἐξ ὧν ὁ Χριστός, τὸ κατὰ σάρκα, ὁ ὢν ἐπὶ πάντων Θεός, εὐλογητὸς εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν'. Ἰδοὺ γάρ, ἰδοὺ Χριστὸν Ἰησοῦν ὁ ὀνομάσας, χθὲς καὶ σήμερον τὸν αὐτὸν εἶναί φησι καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας, καὶ δι' αὐτοῦ γενέσθαι τὰ πάντα, καὶ τὸν κατὰ σάρκα ἐξ Ἰουδαίων ἐπὶ πάντας ὀνομάζει Θεόν, καὶ μὴν εὐλογητὸν εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν. Μὴ τοίνυν διέλῃς ἐν τούτοις τὰς ἐπὶ τοῦ Κυρίου φωνάς. Ἔχουσι γὰρ ἐν ταυτῷ τὸ θεοπρεπὲς καὶ ἀνθρώπινον· ἐφάρμοσον δὲ μᾶλλον αὐτὰς ὡς ἑνὶ τῷ Υἱῷ, τουτέστι, Θεῷ Λόγῳ σεσαρκωμένῳ». Τούτοις δὴ τοῖς λόγοις τοῦ Πνεύματος καὶ αὐτὰς ἡμῖν ἀποδέδειχεν ὁ Διδάσκαλος τὰς μέσας φωνάς, μηδὲν καθοτιοῦν ἕτερον ἐπὶ Χριστοῦ σημαινούσας, ἢ τὸ θεοπρεπὲς ἐν ταύτῷ καὶ τὸ ἀνθρώπινον, ὅθεν αὐτῷ ταύτας καὶ ἐφαρμόζειν ἀδιαιρέτως παρακελεύεται δεῖν, ὡς Θεῷ τῷ αὐτῷ καὶ ἀνθρώπῳ φύσει τυγχάνοντι, καὶ ἄλλο τὸ παράπαν, ὡς ἔφην, οὐδέν.

Καὶ μὴν ἐπὶ Χριστοῦ, φασί, μίαν καὐτὸς ὁμολογεῖ τὴν ἐνέργειαν. Οὕτω γὰρ τὸν ἅγιον εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην ἑρμηνεύων διέξεισι· «Καὶ γοῦν, ὅτε τοῦ Ἀρχισυναγώγου τὸ κόριον διανίστη λέγων, 'Ἡ παῖς, ἐγείρου', ἐκράτησε τῆς χειρὸς αὐτῆς, καθὼς γέγραπται· ζωοποιῶν μὲν ὡς Θεὸς τῷ παντουργῷ προστάγματι, ζωοποιῶν δ' αὖ πάλιν καὶ διὰ τῆς ἁφῆς τῆς ἰδίας αὐτοῦ σαρκός, μίαν τε καὶ συγγενῆ δι' ἀμφοῖν ἐπιδεικνὺς τὴν ἐνέργειαν». Ἀλλὰ τοῦτο δὴ καὶ λίαν ἀπερικάλυπτον ἔχει τοῦ διδασκάλου τὴν ἔννοιαν, ὅτι μὴ ἑκατέρων τῶν ἐξ ὧν ὁ εἷς καὶ μόνος ὑπάρχει Χριστὸς οὐσιῶν μίαν ὁρίζεται τὴν ἐνέργειαν, ὡς ἄν τινες ὑποτοπήσοιεν, εἴπερ πρὸς Ἑρμείαν αὐτὸς ἀποφαίνεται, λέγων· «Ἐνεργῆσαι γὰρ ὁμοίως τὰ τὴν αὐτὴν λαχόντα φύσιν· οἷς δὲ τοῦ πῶς εἶναι λόγος ἐξηλλαγμένος, τούτοις ἂν εἴη καὶ ὁ τῆς ἐφ' ἅπασιν ἐνερ-

σω τοῦ ὁποίο ἔγιναν τὰ πάντα κι ἐμεῖς πάλι μέσω αὐτοῦ'[9]. Καὶ πάλι· 'Στοὺς ὁποίους ἀνήκουν οἱ Πατέρες καὶ ἀπὸ τοὺς ὁποίους κατάγεται ὁ Χριστὸς κατὰ τὴν ἀνθρώπινη φύση του, ὁ ὁποῖος εἶναι Θεὸς ποὺ ἐξουσιάζει τὰ πάντα, καὶ εἶναι ἄξιος νὰ εὐλογεῖται στοὺς αἰῶνες. 'Αμήν'[10]. Νὰ λοιπόν, νά, αὐτὸς ποὺ ὀνόμασε τὸν 'Ιησοῦ Χριστό, λέγει ὅτι εἶναι ὁ αὐτὸς χθὲς καὶ σήμερα καὶ στοὺς αἰῶνες, ὅτι μέσω αὐτοῦ ἔγιναν τὰ πάντα, καὶ αὐτὸν ποὺ κατὰ σάρκα κατάγεται ἀπὸ τοὺς 'Ιουδαίους, τὸν ὀνομάζει Θεὸ καὶ ἐξουσιαστὴ ὅλων, ἀλλὰ καὶ ἄξιο νὰ εὐλογεῖται στοὺς αἰῶνες, ἀμήν. Μὴ διαιρέσεις λοιπὸν σ' αὐτὰ τὶς ἐκφράσεις γιὰ τὸν Κύριο. Γιατὶ ἔχουν ταυτόχρονα ὅ,τι ἁρμόζει στὸν Θεὸ καὶ ὅ,τι στοὺς ἀνθρώπους. 'Απόδωσέ τες μᾶλλον στὸν Υἱὸ ὡς ἕνα, δηλαδὴ στὸν Θεὸ Λόγο ποὺ ἔγινε σάρκα». Μὲ αὐτὰ τὰ λόγια τοῦ Πνεύματος ὁ δάσκαλος ἀπέδειξε σ' ἐμᾶς ὅτι κι αὐτὲς οἱ μεσαῖες ἐκφράσεις λεγόμενες δὲν σημαίνουν τίποτε ἄλλο ἀπολύτως γιὰ τὸ Χριστό, παρὰ ἐκεῖνο ποὺ ἁρμόζει στὸν Θεὸ ταυτόχρονα καὶ στὸν ἄνθρωπο. Γι' αὐτὸ καὶ τὸν προτρέπει (τὸν 'Ακάκιο), ὅτι πρέπει νὰ τὶς ἐφαρμόζει χωρὶς διάκριση στὸν ἴδιο, ἐπειδὴ τυχαίνει νὰ εἶναι φύσει Θεὸς καὶ ἄνθρωπος, καὶ τίποτε ἄλλο παραπάνω, ὅπως εἶπα.

"Ομως γιὰ τὸ Χριστό, λένε, κι αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁμολογεῖ μία ἐνέργεια. Ἔτσι λοιπόν, ἑρμηνεύοντας τὸν ἅγιο εὐαγγελιστὴ 'Ιωάννη ἀναφέρει τὰ ἑξῆς· «"Οταν λοιπὸν ἀνέσταινε τὸ κορίτσι τοῦ 'Αρχισυνάγωγου λέγοντάς του, 'κόρη μου, σήκω', τὸ κράτησε, ὅπως ἔχει γραφεῖ, ἀπὸ τὸ χέρι του[11]· ἔτσι τὸ ζωοποιοῦσε ὡς Θεὸς μὲ τὸ παντοδύναμο πρόσταγμά του, ἀλλὰ τὸ ζωοποιοῦσε ἀπὸ τὴν ἄλλη καὶ μὲ τὸ ἄγγιγμα τῆς ἴδιας του τῆς σάρκας, ἀποδεικνύοντας μὲ τὰ δύο μία καὶ συγγενῆ τὴν ἐνέργεια». Αὐτὸ ὅμως ἔχει ἀπερικάλυπτο τὸ νόημα ποὺ θέλει νὰ διδάξει ὁ δάσκαλος· ὅτι δηλαδὴ δὲν ὁρίζει μία ἐνέργεια γιὰ κάθε μιὰ ἀπὸ τὶς οὐσίες ποὺ συνιστοῦν τὸν ἕνα καὶ μόνο Χριστό, ὅπως θὰ μποροῦσαν νὰ ὑποθέσουν μερικοί, ἐφόσον πρὸς τὸν 'Ερμεία ἀποφαίνεται καὶ λέγει· «Γιατὶ θὰ ἐνεργήσουν ὅμοια ὅποια ἔλαχαν τὴν ἴδια φύση· σὲ ὅποια ὅμως ἡ συγγείας λόγος οὐχ ὁ αὐτός. Τὰ γὰρ τῆς αὐτῆς ἐνεργείας ὄντα, καὶ τῆς αὐτῆς οὐσίας ὡμολόγηνται». Δυοῖν οὖν ἀνάγκη θάτερον, ἢ πρὸς ἑαυτὸν εἰσάγειν ἀπομαχόμενον τὸν διδάσκαλον, ἢ τὴν αὐτὴν ἀποδιδόντα φύσιν, ὥσπερ οὖν καὶ ἐνέργειαν ἐπὶ Χριστοῦ τὴν αὐτήν, ἀλλ' οὐκ ἐξηλλαγμένας ὑπαγορεύειν τὰς φύσεις, εἰς ταυτὸν ἀλλήλαις ἰούσας τῷ ἀπαραλλάκτῳ τῆς ἐνεργείας. «Τὰ γὰρ τῆς αὐτῆς ἐνεργείας ὄντα, καὶ τῆς αὐτῆς οὐσίας ὡμολόγηνται», φησίν. Εἰ δὲ ἑκάτερον ἀπρεπές, τό τε πρὸς ἑαυτὸν ἀσυμβάτως ἔχειν, καὶ τὸ μὴ παρηλλαγμένας ἐπὶ Χριστοῦ πρεσβεύειν τὰς ἐξ ὧν ἐστι φύσεις, δῆλον ὡς οὐ μίαν ἑκατέρων τῶν οὐσιῶν, ἤγουν τοῦ ἐξ αὐτῶν συγκειμένου Χριστοῦ, παραδίδωσι τὴν ἐνέργειαν, διὰ τοῦ φάναι, «μίαν τε καὶ συγγενῆ δι' ἀμφοῖν ἐπιδεικνὺς τὴν ἐνέργειαν», ἀλλὰ Θεὸν ὄντα φύσει, καὶ σαρκωθέντα παρίστησι τὸν ὑπερούσιον Λόγον, τὴν ζωοποιὸν αὐτοῦ φύσει καὶ θείαν ἐνέργειαν, ἀσωμάτως τε προάγειν καὶ διὰ σώματος. «Συγγενῆ» γὰρ εἰπών, οὐδὲν ἕτερον, ἢ τὴν αὐτὴν δι' ἀμφοῖν, προστάγματός τε παντουργοῦ καὶ ἁφῆς τῆς ἁγίας αὐτοῦ σαρκός, ἐκφαινομένην τοῖς θαύμασι ζωοποιὸν ἐνέργειαν ἐπεσήμανε, ὥσπερ καὶ τὸ πῦρ ἀΰλως τε καῖον καὶ δι' ὕλης, τὴν αὐτὴν ἑκατέρως καυστικὴν ἐπιδείκνυται δύναμιν. Οὐκοῦν, οὐκ ἐπ' ἀναιρέσει τῆς τοῦ Σωτῆρος ἀνθρωπικῆς ἐνεργείας ταῦτά φησιν ὁ διδάσκαλος· σαρκὸς γὰρ ἁφὴν εἰρηκώς, τὴν ἀνθρωπίνην ἐκδήλως ἐσήμανεν· εἴπερ ἡ ἁπτικὴ τῆς ἀνθρωπίνης ἐνεργείας σαφής ἐστιν ἀπόδειξις, ἀλλ' οὔτε πρὸς ταῖς κατὰ φύσιν δυσὶν ἑτέραν παρ' αὐτοῦ παραδέδωκεν, ἀλλὰ τὴν ζωοποιὸν φύσει, καθὰ λέλεκται, δι' ἀμφοῖν, προστάγματός τε καὶ ἁφῆς ἐνέργειαν, ἐξ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ Θεοῦ Λόγου προερχομένην δεδήλωκεν.

---

[9] Α' Κορ. 8, 6.

[10] Ρωμ. 9, 5.

[11] Λουκᾶ 8, 54.

Εἰ δὲ τούτοις περισχεθέντες τοῖς τῶν Πατέρων εὐσεβέσι κηρύγμασι, τὴν πρὸς Ἀχίλλιον Ἡρακλειανοῦ παρακομίζουσιν κεκριμένη ὕπαρξη εἶναι ἀλλαγμένη, σ' αὐτὰ θὰ εἶναι ἀλλιώτικη καὶ ἡ ἐνέργειά τους σὲ ὅλα. Γιατὶ ἔχει ὁμολογηθεῖ, ὅτι ὅποια ἔχουν τὴν ἴδια ἐνέργεια, ἔχουν καὶ τὴν ἴδια οὐσία». Εἶναι ἀνάγκη λοιπὸν νὰ διαλέξομε ἕνα ἀπὸ τὰ δύο, ἢ νὰ δεχθοῦμε ὅτι ὁ δάσκαλος μάχεται τὸν ἑαυτό του, ἢ ὅτι ἀποδίδει στὸν Χριστὸ τὴν ἴδια φύση ὅπως καὶ ἐνέργεια, δὲν ὑπαγορεύει ὅμως ἀλλαγμένες τὶς φύ-σεις, ἐπειδὴ προχωροῦν στὸ αὐτὸ μεταξύ τους χάρη στὸ ἀπαράλλακτο τῆς ἐνέργειας. Γιατὶ λέγει, «ὅποια ἔχουν τὴν αὐτὴ ἐνέργεια, ἔχει ὁμολογηθεῖ ὅτι εἶναι καὶ τῆς ἴδιας οὐσίας». Ἂν ὅμως εἶναι ἀταίριαστο καὶ τὸ ἕνα καὶ τὸ ἄλλο, τὸ νὰ εἶναι δηλαδὴ ἀσύμβατος μὲ τὸν ἑαυτό του καὶ τὸ νὰ μὴν πρεσβεύει παραλλαγμένες γιὰ τὸν Χριστὸ τὶς φύσεις ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἀποτελεῖται, εἶναι φανερὸ ὅτι δὲν παραδίδει μία ἐνέργεια γιὰ τὶς δύο οὐσίες, δηλαδὴ γιὰ τὸ Χριστὸ ποὺ ἀποτελεῖται ἀπὸ αὐτές, μὲ τοὺς λόγους, «παρουσιάζοντας μία καὶ συγγενῆ ἐνέργεια μὲ τὶς δύο», ἀλλὰ παριστάνει ὅτι ὁ ὑπερούσιος Λόγος εἶναι Θεὸς φύσει καὶ σαρκωμένος, καὶ γι' αὐτὸ ἐκδηλώνει τὴ ζωοποιὸ ἀπὸ τὴ φύση της καὶ θεία ἐνέργειά του καὶ χωρὶς μεσολάβηση σώματος, ἀλλὰ καὶ μέσω τοῦ σώματος. Γιατὶ λέγοντας «συγγενῆ» δὲν ἐπισήμανε τίποτε ἄλλο, παρὰ τὴν ἴδια ζωοποιὸ ἐνέργεια ποὺ ἐκδηλώνεται στὰ θαύματα μὲ τὰ δύο, τὸ παντοδύναμο πρόσταγμά του καὶ τὸ ἄγγιγμα τῆς ἁγίας σάρκας του. Ὅπως ἀκριβῶς καὶ ἡ φωτιά, εἴτε καίει χωρὶς ὕλη εἴτε μὲ κάποια ὕλη, ἐκδηλώνει τὴν ἴδια καυστικὴ δύναμη καὶ μὲ τὸν ἕνα καὶ τὸν ἄλλο τρόπο. Ἑπομένως δὲν διατυπώνει αὐτὴ τὴν ἄποψη ὁ δάσκαλος γιὰ τὴν ἀναίρεση τῆς ἀνθρώπινης ἐνέργειας τοῦ Σωτῆρα. Γιατὶ λέγοντας ἄγγιγμα τῆς σάρκας, δήλωσε προφανῶς τὴν ἀνθρώπινη ἐνέργεια, ἐφόσον βέβαια ἡ ἁπτικὴ ἱκανότητα εἶναι σαφὴς ἀπόδειξη τῆς ἀνθρώπινης ἐνέργειας. Οὔτε ὅμως ἐκτὸς ἀπὸ τὶς δύο κατὰ φύση ἐνέργειές του παρέδωσε καὶ μία ἄλλη, ἀλλὰ δήλωσε ὅτι ἡ ζωοποιὸς ἀπὸ τὴ φύση της, ὅπως εἴπαμε, ἐνέργεια προέρχεται μέσω τῶν δύο, ἐννοῶ τὸ πρόσταγμα καὶ τὸ ἄγγιγμα, ἀπὸ τὸν ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν Θεὸ Λόγο.

Ἂν, στηριγμένοι σ' αὐτὰ τὰ εὐσεβῆ κηρύγματα τῶν Πατέρων, προσκομίζουν τὴν πρὸς Ἀχίλλιο ἐπιστολὴ τοῦ Ἡρακλεια-

ἐπιστολήν, καθ' ἣν ὑποβάλλουσι καὶ μίαν πρὸς ταῖς δυσὶ φύσιν ἐπὶ Χριστοῦ λέγειν, ὡς ὅλου, καὶ κίνησιν, αὐτοὶ ταύτην ἑρμηνευέτωσαν. Ἔχει γὰρ ὧδε τὸ γράμμα· «Μία μὲν ἡ καθ' αὐτὴν ὅλη τοῦ Κυρίου φύσις τε καὶ κίνησις· δύο δὲ αἱ κατὰ ἀναφοράν. Μία μὲν ἡ τῶν μερῶν κίνησίς τε καὶ φύσις κατ' οἰκείωσιν, δύο δὲ αἱ καθ' αὐτάς. Κίνησιν δὲ ὅταν φῶ, ἐνέργειαν καὶ πάθος βούλομαι δηλοῦσθαι». Χρὴ τοιγαροῦν τοὺς ταῦτα τῶν οἰκείων δογμάτων προσβαλλομένους ὀχύρωσιν, διασαφηνίσαι τῷ λόγῳ, τίς, καὶ πῶς λεγομένη, καὶ τίνι τῶν ἐγκρίτων μεμαρτυρημένη Πατέρων, ὡς ἡ ὅλου τοῦ Κυρίου μία τε φύσις καὶ κίνησις, καὶ τίνες αἱ δύο κατὰ ἀναφοράν. Τίς δὲ καὶ ἡ τῶν μερῶν μία κατ' οἰκείωσιν φύσις ὁμοίως καὶ κίνησις, καὶ τίνες αἱ δύο καθ' αὐτάς, ἤγουν αἱ τρεῖς αὗται συζυγίαι τῶν τε φύσεων τοῦ αὐτοῦ καὶ κινήσεων. Καὶ τίς τὴν αὐτὴν καὶ μίαν κίνησιν ἑκάτερον δηλοῦν παραδέδωκεν, ἐνέργειάν τε φημὶ καὶ πάθος, καὶ πῶς, εἴπερ ἄμφω κατ' αὐτούς, οὐ κατὰ πᾶσαν αὐτοῦ διεσχοίνισται κίνησιν τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱός, ὡς φύσει παθητὸς κατὰ πᾶσαν, εἴπερ οὐχ ἑκάτερον ἐνέργειαν ὁμοῦ καὶ πάθος ἡ τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος καθ' οἷον δήποτε τρόπον ἐπισημαίνεται κίνησις. Ἀπαθὲς γὰρ φύσει τὸ Θεῖον καὶ ἄσχετον καὶ ἁπλοῦν, μᾶλλον δὲ πάσης ὑπερηπλωμένον ἁπλότητος. Πῶς δὲ πάλιν οὐχὶ ταῖς τῶν τριῶν συζυγίαις κινήσεων, ἐνεργείας τε καὶ πάθη δυοκαίδεκα παρεισάγουσιν, εἴπερ ἡ κίνησις ἄμφω δηλοῖ κατ' αὐτούς, καὶ τίς τῶν ἁγίων κατ' ἀναφορὰν ἢ κατ' οἰκείωσιν τὰς ἐπὶ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ διεπρέσβευσε φύσεις;

Ταῦτα δειξάτωσαν πρότερον ἐκ πατρικῆς ἐπικρίσεως, καὶ εἶθ' οὕτως αὐτοῖς ἡ τῶν οἰκείων ἐντεῦθεν κυρωθήσεται δογμάτων ὑπόληψις. Εἰ δὲ ἀδυνάτως ἔχοιεν, τούτων λοιπὸν ἀφέμενοι, μόνοις σὺν ἡμῖν τοῖς εὐσεβῶς κεκριμένοις στοιχείτωσαν, ἔκ τε τῶν θεοφόρων τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας Πατέρων, καὶ τῶν ἁγίων οἰκουμενικῶν πέντε συνόδων, Θεὸν φύσει κατὰ πάντα τέ-

νοῦ, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία προτείνουν νὰ λέμε γιὰ τὸ Χριστὸ ὡς ὅλο μιὰ ἀκόμα φύση κοντὰ στὶς ἄλλες δύο καθὼς καὶ κίνηση, ἂς τὴν ἑρμηνεύσουν οἱ ἴδιοι. Γιατὶ ἡ διατύπωση εἶναι ἡ ἑξῆς· «Μία βέβαια εἶναι καθ' ἑαυτὴν ὅλη τοῦ Κυρίου ἡ φύση καὶ ἡ κίνηση, δύο ὅμως οἱ σύμφωνες μὲ τὴν ἀναφορά. Μία εἶναι ἡ κίνηση καὶ ἡ φύση τῶν μερῶν σύμφωνα μὲ τὴν οἰκειοποίηση αὐτῶν, εἶναι δύο ὅμως καθ' ἑαυτές. Κι ὅταν λέγω 'κίνηση', θέλω νὰ δηλώσω ἐνέργεια καὶ πάθος». Πρέπει λοιπὸν ὅσοι προβάλλουν αὐτὰ τὰ πράγματα ὡς κατοχύρωση τῶν δογμάτων τους, νὰ διασαφηνίσουν τὸ λόγο τους, ποιά εἶναι καὶ πῶς λέγεται καὶ ἀπὸ ποιὸν ἀπὸ τοὺς ἔγκριτους Πατέρες μαρτυρεῖται, ὅτι ὁ Κύριος ὡς ὅλο διαθέτει μία φύση καὶ κίνηση, καὶ ποιές εἶναι οἱ δύο σύμφωνα μὲ τὴν ἀναφορά. Καὶ ἀκόμα ποιὰ εἶναι καὶ τῶν μερῶν του, ἐξαιτίας τῆς οἰκειοποίησής τους ἀπὸ αὐτόν, ἡ μία φύση ὅμοια καὶ κίνηση, καὶ ποιὲς εἶναι οἱ δύο καθ' ἑαυτές, δηλαδὴ ποιές εἶναι οἱ τρεῖς συζυγίες τῶν φύσεων καὶ τῶν κινήσεών του. Καὶ ποιός μᾶς παρέδωσε ὅτι ἡ μία καὶ ἡ ἴδια κίνηση δηλώνει καθένα ἀπὸ τὰ δύο, ἐννοῶ τὴν ἐνέργεια καὶ τὸ πάθος, καὶ πῶς, ἂν σύμφωνα μ' αὐτοὺς εἶναι δύο, δὲν ἀποχωρίστηκε ὁ Υἱὸς ἀπὸ τὸν Πατέρα σὲ κάθε κίνησή του, ἐπειδὴ εἶναι φύσει παθητὸς σὲ κάθε μία, ἂν βέβαια δὲν δηλώνει μὲ ὁποιοδήποτε τρόπο ἡ κίνηση τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρα μας καὶ τὸ ἕνα καὶ τὸ ἄλλο, τὴν ἐνέργεια μαζὶ καὶ τὸ πάθος. Γιατὶ τὸ Θεῖο εἶναι ἀπὸ τὴ φύση του ἀπαθές, ἄσχετο μὲ ἄλλα, καὶ ἁπλό, ἢ καλύτερα πιὸ ἁπλὸ ἀπὸ κάθε ἁπλότητα. Καὶ πῶς πάλι μὲ τὶς συζυγίες τῶν τριῶν κινήσεων δὲν παρεισάγουν δώδεκα ἐνέργειες καὶ πάθη, ἂν κατ' αὐτοὺς ἡ κίνηση δηλώνει δύο πράγματα, καὶ ποιὸς ἀπὸ τοὺς ἁγίους πρέσβευσε τὶς φύσεις τοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ κατὰ ἀναφορὰ ἢ κατὰ οἰκείωση;

Αὐτὰ ἂς μᾶς δείξουν πρῶτα ἀπὸ πατερικὴ διδασκαλία, καὶ ἔτσι ἔπειτα θὰ ἐπικυρωθεῖ ἀπὸ αὐτὴν τὸ περιεχόμενο τῶν δογμάτων τους. Ἂν ὅμως δὲν μπορέσουν, τότε ἂς τ' ἀφήσουν αὐτὰ κι ἂς στοιχηθοῦν μ' ἐμᾶς μονάχα ποὺ ἔχει ἐγκριθεῖ ἡ εὐσέβειά μας τόσο ἀπὸ τοὺς θεοφόρους Πατέρες τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας, ὅσο καὶ ἀπὸ τὶς ἅγιες πέντε οἰκουμενικὲς συνόδους, ὁμολογώντας φύσει

λειον, καὶ ἄνθρωπον φύσει κατὰ πάντα τέλειον, πλὴν μόνης ἁμαρτίας, τὸν αὐτὸν καὶ ἕνα καὶ μόνον Κύριον καὶ Θεὸν Ἰησοῦν Χριστὸν ὁμολογοῦντες, καὶ μὴ τῇ ἀναιρέσει τοῦ ἐπ᾽ ἀμφοῖν κατὰ πάντα φύσει τελείου, τὴν θείαν ἢ τὴν ἀνθρωπίνην τοῦ αὐτοῦ συνανέλωσι θέλησίν τε καὶ ἐνέργειαν, γινώσκοντες, ὡς οὔτε ὃ ἦν ἀνάρχως καὶ ἀναιτίως, οὔτε ὃ γέγονεν ὕστερον δι᾽ αἰτίαν, ἤγουν τὴν ἡμῶν σωτηρίαν, ἐμείωσεν ἢ ἠλλοίωσεν ἢ ἐξηφάνισε κατά τι γοῦν ὅλως ὁ ὑπερούσιος Λόγος· ὁλικῶς δὲ μᾶλλον καὶ τελείως, δίχα μόνης τῆς ἁμαρτίας, ἐν ἑαυτῷ τε καὶ δι᾽ ἑαυτοῦ, κατὰ πάντα τε καὶ ἐν πᾶσιν ἐφύλαξεν, αὐτά τε κυρίως, ὡς ἔφην, καθ᾽ ὕπαρξιν ὢν φυσικήν, ὅθεν καὶ θελητικὸς φύσει καὶ ἐνεργητικὸς ὁ αὐτὸς καὶ μόνος καὶ εἷς Κύριος ἡμῶν καὶ Θεός, καθ᾽ ἑκατέραν αὐτοῦ φύσιν, ἐξ ὧν καὶ ἐν αἷς συνέστηκε, τῆς ἡμῶν σωτηρίας ἐστίν. Εἴπερ Θεὸς κατὰ φύσιν ἐξουσιαστικὸς ὑπάρχων καὶ τῆς τῶν ἀπάντων ἐξουσίας δημιουργός, οὐκ ἄνους γέγονεν ἄνθρωπος ἢ ζωῆς ἄμοιρος τῆς καθ᾽ ἡμᾶς φυσικῆς καὶ παρ᾽ αὐτοῦ τὸ εἶναι κατὰ δημιουργίαν λαχόντων, ἀλλὰ νοερός, ἤτοι θελητικὸς φύσει καὶ ἐνεργητικὸς κατ᾽ ἀλήθειαν ἐχρημάτισεν ἄνθρωπος, αὐτὸς ὁ φύσει καὶ μόνος Θεός, ὅλον με προσλαβὼν μετὰ τῶν ἐμῶν, ἵν᾽ ὅλῳ μοι τὴν σωτηρίαν χαρίσηται· ὅλον λύσας τὸ κατάκριμα τῆς ἁμαρτίας, ἐπειδὴ «τὸ ἀπρόσληπτον, ἀθεράπευτον· ὃ δὲ ἥνωται τῷ Θεῷ, τοῦτο καὶ σώζεται», καθά φησιν ὁ τῆς θεολογίας ἐπώνυμος.

Ἀλλ᾽ ἐπειδὴ τούτοις δὴ τοῖς τῶν ἁγίων Πατέρων εὐσεβέσι διδάγμασι, τὴν τῶν ἑτεροζυγούντων ἀποσκευαζομένοις παράλογον ἔνστασιν ἑτέρωθεν ἡμῖν ἐπιφύονται, τὴν τῶν ἡμετέρων εἰς ἡμετέραν καταδρομήν, μᾶλλον δὲ τὴν τῶν ἀκεραιοτέρων συναρπαγὴν ποιούμενοι γραμμάτων προσαγωγήν, ἤγουν τῆς πρὸς Μαρῖνον, ὥς φασι, γεγονυίας ἡμῖν τὸν πρεσβύτερον καὶ τῆς πρὸς τὸν Πύρρον ἐπιστολῆς, ἀναγκαῖον καὶ περὶ τούτων βραχέα εἰπεῖν.

Θεὸ τέλειο σὲ ὅλα καὶ φύσει ἄνθρωπο τέλειο σὲ ὅλα, ἐκτὸς μόνο ἀπὸ τὴν ἁμαρτία, τὸν ἴδιο καὶ ἕνα καὶ μόνο Κύριο καὶ Θεὸ Ἰησοῦ Χριστό. Καὶ ὄχι, ἀναιρώντας τὸ ὅτι εἶναι φύσει τέλειος καθ' ὅλα καὶ ὡς πρὸς τὰ δύο μέρη, συναναιρέσουν καὶ τὴ θεία ἢ τὴν ἀνθρώπινη θέληση καὶ ἐνέργειά του, γνωρίζοντας ὅτι οὔτε αὐτὸ ποὺ ἦταν χωρὶς ἀρχὴ καὶ χωρὶς αἰτία οὔτε αὐτὸ ποὺ ἔγινε ἔπειτα ἀπὸ αἰτία, δηλαδὴ τὴ σωτηρία μας, δὲν μείωσε ἢ ἀλλοίωσε ἢ ἐξαφάνισε κατὰ τὸ παραμικρὸ ὁ ὑπερούσιος Λόγος, ἀλλὰ μᾶλλον τὰ φύλαξε ὁλικὰ καὶ τέλεια, μόνο χωρὶς τὴν ἁμαρτία, στὸν ἑαυτό του καὶ μὲ τὸν ἑαυτό του καὶ ὡς πρὸς ὅλα καὶ μέσα σὲ ὅλα, καὶ ὄντας αὐτὰ κυριολεκτικά, ὅπως εἶπα, σύμφωνα μὲ τὴ φυσικὴ ὕπαρξή του. Καὶ γι' αὐτὸ εἶναι καὶ θελητικὸς φύσει καὶ ἐνεργητικὸς τῆς σωτηρίας μας ὁ ἴδιος καὶ μόνος καὶ ἕνας Κύριος καὶ Θεός μας καὶ γιὰ κάθε μία ἀπὸ τὶς δύο φύσεις του ἀπὸ τὶς ὁποῖες προέρχεται καὶ ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἀποτελεῖται. Ἂν δηλαδὴ εἶναι ἀπὸ τὴ φύση του Θεὸς ποὺ ἐξουσιάζει καὶ εἶναι δημιουργὸς τῆς ἐξουσίας ὅλων, δὲν ἔγινε ἄνθρωπος δίχως νοῦ ἢ ἄμοιρος ἀπὸ τὴ σύμφωνη μ' ἐμᾶς φυσικὴ ζωὴ ποὺ μὲ δημιουργία ἐλάβαμε ἀπὸ ἀυτὸν τὸ εἶναι, ἀλλὰ χρημάτισε ἄνθρωπος νοερός, δηλαδὴ φύσει θελητικὸς καὶ ἐνεργητικὸς ἀληθινά, αὐτὸς ὁ ἀπὸ τὴ φύση του καὶ μόνος Θεός. Μὲ προσέλαβε ὅλον μὲ ὅλα τὰ δικά μου, γιὰ νὰ χαρίσει σ' ὁλόκληρον ἐμένα τὴ σωτηρία, ἀφοῦ διέλυσε ὁλόκληρη τὴν καταδίκη τῆς ἁμαρτίας, ἐπειδὴ «τὸ ἀπρόσληπτο εἶναι ἀθεράπευτο, ἐνῶ ὅποιο ἔχει ἑνωθεῖ μὲ τὸν Θεό, αὐτὸ καὶ σώζεται», ὅπως λέγει ὁ ἐπώνυμος τῆς θεολογίας[12].

Ἀλλὰ ἐπειδὴ μὲ αὐτὰ ἀκριβῶς τὰ εὐσεβῆ διδάγματα τῶν ἁγίων Πατέρων ἀποκρούομε τὴν παράλογη ἔνσταση τῶν ἀντιθέτων, μᾶς ἐπιτίθενται ἀπὸ ἀλλοῦ, προβάλλοντας τὰ δικά μου γράμματά, γιὰ νὰ καταδιώξουν ἐμένα, ἢ μᾶλλον ν' ἁφαρπάσουν τοὺς πιὸ ἀκέραιους καὶ ἁπλούς, προσάγουν τὰ γράμματά μου, δηλαδὴ τὴν ἐπιστολὴ ποὺ ἔγραψα πρὸς τὸν Μαρίνο τὸν πρεσβύτερο, ὅπως λένε, καὶ τὴν ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Πύρρο. Εἶναι ἀνάγκη νὰ πῶ λίγα

---

[12] Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, *Ἐπιστολὴ Α' Πρὸς Κληδόνιον.*

τὴν ὑμετέραν ἐν πᾶσι πληροφοροῦντες ἁγιωσύνην, ὡς πρὸς Μαρῖνον μὲ τὸν πρεσβύτερον διαφόρως περὶ διαφόρων ἐπεστάλκαμεν γραφικῶν κεφαλαίων, οὐ μήν γέ τοι καθ' οἷον δήποτε τρόπον ἢ λέλεκται ἡμῖν περὶ τῶν ἀντιρρόπων οὑτωσὶ καὶ ἐναντίων δογμάτων, τῆς τε μιᾶς λέγω καὶ τῶν δύο, τουτέστι τῶν πλαττομένων αὐτοῖς ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ καὶ ἑνὸς Χριστοῦ τριῶν ἐνεργειῶν ἢ θελήσεων, ὡς ταύτας ἐπ' αὐτοῦ συνιστώντων ἡμῶν, ἐκείνοις ἐφάμιλλον ἢ πρὸς ἕτερόν τινα παντελῶς. «Εἰ γὰρ ἃ κατέλυσα, ταῦτα πάλιν οἰκοδομῶ, παραβάτην ἐμαυτὸν συνιστάνω», φησὶ τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς. Ὅθεν καὶ οὑτωσὶ προφερομένην, ἤτοι πλαττομένην, ὡς ἐξ ἡμῶν δῆθεν πρὸς Μαρῖνον ἐπιστολήν, ἀλλοτρίαν οὖσαν πάντῃ καὶ οὐχ ἡμετέραν, ἡμεῖς τε αὐτοὶ διαρρίπτομεν καὶ πάντας ὁμοίως ἡμῖν διαρρίπτειν παρακαλοῦμεν, τοὺς εὐσεβῶς ὁμολογοῦντας τὸν Κύριον, ἵνα πᾶσαν τοῖς ἐναντίοις διατειχίσωμεν ἀφορμήν, προφάσεις προφασιζομένοις ἐν ἁμαρτίαις καὶ τῆς οἰκείας ἀντιλογίας συγκάλυμμα, τὴν καθ' ἡμῶν ποιουμένοις συκοφαντίαν, οἳ ἐπειδὴ τῷ οἰκείῳ μὴ συνίστανται λόγῳ, τῇ τοῦ ἀληθοῦς προσβολῇ φθειρομένῳ, τῷ τοῦ ἡμετέρου δῆθεν γράμματος προσωπείῳ τὴν κατὰ τῶν ἀφελεστέρων ἑαυτοῖς ἀπεργάζονται δολίαν παρείσδυσιν, ἣν οὐκ ἂν πάθοιεν λοιπὸν ἢ δράσοιεν οἱ τοῦ ψεύδους τὸ ἀληθὲς τὴν καθ' ἡμᾶς περὶ τούτων ἀπολογίαν προκρίνοντες.

Πρὸς δὲ τὸν Πύρρον πάλιν, γεγραφότα πρότερον ἡμῖν τόμον πολύστιχον καὶ ἄγαν ἡμᾶς, οὐκ οἶδ' ὅπως, ἐν τούτῳ τιμήσαντα κατ' ἐξέτασιν δὲ καὶ οὐκ ἀπόφασιν, ἐν αὐτῷ δὴ τῷ τόμῳ τὸν περὶ μιᾶς καὶ δύο τοῦ αὐτοῦ ποιησάμενον λόγον ἐνεργειῶν καὶ τὴν ἡμετέραν οἷον ἐπιζητοῦντα καὶ προσκαλούμενον περὶ ἑκατέρου λόγου κρίσιν τε καὶ ὑπόληψιν, εἰκότως καὶ ἡμεῖς αὐτὸν ἐν προοιμίοις τοῦ πρὸς αὐτὸν ἡμετέρου γράμματος ἀντετιμήσαμεν.

καὶ γι' αὐτά. Πληροφορῶ τὴν ἁγιωσύνη σου γιὰ ὅλα, στὸ Μαρίνο τὸν πρεσβύτερο ἔστειλα ἐπιστολὴ γιὰ διαφορετικὰ θέματα, γιὰ διάφορα κεφάλαια τῆς Γραφῆς· δὲν ἔγινε βέβαια μὲ ὁποιοδήποτε τρόπο λόγος ἀπὸ μέρος μου γιὰ τέτοια ἀντίρροπα καὶ ἀντίθετα δόγματα. Ἐννοῶ γιὰ τὴ μία καὶ τὶς δύο, δηλαδὴ γιὰ τὶς τρεῖς ἐνέργειες ἢ θελήσεις ποὺ πλάθουν γιὰ τὸν ἴδιο καὶ ἕνα Χριστό, ὅτι τάχα ἐμεῖς τὶς συνιστοῦμε γι' αὐτόν, ὡς ἰσοδύναμο μ' ἐκείνους, γράφοντας στὸν Μαρίνο ἢ σὲ κάποιον ἄλλο. «Γιατί, ἂν οἰκοδομῶ πάλι ὅσα γκρέμισα, παρουσιάζω τὸν ἑαυτό μου ὡς παραβάτη», λέγει τὸ σκεῦος τῆς ἐκλογῆς[13]. Γι' αὐτὸ κι ἔτσι ποὺ προβάλλουν τὴν ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Μαρίνο, δηλαδὴ πλαστὴ καὶ τάχα γραμμένη ἀπὸ μένα, ἐνῶ εἶναι τελείως ξένη καὶ ὄχι δική μου, ἐγὼ ὁ ἴδιος τὴν ἀπορρίπτω καὶ παρακαλῶ νὰ τὴν ἀπορρίψουν ὅμοια μ' ἐμένα ὅλοι ὅσοι ὁμολογοῦν μ' εὐσέβεια τὸν Κύριο, γιὰ ν' ἀποκλείσομε κάθε ἀφορμὴ ἀπὸ τοὺς ἀντίθετους, ποὺ προβάλλουν προφάσεις ἐν ἁμαρτίαις[14], καὶ χρησιμοποιοῦν ὡς συγκάλυμμα τῆς ἀντιλογίας τους τὴ συκοφαντία ποὺ ἐκτοξεύουν ἐναντίον μας. Αὐτοί, ἐπειδὴ δὲν βασίζονται στὰ λόγια τους, ποὺ διαλύονται προσβαλλόμενα ἀπὸ τὴν ἀλήθεια, μὲ τὸ προσωπεῖο τῆς δικῆς μου τάχα ἐπιστολῆς, ἀπεργάζονται τὴν δόλια παρείσδυσή τους ἐναντίον τῶν πιὸ ἀφελῶν, τὴν ὁποία δὲν θὰ ὑποστοῦν οὔτε θὰ τὴν ἐνεργήσουν, ὅσοι προκρίνουν ἀπὸ τὸ ψεῦδος τὴν ἀλήθεια, δηλαδὴ τὴν ἀπολογία μου γι' αὐτά.

Πρὸς τὸν Πύρρο πάλι, ποὺ ἔγραψε παλαιότερα γιὰ μένα πολυσέλιδο τόμο καὶ πού, δὲν ξέρω γιατί, μὲ τίμησε σ' αὐτὸν πάρα πολύ, καὶ στὸν τόμο αὐτὸν ἔκανε λόγο μὲ τρόπο ἐρευνητικὸ καὶ ὄχι ἀποφαντικὸ γιὰ μία καὶ γιὰ δύο ἐνέργειες τοῦ ἴδιου καὶ ποὺ φαίνεται σὰ νὰ ἐπιζητεῖ γιὰ μία καὶ γιὰ δύο ἐνέργειες τοῦ ἰδίου καὶ ποὺ φαίνεται κατὰ κάποιο τρόπο νὰ ἐπιζητεῖ καὶ παρακαλεῖ γιὰ τὴ δική μου κρίση καὶ γνώμη γιὰ τὸν ἕνα καὶ τὸν ἄλλο λόγο, εὔλογα κι ἐγὼ στὸ προοίμιο τῆς ἐπιστολῆς μου πρὸς αὐτὸν τοῦ ἀνταπέδωσα τὴν τιμὴ ἐκπληρώνοντας τὴν ἀποστολικὴ παραίνεση.

---

[13] Γαλ. 2, 18. [14] Ψαλμ. 140, 4.

ἀποστολικὴν ἐκπληροῦντες παραίνεσιν. «Τῇ τιμῇ γὰρ ἀλλήλους προηγούμενοι», φησὶν ὁ θεῖος Ἀπόστολος, ὅπου γε καὶ τοὺς ἑτέρως ἔχοντας ἢ ἐπιστέλλοντας πρὸς ἡμᾶς ἀγαπᾷν τε καὶ εὐλογεῖν ὁ θεῖος παρακελεύεται λόγος. Καὶ ἅμα σπουδή μοι καθειστήκει μὴ ἐκτραχύνειν, ὁμαλίζειν δὲ μᾶλλον τὸν ἄνδρα τοῖς εἰς αὐτὸν ἐγκωμίοις, πρὸς συγκατάθεσιν ἰέναι τῶν εὐσεβῶς μοι δεδογματισμένων, κατὰ τὴν τῶν ἁγίων Πατέρων διδασκαλίαν, ὅθεν καὶ οὕτω νενοηκέναι κατὰ τὴν γεγονυῖαν αὐτῷ παρ' ἐμοῦ συγγραφήν, τὰ ὑπ' ἐκείνου μοι γραφέντα διωμολόγουν, παρορμῶν αὐτὸν οἷον, ὡς ἔφην, καὶ προσκαλούμενος, εἰς τὴν τοῦ εὐσεβοῦς ἐπίνευσιν λόγου, σωτηρίαν αὐτῷ μεγίστην προξενοῦντος, εἴγε τοῦτο στέρξας σὺν ἡμῖν ὡμολόγησεν, ὡς γεγράφαμεν· τουτέστι δύο τοῦ αὐτοῦ καὶ ἑνὸς Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ κατὰ φύσιν ἐνεργείας, ὥσπερ οὖν καὶ φύσεις ἡνωμένας ἀσυγχύτως καὶ ἀδιαιρέτως, θείαν καὶ ἀνθρωπίνην, ἄκτιστον καὶ κτιστήν, ἀλλ' οὐ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ὁπωσοῦν λεγομένην. Οὐ γὰρ πατρικός, αἱρετικὸς δὲ μᾶλλον ὁ περὶ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἐνεργείας ἢ θελήσεως ἢ φύσεως λόγος ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ καὶ ἑνὸς Κυρίου ἡμῶν καὶ Θεοῦ.

Τῆς μὲν οὖν πρὸς αὐτὸν ἐκεῖνον, ἤγουν τὸν Πύρρον, ἡμετέρας εὐφημίας τοιοῦτος ὁ τρόπος καθέστηκε, τῆς ἀντιρρόπου δόξης αὐτὸν ἠρέμα διϊστᾷν ἐπειγόμενος καὶ πρὸς τὸν ὀρθὸν ἐπαναβιβάζειν λόγον τῆς πίστεως. Εἰ δέ τις τοῦ καθ' ἡμᾶς διαμαρτάνων σκοποῦ, πρὸς τὴν εὐφημίαν ἔτι δυσφορεῖ, τὸν τῆς ἡμετέρας οἰκονομίας ἐν τούτῳ δὴ μάλιστα λόγον οὐκ ἀποδεχόμενος, παρείσθω δὴ τούτῳ καὶ διαρριπτέσθω κατὰ τὸ δοκοῦν ἡ εὐφημία, μηδὲ ἡμῖν λοιπὸν ἐπέραστος οὖσα, προσάντης δὲ μᾶλλον μετὰ τὴν τελείαν τἀνδρὸς ἐκτροπήν, κυρούσθω δὲ σὺν ἡμῖν τῶν πρὸς αὐτὸν ὀρθοδόξως δογματισθέντων ἡ δύναμις.

Ἔχετε, Πατέρες ἅγιοι, τῆς πληροφορίας διὰ τῆς ἡμετέρας ἀπολογίας τὸν λόγον, ἀλλ' ἀνδρίζεσθε καὶ κραταιοῦσθε πνεύματι, μὴ παρακλινόμενοι δεξιὰ ἢ ἀριστερὰ πρὸς τῶν ἐναντίων ἀνδρῶν καὶ δογμάτων, ἀλλ' ὁδῷ βασιλικῇ στηριζόμενοί τε καὶ πο-

Γιατὶ ὁ θεῖος Ἀπόστολος λέγει, «Νὰ προηγεῖστε στὴν ἀπόδοση τιμῆς»[15], τὴ στιγμὴ μάλιστα ποὺ ὁ θεῖος λόγος μᾶς παραγγέλλει ν' ἀγαποῦμε καὶ νὰ εὐλογοῦμε ἐκείνους ποὺ ἔχουν διαφορετικὴ γνώμη ἢ γράφουν σ' ἐμᾶς[16]. Καὶ συγχρόνως φρόντισα νὰ μὴν ἐκτραχύνω, ἀλλὰ νὰ καταπραΰνω τὸν ἄνθρωπο μὲ τὰ ἐγκώμιά μου, ὥστε νὰ προχωρήσει στὴν ἀποδοχὴ τῆς εὐσεβοῦς ἀπόψεώς μου, σύμφωνα μὲ τὴ διδασκαλία τῶν ἁγίων Πατέρων. Γι' αὐτὸ ὁμολογοῦσα στὴν ἐπιστολὴ ποὺ τοῦ εἶχα στείλει, ὅτι εἶχα ἔτσι ἀντιληφθεῖ ὅσα ἐκεῖνος εἶχε γράψει, παρωθώντας, κατὰ κάποιο τρόπο, καὶ παρακινώντας τον, ὅπως εἶπα, στὴν ἀποδοχὴ τοῦ εὐσεβοῦς λόγου ποὺ τοῦ προξενοῦσε σωτηρία μέγιστη, ἂν ἔστεργε νὰ κάνει μαζί μας τὴν ἴδια ὁμολογία, ὅπως ἔχομε γράψει, δηλαδὴ δύο κατὰ φύση ἐνέργειες τοῦ ἰδίου καὶ ἑνὸς Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ, ὅπως βέβαια καὶ φύσεις ἀσύγχυτες καὶ ἀδιαίρετα ἑνωμένες, τὴ θεία καὶ τὴν ἀνθρώπινη, τὴν ἄκτιστη καὶ τὴν κτιστή, ὄχι ὅμως μία καὶ τὴν αὐτή, ὅπως καὶ νὰ λέγεται αὐτή. Γιατὶ δὲν εἶναι πατερικός, ἀλλὰ μᾶλλον εἶναι αἱρετικὸς ὁ λόγος γιὰ μία καὶ τὴν αὐτὴ ἐνέργεια ἢ θέληση ἢ φύση γιὰ τὸν αὐτὸ καὶ ἕνα Κύριο καὶ Θεό μας.

Αὐτὸς λοιπὸν ἦταν ὁ λόγος τοῦ ἐγκωμίου μου πρὸς ἐκεῖνον, δηλαδὴ τὸν Πύρρο, νὰ τὸν ἀπομακρύνω δηλαδὴ ἤρεμα ἀπὸ τὴν ἀντίθετη γνώμη καὶ νὰ τὸν ἐπαναφέρω στὸν ὀρθὸ λόγο τῆς πίστης. Ἂν ὅμως κάποιος πλανᾶται στὸ σκοπὸ ποὺ ἐπιδίωκα καὶ δυσφορεῖ ἀκόμα γιὰ τὸ ἐγκώμιο καὶ δὲν ἀποδέχεται καθόλου τὴν οἰκονομία ποὺ ἐφάρμοσα στὸ πράγμα, ἂς τὴν προσπεράσει κι ἂς ἀπορριφθεῖ ὅπως νομίζει τὸ ἐγκώμιο, τὸ ὁποῖο στὸ ἑξῆς δὲν τὸ ἀποδοκιμάζω οὔτε ἐγώ, καὶ μᾶλλον μοῦ γίνεται δυσάρεστο μετὰ τὴν τέλεια παρανόηση τοῦ ἀνθρώπου. Ἂς ἀναγνωρίσει ὅμως μαζί μας τὴ δύναμη ὅσων ὀρθόδοξων δογμάτων τοῦ μεταβίβασα.

Ἔχετε, ἅγιοι Πατέρες, μὲ τὴν ἀπολογία μου τὸ λόγο τῆς πληροφόρησής του. Δεῖξτε ὅμως ψυχραιμία καὶ πνευματικὴ δύναμη, χωρὶς νὰ παρεκκλίνετε δεξιὰ ἢ ἀριστερὰ ἀπὸ τοὺς ἀντίθετους καὶ τὴ διδασκαλία τους, ἀλλὰ μένετε σταθεροὶ στὴ βασιλικὴ ὁδὸ καὶ

---

[15] Ρωμ. 12, 10.

[16] Ματθ. 5, 44.

δηγούμενοι παρ' αὐτοῦ τοῦ εἰπόντος, «Ἐγώ εἰμι ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ζωὴ καὶ ἀλήθεια», (σύμψυχοι τὸ αὐτὸ φρονοῦντες), «καὶ ὁ Θεὸς τῆς εἰρήνης ἔσται μετὰ πάντων ὑμῶν», εὐσεβῶς ἀεὶ κηρυττόμενος καὶ ὁσίως παρ' ὑμῶν λατρευόμενος, καὶ πέρας τῆς ἐνταῦθα μακαρίας πολιτείας τε καὶ ὁμολογίας ἑαυτὸν ἐκεῖσε μακαριωτέραν παρεχόμενος ὑμῖν κληροδοσίαν τε καὶ ἀνάπαυσιν, μεθ' οὗ τῷ Πατρὶ σὺν τῷ ἁγίῳ Πνεύματι δόξα, τιμή, κράτος, προσκύνησις, νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

νὰ σᾶς παιδαγωγεῖ ὁ ἴδιος αὐτὸς ποὺ εἶπε, «Ἐγὼ εἶμαι ἡ ὁδὸς καὶ ἡ ζωὴ καὶ ἡ ἀλήθεια»[17], «μὲ μιὰ ψυχὴ καὶ τὸ ἴδοι φρόνημα[18], «καὶ ὁ Θεὸς τῆς εἰρήνης θὰ εἶναι μαζὶ μὲ ὅλους σας»[19], κηρυττόμενος πάντοτε μ' εὐσέβεια καὶ λατρευόμενος ἀπὸ σᾶς μὲ ἁγνότητα, ὁ ὁποῖος ὡς πέρας τῆς ἐδῶ μακαριστῆς πολιτείας σας θὰ σᾶς προσφέρει τὸν ἑαυτό του ἐκεῖ ἀκόμα πιὸ μακάρια κληρονομία καὶ ἀνάπαυση, μαζὶ μὲ τὸν ὁποῖο στὸν Πατέρα καὶ στὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀνήκει δόξα, τιμή, δύναμη καὶ προσκύνηση, τώρα καὶ πάντοτε καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

---

[17] Ἰω. 14, 6.
[18] Φιλ. 2, 2.
[19] Φιλ. 4, 9.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΞΙΜΟΥ

ΙΣΟΝ ΕΠΙΣΤΟΛΗΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΚΥΡΙΟΝ ΜΑΡΙΝΟΝ ΤΟΝ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΝ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

Νόμῳ θείῳ κατὰ Θεὸν εὐθυνόμενος, θεοτίμητε πάτερ, νόμον ὑπερεῖδες ἀνθρώπινον, κενώσει τὸ μέτριον ὑπεράρας καὶ πτωχείᾳ τὸ ἐντελὲς μεγαλύνας τῆς ἐμῆς περί τε τὸ νοεῖν καὶ λέγειν ἀπειρίας ἢ προπετείας, εἰπεῖν οἰκειότερον· οὐ γὰρ αἰσχύνομαι τὰ ἐμὰ καὶ τῆς ἐμῆς ἀσθενείας πάθη δεόντως ἐξαγορεύειν, καὶ τόσῳ προθυμίᾳ μᾶλλον ἀποκαλύπτειν, ἢ ὅσον φιλανθρωπίᾳ ἐπικαλύπτειν ἐσπούδασας. Τίς γάρ ποτ' ἂν ἀλόγου λόγον οὕτω προσήκατο καὶ φρενίτιδος νοῦν διανοίας ἐδέξατο, μή τί γε παντελῶς εἰπεῖν, ἀπεσέμνυνεν, ὡς σὺ τὸν ἐμόν, θεοτίμητε πάτερ, οὐχ ὅσον μόνον δι' ἀγάπην παραδραμὼν τὸ ἀπαίδευτον κατ' ἄκρον ἐτίμησας, ὃ δὴ μέγιστον τῷ ἀκόσμῳ πρὸς εὐδοξίαν, ἀλλὰ καὶ ὅσον διὰ χάριν ἐπιβαλὼν τὸ αἰδέσιμον, ᾧ τὴν οἰκείαν παγκάλως εἴωθας ὡραΐζειν διάνοιαν, ὑπερβολῇ κατεφαίδρυνας, ἐξ ὧν ὅ τε λόγος καὶ τρόπος συνίσταται τῆς ἀληθοῦς εὐγενείας ἢ Θεοῦ συγγενείας, εἰπεῖν ἀληθέστερον, ἢ καὶ οἰκειότερον, οὐ μᾶλλον μετεωρίζειν εἰδὼς (οὐ γὰρ πέφυκεν) ἢ μετριάζειν ποιῶν· καὶ γὰρ εἴωθέ πως ἀμεταβόλως ἑδράζειν πρὸς ὕφεσιν, τῇ ὑπερβολῇ τῶν οὐ προσόντων πλεῖον ἀποκαλύπτων τὴν ἔνδειαν καὶ γνωρίζων τὴν γύμνωσιν, καὶ τῇ παραδείξει τῶν ὑπὲρ ἀξίαν αὐστηροτέραν

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΞΙΜΟΥ
ΑΝΤΙΓΡΑΦΟ ΕΠΙΣΤΟΛΗΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΚΥΡΙΟ ΜΑΡΙΝΟ ΤΟΝ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟ ΤΗΣ ΚΥΠΡΟΥ

Βαδίζοντας μὲ τὸ θεῖο νόμο τὸ δρόμο τοῦ Θεοῦ, πατέρα τιμημένε ἀπὸ τὸ Θεό, ἀδιαφόρησες γιὰ τὸν ἀνθρώπινο νόμο, ὑπερτιμώντας μὲ τὴν ταπείνωσή σου τὴ μετριότητά μου καὶ μὲ τὴν πτωχεία σου μεγαλύνοντας τὴν τέλεια ἀπειρία μου στὴ σκέψη καὶ στὸ λόγο, ἤ, γιὰ νὰ πῶ καταλληλότερα, τὴν προπέτειά μου. Δὲν ντρέπομαι βέβαια νὰ ἐξομολογηθῶ ὅπως πρέπει τὰ πάθη τὰ δικά μου καὶ τῆς ἀδυναμίας μου, καὶ τόσο περισσότερο πρόθυμα νὰ τὰ ἀποκαλύψω, ἀπὸ ὅσο ἐσὺ μὲ τὴ φιλανθρωπία σου θέλησες νὰ τὰ ἀποσκεπάσεις. Γιατὶ ποιὸς ποτὲ θὰ μποροῦσε νὰ δεχθεῖ ἔτσι τὸ λόγο ἑνὸς ἀπαίδευτου καὶ τὸ περιεχόμενο μιᾶς διάνοιας ἀλόγιστης, γιὰ νὰ μὴν πῶ τὸ κυριολεκτικότερο, θὰ ἐξυμνοῦσε, ὅπως ἐσύ, πατέρα τιμημένε ἀπὸ τὸ Θεό, τὴ δική μου σκέψη, ὄχι ὅσο μόνο γιατί, παραβλέποντας ἀπὸ ἀγάπη τὴν ἀπαιδευσία μου, τίμησες αὐτὴν μὲ ὑπέρτατη τιμή, ποὺ εἶναι τὸ μέγιστο γιὰ νὰ δοξαστεῖ ἕνας ποὺ τοῦ λείπει κάθε στοιχεῖο παιδείας, ἀλλὰ καὶ ὅσο ἐξαιτίας τῆς χάρης, ἀφοῦ ἐπέβαλες τὸ σεβασμὸ πρὸς ἐμένα, μὲ τὸν ὁποῖο συνήθως ὀμορφαίνεις πάγκαλα τὴ δική σου διάνοια, μὲ κατεφαίδρυνες ὑπερβολικά. Ἀπὸ αὐτὰ συνίσταται καὶ ὁ λόγος (ἀρετὴ) καὶ ὁ τρόπος (πράξη) τῆς ἀληθινῆς εὐγένειας, ἤ, γιὰ νὰ μιλήσω πιὸ ἀληθινὰ καὶ πιὸ ταιριαστά, τῆς συγγένειας μὲ τὸν Θεό, ἐπειδὴ δὲν γνωρίζει νὰ ἐπαίρεται (γιατὶ δὲν εἶναι αὐτὸ στὴ φύση του), ἀλλὰ μᾶλλον νὰ μετριοφρονεῖ. Γιατὶ συνηθίζει χωρὶς μεταβολὴ νὰ σταθεροποιεῖ στὴ μετριοπάθεια, μὲ τὴ μεγαλοποίηση προσόντων, ποὺ δὲν ὑπάρχουν, ν' ἀποκαλύπτει περισσότερο τὴ φτώχεια καὶ νὰ κάνει γνωστὴ τὴ γύμνια, καὶ μὲ τὴν παρουσίαση ἐκείνων ποὺ ξεπερνοῦν τὴν ἀξία,

ἐνιεὶς τῶν κατ' ἀξίαν τὴν αἴσθησιν, ἡνίκα τοῦ τῆς ψυχῆς βάθους κατακρατήσας, τὸ μέγεθος τοῦ ἀπεμφαίνοντος ἰδεῖν, ἀπαρακαλύπτως ποιήσειεν, ὃ δὴ μάλιστα πεπονθώς, τῇ τῶν ὑμετέρων εὐχῶν διατρανώσει, θείων ἡψάμην θεσμῶν, οὓς λόγος οἰκονομίας τῆς ὑπὲρ ἔννοιαν εἶδε προνοητικῶς συντηρεῖν καὶ προβάλλεσθαι τοῖς κατ' ἐμὲ χειραγωγίας προσδεομένοις καὶ χρήζουσιν.

Καὶ μετὰ βραχέα. Ἀμέλει τοι γοῦν τῶν τοῦ νῦν ἁγιωτάτου Πάπα συνοδικῶν, οὐκ ἐν τοσούτοις, ὅσοις γεγράφατε, κεφαλαίοις οἱ τῆς βασιλίδος τῶν πόλεως ἐπελάβοντο, δυσὶ δὲ μόνοις, ὧν, τὸ μὲν ὑπάρχει περὶ θεολογίας, ὅτι τε, φησίν, εἶπεν, «ἐκπορεύεσθαι κἀκ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον», τὸ δὲ ἄλλο, περὶ τῆς θείας σαρκώσεως, ὅτιπερ γέγραφε, «Δίχα τὸν Κύριον εἶναι τῆς προπατορικῆς ἁμαρτίας ὡς ἄνθρωπον». Καὶ τὸ μὲν πρῶτον συμφώνους παρήγαγον χρήσεις τῶν Ρωμαίων πατέρων, ἔτι γε μὴν καὶ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, ἐκ τῆς πονηθείσης αὐτῷ εἰς τὸν εὐαγγελιστὴν ἅγιον Ἰωάννην ἱερᾶς πραγματείας, ἐξ ὧν οὐκ αἰτίαν τὸν Υἱὸν ποιοῦντας τοῦ Πνεύματος σφᾶς αὐτοὺς ἀπέδειξαν (μίαν γὰρ ἴσασιν Υἱοῦ καὶ Πνεύματος τὸν Πατέρα αἰτίαν, τοῦ μὲν κατὰ τὴν γέννησιν, τοῦ δὲ κατὰ τὴν ἐκπόρευσιν), ἀλλ' ἵνα τὸ δι' αὐτοῦ προϊέναι δηλώσωσι, καὶ ταύτη τὸ συναφὲς τῆς οὐσίας καὶ ἀπαράλλακτον παραστήσωσι.

Τῷ δὲ δευτέρῳ μηδεμιᾶς χρήζουσι τὸ παράπαν ἀπολογίας. Ποίᾳ γὰρ ἐν τούτῳ ἀμφισβήτησις, εἰ καὶ τοῖς προφασιζομένοις νομίζεται διὰ τὸ δύστροπον; Ὅμως δ' οὖν ἐξεδυσώπησαν, εἰπόντες· «Μήτε τὴν κατὰ νοῦν ἔχειν ἁμαρτίαν, καθ' ἣν πρωτοπαθήσας φαίνεταί πως ὁ Ἀδάμ, μήτε τὴν ἐξ αὐτῆς προϊοῦσαν διὰ σώματος πρᾶξιν τοῦ κακοῦ καὶ ἐνέργειαν».

Οὗτοι μὲν οὖν ταῦτα, περὶ ὧν οὐκ εὐλόγως ἀνεκλήθησαν, ἐκεῖνοι δὲ περὶ ὧν καὶ μάλα δικαίως, οὐδεμίαν μέχρι καὶ νῦν πεποίηνται τὴν ἀπολογίαν, ὅτι μηδὲ τὴν παρεισαχθέντων τῶν ὑπ' αὐτῶν ἐκβολήν. Μεθερμηνεύειν δὲ τὰ οἰκεῖα, τοῦ τὰς ὑποκλο-

ἐμφυτεύει αὐστηρότερα τὴν αἴσθηση ἐκείνων ποὺ εἶναι σύμφωνα μ' αὐτήν, ὁπότε, κυριαρχώντας στὸ βάθος τῆς ψυχῆς, κάμνει νὰ δοῦμε ἐντελῶς ξέσκεπο τὸ μέγεθος τῆς ἀσυμφωνίας. Αὐτὸ τὸ εἶχα πάθει σὲ μέγιστο βαθμό, ἀλλὰ μὲ τὶς ἔντονες προσευχές σας πλησίασα τοὺς θείους νόμους, τοὺς ὁποίους ἕνας λόγος τῆς πάνω ἀπὸ τὸ νοῦ οἰκονομίας γνωρίζει νὰ συντηρεῖ προνοητικὰ καὶ νὰ προβάλλει σ' αὐτοὺς ποὺ ἔχουν ἀνάγκη καὶ χρειάζονται τὴ δική μου καθοδήγηση.

Καὶ ἔπειτα ἀπὸ λίγα ποὺ παρεμβάλλονται. Καὶ βέβαια μὲ τὰ συνοδικὰ τοῦ τωρινοῦ ἁγιοτάτου Πάπα δὲν ἀσχολήθηκαν οἱ κάτοικοι τῆς βασιλίδος τῶν πόλεων μὲ τόσα κεφάλαια ὅσα γράψατε, ἀλλὰ μόνο μὲ δύο. Τὸ ἕνα ἀπὸ αὐτὰ ἔχει σχέση μὲ τὴ θεολογία καὶ λέγει πὼς εἶπε, «Ὅτι ἐκπορεύεται καὶ ἀπὸ τὸν Υἱὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα»· τὸ ἄλλο ἀναφέρεται στὴ θεία σάρκωση, ἐπειδὴ ἔγραψε, «Ὁ Κύριος ὡς ἄνθρωπος εἶναι δίχως τὴν προπατορικὴ ἁμαρτία». Καὶ κατὰ πρῶτο ἔφεραν σύμφωνες μαρτυρίες τῶν Ρωμαίων Πατέρων, καὶ ἀκόμα καὶ τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, ἀπὸ τὴν ἱερὴ πραγματεία ποὺ ἐκπόνησε στὸν εὐαγγελιστὴ ἅγιο Ἰωάννη. Ἀπὸ αὐτούς, ποὺ δὲν θεωροῦν τὸν Υἱὸ αἰτία τοῦ Πνεύματος, ἀπέδειξαν αἰτία τὸν ἴδιο τους τὸν ἑαυτό. Γιατὶ γνωρίζουν αὐτοὶ μία αἰτία τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Πνεύματος, τὸν Πατέρα. Τοῦ Υἱοῦ κατὰ τὴ γένεση, ἐνῶ τοῦ Πνεύματος ὡς πρὸς τὴν ἐκπόρευση, ἀλλὰ γιὰ νὰ δηλώσουν ὅτι πορεύται μέσω αὐτοῦ, καὶ ἔτσι νὰ παραστήσουν τὴ συνάφεια καὶ τὴν ἀπαράλλακτη ταυτότητα τῆς οὐσίας.

Γιὰ τὸ δεύτερο δὲν ἔχουν ἀνάγκη καμμιᾶς δικαιολογίας ἀπολύτως. Γιατὶ ποιά ἀμφισβήτηση ὑπάρχει γι' αὐτό; ἂν καὶ βέβαια ἐξαιτίας τῆς δυσκολίας του τὸ πιστεύουν ὅσοι ζητοῦν προφάσεις. Ὅμως μᾶς ἐξευμένισαν λέγοντας· Οὔτε τὴ νοερὴ ἁμαρτία ἔχει, ποὺ φαίνεται ὅτι πρῶτα τὴν ἔπαθε ὁ Ἀδάμ, οὔτε τὴν πράξη μὲ τὸ σῶμα καὶ τὴν ἐκτέλεση τοῦ κακοῦ ποὺ ἀπορρέει ἀπὸ αὐτήν.

Αὐτὰ λοιπὸν ὑποστηρίζουν αὐτοί, γιὰ τὰ ὁποῖα κατηγορήθηκαν ὄχι δίκαια, ἐνῶ ἐκεῖνοι γιὰ ὅσα κατηγορήθηκαν, καὶ μάλιστα πολὺ δίκαια, καμμιὰ ἀπολογία μέχρι καὶ τώρα δὲν ἔχουν κάνει οὔτε ἀπάλειψαν ὅσα αὐτοὶ παρεισήγαγαν. Παρακάλεσα ὅμως τοὺς *πὰς χάριν διαφυγεῖν τῶν ὑποπιπτόντων κατὰ τὴν ὑμετέραν κέλευσιν, παρεκάλεσα τοὺς Ρωμαίους, πλὴν ἔθους κεκρακηκότος οὕτω ποιεῖν καὶ στέλλειν, οὐκ οἶδα τυχὸν εἰ πιστεῖεν. Ἄλλως τε καὶ τὸ μὴ οὕτω δύνασθαι διακριβοῦν ἐν ἄλλῃ λέξει σὲ καὶ φωνῇ τὸν ἑαυτῶν νοῦν ὥσπερ ἐν τῇ ἰδίᾳ καὶ θρεψαμένῃ καθάπερ οὖν καὶ ἡμεῖς ἐν τῇ καθ' ὑμᾶς τὸν ὑμέτερον. Γενήσεται δὲ πάντως αὐτοῖς, πείρᾳ τὴν ἐπήρειαν μαθοῦσι, καὶ ἡ περὶ τούτου φροντίς.*

Τῷ δὲ περὶ οὐσίας καὶ φύσεως, ὑποστάσεώς τε δὴ καὶ προσώπου, καὶ τῶν καθεξῆς κεφαλαίων, ἐνέτυχον σχέδει Θεοδώρου τοῦ τῆς Φαράν, καὶ ὡς ἐν εἰσαγωγῆς τρόπῳ τυχὸν οὐκ ἀσυντελοῦσιν, ἐν δὲ τῷ περὶ προσώπου καὶ τῆς ὑποστάσεως λόγῳ, οὐ τοῖς περὶ τούτων κανόσι μᾶλλον, ἢ ἑαυτῷ φαίνεται στοιχήσας πως, ὑποστατικὴν λέγοντι τὴν ἐνέργειαν, ὃν καὶ τῆς οἰκείας δόξης καθηγητὴν καὶ συνήγορον οἱ τῆς ἐναντίας προβάλλονται, τὴν πᾶσαν ἐξ αὐτοῦ καὶ τῶν αὐτοῦ ρημάτων σχεδὸν τυπώσαντές τε καὶ ὑπαγορεύσαντες Ἔκθεσιν. Καὶ γὰρ κατὰ ταῦτα λόγον συνεσκίασέ πως καὶ ἠμαύρωσε, τῷ προσώπῳ δεδωκὼς ὡς προσώπῳ τὴν χαρακτηρίζουσαν τὴν φύσιν ἐνέργειαν, οὐχὶ τὸν πῶς καὶ ὁποῖον τῆς κατ' αὐτὴν ἐκβάσεως τρόπον, καθ' ἣν ἡ διαφορότης τῶν τε πραττόντων καὶ τῶν πραττομένων γνωρίζεται, κατὰ φύσιν ἢ παρὰ φύσιν ἐχόντων. Ὡς γάρ τι ὢν προηγουμένως, ἀλλ' οὐχ ὥς τις ἕκαστος ἡμῶν ἐνεργεῖ, τουτέστιν ὡς ἄνθρωπος· ὡς δέ τις, οἷον Παῦλος ἢ Πέτρος, τὸν τῆς ἐνεργείας σχηματίζει τρόπον, ἐνδόσει τυχὸν ἢ ἐπιδόσει, οὕτως ἢ ἐκείνως ὑπ' αὐτοῦ κατὰ γνώμην τυπούμενος. Ὅθεν ἐν μὲν τῷ τρόπῳ τὸ παρηλλαγμένον τῶν προσώπων κατὰ τὴν πρᾶξιν γνωρίζεται, ἐν δὲ τῷ λόγῳ τὸ τῆς φυσικῆς ἀπαράλλακτον ἐνεργείας. Οὐ γὰρ ὁ μὲν μᾶλλον, ὁ δὲ ἧττόν ἐστιν ἐνεργὴς ἢ λογικός, ἀλλ' ἐπίσης ἅπαντες τόν τε λόγον ἔχομεν καὶ τὴν τούτου κατὰ φύσιν ἐνέρ-

Ρωμαίους, σύμφωνα μὲ τὴν ἐντολή σας, ν' ἀλλάξουν τὴν ἑρμηνεία τῶν θέσεών τους, γιὰ νὰ ξεφύγουν ἀπὸ τὶς ὑποκλοπὲς ὅσων ὑπεισέρχονται. Ἀλλ' ὅμως, ἂν καὶ ἔχει ἐπικρατήσει ἡ συνήθεια νὰ ἐνεργοῦν ἔτσι καὶ νὰ στέλνουν ἐπιστολές, δὲν ξέρω ἂν τυχὸν θὰ ὑπακούσουν. Ἐξάλλου κι ἐσὺ δὲν μπορεῖς νὰ διαπιστώσεις ἀκριβῶς τὶς σκέψεις τους σὲ μιὰ ἄλλη διατύπωση καὶ γλώσσα, ὅπως στὴ δική σου γλώσσα ποὺ ἀνατράφηκες, ὅπως ἀκριβῶς βέβαια καὶ ἐμεῖς τὴ δική σας σκέψη στὴ δική σας διατύπωση καὶ γλώσσα. Θὰ φροντίσουν ὅμως ὁπωσδήποτε αὐτοὶ καὶ γ' αὐτὸ ὅταν μάθουν τὴ βλάβη μὲ τὴν πεῖρα.

Διάβασα τὸ φυλλάδιο τοῦ Θεόδωρου, ἐπισκόπου τῆς Φαράν, περὶ οὐσίας καὶ φύσεως, καὶ περὶ ὑποστάσεως καὶ προσώπου καὶ τῶν λοιπῶν κεφαλαίων, καὶ σὰν εἰσαγωγὴ κατὰ κάποιο τρόπο ἴσως δὲν εἶναι ἀνώφελα. Στὴν ἀνάπτυξή του ὅμως γιὰ τὸ πρόσωπο καὶ τὴν ὑπόσταση φαίνεται ὅτι βασίζεται κατὰ κάποιον τρόπο στὸν ἑαυτό του μᾶλλον, παρὰ στοὺς σχετικοὺς μ' αὐτὰ κανόνες, χαρακτηρίζοντας τὴν ἐνέργεια ὑποστατική, καὶ αὐτὸν ἡ ἀντίπαλη μερίδα τὸν προβάλλει ὡς καθηγητὴ καὶ συνήγορο τῆς ἀποψής τους, καὶ διατύπωσαν καὶ ὑπαγόρευσαν ὅλη σχεδὸν τὴν ἔκθεση ἀπὸ αὐτὸν κι ἀπὸ τὶς δικές του λέξεις. Γιατὶ μὲ αὐτὰ τὰ λόγια ἔρριξε κάποια σκιὰ στὸ λόγο καὶ τὸν συσκότισε, ἀποδίδοντας στὸ πρόσωπο ὡς πρόσωπο τὴν ἐνέργεια ποὺ χαρακτηρίζει τὴ φύση, ὄχι πῶς εἶναι καὶ ποιὸς εἶναι ὁ τρόπος τῆς ἔκβασής της, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ἔκβαση ἀναγνωρίζεται ἡ διαφορὰ ἐκείνων ποὺ πράττουν καὶ ἐκείνων ποὺ πράττονται, ἂν αὐτὰ εἶναι κατὰ φύση ἢ παρὰ φύση. Γιατὶ ἐνεργεῖ ὄχι ὅπως ὁ καθένας ἀπὸ ἐμᾶς, ἀλλὰ ἐπειδὴ εἶναι προηγουμένως κάτι, δηλαδὴ ὡς ἄνθρωπος. Ἐνῶ, ὅπως κάποιος, γιὰ παράδειγμα Παῦλος ἢ Πέτρος, διαμορφώνει τὸν τρόπο ἐνέργειας, μὲ ὑποχωρητικότητα τυχὸν ἢ μὲ ἔντονη ὑποστήριξη, καὶ διαμορφώνεται ἀπὸ αὐτόν ἔτσι ἢ ἀλλιῶς μὲ τὴ θέλησή του. Ἔτσι ἡ διαφορὰ τῶν προσώπων διαπιστώνεται κατὰ τὴν πράξη στὸν τρόπο, ἐνῶ στὸ λόγο τὸ ἀπαράλλακτο τῆς φυσικῆς ἐνέργειας. Γιατὶ βέβαια δὲν εἶναι ὁ ἕνας περισσότερο κι ὁ ἄλλος λιγότερο ἐνεργὴς ἢ λογικός, ἀλλ' ἔχομε ὅλοι ἐξίσου καὶ τὸ λόγο καὶ τὴ *γειαν. Μᾶλλον δὲ καὶ ἧττον, καὶ οὕτως ἢ ἐκείνως δίκαιος ἢ ἄδικος, τῷ τὸν μὲν τοῖς κατὰ φύσιν ἕψεσθαι πλέον, τὸν δὲ τούτων ἀφέψεσθαι. Τηρητέον δὲ δι' ἀκριβείας τοὺς περί τι παρεγκληθέντας. Ἐπειδὴ βιάζονταί πως καὶ ἕλκουσι τούς τε τῶν πραγμάτων ὅρους, καὶ τοὺς κανόνας πρὸς τὸ δοκοῦν, ὥσπερ ἐξ ἐπιτάγματος μεταφέροντες, ἵνα τὰ οἰκεῖα δῆθεν ἐκ παρατροπῆς ὑποστήσωσι.*

Τὰς σταλείσας τετράδας, καίτοι μὴ κατὰ σχολὴν μετιών, λέγω δὴ τὰς περὶ ψυχῆς καὶ τῶν λοιπῶν κεφαλαίων, τὸ δοκοῦν περὶ αὐτῶν γνωρίζω. Τὸ γὰρ τάχος τοῦ ἐξορμῶντος οὐ συνεχώρει ταύτας διελθεῖν, ὅτι καὶ μετὰ πλείους ἡμέρας τοῦ καταλαβεῖν ἐν τῷ Βυζακίῳ πρὸς τὴν ἐμὴν γέγονεν οὐδενίαν ἐν Καρθαγένη. Λοιπὸν δὲ καὶ εἰργομένῳ μοι κἀκ τῆς προσούσης μοι τῶν ὀμμάτων ὡς εἰπεῖν ἀδρανείας, ἐπεὶ καὶ τὴν περὶ τούτων κέλευσιν ὑμῶν, ὡς τάχος ἠβουλόμην πληρῶσαι, πέπομφα. Ἡ κριθεῖσα τῆς μεταγραφῆς χάριν τοῦ τεύχους οἰκονομία, τοῖς ἁγιωτάτοις ὑμῖν, τοῦ τὴν ἑρμηνείαν ἔχοντος τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου, κἀμοὶ τῷ ὑμετέρῳ λίαν πέφανται προσηνής, ὡς ἂν μὴ καταδρομῆς αἰτία γένηται κατὰ τοῦ ἐκθεμένου, τοῖς πάντα κατὰ τὸ δοκοῦν μεταλλεύειν οὐ καλῶς πειρωμένοις.

σύμφωνη μὲ τὴ φύση του ἐνέργεια. Περισσότερο ἢ λιγότερο, καὶ ἔτσι ἢ ἀλλιῶς δίκαιος ἢ ἄδικος, μὲ τὸ ν' ἀκολουθήσει ὁ ἕνας περισσότερο τὰ σύμφωνα μὲ τὴ φύση καὶ ὁ ἄλλος ν' ἀποστραφεῖ ἀπὸ αὐτά. Καὶ πρέπει νὰ φυλάξομε μὲ πολλὴ προσοχὴ αὐτοὺς ποὺ παρεξέκλιναν σὲ κάτι. Ἐπειδὴ παραβιάζουν κατὰ κάποιο τρόπο καὶ σύρουν τοὺς ὅρους τῶν πραγμάτων καὶ τοὺς κανόνες ὅπου τοὺς ἀρέσει, μεταφέροντάς τους σὰν ἀπὸ διαταγή, γιὰ νὰ στηρίξουν τὰ δικά τους ἀπὸ παραπλάνηση τάχα.

Γιὰ τὶς τετράδες ποὺ μοῦ στάλθηκαν, ἂν καὶ δὲν τὶς μελέτησα μὲ ἄνεση, ἐννοῶ τὶς τετράδες περὶ ψυχῆς καὶ τῶν ἄλλων κεφαλαίων, σᾶς κάνω γνωστὴ τὴ γνώμη μου γι' αὐτές. Ἡ ταχύτητα δηλαδὴ τοῦ ἀπεσταλμένου δὲν μοῦ ἐπέτρεπε νὰ τὶς μελετήσω, ἐπειδὴ πολλὲς μέρες προτοῦ φτάσει στὸ Βυζάκιο, ἔφτασε στὴ μηδαμινότητά μου στὴν Καρθαγένη. Ἔτσι λοιπόν, ἂν καὶ μ' ἐμπόδιζε καὶ ἡ ἀδυναμία τῶν ματιῶν μου ἀπὸ τὴν ὁποία πάσχω, σᾶς ἔγραψα, ἐπειδὴ ἤθελα τὸ γρηγορότερο νὰ ἐκπληρώσω τὴν ἐντολή σας. Ἡ οἰκονομία ποὺ ἐγκρίθηκε ἀπὸ τοὺς ἁγιότατους ἐσᾶς γιὰ χάρη τῆς μεταγραφῆς τοῦ τεύχους ποὺ περιέχει τὴν ἑρμηνεία τοῦ Εὐαγγλιστῆ Ἰωάννη καὶ σ' ἐμένα τὸ δικό σας δοῦλο φάνηκε πολὺ ὁμαλή, ὥστε νὰ μὴ γίνει αἰτία καταδίωξης ἐκείνου ποὺ τὴν συνέθεσε ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἐκμεταλλεύονται κατὰ τὴν ἀρέσκειά τους πολὺ ἄσχημα τὰ πάντα.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ
ΕΚ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗΣ ΤΗΣ ΕΝ ΡΩΜΗι ΓΡΑΦΕΙΣΗΣ

Ταῦτα γὰρ τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης καὶ οἱ τὸν Κύριον εἰλικρινῶς καὶ ὀρθοδόξως πανταχοῦ γῆς ὁμολογοῦντες, ὥσπερ εἰς ἥλιον φωτὸς ἀϊδίου εἰς τὴν Ρωμαίων ἁγιωτάτην Ἐκκλησίαν καὶ τὴν αὐτὴν ὁμολογίαν καὶ πίστιν, ἰθυτενῶς ἀποβλέπουσιν, ἐξ αὐτῆς τὴν ἀπαστράπτουσαν αἴγλην προσδεχόμενοι, τῶν πατρικῶν καὶ ἁγίων δογμάτων, καθὼς αἱ θεόληπτοι καὶ θεσπέσιοι εἰλικρινῶς καὶ πανευσεβῶς ἐξέθεντο ἅγιαι ἓξ σύνοδοι, ἐκφαντορικώτατα φάσκοντες τὸ σύμβολον τῆς πίστεως. Ἀπαρχῆς γὰρ τῆς πρὸς ἡμᾶς καταβάσεως τοῦ σαρκωθέντος Θεοῦ Λόγου μόνην κρηπῖδα καὶ θεμέλιον αἱ πᾶσαι πανταχοῦ τῶν Χριστιανῶν Ἐκκλησίαι τὴν αὐτόθι μεγίστην ἐκτήσαντό τε καὶ ἔχουσιν, ὡς οὐδαμῶς μὲν κατισχυνομένην, κατὰ τὴν αὐτὴν τοῦ Σωτῆρος ἐπαγγελίαν, ὑπὸ ᾅδου πυλῶν, ἀλλ' ἔχουσαν τὰς κλεῖς τῆς εἰς αὐτὸν ὀρθοδόξου πίστεως καὶ ὁμολογίας, καὶ τοῖς εὐσεβῶς προσερχομένοις ἀνοίγουσαν τὴν ὄντως φύσει καὶ μόνην εὐσέβειαν, ἀποκλείουσαν δὲ καὶ ἐμφράττουσαν πᾶν αἱρετικὸν στόμα λαλοῦν ἀδικίαν εἰς τὸ ὕψος. Καὶ γὰρ ἅπερ αὐτὸς ὁ τῶν ὅλων δημιουργὸς καὶ Δεσπότης Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, οἵ τε τούτου μαθηταὶ καὶ ἀπόστολοι καὶ οἱ καθεξῆς ἅγιοι Πατέρες τε καὶ διδάσκαλοι καὶ μάρτυρες, ἱερουργηθέντες οἰκείοις ἔργοις τε καὶ λόγοις, ἀγῶσί τε καὶ ἱδρῶσι καὶ πόνοις καὶ αἵμασι, καὶ τελευταῖον ἐξαισίοις θανάτοις διὰ τὴν ἡμῶν τῶν εἰς αὐτὸν πιστευόντων καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν ἐθεμελίωσαν καὶ ᾠκοδόμησαν, διὰ δύο ρημάτων ἀπονητὶ καὶ δίχα θανάτου, ὦ τῆς τοῦ Θεοῦ μακροθυμίας καὶ ἀνοχῆς! καταλῦσαι σπουδάζουσι καὶ ἀκυρῶσαι τὸ μέγα καὶ πάμφωτον καὶ πανύμνητον τῆς Χριστιανῶν ὀρθοδόξου θρησκείας μυστήριον.

ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ
ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΟΥ ΓΡΑΦΗΚΕ ΣΤΗ ΡΩΜΗ

Αὐτὰ τὰ πέρατα τῆς οἰκουμένης καὶ ὅσοι σὲ κάθε σημεῖο τῆς γῆς ὁμολογοῦν εἰλικρινὰ κι ὀρθόδοξα τὸν Κύριο, ἔχουν, σὰν σὲ ἥλιο μ' ἀΐδιο φῶς, στραμμένο τὸ βλέμμα τους ἀτενῶς στὴν ἁγιότατη Ἐκκλησία τῶν Ρωμαίων, ἀπὸ αὐτὴν περιμένουν τὴν ἀπαστράπτουσα αἴγλη τῶν πατερικῶν καὶ ἁγίων δογμάτων, ὅπως τὰ διατύπωσαν γνήσια καὶ μὲ τέλεια εὐσέβεια οἱ θεόπνευστες καὶ θεῖες ἅγιες ἕξι σύνοδοι, διατυπώνοντας μὲ μεγάλη σαφήνεια τὸ σύμβολο τῆς πίστεως. Γιατὶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ποὺ κατέβηκε σ' ἐμᾶς ὁ Θεὸς Λόγος ποὺ σαρκώθηκε, μοναδικὴ κρηπίδα μέγιστη καὶ θεμέλιο ὅλες οἱ Ἐκκλησίες τῶν Χριστιανῶν ἀπὸ ἐδῶ τὴν ἀπέκτησαν καὶ τὴν ἔχουν, ἐπειδὴ μὲ κανένα τρόπο, σύμφωνα μὲ τὴν ἴδια τὴν ὑπόσχεση τοῦ Σωτήρα, δὲν μποροῦν νὰ τῆς ἀντισταθοῦν οἱ πύλες τοῦ Ἅδη, ἀλλ' ἔχει τὰ κλειδιὰ τῆς ὀρθόδοξης πίστης κι ὁμολογίας πρὸς αὐτόν, καὶ σὲ ὅσους προσέρχονται μ' εὐσέβεια ἀνοίγει τὴν πραγματικὴ ἀπὸ τὴ φύση της καὶ μοναδικὴ εὐσέβεια, ἐνῶ ἀποκλείει καὶ φράζει κάθε αἱρετικὸ στόμα, ποὺ ἀνεβάζει τὴν ἀδικία στὰ ὕψη. Γιατὶ ὅσα ὁ δημιουργὸς τῶν ὅλων καὶ Δεσπότης καὶ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ οἱ μαθητὲς καὶ οἱ ἀπόστολοί του καὶ στὴ συνέχεια οἱ ἅγιοι Πατέρες καὶ δάσκαλοι καὶ μάρτυρες θεμελίωσαν καὶ οἰκοδόμησαν, ἐξαγιασμένοι μὲ τὰ ἔργα καὶ τοὺς λόγους τους, μὲ τοὺς ἀγῶνες καὶ τοὺς πόνους καὶ τὰ αἵματα, καὶ τελευταῖα μὲ τοὺς ἐκπληκτικοὺς θανάτους των γιὰ τὴν καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία, ἐμᾶς, ποὺ πιστέψαμε σ' αὐτόν, φροντίζουν μὲ δύο μόνο λόγια χωρὶς νὰ κοπιάσουν καὶ ν' ἀντιμετωπίσουν θάνατο –πόση ἀλήθεια εἶναι ἡ μακροθυμία καὶ ἡ ἀνοχὴ τοῦ Θεοῦ– νὰ τὸν καταλύσουν καὶ ν' ἀφανίσουν τὸ μεγάλο καὶ πάμφωτο καὶ πανύμνητο μυστήριο τῆς ὀρθόδοξης θρησκείας τῶν Χριστιανῶν.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΞΙΜΟΥ
ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΔΥΟ ΧΡΙΣΤΟΥ ΦΥΣΕΩΝ

α'. Ὁ Ἄρειος τὰς τρεῖς ὑποστάσεις ὁμολογεῖ, ἀλλὰ τὴν Μονάδα ἀρνεῖται καὶ οὐ λέγει ὁμοούσιον τὴν ἁγίαν Τριάδα. Ὁ δὲ Σαβέλλιος τὴν Μονάδα ὁμολογεῖ, ἀλλὰ τὴν Τριάδα ἀρνεῖται· τὸν γὰρ αὐτὸν λέγει Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα, ἡ δὲ Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν Μονάδα ὁμολογεῖ, καὶ τὴν Τριάδα κηρύττει. Ὁ Μακεδόνιος ὅμοια τῷ Ἀρείῳ πρεσβεύει· τὸ γὰρ ἅγιον Πνεῦμα κτίσμα ὑποτίθησιν· ἡ δὲ Ἐκκλησία ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀνακηρύττει καὶ Θεὸν πῶς διαβεβαιοῖ. Ὁμοίως καὶ ἐπὶ τοῦ ἑνὸς τῆς ἁγίας Τριάδος Νεστόριος τὴν φυσικὴν διαφορὰν λέγει, ἀλλὰ τὴν ἕνωσιν οὐχ ὁμολογεῖ· οὐ γὰρ λέγει ταύτην καθ' ὑπόστασιν γεγονέναι. Ὁ δὲ Εὐτυχὴς τὴν μὲν ἕνωσιν ὁμολογεῖ, τὴν δὲ κατ' οὐσίαν διαφορὰν ἀρνεῖται, καὶ σύγχυσιν τῶν φύσεων εἰσάγει. Ἡ δὲ Ἐκκλησία καὶ τὴν καθ' ὑπόστασιν ἕνωσιν διὰ τὸ ἀδιαίρετον, καὶ τὴν κατ' οὐσίαν διαφορὰν διὰ τὸ ἀσύγχυτον πρεσβεύει.

β'. Πῶς ἡ ἄκρα ἕνωσις καὶ ταυτότητα ἔχει καὶ ἑτερότητα, ἢ ταυτότητα οὐσιῶν καὶ ἑτερότητα προσώπων καὶ τὸ ἔμπαλιν; Οἷον ἐπὶ τῆς ἁγίας Τριάδος, ταυτότης μέν ἐστιν οὐσίας, ἑτερότης δὲ προσώπων· μίαν γὰρ οὐσίαν ὁμολογοῦμεν, τρεῖς δὲ ὑποστάσεις. Ἐπὶ δὲ τοῦ ἀνθρώπου ταυτότης μέν ἐστι προσώπου, ἑτερότης δὲ οὐσιῶν· ἑνὸς γὰρ ὄντος ἀνθρώπου, ἄλλης οὐσίας ἐστὶν ἡ ψυχή, καὶ ἄλλης ἡ σάρξ. Ὁμοίως δε καὶ ἐπὶ τοῦ Δεσπότου Χριστοῦ· ταυτότης μέν ἐστι προσώπου, ἑτερότης δὲ οὐσιῶν· ἑνὸς γὰρ ὄντος προσώπου, ἤτοι ὑποστάσεως, ἑτέρας οὐσίας ἐστὶν ἡ

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΞΙΜΟΥ
ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΔΥΟ ΦΥΣΕΩΝ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

1. Ὁ Ἄρειος ὁμολογεῖ τὶς τρεῖς ὑποστάσεις, ἀλλὰ ἀρνεῖται τὴν Μονάδα καὶ δὲν λέγει τὴν Τριάδα ὁμοούσια. Ὁ Σαβέλλιος πάλι ὁμολογεῖ τὴ Μονάδα, ἀλλὰ ἀρνεῖται τὴν Τριάδα, γιατὶ ὀνομάζει τὸν ἴδιο Πατέρα καὶ Υἱὸ καὶ ἅγιο Πνεῦμα, ἐνῶ ἡ Ἐκκλησία τοῦ Θεοῦ καὶ τὴ Μονάδα ὁμολογεῖ καὶ τὴν Τριάδα κηρύττει. Ὁ Μακεδόνιος πρεσβεύει ὅμοια μὲ τὸν Ἄρειο· γιατὶ θεωρεῖ τὸ ἅγιο Πνεῦμα κτίσμα. Ἡ Ἐκκλησία ὅμως ἀνακηρύττει τὸ ἅγιο Πνεῦμα ὁμοούσιο μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸ καὶ βεβαιώνει πὼς ἔτσι εἶναι ὁ Θεός. Ὅμοια καὶ γιὰ τὸ Ἑνικὸ (τὸ ἕνα) τῆς ἁγίας Τριάδας ὁ Νεστόριος ἀναφέρει τὴ φυσικὴ διαφορά, ἀλλὰ δὲν ὁμολογεῖ τὴν ἕνωση, δὲν λέγει δηλαδὴ ὅτι αὐτὴ ἔγινε σύμφωνα μὲ τὴν ὑπόσταση. Ὁ Εὐτυχὴς ἐξάλλου ὁμολογεῖ τὴν ἕνωση, ἀρνεῖται ὅμως τὴ διαφορὰ στὴν οὐσία καὶ εἰσάγει σύγχυση τῶν φύσεων. Ἡ Ἐκκλησία ὅμως πιστεύει καὶ τὴν ἕνωση κατὰ τὴν ὑπόσταση γιὰ χάρη τοῦ ἀδιαίρετου, καὶ τὴ διαφορὰ στὴν οὐσία γιὰ χάρη τοῦ ἀσύγχυτου.

2. Πῶς ἡ ἄκρα ἕνωση ἔχει καὶ ταυτότητα καὶ ἑτερότητα; Ἢ ἔχει ταυτότητα οὐσιῶν καὶ ἑτερότητα προσώπων καὶ τὸ ἀντίθετο; Γιὰ παράδειγμα στὴν ἁγία Τριάδα ὑπάρχει ταυτότητα οὐσίας, ἀλλὰ ἑτερότητα προσώπων· γιατὶ ὁμολογοῦμε μία οὐσία, ἀλλὰ τρεῖς ὑποστάσεις. Ἐνῶ στὸν ἄνθρωπο ἔχομε ταυτότητα προσώπου, ἀλλὰ ἑτερότητα οὐσιῶν· γιατὶ ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἕνας, ἀλλὰ ἄλλη εἶναι ἡ οὐσία τῆς ψυχῆς καὶ ἄλλη τῆς σάρκας. Ὅμοια καὶ στὸ Δεσπότη Χριστὸ ὑπάρχει ταυτότητα προσώπου, ἑτερότητα ὅμως οὐσιῶν· γιατί, ἐνῶ εἶναι ἕνα πρόσωπο, δηλαδὴ ὑπόσταση, ἄλλης οὐσίας

θεότης, καὶ ἑτέρας ἡ ἀνθρωπότης. Ὥσπερ γὰρ ἀδύνατον τῆς ἁγίας Τριάδος ὁμολογεῖν μὲν τὴν ἕνωσιν, μὴ ἐκφωνεῖν δὲ τὴν διαφοράν, οὕτως ἀνάγκη πᾶσα ἐπὶ τοῦ ἑνὸς τῆς ἁγίας Τριάδος καὶ τὴν ἕνωσιν καὶ τὴν διαφορὰν κηρύττειν.

γʹ. Ὥσπερ γὰρ οὐ διὰ τῶν αὐτῶν σημαίνεται λέξεων ἥ τε διαφορὰ καὶ ἡ ἕνωσις ἐπὶ τῆς ἁγίας Τριάδος, ἀλλὰ διὰ τοῦ μὲν λέγειν τρεῖς ὑποστάσεις ἡ διαφορά, διὰ τοῦ ὁμολογεῖν δὲ μίαν οὐσίαν ἡ ἕνωσις ὁμολογεῖται, οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ ἑνὸς τῆς ἁγίας Τριάδος· διὰ μὲν τοῦ γνωρίζειν τὰς δύο φύσεις ἡ διαφορά, διὰ δὲ τοῦ κηρύττειν μίαν ὑπόστασιν σύνθετον ἡ ἕνωσις ὁμολογεῖται.

δʹ. Ὥσπερ γὰρ Ἄρειον ἀναθεματίζομεν, οὐχ ὡς κηρύττοντα ἐπὶ τῆς ἁγίας Τριάδος τὴν καθ' ὑπόστασιν διαφοράν, ἀλλ' ὡς μὴ λέγοντα τὴν φυσικὴν ἕνωσιν, οὕτω καὶ Νεστόριον ἀναθεματίζομεν, οὐχ ὡς γνωρίζοντα τὴν φυσικὴν διαφορὰν ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ὡς μὴ λέγοντα τὴν καθ' ὑπόστασιν ἕνωσιν.

εʹ. Ὥσπερ Σαβέλλιον ἀναθεματίζομεν, οὐχ ὡς κηρύττοντα ἐπὶ τῆς ἁγίας Τριάδος τὴν φυσικὴν ἕνωσιν, ἀλλ' ὡς μὴ λέγοντα τὴν καθ' ὑπόστασιν διαφοράν, οὕτως Εὐτυχέα ἀναθεματίζομεν, οὐχ ὡς μὴ λέγοντα τὴν καθ' ὑπόστασιν ἕνωσιν ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ὡς μὴ γνωρίζοντα τὴν φυσικὴν διαφοράν.

ςʹ. Τὴν καθ' ὑπόστασιν διαφορὰν ἐπὶ τῆς ἁγίας Τριάδος καὶ τὴν φυσικὴν διαφορὰν ἐπὶ τοῦ ἑνὸς τῆς ἁγίας Τριάδος οὐκ ἐν αἰσθήσει χρὴ λέγειν, ἀλλὰ νοῆσαι τοῖς τῆς διανοίας ὄμμασιν. Καὶ πῶς ἐπὶ μὲν τῆς ἁγίας Τριάδος ἐκφωνεῖτε τὰς τρεῖς ὑποστάσεις διὰ τὴν καθ' ὑπόστασιν διαφοράν, ἐπὶ δὲ τοῦ ἑνὸς τῆς ἁγίας Τριάδος οὐκ ἐκφωνεῖτε δύο φύσεις ἐν μιᾷ ὑποστάσει, διὰ τὴν φυσικὴν διαφοράν;

ζʹ. Ὥσπερ διὰ τὸ ὁμοούσιον τῆς ἁγίας Τριάδος μίαν οὐ-

εἶναι ἡ θεότητά του καὶ ἄλλης ἡ ἀνθρωπότητά του. Ὅπως δηλαδὴ εἶναι ἀδύνατο νὰ ὁμολογοῦμε βέβαια τὴν ἕνωση τῆς ἁγίας Τριάδας καὶ νὰ μὴ δηλώνομε τὴ διαφορά, ἔτσι εἶναι ἀπόλυτη ἀνάγκη στὸν ἕνα τῆς ἁγίας Τριάδας νὰ κηρύττομε καὶ τὴν ἕνωση καὶ τὴ διαφορά.

3. Ὅπως καὶ ἡ διαφορὰ καὶ ἡ ἕνωση στὴν ἁγία Τριάδα δὲ δηλώνεται μὲ τὶς ἴδιες λέξεις, ἀλλὰ μὲ τὶς τρεῖς ὑποστάσεις δηλώνεται ἡ διαφορά, ἐνῶ μὲ τὴ μία οὐσία ὁμολογεῖται ἡ ἕνωση, ἔτσι καὶ στὸν ἕνα τῆς ἁγίας Τριάδας, μὲ τὴν ἀναγνώριση τῶν δύο φύσεων δηλώνεται ἡ διαφορά, ἐνῶ μὲ τὴν ἀνακήρυξη τῆς μιᾶς σύνθετης ὑπόστασης ὁμολογεῖται ἡ ἕνωση.

4. Ὅπως ἀναθεματίζομε τὸν Ἄρειο ὄχι γιατὶ δὲν κηρύττει τὴν διαφορὰ ὑποστάσεων στὴν ἁγία Τριάδα, ἀλλὰ ἐπειδὴ δὲν δέχεται τὴν ἕνωση τῶν φύσεων, ἔτσι ἀναθεματίζομε καὶ τὸν Νεστόριο, ὄχι ἐπειδὴ ἀναγνωρίζει τὴ φυσικὴ διαφορὰ στὸν Χριστό, ἀλλὰ ἐπειδὴ δὲν δέχεται τὴν καθ' ὑπόσταση ἕνωση.

5. Ὅπως ἀναθεματίζομε τὸν Σαβέλλιο, ὄχι ἐπειδὴ κηρύττει τὴ φυσικὴ ἕνωση στὴν ἁγία Τριάδα, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ὁμολογεῖ τὴ διαφορὰ τῶν ὑποστάσεων, ἔτσι ἀναθεματίζομε τὸν Εὐτυχῆ, ὄχι γιατὶ δὲν ὁμολογεῖ τὴν καθ' ὑπόσταση ἕνωση στὸν Χριστό, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἀναγνωρίζει τὴ φυσικὴ διαφορά.

6. Τὴ διαφορὰ τῶν ὑποστάσεων στὴν ἁγία Τριάδα καὶ τὴ φυσικὴ διαφορὰ στὸν ἕνα τῆς ἁγίας Τριάδας δὲν πρέπει νὰ τὴ βλέπομε σὰν γεγονὸς αἰσθητό, ἀλλὰ νὰ τὴν ἐννοοῦμε μὲ τὰ βλέμματα τῆς διάνοιάς μας. Καὶ πῶς, γιὰ τὴν ἁγία Τριάδα βέβαια κηρύττετε τὶς τρεῖς ὑποστάσεις ἐπειδὴ διαφέρουν στὴν ὑπόσταση, γιὰ τὸν ἕνα ὅμως τῆς ἁγίας Τριάδας δὲν ὁμολογεῖτει δύο φύσεις σὲ μιὰ ὑπόσταση ἐξαιτίας τῆς φυσικῆς διαφορᾶς;

7. Ὅπως λέγεις μία οὐσία γιὰ τὸ ὁμοούσιο τῆς ἁγίας Τριάδας

σίαν, καὶ διὰ τὸ ἑτεροϋπόστατον τρεῖς ὑποστάσεις λέγεις, οὕτω διὰ τὸ ἑτεροούσιον τοῦ Λόγου καὶ τῆς σαρκὸς δύο οὐσίας, καὶ διὰ τὸ μὴ ἰδιουπόστατον μίαν ὑπόστασιν λέγε.

η'. Ὥσπερ ἐπὶ τῆς ἁγίας Τριάδος τὴν μίαν οὐσίαν, οὐκ ἐπὶ συγχύσει τῶν τριῶν ὑποστάσεων λέγομεν, οὔτε τὰς τρεῖς ὑποστάσεις ἐπὶ ἀναιρέσει τῆς μιᾶς οὐσίας, οὕτως ἐπὶ τοῦ ἑνὸς τῆς ἁγίας Τριάδος τὴν μίαν ὑπόστασιν οὐκ ἐπὶ συγχύσει τῶν δύο φύσεων αὐτοῦ λέγομεν, οὔτε τὰς δύο φύσεις ἐπὶ διαιρέσει τῆς μιᾶς ὑποστάσεως.

θ'. Ὁ μὴ λέγων ἐπὶ Χριστοῦ διὰ τὴν τῶν φύσεων διαφορὰν τὴν καθ' ὑπόστασιν ἕνωσιν Νεστοριανός ἐστι, καὶ ὁ μὴ λέγων ἐν τῇ καθ' ὑπόστασιν ἑνώσει τὴν φυσικὴν διαφορὰν Εὐτυχιανιστής ἐστι, ὁ δὲ καὶ τὴν καθ' ὑπόστασιν ἕνωσιν καὶ τὴν φυσικὴν διαφορὰν κηρύττων ἐπὶ τοῦ ἑνὸς τῆς ἁγίας Τριάδος, τὴν βασιλικὴν καὶ ἀμώμητον πίστιν κρατεῖ.

ι'. Ὁ τοίνυν λέγων καὶ διαφορὰν καὶ ἕνωσιν ἐπὶ τοῦ Χριστοῦ, οὔτε τὴν διαφορὰν ἀναιρεῖ, οὔτε τὴν ἕνωσιν συγχέει. Καὶ γὰρ ὁ θεῖος Κύριλλος ἀναθεματίζει τοὺς διὰ τὴν διαφορὰν ἀναιροῦντας τὴν καθ' ὑπόστασιν ἕνωσιν, καὶ ἡ οἰκουμενικὴ σύνοδος ἀναθεματίζει τοὺς διὰ τὴν καθ' ὑπόστασιν ἕνωσιν ἀναιροῦντας τὴν φυσικὴν διαφορὰν ἐπὶ τοῦ ἑνὸς τῆς ἁγίας Τριάδος.

καὶ γιὰ τὸ ἑτεροϋπόστατο τρεῖς ὑποστάσεις, ἔτσι νὰ λέγεις καὶ γιὰ τὸ ἑτεροούσιο τοῦ Λόγου καὶ τῆς σάρκας δύο οὐσίες, καὶ γιὰ τὸ ἰδιοϋπόστατο πάλι μίαν ὑπόσταση.

8. Ὅπως λέμε γιὰ τὴν ἁγία Τριάδα τὴ μία οὐσία ὄχι γιὰ τὴ σύγχυση τῶν τριῶν ὑποστάσεων, οὔτε λέμε τὶς τρεῖς ὑποστάσεις πρὸς ἀναίρεση τῆς μιᾶς οὐσίας, ἔτσι λέμε καὶ γιὰ τὸν ἕνα τῆς ἁγίας Τριάδας τὴ μία ὑπόσταση ὄχι πρὸς σύγχυση τῶν δύο φύσεών του, οὔτε λέμε τὶς δύο φύσεις πρὸς διαίρεση τῆς μιᾶς ὑπόστασης.

9. Ὅποιος δὲν παραδέχεται στὸν Χριστό, ἐξαιτίας τῆς διαφορᾶς τῶν δύο φύσεων, τὴν ὑποστατικὴ ἕνωση, εἶναι Νεστοριανός. Καὶ ὅποιος δὲν μνημονεύει στὴν ὑποστατικὴ ἕνωση τὴ φυσικὴ διαφορά, εἶναι Εὐτυχιανός. Ὅποιος ὅμως κηρύττει καὶ τὴν ὑποστατικὴ ἕνωση καὶ τὴ φυσικὴ διαφορὰ στὸν ἕνα τῆς ἁγίας Τριάδας, αὐτὸς κρατεῖ τὴ βασιλικὴ καὶ ἀμώμητη πίστη.

10. Ὅποιος λοιπὸν ὁμολογεῖ καὶ διαφορὰ καὶ ἕνωση στὸν Χριστό, οὔτε τὴ διαφορὰ ἀναιρεῖ οὔτε τὴν ἕνωση συγχέει. Γιατὶ ὁ θεῖος Κύριλλος ἀναθεματίζει ἐκείνους, ποὺ γιὰ χάρη τῆς διαφορᾶς ἀναιροῦν τὴν ὑποστατικὴ ἕνωση. Καὶ ἡ οἰκουμενικὴ σύνοδος ἀναθεματίζει ἐκείνους, ποὺ γιὰ χάρη τῆς ὑποστατικῆς ἕνωσης ἀναιροῦν τὴ φυσικὴ διαφορὰ στὸν ἕνα τῆς ἁγίας Τριάδας.

ΜΑΞΙΜΟΥ ΤΟΥ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ

ΟΡΟΙ ΔΙΑΦΟΡΟΙ

Οὐσία καὶ φύσις ταυτόν· ἄμφω γὰρ κοινὸν καὶ καθόλου, ὡς κατὰ πολλῶν καὶ διαφερόντων τῷ ἀριθμῷ κατηγορούμενα, καὶ μήποτε καθοτιοῦν ἑνὶ προσώπῳ περιοριζόμενα.

Ἐνυπόστατόν ἐστι τὸ κατὰ τὴν οὐσίαν κοινόν, ἤγουν τὸ εἶδος, τὸ ἐν τοῖς ὑπ' αὐτὸ ἀτόμοις πραγματικῶς ὑφιστάμενον καὶ οὐκ ἐπινοίᾳ ψιλῇ θεωρούμενον.

Ἄλλως, ἢ πάλιν ἐνυπόστατόν ἐστι τὸ ἄλλῳ διαφόρῳ κατὰ τὴν οὐσίαν εἰς ἑνὸς σύστασιν προσώπου καὶ μιᾶς γένεσιν ὑποστάσεως συγκείμενόν τε καὶ συνυφιστάμενον καὶ οὐδαμῶς καθ' αὐτὸ γνωριζόμενον.

Ὁμοούσιόν ἐστι τὸ τῆς αὐτῆς οὐσίας ἄλλῳ τυγχάνον, διάφορον δὲ πρὸς τὸ αὐτὸ κατὰ τὴν ὑπόστασιν ὄν, ὡς ἐπί τε ἀνθρώπου καὶ τῶν ἄλλων ἔχει εἰδῶν. Εἴ τι οὖν ἄλλῳ ταυτὸν ὑπάρχει κατὰ τὴν οὐσίαν, οὐ ταυτὸν ὑπάρχει τῷ αὐτῷ καὶ κατὰ τὴν ὑπόστασιν· καὶ εἴ τι ἓν καὶ ἡνωμένον ἄλλῳ τυγχάνει κατὰ τὴν οὐσίαν, οὐχ ἓν οὔτε ἡνωμένον τῷ αὐτῷ τυγχάνει καὶ κατὰ τὴν ὑπόστασιν· καὶ εἴ τι διαφορὰν ἔχει πρὸς ἄλλο κατὰ τὴν ὑπόστασιν, τοῦτο ἕνωσιν ἔχει πρὸς τὸ αὐτὸ κατὰ τὴν οὐσίαν.

Οὐσιώδης οὖν ἕνωσίς ἐστιν ἡ τὰς διαφόρους κατ' ἀριθμὸν καὶ πολλὰς ὑποστάσεις εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν οὐσίαν συνάγουσα. Οὐσιώδης καὶ διαφορὰ τυγχάνει λόγος, καθ' ὃν ἡ οὐσία, ἤγουν φύσις, ἀμείωτός τε καὶ ἄτρεπτος, ἄφυρτος ὁμοῦ καὶ ἀσύγχυτος διαμένει, καὶ τὴν πρὸς ἄλλο κατ' εἶδος ἕτερον εἰς μίαν ὑπό-

ΜΑΞΙΜΟΥ ΤΟΥ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ
ΔΙΑΦΟΡΟΙ ΟΡΙΣΜΟΙ

Οὐσία καὶ φύση εἶναι τὸ ἴδιο· καὶ τὰ δύο εἶναι κοινὰ καὶ καθολικά, ἐπειδὴ γίνονται κατηγορούμενα σὲ πολλὰ καὶ διαφορετικὰ στὸν ἀριθμὸ καὶ ποτὲ σὲ ὁτιδήποτε δὲν περιορίζονται σ' ἕνα πρόσωπο.

Ἐνυπόστατο εἶναι τὸ κοινὸ ὡς πρὸς τὴν οὐσία, δηλαδὴ τὸ εἶδος, αὐτὸ ποὺ ὑφίσταται πραγματικὰ στὰ κάτω ἀπὸ αὐτὸ ἄτομα καὶ ποὺ δὲν εἶναι σύλληψη ἁπλῆς σκέψης.

Ἀλλιῶς πάλι· ἐνυπόστατο εἶναι αὐτὸ ποὺ σύγκειται καὶ συνυφίσταται σὲ ἕνα ἄλλο διαφορετικὸ κατὰ τὴν οὐσία γιὰ τὴ σύσταση ἑνὸς προσώπου καὶ τὴ γένεση μιᾶς ὑπόστασης, καὶ δὲν ἀναγνωρίζεται μὲ κανένα τρόπο καθ' ἑαυτό.

Ὁμοούσιο εἶναι αὐτὸ ποὺ ἔχει τὴν ἴδια οὐσία μ' ἕνα ἄλλο, εἶναι ὅμως διαφορετικὸ πρὸς αὐτὸ κατὰ τὴν ὑπόσταση, ὅπως συμβαίνει στὸν ἄνθρωπο καὶ στὰ ἄλλα εἴδη. Ἄν λοιπὸν κάτι ταυτίζεται μὲ κάποιο ἄλλο κατὰ τὴν οὐσία, δὲν ταυτίζεται μὲ αὐτὸ καὶ κατὰ τὴν ὑπόσταση. Κι ἂν κάποιο τυχαίνει νὰ εἶναι ἑνωμένο μὲ ἄλλο κατὰ τὴν οὐσία, οὔτε ἕνα εἶναι οὔτε ἑνωμένο μὲ τὸ ἴδιο καὶ κατὰ τὴν ὑπόσταση. Κι ἂν κάποιο διαφέρει μ' ἕνα ἄλλο κατὰ τὴν ὑπόσταση, αὐτὸ εἶναι ἑνωμένο μὲ τὸ ἴδιο κατὰ τὴν οὐσία.

Οὐσιώδης λοιπὸν ἕνωση εἶναι αὐτὴ ποὺ συνάγει τὶς διάφορες στὸν ἀριθμὸ καὶ πολλὲς ὑποστάσεις σὲ μιὰ καὶ τὴν αὐτὴ οὐσία. Οὐσιώδης διαφορὰ εἶναι λόγος, σύμφωνα μὲ τὸν ὁποῖο ἡ οὐσία, δηλαδὴ ἡ φύση, διαμένει ἀμείωτη καὶ ἀμετάβλητη, ἄφυρτη καὶ συγχρόνως καὶ ἀσύγχυτη, καί, ἐνῶ συναντᾶται μ' ἕνα ἄλλο διαφο-

στασιν ποιουμένη σύνοδον, οὐδ' ὅλως τῆς κατὰ φύσιν ἰδίας ἐξίσταται φύσεως.

Ὑπόστασις καὶ πρόσωπον ταυτόν· ἄμφω γὰρ μερικόν τε καὶ ἴδιον, ὡς ἐφ' ἑαυτῶν τὴν περιγραφήν, ἀλλ' οὐκ ἐν πλείοσι τὴν κατηγορίαν φυσικῶς κεκτημένα.

Ἐνούσιόν ἐστι τὸ μὴ μόνον ἐνθεωρούμενον ἔχον ἐφ' ἑαυτοῦ τὸ τῶν ἰδιωμάτων ἄθροισμα, καθ' ὃ ἄλλο ἀπ' ἄλλου γνωρίζεται, ἀλλὰ καὶ τὸ κοινὸν τῆς οὐσίας πραγματικῶς κεκτημένον.

Ὁμοϋπόστατόν ἐστι τὸ εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ὑπόστασιν ἄλλῳ συντεθειμένον, διάφορον δὲ πρὸς τὸ αὐτὸ κατ' οὐσίαν τυγχάνον, ὡς ἐπί τε ψυχῆς καὶ σώματος ἔχει καὶ τῶν ἄλλων ὅσα φύσεως ἑτερότητι διαφέροντα καθ' ὑπόστασιν ἥνωται. Εἴ τι οὖν ἄλλῳ καθ' ἕνωσιν συντεθὲν ταυτὸν ὑπάρχει κατὰ τὴν ὑπόστασιν, τουτέστιν ὑπόστασις μετ' αὐτοῦ γέγονε μία, ἕτερον τῷ αὐτῷ κατὰ τὴν οὐσίαν ἐστί. Καὶ εἴ τι ἓν καὶ ἡνωμένον ἄλλῳ τυγχάνει κατὰ τὴν ὑπόστασιν, τοῦτο οὐχ ἓν οὔτε ὁμόγενές ἐστι τῷ αὐτῷ καὶ κατὰ τὴν οὐσίαν. Καὶ εἴ τι συντεθειμένον ἄλλῳ διαφορὰν ἔχει κατὰ τὴν οὐσίαν, τοῦτο ἕνωσιν ἔχει πρὸς τὸ αὐτὸ κατὰ τὴν ὑπόστασιν.

Ὑποστατικὴ οὖν ἕνωσίς ἐστιν ἡ τὰς διαφόρους οὐσίας, ἤγουν φύσεις, εἰς ἓν πρόσωπον καὶ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ὑπόστασιν συνάγουσά τε καὶ συνδέουσα. Ὑποστατικὴ δὲ διαφορὰ τυγχάνει λόγος, καθ' ὃν ἡ κατὰ τὸ ἄθροισμα τῶν ἐνθεωρουμένων ἰδιωμάτων τῷ κοινῷ τῆς οὐσίας ἑτερότης, τέμνουσα κατ' ἀριθμὸν ἄλλον ἀπ' ἄλλου, τὴν τῶν ἀτόμων ποιεῖται πληθύν.

Σχετικὴ ἕνωσίς ἐστιν ἡ τὰς διαφόρους γνώμας εἰς ἓν συνάγουσα θέλημα. Σχετικὴ δὲ διαφορά ἐστιν ἡ τὸ ἓν θέλημα γνώμης ἑτερότητι διατέμνουσα κίνησις.

Σχετικὴ ἕνωσίς ἐστι φιλικὴ συνδιάθεσις, ἢ θελημάτων ὁμονοητικὴ σύμπνοια καὶ ἐπίνευσις. Σχετικὴ διαφορά ἐστι γνώ-

ρετικὸ στὸ εἶδος σὲ μιὰ ὑπόσταση, δὲν ἀπομακρύνεται καθόλου ἀπὸ τὴν ἴδια της τὴ φυσικὴ οὐσία.

Ὑπόσταση καὶ πρόσωπο εἶναι τὸ ἴδιο. Γιατὶ καθένα ἀπὸ τὰ δύο εἶναι μερικὸ καὶ εἰδικό, ἐπειδὴ περιγράφονται στὸν ἑαυτό τους, δὲν μποροῦν ὅμως νὰ γίνουν φυσικὰ κατηγορούμενα σὲ περισσότερα.

Ἐνούσιο εἶναι ἐκεῖνο ποὺ δὲν μποροῦμε νὰ δοῦμε σ’ αὐτὸ τὸ ἄθροισμα μόνο τῶν ἰδιωμάτων, σύμφωνα μὲ τὸ ὁποῖο γνωρίζομε τὸ ἕνα ἀπὸ τὸ ἄλλο, ἀλλὰ ἔχει πραγματικὰ καὶ τὸ κοινὸ γνώρισμα τῆς οὐσίας[1].

Ὁμοϋπόστατο εἶναι ἐκεῖνο ποὺ ἔχει συντεθεῖ μαζὶ μ’ ἕνα ἄλλο σὲ μία καὶ τὴν αὐτὴ ὑπόσταση, εἶναι ὅμως διαφορετικὸ πρὸς αὐτὸ κατὰ τὴν οὐσία. Ὅπως συμβαίνει στὴν ψυχὴ καὶ στὸ σῶμα καὶ στὰ ἄλλα ὅσα διαφέρουν στὴν ἑτερότητα τῆς φύσης, εἶναι ὅμως ἑνωμένα ὡς πρὸς τὴν ὑπόσταση. Ἂν λοιπὸν κάτι, ποὺ ἔχει συντεθεῖ μὲ κάποιο ἄλλο μὲ ἕνωση, εἶναι τὸ ἴδιο κατὰ τὴν ὑπόσταση, δηλαδὴ ἔγινε μαζί του μία ὑπόσταση, εἶναι διάφορο μὲ τὸ ἴδιο κατὰ τὴν οὐσία. Κι ἂν κάποιο εἶναι ἕνα καὶ ἑνωμένο μὲ ἄλλο κατὰ τὴν ὑπόσταση, αὐτὸ δὲν εἶναι ἕνα οὔτε ὁμογενὲς μὲ αὐτὸ καὶ κατὰ τὴν οὐσία. Κι ἂν κάτι, ποὺ ἔχει συντεθεῖ μ’ ἕνα ἄλλο, διαφέρει κατὰ τὴν οὐσία, αὐτὸ ἔχει ἑνωθεῖ πρὸς αὐτὸ τὸ ἴδιο κατὰ τὴν ὑπόσταση.

Ὑποστατικὴ λοιπὸν ἕνωση εἶναι ἐκείνη ποὺ συνάγει καὶ συνδέει τὶς διάφορες οὐσίες, δηλαδὴ φύσεις, σὲ ἕνα πρόσωπο καὶ μία καὶ τὴν αὐτὴ ὑπόσταση. Ὑποστατικὴ πάλι διαφορὰ εἶναι λόγος, σύμφωνα μὲ τὸν ὁποῖο ἡ ἑτερότητα κατὰ τὸ ἄθροισμα τῶν ἰδιωμάτων ποὺ παρατηροῦνται στὸ κοινὸ τῆς οὐσίας, χωρίζοντας τὸν ἄλλο ἀπὸ τὸν ἄλλο κατ’ ἀριθμό, προκαλεῖ τὸ πλῆθος τῶν ἀτόμων.

Σχετικὴ ἕνωση εἶναι ἡ ἕνωση ποὺ συνάγει τὶς διάφορες γνῶμες σ’ ἕνα θέλημα. Σχετικὴ διαφορὰ πάλι εἶναι ἡ κίνηση ποὺ διαχωρίζει μὲ τὴν ἑτερότητα τὸ ἕνα θέλημα τῆς γνώμης.

Σχετικὴ ἕνωση εἶναι ἡ φιλικὴ σύνδεση ἢ ἡ ὁμονοητικὴ σύμπνοια καὶ ἀποδοχὴ τῶν θελημάτων. Σχετικὴ διαφορὰ πάλι εἶναι ἡ

---

[1] Sic anima et corpus, quae partiale substantiae, σημειώνει ὁ μεταφραστὴς στὰ λατινικά.

μης ἑτεροτης, ἢ θελημάτων ἀνομοιότης, ἢ διαίρεσις διαθέσεως.

Συγχυτικὴ ἕνωσίς ἐστιν ἡ ἐξ ὑποστάσεων εἰς ὅλου τινὸς κατὰ σύνοδον γινομένη σύνθεσις, ἥ τις τὴν τῶν μερῶν ἑαυτῆς μετὰ τὴν ἕνωσιν ἐν εἴδει καὶ σχήματι σωζομένην οὐκ ἔχει τὸ σύνολον ὕπαρξιν, ἀλλ' ἠφανισμένην ὁμοῦ καὶ πεφυρμένην καὶ ἄγνωστον καὶ τῶν κατ' αὐτὴν συνδεδραμηκότων οὐδεμίαν οὐδαμῶς κέκτηται διαφοράν, τὴν οὐσιώδη τούτων ἰδιότητα διασημαίνουσαν.

Διαίρεσίς ἐστι τομὴ διαμπὰξ ἀνὰ μέρος τιθεῖσά τε καὶ χωρίζουσα καὶ καθ' ἑαυτὴν θεωρεῖσθαι παρασκευάζουσα, κατά τε οὐσίαν καὶ ὑπόστασιν τὴν ἑκάστου πράγματος ὕπαρξιν.

Ὑποστάσεως ἴδιόν ἐστι τὸ καθ' ἑαυτὴν ὁρᾶσθαι καὶ τῶν ὁμοειδῶν κατ' ἀριθμὸν διαστέλλεσθαι. Ἐνυποστάτου ἴδιόν ἐστι ἢ τὸ μετ' ἄλλου διαφόρου κατὰ τὴν οὐσίαν ἐν ὑποστάσει γνωρίζεσθαι καθ' ἕνωσιν ἄλυτον, ἢ τὸ ἐν ἀτόμοις φυσικῶς τυγχάνειν καθ' ὕπαρξιν.

Οὐσίας ἴδιον τὸ ἐν πᾶσι καὶ πάντων φυσικῶς κατηγορεῖσθαί τε καὶ προφαίνεσθαι. Ἐνουσίου ἴδιον τὸ πραγματικῶς ὑφίστασθαι καὶ φέρειν ἁπάντων ἐφ' ἑαυτοῦ τῶν προσωπικῶν ἰδιωμάτων τοὺς ἀληθεῖς χαρακτῆρας.

Δύναμίς ἐστιν ἔνυλος ἐνέργεια, ἐνέργεια, ἄϋλος δύναμις. Ἢ πάλιν, ἐνέργειά ἐστι δυνάμεως φυσικῆς ἀποτέλεσμα.

Θέλημα φυσικόν ἐστιν οὐσιώδης τῶν κατὰ φύσιν συστατικῶν ἔφεσις. Θέλημα γνωμικόν ἐστιν ἡ ἐφ' ἑκάτερα τοῦ λογισμοῦ αὐθαίρετος ὁρμή τε καὶ κίνησις.

Διαφορά ἐστι λόγος, καθ' ὃν ἡ πρὸς ἄλληλα τῶν σημαινομένων ἑτερότης σώζεσθαι πέφυκε, καὶ τοῦ πῶς εἶναι δηλωτικός.

Ταυτότης ἐστὶν ἀπαραλλαξία, καθ' ἣν ὁ τοῦ σημαινομένου λόγος τὸ πάντη κέκτηται μοναδικόν, μηδενὶ τρόπῳ διαφορᾶς γνωριζόμενον.

διαφορὰ γνώμης ἢ ἡ ἀνομοιότητα τῶν θελημάτων ἢ ἡ διαίρεση τῆς διάθεσης.

Συγχυτικὴ ἕνωση εἶναι ἡ σύνθεση τῶν ὑποστάσεων ποὺ ἐπιτελεῖται ἀπὸ τὴ συνένωση σὲ ἕνα ὅλο τῶν ὑποστάσεων, ἡ ὁποία δὲν ἔχει μετὰ τὴν ἕνωση καμμιὰ διατηρούμενη ὕπαρξη τῶν μερῶν της μὲ κάποιο εἶδος καὶ σχῆμα, ἀλλ' εἶναι ἀφανισμένη καὶ μαζὶ ἀναμιγμένη καὶ ἄγνωστη, καὶ δὲν ἔχει καμμιὰ καθόλου διαφορὰ ὅλων ἐκείνων ποὺ ἔχουν συντρέξει σ' αὐτήν, ποὺ νὰ δηλώνει τὴν οὐσιώδη ἰδιότητά τους.

Διαίρεση εἶναι τομὴ διαμπερής, ποὺ περνᾶ ἀπὸ κάθε μέρος καὶ χωρίζει καὶ κάνει νὰ θεωρεῖται καθ' ἑαυτήν, ὡς πρὸς τὴν οὐσία καὶ τὴν ὑπόσταση, ἡ ὕπαρξη κάθε πράγματος.

Ἴδιο ὑποστάσεως εἶναι τὸ νὰ τὴ βλέπεις καθ' ἑαυτὴν καὶ νὰ τὴ διαχωρίζεις κατὰ τὸν ἀριθμὸ ἀπὸ τὰ ὁμοειδῆ της. Ἴδιο τοῦ ἐνυπόστατου εἶναι ἢ τὸ ν' ἀναγνωρίζεται σὲ ὑπόσταση μ' ἕνα ἄλλο διάφορο κατὰ τὴν οὐσία σὲ ἀδιάλυτη ἕνωση, ἢ αὐτὸ ποὺ συναντᾶται νὰ ὑπάρχει φυσικὰ στὰ ἄτομα.

Ἴδιο τῆς οὐσίας εἶναι τὸ νὰ ἀποδίδεται ὡς κατηγορούμενο καὶ νὰ προβάλλεται φύσει σὲ ὅλα γιὰ ὅλα. Ἴδιο τοῦ ἐνούσιου εἶναι τὸ νὰ ὑφίσταται πραγματικὰ καὶ νὰ ἔχει ἐπάνω του ὅλων τῶν προσωπικῶν ἰδιωμάτων τοὺς ἀληθινοὺς χαρακτῆρες.

Δύναμη εἶναι ἔνυλη ἐνέργεια· ἐνέργεια εἶναι ἄυλη δύναμη. Ἢ πάλι, ἐνέργεια εἶναι τὸ ἀποτέλεσμα τῆς φυσικῆς ἐνέργειας.

Θέλημα φυσικὸ εἶναι ἡ οὐσιώδης ἔφεση τῶν σύμφωνων μὲ τὴ φύση συστατικῶν. Θέλημα γνωμικὸ εἶναι ἡ αὐθαίρετη ὁρμὴ καὶ κίνηση σὲ καθένα ἀπὸ τὰ δύο μέρη τοῦ λογισμοῦ.

Διαφορὰ εἶναι λόγος, σύμφωνα μὲ τὸν ὁποῖο σώζεται ἡ ἑτερότητα τῶν σημαινομένων μεταξύ τους καὶ ποὺ δηλώνει τὸν τρόπο τοῦ εἶναι.

Ταυτότητα εἶναι τὸ ἐντελῶς ἀπαράλλακτο (ὁμοιότητα), κατὰ τὸ ὁποῖο τὸ νόημα τοῦ σημαινομένου διαθέτει τὸ τελείως μοναδικό, ποὺ δὲν διακρίνεται μὲ ὁποιοδήποτε τρόπο διαφορᾶς.

ΤΟΜΟΣ
ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΣ ΚΑΙ ΔΟΓΜΑΤΙΚΟΣ

Ἀποδεικνὺς τὴν κατὰ καινοτομίαν γεγονυῖαν ἐπείσακτον ἔκθεσιν Ἡρακλείου τοῦ βασιλέως, ἐξ ὑποστολῆς Σεργίου τοῦ Κωνσταντινουπόλεως προέδρου, ἀπᾴδουσα μὲν τῶν ἱερῶν Λογίων τε καὶ Πατέρων, συνᾴδουσα δὲ τοῖς ἀνιέροις αἱρετικοῖς τοῖς τήν τε σύγχυσιν ἅμα καὶ τὴν διαίρεσιν τερατολογοῦσιν ἐπὶ τοῦ κατὰ Χριστὸν τὸν Θεὸν ἡμῶν μυστηρίου, γραφεῖσα ἀπὸ Ρώμης πρὸς Στέφανον τὸν ἁγιώτατον ἐπίσκοπον Δώρων, τελοῦντα ὑπὸ τὸν ἅγιον καὶ ἀποστολικὸν θρόνον τῆς ἁγίας Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν πόλεως.

Νυκτὶ μὲν τὸν παρόντα βίον, μύλωνι δὲ τὴν τούτου κίνησιν, καὶ κλίνῃ τὴν ἀνάπαυσιν ἀπεικάσας ὁ Κύριος, τῶν ἐν ἑκατέροις ὄντων (μύλωνί τε λέγω καὶ κλίνῃ) τὸν μὲν αἴρεσθαι, τὸν δὲ ἀφίεσθαι διϊωρίσατο. Καὶ αἴροντα (αἴρεσθαι) μὲν τυχὸν τὸν ἐκείνης μὲν διὰ θεωρίας, ταύτης δὲ διὰ πράξεως ἀπολυθέντα, καὶ μήτε περιγραφῇ διαστημάτων, ἐν οἷς ὁρᾶται τῶν δρωμένων ἡ κίνησις, μήτε θρύψει παθῶν, ἐν οἷς ἡ ἀνάπαυσις, ἐναπομείναντα κατὰ διάθεσιν, ἀφιέσθαι δὲ τὸν τούτοις αὐθαιρέτως ἐνισχημένον, διὰ τὸ τῆς ψυχῆς φιλήδονόν τε καὶ φιλομετέωρον. Τί δὲ κρατεῖσθαί με τὸν ἡμέτερον δοῦλον πείρᾳ πρότερον, καθάπερ ἀκοῇ τήμερον μεμαθηκότες, θεολαμπεῖς καὶ πανάριστοι, πῶς ἂν οἷς

---

1. Ἐπιστολὴ δογματικὴ σταλεῖσα στὸν Στέφανο, ἐπίσκοπο Δώρων, σθεναρὸ ὑπέρμαχο τῆς Ὀρθοδοξίας μαζὶ μὲ τὸν ἀρχιεπίσκοπό του Σωφρόνιο.

ΤΟΜΟΣ[1]
ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΣ ΚΑΙ ΔΟΓΜΑΤΙΚΟΣ

Ποὺ ἀποδεικνύει τὶς καινοτομίες τῆς ἐπείσακτης Ἔκθεσης τοῦ βασιλιᾶ Ἡρακλείου ἀπὸ ἐκτομὴ τοῦ Σεργίου τοῦ Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως, ποὺ δὲ συμφωνεῖ μὲ τὰ ἱερὰ Λόγια καὶ τοὺς Πατέρες, συμφωνεῖ ὅμως μὲ τοὺς ἀσεβεῖς αἱρετικούς, ποὺ μὲ τὶς τερατολογίες τους ἐπιφέρουν σύγχυση καὶ διαίρεση στὸ μυστήριο τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ μας. Γράφηκε ἀπὸ τὴ Ρώμη πρὸς τὸ Στέφανο τὸν ἁγιότατο ἐπίσκοπο Δώρων, ποὺ ἀνήκει στὸν ἅγιο καὶ ἀποστολικὸ θρόνο τῆς ἁγίας πόλης τοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ μας.

Μὲ νύχτα παρομοίασε ὁ Κύριος τὴν παροῦσα ζωή, μὲ μυλόπετρα τὴν κίνησή του, καὶ μὲ κρεββάτι τὴν ἀνάπαυση ἐκείνων ποὺ βρίσκονται στὴ μιὰ καὶ τὸ ἄλλο (ἐννοῶ τὴ μυλόπετρα καὶ τὸ κρεββάτι) καὶ πρόσταξε ὁ ἕνας νὰ παραλαμβάνεται, κι ὁ ἄλλος νὰ ἀφήνεται[2]. Καὶ νὰ παραλαμβάνεται ἐκεῖνος ποὺ τυχὸν ἔχει ἐλευθερωθεῖ μὲ τὴ θεωρία ἀπὸ ἐκείνη, καὶ μὲ τὴν πράξη ἀπὸ αὐτή, καὶ νὰ μὴν ἐναπομείνει μὲ ἀνάλογη διάθεσή του οὔτε στὴν περιοχὴ τῶν διαστημάτων ὅπου ἐκδηλώνεται ἡ κίνηση τῶν ὁρατῶν, οὔτε στὴν τρυφὴ τῶν παθῶν, ὅπου ἐπικρατεῖ ἡ ἀνάπαυση, νὰ ἀφήνεται πάλι ὅποιος ἔχει σ᾽ αὐτὰ αἰχμαλωτιστεῖ μὲ θέλησή του ἐξαιτίας τῆς φιληδονίας καὶ τῆς ἔπαρσης. Καὶ τί κάνατε, θεοφώτιστοι καὶ πανάριστοι, ὅταν μάθατε μὲ τὴν πεῖρα πρῶτα κι ὅπως σήμερα μὲ τὴν ἀκοή, ὅτι ὁ δοῦλος σας εἶναι αἰχμάλωτος σ᾽ αὐτὰ τὰ πάθη; Καὶ γεγράφετε συμπαθῶς εἵλεσθέ γε πρὸς ὕφεσιν οὕτως ἀχθῆναι τοῦ πτωχοῦ τε καὶ πένητος, οἱ τοσοῦτον ἀπὸ γῆς ἀρθέντες κατὰ Θεοῦ χάριν καὶ ὑψωθέντες, ὥστε τὸν βίον τῷ λόγῳ καὶ τὸν νοῦν τῷ Κυρίῳ τῶν τῇδε καὶ ὑπὲρ τῶν τῇδε διᾶραι, τῷ ἀρχετύπῳ τὴν εἰκόνα προσοικειούμενοί τε καὶ ἐνίζοντες, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ἀληθέστερον, ἔνδειξιν ἐθέλοντες ὕψους ποιεῖσθαι τὴν αὐθαίρετον ὕφεσιν τῆς ὑπερτάτης ὑμῶν καλλονῆς, ὡς ἂν τῷ περιόντι καὶ ἡμᾶς ἀγάγοιτε πρὸς τὸ μέτρον τοῦ ὑπεραπείρου Θεοῦ Λόγου, κενώσει τῇ πρὸς ἡμᾶς τὸ τῆς οἰκείας δόξης ἀπεριγράφως ὕψος ἐπιδεικνύντος, ἐφ' ᾧ τε μεταπλάσαι τοσοῦτον ἡμᾶς ἐπιποθέστερον, ὅσῳπερ ἂν σαρκὶ δι' ἡμᾶς αὐτὸς ἑαυτὸν ἐπλαστούργησε πρὸς τὸ ταπεινότερον, φύσει γενόμενος ἄνθρωπος δίχα τροπῆς καὶ συγχύσεως, ὁ διαφερόντως φιλάνθρωπος, ἐλλείψας οὐδὲν εἰς πρόσληψιν τῶν ἡμετέρων, ἵνα μὴ καὶ ἑαυτῷ τὴν χάριν καὶ ἡμῖν ἐλλείψῃ τὴν σωτηρίαν, οὐχ ὅλην τῇ φύσει διδούς, ὡς μὴ ὅλην τὴν φύσιν λαβών, ἀλλὰ κατ' ἐκεῖνο μειώσας ἐκείνην, καθ' ὅπερ ἂν οὐ προσείληφε ταύτην. «Τὸ γὰρ ἀπρόσληπτον ἀθεράπευτον», φησὶν ὁ μέγας Γρηγόριος.

---

[2] Ματθ. 24, 41. Λουκᾶ 17, 34.

Πῶς γὰρ ὁ ὑπερούσιος δι' ἡμᾶς σαρκωθεὶς Θεὸς Λόγος ἐκ Πνεύματος ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Ἀειπαρθένου καὶ Θεομήτορος προσλήψει σαρκὸς ψυχὴν ἐχούσης τὴν νοεράν τε καὶ λογικήν, νέος τε χρηματίσας φύσει καὶ γενόμενος ἄνθρωπος, καινουργήσει τὸν πάλαι, μὴ δι' ὅλου καὶ ὅλον λαβών, μόνης δίχα τῆς ἁμαρτίας, ἐξ ἧς ἡ παλαίωσις καὶ δι' ἣν ὁ θάνατος κατεκρίθη τῆς φύσεως, τροφὴν ἔχων τοσοῦτον ἡμᾶς, ὡς ἐκείνης γεγεύμεθα, τοῦ ξύλου πικρῶς ἐμφορηθέντες τῆς παραβάσεως; Πῶς δὲ κενωθεὶς ὁ αὐτὸς ἀναστήσει τὸν πεπτωκότα, μὴ δι' ὅλου καὶ ὅλον ἐξ αὐτῆς ἄκρας συλλήψεως ἑνώσας ἑαυτῷ καθ' ὑπόστασιν, δίχα πῶς μὲ ὅσα μοῦ γράψατε προτιμήσατε νὰ κατεβεῖτε ἔτσι φιλάνθρωπα στὴν ταπεινότητα ἐμοῦ τοῦ φτωχοῦ καὶ πένητα, ἐσεῖς ποὺ ὑψωθήκατε τόσο πολὺ ἀπὸ τὴ γῆ μὲ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ καὶ ἀνεβήκατε, ὥστε νὰ ὑψώσετε τὴ ζωή σας στὸ Λόγο καὶ τὴ διάνοιά σας στὸν Κύριο τῶν ἐδῶ καὶ τῶν πάνω ἀπὸ τὰ ἐδῶ, οἰκειώνοντας καὶ ἑνώνοντας τὴν εἰκόνα μὲ τὸ ἀρχέτυπο; Ἢ καλύτερα, γιὰ νὰ μιλήσω πιὸ κοντὰ στὴν ἀλήθεια, θέλοντας νὰ δώσετε ἀπόδειξη τοῦ ὕψους τῆς ὑπέρτατης καλλονῆς σας τὴν θελημένη σας ταπείνωση, ὥστε μὲ τὴν περίσσειά της νὰ ὁδηγήσετε κι ἐμᾶς στὸ μέτρο τοῦ ὑπεράπειρου Θεοῦ Λόγου, ποὺ ἀποδεικνύει μὲ τὴν πρὸς ἐμᾶς κένωσή του ἀπεριόριστο τὸ ὕψος τῆς δικῆς του δόξας, καὶ ποὺ ἐπιθυμώντας νὰ μᾶς μεταπλάσετε τόσο περισσότερο ἀπὸ ἐμᾶς, ὅσο ἐκεῖνος ὁ ὅλως ἰδιαιτέρως φιλάνθρωπος πλαστούργησε τὸν ἑαυτό του μὲ τὴ σάρκα γιὰ χάρη μας πρὸς τὸ ταπεινότερο κι ἔγινε φύσει ἄνθρωπος χωρὶς μεταβολὴ καὶ σύγχυση, χωρὶς καμμιὰ ἔλλειψη κατὰ τὴν πρόσληψη τῶν δικῶν μας στοιχείων, ὥστε οὔτε σ' αὐτὸν νὰ λείψει ἡ εὐχαριστία μας οὔτε καὶ σ' ἐμᾶς ἡ σωτηρία, καὶ χωρὶς νὰ δώσει ὅλη τὴ φύση του, ἀφοῦ δὲν ἔλαβε ὅλη τὴ δική μας, ἀλλὰ μείωσε ἐκείνην στὸ βαθμὸ ποὺ δὲν προσέλαβε κάτι ἀπὸ αὐτήν. Γιατί, λέγει ὁ μέγας Γρηγόριος, «ἐκεῖνο ποὺ δὲν ἔχει προσληφθεῖ, εἶναι ἀθεράπευτο»[2α].

Πῶς δηλαδὴ ὁ ὑπερούσιος Θεὸς Λόγος, ποὺ σαρκώθηκε γιὰ χάρη μας ἀπὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα καὶ τὴ Παρθένο Μαρία καὶ Θεομήτορα μὲ τὴν πρόσληψη σάρκας μὲ νοερὴ καὶ λογικὴ ψυχή, μὲ τὸ νὰ χρηματίσει νέος στὴ φύση καὶ νὰ γίνει ἄνθρωπος, θὰ κάνει νέο τὸν παλαιὸ ἄνθρωπο, ποὺ δὲν τὸν ἔλαβε ὁλόκληρο καὶ σὲ ὅλα, ἐκτὸς τῆς ἁμαρτίας μονάχα, ἡ ὁποία προκάλεσε τὴν παλαίωσή του καὶ ποὺ ἐξαιτίας της κατακρίθηκε ἡ φύση μας στὸ θάνατο, ποὺ μᾶς εἶχε τροφή του στὸ βαθμὸ ποὺ ἐμεῖς γευθήκαμε τὴν ἁμαρτία, γεμάτοι ἀπὸ τὴν πίκρα τῆς παράβασης τοῦ δέντρου; Καὶ πῶς, ἐνῶ αὐτὸς κενώθηκε, θὰ ἀναστήσει ὁ ἴδιος ἐκεῖνον ποὺ ἔπεσε, ἐὰν δὲν ἕνωσε τὸν ἑαυτό του σὲ ὑπόσταση σὲ ὅλα καὶ ὅλον ἀπὸ αὐτὴν τὴν

[2α] *Ἐπιστολὴ πρὸς Κληδόνιον.*

μόνου τοῦ ὀλισθήματος, ἐξ οὗ τὸ σύντριμμα καὶ δι' ὃ τὸ ἐπιτίμιον; Ταύτῃ τοι ψυχὴν νοερὰν καὶ λογικὴν μετὰ τοῦ συμφυοῦς αὐτῇ σώματος, τουτέστι τέλειον ἄνθρωπον, παντὸς μώμου χωρὶς προσλαβών, καὶ ἑνώσας ἑαυτῷ καθ' ὑπόστασιν, αὐτὸς ὁ ὑπὲρ φύσιν Θεός, καὶ τὴν αὐτῆς φυσικὴν λαβών, εἶχε πάντως αὐτεξούσιον θέλησιν. Εἰ παραβάντες τὴν ἐντολὴν δίχα θελήσεως, ἀλλ' οὐ θελήσεως δίχα, παρέβημεν, ἐδεόμεθα τῆς κατ' αὐτὴν ἰατρείας, τῇ προσλήψει τοῦ ὁμοίου τὸ ὅμοιον, αὐτοῦ δὴ τοῦ σαρκωθέντος Θεοῦ θεραπεύοντος· αὐτὴν δ' ἂν καὶ τὴν ταύτης προσλαβὼν λογικήν τε καὶ ζωτικὴν εἶχεν ἐνέργειαν, ᾗ τὴν ἁμαρτίαν, ὡς εἴθε μή ποτ' ἄν, λογισάμενοί τε καὶ ἐνεργήσαντες, ἐχρήζομεν τῆς κατ' αὐτὴν σωτηρίας, τῇ προσλήψει μολυσμοῦ παντὸς ταύτην ἀποκαθαίροντος καὶ ὅλην τῇ σαρκώσει θεουργοῦντος τὴν ἡμετέραν φύσιν.

Εἰ γὰρ οὐσιωδῶς ταῦτα ἔχουσαν ταύτην ἐδημιούργησε Θεὸς ὢν ὁ Λόγος, τήν τε θέλησίν φημι καὶ τὴν ἐνέργειαν, καὶ τὴν μὲν αὐτεξούσιον, τὴν δὲ ἐνεργοῦσαν παρέστηκε, δῆλον ὡς οὕτω τὴν φύσιν λαβὼν ἥνωσεν ἑαυτῷ τὸ καθ' ὑπόστασιν, ὡς ἀπαρχῆς ταύτην ἐδημιούργησε, τουτέστι θελητικὴν φύσει καὶ ἐνεργητικήν, ἵνα μὴ τὴν φύσιν μόνον παθοῦσαν, ἀλλ' οὐ καὶ τὰς αὐτῆς ἐμφύτους δυνάμεις προσείληφεν, οὐδ' ἂν τὴν φύσιν προσείληφεν, ἀλλὰ τὴν οἰκονομίαν ἐφάντασεν. Ἀδύνατον γὰρ τὴν ἡμετέραν ἢ τῶν ὄντων ἑτέρων εἶναι ποτ' ἂν ἢ ὀνομάζεσθαι φύσιν, τῶν αὐτῆς ἐμφύτων δίχα δυνάμεων, αἷς οὐσιωδῶς πᾶς χαρακτηρίζεσθαι πέφυκεν. Ὅθεν οὐκ ἀνεθέλητος ἡ ἡμετέρα φύσις, ἐπεὶ μηδὲ ἀνθρώπου. Οὔτε μὴν ἀνενέργητος, ἐπεὶ μηδὲ ἄψυχος. Εἰ δὲ ἀνεθέλητος ἦν καὶ ἀνενέργητος, τὸ καθ' ἡμᾶς, ὥς τισι τῶν πάλαι καὶ νῦν ἔδοξεν αἱρετικῶν, οὐδὲ καθ' ἡμᾶς ὅλως γέγονεν ὁ ὑπὲρ ἡμᾶς, μὴ πιστούμενος τὸ ἡμέτερον τοῖς ἡμετέροις, καὶ οἷς αὐτὸς ἀρχὴ τῆς σύλληψής του, ἐκτὸς μόνο ἀπὸ τὴν ἁμαρτία, ἀπὸ τὴν ὁποία προῆλθε ἡ συντριβή του καὶ γιὰ τὴν ὁποία ἔλαβε τὴν τιμωρία; Πρὸς αὐτὸν τὸν σκοπό, ἀφοῦ προσέλαβε ψυχὴ νοερὴ καὶ λογικὴ μὲ τὸ σύμφυτό της σῶμα, δηλαδὴ τέλειο ἄνθρωπο, χωρὶς κανένα ἐλάττωμα, κι ἀφοῦ ἑνώθηκε μαζί του σὲ ὑπόσταση, αὐτός, ὁ πάνω ἀπὸ τὴ φύση Θεός, ἔλαβε καὶ τὴ φυσικὴ θέληση αὐτῆς, ἀλλ' εἶχε ὁπωσδήποτε αὐτεξούσια θέληση. Ἂν παραβήκαμε τὴν ἐντολὴ δίχως τὴ θέλησή μας, ποὺ βέβαια δὲν τὴν παραβήκαμε χωρὶς θέληση, θὰ χρειαζόμαστε τὴ θεραπεία της, καὶ θὰ τὴ θεράπευε ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς ποὺ σαρκώθηκε μὲ τὴν πρόσληψη τοῦ ὅμοιου τὸ ὅμοιο. Προσλαμβάνοντας αὐτήν, θὰ εἶχε κι αὐτῆς τὴ λογικὴ καὶ ζωτικὴ ἐνέργεια, καὶ ἂν σύμφωνα μ' αὐτήν, ποὺ μακάρι νὰ μὴ συνέβαινε ποτέ, σκεφτόμαστε καὶ ἐνεργούσαμε τὴν ἁμαρτία, θὰ εἴχαμε ἀνάγκη τὴ σύμφωνη μ' αὐτὴν σωτηρία, καθαίροντάς την μὲ τὴν πρόσληψη ἀπὸ κάθε μολυσμὸ καὶ θεοποιώντας μὲ τὴ σάρκωσή του ὅλη τὴ φύση μας.

Γιατί, ἂν ὁ Λόγος, ἐπειδὴ εἶναι Θεός, τὴ δημιούργησε νὰ τὰ ἔχει αὐτὰ στὴν οὐσία της, ἐννοῶ τὴ θέληση καὶ τὴν ἐνέργεια, καὶ τὴν πρώτη τὴν ἔκανε αὐτεξούσια, ἐνῶ τὴν ἄλλη νὰ ἐνεργεῖ, εἶναι φανερὸ ὅτι ἔλαβε ἔτσι τὴ φύση μας καὶ τὴν ἕνωσε μαζί του ὑποστατικά, ὅπως τὴ δημιούργησε ἀπὸ τὴν ἀρχή, δηλαδὴ νὰ θέλει καὶ νὰ ἐνεργεῖ ἀπὸ τὴ φύση της, ὥστε νὰ μὴν ἔχει προσλάβει μόνο τὴ φύση ποὺ ἔπαθε καὶ ὄχι καὶ τὶς ἔμφυτες δυνάμεις της, ὁπότε δὲν θὰ εἶχε προσλάβει κἂν τὴ φύση, καὶ ἡ οἰκονομία θὰ ἦταν ἕνα φάντασμα. Γιατὶ εἶναι ἀδύνατο ἡ δική μας φύση ἢ τῶν ἄλλων ὄντων νὰ εἶναι καὶ ὀνομάζεται χωρὶς τὶς ἔμφυτες δυνάμεις της μὲ τὶς ὁποῖες εἶναι φυσικὸ νὰ χαρακτηρίζεται ὁ καθένας ὡς πρὸς τὴν οὐσία του. Ἑπομένως δὲν εἶναι ἡ φύση μας χωρὶς θέληση, γιατὶ δὲν θὰ ἦταν φύση τοῦ ἀνθρώπου. Οὔτε βέβαια χωρὶς ἐνέργεια, ἐπειδὴ δὲν εἶναι οὔτε ἄψυχη. Ἂν ἦταν χωρὶς θέληση καὶ ἀνενεργός, ὡς πρὸς τὴν ἀνθρώπινη φύση, ὅπως νόμισαν μερικοὶ ἀπὸ τοὺς παλαιοὺς καὶ σύγχρονους αἱρετικούς, οὔτε θὰ γινόταν ἴδιος μ' ἐμᾶς ὁ πάνω ἀπὸ ἐμᾶς καὶ δὲν θὰ πιστοποιοῦσε τὴν ἀνθρωπότητά του μὲ τὰ δικά μας γνωρίσματα καὶ μὲ τὰ ὁποῖα ὁ ἴδιος ἀπὸ τὴν ἀρχὴ δημιούργη-

ἀρχῆθεν δημιουργήσας ἐχαρακτήρισε φυσικῶς, αὐτεξούσιον καὶ ἐνεργὸν ποιήσας κατὰ φύσιν τὸν ἄνθρωπον. Καίτοι τούτων ἑκατέρων ἀναντιρρήτως προσειληφέναι πιστοῦται τὴν δύναμιν, οἷς ἄνθρωπον δι᾽ ἡμᾶς εἰσάγει τὸν ὑπερούσιον Λόγον θέλοντά τε καὶ ἐνεργοῦντα τῶν ἁγίων Εὐαγγελίων ἡ σύνταξις, πῇ μὲν βοῶσα, «καὶ περὶ τετάρτην φυλακὴν τῆς νυκτὸς ἔρχεται πρὸς αὐτοὺς περιπατῶν ἐπὶ τῆς θαλάσσης καὶ ἤθελε παρελθεῖν αὐτούς, πῇ δὲ καὶ ἀναστὰς ἐκεῖθεν εἰς τὰ ὅρια Τύρου καὶ Σιδῶνος καὶ εἰσελθὼν εἰς οἰκίαν, οὐδένα ἤθελε γνῶναι, καὶ οὐκ ἠδυνήθη λαθεῖν»· καὶ πάλιν, «ἐκεῖθεν ἐξελθόντες παρεπορεύοντο διὰ τῆς Γαλιλαίας, καὶ οὐκ ἤθελεν ἵνα τις γνῷ», καὶ «τῇ ἐπαύριον ἤθελεν ἐλθεῖν εἰς τὴν Γαλιλαίαν». Καὶ μετὰ ταῦτα πάλιν· «περιεπάτει ὁ Ἰησοῦς εἰς τὴν Γαλιλαίαν, οὐ γὰρ ἤθελε ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ περιπατεῖν, ὅτι ἐζήτουν αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι ἀποκτεῖναι»· καί· «ποῦ θέλεις ἑτοιμάσωμέν σοι τὸ Πάσχα φαγεῖν;»· καί· «ἔδωκαν αὐτῷ ὄξος μετὰ χολῆς μεμιγμένον, καὶ γευσάμενος οὐκ ἠθέλησε πιεῖν». Ταῦτα γάρ, φημὶ δὴ τὸ «ἤθελε παρελθεῖν αὐτούς», καί, «ἤθελε ἐξελθεῖν», καὶ «οὐκ ἤθελε περιπατεῖν», καὶ «θέλειν φαγεῖν τὸ Πάσχα», καὶ «μὴ θέλειν τὸ ὄξος πιεῖν», τὴν καθ᾽ ἡμᾶς ἀνθρωπίνην αὐτοῦ πιστοῦται θέλησιν καὶ ἐνέργειαν. Οἷον τὸ μὲν θέλειν καὶ οὐ θέλειν παρελθεῖν ἢ φαγεῖν ἢ βαδίζειν ἢ πιεῖν, προδήλως ἐστὶ θέλησις, δι᾽ ἧς φύσει θελητικὸς ὢν ἐγνωρίζετο. Τῷ δὲ γεύσασθαι καὶ φαγεῖν καὶ ἐξελθεῖν καὶ μεταβατικῶς πορεύεσθαι καὶ βαδίζειν, δηλαδὴ τὴν ἐνέργειαν ἐνεργητικὸς ὑπάρχων ἐδείκνυτο, καθ᾽ ὃ φύσει δι᾽ ἡμᾶς ὕστερον γέγονεν ἄνθρωπος, ἀλλ᾽ οὐ καθ᾽ ὅπερ ὑπῆρχεν ἀνάρχως δι᾽ ἑαυτὸν φύσει Θεός. Ἐπεὶ μηδὲ πέφυκεν, ᾗ Θεὸς ἦν καὶ Θεοῦ κατὰ φύσιν Υἱὸς ὁ Λόγος, σωματικῶς ἐθέλειν τι καὶ ἐσθίειν, ἢ μεταβατικαῖς κινήσεσι τοπικῶς περιστέλλεσθαι, πανταχοῦ καὶ ὑπὲρ τὸ πᾶν ἀπειράκις ἀπείρως ὑπάρχων, οὕτω δ᾽ ἂν καὶ τὴν θείαν αὐτὸν καὶ πατρικὴν ὑπερουσίως

σε καὶ χαρακτήρισε φυσικὰ τὸν ἄνθρωπο, κάνοντάς τον αὐτεξούσιο καὶ ἐνεργὸ κατὰ τὴ φύση. Ἂν καὶ βέβαια πιστοποιεῖ ἀναντίρρητα ὅτι προσέλαβε τὴ δύναμη καὶ τῶν δύο αὐτῶν μὲ τὰ ὁποῖα παρουσιάζει ὡς ἄνθρωπο γιὰ χάρη μας τὸν ὑπερούσιο Λόγο τὸ σύνολο τῶν ἁγίων Εὐαγγελίων, ἄλλοτε λέγοντας, «Καὶ κατὰ τὴν τέταρτη περίπου φυλακὴ τῆς νύχτας πηγαίνει σ' αὐτοὺς ὁ Ἰησοῦς περπατώντας στὴν ἐπιφάνεια τῆς θάλασσας καὶ ἤθελε νὰ τοὺς ἀντιπαρέλθει»[3], ἄλλοτε, «Κι ἀφοῦ σηκώθηκε ἀπὸ ἐκεῖ, πῆγε στὴν περιοχὴ τῆς Τύρου καὶ Σιδώνας καὶ μπαίνοντας σ' ἕνα σπίτι, δὲν ἤθελε νὰ τὸν γνωρίσει κανένας· ἀλλὰ δὲν μπόρεσε νὰ διαφύγει τὴν προσοχή τους»[4], κι ἀλλοῦ, «Βγαίνοντας ἀπὸ ἐκεῖ, πορεύονταν μέσω τῆς Γαλιλαίας καὶ δὲν ἤθελε νὰ τὸν ἀντιληφθεῖ κανένας»[5], καὶ «τὴν ἄλλη μέρα ἤθελε νὰ πάει στὴ Γαλιλαία»[6]. Κι ἔπειτα πάλι· «Βάδιζε ὁ Ἰησοῦς στὴ Γαλιλαία, γιατὶ δὲν ἤθελε νὰ περάσει ἀπὸ τὴν Ἰουδαία, ἐπειδὴ οἱ Ἰουδαῖοι ζητοῦσαν νὰ τὸν σκοτώσουν»[7]· καί, «Ποῦ θέλεις νὰ σοῦ ἑτοιμάσομε νὰ φάγεις τὸ Πάσχα;»[8]· καί, «Τοῦ ἔδωσαν ξίδι ἀνακατεμένο μὲ χολή, κι ὅταν τὸ δοκίμασε δὲν ἤθελε νὰ πιεῖ»[9]. Αὐτὰ λοιπόν, ἐννοῶ τὸ «ἤθελε νὰ τοὺς προσπεράσει», καὶ «ἤθελε νὰ βγεῖ» καὶ «δὲν ἤθελε νὰ περάσει», καὶ «θέλεις νὰ φάγεις τὸ Πάσχα», καὶ «ὅτι δὲν ἤθελε νὰ πιεῖ τὸ ξίδι», ἐπιβεβαιώνουν τὴν σύμφωνα μ' ἐμᾶς ἀνθρώπινη θέλησή του καὶ ἐνέργεια. Τὸ νὰ θέλει δηλαδὴ καὶ νὰ μὴ θέλει νὰ περάσει, ἢ νὰ φάει, ἢ νὰ βαδίζει, ἢ νὰ πιεῖ, προφανῶς εἶναι θέληση, ποὺ τὸν ἔδειχνε ὅτι ἦταν θελητικὸς ἀπὸ τὴ φύση του. Μὲ τὸ ὅτι πάλι γεύθηκε καὶ ἔφαγε καὶ βγῆκε καὶ ὅτι πορευόταν καὶ πήγαινε ἀλλοῦ, παρουσιαζόταν ὅτι κατὰ τὴν ἐνέργεια ἦταν ἐνεργητικός, κατὰ τὸ ὅτι ἔγινε ὕστερα γιὰ χάρη μας φύσει ἄνθρωπος, καὶ ὄχι κατὰ τὸ ὅτι ἦταν, χωρὶς ἀρχή, γιὰ τὸν ἑαυτό του φύσει Θεός. Ἐπειδὴ οὔτε καὶ ἦταν φυσικό, ὁ Λόγος, ποὺ ἦταν Θεὸς καὶ Υἱὸς Θεοῦ κατὰ φύση, νὰ θέλει κάτι σωματικὰ καὶ νὰ τρώει ἢ νὰ περιορίζεται τοπικὰ στὶς μετακινήσεις του, ὄντας σὲ ἀπέραντο βαθμὸ πανταχοῦ παρὼν καὶ πάνω ἀπὸ κάθε τι. Μὲ τὸν ἴδιο τρόπο διδάσκει μὲ σαφήνεια ἡ Γραφή, παρουἔχοντα θέλησιν καὶ ἐνέργειαν παριστῶσα ἡ Γραφὴ διδάσκει σαφῶς· «ὥσπερ ὁ Πατὴρ ἐγείρει τοὺς νεκροὺς καὶ ζωοποιεῖ, οὕτω καὶ ὁ Υἱὸς οὓς θέλει ζωοποιεῖ». Κἀνταῦθα τοίνυν, τὸ μὲν τοὺς νεκροὺς ἐθέλειν ζωοποιεῖν, τὴν τοῦ αὐτοῦ θεϊκὴν μαρτύρεται θέλησιν, αὐτὸ δὲ τὸ ζωοποιεῖν, τὴν παντουργὸν αὐτοῦ κυρίως ἐνέργειαν. Καὶ ἁπλῶς, εἴτιπερ ἄλλο τοιοῦτο, τῆς ἐξῃρημένης τῶν ὄντων ἐξήρτηται φύσεως, εἰς τὴν ταύτης, ὡς οἷόν τε, δήλωσιν.

---

[3] Μάρκ. 6, 48.
[4] Μάρκ. 7, 24.
[5] Μάρκ. 9, 30.
[6] Ἰω. 1, 43.
[7] Ἰω. 7, 1.
[8] Ματθ. 26, 17.
[9] Ματθ. 27, 34.

Ἀλλὰ τούτοις μὲν αὐτός, ἑαυτὸν διὰ τῶν αὐτοῦ μαθητῶν κατ᾽ ἄμφω τὰς αὐτοῦ φύσεις, ἐξ ὧν καὶ ἐν αἷς συνέστηκε, θελητικὸν ὑπάρχοντα φύσει καὶ ἐνεργητικὸν παρίστησι τῆς ἡμῶν σωτηρίας ὁ Λόγος, οἱ δὲ μετ᾽ ἐκείνους ἐκείνων διάδοχοι καὶ τῆς ἐν σαρκὶ τοῦ Λόγου θεοφανείας ἐκφάντορες, θεόκριτοι τῆς καθολικῆς Ἐκκησίας Πατέρες, ἑκατέραν ὁμοίως τοῦ αὐτοῦ, τήν τε θείαν καὶ τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν, οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ τὴν θέλησιν καὶ τὴν ἐνέργειαν κηρύττοντες, τάδε μεγαλοφώνως φασίν. Ὁ μὲν γὰρ τῆς ἀθανασίας ἐπώνυμος, ἐν τῷ Περὶ σαρκώσεως καὶ Τριάδος λόγῳ· «Καὶ ὅταν λέγῃ, ‘Πάτερ, εἰ δυνατόν, παρελθέτω ἀπ᾽ ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο, πλὴν μὴ τὸ ἐμόν, ἀλλὰ τὸ σὸν γενέσθω θέλημα’, καὶ πάλιν, ‘Τὸ μὲν πνεῦμα πρόθυμον, ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής’, δύο θελήματα ἐνταῦθα δείκνυσι· τὸ μὲν ἀνθρώπινον, διὰ τὴν ἀσθένειαν τῆς σαρκός, παραιτεῖται τὸ πάθος, τὸ δὲ θεϊκὸν αὐτοῦ πρόθυμον». Γρηγόριος δὲ ὁ τῆς θεολογίας ἐπώνυμος ἐν τῷ περὶ Υἱοῦ δευτέρῳ λόγῳ· «Ἕβδομον λεγέσθω, τὸ καταβεβηκέναι ἐκ τοῦ οὐρανοῦ τὸν Υἱόν, οὐχ ἵνα ποιῇ τὸ θέλημα τὸ ἑαυτοῦ, ἀλλὰ τοῦ πέμψαντος. Εἰ μὲν οὖν μὴ περὶ τοῦ κατεληλυθότος ταῦτα ἐλέγετο, εἴποιμεν ἂν ὡς περὶ τοῦ ἀνθρώπου τυποῦσθαι τὸν λόγον, οὐ τοῦ κατὰ τὸν Σωτῆρα νοουμένου. Τὸ γὰρ ἐκείνου θέλημα οὐδὲ ὑπεναντίον Θεῷ θεωθὲν ὅλον, ἀλλὰ τοῦ σιάζοντάς τον νὰ ἔχει μὲ τρόπο ὑπερούσιο τὴ θεία καὶ πατρικὴ θέληση καὶ ἐνέργεια· «Ὅπως ὁ Πατέρας ἀνασταίνει τοὺς νεκροὺς καὶ τοὺς ζωοποιεῖ, ἔτσι καὶ ὁ Υἱὸς ζωοποιεῖ ὅποιους θέλει»[10]. Κι ἐδῶ λοιπὸν τὸ ὅτι θέλει νὰ ζωοποιεῖ τοὺς νεκροὺς μαρτυρεῖ τὴ θεϊκὴ θέλησή του καὶ αὐτὴ ἀκριβῶς ἡ ζωοποίηση δείχνει ἀδιαφιλονίκητα τὴν παντοδύναμη ἐνέργειά του. Καὶ γενικὰ κάθε ἄλλο παρόμοιο, ἀναφέρεται στὴν ἔξω ἀπὸ τὴν ὅλη φύση τῶν ὄντων ἐνέργεια, γιὰ νὰ δηλώσει, κατὰ τὸ δυνατόν, αὐτήν.

Ἀλλὰ μὲ αὐτὰ ὁ ἴδιος ὁ Λόγος παριστάνει τὸν ἑαυτό του μέσω τῶν μαθητῶν του καὶ κατὰ τὶς δύο φύσεις του, ἀπὸ τὶς ὁποῖες καὶ στὶς ὁποῖες συνίσταται, νὰ θέλει ἀπὸ τὴ φύση του καὶ νὰ ἐνεργεῖ τὴ σωτηρία μας, καὶ οἱ διάδοχοί τους ἔπειτ' ἀπὸ αὐτοὺς καὶ διδάσκαλοι τῆς θεοφάνειας τοῦ Λόγου μέσα στὴ σάρκα, ὁρισμένοι ἀπὸ τὸ Θεὸ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, ὅμοια κάθε μία φύση αὐτοῦ, τὴ θεία καὶ τὴν ἀνθρώπινη, κηρύττοντας, καὶ ὄχι μόνον αὐτές, ἀλλὰ καὶ τὴν θέληση καὶ τὴν ἐνέργεια, ἀποφαίνονται μεγαλόφωνα τὰ ἀκόλουθα. Ὁ ἐπώνυμος τῆς ἀθανασίας γράφει στὸ λόγο του Περὶ σαρκώσεως καὶ Τριάδος· «Καὶ ὅταν λέγει, 'Πατέρα μου, ἂν εἶναι δυνατὸ ἂς περάσει ἀπὸ ἐμένα αὐτὸ τὸ ποτήρι χωρὶς νὰ τὸ δοκιμάσω· ὅμως ἂς μὴ γίνει τὸ δικό μου, ἀλλα τὸ δικό σου θέλημα'[11], καὶ ἐπίσης, 'τὸ πνεῦμα εἶναι πρόθυμο ἀλλὰ ἡ σάρκα ἀδύνατη'[11α], μᾶς δείχνει ἐδῶ δύο θελήματα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὸ ἀνθρώπινο θέλημα ἀπὸ ἀδυναμία τῆς σάρκας προσπαθεῖ ν' ἀποκρούσει τὸ πάθος, ἐνῶ τὸ θεϊκὸ εἶναι πρόθυμο». Ὁ Γρηγόριος πάλι, ὁ ἐπώνυμος τῆς θεολογίας, στὸν δεύτερο λόγο του Περὶ τοῦ Υἱοῦ λέγει· «Ἕβδομο ἂς λεχθεῖ, τὸ ὅτι ὁ Υἱὸς ἔχει κατεβεῖ ἀπὸ τὸν οὐρανό, ὄχι γιὰ νὰ κάνει τὸ θέλημα τὸ δικό του, ἀλλὰ ἐκείνου ποὺ τὸν ἔστειλε. Ἂν λοιπὸν αὐτὰ δὲν ἐλέγονταν γιὰ ἐκεῖνον ποὺ κατέβηκε, θὰ λέγαμε ὅτι ὁ λόγος αὐτὸς διατυπώθηκε γιὰ τὸν ἄνθρωπο, καὶ δὲν ἀναφέρεται τὸ νόημά τους γιὰ τὸν Σωτῆρα. Ἐκείνου δηλαδὴ τὸ θέλημα, θεωμένο ὁλόκληρο, δὲν ἦταν ἀντίθετο στὸ Θεό, ἀλλὰ σύμφωνο μὲ τὸ δικό μας, γιατὶ τὸ ἀνθρώπινο θέλημα δὲν ἀκολουθεῖ ὁπωσδήποτε καθ' ἡμᾶς, ὡς τοῦ ἀνθρωπίνου θελήματος οὐ πάντως ἑπομένου τῷ θείῳ, ἀλλ' ἀντιπίπτοντος ὡς τὰ πολλὰ καὶ ἀντιπαλαίοντος».

---

[10] Ἰω. 5,21. [11] Ματθ. 26,39. [11α] Ματθ. 26,41.

Ὁ δὲ τούτου ὁμώνυμος τῆς Νυσσαέων γενόμενος καθηγητής, μᾶλλον δὲ τῆς οἰκουμένης Διδάσκαλος, ἐν τῷ εἰς τὸ Πάσχα λόγῳ· «Προσέρχεται ὁ λεπρὸς διερρυηκὸς ἤδη καὶ ἠχρειωμένος τῷ σώματι. Πῶς γίνεται ἐπὶ τούτῳ παρὰ τοῦ Κυρίου ἡ ἴασις; Ἡ ψυχὴ θέλει, τὸ σῶμα ἅπτεται, δι' ἀμφοτέρων φεύγει τὸ πάθος. 'Ἀπῆλθε' γάρ, φησίν, 'ἀπ' αὐτοῦ παραχρῆμα ἡ λέπρα'». Καὶ αὖθις ὁ αὐτὸς ἐν τῷ αὐτῷ λόγῳ· «Πάλιν τοὺς ἐν πολλοῖς χιλιάσι κατὰ τὴν ἔρημον αὐτῷ προσεδρεύοντας, ἀπολῦσαι μὲν νήστεις οὐ θέλει, ταῖς χερσὶ δὲ διακλᾷ τοὺς ἄρτους. Ὁρᾷς πῶς δι' ἀμφοτέρων συμπαρομαρτοῦσα ἡ θεότης δημοσιεύεται, τῷ τε ἐνεργοῦντι σώματι, καὶ τῇ ὁρμῇ τοῦ ἐν τῇ ψυχῇ γινομένου θελήματος;». Ἐν δὲ τοῖς κατ' Εὐνομίου τοῦ δυσσεβοῦς πονηθεῖσι δευτέρου λόγου· «Πῶς ὁ Κύριος τὸν κόσμον ἑαυτῷ καταλλάσσων, ἐπεμέριζε ψυχῇ τε καὶ σώματι τὴν παρ' αὐτοῦ γενομένην τοῖς ἀνθρώπος εὐεργεσίαν, θέλων μὲν διὰ τῆς ψυχῆς, ἁπτόμενος δὲ διὰ τοῦ σώματος;». Καὶ αὖθις ὁ αὐτὸς ἐν τοῖς κατὰ Ἀπολιναρίου φησίν· «Ἐπειδὴ τοίνυν ἄλλο τὸ ἀνθρώπινον θέλημα, καὶ τὸ θεῖον ἄλλο, φθέγγεται μὲν ὡς ἐκ τοῦ ἀνθρώπου τὸ τῇ ἀσθενείᾳ τῆς φύσεως πρόσφορον, ὁ τὰ ἡμέτερα πάθη οἰκειωσάμενος, ἐπάγει δὲ τὴν δευτέραν φωνήν, τὸ ὑψηλόν τε καὶ θεοπρεπὲς βούλημα κυρωθῆναι παρὰ τὸ ἀνθρώπινον ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου σωτηρίας θέλων. Ὁ γὰρ εἰπών, 'μὴ τὸ ἐμόν', τὸ ἀνθρώπινον τῷ λόγῳ ἐσήμανε, προσθεὶς δὲ 'τὸ σόν', ἔδειξε τὸ συναφὲς τῆς ἑαυτοῦ πρὸς τὸν Πατέρα θεότητος, ἧς οὐδεμία θελήματός ἐστι διαφορά, διὰ τὴν κοινωνίαν τῆς φύσεως».

Ὁ δὲ τὸν τῆς βασιλίδος καταφαιδρύνας θρόνον Ἰωάννης ὁ θεῖος, ἐν τῷ ἐπιγεγραμμένῳ λόγῳ, Πρὸς τοὺς ἀπολειφθέντας τῆς συνάξεως, καὶ τὸ ὁμοούσιον εἶναι τὸν Υἱὸν τῷ Πατρὶ ἀπότὸ θεῖο, ἀλλὰ κατὰ τὸ πλεῖστον ἀντιστέκεται σ' αὐτὸ καὶ τὸ ἀντιμάχεται».

Καὶ ὁ ὁμώνυμός του, ποὺ ἔγινε ποιμενάρχης τῆς Ἐκκλησίας τῶν Νυσσαέων, ἢ καλύτερα διδάσκαλος τῆς οἰκουμένης, λέγει στὸ λόγο του Εἰς τὸ Πάσχα· «Πλησιάζει ὁ λεπρὸς μὲ σῶμα πιὰ ποὺ καταρρέει καὶ εἶναι παραμορφωμένο[12]. Πῶς γίνεται σ' αὐτὸν ἡ θεραπεία ἀπὸ τὸν Κύριο; Θέλει ἡ ψυχή, τὸ σῶμα ἀγγίζεται, καὶ μὲ τὰ δύο φεύγει ἡ ἀσθένεια. Γιατὶ λέγει, ‘Ἔφυγε ἀμέσως ἀπὸ αὐτὸν ἡ λέπρα’». Καὶ πάλι ὁ ἴδιος στὸν ἴδιο λόγο· «Πάλι ἐκείνους ποὺ τὸν τριγύριζαν κατὰ χιλιάδες πολλὲς στὴν ἔρημο, δὲ θέλει νὰ τοὺς ἀφήσει νηστικούς· παίρνει στὰ χέρια του τὰ ψωμιὰ καὶ τὰ κομματιάζει[13]. Βλέπεις πῶς μὲ τὰ δύο ἀποκαλύπτεται ὅτι εἶναι παροῦσα ἡ θεότητα, καὶ μὲ τὸ σῶμα ποὺ ἐνεργεῖ καὶ μὲ τὴν ὤθηση τοῦ θελήματος ποὺ ἐμφανίζεται στὴν ψυχή;». Στοὺς λόγους πάλι ποὺ συνέγραψε ἐναντίον τοῦ δυσσεβοῦς Εὐνομίου, στὸ δεύτερο λόγο λέγει· «Πῶς ὁ Κύριος, συμφιλιώνοντας μὲ τὸν ἑαυτό του τὸν κόσμο, ἐπιμέριζε στὴν ψυχὴ καὶ στὸ σῶμα τὴν εὐεργεσία του πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, μὲ τὴν ψυχὴ θέλοντας καὶ μὲ τὸ σῶμα ἀγγίζοντας;». Ὁ ἴδιος πάλι λέγει στὰ ἐναντίον τοῦ Ἀπολινάριου· «Ἐπειδὴ λοιπὸν ἄλλο εἶναι τὸ ἀνθρώπινο θέλημα καὶ ἄλλο τὸ θεῖο, ἀπευθύνει βέβαια ἀπὸ τὴν πλευρὰ τάχα τοῦ ἀνθρώπου τὸν κατάλληλο στὴν ἀσθένεια τῆς φύσεως λόγο, αὐτὸς ποὺ οἰκειώθηκε τὰ δικά μας πάθη, προσθέτει ὅμως τὴ δεύτερη φωνή, θέλοντας νὰ λάβει κύρος τὸ ὑψηλὸ καὶ θεῖο θέλημα πάνω ἀπὸ τὸ ἀνθρώπινο γιὰ χάρη τῆς σωτηρίας τοῦ κόσμου. Αὐτὸς δηλαδὴ ποὺ εἶπε, ‘ὄχι τὸ δικό μου’[14], σήμαινε μὲ τὸ λόγο του τὸ ἀνθρώπινο θέλημα, ἐνῶ προσθέτοντας, ‘ἀλλὰ τὸ δικό σου’[14], ἔδειξε τὴ συνάφεια τῆς θεότητάς του πρὸς τὸν Πατέρα, ὅπου δὲν ὑπάρχει καμμιὰ διαφορὰ θελήματος, ἐπειδὴ ἡ φύση τους εἶναι κοινή».

Καὶ ἐκεῖνος ποὺ καταλάμπρυνε τὸ θρόνο τῆς βασίλισσας τῶν πόλεων, ὁ Ἰωάννης ὁ θεῖος, στὸ λόγο ποὺ ἐπιγράφεται, Πρὸς ἐκείνους ποὺ ἀπουσίασαν ἀπὸ τὴ σύναξη καὶ ἀπόδειξη ὅτι ὁ Υἱὸς

---

[12] Ματθ. 5,2.

[13] Ματθ. 15,32ἑ.

[14] Λουκᾶ 22,42.

δειξις, οὗ ἀρχή. Πάλιν ἱπποδρομίαι, καὶ πάλιν ὁ σύλλογος ἡμῖν ἐλάττων γέγονεν· «Ὁρᾷς πῶς καὶ τὴν προτέραν αὐτοῦ ἡλικίαν προανεφώνησεν; Ἐρώτησον τοίνυν τὸν αἱρετικόν, Θεὸς δειλιᾷ καὶ ἀναδύεται, καὶ ὀκνεῖ καὶ λυπεῖται; Κἂν εἴπῃ, ὅτι ναί, ἀπόστηθι λοιπόν, καὶ στῆσον αὐτὸν κάτω μετὰ τοῦ διαβόλου, μᾶλλον δὲ κἀκείνου κατωτέρω· οὐδὲ γὰρ ἐκεῖνος τολμήσει τοῦτο εἰπεῖν. Ἐὰν δὲ εἴπῃ, ὅτι Οὐδὲν τούτων ἄξιον Θεοῦ, εἰπέ, ὅτι Οὐκοῦν οὐδὲ εὔχεται Θεός. Χωρὶς γὰρ τούτων, καὶ ἕτερον ἄτοπόν ἐστ' ἂν τοῦ Θεοῦ τὰ ῥήματα ᾖ. Οὔτε γὰρ ἀγωνιᾷν μόνον ἐμφαίνει τὰ ῥήματα, ἀλλὰ δύο θελήματα, ἓν μὲν Υἱοῦ, ἓν δὲ Πατρός, ἐναντία ἀλλήλοις. Τὸ γὰρ εἰπεῖν, ‘Οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς σύ’, τοῦτο ἐμφαίνοντός ἐστι. Τοῦτο δὲ οὐδὲ ἐκεῖνοί ποτε συνεχώρησαν, ἀλλ' ἡμῶν ἀεὶ λεγόντων τό, ‘Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἕν ἐσμεν’, ἐπὶ τῆς δυνάμεως, ἐκεῖνοι ἐπὶ τῆς θελήσεως εἰρῆσθαι τοῦτό φασι, λέγοντες Πατρὸς καὶ Υἱοῦ μίαν εἶναι βούλησιν. Εἰ τοίνυν Πατρὸς καὶ Υἱοῦ μία βούλησίς ἐστι, πῶς φησιν ἐνταῦθα, ‘Πλὴν οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς σύ’; Ἂν μὲν γὰρ ἐπὶ τῆς θεότητος τὸ εἰρημένον ᾖ τοῦτο, ἐναντιολογία τις γίνεται, καὶ πολλὰ ἄτοπα ἐκ τούτου τίκτεται. Ἂν δὲ ἐπὶ τῆς σαρκός, ἔχει λόγον τὰ εἰρημένα, καὶ οὐδὲν γένοιτ' ἂν ἔγκλημα. Οὐ γὰρ τὸ μὴ θέλειν ἀποθανεῖν τὴν σάρκα κατάγνωσις. Φύσεως γάρ ἐστι τοῦτο. Αὐτὸς γὰρ τὰ τῆς φύσεως ἅπαντα χωρὶς ἁμαρτίας ἐπιδείκνυται, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς περιουσίας, ὥστε τὰ τῶν αἱρετικῶν ἐμφράξαι στόματα. Ὅταν οὖν λέγῃ, ‘Εἰ δυνατόν, παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο’, καί, ‘Οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλὰ ὡς σύ’, οὐδὲν ἕτερον δείκνυσιν, ἀλλ' ἢ ὅτι σάρκα ἀληθῶς τε περιβέβληται φοβουμένην θάνατον. Τὸ γὰρ φοβεῖσθαι θάνατον καὶ ἀναδύεσθαι καὶ ἀγωνιᾷν, ἐκείνης ἐστί. Νῦν μὲν οὖν αὐτὴν ἐρήμην ἀφίησι καὶ γυμνὴν

εἶναι ὁμοούσιος μὲ τὸν Πατέρα, ποὺ ἡ ἀρχή του εἶναι, 'Πάλι ἱπποδρομίες καὶ πάλι ἡ συγκέντρωσή μας ἔγινε μικρότερη', λέγει· «Βλέπεις πῶς προανήγγειλε καὶ τὴν προηγούμενη ἡλικία του; Ρώτησε λοιπὸν τὸν αἱρετικό, ὁ Θεὸς δειλιάζει καὶ ὑποχωρεῖ; Ἐπίσης διστάζει καὶ λυπᾶται; Κι ἂν σοῦ πεῖ, Ναί, ἀπομακρύνσου τότε καὶ τοθέτησέ τον κάτω μαζὶ μὲ τὸ διάβολο, ἢ καλύτερα πιὸ κάτω κι ἀπὸ αὐτόν, γιατὶ οὔτε αὐτὸς θὰ τολμήσει νὰ πεῖ κάτι τέτοιο. Ἂν ὅμως πεῖ, 'Τίποτε ἀπὸ αὐτὰ δὲν εἶναι ἄξιο τοῦ Θεοῦ', πές του· "Επομένως οὔτε προσεύχεται ὁ Θεός". Ἐκτὸς δηλαδὴ ἀπὸ αὐτὰ θὰ προκύψει κι ἄλλο παράλογο, ἂν εἶναι λόγια τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ δὲν φανερώνουν τὰ λόγια ἀγωνία μονάχα, ἀλλὰ δύο θελήματα, ἕνα τοῦ Υἱοῦ καὶ ἕνα τοῦ Πατέρα, ἀντίθετα μεταξύ τους. Τὸ ὅτι εἶπε δηλαδή, 'ὄχι ὅπως θέλω ἐγώ, ἀλλὰ ὅπως ἐσύ'[15], αὐτὸ ἀκριβῶς δηλώνει. Ὅμως αὐτὸ οὔτε ἐκεῖνοι τὸ συγχώρησαν ποτέ. Ἀλλὰ ἐνῶ ἐμεῖς λέμε πάντοτε τό, 'Ἐγὼ καὶ ὁ Πατέρας μου εἴμαστε ἕνας'[16], γιὰ τὴ δύναμη, ἐκεῖνοι ὑποστηρίζουν ὅτι αὐτὸ ἔχει λεχθεῖ γιὰ τὴ θέληση, λέγοντας ὅτι ὁ Πατέρας καὶ ὁ Υἱὸς ἔχουν μία θέληση. Ἂν λοιπὸν ὁ Πατέρας καὶ ὁ Υἱὸς ἔχουν μία θέληση, πῶς ἐδῶ λέγει, "Ὅμως ὄχι ὅπως ἐγὼ θέλω, ἀλλὰ ὅπως ἐσύ'; Ἂν λοιπὸν αὐτὸς ὁ τελευταῖος λόγος ἔχει εἰπωθεῖ γιὰ τὴ θεότητα, δημιουργεῖται μιὰ ἀντίφαση, μὲ συνέπεια νὰ γεννηθοῦν ἀπὸ αὐτὸ πολλὰ παράλογα. Ἂν ὅμως λέγεται γιὰ τὴ σάρκα, ὅσα εἰπώθηκαν ἔχουν λογικὴ βάση καὶ δὲν ὑπάρχει κανένα παράπτωμα. Γιατὶ δὲν εἶναι ἄξιο κατάκρισης τὸ νὰ μὴ θέλει νὰ πεθάνει ἡ σάρκα· γιατὶ αὐτὸ ἀποτελεῖ γνώρισμα τῆς φύσης. Καθόσον καὶ ὁ ἴδιος ἐμφανίζει ὅλα ὅσα στοιχειοθετοῦν τὴ φύση, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἁμαρτία, καὶ σὲ μεγάλη ἀφθονία, ὥστε νὰ κλείσει τὰ στόματα τῶν αἱρετικῶν. Ὅταν λοιπὸν λέγει, "Ἂν εἶναι δυνατό, ἂς περάσει ἀπὸ ἐμένα αὐτὸ τὸ ποτήρι χωρὶς νὰ τὸ γευθῶ' καὶ 'ὄχι, ὅπως θέλω ἐγώ, ἀλλὰ ὅπως ἐσύ', δὲν δείχνει τίποτε ἄλλο, παρὰ μόνο ὅτι στ' ἀλήθεια ἔχει περιβληθεῖ σάρκα ποὺ φοβᾶται τὸ θάνατο. Γιατὶ τὸ νὰ φοβᾶται τὸ θάνατο καὶ νὰ ὑποχωρεῖ καὶ νὰ ἀγωνιᾶ, εἶναι δικά της γνωρίσματα. Ἄλλοτε λοιπὸν τὴν ἀφήνει

---

[15] Ματθ. 26, 39.

[16] Ἰω. 10, 30.

τῆς οἰκείας ἐνεργείας, ἵνα, αὐτῆς δείξας τὴν ἀσθένειαν, πιστώσηται αὐτῆς καὶ τὴν φύσιν· νῦν δὲ αὐτὴν ἀποκρύπτει, ἵνα μάθῃς ὅτι οὐ ψιλὸς ἄνθρωπος ἦν. Ὥσπερ γὰρ εἰ διὰ παντὸς τὰ ἀνθρώπινα ἐδείκνυτο, τοῦτο ἂν ἐνομίσθη, οὕτως εἰ διὰ παντὸς τὰ τῆς θεότητος ἐπετέλει, ἠπιστήθη ἂν ὁ τῆς οἰκονομίας λόγος. Διὰ τοῦτο καὶ ποικίλλει καὶ ἀναμίγνυσι καὶ τὰ ῥήματα καὶ τὰ πράγματα, ἵνα μήτε τῇ Παύλου Σαμωσατέως, μήτε τῇ Μαρκίωνος καὶ Μανιχαίου νόσῳ καὶ μανίᾳ παράσχῃ πρόφασιν. Διὰ τοῦτο καὶ προλέγει τὸ ἐσόμενον ὡς Θεός, καὶ ἀναδύεται πάλιν ὡς ἄνθρωπος».

Τί δὲ καὶ ὁ τῆς Ἀλεξανδρέων καθηγητὴς Κύριλλος ἐν τῷ εἰκοστῷ τετάρτῳ τοῦ Θησαυροῦ κεφαλαίῳ παιδεύει, σαφῶς ἐπακούσωμεν· «Ὅταν οὖν φαίνεται δειλιῶν τὸν θάνατον καὶ λέγων, 'Εἰ δυνατόν, παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο', ἐννόει πάλιν ὅτι δειλιῶσα τὸν θάνατον ἡ σάρξ, ἐδιδάσκετο φορουμένη ὑπὸ τοῦ Θεοῦ Λόγου μηκέτι τοῦτο πάσχειν· ἔλεγε γὰρ πρὸς τὸν Πατέρα· 'Οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς σύ'. Οὐκ ἐφοβεῖτο μὲν γὰρ καθὸ Λόγος ἐστὶ καὶ Θεὸς τὸν θάνατον αὐτός, ἀλλ' εἰς τέλος διεξάγειν οἰκονομίαν ἠπείγετο. Τοῦτο γάρ ἐστι τὸ θέλημα τοῦ Πατρός. Ἔχει δὲ καὶ τὸ μὴ θέλειν ἀποθανεῖν, διὰ τὸ παραιτεῖσθαι τὴν σάρκα τὸν θάνατον φυσικῶς». Οὗτος δὲ τὸν μέγαν εὐαγγελιστὴν Ἰωάννην ὑπομνηματίζων φησίν, «Ὁ αὐτὸς τὸν ἐπὶ τούτῳ λόγον ἐποιήσατο ὁ Χριστός, διδάσκων, ὅτι τὸ ὑπὲρ πάντων τεθνᾶναι θελητὸν μὲν ἔχει, διὰ τὸ βεβουλῆσθαι τὴν θείαν φύσιν, ἀνεθέλητον δέ, διὰ τὰ ἐπὶ τῷ σταυρῷ πάθη. Καὶ τὸ ὅσον ἧκεν εἰς τὴν σάρκα παραιτουμένην τὸν θάνατον, τὰ τοιαῦτά φησιν».

Ὁ δὲ Γαβαλῶν ἐπισκοπήσας Σευηριανὸς ὁ θεσπέσιος, εἰς τό, «Πάτερ, παρελθέτω τὸ ποτήριον τοῦτο ἀπ' ἐμοῦ», καὶ εἰς τό, «Πάτερ, σῶσόν με ἀπὸ τῆς ὥρας ταύτης». «Προλαβὼν ὁ Κύ-

ἔρημη καὶ γυμνὴ ἀπὸ τὴν ἴδια της τὴν ἐνέργεια, γιὰ νὰ βεβαιώσει καὶ τὴ φύση της δείχνοντας τὴν ἀσθένειά της, καὶ ἄλλοτε τὴν ἀποκρύπτει, γιὰ νὰ μάθει ὅτι δὲν ἦταν ἁπλῶς καὶ μόνον ἄνθρωπος. Ὅπως δηλαδή, ἂν ἐκδήλωνε πάντοτε τὰ ἀνθρώπινα στοιχεῖα, θὰ νομιζόταν ἄνθρωπος, ἔτσι κι ἂν πάντοτε ἐπιτελοῦσε ἔργα τῆς θεότητας, δὲν θὰ γινόταν πιστευτὸς ὁ λόγος τῆς οἰκονομίας. Γι' αὐτὸ καὶ ποικίλλει καὶ ἀναμιγνύει καὶ τὴ λέξη καὶ τὰ πράγματα, γιὰ νὰ μὴ δώσει πρόφαση στὴ νόσο καὶ τὴ μανία οὔτε τοῦ Παύλου τοῦ Σαμοσατέα, οὔτε τοῦ Μαρκίωνα καὶ τοῦ Μανιχαίου. Γι αὐτὸ ὡς Θεὸς καὶ προλέγει ἐκεῖνο ποὺ θὰ συμβεῖ, καὶ πάλι ὡς ἄνθρωπος τὸ ἀρνεῖται».

Ἀλλὰ τί μᾶς διδάσκει καὶ ὁ καθηγητὴς τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἀλιξανδρέων Κύριλλος στὸ εἰκοστὸ τέταρτο κεφάλαιο τοῦ *Θησαυροῦ* του, ἂς τὸ ἀκούσομε καθαρά. «Ὅταν λοιπὸν φαίνεται ὅτι δειλιάζει μπροστὰ στὸ θάνατο καὶ λέγει, "Ἂν εἶναι δυνατὸν ἂς περάσει ἀπὸ ἐμένα τὸ ποτήρι αὐτὸ χωρὶς νὰ τὸ γευθῶ', νὰ ἐννοεῖς πάλι ὅτι, δειλιάζοντας ἡ σάρκα τὸν θάνατο, διδασκόταν, ἐμφορημένη ἀπὸ τὸ Θεὸ Λόγο, νὰ μὴν τὸ παθαίνει πιὰ αὐτό. Γιατὶ ἔλεγε πρὸς τὸν Πατέρα, "Ὄχι ὅπως θέλω ἐγώ, ἀλλὰ ὅπως ἐσύ'. Δὲν φοβόταν δηλαδή, ἐπειδὴ εἶναι Λόγος καὶ Θεός, τὸ θάνατο, ἀλλὰ βιαζόταν νὰ ἐκτελέσει τὴν οἰκονομία ὡς τὸ τέλος. Γιατὶ αὐτὸ εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Πατέρα. Ἔχει ὅμως καὶ τὴν ἐπιθυμία νὰ μὴν πεθάνει, ἐπειδὴ ἡ σάρκα ἀπὸ τὴ φύση της ἀποφεύγει τὸ θάνατο». Ὁ Κύριλλος πάλι ὑπομνηματίζοντας τὸν Εὐαγγελιστὴ Ἰωάννη λέγει· «Ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς ἔκανε τὸ λόγο γι' αὐτὸ τὸ θέμα διδάσκοντας, ὅτι τὸ νὰ πεθάνει γιὰ χάρη ὅλων ὑπάρχει μέσα στὴ θέλησή του, ἐπειδὴ τὸ θέλησε ἡ θεία του φύση. Δὲν περιέχεται στὴ θέλησή του νὰ δεχθεῖ τὰ πάθη πάνω στὸ σταυρό. Τέτοια λέγει καὶ σχετικὰ μὲ τὴ σάρκα ποὺ θέλει ν' ἀποφύγει τὸ θάνατο».

Καὶ ἐκεῖνος ποὺ χρημάτισε ἐπίσκοπος τῶν Γαβάλων, ὁ θεσπέσιος Σεβηριανός, στὸ «Πατέρα μου, ἂς περάσει αὐτὸ τὸ ποτήρι ἀπὸ ἐμένα χωρὶς νὰ τὸ γευθῶ»[17], καὶ στό, «Πατέρα μου, σῶσε με ριος ἐμφράττει τῶν αἱρετικῶν τὰ στόματα, ἵνα δείξῃ ὅτι πολυπαθὲς τοῦτο ἐνεδύσατο σῶμα, τὸ ἀγωνιῶν τὸν θάνατον, τὸ τρέμον τοῦ θανάτου τὴν βίαν, τὸ λυπούμενον καὶ ταραττόμενον πρὸς τὸ τοῦ βίου τέλος. Λέγει· 'Νῦν ἡ ψυχή μου τετάρακται. Περίλυπός ἐστι ἡ ψυχή μου ἕως θανάτου'· οὐχ ἡ Θεότης μου· ἀπαθὲς γὰρ τὸ Θεῖον καὶ ἀτάρακτον καὶ ἀδειλίατον. 'Τὸ γὰρ πνεῦμα', φησὶν ὁ Κύριος, 'πρόθυμον, ἡ δὲ σὰρξ ἀσθενής'. Ὥστε δύο θελήματα ἐμφαίνει· τὸ μὲν θεῖον, τὸ δὲ ἀνθρώπινον».

---

[17] Ἰω. 12,27.

Ἀλλ' οἶμαι ἱκανῶς δεδεῖχθαι τοῖς θεοφόροις τὸν περί τε δυάδος θελημάτων τοῦ αὐτοῦ λόγον, καὶ ἄλλου καὶ ἄλλου, καὶ θείου καὶ ἀνθρωπίνου θελήματος, καὶ τοῦ θελητὸν εἶναι τὸ ἀνεθέλητον τῷ Σωτῆρι τὸν θάνατον· τὸ μὲν διὰ τὸ ὅπερ ἦν ἀπ' ἀρχῆς, τὸ δὲ διὰ τὸ ὅπερ ὕστερον γέγονε. Ἀρκτέον δῆτα καὶ τοῦ περὶ διαφορᾶς ἐνεργειῶν καὶ δυάδος λόγου, κατὰ τάξιν ἡμῖν ταῖς τῶν θεηγόρων καὶ τοῦτον ἐπισφραγίζουσι μαρτυρίαις Πατέρων. Αὐτίκα γοῦν ὁ μέγας ὁμολογητὴς καὶ διδάσκαλος Ἀμβρόσιος, ὁ Μεδιολάνων ἀρχιεπίσκοπος, ἐν τῷ πρὸς Γρατιανὸν δευτέρῳ λόγῳ, τάδε διέξεισιν· «Ἴσος οὖν ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ μορφῇ, ἐλάττων δὲ ὁ αὐτὸς ἐν τῇ προσλήψει τῆς σαρκὸς καὶ τῷ τοῦ ἀνθρώπου πάθει. Ποίῳ γὰρ τρόπῳ δύναται ἡ αὐτὴ ἐλάττω εἶναι καὶ ἴση φύσις; Πῶς δέ, εἰ ἐλάττων ἐστίν, ἡ αὐτὴ ὁμοίως ποιεῖ ἅπερ ὁ Πατὴρ ποιεῖ; Ποίῳ γὰρ τρόπῳ ἡ αὐτὴ ἐνέργεια ἐκ διαφόρου ἐστὶν οὐσίας; Μὴ γὰρ οὕτω δύναται ἡ ἐλάττων, ὥσπερ ἡ μείζων ἐνεργεῖν; ἢ δύναται μία ἐνέργεια εἶναι, ὅπου διάφορός ἐστιν οὐσία;».

Καὶ μὴν ὁ τῆς Ἱεροσολυμιτῶν ἱεράρχης Κύριλλος ὁ ἀοίδιμος, ἐν τῷ εἰς τὸ εὐαγγελικὸν ρητὸν λόγῳ ἔνθα ὁ Κύριος τὸ ὕδωρ οἶνον ἐποίησεν, οὗ ἡ ἀρχή· «Θαῦμα καὶ τοῦτο θαῦμα ἐγενήθη. Ἐθαυματούργησεν· ἔδειξεν τὴν διπλῆν ἐνέργειαν, πάσχων ἀπὸ αὐτὴ τὴν ὥρα»[18], λέγει· «Προλαβαίνει ὁ Κύριος καὶ κλείνει τὰ στόματα τῶν αἱρετικῶν, γιὰ νὰ δείξει ὅτι τὸ πολυπόθητο αὐτὸ σῶμα ποὺ ντύθηκε, ποὺ ἀγωνιᾶ μπροστὰ στὸ θάνατο, ποὺ τρέμει τὴ βία τοῦ θανάτου, ποὺ λυπᾶται καὶ ταράζεται ἀπὸ τὸ τέλος τοῦ βίου. Λέγει· Ἱ'Τώρα εἶναι ταραγμένη ἡ ψυχή μου'[19]. 'Εἶναι περίλυπη ἡ ψυχή μου μέχρι θανάτου'»[20]. Ὄχι ἡ θεότης μου, γιατὶ τὸ θεῖο εἶναι ἀπαθές, δὲν ταράζεται, οὔτε δειλιάζει. Γιατὶ λέγει ὁ Κύριος, 'Τὸ πνεῦμα εἶναι πρόθυμο, ἀλλὰ ἡ σάρκα εἶναι ἀδύναμη'[21]. Ὥστε φανερώνει δύο θελήματα, τὸ ἕνα θεῖο καὶ τὸ ἄλλο ἀνθρώπινο».

Ἀλλὰ νομίζω ἔγινε φανερὴ ἱκανοποιητικὰ ἀπὸ τοὺς θεοφόρους Πατέρες ἡ διδασκαλία γιὰ τὰ δύο θελήματα τοῦ ἰδίου, ἄλλο τὸ ἕνα καὶ διάφορο τὸ ἄλλο, τὸ θεῖο καὶ τὸ ἀνθρώπινο θέλημα, καὶ ὅτι ὁ Σωτήρας καὶ θέλει καὶ δὲν θέλει τὸ θάνατο· τὸ ἕνα, γιατὶ ἔτσι ἦταν ἀπὸ τὴν ἀρχή, καὶ τὸ ἄλλο, γι' αὐτὸ ποὺ ἔγινε ἔπειτα. Πρέπει λοιπὸν ν' ἀρχίσομε καὶ τὸ λόγο γιὰ τὴ διαφορὰ τῶν ἐνεργειῶν καὶ γιὰ τὴ δυάδα, ἐπισφραγίζοντας καὶ αὐτὸν κατὰ σειρὰ μὲ τὶς μαρτυρίες τῶν θεηγόρων Πατέρων. Εὐθὺς λοιπὸν ὁ μέγας ὁμολογητὴς καὶ δάσκαλος Ἀμβρόσιος, ὁ ἀρχιεπίσκοπος Μεδιολάνων, στὸ δεύτερο λόγο του πρὸς τὸν Γρατιανὸ ἀναφέρει τὰ ἀκόλουθα· «Ἴσος λοιπὸν μὲ τὴ μορφὴ τοῦ Θεοῦ, μικρότερος ὅμως ὁ ἴδιος ὡς πρὸς τὴν πρόσληψη τῆς σάρκας καὶ τὸ πάθος τοῦ ἀνθρώπου. Γιατὶ μὲ ποιό τρόπο μπορεῖ ἡ ἴδια φύση νὰ εἶναι ἴση καὶ μικρότερη; Καὶ πῶς, ἂν εἶναι μικρότερη, ἡ ἴδια κάνει μὲ ὅμοιο τρόπο ὅσα κάνει ὁ Πατέρας; Μὲ ποιό τρόπο ἡ ἴδια ἐνέργεια προέρχεται ἀπὸ διαφορετικὴ οὐσία; Μήπως δηλαδὴ ἡ μικρότερη φύση μπορεῖ νὰ ἐνεργεῖ ἔτσι, ὅπως ἡ μεγαλύτερη; Ἢ μπορεῖ νὰ ὑπάρχει μία ἐνέργεια μόνο, ὅπου ὑπάρχει διαφορετικὴ οὐσία;»,

Ἀλλὰ καὶ ὁ ἱεράρχης τῆς ἐκκλησίας τῶν Ἱεροσολυμιτῶν, ὁ ἀοίδιμος Κύριλλος, στὸ λόγο γιὰ τὴν εὐαγγελικὴ διήγηση, ὅπου ὁ Κύριος ἔκανε τὸ νερὸ κρασί, τοῦ ὁποίου ἡ ἀρχὴ εἶναι, «Θαῦμα, θαῦμα ἔγινε κι αὐτό. Θαυματούργησε· ἔδειξε τὴ διπλῆ ἐνέργεια, ὁ ἴδιος πάσχοντας σὰν ἄνθρωπος κι ἐνεργώντας ὡς Θεός. Γιατὶ δὲν

---

[18] Ἑβρ. 2,15.
[19] Ἰω. 12,27.
[20] Ματθ. 26,28.
[21] Ματθ. 16,41.

μὲν ὡς ἄνθρωπος, ἐνεργῶν δὲ ὡς Θεὸς ὁ αὐτός· οὐ γὰρ ἄλλος καὶ ἄλλος, εἰ καὶ ἄλλως καὶ ἄλλως».

Οὕτω δὲ καὶ ὁ τῆς μεγάλης Ρωμαίων ἔξαρχος Ἐκκλησίας Λέων ὁ παναλκὴς καὶ πανίερος, ἐν τῷ πρὸς τὸν ἐν ἁγίοις Φλαβιανὸν κατὰ Νεστορίου καὶ Εὐτυχοῦς τῶν δυσωνύμων δογματικῷ τόμῳ· «Ἐνεργεῖ γὰρ ἐν ἑκατέρᾳ μορφῇ μετὰ τῆς θατέρου κοινωνίας, ὅπερ ἴδιον ἔσχηκε· τοῦ μὲν Λόγου κατεργαζομένου τοῦθ' ὅπερ ἐστὶ τοῦ Λόγου, τοῦ δὲ σώματος ἐκτελοῦντος ἅπερ ἐστὶ τοῦ σώματος, καὶ τὸ μὲν αὐτῶν διαλάμπει τοῖς θαύμασι, τὸ δὲ ταῖς ὕβρεσιν ὑποπέπτωκεν».

Ὁ δὲ τὸ στόμα χρυσοῦν, μᾶλλον δὲ Χριστοῦ κεκτημένος Ἰωάννης, ἐν τῷ λόγῳ εἰς τὴν Χήραν, τὴν τὰ δύο λεπτὰ προσενέγκασαν ἐν τῷ Γαζοφυλακίῳ, οὗ ἡ ἀρχή· «Ἁπλῆ μὲν ἡ τῆς νηστείας προσηγορία. Καὶ ἐν μὲν τοῖς ἄλλοις τῶν συναφθεισῶν φύσεων διάφορος ἡ ἐνέργεια τῆς ἀνθρωπότητος, καὶ τῆς θεότητος διάφορος ἡ ἰσχύς. Οἷόν τι λέγω· Κάτω κοπιᾷ, καὶ ἄνω συγκροτεῖ τὰ στοιχεῖα· κάτω πεινᾷ, καὶ ἄνωθεν ὑετοὺς χορηγεῖ. Κάτω δειλιᾷ, καὶ ἄνω βροντᾷ. Κάτω δικαστηρίῳ παρέστηκε, και ἄνωθεν ἑαυτὸν θεωρεῖ. Περὶ δὲ τὴν ἐλεημοσύνην, συντρέχει τὸ τῆς διπλῆς ἐνεργείας. Ὁ γὰρ ἄνωθεν ἐκ τῶν Χερουβὶμ βραβεύων τοῖς ἐλεήμοσιν, οὗτος πρὸ τοῦ Γαζοφυλακίου καθήμενος δοκιμάζει τοὺς φιλανθρώπους». Ὁ δὲ αὐτὸς ἐν τῷ εἰς Θωμᾶν τὸν ἀπόστολον κατὰ Ἀρειανῶν λόγῳ· «Ταῦτα ἀκούσας, ἐκάθαρα τὴν ψυχὴν ἀπιστίας· ἀπεδυσάμην τὴν ἀμφίβολον γνώμην, ἀνέλαβον τὸ πεπεισμένον, ἡψάμην τοῦ σώματος χαίρων καὶ τρέμων. Ἐξήπλωσα μετὰ τῶν δακτύλων καὶ τῆς ψυχῆς ὄμμα, καὶ δύο λοιπὸν ἐνεργειῶν ᾐσθόμην».

Ἀλλὰ δὴ καὶ ὁ σοφώτατος Κύριλλος ὁ τῆς Ἀλεξανδρέων πρόεδρος, ἐν τῷ τριακοστῷ δευτέρῳ τοῦ Θησαυροῦ κεφαλαίῳ· «Οὐ γὰρ δή που μίαν εἶναι φυσικὴν τὴν ἐνέργειαν δώσομεν Θεοῦ καὶ ποιήματος, ἵνα μήτε τὸ ποιηθὲν εἰς τὴν θείαν ἀνάγωμεν οὐσίαν, μήτε μὴν τῆς θείας φύσεως τὸ ἐξαίρετον εἰς τὸν τοῖς γενητοῖς πρέποντα κατάγωμεν τόπον. Ὧν γὰρ ἡ ἐνέργεια καὶ ἡ δύνα-

ἦταν ἄλλος ὁ ἕνας καὶ ἄλλος ὁ ἄλλος, ἂν καὶ βέβαια ἐνεργοῦσε διαφορετικά».

Ἔτσι καὶ ὁ ἀρχηγὸς τῆς μεγάλης ἐκκλησίας τῶν Ρωμαίων, ὁ Λέων ὁ πανίσχυρος καὶ πανίερος, στὸν δογματικὸ τόμο πρὸς τὸν ἅγιο Φλαβιανὸ κατὰ τοῦ Νεστορίου καὶ τοῦ Εὐτυχοῦς, τῶν δυσσεβῶν, γράφει· «Γιατί ἐνεργεῖ καὶ μὲ τὴ μία καὶ τὴν ἄλλη μορφή του κοινωνώντας καὶ τὸ ἕνα καὶ τὸ ἄλλο ποὺ ἔχει ὡς γνωρίσματά τους. Ὁ Λόγος πραγματοποιεῖ ὅ,τι εἶναι τοῦ Λόγου, ἐνῶ τὸ σῶμα ἐκτελεῖ ὅσα εἶναι τοῦ σώματος. Καὶ τὸ ἕνα ἀπὸ αὐτὰ θριαμβεύει μὲ τὰ θαύματα, ἐνῶ τὸ ἄλλο λυγίζει ἀπὸ τὶς ὕβρεις.

Καὶ ὁ Ἰωάννης, τὸ στόμα τὸ χρυσό, ἢ καλύτερα τὸ ἀπόκτημα τοῦ Χριστοῦ, στὸ λόγο πρὸς τὴ χήρα, ποὺ πρόσφερε στὸ ταμεῖο τὰ δύο λεπτὰ καὶ ποὺ ἀρχίζει ἔτσι· «Ἁπλὸ εἶναι τῆς νηστείας τὸ ὄνομα. Καὶ ὡς πρὸς τὰ ἄλλα στοιχεῖα τῶν φύσεων ποὺ ἑνώθηκαν εἶναι διαφορετικὴ ἡ ἐνέργεια τῆς ἀνθρωπότητας καὶ διαφορετικὴ ἡ ἰσχὺς τῆς θεότητας. Ἐννοῶ τὸ ἑξῆς μ' αὐτὸ ποὺ λέγω· Κάτω κοπιάζει καὶ ἄνω συγκρατεῖ τὰ στοιχεῖα. Κάτω πεινᾶ, καὶ ἄνω χορηγεῖ τὴ βροχή. Κάτω δειλιάζει, καὶ ἄνω βροντᾶ. Κάτω στέκεται μπροστὰ στὸ δικαστήριο, καὶ ἀπὸ ψηλὰ παρατηρεῖ τὸν ἑαυτό του. Σχετικὰ μὲ τὴν ἐλεημοσύνη συντρέχει ἡ διπλῆ ἐνέργεια. Αὐτὸς δηλαδὴ ποὺ πάνω ἀπὸ ἀπὸ τὰ χερουβὶμ βραβεύει τοὺς ἐλεήμονες, αὐτὸς μπροστὰ στὸ ταμεῖο καθισμένος ἐλέγχει τοὺς φιλάνθρωπους». Ὁ ἴδιος στὸν λόγο του στὸν Θωμᾶ τὸν ἀπόστολο λέγει κατὰ τῶν Ἀρειανῶν· «Ὅταν τ' ἄκουσα αὐτὰ καθάρισα τὴν ψυχή μου ἀπὸ τὴν ἀπιστία. Ἀπέβαλα τὴ δύσπιστη γνώμη, καὶ δέχθηκα τὴν πίστη, ἄγγιξα τὸ σῶμα μὲ χαρὰ καὶ τρόμο. Μαζὶ μὲ τὰ δάχτυλα ἅπλωσα καὶ τὸ βλέμμα τῆς ψυχῆς καὶ ἔνιωσα τότε δύο ἐνέργειες».

Ἀλλὰ καὶ ὁ σοφώτατος Κύριλλος, ὁ προκαθήμενος τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἀλεξανδρέων, λέγει στὸ τριακοστὸ δεύτερο κεφάλαιο τοῦ *Θησαυροῦ* «Δὲν θὰ δεχθοῦμε βέβαια ὅτι εἶναι μία ἡ φυσικὴ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ δημιουργήματος, γιὰ νὰ μὴν ἀνεβάσομε οὔτε τὸ πλάσμα στὴ θεία οὐσία, οὔτε νὰ κατεβάσομε τὸ ἐξαιρετικὸ τῆς θείας φύσης στὸν τόπο ποὺ ἁρμόζει στὰ δημιουργήματα.

μις ἀπαραλλάκτως μία, τούτοις ἀνάγκη καὶ τὴν τοῦ γένους ἑνότητα σώζεσθαι».

Ταῦτα μὲν οἶδε διαπρυσίως οἱ τῆς εὐσεβείας Πατέρες, οὓς ἐκ πολλῶν ἢ ἀπείρων, καὶ παντὸς οἷον, γραφικῶς εἰπεῖν, τοῦ τῶν μαρτύρων νέφους, κατ' ἐπιδρομήν, τὸν τοῦ γράμματος περιστελλόμενοι προκεκομίκαμεν ὄγκον, εἰς ἐναργεστάτην ἀπόδειξιν τῆς αὐτῶν περὶ τοῦ παντὸς Σωτῆρος ἀληθογνωσίας Χριστοῦ, καθ' ἣν ὁρμηθέντες, ταῖς ἁγίαις Ἐκκλησίαις πνευματοκινήτως παρέδωκαν δύο καθάπερ τοῦ αὐτοῦ καὶ ἑνὸς τὰς φύσεις, οὕτως ἰσαρίθμους ταῖς φύσεσι, τά τε τοῦ αὐτοῦ θελήματα καὶ τὰς ἐνεργείας πρεσβεύειν, καὶ ἄλλην καὶ ἄλλην, καὶ θείαν καὶ ἀνθρωπίνην θέλησιν καὶ ἐνέργειαν, εἰς δήλωσιν τῶν ἐξ ὧν, ἐν οἷς τε καὶ ἅπερ ἐστὶν ὁ αὐτὸς οὐσιώδους διαφορᾶς, τήν τε φαντασίαν ὁμοῦ καὶ τὴν σύγχυσιν, καὶ σὺν ταύταις παντελῶς τὴν διαίρεσιν ἀποσκευαζομένης, ὡς ἑνὶ καὶ τῷ αὐτῷ δι' ἡμᾶς σαρκωθέντι Θεῷ Λόγῳ, ἐξ ὧν ἐστι πραγματικῶς καὶ ἀνεπιθολώτως γνωριζούσης [γνωριζομένης] καθ' ἕνωσιν τὴν ἀδιάσπαστον. Διαφορᾶς γὰρ οὐσιώδους ἐπὶ τῆς καθ' ὑπόστασιν ἄκρας ἑνώσεως ἀσυγχύτως οὐ γνωριζομένης, αὐτῶν τε τῶν ἡνωμένων καὶ τῶν προσόντων αὐτῷ φυσικῶς, οὐδὲ τῆς ἑνώσεως ἀσυγχύτως γνωρισθήσεται λόγος.

Οἱ δὲ τῆς ἐναντίας καὶ ἀντιπάλου μοίρας τὸ ἔμπαλιν. Ἀπολινάριος μὲν γὰρ ὁ δυσσεβὴς οὕτω φησὶν ἐν τῷ ἐπιγεγραμμένῳ αὐτῷ λόγῳ· «Ἀπόδειξις περὶ τῆς θείας σαρκώσεως τῆς καθ' ὁμοίωσιν ἀνθρώπου, καὶ οὐ μνημονεύουσιν ὅτι τὸ θέλημα τοῦτο ἴδιον εἴρηται, οὐκ ἀνθρώπου τοῦ ἐκ γῆς, καθὼς αὐτοὶ νομίζουσιν, ἀλλὰ Θεοῦ τοῦ καταβάντος ἐξ οὐρανοῦ». Ὁ δὲ αὐτὸς πάλιν ἀβέλτερος, ἐν τῷ ἐπιγεγραμμένῳ, «Αὐτὴν ἐπιφάνειαν τὴν ἔνσαρκον τοῦ Θεοῦ. Εἷς γὰρ ὁ Χριστὸς θεϊκῷ θελήματι μόνῳ κι-

Γιατί, ὅποιων ἡ ἐνέργεια καὶ ἡ δύναμη εἶναι ἀμετάβλητα μία, σ' αὐτὰ εἶναι ἀνάγκη νὰ διασώζεται καὶ ἡ ἑνότητα τοῦ γένους».

Αὐτὰ διακήρυξαν μεγαλόφωνα οἱ παραπάνω Πατέρες τῆς εὐσέβειας, τοὺς ὁποίους ἀπὸ τοὺς πολλοὺς καὶ ἄπειρους ἄλλους καὶ ἀπὸ ὅλο, θὰ λέγαμε μὲ τὸν τρόπο τῆς Γραφῆς, «τὸ νέφος τῶν μαρτύρων»[22] μὲ συντομία προσκομίσαμε, περιορίζοντας τὸν ὄγκο τῶν γραπτῶν, γιὰ νὰ γίνει καταφάνερη ἡ ἀπόδειξη τῆς ἀληθινῆς γνώσης τους γιὰ τὸν Σωτήρα τῶν ὅλων Χριστό. Ξεκινώντας αὐτοὶ ἀπὸ αὐτὴν καὶ ἐμπνευσμένοι ἀπὸ τὸ Πνεῦμα, παρέδωσαν στὶς ἐκκλησίες νὰ πρεσβεύουν ὅτι, ὅπως εἶναι δύο οἱ φύσεις τοῦ ἰδίου καὶ ἑνός, ἔτσι ἰσάριθμα μὲ τὶς φύσεις εἶναι τοῦ ἰδίου τὰ θελήματα καὶ οἱ ἐνέργειες, καὶ διαφορετικὴ τὴ μία ἀπὸ τὴν ἄλλη, καὶ θεία καὶ ἀνθρώπινη θέληση καὶ ἐνέργεια, γιὰ νὰ δηλωθεῖ ἡ διαφορὰ ὡς πρὸς τὴν οὐσία τῶν στοιχείων ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀποτελεῖται καὶ συνίσταται καὶ τὰ ὁποῖα ὁ ἴδιος εἶναι, καὶ ἡ ὁποία διαφορὰ καὶ τὴν κατὰ φαντασία μορφὴ καὶ συγχρόνως καὶ τὴ σύγχυση ἀπορρίπτει καὶ μαζὶ μ' αὐτὲς ἐντελῶς καὶ τὴ διαίρεση, ἀναγνωρίζοντας στὸν ἕνα καὶ τὸν ἴδιο Θεὸ Λόγο, ποὺ γιὰ χάρη μας σαρκώθηκε, τὰ στοιχεῖα ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀποτελεῖται πραγματικὰ καὶ ἀθόλωτα σὲ ἀδιάσπαστη ἕνωση. Γιατί, ἂν δὲν ἀναγνωρίζεται διαφορὰ στὴν οὐσία ἐπάνω, στὴν τέλεια ὑποστατικὴ καὶ χωρὶς σύγχυση ἕνωση, τῶν ἴδιων τῶν μερῶν ποὺ ἑνώθηκαν καὶ τῶν φυσικῶν γνωρισμάτων του, δὲν θὰ ἀναγνωρισθεῖ ἀσύγχυτα οὔτε ὁ λόγος τῆς ἕνωσης.

Τὰ ἀντίθετα πρεσβεύουν ὅσοι ἀνήκουν στὴν ἀντίθετη καὶ ἀντίπαλη μερίδα. Ὁ ἀσεβὴς δηλαδὴ Ἀπολινάριος λέγει τὰ ἀκόλουθα στὸ λόγο του ποὺ ἐπιγράφεται «Ἀπόδειξη περὶ τῆς θείας σάρκωσης κατὰ τὸ πρότυπο τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ δὲν μνημονεύουν ὅτι τὸ θέλημα αὐτὸ ἀναφέρεται ὡς ἴδιο γνώρισμα, ὄχι τοῦ ἀνθρώπου ἀπὸ τὴ γῆ, ὅπως αὐτοὶ νομίζουν, ἀλλὰ τοῦ Θεοῦ ποὺ κατέβηκε ἀπὸ τὸν οὐρανό». Ὁ ἴδιος πάλι ἀνόητος στὸ βιβλίο του ποὺ ἐπιγράφεται, Τὴν ἴδια τὴν ἔνσαρκη φανέρωση τοῦ Θεοῦ, λέγει· «Ἕνας, δηλαδὴ ὁ Χριστός, κινούμενος μόνο ἀπὸ τὸ θεϊκὸ θέλημα,

---

[22] Ἑβρ. 12,1.

νούμενος, καθὸ καὶ μίαν οἴδαμεν αὐτοῦ τὴν ἐνέργειαν, ἐν διαφόροις θαύμασι καὶ παθήμασι τῆς μιᾶς αὐτοῦ φύσεως προϊοῦσαν. Θεὸς γὰρ ἔνσαρκός ἐστι καὶ πιστεύεται»· καὶ μετὰ βραχέα· Καὶ τό· «Πάτερ, εἰ δυνατόν, ἀπελθέτω τὸ ποτήριον τοῦτο ἀπ' ἐμοῦ, πλὴν μὴ τὸ ἐμόν, ἀλλὰ τὸ σὸν θέλημα γενέσθω», οὐκ ἄλλου καὶ ἄλλου θελήματος ἔμφασιν ἔχει, μὴ συμβαινόντων ἀλλήλοις, ἀλλ' ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ, θεϊκῶς μὲν ἐνεργουμένου, οἰκονομικῶς δὲ παραιτουμένου τὸν θάνατον, ἐπεὶ Θεὸς ἦν σαρκοφόρος ὁ τοῦτο λέγων, μηδεμίαν ἐν τῷ θέλειν ἔχων διαφοράν».

Ὁ δὲ ἐκείνου τῆς ἀσεβείας μαθητὴς καὶ διάδοχος καὶ φερωνύμως τῷ τῆς ἀληθείας λόγῳ πολέμιος, Πολέμων ὁ αἱρετικός, ἐν τῷ πρὸς τοὺς ἁγίους Πατέρας Ἀντιρρητικῷ, τάδε δυστρόφως φησίν· «Ὁ Λόγος γὰρ Θεὸς ἦν ὁ Χριστός, καὶ τελειότητι σαρκὸς ἑνωθεὶς καὶ γενόμενος ἄνθρωπος οὐ τὸν τρεπτὸν νοῦν ἑαυτῷ καταμίξας, θελήματι φυσικῷ ἐπὶ τἀναντία κινούμενον, ἑαυτῷ δὲ μᾶλλον γενόμενος νοῦς, ἀτρέπτῳ θελήματι θεϊκῷ πάντα πεποίηκεν. Ἀλλ' οὐ τὸ μὲν θεῖον, τὸ δὲ θεωθέν, κατὰ τὸν Καππαδόκην Γρηγόριον, ἐπεὶ τρεπτόν. Τὸ γὰρ θεωθῆναι δυνηθέν, καὶ γεωθῆναι πάντως ἠδύνατο, κατὰ τὸν πρῶτον Ἀδάμ». Καὶ ἐν ἕκτῃ τῶν πρὸς τὸν Τιμόθεον αὐτῷ γεγραμμένων ἐπιστολῇ τὸν αὐτῷ συνεργάτην καὶ τῆς ἀσεβείας συλλήπτορα πονηρόν· «Ὁ δύο θελήματα λέγων Χριστοῦ, κατὰ τοὺς πάλαι καὶ νῦν φησαμένους, ἢ τὸν ἕνα δύο τινὰς εἰσάγει Χριστούς, ἀλήλων οὐ φύσει μόνον, ἀλλ' δὴ καὶ ἀπεχθείᾳ διῃρημένους, ἢ τὸν αὐτὸν ἑαυτῷ διδάσκει μαχόμενον. Ἔνθα γὰρ δυάς, πάντως διαίρεσις».

Ἀλλὰ καὶ Θεμίστιος, ὁ τῆς μὲν Σευήρου συμμορίας ὑπασπιστής, τῆς δὲ τῶν Ἀγνοητῶν ἔξαρχος κακοφροσύνης, ἐν κεφαλαίῳ με' τοῦ λόγου δευτέρου τῶν κατὰ τοῦ ἐπιδοθέντος τόμου ἀφοῦ καὶ μία γνωρίζομε τὴν ἐνέργειά του ποὺ προχωρεῖ σὲ διάφορα θαύματα καὶ παθήματα ἀπὸ τὴ μία του φύση. Γιατὶ εἶναι Θεὸς ἔνσαρκος καὶ ἔτσι πιστεύεται». Καὶ λίγο παρακάτω λέγει· «Καὶ τό, 'Πατέρα μου, ἂν εἶναι δυνατό, ἂς φύγει ἀπὸ ἐμένα τὸ ποτήρι αὐτό. Ὅμως ἂς μὴ γίνει τὸ δικό μου, ἀλλὰ τὸ δικό σου θέλημα'[23], δὲν σημαίνει δύο διαφορετικὰ θελήματα, ἀσύμβατα μεταξύ τους, ἀλλὰ ἕνα καὶ τὸ ἴδιο θέλημα ποὺ πραγματοποιεῖται μὲ τρόπο θεϊκό, ἀλλὰ κατ' οἰκονομία ζητεῖ ν' ἀποφύγει τὸ θάνατο, καθόσον αὐτὸς ποὺ ἐκφράζει τὴν εὐχὴ εἶναι Θεὸς μὲ σάρκα, ποὺ στὴ θέλησή του δὲν ὑπάρχει κανένας διχασμός».

Ὁ μαθητὴς πάλι καὶ διάδοχος τῆς ἀσέβειας ἐκείνου καὶ ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ ὄνομά του πολέμιος τοῦ λόγου τῆς ἀλήθειας, ὁ Πολέμων ὁ αἱρετικός, στὸν Ἀντιρρητικό του πρὸς τοὺς ἁγίους Πατέρες γράφει τὰ ἑξῆς συνεστραμμένα· «Ὁ Θεὸς Λόγος ἦταν ὁ Χριστός, κι ἀφοῦ ἑνώθηκε μὲ τὴν τελειότητα τῆς σάρκας κι ἔγινε ἄνθρωπος χωρὶς νὰ ἀναμίξει μὲ τὸν ἑαυτό του τὸν μεταβλητὸ νοῦ, ποὺ μὲ τὸ φυσικὸ θέλημα κινεῖται στ' ἀντίθεται, ἀλλὰ ἀφοῦ μᾶλλον ἔγινε νοῦς γιὰ τὸν ἑαυτό του, δημιούργησε τὰ πάντα μὲ ἀμετάβλητο θεϊκὸ θέλημα. Ὄχι ὅμως τὴ μιὰ φορὰ θέλημα θεῖο καὶ τὴν ἄλλη θεωμένο, σύμφωνα μὲ τὸν Γρηγόριο ἀπὸ τὴν Καππαδοκία, γιατὶ ἔτσι εἶναι μεταβλητό. Γιατὶ αὐτὸ ποὺ μπόρεσε νὰ θεωθεῖ, θὰ μποροῦσε ὁπωσδήποτε νὰ γεωθεῖ, ὅπως ὁ πρῶτος Ἀδάμ». Καὶ στὴν ἕκτη ἀπὸ τὶς ἐπιστολὲς ποὺ ἔγραψε πρὸς τὸν Τιμόθεο, συνεργάτη του καὶ πονηρὸ βοηθό του στὴν ἀσέβεια, γράφει· «Ὅποιος μιλάει γιὰ δύο θελήματα στὸ Χριστό, σύμφωνα μ' αὐτοὺς ποὺ μίλησαν στὸ παρελθὸν καὶ τώρα, ἢ εἰσάγει τὸν ἕνα σὰν δύο Χριστούς, ποὺ εἶναι χωρισμένοι μεταξύ τους ὄχι μόνο ὡς πρὸς τὴ φύση, ἀλλὰ καὶ μὲ μίσος, ἢ διδάσκει ὅτι αὐτὸς μάχεται τὸν ἑαυτό του. Γιατί, ὅπου ὁ ἀριθμὸς δύο, ἐκεῖ ὑπάρχει καὶ διαίρεση».

Ἀλλὰ καὶ ὁ Θεμίστιος, ὁ ὑπερασπιστὴς τῆς συμμορίας τοῦ Σεβήρου καὶ ἔξαρχος τῆς κακοφροσύνης τῶν Ἀγνοητῶν, στὸ κεφάλαιο ΜΕ' τοῦ δευτέρου λόγου ἀπὸ ὅσους ἔγραψε ἐναντίον τοῦ

---

[23] Ματθ. 26, 39.

Θεοδώρᾳ τῇ βασιλίδι παρὰ Θεοδοσίου τοῦ αἱρεσιάρχου, τῶν ἀπ' αὐτοῦ κατανομασθέντων αἱρετικῶν, τάδε θεοστυγῶς· «Οὐ γὰρ ἐπεί τε καὶ ὁ ἱερὸς Ἀθανάσιος δύο θελήματα ἔφη τὸν Χριστὸν δεικνύναι, κατὰ τὸν τοῦ πάθους καιρόν, ἤδη καὶ δύο θελήσεις αὐτῷ περιθήσομεν, καὶ ταύτας μαχομένας ἀλλήλαις, κατὰ τοὺς σοὺς τούτους συλλογισμούς, ἀλλ' εἰσόμεθα εὐσεβῶς τὴν ὡς ἑνὸς μίαν θέλησιν τοῦ Ἐμμανουήλ, πῇ μὲν ἀνθρωπίνως κινεῖσθαι, πῇ δὲ θεοπρεπῶς». Ὁ δ' αὐτὸς πάλιν δυσάντητος αἱρετικός, ἐν κεφαλαίῳ νβ', λόγῳ γ' τῆς κατακολούθου τοῦ συμφυλέτου τῆς αὐτοῦ δυσσεβείας γεγονυίας αὐτῷ πραγματείας· «Μίαν φημὶ τοῦ Ἐμμανουὴλ τὴν γνῶσιν καὶ τὴν ἐνέργειαν, καθὰ καὶ τὴν θέλησιν. Σκόπει οὖν οὕτως· Ὁ ἄτρεπτος, ὡς Θεός, ὁ παντὸς πάθους ἀνώτερος, ἀνθρωποπρεπῶς κινηθεὶς κατὰ τὴν θέλησιν, παραιτεῖται τὸ πάθος, θεοπρεπῶς δὲ πάλιν πρὸς τὸ πάθος ἀναθαρρεῖ, καὶ διὰ σαρκὸς τούτων ἑκάτερον». Καὶ ταῦτα μὲν οἶδε δυστρόπως.

Οἱ δὲ τούτων ἐπίσης καὶ τῆς ἀληθείας ἀντίφρονες, τοὺς τῆς διαιρέσεως λέγω καθηγητάς, πρὸς τὴν ἴσην ἐκείνοις καὶ τὴν αὐτὴν περί τε θελήματος ἑνὸς καὶ μιᾶς ἐνεργείας συνελαυνόμενοι κακοδοξίαν, οἳ καὶ τὴν ἐν σχέσει γνωμικὴν ἐπρέσβευον ἕνωσιν, τάδε περιβομβοῦσι. Θεόδωρος μὲν ὁ κακόφρων καὶ δύσερις, ὁ τὴν Μομψουεστινῶν ληϊσάμενος, ἐν τοῖς εἰς τὰ θαύματα παρεξηγηθεῖσιν αὐτῷ λόγου δευτέρου· «'Θέλω, καθαρίσθητι', πρὸς τὸν λεπρὸν εἰπὼν ὁ Σωτήρ, ἔδειξε μίαν εἶναι τὴν θέλησιν, μίαν τὴν ἐνέργειαν, κατὰ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἐξουσίαν προαγομένην, οὐ λέγω φύσεως, ἀλλ' εὐδοκίας, καθ' ἣν ἡνώθη τῷ Θεῷ Λόγῳ ὁ κατὰ πρόγνωσιν, ἐκ σπέρματος Δαυῒδ ὕστερον γενόμενος ἄνθρωπος, ἐξ αὐτῆς μήτρας τὴν πρὸς αὐτὸν ἐνδιάθετον ἔχων οἰκείωσιν».

Ὁ δὲ τῆς ἐκείνου μανίας ὀπαδὸς καὶ διάδοχος, Νεστόριος ὁ ἀλητήριος, ἐν τῇ λεγομένῃ αὐτῷ ἐμφανεῖ μυήσει λόγου δευτέρου τόμου πού παραδόθηκε στή βασίλισσα Θεοδώρα ἀπό τόν Θεοδόσιο, τόν ἀρχηγό τῶν αἱρετικῶν πού πῆραν τό ὄνομά τους ἀπό ἐκεῖνον, γράφει τά ἑξῆς ἐχθρικά πρός τό Θεό· «Ὄχι βέβαια, ἐπειδή καί ὁ ἱερός Ἀθανάσιος εἶπε ὅτι ὁ Χριστός παρουσιάζει δύο θελήματα ἀντιμετωπίζοντας τό πάθος, θά τοῦ ἀποδώσομε ἀμέσως καί δύο θελήσεις καί μάλιστα πού μάχονται ἡ μία τήν ἄλλη, σύμφωνα μέ αὐτούς τούς συλλογισμούς σου, ἀλλά θά ἀναγνωρίσομε μέ εὐσέβεια τοῦ ἑνός Ἐμμανουήλ τή μία θέληση, πού ἐκδηλώνεται ἄλλοτε ἀνθρώπινα καί ἄλλοτε θεϊκά». Ὁ ἴδιος πάλι δυσαπόκρουστος αἱρετικός στό κεφάλαιο ΝΒ' τοῦ Γ' λόγου τῆς πραγματείας του πού ἀκολουθεῖ πιστά τήν ἀσέβεια τοῦ ὁμόφυλού του, λέγει· «Μία λέγω πώς εἶναι τοῦ Ἐμμανουήλ ἡ γνώση καί ἡ ἐνέργεια, ὅπως καί ἡ θέληση. Σκέψου λοιπόν ὡς ἑξῆς· Ὁ ἄτρεπτος, ὡς Θεός πού εἶναι, ὁ ἀνώτερος ἀπό κάθε πάθος, ἀφοῦ κινήθηκε θέλοντας σάν ἄνθρωπος, προσπαθεῖ ν' ἀποφύγει τό πάθος, ἐνῶ ὡς Θεός πάλι ἀναθαρρεύει πρός τό πάθος καί καθένα ἀπό τά δύο αὐτά τό ἐκδηλώνει μέσα ἀπό τή σάρκα». Αὐτά λοιπόν δέχεται συνεστραμμένα καί δύστροπα.

Οἱ ἀντιφρονοῦντες ὅμως σ' αὐτούς καί στήν ἀλήθεια, ἐννοῶ οἱ καθηγητές τῆς διαίρεσης, συνωθούμενοι πρός τήν ἴση καί ἴδια μ' ἐκείνους κακοδοξία γιά ἕνα θέλημα καί μία ἐνέργεια, πού πρέσβευαν καί τήν κατά τή σχέση ἑκούσια ἕνωση, κάνουν θόρυβο μέ τά ἑξῆς. Ἀπό αὐτούς ὁ Θεόδωρος ὁ κακόφρονας καί φιλόνεικος, πού λεηλάτησε τήν ἐκκλησία τῶν Μομψουεστινῶν, στίς παρερμηνεῖες τοῦ δευτέρου λόγου του στά θαύματα γράφει· «Λέγοντας ὁ Σωτήρας πρός τόν λεπρό, 'Θέλω, καθαρίσου', ἔδειξε πώς εἶναι μία ἡ θέληση, μία καί ἡ ἐνέργεια, πού προέρχεται μέ μία καί τήν ἴδια ἐξουσία· δέν λέγω ἐξουσία τῆς φύσης, ἀλλά εὐδοκίας, σύμφωνα μέ τήν ὁποία ἑνώθηκε μέ τό Θεό Λόγο αὐτός πού σύμφωνα μέ τήν πρόγνωση ἔγινε ἀργότερα ἄνθρωπος ἀπό τή γενιά τοῦ Δαβίδ, ἔχοντας ἀπό τήν μήτρα ἀκόμη πρός αὐτόν τό συναίσθημα τῆς οἰκειότητας».

Καί ὁ ὀπαδός καί διάδοχος τῆς μανίας ἐκείνου, ὁ ἀνόσιος Νεστόριος, στό δεύτερο λόγο τῆς πραγματείας του πού τήν ὀνομά-

τῆς κατ' αὐτὴν πραγματείας τάδε κακούργως· «Ἀσυγχύτως φυλάττομεν τὰς φύσεις, οὐ κατ' οὐσίαν, γνώμῃ δὲ συνημμένας, δι' ὃ καὶ μίαν αὐτῶν τὴν θέλησιν, ἐνέργειάν τε καὶ δεσποτείαν ὁρῶμεν, ἀξίας ἰσότητι δεικνυμένας. Ὁ γὰρ Θεὸς Λόγος ἀναλαβὼν ὃν προώρισεν ἄνθρωπον, τῷ τῆς ἐξουσίας λόγῳ πρὸς αὐτοῦ προεκρίθη, διὰ τὴν προγνωσθεῖσαν διάθεσιν». Ὁ δ' αὐτὸς αὖθις παράφρων ἐν τῇ αὐτῇ λόγου τετάρτου· «Οὐκ ἄλλος ἦν ὁ Θεὸς Λόγος, καὶ ἄλλος ὁ ἐν ᾧ γέγονεν ἄνθρωπος. Ἕν γὰρ ἦν ἀμφοτέρων τὸ πρόσωπον ἀξίᾳ καὶ τιμῇ, προσκυνούμενον παρὰ πάσης τῆς κτίσεως, μηδενὶ τόπῳ ἢ χρόνῳ ἑτερότητι βουλῆς καὶ θελήματος διαιρούμενον.

Ἀλλὰ μὴν καὶ Παῦλος ὁ Πέρσης ψευδοδιάκονος ὢν τῆς Νεστορίου μιαρωτάτης αἱρέσεως, ἐν τῷ περὶ κρίσεως αὐτοῦ λόγῳ, τάδε σὺν ἐκείνοις φθέγγεται θεομαχῶν· «Ἐπειδὴ κατ' οὐσίαν ἡ τοῦ Θεοῦ Λόγου πρὸς ὃν ἀνέλαβεν ἄνθρωπον οὐ γέγονεν ἕνωσις, μία φύσις οὐ γέγονεν. Εἰ δὲ μία φύσις οὐ γέγονεν, μία μονοπρόσωπος ὁ Χριστὸς οὐκ ἔστιν ὑπόστασις· οὐκοῦν κατ' εὐδοκίαν ἡ ἕνωσις, βουλῆς καὶ γνώμης ταυτότητι κρατουμένη, ἵνα καὶ τὸ διάφορον τῶν φύσεων ἀσύγχυτον δείκνυται, καὶ τὸ τῆς εὐδοκίας μυστήριον μονάδι βουλήσεως διαδείκνυται».

Οἷς, ὡς ὁρᾶτε, πανάριστοι, τά τε γράμματα, καὶ πρὸ τούτων διασκοποῦντες τὰ δόγματα, λίαν ἐν πᾶσιν ὁμόφωνός τε καὶ ὁμόλογος, ἥ, οὐκ οἶδ' ὅπως, νῦν διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν ἐπεισφρήσασα κατὰ τῆς ἀμωμήτου πίστεως καθέστηκεν ἕνωσις, τὸ ἓν ἐπὶ Χριστοῦ θέλημα κυροῦσα, καὶ τὴν μίαν ἐνέργειαν ὁμοίως τοῖς ἄφροσι. Τὸ μὲν ἓν θέλημα διὰ τοῦ λέγειν· «Ὅθεν τοῖς ἁγίοις Πατράσιν ἐν ἅπασι, καὶ ἐν τούτῳ κατακολουθοῦντες, ἓν θέλημα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ὁμολογοῦμεν». Τὴν δὲ μίαν ἐνέργειαν διὰ τοῦ φάσκειν· «Ἀλλὰ γὰρ καὶ ἕπεσθαι ταύτῃ, τουτέστι τηρήσει τῶν δύο ἐνεργειῶν, τὸ καὶ δύο πρεσβεύειν θελήματα». Καὶ γὰρ εἰ ἕπεσθαι τῇ ἐνεργείᾳ τὰ θελήματα διορίζεται, πᾶσά πως ἀνάγκη, τοῦ ἑπομένου πρὸς αὐτῆς κυρωθέντος, λέγω δὴ ζει, Ἐμφανῆ μύηση, γράφει μὲ κακουργία τὰ ἑξῆς· «Φυλάγομε ἀσύγχυτες τὶς φύσεις, ὄχι ὅμως ἑνωμένες κατὰ τὴν οὐσία ἀλλὰ κατὰ τὴ γνώμη, γι' αὐτὸ καὶ βλέπομε μία τὴ θέληση, τὴν ἐνέργεια καὶ τὴν ἐξουσία τους, ποὺ δείχνονται ἄξιες ἰσότητας. Ὁ Θεὸς Λόγος δηλαδὴ ὅταν ἀνέλαβε τὸν ἄνθρωπο ποὺ προόρισε, προκρίθηκε ἀπὸ αὐτὸν μὲ τὸ λόγο τῆς ἐξουσίας του γι' αὐτὴ τὴν διάθεση ποὺ εἶχε προγνωρίσει». Ὁ ἴδιος πάλι παράφρονας στὸν τέταρτο λόγο τῆς ἴδιας πραγματείας λέγει· «Δὲν ἦταν ἄλλος ὁ Θεὸς Λόγος καὶ ἄλλος ὁ ἄνθρωπος μέσα στὸν ὁποῖο ἔγινε. Καὶ τῶν δύο ἕνα ἦταν τὸ πρόσωπο κατὰ τὴν ἀξία καὶ τὴν τιμή, ποὺ προσκυνεῖται ἀπὸ ὅλη τὴν κτίση καὶ δὲν διαιρεῖται σὲ κανένα τόπο ἢ χρόνο μὲ τὴν ἑτερότητα βουλῆς καὶ θελήματος».

Ἀλλ' ὅμως καὶ ὁ Παῦλος ὁ Πέρσης, ποὺ ἦταν ψευτοδιάκονος τῆς παμμίαρης αἵρεσης τοῦ Νεστόριου, στὸ λόγο του Περὶ κρίσεως, πολεμώντας τὸν Θεὸ λέγει μαζὶ μ' αὐτοὺς τὰ ἑξῆς· «Ἐπειδὴ δὲν ἔγινε ὡς πρὸς τὴν οὐσία ἡ ἕνωση τοῦ Θεοῦ Λόγου μὲ τὸν ἄνθρωπο ποὺ ἀνέλαβε, δὲν ἔγινε μία φύση. Κι ἂν δὲν ἔγινε μία φύση, ὁ Χριστὸς δὲν εἶναι μία μονοπρόσωπη ὑπόσταση. Ἑπομένως ἡ ἕνωση ἔγινε κατὰ ἀγαθὴ θέληση καὶ συγκρατεῖται μὲ τὴν ταυτότητα βουλῆς καὶ γνώμης, ὥστε καὶ ἡ διαφορὰ τῶν φύσεων νὰ παρουσιάζεται ἀσύγχυτη, καὶ τὸ μυστήριο τῆς ἀγαθῆς θέλησης νὰ δηλώνεται μὲ τὴ μόνη βούληση».

Σ' αὐτούς, ὅπως βλέπετε, πανάριστοι, καὶ τὰ γράμματα ἐξετάζοντας καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτὰ τὰ δόγματα, σὲ ὅλους στήθηκε σὲ μεγάλο βαθμὸ ὁμόφωνη καὶ ὁμόλογη ἡ ἑνότητα, καὶ ἡ ὁποία δὲν γνωρίζω πῶς παρεισέφρησε τώρα γιὰ τὶς ἁμαρτίες μας κατὰ τῆς ἀμώμητης πίστης μας, ποὺ βεβαιώνει, ὅμοια μὲ τοὺς ἀνοήτους, τὸ ἕνα θέλημα στὸ Χριστὸ καὶ τὴ μία ἐνέργεια. Τὸ ἕνα θέλημα μὲ τὸ λόγο· «Γι' αὐτό, ἀκολουθώντας σὲ ὅλα τοὺς ἁγίους Πατέρες, καὶ σ' αὐτὸ ὁμολογοῦμε ἕνα θέλημα τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ». Τὴ μία ἐνέργεια πάλι τὴ βεβαιώνει λέγοντας· «Ἀλλὰ βέβαια καὶ ν' ἀκολουθοῦμε αὐτήν, δηλαδὴ τὴν τήρηση τῶν δύο ἐνεργειῶν, καὶ ἐπίσης τὸ νὰ πρεσβεύομε δύο θελήματα». Γιατί, ἂν ὁρίζει ὅτι ἀκολουθοῦν τὰ δύο θελήματα τὴν ἐνέργεια, εἶναι ἀπόλυτη ἀνάγκη, ἀφοῦ τοῦ ἑνὸς θελήματος, κυροῦσθαι καὶ τὸ ἡγούμενον, ἤγουν τὴν μίαν ἐνέργειαν. Ταύτην γὰρ ἐπειγομένη σοφιστικῶς τῇ μιᾷ θελήσει συνεισαγαγεῖν, ἕπεσθαι τῇ ἐνεργείᾳ τὴν θέλησιν κατὰ δόξαν ἐθέσπισεν. Διὸ καὶ Πατέρας οἶδεν, οἷς ἐν τούτῳ καὶ πᾶσι κατηκολούθησεν, οὐ τοὺς ὄντως, ἀλλὰ τοὺς μηδ' ὅλως ἁγίους. Οὐ γὰρ δήπου ποτ' ἂν περὶ ἑνὸς θελήματος φήσειέ τις Ἀθανάσιον τὸν ἀοίδιμον, διαρρήδην βοῶντα καθάπερ φθάσαντες παρέστημεν· «Δύο θελήματα ἐνταῦθα δείκνυσι· τὸ μὲν ἀνθρώπινον, τὸ δὲ θεϊκόν». Οὐ Γρηγόριον τὸν Θεολόγον, περὶ τοῦ ἀνθρωπικοῦ τοῦ Σωτῆρος θελήματος λέγοντα· «Τὸ γὰρ ἐκείνου θέλειν, οὐδὲ ὑπεναντίον Θεῷ, θεωθὲν ὅλον». Οὐ τὸν ὁμώνυμον αὐτῷ τῆς Νυσσαέων καθηγητήν· «Ἡ ψυχὴ θέλει, τὸ σῶμα ἅπτεται, φάσκοντα», καί· «Τῷ ἐνεργοῦντι σώματι, καὶ τῇ ὁρμῇ τοῦ ἐν τῇ ψυχῇ γινομένου θελήματος». Καί· «Θέλων μὲν διὰ τῆς ψυχῆς, ἁπτόμενος δὲ διὰ τοῦ σώματος», καί, «Ἄλλον τὸ ἀνθρώπινον θέλημα, καὶ τὸ θεῖον ἄλλον, καὶ εἰπών, ‘Μὴ τὸ ἐμόν’, τὸ ἀνθρώπινον τῷ λόγῳ ἐσήμανεν, προσθεὶς δέ, ‘τὸ σόν’, ἔδειξε τὸ συναφὲς τῆς ἑαυτοῦ πρὸς τὸν Πατέρα θεότητος».

Οὐ τὸν Χρυσόστομον Ἰωάννην, παιδεύοντα· «Οὐ γὰρ ἀγωνιᾷν μόνον ἐμφαίνει τὰ ῥήματα, ἀλλὰ δύο θελήματα. Καὶ ἂν μὲν ἐπὶ τῆς θεότητος τὸ εἰρημένον ἦν τοῦτο, ἀντιλογία τις γίνεται. Ἂν δὲ ἐπὶ τῆς σαρκός, ἔχει λόγον τὰ εἰρημένα. Οὐ γὰρ τὸ μὴ θέλειν ἀποθανεῖν τὴν σάρκα κατάγνωσις· φύσεως γάρ ἐστι τοῦτο. Αὐτὸς δὲ τὰ τῆς φύσεως ἅπαντα χωρὶς ἁμαρτίας ἐπιδείκνυται, καὶ μετὰ πολλῆς τῆς περιουσίας». Οὐ Κύριλλον τὸν Ἀλεξανδρείας σοφῶς ἐκδιδάσκοντα· «Τοῦτο γὰρ ἦν τὸ θέλημα τοῦ Πατρός, εἰς τέλος διεξαγαγεῖν τὴν οἰκονομίαν. Ἔχει δὲ καὶ τὸ μὴ θέλειν ἀποθανεῖν, διὰ τὸ παραιτεῖσθαι τὴν σάρκα καὶ τὸν θάνατον φυσικῶς». Καί· «Θελητὸν μὲν ἔχει τὸ ὑπὲρ πάντων τεθνάναι, διὰ τὸ βεβουλῆσθαι τὴν θείαν φύσιν, ἀνεθέλητον δέ, διὰ τὴν σάρκα παραιτουμένην τὸν θάνατον φυσικῶς». Οὐ Σευηριανὸν τὸν κυρώθηκε ἀπὸ αὐτὴν τὸ ἑπόμενο, ἐννοῶ τοῦ ἑνὸς θελήματος, νὰ βεβαιώνεται καὶ τὸ προηγούμενο, δηλαδὴ ἡ μία ἐνέργεια». Αὐ-τὴν λοιπὸν σπεύδοντας σοφιστικὰ νὰ εἰσαγάγει μὲ τὴ μία θέληση, θέσπισε κατὰ τὴ γνώμη του νὰ ἀκολουθεῖ ἡ θέληση τὴν ἐνέργεια. Γι' αὐτὸ καὶ γνώρισε ὡς πατέρες, ποὺ σὲ αὐτὸ καὶ σὲ ὅλα ἀκολούθησε, ὄχι τοὺς πραγματικὰ πατέρες, ἀλλ' ἐκείνους ποὺ δὲν ἦταν καθόλου ἅγιοι. Γιατὶ βέβαια ποτὲ δὲ θὰ ἔλεγε κανείς, ὅτι ὁ ἀοίδιμος Ἀθανάσιος φωνάζει καὶ διακηρύττει γιὰ ἕνα θέλημα, ὅπως πρὸ ὀλίγου παραθέσαμε· «Δύο θελήματα παρουσιάζει ἐδῶ· τὸ ἕνα ἀνθρώπινο, καὶ τὸ ἄλλο θεϊκό». Οὔτε ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, ποὺ λέγει γιὰ τὸ ἀνθρώπινο θέλημα τοῦ Σωτήρα· «Γιατὶ τὸ θέλημα ἐκείνου οὔτε ἀντίθετο εἶναι στὸν Θεό, ἐπειδὴ ἔχει θεωθεῖ ὁλόκληρο». Οὔτε ὁ συνώνυμος αὐτοῦ, καθηγητὴς τῆς Ἐκκλησίας τῶν Νυσσαέων, ποὺ λέγει· «Ἡ ψυχὴ θέλει, τὸ σῶμα ἀγγίζει», καὶ «μὲ τὸ σῶμα ποὺ ἐνεργεῖ καὶ μὲ τὴν ὁρμὴ τοῦ θελήματος ποὺ ἐκδηλώνεται στὴν ψυχή», καὶ «θέλοντας μὲ τὴν ψυχὴ καὶ ἀγγίζοντας μὲ τὸ σῶμα», καὶ «ἄλλο τὸ ἀνθρώπινο θέλημα, καὶ ἄλλο τὸ θεῖο. Καὶ λέγοντας, 'ὄχι τὸ δικό μου', σήμαινε μὲ τὸ λόγο του τὸ ἀνθρώπινο θέλημα. Ἐνῶ προσθέτοντας 'τὸ δικό σου', ἔδειξε τὴ συνάφεια τῆς θεότητάς του μὲ τὸν Πατέρα».

Οὔτε ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ποὺ διδάσκει· «Τὰ λόγια δὲν δείχνουν μόνο ἀγωνία, ἀλλὰ δύο θελήματα. Καὶ ἂν ὁ λόγος αὐτὸς λεγόταν γιὰ τὴ θεότητα, ἀνακύπτει κάποια ἀντίρρηση. Ἂν ὅμως λέγεται γιὰ τὴ σάρκα, τότε δικαιολογεῖται. Γιατὶ δὲν ἀποτελεῖ κατάκριση γιὰ τὴ σάρκα τὸ νὰ μὴ θέλει νὰ πεθάνει, γιατὶ αὐτὸ εἶναι γνώρισμα τῆς φύσης. Αὐτὸς ὅμως παρουσιάζει ὅλα τὰ γνωρίσματα τῆς φύσης μας χωρὶς τὴν ἁμαρτία καὶ μὲ μεγάλη ἀφθονία». Οὔτε ὁ Κύριλλος τῆς Ἀλεξάνδρειας, ποὺ διδάσκει μὲ σοφία· «Γιατὶ αὐτὸ ἦταν τὸ θέλημα τοῦ Πατέρα, νὰ φέρει σὲ τέλος τὴν οἰκονομία. Ἔχει ὅμως καὶ τὸ νὰ μὴ θέλει νὰ πεθάνει, ἐπειδὴ ἡ σάρκα ἀπὸ τὴ φύση της ἀποποιεῖται τὸ θάνατο». Καί· «ἔχει τὴ θέληση νὰ πεθάνει γιὰ ὅλους, γιατὶ εἶναι ἀπόφαση τῆς θείας φύσης· ἀλλὰ καὶ δὲν θέλει νὰ πεθάνει, ἐξαιτίας τῆς σάρκας ποὺ ἀποφεύγει κατὰ φύση τὸ θάνατο». Οὔτε ὁ Σεβηριανός, ὁ προκαθήμενος τῶν Γαβά-

τῶν Γαβάλων πρόεδρον, μαρτυρούμενον, «Ὥστε δύο θελήματα ἐμφαίνει· τὸ μὲν θεῖον, τὸ δὲ ἀνθρώπινον». Ἀλλ᾽ οὐδὲ περὶ μιᾶς ὁμολογίας τὸν μέγαν ὁμολογητὴν Ἀμβρόσιον, ἐμφρόνως κηρύττοντα, «Ποίῳ γὰρ τρόπῳ ἡ αὐτὴ ἐνέργεια διαφόρου ἐστὶν οὐσίας; Μὴ γὰρ δύναται μία ἐνέργεια εἶναι, ὅ που διάφορος οὐσία ἐστίν;». Οὐ Κύριλλον τὸν Ἱεροσολύμων παρεγγυώμενον· «Ἔδειξε τὴν διπλῆν ἐνέργειαν, πάσχων μὲν ὡς ἄνθρωπος, ἐνεργῶν δὲ ὡς Θεὸς ὁ αὐτός». Οὐ Λέοντα τὸν θεῖον, ἀποφωνοῦντά τε συνεπῶς, «Ἐνεργεῖ γὰρ ἑκατέρα μορφὴ μετὰ τῆς θατέρου κοινωνίας, ὅπερ ἴδιον ἔσχηκεν». Οὐ τὸν Χρυσόστομον αὖθις· «Καὶ ἐν μὲν τοῖς ἄλλοις τῶν συναφθεισῶν φύσεων διάφορος ἡ ἐνέργεια, τῆς ἀνθρωπότητος καὶ τῆς θεότητος, περὶ δὲ τὴν ἐλεημοσύνην συντρέχει τὸ τῆς διπλῆς ἐνεργείας· καὶ δύο λοιπὸν ἐνεργειῶν ᾐσθόμην». Οὐ Κύριλλον ὁμοίως τὸν Ἀλεξανδρείας ἱερώτατον καθηγητήν, «Οὐ γὰρ μίαν δήπου εἶναι φυσικὴν τὴν ἐνέργειαν δώσομεν Θεοῦ καὶ ποιήματος».

Τούτους, ἢ τινας τούτων, οὐχ ἁγίους, οὔτε μὴν ἐγκρίτους εἶναι διαγορεύει τῆς Ἐκκλησίας μυσταγωγούς, ἀλλὰ καὶ τὴν αὐτῶν περί τε θελημάτων δύο καὶ ἐνεργειῶν περίδοξον ὁμολογίαν δυσσεβῆ τυγχάνειν καὶ ἀλλοτρίαν τοῦ χριστιανικοῦ δόγματος ἀποφαίνεται. Πιστοῦται γὰρ τάδε φάσκουσα τὸν λόγον ἡμῖν· «Ὡσαύτως δὲ καὶ τὴν τῶν δύο ἐνεργειῶν ῥῆσιν πολλοὺς σκανδαλίζειν, ὡς μήτε τινὶ τῶν ἁγίων καὶ ἐγκρίτων τῆς Ἐκκλησίας μυσταγωγῶν εἰρημένην, ἀλλὰ γὰρ καὶ ἕπεσθαι αὐτῇ τὸ δύο πρεσβεύειν θελήματα ἐναντίως πρὸς ἄλληλα ἔχοντα, καὶ ἐντεῦθεν δύο, τοὺς τἀναντία θέλοντας εἰσάγεσθαι, ὅπερ δυσσεβὲς ὑπάρχει καὶ ἀλλότριον τοῦ χριστιανικοῦ δόγματος». Ἰδοὺ σαφῶς καὶ γυμνῇ τῇ κεφαλῇ, τὸ δὴ λεγόμενον, οὐχ ἁγίων ὑπάρχειν, οὔτε μὴν ἐγκρίτων ὁρίζεται τῆς Ἐκκλησίας μυσταγωγῶν, τὸ δύο πρεσβεύειν θελήματα καὶ τὰς κατ᾽ αὐτὴν ἡγουμένας ἰσαρίθμους αὐτοῖς ἐνεργείας· δυσσεβῶν δὲ μᾶλλον, ὡς δυσσεβὲς καὶ ἀλλότριον, ἤ φησι, τοῦ χριστιανικοῦ δόγματος, καὶ δύο τοὺς τἀναντία

λων, ποὺ μαρτυρεῖ· «Ὥστε ἐμφανίζει δύο θελήματα, τὸ ἕνα θεῖο, καὶ τὸ ἄλλο ἀνθρώπινο». Ἀλλ' οὔτε ὁ μέγας ὁμολογητὴς Ἀμβρόσιος ὁμολογεῖ μία θέληση, αὐτὸς ποὺ κηρύττει μὲ πολλὴ φρόνηση· «Γιατὶ μὲ ποιὸ τρόπο ἡ ἴδια ἐνέργεια εἶναι διαφορετικῆς οὐσίας; Μήπως μπορεῖ νὰ ἐκδηλώνεται μία ἐνέργεια, ὅπου ὑπάρχει διαφορετικὴ οὐσία;». Οὔτε ὁ Κύριλλος ὁ Ἱεροσολύμων ποὺ διαβεβαιώνει· «Ἔδειξε τὴ διπλὴ ἐνέργεια, πάσχοντας ὡς ἄνθρωπος καὶ ὁ ἴδιος ἐνεργώντας ὡς Θεός». Οὔτε ὁ θεῖος Λέων ποὺ διακηρύττει μὲ σύνεση· «Γιατὶ κάθε μιὰ ἀπὸ τὶς δύο μορφὲς ἐνεργεῖ μὲ τὴν κοινωνία τῆς ἄλλης ἐκεῖνο ποὺ ἔχει δικό της». Οὔτε ὁ Χρυσόστομος πάλι· «Καὶ στὰ ἄλλα βέβαια ἡ ἐνέργεια τῶν φύσεων ποὺ ἑνώθηκαν, τῆς ἀνθρωπότητας καὶ τῆς θεότητας, εἶναι διαφορετική, σχετικὰ ὅμως μὲ τὴν ἐλεημοσύνη ὑπάρχει ἡ συνδρομὴ τῆς διπλῆς ἐνέργειας. Διαπίστωσα λοιπὸν δύο ἐνέργειες». Οὔτε, ὅμοια, ὁ Κύριλλος, ὁ ἱερώτατος καθηγητὴς τῆς Ἀλεξάνδρειας, ποὺ λέγει· «Δὲν θὰ δεχθοῦμε λοιπὸν ὅτι εἶναι μία ἡ φυσικὴ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν δημιουργημάτων του».

Αὐτοὺς ἢ κάποιους ἀπὸ αὐτοὺς οὔτε ὡς ἁγίους οὔτε βέβαια ὡς διακεκριμένους δασκάλους τῆς Ἐκκλησίας τοὺς ἀποδέχεται, ἀλλ' ἀποφαίνεται ὅτι ἡ περίδοξη διδασκαλία τους γιὰ τὰ δύο θελήματα καὶ τὶς δύο ἐνέργειες εἶναι κακόδοξη καὶ ξένη πρὸς τὸ χριστιανικὸ δόγμα. Τὰ βεβαιώνει αὐτὰ λέγοντας σ' ἐμᾶς τὸ λόγο. «Ὅμοια καὶ ὁ λόγος γιὰ τὶς δύο ἐνέργειες σκανδαλίζει πολλούς, ἐπειδὴ δὲν ἐκφράσθηκε ἀπὸ κάποιον ἀπὸ τοὺς ἅγιους καὶ ἔγκριτους μυσταγωγοὺς τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ ἀκολουθεῖ σ' αὐτὴν τὸ νὰ πρεσβεύονται δύο θελήματα, ποὺ εἶναι ἀντίθετα μεταξύ τους, καὶ ἀπὸ ἐδῶ εἰσάγονται δύο, ποὺ θέλουν τὰ ἀντίθετα, πράγμα ποὺ εἶναι κενοδοξία καὶ ξένο πρὸς τὸ χριστιανικὸ δόγμα». Νὰ μὲ σαφήνεια καὶ μὲ γυμνό, κατὰ τὸ λεγόμενο, κεφάλι ὁρίζει, χωρὶς νὰ εἶναι διατύπωση ἁγίων οὔτε ἔγκριτων μυσταγωγῶν τῆς Ἐκκλησίας τὸ νὰ πρεσβεύουν δύο θελήματα καὶ τὶς θεωρούμενες κατὰ τὴ διδασκαλία αὐτὴ ἰσάριθμες μ' αὐτὰ ἐνέργειες. Αὐτὸ εἶναι μᾶλλον διδασκαλία κακόδοξη, ἐπειδὴ εἶναι κακόδοξο καὶ ξένο, ὅπως λέγει, πρὸς τὸ χριστιανικὸ δόγμα, καὶ ποὺ εἰσάγει δύο ποὺ θέλοντας ἐπεισάγον τοῖς ταῦτα κηρύττουσιν, ἤγουν τὰ δύο θελήματα καὶ τὰς ἰσαρίθμους αὐτοῖς ἐνεργείας πνευματοκινήτοις Πατράσιν, οἷς οὐδὲ ἤλατο κατακολουθεῖν, ἢ ἁγίους τούτους ἀποκαλεῖν, ἢ ὅλως κατ' ἐκείνους σὺν ἐκείνοις ταῦτα πρεσβεύειν εἰς τὴν τοῦ κατὰ σάρκα Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ μυστηρίου βεβαίωσιν. Ἀλλὰ τίσι καὶ τίνας τοὺς περὶ ὧν καὶ οἷς ἔφησε τὴν τῆς μιᾶς ἐνεργείας εἰρῆσθαι φωνὴν καὶ ἀκολουθεῖν ἐν τούτῳ καθὰ καὶ ἐν πᾶσι πρὸς τὸ ἓν θέλημα Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ὁμολογεῖν, οἵ τε περιφανῶς ὄντες διεδείχθησαν, οἵ τε τῆς συγχύσεως πρόμαχοι καὶ τῆς διαιρέσεως ἡγεμόνες.

Οἷον, οὐκ ἀπεικῶς γὰρ εἰς πίστωσιν καὶ αὖθις ἐπιτόμως ἐπιδραμεῖν, Ἀπολινάριος ὁ δυσσεβὴς τάδε θεομαχῶν· Εἷς γὰρ ὁ Χριστός, θεϊκῷ θελήματι μόνῳ κινούμενος, καθὸ καὶ μίαν οἴδαμεν αὐτοῦ τὴν ἐνέργειαν καὶ μηδεμίαν ἔχων ἐν τῷ θέλειν διαφοράν. Πολέμων ὁ τῆς ἀληθείας πολέμιος· «Ἀτρέπτῳ θελήματι θεϊκῷ πάντα πεποίηκεν, ἀλλ' οὐ τὸ μὲν θεῖον, τὸ δὲ θεωθέν, κατὰ τὸν Καππαδόκην Γρηγόριον». Καί, «Ὁ δύο θελήματα λέγων Χριστοῦ, κατὰ τοὺς πάλαι καὶ νῦν φυσωμένους, ἢ τὸν ἕνα δύο τινὰς εἰσάγει Χριστούς, ἢ τὸν ἑαυτῷ διδάσκει μαχόμενον. Θεμίστιος ὁ ἀθέμιτος, ἀλλ' ἰσώμεθα τὴν ὡς ἑνὸς μίαν θέλησιν τοῦ Ἐμμανουήλ, πῇ μὲν ἀνθρωπικῶς κινεῖσθαι, πῇ δὲ θεοπρεπῶς»· καί, «Μίαν φημὶ τοῦ Ἐμμανουήλ, τὴν γνῶσιν· καὶ τὴν ἐνέργειαν, καθὰ καὶ τὴν θέλησιν». Θεόδωρος ὁ θεόπληξ· «Ἔδειξε μίαν εἶναι τὴν θέλησιν, μίαν τὴν ἐνέργειαν, κατὰ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἐξουσίαν προαγομένην». Νεστόριος ὁ πάμπληξ· «Διὸ καὶ μίαν αὐτῶν τὴν θέλησιν, ἐνέργειάν τε καὶ δεσποτείαν ὁρῶμεν». Παῦλος ὁ καὶ τὴν γνώμην Πέρσης· «Κατ' εὐδοκίαν ἡ ἕνωσις, βουλῆς καὶ γνώμης ταυτότητι κρατουμένη»· καί, «Τὸ τῆς εὐδοκίας μυστήριον μοναδικῆς βουλήσεως διαδείκνυται». Τούτους δὴ τοὺς ἐναγεῖς καὶ ἀλάστορας, πατέρας ἁγίους ὁρίζεθέλουν τὸ ἀντίθετα, μὲ ὅσους πνευματικοὺς πατέρες κηρύττουν αὐτὰ τὰ κηρύγματα, γιὰ τὰ δύο θελήματα δηλαδὴ καὶ τὶς δύο ἐνέργειες, τοὺς ὁποίους οὔτε σκέφτηκε κὰν νὰ τοὺς ἀκολουθήσει, ἢ νὰ τοὺς ἀποκαλεῖ ἁγίους, ἢ γενικὰ μαζί τους νὰ πρεσβεύει ὅσα κι ἐκεῖνοι γιὰ τὴ βεβαίωση τοῦ μυστηρίου τῆς ἐνσάρκωσης τοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ μὲ ποιὰ λόγια καὶ ποιοὶ εἶπε ὅτι εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ μίλησαν καὶ πῶς γιὰ τὴν ἔννοια τῆς μιᾶς ἐνέργειας, καὶ ποὺ ἀκολουθοῦσαν σ' αὐτό, ὅπως καὶ σὲ ὅλα, τὴν ὁμολογία τοῦ ἑνὸς θελήματος τοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ, ποὺ ἀναδείχθηκαν ὅλοι περίτρανα καὶ πρόμαχοι τῆς σύγχυσης καὶ ἡγεμόνες τῆς διαίρεσης;

Δὲν εἶναι λοιπὸν ἀνώφελο νὰ κάνομε, γιὰ νὰ βεβαιωθοῦμε, μιὰ σύντομη περίληψη. Ὁ ἀσεβὴς Ἀπολινάριος καὶ τοῦ Θεοῦ ἀντίμαχος ἔλεγε· «Ἕνας εἶναι ὁ Χριστός, ποὺ κινοῦνταν ἀπὸ τὸ θεϊκὸ μόνο θέλημα, ἀφοῦ καὶ μία μόνο ἐνέργειά του γνωρίζομε, χωρὶς νὰ ἔχει καμμιὰ διαφοροποίηση στὴ θέλησή του». Ὁ πολέμιος τῆς ἀλήθειας Πολέμων λέγει· «Μὲ ἀμετάβλητο θεϊκὸ θέλημα ἔκανε τὰ πάντα· ἀλλὰ δὲν εἶναι θεϊκὸ τὸ ἕνα θέλημά του, καὶ ἄλλο ἐκεῖνο ποὺ ἔχει θεωθεῖ, σύμφωνα μὲ τὸν Γρηγόριο ἀπὸ τὴν Καππαδοκία». Καί· «Ὁποιος κηρύττει δύο θελήματα τοῦ Χριστοῦ, σύμφωνα μὲ τοὺς παλαιοὺς καὶ σύγχρονους κομπορρήμονες, ἢ εἰσάγει τὸν ἕνα Χριστὸ ὡς δύο, ἢ διδάσκει ὅτι ὁ Χριστὸς μάχεται τὸν ἑαυτό του». Ὁ Θεμίστιος πάλι ὁ ἀθέμιτος λέγει· «Ἂς ἐξισώσομε μὲ τὸν ἕνα Ἐμμανουὴλ τὴ μία θέλησή του, ποὺ ἀλλοῦ ἐκδηλώνεται σὰν ἀνθρώπινη κι ἀλλοῦ ὅπως ἁρμόζει στὸν Θεό». Καὶ ἀλλοῦ· «Μία δέχομαι τοῦ Ἐμμανουὴλ τὴ γνώση καὶ τὴν ἐνέργεια, ὅπως καὶ τὴ θέληση». Ὁ Θεόδωρος ὁ θεόπληξ ἔδειξε πὼς ἡ θέληση εἶναι μία, μία καὶ ἡ ἐνέργεια, ποὺ προέρχεται ἀπὸ μία καὶ τὴν αὐτὴ ἐξουσία». Ὁ Νεστόριος ὁ βαρεμένος λέγει· «Γι' αὐτὸ καὶ γνωρίζομε μία τὴ θέλησή τους, τὴν ἐνέργεια καὶ τὴν ἐξουσία τους». Ὁ Παῦλος, Πέρσης καὶ στὴ γνώμη, λέγει· «Ἀπὸ ἀγαθὴ θέληση ἔγινε ἡ ἕνωση, ποὺ συγκρατεῖται ἀπὸ τὴν ταυτότητα βουλῆς καὶ γνώμης». Καὶ ἐπίσης· «Τὸ μυστήριο τῆς θείας εὐδοκίας ἀποδεικνύεται ἔργο μοναδικῆς βουλήσεως». Αὐτοὺς λοιπὸν τοὺς ἀνόσιους κατ' ἀλαζό-

ται. Τούτοις ἐγκρίτους οἶδε τῆς Ἐκκλησίας μυσταγωγούς, οἷς ἐν πᾶσι, κἂν τούτῳ κατακολουθήσασα, καὶ μίαν Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ συνοριζομένη θέλησιν καὶ ἐνέργειαν, τὸν τῆς οἰκονομίας ὁμοίως αὐτοῖς συγχεῖ τε καὶ διατέμνει λόγον.

Πῶς οὖν τὰ τῶν ἐναντίων φρονοῦσα φρονεῖν ἑτέρως ὑπείληφεν ἀναλλὰξ τιθεμένη τὰς ψήφους· καὶ τοῦ ὄντος τὸ μὴ ὂν αἱρουμένη τε καὶ προκρίνουσα. Καὶ γὰρ ἀληθείας οὐκ ἀδικίας κρινούσης, παντί που σαφές, ὡς ἐκεῖνος ἐκείνοις ὑπάρχων σύμφωνος καὶ ὁμόλογος, οὐχ ὁ λέγων ἃ μὴ λέγουσιν, ἀλλὰ πρεσβεύων ἃ δογματίζουσιν, εἴπερ ἀσυμφωνία μὲν τὸ ἑτερόδοξον, συμφωνία δὲ τὸ ὁμόδοξον οἶδε χαρακτηρίζειν. Καίτοι μαρτύρεταί πως καὶ αὐτὴ βοῶσα, μὴ δύο τετολμηκέναι θελήματα φάναι ποτ' ἂν τὸν μιαρὸν Νεστόριον, ἀλλὰ αὐτοβουλίαν, τουτέστιν ἓν θέλημα, τῶν πλαττομένων αὐτῷ δύο προσώπων ὁμολογεῖν. Εἰ τοίνυν καὶ κατὰ ταύτην, οὐ δύο μέν, ἓν δὲ θέλημα πρεσβεύει Νεστόριος, τοῦτο δὲ καὶ Ἀπολινάριος, καὶ οἱ ἀπ' ἐκείνων δυσσεβεῖς ἅπαντες, καὶ μέντοι καὶ μίαν ἐνέργειαν, ὡς ὁ λόγος ἀπέδειξεν, ἀναμφηρίστως ἄρα δύο μὲν ἡμᾶς λέγοντας, κατὰ τοὺς θείους Πατέρας, ἑτερόφρονας πάντη, μίαν δὲ λέγουσαν ἑαυτὴν ὁμόφρονα Νεστορίῳ τε καὶ Ἀπολιναρίῳ, καὶ τοῖς ἀμφ' αὐτοῖς οὖσιν, οἷς δογματίζει παρέστηκε, καὶ τοὺς μὲν θείους παραγραφομένην, ὡς ἔφην, τοὺς δὲ ἐναγεῖς οἰκείους πατέρας ἐπιγραφομένην.

Τίνος δὲ ταύτην ἢ ποίας ἐκβιασαμένης αἰτίας κατὰ τῆς εὐσεβοῦς εἰσκεκόμικεν ὁμολογίας; Εἰ μὲν ὡς οὐκ ἐχόντων πίστιν ἡμῶν, ψευδὴς ὁ λόγος· Χριστιανοὶ γὰρ καὶ πρὸ ταύτης ἅπαντες οἱ τὸν ὀρθὸν λόγον πρεσβεύοντες. Εἰ δε ὡς ἐχόντων, φευκτὸς ὁ τρόπος, τὸ περιττόν, ὡς κίβδηλος, ἐπεισάγων, ᾧ τὴν αὐτῶν συσκιάζοντες πανουργίαν, καὶ οὐδενὸς οὐδὲ μίαν συνόδου καθάπαξ ἢ πατρὸς ἢ Γραφῆς χρῆσιν προκομίζειν, εἰς τὴν τῶν οἰκείων ἔχοντες μαρτυρίαν, ταὐτά φασι, πλαττόμενοι τῆς εὐσεβείας τὰ

νες τοὺς ὀνομάζει ἁγίους πατέρες. Αὐτοὺς ἀναγνωρίζει ὡς ἔγκριτος μυσταγωγοὺς τῆς Ἐκκλησίας, τοὺς ὁποίους ἀκολουθώντας τους σὲ ὅλα καὶ σ' αὐτὸ καὶ ὁρίζοντας μία καὶ θέληση καὶ ἐνέργεια τοῦ Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ, συγχέει καὶ διαιρεῖ ὅμοια μ' αὐτοὺς τὸ λόγο τῆς οἰκονομίας.

Πῶς λοιπόν, φρονώντας ἐκεῖνα ποὺ φρονοῦν καὶ οἱ ἀντίθετοι, νόμισε πὼς φρονεῖ διαφορετικά, θέτοντας ἐναλλὰξ τὶς ψήφους καὶ προτιμώντας καὶ προκρίνοντας τὸ μὴ ὂν ἀπὸ τὸ ὄν; Γιατί, ἂν κρίνει ἡ ἀλήθεια κι ὄχι ἡ ἀδικία, εἶναι σαφὲς στὸν καθένα ὅτι σύμφωνος κι ὁμόλογος μ' ἐκείνους εἶναι ὄχι ἐκεῖνος ποὺ λέγει ὅ,τι δὲν λένε αὐτοί, ἀλλὰ ὅποιος πρεσβεύει αὐτὰ ποὺ δογματίζουν, ἐφόσον βέβαια ἀσυμφωνία εἶναι οἱ διαφορετικὲς ἀπόψεις καὶ συμφωνία ἡ κοινὴ γνώμη. Ἂν καὶ βέβαια μαρτυρεῖ κι αὐτὴ μεγαλόφωνα, ὅτι δὲν τόλμησε ποτὲ ὁ μιαρὸς Νεστόριος νὰ μιλήσει γιὰ δύο θελήματα, ἀλλὰ δέχεται τὴν αὐτοβουλία, δηλαδὴ ἕνα θέλημα, τῶν δύο προσώπων ποὺ αὐτὸς πλάθει. Ἂν λοιπὸν καὶ μ' αὐτὴ τὴν λέξη ὁ Νεστόριος δὲν πρεσβεύει δύο, ἀλλὰ ἕνα θέλημα, τὸ ἴδιο ἐπίσης καὶ ὁ Ἀπολινάριος καὶ ὅλοι οἱ κακόδοξοι ποὺ προέρχονται ἀπὸ αὐτούς, καθὼς καὶ μία ἐνέργεια, ὅπως ἀπέδειξε ὁ λόγος, ἑπομένως ἀδιαφιλονείκητα μὲ ὅσα δογματίζει μᾶς παριστάνει ἐμᾶς ὡς ἐντελῶς ἑτερόφρονες, ἐπειδὴ ὁμολογοῦμε, σύμφωνα μὲ τοὺς θείους Πατέρες, δύο ἐνέργειες· ἐνῶ ἐπειδὴ αὐτὴ δέχεται μίαν ἐνέργεια, τὴ λέει 'ὁμόφρονα' τοῦ Νεστορίου καὶ τοῦ Ἀπολιναρίου καὶ τῶν ὀπαδῶν τους, καὶ ὅτι παραγράφει, ὅπως εἶπα, τοὺς θείους Πατέρες, προσγράφει ὅμως ὡς δικούς μας τοὺς ἀνόσιους δικούς τους.

Ποιά καὶ τί εἴδους αἰτία ἦταν αὐτὴ ποὺ τὸν ὤθησε νὰ τὴν εἰσαγάγει κατὰ τῆς ὀρθόδοξης ὁμολογίας; Ἂν ὁ λόγος ἦταν ὅτι, ἐπειδὴ ἐμεῖς δὲν εἴχαμε πίστη, εἶναι λόγος ψεύτικος· γιατὶ καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτὴν ἤμαστε ὅλοι Χριστιανοί, ποὺ πρεσβεύαμε τὸν ὀρθὸ λόγο. Ἂν ὅμως ἐπειδὴ εἴχαμε, πρέπει ν' ἀποκρουστεῖ ὁ τρόπος ὡς κίβδηλος, ἐπειδὴ εἰσάγει τὸ περιττό, μὲ τὸ ὁποῖο συσκότιζαν τὴν πανουργία τους, καὶ τὰ ἔλεγαν αὐτὰ ἐνῶ κανενὸς καμμιὰ οὔτε μιὰ φορὰ δὲν εἶχαν νὰ προσκομίσουν κάποιας συνόδου χρήση ἢ κάποιου Πατέρα ἢ τῆς Γραφῆς μαρτυρία γιὰ τὰ δικά τους. Ἔπλαθαν

δόγματα, ἃ παρεδώκασιν ἡμῖν οἱ ἀπ' ἀρχῆς αὐτόπται καὶ ὑπηρέται τοῦ Λόγου γενόμενοι, καὶ οἱ τούτων μαθηταὶ καὶ διάδοχοι καθεξῆς, θεόπνευστοι τῆς ἀληθείας διδάσκαλοι, ταὐτὸν δὲ εἰπεῖν, αἱ ἅγιαι καὶ οἰκουμενικαὶ ε' σύνοδοι τῶν μακαριωτάτων καὶ θεοφόρων Πατέρων. Ἀλλ', εἰ ταῦτα παρέδωκαν, τίς ἡ ἀπόδειξις ἢ πόθεν ἐκείνοις τῶν τοιούτων δογμάτων ἡ πίστωσις; Ἄλλως τε τὰς ἁγίας προσεχόντων ἡμῶν καὶ ὁμολογούντων συνόδους, δῆλον ὡς τῶν ἐπεισάκτων κίβδηλος ἡ ἐφεύρεσις. Εἰ δὲ μὴ ταῦτα τῶν ἁγίων συνόδων, τίς ὁ τοῦ δράματος ὄγκος, κλήσει τῶν πανευφήμων τὸ δύσφημον ἐπικάμπτων, ὡς ἂν δέλεαρ ᾖ τοῖς ἁπλουστέροις εἰς τὴν τῆς ἀληθείας ἀπόστασιν, τῶν περιδόξων Πατέρων τε καὶ συνόδων ἡ προσηγορία, τοῖς ἑτερόφροσιν ἄνωθεν ἐξ ἀρχῆς εὐμηχάνως ἐξηυρημένη, πρός τε τὴν τῶν οἰκείων, ὡς ἔφην, συγκάλυψιν, καὶ τῶν ὑπαγομένων δολερὰν οἷον ὑφαρπαγήν. Ὅθεν εἰς παντελῆ τῶν τοιούτων κατάργησιν, λέγω δὴ τῶν κατὰ καιροὺς τὰς ἀπατηλὰς ἐξερευνώντων ἐξερευνήσεις κατὰ τῆς πίστεως, καὶ συνοδικὸς ὁρίζεται κάλλιστα νόμος τῆς ἁγίας ἐν Χαλκηδόνι συνάξεως τῶν μακαρίων Πατέρων, ὧδέ πη κελευόμενος· «Ὥρισεν ἡ ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ σύνοδος, ἑτέραν πίστιν μηδενὶ ἐξεῖναι προσφέρειν, ἤγουν συγγράφειν ἢ συντιθέναι, ἢ φρονεῖν ἢ διδάσκειν ἑτέρους· τοὺς δὲ τολμῶντας ἢ συντιθέναι πίστιν ἑτέραν, ἤγουν προκομίζειν ἢ διδάσκειν ἢ παραδιδόναι ἕτερον σύμβολον, τοῖς ἐθέλουσιν ἐπιστρέφειν εἰς ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας ἐξ Ἑλληνισμοῦ ἢ Ἰουδαϊσμοῦ, ἤγουν ἐξ αἱρέσεως οἱασδηποτοῦν, τούτους, εἰ μὲν εἶεν ἐπίσκοποι ἢ κληρικοί, ἀλλοτρίους εἶναι τοὺς ἐπισκόπους τῆς ἐπισκοπῆς, καὶ τοὺς κληρικοὺς τοῦ κλήρου, εἰ δὲ μονάζοντες ἢ λαϊκοὶ εἶεν, ἀναθεματίζεσθαι αὐτούς».

ἔτσι τὰ δόγματα τῆς εὐσέβειας, ποὺ μᾶς παρέδωσαν ἐκεῖνοι ποὺ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἔγιναν αὐτόπτες καὶ διάκονοι τοῦ Λόγου[24], καὶ στὴ συνέχεια οἱ μαθητὲς καὶ διάδοχοί τους, οἱ θεόπνευστοι δάσκαλοι τῆς ἀλήθειας, ἤ, ὅπως θὰ τὸ λέγαμε μὲ ἄλλα λόγια, οἱ πέντε ἅγιες οἰκουμενικὲς σύνοδοι τῶν μακαριοτάτων καὶ θεοφόρων Πατέρων. Ἀλλὰ ἂν ἦταν αὐτὰ ποὺ μᾶς παρέδωσαν, ποιά εἶναι ἡ ἀπόδειξη ἢ ἀπὸ ποῦ ἐκεῖνοι βεβαιώθηκαν γιὰ τὴ διδασκαλία αὐτή; Ἐξάλλου ἀφοῦ ἐμεῖς εἴμαστε προσκολλημένοι καὶ ὁμολογοῦμε τὶς ἅγιες συνόδους, εἶναι φανερὸ ὅτι ἡ ἐφεύρεση τῶν ἐπείσακτων στοιχείων εἶναι κίβδηλη. Καὶ ἂν αὐτὰ δὲν εἶναι τῶν ἁγίων συνόδων, ποιὸς εἶναι ὁ ὄγκος τοῦ δράματος, παρακάμπτοντας τὴν δυσφημία μὲ τὴν ἐπίκληση τῶν πανεύφημων, γιὰ νὰ εἶναι σὰν δόλωμα γιὰ τοὺς ἁπλούστερους πρὸς ἀπομάκρυνσή τους ἀπὸ τὴν ἀλήθεια ἡ προσφώνηση καὶ τῶν περίδοξων Πατέρων καὶ τῶν συνόδων, ποὺ ἐπινόησαν μὲ πολλὴ ἐξυπνάδα οἱ ἑτερόδοξοι παλαιὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ καὶ γιὰ τὴ συγκάλυψη τῆς δικῆς τους διδασκαλίας, ὅπως εἶπε, καὶ τὴ δολερὴ κατὰ κάποιο τρόπο ὑφαρπαγὴ ἐκείνων ποὺ πήγαιναν σ' αὐτούς. Γι' αὐτὸ γιὰ τὴν πλήρη ἐξαφάνιση ὅλων αὐτῶν, ἐννοῶ βέβαια ὅσους κατὰ καιροὺς ἐξερευνοῦν τὶς ἀπατηλὲς ἐξερευνήσεις κατὰ τῆς πίστεως καὶ ποὺ κατὰ τὸν πιὸ ἄριστο τρόπο καθορίζει ὁ συνοδικὸς τόμος τῆς ἁγίας σύναξης στὴ Χαλκηδόνα τῶν μακαρίων Πατέρων, ποὺ προστάζει τὰ ἀκόλουθα· «Ὅρισε ἡ ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ σύνοδος, σὲ κανένα νὰ μὴν ἐπιτρέπεται νὰ προτείνει ἄλλη πίστη, δηλαδὴ νὰ συγγράφει ἢ νὰ συγκροτεῖ ἢ νὰ φρονεῖ ἢ νὰ διδάσκει ἄλλους. Ἐκείνους ποὺ τολμοῦν ἢ νὰ συγκροτοῦν ἄλλη πίστη, δηλαδὴ νὰ προτείνουν ἢ νὰ διδάσκουν ἢ νὰ παραδίδουν ἄλλο σύμβολο τῆς πίστης, σὲ ὅποιους θέλουν νὰ μεταστραφοῦν στὴν ἐπίγνωση τῆς ἀλήθειας ἀπὸ τὴν εἰδωλολατρία ἢ τὸν ἰουδαϊσμό, δηλαδὴ ἀπὸ ὁποιαδήποτε αἵρεση, αὐτοί, ἂν εἶναι ἐπίσκοποι ἢ κληρικοί, νὰ ἀποκλείονται οἱ ἐπίσκοποι ἀπὸ τὴν ἐπισκοπὴ καὶ οἱ κληρικοὶ ἀπὸ τὸν κλῆρο. Ἂν πάλι εἶναι μοναχοὶ ἢ λαϊκοί, νὰ ἀναθεματίζονται.

---

[24] Λουκᾶ 1,2.

Τίς οὖν ἄρα τῶν ὁποσοῦν ᾐσθημένων Θεοῦ καὶ τῆς αὐτοῦ παμφαοῦς δόξης ἐξηρτημένων, παρ' οὗ καὶ δι' οὗ καὶ εἰς ὃν ἡ σωτηρία τῶν εὐσεβῶς ὁμολογούντων αὐτόν, ἔτ' ἂν [αἱροῖτ ἂν] τὴν διὰ τῶν θεσπεσίων λογίων τε καὶ Πατέρων ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς παραδεδομένην ἡμῖν ὀρθόδοξον πίστιν ἀπολιπεῖν, καὶ προκρῖναι τὴν πρόσφατον καινοτομίαν, καθ' ἧς, ὥσπερ δὴ καὶ πάσης ἑτέρας παρὰ τὸν εὐσεβῆ λογισμὸν ἐξηυρημένης τοῖς ἑτερόφροσιν, ὁ τῆς ἐγκρίτου καὶ συνοδικῆς ἀρᾶς ἔνθεσμος ἐξενήνεκται τῶν ἐν Χαλκηδόνι συνειλεγμένων ἁγίων Πατέρων, ὡς ὁ ὁ λόγος ἀπέδειξεν, εἰ μή που τῆς οἰκείας καταναρκήσας ζωῆς, τῆς ἀπὸ Θεοῦ δόξης τὴν ἀλλοτρίωσιν προτετίμηκε. Διὸ δὴ πράγμασιν αὐτοῖς θεώμενοι, Δέσποτα, καὶ κατανοοῦντες πρόοδον οὖσαν φανερῶς ἀναφανδὸν καὶ προκήρυξιν, εἴς τε θεοσεβείας ἁπάσης ἀνατροπὴν καὶ τῆς τοῦ Μονογενοῦς ἐξάρνησιν ἀληθοῦς ἐπιγνώσεως, ἐσχάτης τε πλάνης καὶ τοῦ τελευταίου θηρός, κατὰ τὴν τῶν ταῦτα φρονούντων ἁγίων ἀνδρῶν, ἐξ ἐπινοίας θείας καὶ μακαριωτάτης ἐλλάμψεως προαγόρευσιν, εἰς ἡμετέραν φρουρὰν τῶν τὰ τέλη τῶν αἰώνων κατειληφότων, ταύτην δὴ τὴν ἐπείσακτον καινοτομίαν παντὶ σθένει τῆς ἑαυτῶν ἕκαστος καρδίας τηρήσωμεν, ὡς ἂν μὴ συναπαχθῶμεν ἀπεριμερίμνως οἷον καὶ ἀρτημελῶς, ἀλλ' οὐκ ἐμβριθῶς λίαν καὶ ἀνδρικῶς κατὰ πάσης ἀσεβείας ἱστάμενοι, «λογισμούς», Γραφικῶς εἰπεῖν, «καθαιροῦντες, καὶ πᾶν ὕψωμα ἐπαιρόμενον κατὰ τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ».

Ταύτῃ τοι καὶ αὐτὸς ὁ τῶν ὅλων Σωτὴρ Κύριος ἡμῶν καὶ Θεὸς φιλανθρώπως ἡμᾶς ἀσφαλιζόμενος· «Τότε», φησίν, «ἐάν τις ὑμῖν εἴπῃ, Ἰδοὺ ὧδε ὁ Χριστός, ἰδοὺ ὧδε, μὴ πιστεύσητε» τὰς κιβδήλους περὶ αὐτοῦ τῶν ἐπιλόξων, καὶ διαφόρους πίστεις καὶ ὑπολήψεις, τοῦ κατ' αὐτὸν πορρωτάτω μυστηρίου διαπεμπόμενος, καὶ τοὺς οἰκείους ὀπαδοὺς ἀλλοτρίας ἁπάσης [δόξης] ἀνείρ-

Ποιὸς λοιπὸν ἀπὸ ὅσους ἔχουν κάπως αἰσθανθεῖ τὸν Θεὸ καὶ εἶναι ἐξαρτημένοι ἀπὸ τὴν ὁλόφωτη δόξα του, ἀπὸ τὸν ὁποῖο καὶ μέσω τοῦ ὁποίου καὶ στὸν ὁποῖο κατορθώνεται ἡ σωτηρία ἐκείνων ποὺ μ' εὐσέβεια τὸν ὁμολογοῦν, ποιός θὰ προτιμοῦσε νὰ ἐγκαταλείψει τὴν ὀρθόδοξη πίστη ποὺ μᾶς παραδόθηκε παλαιὰ καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ἀπὸ τοὺς θεσπέσιους λόγιους καὶ Πατέρες, καὶ νὰ προκρίνομε τὸν πρόσφατο νεωτερισμό; Ἐναντίον της, ὅπως ἀκριβῶς καὶ ἐναντίον κάθε ἄλλου ποὺ βρῆκαν οἱ ἑτερόφρονες πέρα ἀπὸ τὸν εὐσεβῆ λογισμό, ἔχει διατυπωθεῖ ἡ νόμιμη καὶ ἔγκριτη συνοδικὴ ἀρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων ποὺ συγκεντρώθηκαν στὴ Χαλκηδόνα, ὅπως ἀποδείξαμε, ἐὰν βέβαια μὴ παραμελώντας τελείως τὴ ζωή του, δὲν προτίμησε τὴν ἀποξένωσή του ἀπὸ τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ. Γι' αὐτό, θεωρώντας τὰ ἴδια τὰ πράγματα, Δέσποτα, καὶ κατανοώντας ὅτι εἶναι ὁλοφάνερα προέλαση καὶ σάλπισμα τῆς ἔσχατης πλάνης καὶ τοῦ τελευταίου θηρίου πρὸς ἀνατροπὴ ὅλης τῆς ὀρθοδοξίας καὶ τὴν ἀπάρνηση τῆς ἀληθινῆς ἐπίγνωσης τοῦ Μονογενοῦς, σύμφωνα μὲ τὴν προαγγελία ἀπὸ θεία ἔμπνευση καὶ παμμακάρια ἔλλαμψη τῶν ἁγίων ἀνδρῶν ποὺ ἔχουν αὐτὴ τὴ γνώμη, γιὰ τὴ δική μας φρούρηση ποὺ ἔχομε καταλάβει τὰ τέλη τῶν αἰώνων[25], αὐτὸν λοιπὸν τὸν ἐπείσακτο νεωτερισμὸ ἂς τὸν φυλάξομε ὁ καθένας μακριὰ ἀπὸ τὴν καρδιά του, γιὰ νὰ μὴ συναρπασθοῦμε ἀπὸ ἀπρονοησία καὶ ἀμέλεια, ἀλλὰ νὰ σταθοῦμε πολὺ σοβαρὰ καὶ ἀνδρικὰ ἐνάντια σὲ κάθε ἀσέβεια, «Ἀνατρέποντας λογισμούς», γιὰ νὰ μιλήσομε σύμφωνα μὲ τὴ Γραφή, «καὶ κάθε ἔπαρση ποὺ ὑψώνεται ἐναντίον τῆς γνώσης τοῦ Θεοῦ»[26].

Ἔτσι καὶ ὁ ἴδιος ὁ Σωτήρας τῶν ὅλων Κύριος καὶ Θεός μας διασφαλίζοντάς μας φιλάνθρωπα λέγει· «Τότε, ἂν κάποιος σᾶς πεῖ, Νά, ἐδῶ εἶναι ὁ Χριστός, Νάτος, μὴν πιστέψετε»[27] τὶς κίβδηλες σχετικὰ μ' αὐτὸν καὶ διάφορες πίστεις καὶ ἀντιλήψεις ὅλων αὐτῶν ποὺ βλέπουν στραβά, ἀποπέμποντας πολὺ μακριὰ ἀπὸ τὸ σχετικὸ μ' αὐτὸν μυστήριο καὶ ἐμποδίζοντας τοὺς ὀπαδούς του ἀπὸ κάθε ἀλλότρια διδασκαλία, μὲ τὶς ὁποῖες δὲν παύουν, οἱ ἄνθρωποι τῆς

---

[25] Α' Κορ. 10, 11.

[26] Β' Κορ. 10, 4.

[27] Ματθ. 24, 27.

γων, αἷς τὸ εἰλικρινὲς τῆς εἰς αὐτὸν ὁμολογίας ἐκταράττειν εἰώθασιν ἅμα καὶ πολεμεῖν οἱ τὸν τρόπον ἐριστικοὶ καὶ ἀντίφρονες, ὡς ἂν μὴ ποτ' ἂν ὁ εὐσεβὴς καθ' ἡμᾶς καὶ φιλόθεος νοῦς τινι τούτων ἁλοὺς ἀποπέσῃ τῆς ἀληθείας, πιθανότητι μύθων παραρρυείς, ἀλλ' οὐκ ἀποδείξει πατρικῶν λόγων βεβαιωθείς. «Γρηγορεῖτε γοῦν καὶ προσεύχεσθε», παρεγγυᾷ διὰ τοῦτο πάλιν ὁ Λόγος ἡμῖν, «ἵνα μὴ εἰσέλθητε εἰς πειρασμόν»· ἐγρηγόρσει μὲν τὴν περὶ τοῦτο νῆψιν, προσευχῇ δὲ τὴν αὐτοῦ κατὰ χάριν ἀντίληψιν βουλόμενος ἡμῖν ἐμποιῆσαι. Πειρασμὸν δὲ τὸν ἐκ πλάνης οὐκ ἀνάγκης φησὶν ἐνταῦθα, εἰς ὃν οἴκοθεν οὐχ ἑτέροθεν εἰσαγόμεθα, τῆς εὐθείας παρεκκλινόμενοι τρίβου καὶ βασιλικῆς, ἣν εὐθυτομοῦντες αὐτοὶ θεοδήγητοι καὶ τοὺς κατ' ἐμὲ τὸν ὑμέτερον ἐπ' ἀμφοτέρων χωλάναντας τῶν ἰγνύων σοφῶς ὁδηγήσατε, πρὸς τὸ ἄσκιον ἀνακομίζοντες φῶς καὶ ἀνέσπερον, τῆς τοῦ λόγου θειοτάτης ὁμολογίας καὶ πολιτείας, πρὸς τὴν ἐκεῖθεν ἀμοιβὴν ἀποβλέποντες. Ἐπεὶ καὶ νόμος παρακελεύεται θεῖος, τοὺς καθ' ὑμᾶς δυνατοὺς τῶν ἀσθενούντων τὰ βάρη βαστάζειν καὶ οὕτω τὸν νόμον ἀναπληροῦν. Βαρὺ δὲ βάρος ὑπέρ τι ἄλλο καθέστηκε τῶν δυσχερῶν ἡ περὶ τῶν αὐτῶν ἀδιαφορία λόγων ἐγγινομένη τοῖς νηπιωδεστέροις, χρόνων τε καὶ προσώπων ὑπαλλαγαῖς, ἀπάτῃ τυχὸν ἢ ἀπειλῇ τῶν κολακευόντων σαινόντων ἢ ἀκριβούντων, καὶ ἐν καιρῷ μάλιστα τῆς τοῦ παντὸς ἀνωμαλίας ἀσχέτως ἐπιφυομένων. Χεῖρα τοιγάρτοι συμπαθῶς ὀρέγοντες τῷ ὑμετέρῳ μὴ διαλείποιτε πρόσφυγι, τοῦτο μὲν λόγῳ καθαίροντες ἐπιστημόνως, τοῦτο δὲ προσευχῇ στηρίζοντες φιλανθρώπως, καὶ αὐτῷ προσοικειοῦντές τε καὶ προσάγοντες, τῷ παρ' ὑμῶν ὀρθῶς τε προσκυνουμένῳ καὶ πιστευομένῳ Θεῷ Λόγῳ καὶ παμβασιλεῖ τῶν αἰώνων, νῦν τε καὶ κατὰ τὴν αὐτοῦ φοβερὰν ἐπιφάνειαν, ᾧ σὺν Πατρὶ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι τιμή, κράτος, δόξα, προσκύνησις, εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

φιλονεικίας καὶ τῆς ἀντίθεσης, νὰ διαταράσσουν μαζὶ καὶ νὰ πολεμοῦν τὴ γνησιότητα τῆς ὁμολογίας σ' αὐτόν, ὥστε ὁ εὐσεβὴς καὶ φιλόθεος νοῦς τῶν δικῶν μας νὰ μὴν ἐκπέσει ἀπὸ τὴν ἀλήθεια αἰχμαλωτισμένος ἀπὸ κάποιον ἀπὸ αὐτούς, περασυρμένος ἀπὸ τὴν ἀληθοφάνεια τῶν μύθων, ὄχι ὅμως καὶ βεβαιωμένος μὲ ἀποδείξεις ἀπὸ τοὺς πατερικοὺς λόγους. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς μᾶς πρτρέπει ὁ λόγος τῆς Γραφῆς καὶ μᾶς λέγει, «Νὰ εἶστε λοιπὸν ἄγρυπνοι καὶ νὰ προσεύχεσθε, γιὰ νὰ μὴν μπεῖτε σὲ πειρασμό»[28], θέλοντας μὲ τὴν ἀγρυπνία νὰ μᾶς προκαλέσει τὴ σχετικὴ μ' αὐτὸ νηφαλιότητα (νῆψη), ἐνῶ μὲ τὴν προσευχὴ νὰ μᾶς προσφέρει τὴ βοήθειά του ἀπὸ φιλανθρωπία. Πειρασμὸ ἐδῶ ἐννοεῖ τὸν προερχόμενο ἀπὸ πλάνη, καὶ ὄχι ἀπὸ ἀναγκασμό, στὸν ὁποῖο πέφτομε ἀπὸ μόνοι μας καὶ ὄχι ἀπὸ ἄλλη αἰτία, παρεκκλίνοντας ἀπὸ τὸν ἴσιο καὶ βασιλικὸ δρόμο, στὸν ὁποῖο δρόμο βαδίζοντας ἐσεῖς οἱ ἴδιοι ἴσια μὲ ὁδηγὸ τὸν Θεό, ἀφοῦ κι ἐμένα τὸ δικό σας καὶ τοὺς ὅμοιούς μου καταστήσετε χωλὸ καὶ στὰ δύο γόνατα[29], μὲ ὁδηγήσατε μὲ σοφία, μὲ φέρατε στὸ δίχως ἴσκιο καὶ βράδιασμα φῶς τῆς θεϊκότατης ὁμολογίας καὶ πολιτείας, ἀποβλέποντας στὴν ἀπὸ ἐκεῖ ἀμοιβή. Ἄλλωστε καὶ ὁ θεῖος νόμος προστάζει οἱ δυνατοὶ ἀπὸ ἐσᾶς νὰ σηκώνουν τὰ βάρη τῶν ἀδύνατων κι ἔτσι νὰ ἐκπληρώνεται ὁ νόμος[30]. Καὶ πολὺ βαρὺ βάρος περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο εἶναι ἡ ἀδιφορία γι' αὐτά, ποὺ προκαλεῖται στοὺς ἀφελέστερους μὲ τὶς ὑποκαταστάσεις χρόνων καὶ προσώπων μὲ ἀπάτη ἴσως ἢ μὲ ἀπειλὴ ἐκείνων ποὺ κολακεύουν, ποὺ παραπλανοῦν μὲ χάδια ἢ ποὺ ἐπινοοῦν τεχνάσματα μὲ ἀκρίβεια, καὶ ποὺ μάλιστα στὸν καιρὸ τῆς ἀνωμαλίας τῶν πάντων ἐφορμοῦν ἀκράτητοι. Μὴν παύσετε λοιπὸν ν' ἁπλώνετε τὸ χέρι σας μὲ συμπάθεια στὸν ἱκέτη σας, ἀπὸ τὴ μιὰ καθαίροντάς τον μὲ γνώση, κι ἀπὸ τὴν ἄλλη στηρίζοντάς τον φιλάνθρωπα μὲ τὴν προσευχή σας, καθιστώντας τον ἔτσι οἰκεῖο καὶ ὁδηγώντας τον στὸν Θεὸ Λόγο καὶ παμβασιλέα τῶν αἰώνων ποὺ ὀρθὰ προσκυνεῖτε καὶ πιστεύετε καὶ τώρα καὶ κατὰ τὴ φοβερὴ παρουσία του, στὸν ὁποῖο μαζὶ μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα ταιριάζει τιμή, δύναμη δόξα καὶ προσκύνηση στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

---

[28] Ματθ. 24, 42. [29] Γ' Βασ. 18, 21. [30] Ρωμ. 15, 1. Γαλ. 6, 2.

ΜΑΞΙΜΟΥ ΤΟΥ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΔΥΟ ΘΕΛΗΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΕΝΟΣ ΧΡΙΣΤΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΗΜΩΝ

Ἄλλα μὲν ἄλλοις εἰς ἀσφάλειάν τε ὁμοῦ καὶ κόσμον τεχνικῶς ἐπινενόηνται, σχήματά τε καὶ εἴδη, καὶ τούτοις ἐμπρέπειν δοκοῦσι τῷ φαινομένῳ, τοῦ κρυπτομένου δι᾽ ἄνοιαν καταναρκήσαντες, σοὶ δέ, πάτερ ἡγιασμένε, πρὸς ἀδιάστατον ἤδη μετενεγκόντι βίον τὸν λογισμόν, ἡ ἄτεχνος καὶ παντὸς εἴδους καὶ σχήματος ὑπερέχουσα, πρὸς κάλλος ἤρκεσε καὶ φρουρὰν ἀρετή, τοσοῦτον ὡραΐζουσά σου πρὸς τῷ ἀφανεῖ καὶ τὸ πᾶσιν ὁρώμενον, ὅσον πόθον τοῦ λυομένου καὶ κόσμου [κοσμικοῦ], τὸν ἱστάμενον καὶ οὔ ποτε κόρον ἔχοντα προετίμησας. Μᾶλλον δὲ τοσοῦτον ἀποδεικνύσα, καθὼς θέμις, προσῳκειωμένον Θεῷ καὶ ὅμοιον, ὅσον ὕλης καὶ τῶν περὶ ταύτην ἠλλοτριωμένον πάντη κατὰ σχέσιν ἀπέφηνε καὶ ἀνόμοιον, ἔνθεν σοι καὶ τὸ ἀνάλωτον πρὸς τὰ δρῶντα κακῶς περίεστιν. Οὐ γὰρ πέφυκε πρὸς ἐκείνων πάσχειν ὁ γνώμη πεπονθὼς τὰ καλά, καὶ πρὸς ἐκείνων δι᾽ ὅλου κρατούμενος, πόθου τε πλήρωσιν εἰληφὼς τὴν ἐφ᾽ ἑαυτῷ τοῦ ποθουμένου τελείαν ἐκνίκησιν, καὶ παῦλαν κινήσεως τὴν ἀεικίνητον στάσιν, καθ᾽ ἣν ὁ πάλαι τῆς φύσεως κρατήσας ἐξαφανίζεται θάνατος, οὐχ ἡττωμένης τούτῳ διὰ παραβάσεως. Οὐ γὰρ ἔτι σάλον ὑφίστασαι, διὰ τὴν ἐπικρατήσασαν χάριν τοῦ Πνεύματος, ὑφ᾽ ἧς τῷ ἀντέχεσθαι κατ᾽ εὐχὰς ἀντεχόμενος καὶ τὰς ταύτης ἐπιστημόνως ἐξανύων τρίβους, ὑποδεικνύεις μὲν κατ᾽ ἐνέργειαν ὅσαι βασιλικαὶ καὶ θεῖαι τυγχάνουσιν, τοῖς πρὸς ἀπλανῆ τρίβον τὴν τῆς εὐσεβείας ἰθυπορεῖν βουλομένοις, τούτων δὲ τὰς παρ᾽ ἑκάτερον

ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΔΥΟ ΘΕΛΗΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΕΝΟΣ ΧΡΙΣΤΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΜΑΣ

Διάφορα σχήματα καὶ εἴδη ἐπινόησαν διάφοροι μὲ τέχνη γιὰ ἀσφάλεια μαζὶ καὶ γιὰ στολισμό, καὶ νομίζουν ὅτι μ' αὐτὰ θὰ λάμψουν σὲ ὅ,τι φαίνεται ἐξωτερικά, δείχνοντας τέλεια ἀδιαφορία γι' αὐτὸ ποὺ ἡ ὑπερηφάνεια κρύβει. Σ' ἐσένα ὅμως, ἁγιασμένε πατέρα, ποὺ μετέφερες ἤδη τὸ λογισμό σου στὴν ἀδιάσπαστη ζωή, στάθηκε ἀρκετὴ ἡ ἀπροσποίητη κι ἀνώτερη ἀπὸ κάθε εἶδος καὶ σχῆμα ἀρε-τὴ γιὰ τὸ στολισμὸ καὶ τὴν ἀσφάλεια, ποὺ σὲ ὀμορφαίνει τόσο πο-λὺ ὡς πρὸς αὐτὸ ποὺ δὲ φαίνεται καὶ ὡς πρὸς αὐτὸ ποὺ ὅλοι βλέπουν, ὅσο προτίμησες ἐσὺ ἀπὸ τὸν πόθο τοῦ πρόσκαιρου στολισμοῦ, τὸν πόθο τοῦ σταθεροῦ καὶ μόνιμου ποὺ δὲν ἔχει κορεσμό. Ἢ καλύτερα σὲ ἀποδεικνύει τόσο πολύ, ὅπως εἶναι δίκαιο, οἰκεῖο καὶ ὅμοιο μὲ τὸν Θεό, ὅσο σὲ ἔδειξε τελείως ἀποξενωμένο καὶ ἀνόμοιο ἀπὸ τὴν ὕλη καὶ τὰ σχετικά της, ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἔχεις τὸ πλεονέκτημα νὰ μὴ σὲ βλάπτει ἡ κακία. Γιατὶ δὲν εἶναι φυσικὸ νὰ κυριεύεται ἀπὸ αὐτὴν ὅποιος προτίμησε μὲ τὴ θέλησή του τὰ καλὰ κι ἔχει αἰχμαλωτισθεῖ τελείως ἀπὸ αὐτά, ἔχοντας λάβει ὡς πλήρωση τοῦ πόθου του τὴν τέλεια ἐκνίκηση στὸν ἑαυτό του τοῦ ποθητοῦ, καὶ τέλος τῆς κίνησης τὴν ἀεικίνητη στάση, στὴν ὁποία ἐξαφανίζεται ὁ θάνατος ποὺ νίκησε παλαιὰ τὴ φύση μας, ποὺ μὲ τὴν παράβαση δὲν νικιέται ἀπὸ αὐτήν. Γιατὶ δὲν σὲ ταράζει πιὰ κανένας κλονισμός, ἐπειδὴ ἐπικράτησε ἡ χάρη τοῦ Πνεύματος, ἀπὸ τὴν ὁποία κρατημένος μὲ τὶς προσευχές σου καὶ κρατώντας την καὶ βαδίζοντας μὲ σύνεση τοὺς δρόμους της, δείχνεις μὲ τὶς πράξεις σου ποιοὶ εἶναι δρόμοι βασιλικοὶ καὶ θεῖοι, σ' ἐκείνους ποὺ θέλουν νὰ εὐθυπορήσουν στὸν ἀπλανῆ δρόμο τῆς εὐσέβειας, τῶν ὁποίων διακρί-

ἐκτροπὰς διορίζεις· καὶ τῶν μὲν τὰς ἠπειλημένας ἀνίας, τῶν δὲ τὰς ἐπηγγελμένας ἱερὰς ἀμοιβὰς ὑποφαίνεις, ὡς ἂν δέει καὶ πόθῳ πρὸς τὴν ἔνθεον ἀγάγοις τελείωσιν. Καὶ σοῦ τὴν ἐργασίαν ἀποθαυμάσας ἐπαινῶ προσηκόντως τὴν σύνεσιν, μᾶλλον δὲ τὴν περὶ ἑκάτερα καταπλαγεὶς εὐτονίαν, τὸν δυναμοῦντά σε καὶ σοφίζοντα δοξάζω Θεόν, λιπαρῶν ταῖς αὐταῖς χρῆσθαι μεθόδοις πρὸς τοὺς ἐνδεεῖς φρενῶν, καὶ μὴ κάμνειν (οὐ γὰρ ἔχει κάματον ἡ ἀρετή, πάντων οὖσα κατεργαστικὴ τῶν καλῶν), μέχρις ὅτου νοῦν ἐμποιήσῃς Χριστοῦ καὶ τὰ βάθη τοῦ Πνεύματος διερευνᾶν ἐκπαιδεύσῃ, οὗ καὶ τὰ ἐμφανῆ πᾶσαν τῶν ὄντων περιγράφει σοφίαν καὶ δύναμιν, καὶ τὴν ἐν μυστηρίῳ λαλουμένην ἀποκαλύπτει τοῖς κατὰ σὲ προσθεμένοις αὐτῷ καὶ μηδὲν εἰς συμβίωσιν τούτου προκρίνασι τιμιώτερον.

Ἀλλ' ἐπειδὴ τὴν πασῶν πρωτίστην ὁμοίως καὶ τελευταίαν, ὡς προαγωγὸν καὶ σφραγῖδα περιλάμπουσαν ἀρετὴν κεκτημένος (λέγω δὴ τὴν ταπείνωσιν), πυθέσθαι κατηξίωσας τὸν σὸν οἰκέτην καὶ μαθητὴν διὰ τὸν περὶ φυσικοῦ θελήματος ὁρισμόν, ὃν ὁ εὐλαβὴς πεποίηκε μοναχός, εἰ εὖ ἔχει ἢ μή, φήσας, «δύναμιν ὑπάρχειν τοῦ κατὰ φύσιν ὄντος ὀρεκτικὴν καὶ τῶν οὐσιωδῶς τῇ φύσει προσόντων συνεκτικὴν πάντων ἰδιωμάτων». Καὶ ὅτι ἄλλο τοῦτο, καὶ τὸ γνωμικὸν ἄλλο, καλῶς ἔχειν ὑπολαμβάνω, καὶ τῆς τῶν θεοκρίτων οὐκ ἀπᾴδοντα διδασκαλίας Πατέρων, εἰ καί τισιν ἐνομίσθη μὴ οὕτως ἔχειν, θέλησιν καὶ θεληθὲν ἢ θελητὸν ἰσχυριζομένοις τὸ θέλημα τοὺς Πατέρας ὁρίζεσθαι. Καὶ τίς οὕτως ὁρίζεται καὶ ποῖος τῶν Πατέρων, ἡδέως ἂν ἠρόμην αὐτούς. Εἰ γὰρ οὕτως, τί ποτε ἄλλο τοῦτο καθέστηκεν, ἢ διάλληλος δεῖξις, ἢ τὸν αὐτοῦ καθ' ἑαυτὸν ἑκάστου μὴ διευκρινοῦσα λόγον, νεις τὶς παρεκκλίσεις πρὸς τὰ δεξιὰ καὶ τ' ἀριστερά, καὶ σὲ ἄλλους ἀπὸ αὐτοὺς ὑποδηλώνεις τὶς τιμωρίες μὲ τὶς ὁποῖες τοὺς ἔχεις ἀπειλήσει, ἐνῶ σὲ ἄλλους τὶς ἱερὲς ἀμοιβὲς ποὺ τοὺς ἔχεις ὑποσχεθεῖ, ὥστε νὰ τοὺς ὁδηγήσεις στὴν ἔνθεη τελείωση τόσο μὲ τὸ φόβο ὅσο καὶ μὲ τὸν πόθο. Θαύμασα τὶς πράξεις σου καὶ ἐπαινῶ ὅπως πρέπει τὴ σύνεσή σου. Ἢ καλύτερα κατάπληκτος ἀπὸ τὴ δύναμή σου καὶ στὰ δύο, δοξάζω τὸν Θεὸ ποὺ σὲ δυναμώνει καὶ σὲ σοφίζει, παρακαλώντας νὰ χρησιμοποιεῖς τοὺς ἴδιους τρόπους σὲ ὅσους δὲν τοὺς βοηθάει ὁ νοῦς τους καὶ νὰ μὴν κουράζεσαι (γιατὶ ἡ ἀρετὴ δὲ γνωρίζει κάματο, ἐπειδὴ πράττει ὅλα τὰ καλά), ὥσπου νὰ ἐμβάλεις[1] μέσα μας νοῦ Χριστοῦ καὶ νὰ μᾶς διδάξεις νὰ ἐρευνοῦμε τὰ βάθη τοῦ Πνεύματος[2], ποὺ καὶ οἱ φανερὲς ἐνέργειές του καθορίζουν ὅλη τὴ σοφία καὶ τὴ δύναμη τῶν ὄντων[3], καὶ αὐτὴν ποὺ μυστικὰ ὑπαγορεύεται ἀποκαλύπτει σ' ἐκείνους ποὺ προσκολλήθηκαν σ' αὐτὸν μὲ τὸ δικό σου τρόπο καὶ δὲν θεώρησαν τίποτε πιὸ πολύτιμο ἀπὸ αὐτὸ στὴν κοινὴ ζωή[4].

Ἀλλ' ἐπειδὴ ἔχεις κάνει κτῆμα σου ὡς ἀρχὴ κι ἐπισφράγιση τὴν πρώτη ἀπ' ὅλες ὅμοια καὶ τελευταῖα περίλαμπρη ἀρετὴ (ἐννοῶ βέβαια τὴν ταπείνωση), μὲ θεώρησες ἄξιο νὰ ζητήσεις νὰ μάθεις ἀπὸ ἐμένα, τὸν δοῦλο καὶ μαθητή σου, γιὰ τὸν ὁρισμὸ τοῦ φυσικοῦ θελήματος ποὺ ἔδωσε ὁ εὐλαβὴς μοναχός, ἂν εἶναι καλὸς ἢ ὄχι, λέγοντας ὅτι «εἶναι ὀρεκτικὴ δύναμη τοῦ φυσικοῦ ὄντος καὶ συνεκτικὴ ὅλων τῶν ἰδιωμάτων ποὺ ὑπάρχουν οὐσιωδῶς στὴ φύση». Ἐπειδὴ λοιπὸν ἄλλο εἶναι τὸ φυσικὸ θέλημα κι ἄλλο τὸ γνωμικό, γι' αὐτὸ θεωρῶ ὅτι ὁ ὁρισμὸς εἶναι καλὸς καὶ δὲν ἀπάδει στὴ διδασκαλία τῶν ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ἐκλεγμένων Πατέρων, ἂν καὶ μερικοὶ νόμισαν ὅτι δὲν συμφωνεῖ, ἰσχυριζόμενοι ὅτι οἱ Πατέρες ὁρίζουν τὸ θέλημα ὡς θέληση καὶ θεληθὲν ἢ θελητόν. Ἐγὼ θὰ τοὺς ρωτοῦσα εὐχαρίστως· Ποιὸς δίνει αὐτὸν τὸν ὁρισμὸ καὶ ποιὸς ἀπὸ Πατέρες εἶναι αὐτός; Γιατί, ἂν τὸ ὁρίζει ἔτσι, σὰν τί ἄλλο μπορεῖ νὰ εἶναι αὐτό, παρὰ ἕνας ὁλοκάθαρα ψευδώνυμος συλλογισμός, ποὺ δὲν διευκρινίζει αὐτὸ καθαυτὸ τὸ νόημα τοῦ καθενός, ἀλλὰ ἀντίθετα ἀλλ' ἑκατέρου τὸν αὐτὸν δι' ἑκατέρου τιθεμένη παρὰ τὸ εἰκὸς καὶ προΐσχουσα, ὅπερ ὑπάρχει τό, θέλησιν ὁρίζειν τὸ θέλημα, καὶ τοῦτο αὖθις ἐκείνην; Ἀντιστρέφει γὰρ πρὸς τὸν οἰκεῖον ὅρον τὰ ὁριζόμενα. Ὅτι γὰρ καὶ θέλησιν τὸ θέλημα λέγουσιν, δῆλον. Οὐ μὴν ὡς ὁρισμὸν θελήματος τοῦτό φασι. Τίς γὰρ ὁ δεῖξαι δυνάμενος, ἐπεὶ καὶ βουλήματος βούλησις, καὶ κίνησις αὖθις κινήματος, καὶ ἀνθρώπου ἀνθρωπότης ἔσται, κατὰ τοὺς λέγοντας, ὁρισμός; Εἴτε δὲ οὕτως, εἴτ' ἐκείνως σημαίνουσι τὸ σημαινόμενον, οὐδαμῶς τὴν ὕπαρξιν αὐτοῦ παραβλάπτουσι, εἴτε κίνησις, εἴτε οὐσία τὸ δηλούμενον ᾖ. Καὶ γὰρ εἰ τοῦτο, πάντων καθολικῶν ἅμα καὶ μερικῶν διαπεσεῖται πάντως ἡ ὕπαρξις. Διαφόροις γὰρ ἐν πᾶσι προσχρώμεθα σημασίαις. Κἀκεῖνο δέ φημι, ὡς, εἰ καὶ θέλησιν τὸ θέλημα προσαγορεύουσιν, ἀλλ' οὐδαμῶς θεληθὲν ἢ θελητόν. Πῶς γὰρ ταυτὸν ἔφεσις καὶ ἐφετόν; Εἰ γὰρ τοῦτο, πρὸς τί κινηθήσεται, αὐτὸ τοῦτο κυρίως ὑπάρχουσα πρὸς ὅπερ ἂν καὶ κινεῖται, καὶ μὴ ἄλλο παρ' ἐκεῖνο τὴν φύσιν τυγχάνουσα; Μέση γὰρ αὕτη τῶν ἄκρων σχέσις ἐστίν, ἑνοποιοῦσα μὲν ταῦτα δι' ἑαυτῆς, οὐ συμβαίνουσα δὲ τούτοις κατὰ τὴν ὕπαρξιν. Καὶ μάρτυς ὁ θεῖος καὶ μέγας Γρηγόριος, τὸ θεληθὲν καὶ γενηθὲν οὐκ εἰς ταυτὸν ἄγων τῇ θελήσει καὶ τῇ γεννήσει καθάπαξ, ἀλλὰ διὰ τούτων ὡς σχέσεων φυσικῶν ἀνάγων ἐπὶ τὸν γεννῶντα καὶ θέλοντα. Εἰ γὰρ μήτε τὴν ἀναφορὰν τοῦ θεληθέντος ἢ γεννηθέντος πρὸς τὴν θέλησιν καὶ τὴν γέννησιν ποιῆσαι κατεδέξατο, καίτοι μέσης κατὰ φύσιν οὔσης, «Οὐ γὰρ ἕπεται πάντως», φησί, «πῶς ἔμελλεν εἰς ταυτὸν ἀγαγεῖν καὶ ἓν εἶναι ταῦτα διαγορεύειν».

---

[1] Α' Κορ. 2, 16.
[2] Α' Κορ. 2, 10.
[3] Ρωμ. 10, 17.
[4] Σοφ. Σειρὰχ 8, 2.

Ἄλλως τε, εἰ θέλημά φασι τὸ θεληθέν, θεληθὲν δὲ καὶ θελητὸν κατὰ φύσιν ἡμεῖς (Θεοῦ γὰρ κτίσμα τυγχάνομεν), οὐκ ἄλλο λοιπὸν ἢ μόνον ἡμᾶς θέλημα κατὰ φύσιν ἔχει Θεός, γινόμενόν τε καὶ ἀπογινόμενον, καθὰ καὶ ἡμεῖς, πρὶν δὲ εἶναι, παντὸς ὢν θελήματος ἔρημος. Τὸ αὐτὸ δὲ καὶ ἐπὶ ἡμῶν συναχθήσεται, καὶ οἱμὲ τὸ λογικό, τὸ νόημα καθενὸς ἀπὸ αὐτὰ δίνεται ἀμοιβαῖα μὲ τὸ νόημα τοῦ ἄλλου καὶ προκαταλαμβάνεται αὐτὸ ποὺ ὑπάρχει, ὁρίζοντας θέληση τὸ θέλημα καὶ θέλημα πάλι τὴ θέληση; Ἀντιστρέφονται δηλαδὴ αὐτὰ ποὺ ὁρίζονται σ' αὐτὸ ποὺ τὰ ὁρίζει. Γιατὶ τὸ ὅτι λένε τὸ θέλημα καὶ θέληση, αὐτὸ εἶναι φανερό. Ὅμως αὐτὸ βέβαια δὲν τὸ λένε ὡς ὁρισμὸ τοῦ θελήματος. Γιατὶ ποιὸς μπορεῖ νὰ τὸ δείξει; Καθόσον, σύμφωνα μὲ τὸ λόγο τους, θὰ εἶναι καὶ ἡ βούληση ὁρισμὸς τοῦ βουλήματος, καὶ ἡ κίνηση πάλι τοῦ κινήματος καὶ τοῦ ἀνθρώπου ἡ ἀνθρωπότητα. Εἴτε ὅμως ἔτσι εἴτε ἀλλιῶς δηλώνουν τὸ σημαινόμενο, δὲν παραβλάπτουν καθόλου τὴν ὕπαρξή του, εἴτε αὐτὸ ποὺ δηλώνεται εἶναι κίνηση, εἴτε οὐσία. Γιατί, ἂν συμβαίνει αὐτό, τότε ὅλων, καθολικῶν μαζὶ καὶ μερικῶν, ἡ ὕπαρξη ὁπωσδήποτε θὰ κλονιστεῖ. Γιατὶ σὲ ὅλα χρησιμοποιοῦμε διαφορετικὲς σημασίες. Λέγω ὅμως καὶ τὸ ἄλλο· ὅτι δηλαδή, ἂν καὶ ὀνομάζουν τὸ θέλημα θέληση, ὅμως καθόλου δὲν τὸ λένε 'θεληθὲν' ἢ 'θελητόν'. Πῶς δηλαδὴ εἶναι ταυτόσημα ἡ ἔφεση καὶ τὸ ἐφετό; Ἂν συμβαίνει αὐτό, πρὸς ποιό θὰ κινηθεῖ ἡ ἔφεση, ἀφοῦ πραγματικὰ θὰ εἶναι αὐτὸ τὸ ἴδιο πρὸς τὸ ὁποῖο κινεῖται καὶ δὲν διαφέρει καθόλου στὴ φύση ἀπὸ αὐτό; Γιατὶ αὐτὴ εἶναι μιὰ μέση σχέση τῶν δύο ἄκρων, ποὺ τὰ ἑνώνει βέβαια μὲ τὸν ἑαυτό της, δὲν συμβιβάζεται ὅμως μ' αὐτὰ κατὰ τὴν ὕπαρξη. Καὶ μάρτυρας εἶναι ὁ μέγας Γρηγόριος, ποὺ δὲν ταυτίζει σὲ ἕνα τὸ θεληθὲν καὶ γεννηθὲν μὲ τὴ θέληση καὶ τὴ γέννηση, ἀλλὰ μὲ αὐτὲς ὡς σχέσεις φυσικὲς τὰ ἀνάγει σ' ἐκεῖνον ποὺ γεννᾶ καὶ σ' ἐκεῖνον ποὺ θέλει. Γιατὶ ἀλλιῶς δὲν θὰ καταδεχόταν νὰ κάνει οὔτε τὴν ἀναφορὰ τοῦ θελημένου καὶ γεννημένου πρὸς τὴ θέληση καὶ τὴ γέννηση, ἂν καὶ βέβαια εἶναι μέση κατὰ τὴ φύση· γιατὶ λέγει, «δὲν ἕπεται ὁπωσδήποτε τὸ πῶς ἔμελλε νὰ ὁδηγήσει σὲ ταυτότητα, καὶ νὰ δηλώνει ὅτι αὐτὰ εἶναι ἕνα».

Ἐξάλλου, ἂν θέλημα λένε τὸ θελημένο, καὶ θελημένο καὶ θελητὸ κατὰ τὴ φύση εἴμαστ' ἐμεῖς (γιατὶ εἴμαστε δημιούργημα τοῦ Θεοῦ), ἄρα τότε ὁ Θεὸς δὲν ἔχει κατὰ φύση ἄλλο θέλημα, παρὰ μόνον ἐμᾶς, ποὺ γεννιέται αὐτὸ καὶ χάνεται, ὅπως κι ἐμεῖς, καὶ πρὶν ἀπὸ αὐτὸ τὸ θέλημα, ὁ Θεὸς εἶναι ἔρημος ἀπὸ κάθε θέλημα.

κεῖον μὲν ἡμῖν καὶ φυσικὸν οὐ προσέσται, μόνον δὲ τὸ ἔξωθεν θεληθὲν ὄν τε καὶ μὴ ὄν, καλὸν καὶ μὴ τοιοῦτον, περιπλασθήσεται· πῶς δὲ καὶ θεληθέν τι τῶν ἐκτὸς ὑπάρχει; Διὰ γὰρ τὸν πρὸς αὐτὸ θελήσει κινούμενον, ἀλλ᾽ οὐ δι᾽ αὐτὸ λέγεται, θεληθὲν καὶ θελητόν. Ὡς ἐὰν μηδὲν θελήσῃ τῶν ὄντων, ὁ τὴν φυσικὴν θέλησιν ἔχων, οὐδὲν αὐτῷ θεληθὲν ἢ θελητόν. Τίς οὖν ὁ λόγος τοῖς θέλημα τὸ θεληθὲν ἰσχυριζομένοις ὑπάρχειν ἢ λέγεσθαι πρὸς τῶν ἁγίων Πατέρων ἀποφαινομένοις;

Ἔστω δὲ καὶ οὕτω λεγόμενον κατ᾽ αὐτούς, οὐ γὰρ περὶ διαφορᾶς ὀνομάτων ἡμῖν, ἀλλ᾽ εὐσεβῶν νοημάτων ὁ λόγος· ἐκεῖνο δὲ προσηκόντως ἐρομένοις ἀποκριθῶσιν, εἰ ἄλλο κατὰ φύσιν ἐστὶ τὸ θεῖον πρὸς τὸ ἀνθρώπινον θέλημα, καὶ ἄλλο πρὸς ἐκεῖνο τοῦτο, κἂν εἰ μυρίως καλῆται καὶ ὀνομάζηται· τοῦτο διδάξωσι καὶ κραδαινομένην ἡμῶν ἐπὶ τῷ ἀγνώστῳ στηρίζωσι τὴν διάνοιαν· καὶ οὐ λίαν αὐτῶν ταῖς ὀνοματοθεσίαις δυσχεράνομεν, ἀλλ᾽ εἴ τι καὶ παρ᾽ ἑαυτῶν ἐν τούτοις συνεισενέγκομεν. Εἰ γὰρ ἄλλο καὶ ἄλλο κατ᾽ οὐσίαν οὐκ ἔστι, δῆλον ὡς ἓν φύσει καὶ ταὐτόν. Καὶ εἰ τοῦτο, καὶ ἡ φύσις ἐξ ἀνάγκης μία καὶ ἀπαράλλακτος. Οὗ γὰρ ἑτερότης φυσικὴ θελημάτων οὐκ ἔστιν, οὐδ᾽ οὐσίας τὸ παράπαν καὶ φύσεως. Εἰ δὲ ἄλλο φύσει καὶ ἄλλο, διάφορα πάντως· καὶ εἰ διάφορα, πῶς τὸν ἐν πόσῳ τούτων ἀριθμὸν οὐχ ὁμολογῆσαι χρεών; Ἡ γὰρ τούτου ἐξάρνησις, αὐτῆς τε πάμπαν ἀφανισμὸν καὶ τῶν διαφερόντων, ὡς οὐκ ὄντων, ἐργάζεται. Πῶς γὰρ καὶ εἶναι δυνατὸν καὶ μὴ ἀριθμεῖσθαι καὶ δι᾽ ἥντινα τὴν αἰτίαν; Ἢ πῶς ὄντα μὲν κατὰ φύσιν, οὐκ ἀριθμούμενα δὲ τὰ θελήματα τὴν αὐτήν, εἴπερ εὐλόγως μὴ παύσοιντο τοῦ ἀριθμεῖσθαι καὐταὶ αἱ φύσεις; Τὸ γὰρ ἐπ᾽ ἐκείνων καλόν, ἐμφύτων ὄντων καὶ συστατικῶν τῶν πραγμάτων, καὶ ἐπ᾽ αὐτοῖς ὑπάρχειν προσήκει τοῖς πράγμασι, καὶ ἢ κἀκ τούτων ἀνέλωσι τὸν ἀριθμόν, ὡς ὅτι

Τὸ ἴδιο θὰ συναχθεῖ καὶ γιὰ μᾶς· καὶ βέβαια οἰκεῖο σ' ἐμᾶς καὶ φυσικὸ δὲ θὰ ὑπάρξει, ἀλλὰ θὰ πλασθεῖ μόνο ὅ,τι θελήσαμε ἐξωτερικά, ποὺ θὰ ὑπάρχει καὶ δὲν θὰ ὑπάρχει, καὶ θὰ εἶναι καλὸ καὶ δὲν θὰ εἶναι. Καὶ πῶς ὑπάρχει κάτι ποὺ θελήσαμε ἐξωτερικά; Γιατὶ λέγεται θελημένο καὶ θελητὸ γι' αὐτὸν ποὺ κινεῖται πρὸς αὐτὸ μὲ τὴ θέλησή του κι ὄχι γι' αὐτὸ τὸ ἴδιο. Γιατί, ἂν δὲν θελήσει κανένα ἀπὸ τὰ ὄντα αὐτὸς ποὺ ἔχει τὴ φυσικὴ θέληση, τότε τίποτε δὲν ὑπάρχει γι' αὐτὸν θελημένο ἢ θελητό. Ποιός εἶναι λοιπὸν ὁ λόγος γιὰ ἐκείνους ποὺ ἰσχυρίζονται ὅτι τὸ θελημένο εἶναι θέλημα, ἢ ὑποστηρίζουν ὅτι ἔτσι λέγεται ἀπὸ τοὺς ἁγίους Πατέρες;

Ἂς τὸ ποῦμε ὅμως ὅπως τὸ λένε αὐτοί. Γιατὶ ὁ λόγος μας δὲν εἶναι γιὰ διαφορὰ ὀνομάτων, ἀλλὰ γιὰ νοήματα εὐσέβειας. Ἂς ἀποκριθοῦν λοιπόν, ἐρωτώμενοι μὲ τρόπο πρέποντα, ἂν εἶναι ἀλλιώτικο κατὰ τὴ φύση τὸ θεῖο σὲ σχέση μὲ τὸ ἀνθρώπινο θέλημα κι ἀλλιώτικο τὸ ἀνθρώπινο πρὸς τὸ θεῖο, ἔστω κι ἂν ἔχει μύρια ὀνόματα καὶ προσηγορίες. Ἂς μᾶς διαφωτίσουν πάνω σ' αὐτὸ κι ἂς στηρίξουν τὴ διάνοιά μας ποὺ κλυδωνίζεται γι' αὐτὸ τὸ ἄγνωστο, καὶ δὲν θὰ τοὺς δημιουργήσομε μεγάλο πρόβλημα γιὰ τὶς ὀνοματοθεσίες, ἀλλὰ στὸ θέμα θὰ συνεισφέρομε καὶ κάτι ἀπὸ τὸν ἑαυτό μας. Γιατί, ἂν δὲν εἶναι διαφορετικὰ στὴν οὐσία, εἶναι φανερὸ πὼς εἶναι ἕνα καὶ τὸ αὐτὸ στὴ φύση. Κι ἂν συμβαίνει αὐτό, καὶ ἡ φύση κατ' ἀνάγκην εἶναι μία καὶ ἀπαράλλαχτη. Γιατί, ὅπου δὲν ὑπάρχει φυσικὴ ἑτερότητα θελημάτων, δὲν ὑπάρχει καθόλου καὶ ἑτερότητα οὔτε οὐσίας οὔτε φύσης. Κι ἂν εἶναι ἄλλο στὴ φύση τὸ ἕνα καὶ ἄλλο τὸ ἄλλο, εἶναι ὁπωσδήποτε διαφορετικά. Κι ἂν εἶναι διαφορετικά, πῶς δὲν πρέπει νὰ ὁμολογήσομε πόσα εἶναι στὸν ἀριθμό; Γιατὶ ἡ ἄρνηση τοῦ ἀριθμοῦ ἐπιφέρει καὶ τὸν πλήρη ἀφανισμὸ τῆς διαφορᾶς κι αὐτῶν ποὺ εἶναι διάφορα ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχουν. Πῶς δηλαδὴ εἶναι δυνατὸ καὶ νὰ ὑπάρχουν καὶ νὰ μὴν ἀριθμοῦνται καὶ γιὰ ποιὸλόγο; Ἢ πῶς, ἐνῶ ὑπάρχουν κατὰ τὴ φύση, ὅμως δὲν ἀριθμοῦνται τὰ θελήματα ὡς πρὸς αὐτήν, ἂν δὲν παύσουν εὔλογα ν' ἀριθμοῦνται κι αὐτὲς οἱ φύσεις; Γιατὶ τὸ καλὸ σ' ἐκεῖνα, ποὺ εἶναι ἔμφυτα καὶ συστατικὰ τῶν πραγμάτων, ἁρμόζει νὰ ὑπάρχουν κι ἐπάνω σ' αὐτὰ τὰ πράγματα, καὶ ἢ κι ἀπὸ αὐτὰ ν' ἀφαιρέσουν τὸν

κατ᾽ αὐτοὺς λυμαινόμενον ἤ, μηδαμῶς παραβλάπτοντα, καὶ ἐπ᾽ ἐκείνων περιληφθῇ, πρὸς δήλωσιν τῆς ἐνούσης αὐτοῖς ἐμφύτου διαφορᾶς, δι᾽ ἣν αὐτῷ κἂν ταῖς οὐσίαις προσχρώμεθα, ἢ δείξωσι, πῶς μὴ ἀναίρεσιν πάντως ἢ σύγχυσιν, τοῦ κατὰ ἄνθρωπον φυσικοῦ τοῦ Σωτῆρος θελήματος ἀπεργάζονται, διὰ τῆς κατὰ τὸν ἀριθμὸν παραιτήσεως.

Καὶ πῶς τέλειος ἄνθρωπος ὁ σαρκωθεὶς Λόγος, θελήματος ἐκτὸς φυσικοῦ; Τὸ γὰρ θεωθῆναι τῇ πρὸς Θεὸν ἑνώσει, καθὰ καὶ τὴν φύσιν αὐτὴν τῆς λογικῶς τε καὶ νοερῶς ἐψυχωμένης σαρκός, τῆς κατ᾽ οὐσίαν ὀντότητος οὐκ ἐξίστησιν, ὥσπερ οὐδὲ τῆς οἰκείας τὸν σίδηρον ἡ ἄκρα καὶ δι᾽ ὅλου πρὸς τὸ πῦρ συνανάκρασίς τε καὶ ἕνωσις, ἀλλὰ πάσχει μὲν τὰ πυρός, ἐπειδὴ πῦρ τῇ ἑνώσει γεγένηται, βρίθει δὲ πάλιν κατὰ φύσιν καὶ τέμνει, ὅτι μὴ τῆς οἰκείας λώβην πέπονθε φύσεως ἢ φυσικῆς ἐνεργείας ἐξέστη τὸ σύνολον, καίτοι μετὰ πυρὸς ὑπάρχων κατὰ τὴν αὐτὴν καὶ μίαν ὑπόστασιν καὶ ἀδιαστάτως δρῶν τά τε κατὰ φύσιν ἰδίαν, λέγω δὲ τὴν τομήν, καὶ τὰ καθ᾽ ἕνωσιν αὖθις, ὅπερ ἐστὶν ἡ καῦσις. Αὐτοῦ γὰρ ὑπάρχει, καθάπερ καὶ τοῦ πυρὸς ἡ τομή, διὰ τὴν ἄκραν τούτων εἰς ἄλληλα περιχώρησίν τε καὶ ἀντίδοσιν, καὶ οὔτε τὴν φύσιν αὐτοῦ, φημὶ δὲ τοῦ σιδήρου, κἂν μετὰ πυρὸς ὁρᾶται, κωλυόμεθα τὸ παράπαν ὀνομάζειν ἢ ἀριθμεῖν, οὔτε τὴν φυσικὴν ἐνέργειαν, εἰ καὶ μετὰ καύσεως καθορᾶται καὶ μηδεμίαν ἔχει πρὸς ταύτην διάστασιν, ἀλλ᾽ ἑνοειδῶς σὺν αὐτῇ τε καὶ ἐν αὐτῇ διαφαίνεται καὶ γνωρίζεται. Τίς οὖν ὁ λόγος, τοῦ τὸ φυσικῶς τῇ φύσει προσὸν μὴ ἀριθμεῖν, τουτέστι τὸ θέλημα, καὶ ταύτη τὸ καθ᾽ ἡμᾶς ἀτελὲς τῷ ὑπερτελεῖ καὶ προτελείῳ Θεῷ Λόγῳ σεσαρκωμένῳ προσμαρτυρεῖν, καίτοι πάντων ἐπίσης, εὐδοκίᾳ Πατρὸς καὶ συνεργείᾳ Πνεύματος ἁγίου διὰ τὴν ἡμῶν σωτηρίαν, καθ᾽ ἕνωσιν τὴν ἀδιάστατον τῶν τῆς φύσεως κεκοινωνηκότι, καθάπερ οὖν καὐτῆς τελείως τῆς φύσεως, πλὴν μόνης τῆς ἁμαρ-

ἀριθμό, ἐπειδὴ καταστρέφει, ἢ νὰ μείνει ἐπάνω σ᾽ αὐτά, ἐπειδὴ δὲν βλάπτει καθόλου, πρὸς δήλωση τῆς ἔμφυτης διαφορᾶς ποὺ ὑπάρχει σ᾽ αὐτά, ἐξαιτίας τῆς ὁποίας τὸ χρησιμοποιοῦμε αὐτὸ καὶ στὶς οὐσίες, ἢ νὰ δείξουν πῶς δὲν ἀπεργάζονται ἀναίρεση ὁπωσδήποτε ἢ σύγχυση τοῦ ἀνθρώπινου φυσικοῦ θελήματος τοῦ Σωτήρα μὲ τὴν παραίτηση τὴ σχετικὴ μὲ τὸν ἀριθμό.

Καὶ πῶς εἶναι τέλειος ἄνθρωπος ὁ Λόγος ποὺ σαρκώθηκε, ἂν δὲν ἔχει φυσικὸ θέλημα; Ἡ θέωσή του δηλαδὴ μέσω τῆς ἕνωσης μὲ τὸν Θεὸ δὲν τὸν ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν ὀντότητα τῆς οὐσίας του, καθὼς καὶ τὴν ἴδια τὴ φύση τῆς σάρκας μὲ τὴ λογικὴ καὶ νοερὴ ψυχή, ὅπως οὔτε τὸ σίδηρο ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴ δική του φύση, ἡ ἄκρα καὶ καθολικὴ συνανάκραση καὶ ἕνωσή του μὲ τὴ φωτιά, ἀλλὰ παίρνει τὶς ἰδιότητες τῆς φωτιᾶς, ἐπειδὴ ἔχει γίνει φωτιὰ μὲ τὴν ἕνωση. Ὅμως παραμένει πάλι βαρὺ στὴ φύση καὶ κόβει, ἐπειδὴ δὲν ἔπαθε καμμιὰ βλάβη στὴ φύση του, ἢ δὲν ἀπομακρύνθηκε καθόλου ἀπὸ τὴ φυσική του ἐνέργεια, ἂν καὶ βέβαια δέθηκε μὲ τὴ φωτιὰ σὲ μία καὶ τὴν αὐτὴ ὑπόσταση καὶ δρᾶ ἀχώριστα μαζί της καὶ ὅσα εἶναι τῆς δικῆς του φύσης, ἐννοῶ τὸ κόψιμο, καὶ ὅσα προκαλεῖ ἡ ἕνωση, ποὺ εἶναι ἡ καύση. Γιατὶ τοῦ σιδήρου εἶναι, ὅπως καὶ τῆς φωτιᾶς, ἡ τομὴ ἐξαιτίας τῆς ἀπόλυτης ἀλληλοπεριχώρησής τους καὶ τῆς ἀντιπροσφορᾶς, καὶ οὔτε τὴ φύση του, ἐννοῶ τοῦ σιδήρου, ἔστω κι ἂν τὴ βλέπομε μαζὶ μὲ τὴ φωτιά, ἐμποδιζόμαστε οὔτε κατ᾽ ἐλάχιστο νὰ τὴν ὀνομάζομε ἢ νὰ τὴν ἀριθμοῦμε, οὔτε τὴ φυσική ἐνέργειά του, ἂν καὶ τὴ βλέπομε μαζὶ μὲ τὴν καύση, καὶ δὲν διαχωρίζεται καθόλου ἀπὸ αὐτήν, ἀλλὰ τὴ βλέπομε καὶ τὴ διαπιστώνομε μέσα σ᾽ αὐτὴν ἑνωμένη μαζί της. Ποιός λοιπὸν εἶναι ὁ λόγος νὰ μὴν ἀριθμοῦμε αὐτὸ ποὺ φυσικὰ ἐνυπάρχει στὴ φύση μας, δηλαδὴ τὸ θέλημα, καὶ νὰ προσμαρτυροῦμε ἔτσι τὴ δική μας ἀτέλεια στὸν ὑπερτέλειο καὶ πρὶν ἀπ᾽ ὅλα τέλειο Θεὸ Λόγο ποὺ σαρκώθηκε, ἂν καὶ βέβαια ἔχει μεταλάβει ἐξίσου ὅλα τὰ δικά μας μὲ τὴν εὐδοκία τοῦ Πατέρα καὶ τὴ συνέργεια τοῦ ἁγίου Πνεύματος γιὰ χάρη τῆς σωτηρίας μας, σὲ μιὰ ἕνωση ἀδιάσπαστη μὲ ὅλα τὰ στοιχεῖα τῆς φύσης μας, ὅπως τέλεια κι αὐτὴ τὴν ἴδια τὴ φύση, ἐκτὸς μόνο ἀπὸ τὴν ἁμαρτία, ποὺ δὲν ἦταν βέβαια στοιχεῖο τῆς φύσης μας, ἀλλὰ

τίας, ὅτι μηδὲ τῆς φύσεως ἦν, ἀλλὰ γνώμης, παρὰ τὸν λόγον καὶ τὸν νόμον κεκινημένης τῆς φύσεως, ἐκτροπὴ καὶ ὀλίσθημα;

Καί μοι δεόντως μάλιστα τούτου γε χάριν ὁ λεχθεὶς ἐπιστήσας φαίνεται μοναχός, τοῦ φυσικοῦ τὸ γνωμικὸν διαστείλας θελήματος. Τὸ μὲν γάρ, κατὰ τὸν αὐτοῦ καλῶς ἔχοντα ὁρισμόν, δύναμις ὑπάρχει τοῦ κατὰ φύσιν ὄντος ὀρεκτική. Πᾶν γὰρ εἴ τι τῶν ὄντων, καὶ μάλιστα λογικῶν, φυσικῶς τοῦ κατὰ φύσιν ὄντος ὀρέγεται, καὶ τούτου παρὰ Θεοῦ λαβὸν κατ' οὐσίαν ἔχει τὴν δύναμιν πρὸς σύστασιν τὴν ἑαυτοῦ. Εἰ γὰρ τοῦ κατὰ φύσιν ὄντος οὐκ ἔχει τὴν ὄρεξιν, τοῦ μηδαμῶς ὄντος πόθεν καὶ πῶς, μηδόλως ὕπαρξιν ἢ κίνησιν ἔχοντος; Μόνον γὰρ ἀδρανὲς τὸ μὴ ὂν καὶ ἀνούσιον, καὶ οὐδαμῶς οὐδὲ μία τούτου δύναμις ἐν τοῖς οὖσιν ὑπάρχει καὶ κίνησις. Τὸ δὲ αὐθαίρετος ὁρμὴ καθέστηκε, τὰς ἐφ' ἑκάτερα ποιουμένη παρεκτροπάς, καὶ οὐ φύσεως ὑπάρχον ἀφοριστικόν, ἀλλὰ προσώπων κυρίως καὶ ὑποστάσεως. Καὶ τοῦτό γε διαγνοὺς ὁ διῃρημένος καὶ ἀνθρωπολάτρης Νεστόριος, γνωμῶν ἕνωσιν ἀσεβῶς ἐδογμάτισεν, ἵν' ἑκατέραν δι' ἑκατέρας ὑπόστασιν ἐπικυρώσῃ, καὶ ὁ ψιλὸς ἄνθρωπος αὐτῷ τηρηθῇ, γνώμῃ τινὶ καὶ αὐθαιρέτῳ κινήσει τῇ πρὸς τὸν Θεὸν Λόγον, ὡς αὐτός φησι, τὴν ἕνωσιν ποιησάμενος, ἐξ ἧς και τὴν ταυτοβουλίαν συνίστησιν, ἢ πολυβουλίαν εἰπεῖν οἰκειότερον, ὅσῳ καὶ καθ' ἑκάστην τοῦ γνωμικοῦ θελήματος κίνησιν κατὰ μέρος ἐκ τῶν ἀτελῶν ἐπὶ τὰ ἐντελῆ κατ' αὐτὸν ἵεται, φερομένη τε καὶ προκόπτουσα, ἀλλ' οὐκ ἐξ αὐτῆς τῆς ἀφράστου συλλήψεως, ὅλης τελείως μετὰ τῶν αὐτῆς ἁπάντων, πρὸς ὅλην καὶ τὰ κατ' αὐτὴν ἅπαντα, τὴν ἡμετέραν φύσιν τῆς τοῦ Λόγου θεότητος, καθ' ὑπόστασιν μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἑνωθείσης.

Ὡς ἂν τοίνυν καὶ τὸ ἐντελὲς διακριβώσῃ τῆς φύσεως ἐπὶ τοῦ σαρκωθέντος Θεοῦ καὶ τὸ ἀντικείμενον διαρρίψῃ ὁ λεχθεὶς μοναχός, τὸ μὲν φυσικὸν ὥρισεν ἐπ' αὐτοῦ, τὸ δὲ γνωμικὸν ἀποδιώρισε θέλημα, μήτε τῇ διαιρέσει χώραν δοὺς τῷ στασιάζειν ἐν

ἐκτροπὴ καὶ ὀλίσθημα τῆς γνώμης ποὺ λειτούργησε παρὰ τὸ λόγο καὶ τὸ νόμο;

Καὶ μοῦ φαίνεται ὅτι ἐξαιτίας αὐτοῦ πάρα πολὺ σωστὰ ὁ μοναχὸς ποὺ ἀνέφερα μ' ἔκανε νὰ προσέξω αὐτὸ τὸ σημεῖο, διαστέλλοντας τὸ γνωμικὸ θέλημα ἀπὸ τὸ φυσικό. Τὸ ἕνα (τὸ φυσικό), σύμφωνα μὲ τὸν ὀρθὸ ὁρισμὸ αὐτοῦ, Εἶναι δύναμη ποὺ ὀρέγεται ἐκεῖνο ποὺ ἀπὸ τὴ φύση του ὑπάρχει. Γιατὶ καθένα ἀπὸ τὰ ὄντα, καὶ μάλιστα ἀπὸ τὰ λογικά, ὀρέγεται κατὰ φύση ἐκεῖνο ποὺ ὑπάρχει κατὰ φύση, κι αὐτοῦ τοῦ ὄντος ἔχει στὴν οὐσία του τὴ δύναμη παίρνοντάς την ἀπὸ τὸ Θεὸ γιὰ τὴν ἴδια του τὴ σύσταση. Ἂν δηλαδὴ δὲν ἔχει τὴν ὄρεξη γιὰ τὸ φυσικὸ ὄν, πῶς θὰ ἔχει τὴν ὄρεξη καὶ ἀπὸ ποῦ γιὰ ἐκεῖνο ποὺ δὲν ὑπάρχει μὲ κανένα τρόπο, ἀφοῦ δὲν ἔχει καθόλου ὕπαρξη ἢ κίνηση; Γιατὶ ἀδρανὲς καὶ χωρὶς οὐσία εἶναι μόνο ἐκεῖνο ποὺ δὲν ὑπάρχει, καὶ καμμιὰ ἀπολύτως δύναμη αὐτοῦ καὶ κίνηση δὲν ὑπάρχει μέσα στὰ ὄντα. Τὸ ἄλλο (τὸ γνωμικὸ) εἶναι μιὰ αὐτοπροαίρετη ὁρμή, ποὺ παρεκτρέπεται στὴ μιὰ καὶ στὴν ἄλλη καὶ ποὺ δὲν καθορίζει τὴ φύση, ἀλλὰ κυριολεκτικὰ τὸ πρόσωπο καὶ τὴν ὑπόσταση. Αὐτὸ ἀκριβῶς διαβλέποντας ὁ διασπασμένος καὶ ἀνθρωπολάτρης Νεστόριος, δογμάτισε μὲ ἀσέβεια τὴν ἕνωση τῶν γνωμῶν, γιὰ νὰ ἐπικυρώσει τὴ μία ἀπὸ τὴν ἄλλη καὶ νὰ διασώσει τὸν ἁπλὸ ἄνθρωπο, ἀφοῦ ἔκανε τὴν ἕνωση, ὅπως ὁ ἴδιος λέει, μὲ αὐτοπροαίρετη γνώμη καὶ κίνηση πρὸς τὸν Θεὸ Λόγο, ἀπὸ τὴν ὁποία, γιὰ νὰ μιλήσω οἰκειότερα, συνιστᾶ καὶ τὴν 'ταυτοβουλία' ἢ 'πολυβουλία', ἔτσι, ποὺ κινούμενη καὶ προχωρώντας ἀπὸ τὰ ἀτελῆ καὶ σὲ κάθε ἐπιμέρους κίνηση τοῦ γνωμικοῦ θελήματος, βαδίζει σύμφωνα μ' αὐτὸν πρὸς τὰ τέλεια, δὲν ἔχει ὅμως ἑνωθεῖ ἡ θεότητα τοῦ Λόγου ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἄφραστη σύλληψή του τέλεια ὁλόκληρη μὲ ὅλα ὅσα τὴ συνοδεύουν πρὸς ὁλόκληρη τὴ δική μας φύση καὶ ὅσα τὴ συνοδεύουν σὲ μία καὶ τὴν αὐτὴ ὑπόσταση.

Γιὰ νὰ διακριβώσει λοιπὸν καὶ τὴν τελειότητα τῆς φύσης στὸν σαρκωθέντα Θεὸ καὶ νὰ συντρίψει τὸ ἀντίθετο, δέχθηκε βέβαια, ὁ μοναχὸς ποὺ ἀναφέραμε, γι' αὐτὸν τὸ φυσικὸ θέλημα, ἀρνήθηκε ὅμως τὸ γνωμικό, μὴ δίνοντας τὴ δυνατότητα οὔτε στὴ διαίρεση *τούτῳ, μήτε τῇ φαντασίᾳ παρείσδυσιν τῷ μὴ ὑπάρχειν ἐκεῖνο. Εἰ δέ τις τυχὸν ἰσχυρίζεται, μὴ ἂν ἄλλως ἐπ' αὐτοῦ δυνατόν, ἢ κατ' ἐναντίωσιν τὰ δύο θελήματα λέγεσθαι, εἰ μὲν ὡς κατ' οὐσίαν διάφορα, κἀγὼ δέχομαι, εἰ δὲ ὡς ἀντικείμενα, ψευδὴς ὁ λόγος. Οὐ γὰρ εἴ τι διάφορον πάντως καὶ ἀντικείμενον. Τὸ γὰρ ἀντικείμενον, γνώμης παραλόγως δηλαδὴ κινουμένης, τὸ δὲ διάφορον, φύσεως λόγῳ κρατουμένης ἔργον καθέστηκε· καὶ τὸ μὲν φύσεως στασιαστικόν, τὸ δὲ προδήλως συστατικόν. Διαφορὰ τοιγαροῦν οὐσιώδης, εἰς σύστασιν τῶν ἐν τῇ φύσει πραγμάτων ἐστίν, οὐ μὴ ἐναντίωσις, ἀλλὰ πρὸς τὴν τούτων διάλυσιν. Οὐ γὰρ ἔχει ἡ φύσις τὸ παρὰ φύσιν, οὐδὲ λόγος οὐδεὶς τοῦ στασιάζοντος.*

Ἄλλως τε, εἰ τὰ δύο θελήματα πάντως ἐναντία καὶ ἀντικείμενα, πῶς ἐπί τε τῶν φύσει καὶ ὑποστάσει διῃρημένων λογικῶν οὐ τοῦτο πάντῃ τε καὶ πάντως συμβαίνει; Συννεύομεν γὰρ ἔστιν ὅτε τούτοις, καίτοι γνωμικοῖς οὖσι, καὶ Θεῷ καὶ ἀγγέλοις καὶ ἀλλήλοις, ἀλλ' οὐ διὰ τοῦτο τῆς γνώμης ἤδη καὶ τοῦ κατ' αὐτὴν θελήματος διαπεπτώκαμεν. Εἰ γὰρ τούτων, καὶ τῆς πρὸς τοὺς ἄλλους δηλονότι συννεύσεως, εἴπερ ἕως ταύτην ἔχομεν καὶ τῶν ἄλλων γνωμικῶν ἀντεχόμεθα. Εἰ οὖν ἐνταῦθα τοῦτο καὶ οὐδαμῶς ἀντίταξις καθορᾶται, καίτοι σωζομένων ὑπάρξει τε καὶ ἀριθμῷ τῶν γνωμικῶν θελημάτων καὶ τὴν φιλικὴν ἐν σχέσει διάθεσιν, πῶς ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ καὶ ἑνὸς σαρκωθέντος Θεοῦ Λόγου καὶ τελείως δι' ἡμᾶς ἐνανθρωπήσαντος, ἐν τοῖς φυσικῶς προσοῦσιν αὐτῷ κατ' οὐσίαν θελήμασιν ἐναντίωσις ἔσται. Πῶς δὲ ταὐτά φασιν ἐναντία, δι' αὐτόν γε τὸν ἀριθμόν, ἢ καὶ δι' αὐτὸ τὸ ὑπάρχειν; Εἰ μὲν διὰ τοῦτο, καὶ τὴν φύσιν ἀνέλωσι τῆς σαρκός, ἀντικειμένην τῷ Λόγῳ διὰ τὴν ὕπαρξιν. Πολλῷ γὰρ ἰσχυρότερον, ὡς πᾶσιν εὔδηλον, εἰς ἀντίταξιν τὸ ὑποκείμενον, τοῦ ἐν ὑπο-

νὰ ἐναντιώνεται σ' αὐτό, οὔτε στὴ φαντασία νὰ εἰσχωρεῖ, μὲ τὸ νὰ μὴν ὑπάρχει ἐκεῖνο (τὸ φανταστικό). Ἂν τυχὸν ὅμως κάποιος ἰσχυρίζεται, ὅτι δὲν ὑπῆρχε ἄλλη δυνατότητα σ' αὐτόν, παρὰ μόνο τὸ νὰ ὀνομάσει τὰ δύο θελήματα κατὰ ἐναντιότητα, τὸ δέχομαι κι ἐγώ, ἂν τὰ θεωρεῖ διάφορα κατὰ τὴν οὐσία, ἂν ὅμως ἀντίθετα, ὁ λόγος του εἶναι ψευδής. Γιατί, ἂν εἶναι κάτι διάφορο, δὲν εἶναι ὁπωσδήποτε καὶ ἀντίθετο. Καθόσον τὸ ἀντίθετο προέρχεται ἀπὸ γνώμη ποὺ κινεῖται παρὰ τὸ λόγο, ἐνῶ τὸ διάφορο εἶναι ἀποτέλεσμα φύσης ποὺ τὴν κυβερνᾶ ὁ λόγος· τὸ πρῶτο εἶναι στασιαστικὸ κατὰ τῆς φύσης, ἐνῶ τὸ δεύτερο εἶναι ὁλοφάνερα συστατικὸ τῆς φύσης. Ἡ διαφορὰ λοιπὸν εἶναι στοιχεῖο οὐσίας γιὰ τὴ σύσταση τῶν πραγμάτων στὴ φύση καὶ ὄχι ἐναντιότητα γιὰ τὴ διάλυσή του. Γιατὶ ἡ φύση δὲν περιέχει τὸ παρὰ φύση, οὔτε ὑπάρχει κανένας λόγος ποὺ ν' ἀντιτίθεται κάτι τι σ' αὐτή.

Ἐξάλλου, ἂν τὰ δύο θελήματα εἶναι ὁπωσδήποτε ἐναντία καὶ ἀντίθετα, πῶς δὲν συμβαίνει τὸ ἴδιο ὁπωσδήποτε καὶ κατὰ κάποιο τρόπο καὶ στὰ διηρημένα κατὰ τὴ φύση καὶ τὴν ὑπόσταση λογικά; Συγκατανεύομε δηλαδὴ μερικὲς φορὲς μ' αὐτά, ἂν καὶ ἔχουν αὐτόγνωμο θέλημα, ἐννοῶ καὶ μὲ τὸν Θεό, καὶ μὲ τοὺς ἀγγέλους, καὶ μεταξύ μας, δὲ σημαίνει ὅμως ὅτι γι' αὐτὸ τὸ λόγο χάσαμε πλέον τὴν ἐλεύθερη γνώμη καὶ τὸ σύμφωνα μ' αὐτὴν θέλημά μας. Γιατί, ἂν χάσαμε αὐτά, χάνομε προφανῶς καὶ τὴ συγκατάνευση ὁ ἕνας πρὸς τὸν ἄλλο, ἐὰν βέβαια ὅσο τὴν ἔχομε, κρατοῦμε καὶ ὅσα ἄλλα ἔχουν αὐτόγνωμο θέλημα. Ἂν λοιπὸν ἐδῶ συμβαίνει αὐτό, καὶ ὑπάρχει φιλικὴ διάθεση στὴ σχέση τους καὶ δὲν παρατηροῦμε καμμιὰ ἐναντίωση, μολονότι τὰ αὐτόγνωμα θελήματα παραμένουν ἄθικτα (ὑπάρχουν δηλαδὴ καὶ ἀριθμοῦνται), πῶς στὸν αὐτὸ καὶ ἕνα Θεὸ Λόγο, ποὺ σαρκώθηκε καὶ ἔγινε τέλειος ἄνθρωπος γιὰ χάρη μας, θὰ ὑπάρξει ἐναντίωση στὰ φυσικὰ θελήματα ποὺ ἐνυπάρχουν στὴν οὐσία του; Καὶ πῶς αὐτὰ τὰ λένε ἐναντία, ἐξαιτίας τοῦ ἀριθμοῦ τους ἢ ἐξαιτίας τῆς ἴδιας τῆς ὕπαρξής τους; Ἂν γι' αὐτὸ τὸ τελευταῖο, ἂς ἀναιρέσουν καὶ τὴ φύση τῆς σάρκας, ποὺ εἶναι ἀντίθετη στὸ Λόγο ἐξαιτίας τῆς ὕπαρξης. Γιατί, ὅπως εἶναι φανερὸ σ' ὅλους, εἶναι πολὺ πιὸ ἰσχυρὸ γιὰ ν' ἀντιτάσσεται τὸ ἴδιο τὸ ὑποκειμένῳ καθέστηκεν. Εἰ δὲ διὰ μόνον τὸν ἀριθμόν, καὶ τούτου τὰς φύσεις ἐρήμους ποιήσωσι, καὶ μηδὲ μίαν αὐτῶν ἀριθμείτωσαν; Παραιτείσθωσαν δὲ καὶ πάλιν αὐτὸν διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν, κἀπὶ τῶν ἐπὶ τῆς μιᾶς καὶ ἀνάρχου θεότητος τριῶν ὑποστάσεων, ἵνα μὴ κἀκείνη στασιάζῃ πρὸς ἑαυτήν· ἀλλ᾽ ἄτοπόν γε τῷ μηδὲν ὄντι τὸ σύνολον, οὐκ οὐσία, οὐ ποιόν, οὐκ ἄλλο τι τῶν ὄντων, ἰσχὺν τοσαύτην ἀποκληροῦν, ἀτοπώτερον δὲ καὶ τὴν ὕπαρξιν αὐτὴν τοῦ φυσικοῦ θελήματος αἰτιᾶσθαι, κἀντεῦθεν τὴν ἀναίρεσιν αὐτοῦ κατασκευάζειν, καὶ ταῦτα, τῶν ἄλλων ἐν τῇ φύσει πρωτίστην οὖσαν φυσικῶν ἰδιωμάτων καὶ κινημάτων ἔμφυτον δύναμιν. Κατὰ ταύτην γὰρ μόνην, τοῦ εἶναι καὶ ζῆν, καὶ κινεῖσθαι, καὶ νοεῖν, καὶ λαλεῖν, καὶ αἰσθάνεσθαι, καὶ μετέχειν τροφῆς, ὕπνου τε καὶ ἀναπαύσεως, καὶ μὴ ἀλγύνεσθαι, μηδὲ θνήσκειν, καὶ ἀπλῶς ἀπάντων τῶν συνιστώντων τὴν φύσιν ἔχειν τελείως τὰς ἕξεις, καὶ τῶν λυμαινομένων τὰς στερήσεις φυσικῶς ἐφιέμεθα.

Καί μοι φαίνεται κἀκ τούτῳ προσηκόντως ποιήσας, κατὰ τὸν αὐτοῦ ὁρισμὸν ὁ εὐλαβὴς μοναχός, καὶ προσθεὶς τό· «Καὶ τῶν οὐσιωδῶς τῇ φύσει προσόντων συνεκτικὴν πάντων ἰδιωμάτων». Πάντα γὰρ ἀεὶ συνέχει, καὶ συνέχειν ἐφίεται, καὶ οὐδενὸς ἔχειν τὴν στέρησιν τὸ οὐσιῶδες ἐν ἡμῖν καὶ ἔμφυτον θέλημα, μᾶλλον δὲ ἡμεῖς δι᾽ αὐτοῦ τε καὶ κατ᾽ αὐτό· καὶ οἶμαι τὸν καὶ ποσῶς τοῦ ὄντος, ἀλλὰ μὴ τοῦ δοκοῦντος λόγον ποιούμενον, συνθήσεσθαι πάντως δή, καὶ ὡς ἄνθρωπον τὸν σαρκωθέντα Θεὸν φυσικὸν ἔχειν καὶ ἀνθρώπινον θέλημα, καὶ τῶν ἀπηριθμημένων ἕκαστον θέλειν κατ᾽ αὐτὸ φυσικῶς, πρὸς πίστωσιν τῆς νοερῶς αὐτοῦ καὶ λογικῶς ἐψυχωμένης σαρκός, εἴπερ τέλειος ἄνθρωπος γέγονε, μηδενὶ τῶν ἡμετέρων λειπόμενος, πλὴν μόνης τῆς ἁμαρτίας, ἀλλὰ πάντα ἔχων ὅσα καὶ ἡμεῖς, ἀπαραλείπτως τὰ κατὰ φύσιν συστατικὰ τῆς ἡμετέρας οὐσίας, ὥσπερ οὖν καὶ τὰ τῆς ἀνάρχου καὶ θείας, δι᾽ ὧν ἄνθρωπον ἑαυτὸν ὁμοῦ καὶ Θεὸν κείμενο, παρὰ ἐκεῖνο ποὺ ἀνήκει στὸ ὑποκείμενο. Ἂν ὅμως τὸ λένε γιὰ τὸν ἀριθμὸ μόνο, θὰ στερήσουν τὶς φύσεις κι ἀπὸ αὐτὸν καὶ δὲν θὰ μετρήσουν οὔτε μία αὐτῶν; Ἂς ἐγκαταλείψουν τότε κι αὐτὸν γιὰ τὴν ἴδια αἰτία καὶ στὶς τρεῖς ὑποστάσεις τῆς μιᾶς καὶ ἄναρχης θεότητας, ὥστε νὰ μὴ στασιάζει κι ἐκείνη κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ της. Ἀλλὰ βέβαια εἶναι παράλογο σ' αὐτὸ ποὺ δὲν εἶναι ἀπολύτως τίποτε, οὔτε οὐσία, οὔτε ποιό, οὔτε κάποιο ἄλλο ἀπὸ τὰ ὄντα, νὰ ἀποδίδομε τόσο μεγάλη ἰσχύ, κι ἀκόμα πιὸ παράλογο νὰ κατηγοροῦμε τὴν ἴδια τὴν ὕπαρξη τοῦ φυσικοῦ θελήματος, καὶ γι' αὐτὸ νὰ ἐπιδιώκομε τὴν ἀναίρεσή του, καὶ μάλιστα ἐνῶ εἶναι ἡ πρώτιστη ἔμφυτη δύναμη ἀπὸ τὰ ἄλλα φυσικὰ ἰδιώματα καὶ κινήματα τῆς φύσης μας. Γιατὶ ἀπὸ αὐτὴν μόνη προέρχεται ἡ φυσικὴ ἐπιθυμία νὰ ὑπάρχομε καὶ νὰ ζοῦμε καὶ νὰ κινούμαστε καὶ νὰ νοοῦμε καὶ νὰ μιλοῦμε καὶ νὰ αἰσθανόμαστε καὶ νὰ τρῶμε καὶ νὰ κοιμόμαστε καὶ ν' ἀναπαυόμαστε καὶ νὰ μὴν πονοῦμε καὶ νὰ μὴν παθαίνομε καὶ γενικὰ νὰ κατέχομε τέλεια ὅλα ὅσα συνιστοῦν τὴ φύση μας, καὶ νὰ στερούμαστε ὅσα τὴν φθείρουν.

Καὶ μοῦ φαίνεται ὅτι καὶ σ' αὐτὴ τὴν περίπτωση ἐνήργησε ὅπως ἔπρεπε σύμφωνα μὲ τὸν ὁρισμό του ὁ εὐλαβὴς μοναχὸς προσθέτοντας καὶ τὴ φράση· «Καὶ συνεκτικὴ ὅλων τῶν ἰδιωμάτων ποὺ ἐνυπάρχουν κατ' οὐσία μέσα στὴ φύση μας». Γιατὶ τὰ συνέχει ὅλα πάντοτε κι ἐπιθυμεῖ νὰ τὰ συνέχει καὶ νὰ μὴν στερεῖται τίποτε, τὸ οὐσιῶδες καὶ ἔμφυτο θέλημά μας, ἢ καλύτερα ἐμεῖς μέσω αὐτοῦ καὶ σύμφωνα μ' αὐτό. Καὶ νομίζω ὅτι ὅποιος κι ἐλάχιστα κάμνει λόγο γιὰ τὸ ὂν καὶ ὄχι βέβαια τὸ φαινόμενο, θὰ συμφωνήσει ὁπωσδήποτε, ὅτι ὁ Θεός, ποὺ σαρκώθηκε, ἔχει ὡς ἄνθρωπος φυσικὸ κι ἀνθρώπινο θέλημα, καὶ ὅτι καθένα ἀπὸ ὅσα ἀριθμήσαμε ἔχει τὸ φυσικὸ θέλημα σύμφωνα μ' αὐτό, γιὰ νὰ ἐπιβεβαιωθεῖ ἡ ὕπαρξη τῆς σάρκας του μὲ νοερὴ καὶ λογικὴ ψυχή, ἂν βέβαια ἔγινε τέλειος ἄνθρωπος χωρὶς νὰ ὑστερεῖ ὡς πρὸς τίποτε δικό μας, ἐκτὸς μόνο ἀπὸ τὴν ἁμαρτία, ἀλλ' ἔχει κι ὅλα ὅσα ἔχομε κι ἐμεῖς, τὰ φυσικὰ δηλαδὴ συστατικὰ τῆς οὐσίας μας χωρὶς παράλειψη, ὅπως βέβαια καὶ τὰ συστατικὰ τῆς ἄναρχης καὶ θείας οὐσίας, μὲ τὰ ὁποία μᾶς φανέρωνε τὸν ἑαυτό του, ὅτι ἦταν κατὰ κυριολεξία Θεὸς μαζὶ καὶ *ὄντα κυρίως ἐγνώριζε, καὶ τὴν πρὸς ἡμᾶς καὶ τὸν Πατέρα τελείως φυσικὴν συγγένειαν διασώζοντα μετὰ τὴν ἕνωσιν.*

Τὸ γὰρ δὴ λέγειν, ὡς ἐν τῷ καιρῷ μόνῳ τοῦ σωτηρίου πάθους, ἡνίκα τὸ ἡμέτερον ἐτύπου πραγματικῶς ἐν ἑαυτῷ καὶ ὡς ἄνθρωπος παρῃτεῖτο τὸν θάνατον, δύο θελήματα ἔχων ἐδείκνυτο, ἀποφαντικόν, οὐκ ἀποδεικτικόν μοι δοκεῖ. Πῶς γὰρ ἐν τούτῳ μόνῳ τῷ καιρῷ, καὶ μὴ πρὸ τούτου, καὶ δι' ἥντινα τὴν αἰτίαν; Εἰ μὲν γὰρ εἶχε τότε, καὶ ἀπ' ἀρχῆς εἶχεν ἐξ οὗ γέγονεν ἄνθρωπος, ἀλλ' οὐχ ὕστερον ἐσχεδίασεν· εἰ δὲ ἀπ' ἀρχῆς οὐκ εἶχεν, οὐ δὲ κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ πάθους, ἀλλὰ μόνον ἐφάντασε τὴν παραίτησιν, καὶ πρὸς ταύτη τὰ λοιπὰ δι' ὧν σεσώσμεθα, οἷον τὸ δάκρυον, τὴν εὐχήν, τὴν λύπην, τὴν ἀγωνίαν, τὸν σταυρόν, τὸν θάνατον, τὴν ταφήν· ἑνὸς γὰρ ἀκυρουμένου τῶν ἐν αὐτῷ καθ' ἡμᾶς φυσικῶν σωζομένων, οὐδὲ τὰ ἄλλα στήσεται. Πῶς γὰρ οὐκ ἐκεῖνο μέν, ταῦτα δέ; Καὶ τίς ὁ λόγος; Ἐναντίωσις δὲ ποία τὸ προσεύχεσθαι, καὶ φυσικῆς ἑκουσίως, τῆς κατὰ τὴν σάρκα λέγω, πρόσδειξιν ἀσθενείας ποιεῖσθαι διὰ τῆς συστολῆς, καὶ μὴ ἀντιτείνειν ὅλως, ἀλλὰ λέγειν, «εἰ δυνατόν», καί, «μὴ τί ἐγὼ θέλω, ἀλλ' εἴ τι σύ», καὶ συνάπτειν τῇ συστολῇ τὴν ἰσχυρὰν κατὰ τοῦ θανάτου καὶ πρόθυμον κίνησιν; Ἐτύπου μὲν γὰρ πραγματικῶς ἐν ἑαυτῷ τὸ ἡμέτερον, διὰ τῆς φυσικῆς πρὸς μικρὸν ἀγωνίας, ἵνα καὶ ταύτης ἡμᾶς ἐλευθερώση καὶ τῆς οἰκείας σαρκὸς τὴν φύσιν πιστώσηται, καὶ πᾶσι καθαρὰν τὴν οἰκονομίαν φαντασίας ἐργάσηται· παρίστη δὲ πάλιν εὐθὺς τὴν κατὰ τοῦ θανάτου μεγίστην ὁρμήν, καὶ τὴν ἄκραν τοῦ κατ' αὐτὸν ἀνθρωπικοῦ πρὸς τὸ οἰκεῖον αὐτοῦ καὶ Πατρικὸν θέλημα, συμφυῖαν καὶ ἕνωσιν, τῷ ἐπικρῖναι τοῦτο καὶ φάσκειν· «Μὴ τὸ ἐμόν, ἀλλὰ τὸ σὸν γενέσθω». Ταύτη μὲν τὴν διαίρεσιν ἀπωθούμενος, ἐκείνη δὲ πάλιν τὴν σύγχυσιν.

ἄνθρωπος καὶ ὅτι διέσωζε τέλεια μετὰ τὴν ἕνωση τὴ φυσική του συγγένεια μ' ἐμᾶς καὶ τὸν Πατέρα.

Γιατὶ τὸ νὰ λέγεται, ὅτι μόνο στὸν καιρὸ τοῦ σωτήριου πάθους, ὁπότε ἐκδήλωνε πραγματικὰ στὸν ἑαυτό του τὴ δική μας φύση καὶ προσπαθοῦσε ν' ἀποφύγει σὰν ἄνθρωπος τὸ θάνατο, παρουσιαζόταν νὰ ἔχει δύο θελήματα, μοῦ φαίνεται σὰν μιὰ ἁπλῆ ἔκφραση γνώμης χωρὶς ἀποδεικτικὸ στήριγμα. Πῶς δηλαδὴ μονάχα στὸν καιρὸ τοῦ πάθους καὶ ὄχι πρὶν ἀπὸ αὐτὸν καὶ γιὰ ποιό λόγο; Ἂν δηλαδὴ τὰ εἶχε τότε, τὰ εἶχε καὶ ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ποὺ ἔγινε ἄνθρωπος καὶ δὲν τὰ ἐπινόησε ἔπειτα. Ἂν ὅμως δὲν τὰ εἶχε ἀπὸ τὴν ἀρχή, δὲν τὰ εἶχε οὔτε κατὰ τὸν καιρὸ τοῦ πάθους, ἀλλὰ ἡ ἀποφυγὴ τοῦ θανάτου ἦταν μόνο μιὰ φαντασία καὶ μαζὶ μὲ αὐτὴν καὶ τὰ λοιπὰ μέσα σωτηρίας μας, ὅπως εἶναι τὸ δάκρυ, ἡ προσευχή, ἡ λύπη, ἡ ἀγωνία, ὁ σταυρός, ὁ θάνατος, ἡ ταφή. Γιατί, ἂν ἀκυρωθεῖ τὸ ἕνα ἀπὸ ὅσα δικά μας φυσικὰ γνωρίσματα σώζονται σ' αὐτόν, δὲν θὰ σταθοῦν οὔτε τὰ ἄλλα. Πῶς δηλαδὴ δὲν θὰ σωθεῖ αὐτό, καὶ θὰ σωθοῦν τὰ ἄλλα; Καὶ ποιὸς εἶναι ὁ λόγος; Καὶ ποιὰ ἐναντίωση εἶναι τὸ νὰ προσεύχεται καθὼς καὶ ἡ ἑκούσια ἐπίδειξη τῆς φυσικῆς ἀσθένειας, ἐννοῶ τὴν ἀσθένεια τῆς σάρκας, μὲ τὸ νὰ ὑποχωρεῖ καὶ νὰ μὴν ἀντιστέκεται καθόλου ἀλλὰ νὰ λέγει, «Ἂν εἶναι δυνατόν», καὶ «ὄχι τί θέλω ἐγώ, ἀλλὰ ἂν θέλεις κάτι ἐσύ»[5], καὶ νὰ συνάπτει μὲ τὴν ὑποχώρηση τὴν ἰσχυρὴ καὶ ὁλόψυχη ἀντίδραση κατὰ τοῦ θανάτου; Ἐκδήλωνε λοιπὸν πραγματικὰ στὸν ἑαυτό του τὴ δική μας φύση μὲ τὴ σύντομη φυσικὴ ἀγωνία, γιὰ νὰ μᾶς ἐλευθερώσει κι ἀπὸ αὐτήν, καὶ νὰ ἐπιβεβαιώσει τὴ φύση τῆς δικῆς του σάρκας καὶ ν' ἀποδείξει σὲ ὅλους τὴν οἰκονομία καθαρὴ ἀπὸ φαντασία. Καὶ εὐθὺς παρίστανε πάλι τὴ μέγιστη δύναμη κατὰ τοῦ θανάτου καὶ τὴν ἀπόλυτη συμφυΐα καὶ ἕνωση τοῦ ἀνθρώπινου θελήματός του μὲ τὸ δικό του καὶ πατρικὸ θέλημα μὲ τὴν ἐπίκριση τοῦ πρώτου, λέγοντας, «Ἂς μὴ γίνει τὸ δικό μου, ἀλλὰ τὸ δικό σου»[6]. Μ' αὐτὰ τὰ λόγια ἀποσοβοῦσε τὴ διαίρεση καὶ μὲ τὰ ἄλλα πάλι τὴ σύγχυση.

---

[5] Ματθ. 26, 39.

[6] Λουκᾶ 22, 42.

Εἰ δέ, ὅτι μὴ ἄλλοτε φαίνεται τοῦ θέλειν ἔμφασιν πεποιημένος, ἢ κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ πάθους, ταῦτά φασι, τοῦτο καὶ περὶ τῆς ἐμφύτου νοήσεως εἴποιεν καὶ ἄνουν αὐτὸν κατασκευάσουσιν. Οὐ γὰρ φαίνεται λέξας ὅτι νενόηκα. Καὶ περὶ ὀσφρήσεως ὁμοίως καὶ τῶν λοιπῶν καθ' ἡμᾶς φυσικῶν, ὧν μνημονεύσας οὐκ ἀναγέγραπται. Ἢ καὶ περὶ τῆς ψυχῆς αὐτῆς, ὡς οὐ πρότερον οὔσης καθ' ὕπαρξιν, ἀφ' οὗ γέγονεν ἄνθρωπος, ἀλλ' ἢ μόνον ὁπόταν αὐτῆς ἐμνημόνευσεν. Οὐ πρὸ πολλοῦ γὰρ τοῦ πάθους τοῦτο πεποιηκὼς ἀνηγόρευται. Ἢ τοίνυν σχεδιασθεῖσαν αὐτὴν αὐτίκα εἴπωσιν, ὅτι μὴ πολλάκις καὶ ἀπ' ἀρχῆς αὐτῆς ἐμνημόνευσεν, ἢ τοῦτο μὴ λέγοντες, ἀλλ' «ἅμα σάρξ, ἅμα Θεοῦ Λόγου σὰρξ ἔμψυχος, λογική», κατὰ τὸν μέγαν Ἀθανάσιον δογματίζουσι, καὶ τὸ φυσικὸν ὡς ἀνθρώπου τοῦ Σωτῆρος θέλημα μὴ κατὰ τὸν καιρὸν εἶναι τοῦ πάθους λέξουσι μόνον, εἰ καὶ μνήμην αὐτίκα τούτου πεποίηκεν, ἀλλ' ἀπ' ἀρχῆς ὡς ἀνθρώπῳ καθ' ἡμᾶς φυσικῶς τῷ Σωτῆρι συνουσιωμένον, καὶ παύσοιντο λοιπὸν οὐκ ἐν καιρῷ τὰ τοιαῦτα κινοῦντές τε καὶ συνάγοντες. Καιρὸς γὰρ ὁ παρὼν αἱμάτων διὰ τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν, ἀλλ' οὐ δογμάτων ἐστί, καὶ θρήνων ἰσχυρῶν εἰς Θεοῦ δυσώπησιν, ἀλλ' οὐ σοφιστικῶν ἀντιρρήσεων εἰς περισσοτέραν καθ' ἡμῶν ἀγανάκτησιν.

Ἔπεισι δέ μοι θαυμάζειν καὶ περὶ ἐνεργείας, ὡς μίαν ταύτην ἐπὶ Χριστοῦ δογματίζουσι, τῇ πρὸς τὸ ἄτομον, ὡς αὐτοί φασιν, ἀποσκοπήσει καὶ ἀναφορᾷ. Καὶ ἵνα παρῶ λέγειν, ὡς οὐδὲν τῶν φυσικῶν ὡς εἰς ἄτομον προηγουμένως, ἀλλὰ τὴν τούτου φύσιν τε καὶ οὐσίαν ἔχει τὴν ἀναφοράν. Τίς γὰρ ἄνευ τῶν φυσικῶς προσόντων τῇ φύσει δυνάμεων ἐνεργεῖν τι δύναιτ' ἄν, ἢ πόθεν αὐτῷ τὸ ἐνεργεῖν ἢ δύνασθαι, παρὲξ τῆς φύσεως; Ἐκεῖνο δὲ ἐρωτῆσαι βούλομαι· Πρὸς ἀναίρεσιν ἄρα τῶν φυσικῶν ἐνεργειῶν ταύτην προΐσχοντο, ἢ τί; Εἰ γὰρ ἐπ' ἀναιρέσει, πῶς, πότε καὶ ποία κατὰ τὴν ἐκείνων ἀπόπαυσιν εἴη τὸ παράπαν ἐνέργεια;

Κι ἂν αὐτὰ τὰ λένε ἐπειδὴ δὲν φαίνεται ἄλλοτε νὰ ἔχει δώσει ἔμφαση στὴ θέληση, παρὰ κατὰ τὸν καιρὸ μόνο τοῦ πάθους, αὐτὸ θὰ μποροῦσαν τὸ ποῦν καὶ γιὰ τὴν ἔμφυτη νόηση καὶ νὰ τὸν ἀποδείξουν δίχως νοῦ. Γιατὶ δὲ φαίνεται πουθενὰ νὰ λέγει, ὅτι ἔχω νοήσει. Ὅμοια καὶ γιὰ τὴν ὄσφρηση καὶ γιὰ τὰ λοιπὰ φυσικὰ στοιχεῖα μας, ποὺ δὲν ἔχει γραφεῖ ὅτι τὰ μνημόνευσε. Ἢ καὶ γιὰ τὴν ἴδια τὴν ψυχή, ἐπειδὴ πρωτύτερα δὲν βρισκόταν στὴν ὕπαρξη, ἀφότου ἔγινε ἄνθρωπος, ἀλλὰ μόνο ὅταν τὴν ἀνέφερε. Γιατὶ ἔχει λεχθεῖ ὅτι αὐτὸ τὸ ἔκανε ὄχι πολὺ πρὶν ἀπὸ τὸ πάθος. Ἢ λοιπὸν ἂς ποῦν ὅτι κατασκευάστηκε εὐθὺς τότε, ἐπειδὴ δὲν τὴ μνημόνευσε πολλὲς φορὲς ἀπὸ τὴν ἀρχή, ἢ ἂν αὐτὸ δὲν τὸ λένε, ἀλλὰ δογματίζουν, σύμφωνα μὲ τὸν μεγάλο Ἀθανάσιο, «Μαζὶ ἔγινε σάρκα, μαζὶ σάρκα τοῦ Θεοῦ Λόγου ἔμψυχη καὶ λογική», ἂς μὴ λένε, ὅτι καὶ τὸ φυσικὸ θέλημα τοῦ Σωτήρα ὡς ἀνθρώπου φάνηκε μόνο κατὰ τὸν καιρὸ τοῦ πάθους, ἂν καὶ ἡ ἀναφορά του ἔγινε τότε, ἀλλὰ ὅτι ἦταν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ φυσικὰ συνουσιωμένο μὲ τὸ Σωτήρα ὡς ἄνθρωπο ὅπως καὶ σ᾽ ἐμᾶς, καὶ ἂς παύσουν ἐπιτέλους νὰ ἀνακινοῦν τέτοια θέματα καὶ νὰ συμπεραίνουν ἔτσι ὄχι ἐπίκαιρα. Γιατὶ τώρα εἶναι καιρὸς αἱμάτων[7] γιὰ τὶς ἁμαρτίες μας καὶ ὄχι διδασκαλιῶν, καὶ θρήνων δυνατῶν πρὸς ἐξιλέωση τοῦ Θεοῦ, καὶ ὄχι καιρὸς σοφιστικῶν ἀντιρρήσεων γιὰ ἀπόσπαση περισσότερης ἀγανάκτησης ἐναντίον μας.

Μοῦ ἔρχεται ἐπίσης νὰ ἀπορῶ καὶ γιὰ τὴν ἐνέργεια, ἐπειδὴ δογματίζουν ὅτι εἶναι μία στὸ Χριστό, πού, ὅπως αὐτοὶ λένε, ἀποσκοπεῖ καὶ ἀναφέρεται στὸ ἄτομο. Καὶ γιὰ νὰ μιλήσω μὲ συντομία, κανένα ἀπὸ τὰ φυσικὰ γνωρίσματα δὲν ἀναφέρεται στὸ ἄτομο προηγουμένως, ἀλλὰ στὴ φύση καὶ στὴν οὐσία του. Πράγματι, ποιὸς θὰ μποροῦσε νὰ ἐνεργεῖ χωρὶς τὶς δυνάμεις ποὺ φυσικὰ ἐνυπάρχουν στὴ φύση; Ἢ ἀπὸ ποῦ αὐτὸς ἔχει τὸ νὰ ἐνεργεῖ ἢ τὸ νὰ μπορεῖ, ἐὰν ὄχι ἀπὸ τὴ φύση; Ἐκεῖνο θέλω νὰ ρωτήσω. Τὴν προβάλλουν αὐτὴν τάχα γιὰ τὴν ἀναίρεση τῶν φυσικῶν ἐνεργειῶν, ἢ γιὰ τί ἄλλο; Γιατί, ἂν τὸ κάνουν γιὰ ἀναίρεση, πῶς, πότε καὶ ποιὰ ὅλως διόλου ἐνέργεια θὰ ὑπάρχει κατὰ τὸ σταμάτημα ἐκείνων; Ὅπως

---

[7] Δηλαδὴ πολέμου.

Ὡς γὰρ φύσεων οὐκ οὐσῶν καὶ τὸ ἐξ αὐτῶν ἀφανίζεται πάντως, ἡ σύνθετος λέγω ὑπόστασις, οὕτω καὶ τῶν φυσικῶν ἐνεργειῶν οὐκ οὐσῶν, οὐδ' ἄλλη τὸ σύνολον ἔσται. Καὶ οὐ λέγω τοῦτο, ὡς ἄλλης ἐνεργείας ἐκ τῶν φυσικῶν συνισταμένης. Οὐδὲ μία γὰρ τῶν ἐν ὑποκειμένῳ σύνθεσις, ὅτι μηδὲ τὴν καθ' ἑαυτὰ τὸ σύνολον ὕπαρξιν, ἀλλὰ τὸ εἰκαῖον παριστᾷ. Ὡς, εἰ τὰς κυρίως κατὰ φύσιν οὔσας οὐκ εἶναι λέγουσι, πῶς ὑπάρξει τὸ μηδαμῶς ὄν; Τίς γάρ ἐστι ὑποστατικὴν λέγων ἐνέργειαν, καὶ πόθεν τοῦτο, καὶ παρὰ τίνος λαβόντες προσφέρουσιν; Εἰ δὲ τοῦτο τυχὸν ἀποφαίνονται, σύνθετον δὲ τὴν ὑπόστασιν ὁμολογοῦσι πρὸς ἣν ἀναφέρεται, καὶ τῶν ἐναντίων καὶ ἀντικειμένων δεκτικὴν (θνητὴν γὰρ καὶ ἀθάνατον, ὁρατὴν καὶ ἀόρατον, περιγραπτὴν καὶ ἀπερίγραφον, ἄναρχον καὶ ὑπὸ ἀρχήν), ἔσται τοῦτο κατὰ τὸ εἰκὸς καὶ ἡ ἐνέργεια. Καὶ πῶς ἄλλως, ἢ καθ' ἕξιν δηλονότι καὶ στέρησιν; Καὶ τὰ μὲν ὡς οὖσα πείσεται, τὰ δὲ ὡς μὴ οὖσα παρυποστήσει. Πῶς δὲ καὶ ὁ τοιαύτην ἔχων ἐνέργειαν, κατὰ τὸ αὐτὸ καὶ οὐκ ἄλλο καὶ ἄλλο, ὅτι μηδὲ ἐκείνη, τὰ ὅμοια πείσεται; Προσφυῶς γὰρ ἔχειν τῇ οἰκείᾳ ἐνεργείᾳ τὸν ἐνεργοῦντα, κἀκείνην τούτῳ πᾶσα ἀνάγκη. Καὶ πῶς Θεὸς ὁ ἕξει καὶ μὴ φύσει Θεός; Πῶς δὲ ἄνθρωπος ὁ στερήσει καὶ μὴ οὐσίᾳ κυρίως τοῦτο ὑπάρχων; Τίς δὲ φύσις ἀνενέργητος ἢ φυσικῆς ἐνεργείας ἐκτός; Ὡς γὰρ οὐδαμῶς ὑπάρξεως ἔρημος, οὕτως οὐδὲ δυνάμεως φυσικῆς. Εἰ δὲ ταύτης ἀμοιρεῖ, καὶ τῆς ὑπάρξεως ἀμοιρήσειεν ἄν. Τὸ γὰρ ἀδύναμον, ὡς ἀδρανὲς πάντη, μόνον ἐστὶ τὸ μὴ ὄν. Πᾶν γὰρ εἴ τι τῶν ὄντων συστατικὴν ἔχει διαφοράν, τὴν ἔμφυτον κίνησιν τῷ γένει συμπαραλαμβανομένην καὶ ποιοῦσαν τοῦ ὑποκειμένου τὸν ὁρισμόν, δι' οὗ ὅτι ἐστὶ καὶ τί ἐστι κυρίως γνωρίζεται, πρός τε τὰ ὁμοειδῆ τὸ ἀπαράλλακτον ἔχον καὶ τὸ διάφορον αὖθις πρὸς τὰ ἑτεροειδῆ· καὶ εἰ τοῦτο, πῶς δυνατὸν φυσικῇ δυνάμει ἀμοιροῦν-

δηλαδὴ ἂν δὲν ὑπάρχουν φύσεις, ἐξαφανίζεται ὁπωσδήποτε καὶ ὅ,τι σχετίζεται μ' αὐτὲς (ἐννοῶ ἡ σύνθετη ὑπόσταση), ἔτσι καὶ ἂν δὲν ὑπάρχουν οἱ φυσικὲς ἐνέργειες, δὲν θὰ ὑπάρχει γενικὰ καμμιὰ ἄλλη. Καὶ δὲν τὸ λέγω αὐτὸ ἐπειδὴ ἀπὸ τὶς φυσικὲς συνίσταται μιὰ ἄλλη ἐνέργεια. Γιατὶ καμμιὰ σύνθεση δὲν γίνεται ἐκείνων ποὺ ὑπάρχουν στὸ ὑποκείμενο, ἐπειδὴ δὲν παριστάνουν τὴν στὸ σύνολο αὐτὴ καθεαυτὴ ὕπαρξη, ἀλλὰ τὸ τυχαῖο καὶ ἄσκοπο. Γιατί, ἂν λένε ὅτι δὲν ὑπάρχουν αὐτὲς ποὺ ἀληθινὰ ὑπάρχουν κατὰ φύση, πῶς θὰ ὑπάρξει αὐτὸ ποὺ μὲ κανένα τρόπο δὲν ὑπάρχει; Ποιὸς εἶναι αὐτὸς ποὺ ὁμιλεῖ γιὰ ὑποστατικὴ ἐνέργεια, κι ἀπὸ ποῦ προέρχεται αὐτή, καὶ ἀπὸ ποιὸν παίρνουν τὴν ἔκφραση καὶ τὴ λένε; Κι ἂν τυχὸν τὸ λένε αὐτὸ καὶ ὁμολογοῦν σύνθετη τὴν ὑπόσταση στὴν ὁποία ἀναφέρεται κι ὅτι εἶναι δεκτικὴ τῶν ἐναντίων καὶ ἀντιθέτων χαρακτηρισμῶν (ὅτι δηλαδὴ εἶναι θνητὴ καὶ ἀθάνατη, ὁρατὴ κι ἀόρατη, περιγραπτὴ καὶ ἀπερίγραπτη, ἄναρχη καὶ μὲ ἀρχή), τέτοια θὰ εἶναι φυσικὰ καὶ ἡ ἐνέργεια. Καὶ πῶς ἀλλιῶς, παρὰ σὰν συνέπεια τοῦ ὅτι τὴν ἔχει ἢ τὴ στερεῖται; Καὶ ἄλλα ἀπὸ αὐτὰ θὰ τὰ πάθει ἐπειδὴ ὑπάρχει, ἐνῶ στὰ ἄλλα ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχει θὰ τοὺς δώσει μιὰ ψεύτικη ὕπαρξη. Καὶ πῶς, κι ὅποιος ἔχει τέτοια ἐνέργεια, θὰ πάθει τὰ ὅμοια κατὰ τὸ ἴδιο καὶ ὄχι κατὰ ἄλλο καὶ ἄλλο, ἐπειδὴ κι ἐκείνη δὲν θὰ πάθει ἀλλιῶς; Γιατὶ εἶναι ἀνάγκη ἀπόλυτη, ὅποιο ἐνεργεῖ, νὰ συμφωνεῖ μὲ τὴν ἐνέργειά του, κι αὐτὴ πάλι μ' ἐκεῖνο. Καὶ πῶς εἶναι Θεός, ἐκεῖνος ποὺ εἶναι Θεὸς ἀπὸ ἕξη κι ὄχι κατὰ φύση; Καὶ πῶς εἶναι ἄνθρωπος ὅποιος εἶναι ἄνθρωπος κατὰ στέρηση καὶ ὄχι ἀληθινὰ κατ' οὐσία; Καὶ ποιὰ φύση εἶναι χωρὶς ἐνέργεια ἢ ἔξω ἀπὸ φυσικὴ ἐνέργεια; Ὅπως δηλαδὴ δὲν εἶναι καθόλου χωρὶς ὕπαρξη, ἔτσι δὲν τῆς λείπει καθόλου ἡ φυσικὴ δύναμη. Ἂν ὅμως εἶναι γυμνὴ ἀπὸ δύναμη, θὰ βρεθεῖ γυμνὴ κι ἀπὸ ὕπαρξη. Γιατὶ ἀδύναμο εἶναι μόνο τὸ μὴ ὄν, ἐπειδὴ εἶναι τελείως ἀδρανές. Κάθε ὂν δηλαδή, ὅποιο κι ἂν εἶναι αὐτό, ἔχει ὡς συστατική του διαφορὰ τὴν ἔμφυτη κίνηση ποὺ συμπεριλαμβάνεται στὸ γένος καὶ συμπληρώνει τὸν ὁρισμὸ τοῦ ὑποκειμένου, μὲ τὸν ὁποῖο πληροφορούμαστε ὅτι ὑπάρχει καὶ τί εἶναι ἀληθινά, μένοντας ἀπαράλλαχτο μὲ τὰ ὁμοειδῆ καὶ διάφορο πάλι πρὸς τὰ ἑτεροειδῆ. Κι

τα κατὰ σάρκα τὸν ἐνανθρωπήσαντα Λόγον ἄνθρωπον τέλειον ἢ ὅλως ἄνθρωπον χρηματίζειν; Οὐ γὰρ δίχα φυσικῆς ἐνεργείας ὁ ἄνθρωπος, ὥσπερ οὐδ' ἄλλη φύσις τῆς οἰκείας καὶ οὐσιώδους. Ἡ γὰρ ἔλλειψις ταύτης, ἢ οὐδὲ φύσιν εἶναι ποιεῖ τὴν φύσιν, ἢ τὰς πάσας ἀλλήλαις ταυτόν, καὶ ἀντὶ πάντων μίαν, τῇ ἀπολείψει τῆς συνιστώσης συμφυρείσας δι' ὅλου συγχυθείσας. Εἰ γὰρ οὐκ ἀνέργητον λέγουσι τὸ καθ' ἡμᾶς τὸν Λόγον, δῆλον ὡς ἔμφυτον καὶ ἀνθρωπίνην ἐνέργειαν ἔχοντα τοῦτόν φασι. Πῶς γὰρ ἂν ἄλλως; Οὐ γὰρ ἐνεργεῖν δυνατὸν φυσικῆς ἐνεργείας χωρίς, ὥσπερ οὐδὲ ὑπάρχειν οὐσίας δίχα καὶ φύσεως. Ἀλλ' οὐδὲ μίαν μόνον, ἄν περ ᾖ τὴν φύσιν διπλοῦς, τὴν ἔμφυτον ἔχειν ἐνέργειαν τὸν ἐνεργοῦντα πᾶσα ἀνάγκη, ἐπεὶ καὶ φύσιν μίαν πάντως τὸν ὑφεστῶτα, κἂν σύνθετος ᾖ τὴν ὑπόστασιν. Εἰ γὰρ διὰ τὴν σχέσιν ἐκεῖνο, διὰ τὴν αὐτὴν πάντως καὶ τοῦτο. Μοναδικῶς γὰρ ἐπ' ἀμφοῖν ταύτην φερομένην ὁρῶμεν. Ἥ τε γὰρ ἐνέργεια πρὸς τὸν ἐνεργοῦντα, καὶ πρὸς τὸν ὑφεστῶτα πάλιν ἡ φύσις ἀνάγεται. Χρὴ τοίνυν, εἴπερ διὰ τὴν ἕνωσιν καὶ τὸ μοναδικὸν τοῦ προσώπου μίαν τοῦ ἐνεργοῦντός φασι τὴν ἐνέργειαν, μίαν διὰ τοῦτο καὶ φύσιν τοῦ ἐφεστῶτος διαγορεύειν, ἵνα μὴ σχετικὴν τὴν ἕνωσιν δογματίζοντες φωραθεῖεν, ἐνεργειῶν ταύτην, ἀλλ' οὐχὶ καὶ φύσεων λέγοντες. Οὐ γὰρ πρὸς ὑπόστασιν ταύτας αὐτοὺς ἑνοῦν δυνατόν, ἀλλ' οὐσίαν καὶ φύσιν ὅσον ἐπὶ ταῖς φυσικαῖς ἐνεργείαις, οὐκ εἰς ἄλλο τι πλὴν ἐνεργείας πρὸς αὐτὸν ἑνουμένας. Ἐπεί, ὥσπερ ἡ τούτων φυσικὴ διαφορὰ δύο τοὺς ἐνεργοῦντας ποιεῖ κατ' αὐτούς, οὕτω δήπου πάντως καὶ ἡ τῶν οὐσιῶν ἔμφυτος ἑτερότης, δύο τοὺς ὑφεστῶτας συνάξει. Ἢ τοίνυν πρὸς μίαν φύσιν καὶ ταύτας συμφύρωσιν, ἢ μηδαμῶς ἐκείναις, οὐσίαις τε οὔσαις φυσικῶς καὶ ἀριθμουμέναις, διαίρεσιν ἐπεισφρήσωσιν. Ὅπερ γὰρ ἐν ἐκείναις οὐ γίνεται, οὐδὲ ἐν ταύταις συμβαίνῃ ποτ' ἄν, ἀλλὰ δη-

ἂν τὸ πράγμα ἔχει ἔτσι, πῶς εἶναι δυνατὸ ὄντας ὁ Λόγος ποὺ ἐνανθρώπησε γυμνὸς ἀπὸ τὴ φυσικὴ δύναμη τῆς σάρκας, νὰ ὑπάρξει ὡς τέλειος ἄνθρωπος ἢ ἁπλῶς ὡς ἄνθρωπος; Γιατὶ δὲν ὑπάρχει ὁ ἄνθρωπος χωρὶς φυσικὴ ἐνέργεια, ὅπως οὔτε ἄλλη φύση χωρὶς τὴ δική της σύμφωνα μὲ τὴν οὐσία ἐνέργεια. Ἡ ἔλλειψή της δηλαδὴ ἢ τὴν κάνει νὰ μὴν εἶναι κἂν φύση, ἢ ταυτίζει ὅλες τὶς φύσεις μεταξύ τους καὶ τὶς συνενώνει ὅλες σὲ μία ἀναμιγμένη καὶ συγκεχυμένη ἐξαιτίας τῆς στέρησης τῆς συστατικῆς τους διαφορᾶς. Ἂν δηλαδὴ λένε ὅτι ὁ Λόγος δὲν εἶναι ἀνενεργὴς ὡς πρὸς τὸ ἀνθρώπινο μέρος του, εἶναι φανερὸ πὼς ὁμολογοῦν ὅτι ἔχει ἔμφυτη καὶ ἀνθρώπινη ἐνέργεια. Πῶς ἀλλιῶς θὰ μποροῦσε νὰ γίνει; Γιατὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐνεργεῖ χωρὶς φυσικὴ ἐνέργεια, ὅπως οὔτε νὰ ὑπάρχει χωρὶς οὐσία καὶ φύση, ἀλλὰ εἶναι ἀπόλυτη ἀνάγκη νὰ μὴν ἔχει μία μόνον ἔμφυτη ἐνέργεια ἐκεῖνος ποὺ ἐνεργεῖ, ἂν βέβαια ἔχει διπλῆ φύση, ἐπειδὴ ἐκεῖνος ποὺ ὑπάρχει ἔχει ὁπωσδήποτε μία φύση, ἔστω κι ἂν εἶναι σύνθετη στὴν ὑπόσταση. Ἂν δηλαδὴ ἐκεῖνο συμβαίνει ἐξαιτίας τῆς σχέσης, γιὰ τὴν ἴδια σχέση γίνεται ὁπωσδήποτε κι αὐτό. Γιατὶ ἡ σχέση βλέπομε νὰ ἐκδηλώνεται μὲ ἕνα μόνο τρόπο καὶ στοὺς δύο. Καὶ ἡ ἐνέργεια δηλαδὴ ἀναφέρεται σ' αὐτὸν ποὺ ἐνεργεῖ καὶ ἡ φύση πάλι σ' αὐτὸν ποὺ ὑπάρχει. Πρέπει λοιπόν, ἂν βέβαια ἐξαιτίας τῆς ἕνωσης καὶ τοῦ μοναδικοῦ του προσώπου λένε ὅτι εἶναι μία ἡ ἐνέργεια αὐτοῦ ποὺ ἐνεργεῖ, πρέπει γι' αὐτὸ νὰ λένε καὶ μία τὴ φύση αὐτοῦ ποὺ ὑπάρχει, γιὰ νὰ μὴ ἐλεχθοῦν, δογματίζοντας σχετικὴ ἕνωση, ὅτι ὁμιλοῦν γιὰ ἕνωση ἐνεργειῶν, ἀλλ' ὄχι καὶ φύσεων. Γιατὶ δὲν τοὺς εἶναι δυνατὸ νὰ τὶς ἑνώσουν μὲ τὴν ὑπόσταση, ἀλλὰ μὲ τὴν οὐσία καὶ τὴ φύση ὅσον ἀφορᾶ τὶς φυσικὲς ἐνέργειες, ποὺ ἑνώνονται μαζί του ὄχι ὡς πρὸς κάτι ἄλλο ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἐνέργεια. Γιατί, ὅπως ἡ φυσικὴ διαφορὰ αὐτῶν κάνει, κατὰ τὴ γνώμη τους, δύο αὐτὲς ποὺ ἐνεργοῦν, ἔτσι ἀκριβῶς κατὰ συνέπεια καὶ ἡ ἔμφυτη ἑτερότητα τῶν οὐσιῶν θὰ καταλήξει σὲ δύο ὑπάρχοντες. Ἢ λοιπὸν κι αὐτὲς θὰ τὶς ἀναμείξουν σὲ μία φύση, ἢ δὲ θὰ ἐπιφέρουν καθόλου σ' ἐκεῖνες τὴ διαίρεση, ἐπειδὴ εἶναι ὡς πρὸς τὴ φύση τους οὐσίες καὶ ἀριθμοῦνται. Ὅ,τι δηλαδὴ δὲν γίνεται σ' ἐκεῖνες, δὲν θὰ μποροῦσε νὰ συμβεῖ ποτὲ οὔτε σ' αὐτές, ἀλλὰ

λοῦται μὲν ἡ φυσικὴ διαφορὰ διὰ τοῦ κατ' αὐτὰς ἀριθμοῦ, ἐξίσταται δὲ ἡ διαίρεσις διὰ τῆς ἄκρας ἑνώσεως. Οὐ γὰρ δυνατὸν θείαν ἢ ἀνθρωπίνην φύσιν, ὅτι κἂν ἔστι γνωρίσαι, μὴ ὅτι γε διαφέρειν πρὸς ἄλλην, οὐσιώδους ἐνεργείας ἐκτός. Ὅρος γὰρ τοῦ πράγματος, ὁ λόγος τῆς οὐσιώδους δυνάμεως κυρίως ἐστίν, ἧς ἀναιρουμένης, συναναιρεῖται πάντως καὶ τὸ ὑποκείμενον. Καὶ διὰ τοῦτο ταύτας ὁμολογοῦμεν ἐπὶ τοῦ σαρκωθέντος Λόγου φυσικῶς σωζομένας, τὴν μὲν ἐν τῇ σαρκὸς προσβολῇ τῶν θείων, τὴν δὲ πάλιν ἐν τῇ πείρᾳ ὧν ἀνθρωπίνων ἐξουσιαστικῶς δεικνυμένην, ἵνα καὶ τὰς φύσεις, ὧν εἰσιν οὐσιώδεις ἐνέργειαι, ταύταις συνομολογήσωμεν.

Τίνι δὲ δῆλον οὐκ ἔστιν, ὡς ἐπὶ μὲν οὐσίας καὶ φύσεως τῆς αὐτῆς διαφορὰν ὑπάρξεως ἢ φυσικῆς ἐνεργείας οὐκ ἔστιν ἰδεῖν; Οὐδεμία γὰρ πρὸς ἑαυτὴν διαφέρει· τοῦτο γάρ πως ἀμήχανον. Ἐν ἀτόμῳ δὲ καὶ προσώπῳ πάντῃ τε καὶ πάντως, εἴπερ σύνθετον· καὶ διαφόρους τε γὰρ φύσεις, τὰς ἐξ ὧν συνέστηκεν, καθορῶμεν, καὶ τὰς φυσικὰς κινήσεις, αἷς ἐνεργοῦν κατὰ φύσιν γνωρίζεται, τὴν οἰκείαν πιστούμενος ὕπαρξιν, καὶ ἄλλο καὶ ἄλλο τὰ ἐξ ὧν ἐστι, διὰ τῆς κατ' ἄλλο καὶ ἄλλο φυσικῆς ἐνεργείας πραγματικῶς παριστᾷ, δι' οὗ, τοῦ πρὸς αὐτό, φημὶ δὲ τὸ ἄτομον, ἀποσκοποῦντος, καὶ τὰς φύσεις ἑκοντὶ παρατρέχοντος, διὰ τὸ τὰς φυσικὰς ἀνελεῖν ἐνεργείας, τὴν καταδρομήν, οὐ μᾶλλον ἐν τούτῳ βαροῦσαν ἢ συνεργοῦσαν εὑρίσκομεν. Εἰ γὰρ οὐκ εἰς μίαν φυσικὴν τὸ ἄτομον περικλείεται πάντως ἐνέργειαν, ὥσπερ οὖν οὐδὲ φύσιν (τίς γὰρ ὁ λέγων ἢ παραστῆσαι δυνάμενος;), δῆλον ὡς ταῖς κατ' αὐτὸ φύσεσιν, ἤγουν οὐσίαις, ἰσαρίθμους ἔχει τὰς οὐσιώδεις κινήσεις, καὶ οὐδεὶς ἀντερεῖ. Καὶ παρῶ λέγειν, ὡς οὐδὲν ἄτομον κυρίως τὸ κατὰ Χριστὸν σύνθετον λέγεται πρόσωπον. Οὐ γὰρ σχέσιν ἔχει πρὸς τὴν ἐκ τοῦ γενικωτάτου γένους διὰ τῶν ὑπάλληλα καθιεμένην γενῶν πρὸς τὸ εἰδικώτατον εἶδος διαίρεσιν, καὶ ἐν αὐτῷ τὴν οἰκείαν πρόοδον περιγράφουσαν. Ὅ-

δηλώνεται ἡ φυσικὴ διαφορὰ μὲ τὸν ἀριθμό τους, ἐνῶ ἀπορρίπτεται ἡ διαίρεση μὲ τὴν τέλεια ἕνωση. Γιατὶ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ γνωρίσομε τὴ θεία ἢ τὴν ἀνθρώπινη φύση, ὅ,τι κι ἂν εἶναι, ὅτι διαφέρει ἀπὸ μιὰ ἄλλη, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν οὐσιώδη ἐνέργεια. Γιατὶ ὁ ὁρισμὸς τοῦ πράγματος εἶναι κυριολεκτικὰ ὁ λόγος τῆς οὐσιώδους δύναμής του, κι ὅταν ἀναιρεθεῖ αὐτή, ἀναιρεῖται μαζί της καὶ τὸ ὑποκείμενο. Καὶ γι' αὐτὸ ὁμολογοῦμε ὅτι αὐτὲς σώζονται κατὰ τρόπο φυσικὸ στὸν σαρκωθέντα Λόγο, ἡ μία μὲ τὴν προσέγγιση τῶν θείων ἀπὸ τὴ σάρκα, καὶ ἡ ἄλλη πάλι ἐμφανιζόμενη ἐξουσιαστικὰ μὲ τὴν πείρα τῶν ἀνθρωπίνων, γιὰ νὰ συνομολογήσομε μαζὶ μ' αὐτὲς καὶ τὶς φύσεις τῶν ὁποίων εἶναι ἐνέργειες οὐσίας.

Καὶ σὲ ποιόν δὲν εἶναι φανερὸ ὅτι στὴν ἴδια οὐσία καὶ φύση δὲν μποροῦμε νὰ δοῦμε διαφορὰ ὕπαρξης ἢ φυσικῆς ἐνέργειας; Καθόσον καμμιὰ δὲν διαφέρει ἀπὸ τὸν ἑαυτό της· γιατὶ αὐτὸ εἶναι κατὰ κάποιο τρόπο ἀδύνατο. Στὸ ἄτομο ὅμως καὶ στὸ πρόσωπο αὐτὸ εἶναι ὁπωσδήποτε καὶ μὲ κάθε τρόπο δυνατό, ἐφόσον εἶναι σύνθετο, καὶ βλέπομε καὶ τὶς διάφορες φύσεις ἀπὸ τὶς ὁποῖες συνίσταται, καὶ τὶς φυσικὲς κινήσεις, μὲ τὶς ὁποῖες ἀναγνωρίζεται νὰ ἐνεργεῖ φυσικά, ἐπιβεβαιώνοντας τὴν ὕπαρξή του, καὶ μὲ τὴ φυσικὴ ἐνέργεια τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ ἄλλου παριστάνει πραγματικὰ τὸ ἕνα καὶ τὸ ἄλλο στοιχεῖο ἀπὸ τὰ ὁποῖα ἀποτελεῖται, μέσω τοῦ ὁποίου εὑρίσκομε τὴν προσβολὴ ἐκείνου ποὺ ἀποσκοπεῖ πρὸς αὐτά, κι ἐννοῶ τὸ ἄτομο, καὶ ποὺ ἑκούσια προσπερνᾶ τὶς φύσεις, ἐπειδὴ ἀναίρεσε τὶς φυσικὲς ἐνέργειες, νὰ μὴ βαραίνει σ' αὐτό, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ βοηθᾶ. Ἂν δηλαδὴ τὸ ἄτομο δὲν περικλείεται ὁπωσδήποτε σὲ μία φυσικὴ ἐνέργεια, ὅπως βέβαια οὔτε καὶ σὲ μία φύση (ποιὸς τὸ λέγει αὐτὸ ἢ μπορεῖ νὰ τὸ παραστήσει;), εἶναι φανερὸ ὅτι στὶς φύσεις αὐτοῦ, δηλαδὴ τὶς οὐσίες ποὺ περιέχει, ἔχει ἰσάριθμες τὶς κινήσεις οὐσίας, καὶ κανένας δὲν θὰ πεῖ τὸ ἀντίθετο. Καὶ παραλείπω νὰ πῶ, ὅτι κυριολεκτικὰ ἄτομο δὲν εἶναι τὸ σύνθετο πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ. Γιατὶ δὲν ἔχει σχέση μὲ τὴ διαίρεση ποὺ κατεβαίνει ἀπὸ τὸ γενικότατο γένος μέσω τῶν ὑπαλλήλων (ἐνδιαμέσων) γενῶν πρὸς τὸ εἰδικότατο εἶδος, καὶ ποὺ περιορίζει σ' αὐτὸ τὴν προχώρησή του. Ἑπομένως γι' αὐτό, σύμφωνα μὲ τὸν σοφώτατο θεν διὰ τοῦτο, κατὰ τὸν σοφώτατον Κύριλλον, τὸ Χριστὸς ὄνομα οὔτε ὅρου δύναμιν ἔχει (οὐδὲ γὰρ εἶδός ἐστι πολλῶν ἀριθμῷ διαφερόντων κατηγορούμενον), οὔτε μὴν τὴν τινὸς οὐσίαν δηλοῖ. Οὐδὲ γὰρ ἄτομόν ἐστι πρὸς εἶδος ἢ γένος ἀναγόμενον ἢ κατ' οὐσίαν ὑπὸ τούτων περιγραφόμενον, ἀλλ' ὑπόστασις σύνθετος, τὴν φυσικὴν τῶν ἄκρων διαίρεσιν ἐν ἑαυτῇ κατ' ἄκρον ταυτίζουσα καὶ εἰς ἓν ἄγουσα τῇ τῶν οἰκείων ἑνώσει μερῶν. Εἰ δὲ τυχόν, τοῖς διὰ τοῦ μὴ ἀνενέργητον εἶναι κατὰ σάρκα τὸν Κύριον τὴν ἔμφυτον αὐτοῦ καὶ ἀνθρωπίνην ὁμολογοῦσιν ἐνέργειαν, τὸ μὴ καὶ ἀνυπόστατον εἶναι συνάγουσι, τὴν ὑπόστασιν ἐπηρεάζειν ἐστίν. Οὐ γὰρ ὑπόστασιν εἶναι ποιεῖ τὸ μὴ ἀνυπόστατον εἶναι τὴν φύσιν. Ὥσπερ οὐδὲ σχῆμα πᾶν εἴ τι σῶμα, τὸ μὴ ἀσχημάτιστον εἶναι τὸ σῶμα, οὐδὲ γέννησιν, οὐδὲ ὅρασιν(1), τὸ μὴ ἀγέννητον ἢ οὐκ ἀόρατον εἶναι, τὸ γεννητὸν ἢ ὁρατόν. Καὶ ἁπλῶς πᾶν εἴ τι ἄλλο μὴ εἶναι τοῦθ' ὅπερ οὐκ ἔστιν ἀποφασκόμενον· σχέσιν εἶναι ποιεῖ τὸ περὶ ὃ αὐτὴ φυσικῶς θεωρεῖται καταφασκόμενον. Ἄλλως τε, καὶ εἰ τοῦτο τυχὸν ἦν, ὁπότε οὐκ ἔστιν, οὐδὲν ἦν πρὸς τὰς φυσικὰς ἐνεργείας, ἐπίσης οὐκ ἀποβαλλομένας ταῖς ὑποστάσεσι παρὰ τῶν ἁγίων Πατέρων, οὔτε διαιρούσας εἰς δύο τὸν ἕνα, καθάπερ αἱ ὑποστάσεις ποιοῦσι. Τίς γὰρ ὁ δεῖξαι δυνάμενος ἄν, ὅτι μὴ καλὸν ἐπὶ δηλώσει τῆς οὐσιώδους διαφορᾶς τὰς φυσικὰς ἐνεργείας πρεσβεύειν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ; Καὶ τίνος χάριν καὶ πῶς, καὶ τίς ὁ τοῦτο διοριζόμενος λόγος ἢ πατὴρ ἔγκριτος, ἵνα μὴ ἀποφήνωνται μόνον; Εἰ γὰρ τὰς φυσικὰς ἐνεργείας ὁμολογεῖν οὐ καλόν, οὐδὲ τὰς φύσεις αὐτάς. Ἢ πῶς ταύτας μέν, οὐκ ἐκείνας δέ; Εἰ δὲ ἄμφω καλόν, τίνος χάριν ἀντεξάγονται τῷ καλῷ, καὶ τὴν ὑπόστασιν τῷ μὴ ἀνυποστάτῳ τῆς φύσεως κατακευάζουσιν; Εἰ γὰρ ὥσπερ τὰς ὑποστάσεις οὕτω καὶ τὰς ἐνεργείας κακιζομένας τοῖς

Κύριλλο, τὸ ὄνομα Χριστὸς δὲν ἔχει οὔτε σημασία ὁρισμοῦ (γιατὶ οὔτε εἶδος εἶναι ποὺ ἀποδίδεται ὡς κατηγορούμενο σὲ πολλὰ ποὺ διαφέρουν στὸν ἀριθμό), οὔτε βέβαια δηλώνει τὴν οὐσία κάποιου. Οὔτε δηλαδὴ ἄτομο εἶναι, ποὺ ἀνάγεται σὲ ἕνα εἶδος ἢ ἕνα γένος ἢ ποὺ περιγράφεται ἀπὸ αὐτὰ κατὰ τὴν οὐσία, ἀλλ' εἶναι ὑπόσταση σύνθετη (πρόσωπο), ποὺ ταυτίζει τέλεια μέσα της τὴ φυσικὴ διαίρεση τῶν ἄκρων καὶ τὴν ὁδηγεῖ σὲ ἕνα μὲ τὴν ἕνωση τῶν μερῶν της. Ἂν τυχὸν ὅμως μὲ ὅσα λένε γιὰ τὸ ὅτι ὁ Κύριος δὲν εἶναι γυμνὸς ἀπὸ τὴν ἐνέργεια τῆς σάρκας, ὁμολογοῦν τὴν ἔμφυτη καὶ ἀνθρώπινη ἐνέργειά του, καὶ συμπεραίνουν καὶ τὸ ὅτι δὲν εἶναι ἀνυπόστατος, αὐτὸ εἶναι ὑπονόμευση τῆς ὑπόστασης. Γιατὶ δὲν συντελεῖ νὰ εἶναι ὕπαρξη ὑπόστασης, τὸ ὅτι ἡ φύση δὲν εἶναι ἀνυπόστατη, ὅπως οὔτε, τὸ νὰ μὴν εἶναι ἀσχημάτιστο τὸ σῶμα, εἶναι σχῆμα κάθε τι ποὺ εἶναι σῶμα, οὔτε γέννηση οὔτε ὅραση εἶναι, τὸ ὅτι τὸ γεννητὸ εἶναι μὴ ἀγέννητο καὶ τὸ ὁρατὸ μὴ ἀόρατο. Καὶ γενικὰ ὁποιοδήποτε ἄλλο δὲν τὸ κάνει νὰ εἶναι αὐτὸ τὸ ὁποῖο δὲν εἶναι κατ' ἄρνηση λεγόμενο· σχέση δημιουργεῖ αὐτὸ ποὺ λέγεται καταφατικὰ σ' αὐτὸ ποὺ αὐτὴ θεωρεῖται φυσικά. Ἐξάλλου, κι ἂν τυχὸν ἦταν αὐτό, στὴν περίπτωση ποὺ δὲν εἶναι, δὲν ἔχει καμμιὰ σχέση μὲ τὶς φυσικὲς ἐνέργειες, ποὺ ἐπίσης δὲν ἀποβάλλονται ἀπὸ τοὺς ἁγίους Πατέρες μὲ τὶς ὑποστάσεις, ἐνέργειες ποὺ οὔτε διαιροῦν σὲ δύο τὸν ἕνα, ὅπως κάνουν οἱ ὑποστάσεις. Γιατὶ ποιὸς εἶναι αὐτὸς ποὺ θὰ μποροῦσε νὰ δείξει, ὅτι δὲν εἶναι καλὸ νὰ πρεσβεύει κανεὶς τὶς φυσικὲς ἐνέργειες σχετικὰ μὲ τὸν ἴδιο γιὰ τὴ δήλωση τῆς διαφορᾶς στὴν οὐσία; Καὶ πρὸς χάρη τίνος καὶ πῶς καὶ ποιὸς εἶναι ὁ λόγος τῆς Γραφῆς ποὺ τὸ καθορίζει αὐτὸ ἢ ὁ διακεκριμένος πατέρας τῆς Ἐκκλησίας, καὶ ὅτι δὲν εἶναι ἁπλῶς καὶ μόνο μία ἀπόφανση αὐτῶν; Ἂν δηλαδὴ δὲν εἶναι καλὸ νὰ ὁμολογοῦμε τὶς φυσικὲς ἐνέργειες, δὲν εἶναι καλὸ νὰ ὁμολογοῦμε οὔτε τὶς φύσεις. Ἢ πῶς γίνεται νὰ ὁμολογοῦμε αὐτὲς κι ἐκεῖνες ὄχι; Ἂν ὅμως εἶναι καλὸ νὰ ὁμολογοῦμε καὶ τὰ δύο, γιὰ ποιὸ λόγο ἀντιπαρατάσσονται στὸ καλὸ καὶ ἀποδεικνύουν τὴν ὑπόσταση μὲ τὸ μὴ ἀνυπόστατο τῆς φύσης; Ἂν δηλαδὴ γνώριζαν ὅτι οἱ Πατέρες κατηγοροῦσαν ὅπως τὶς ὑποστάσεις ἔτσι καὶ τὶς ἐνέργειες, δὲ θὰ ἦταν

Πατράσιν ἐγνώριζον, οὐκ ἀπεικὸς ταύτας διέρριπτον. Εἰ δὲ ταύτας κηρύττοντας, καὶ θείαν καὶ ἀνθρωπίνην ὁμολογοῦντας ἐνέργειαν, ὥσπερ οὖν καὶ φύσιν, καὶ ὁμολογεῖν παρακελευομένους γινώσκομεν, ὑπόστασιν δὲ θείαν ἢ ἀνθρωπίνην οὐδένα καθ' ὁτιοῦν οὐδαμῶς, ἢ μόνον τὸν διῃρημένον καὶ ἀνθρωπολάτρην Νεστόριον, διατί ἄρα, εἴπερ οὐκ ἀπόβλητος αὐτοῖς ἡ τῶν ἁγίων διδασκαλία, κατ' αὐτῆς τὰ τοιαῦτα σοφίζονται, εἰς τὴν τῶν φυσικῶν ἐνεργειῶν ἀποσκευήν; Τίνος δὲ ἄλλου τὸ ταῦτα καὶ οὕτως συνάγειν ἐστί, πλὴν Σεβήρου τοῦ σοφιστοῦ καὶ παράφρονος, τοῦ καὶ τὰ οἰκεῖα σπουδῇ καταλύοντος, καὶ τῶν εὐσεβῶν οὐδαμῶς κατισχύοντος, διὰ τὸ τῆς ἀληθείας περιφανές, εἰ καὶ τῷ ἀναιδεῖ μηχανᾶται τρόπῳ τῶν σοφιστικῶν ληρημάτων;

Εἰ γὰρ τὸ μὴ ἀνυπόστατον εἶναι τὴν φύσιν(2), ὑπόστασιν ταύτην ποιεῖ, πάντως δήπου κατὰ τὸ ἀκόλουθον, καὶ τὸ μὴ ἀνούσιον τὴν ὑπόστασιν ὑπάρχειν, οὐσίαν ταύτην παρίστησι, καὶ οἱ τοῦτο λέγοντες πῶς τόν τε τῆς θεολογίας οὐ διαιροῦσι λόγον ταῖς τῶν ἰσαρίθμων ὑποστάσεων φύσεσιν (εἴπερ οὐσία πάντως αἱ μὴ ἀνούσιοι κατ' αὐτοὺς ὑποστάσεις) καὶ τὸ τῆς οἰκονομίας οὐ συγχέουσι, τῷ τῆς φύσεως μοναδικῷ διὰ τὴν μίαν ὑπόστασιν; Ἑαυτοῖς γοῦν στοιχοῦντες, καὶ τὰ τοιαῦτα καθ' ἑαυτῶν δογματίσουσι. Τοῖς δὲ τὰς φυσικὰς ἐνεργείας ὁμολογοῦσι, τὸ καὶ οὕτω ταύτας συνάγειν, χάρις ἐστί, διὰ πάντων ἑαυτοῖς τὸ ἀληθὲς συναγείρουσι κατὰ τὴν τῶν ἁγίων παράδοσιν, καθ' ἣν τὸ μὴ ἀνυπόστατον οὐχ ὑπόστασιν εἶναι τὴν φύσιν ποιεῖ, ἀλλ' ἐνυπόστατον, ἵνα μὴ ὡς συμβεβηκὸς ἐπινοίᾳ μόνη λαμβάνηται, ἀλλ' ὡς εἶδος πραγματικῶς θεωρῆται. Οὕτω δὲ καὶ τὸ μὴ ἀνούσιον, οὐκ οὐσίαν ποιεῖ τὴν ὑπόστασιν, ἀλλ' ἐνούσιον παριστᾷ, ἵνα μὴ ψιλὸν ἰδίωμα ταύτην, ἀλλὰ μετὰ τοῦ ἐν ᾧ τὸ ἰδίωμα κυρίως γνωρίζωμεν. Ὥσπερ οὖν ἐκεῖ τὸ ἐνυπόστατον δηλοῖ τὸ ἐνύπαρκτον (ἐνύπαρκτον δέ ἐστι τὸ οὐσιῶδες καὶ φυσικῆς μετέχον ὑπάρξεως), οὕτω κἀνταῦθα τὸ ἐνεργόν, ἤγουν ἐνεργητικόν, τὸ ἐνδύναμον

ἀφύσικο νὰ τὶς ἀπορρίψουν. Ἂν ὅμως γνωρίζομε ὅτι διακηρύττουν τὶς ἐνέργειες καὶ ὁμολογοῦν θεία κι ἀνθρώπινη ἐνέργεια, ὅπως βέβαια καὶ φύση, καὶ μᾶς προτρέπουν νὰ τὶς ὁμολογοῦμε, ἐνῶ ὑπόσταση θεία ἢ ἀνθρώπινη ποτὲ κανένας μὲ κανένα τρόπο δὲν ὁμολογεῖ, παρὰ μονάχα ὁ διχασμένος καὶ ἀνθρωπολάτρης Νεστόριος, γιατί λοιπόν, ἂν δὲν ἀπορρίπτεται ἀπὸ αὐτοὺς ἡ διδασκαλία τῶν ἁγίων, διατυπώνουν τέτοια σοφίσματα ἐναντίον της, γιὰ νὰ ἀντικρούσουν τὶς φυσικὲς ἐνέργειεις; Καὶ ἀπὸ ποιὸν μποροῦμε νὰ συναγάγομε αὐτὰ τὰ συμπεράσματα, ἂν ὄχι ἀπὸ τὸν Σεβῆρο τὸν σοφιστὴ καὶ παράφρονα, ποὺ καὶ τὰ ἴδια τὰ δικά του ἐπιχειρήματα βιάζεται νὰ ἀνατρέψει, χωρὶς καθόλου νὰ ἐπηρεάζει τοὺς εὐσεβεῖς, ἐπειδὴ ἡ ἀλήθεια εἶναι πασίδηλη, ἂν καὶ χρησιμοποιεῖ τὸν ἀδιάντροπο τρόπο τῶν σοφιστικῶν φλυαριῶν;

Ἂν δηλαδὴ τὸ νὰ μὴν εἶναι ἡ φύση ἀνυπόστατη, τὴν κάνει νὰ εἶναι ὑπόσταση, ὁπωδήποτε κατὰ συνέπεια καὶ τὸ ὅτι ἡ ὑπόσταση δὲν εἶναι χωρὶς οὐσία τὴν κάνει νὰ εἶναι οὐσία. Καὶ πῶς ἐκεῖνοι ποὺ λένε αὐτὸ δὲν διαιροῦν τὸ λόγο τῆς θεολογίας μὲ τὶς φύσεις τῶν ἰσάριθμων ὑποστάσεων (ἂν κατ' αὐτοὺς εἶναι ὁπωσδήποτε οὐσία οἱ μὴ ἀνούσιες ὑποστάσεις), καὶ δὲν συγχέουν τὸ μυστήριο τῆς οἰκονομίας μὲ τὴ μοναδικότητα τῆς φύσης ἐξαιτίας τῆς μιᾶς ὑπόστασης; Ἄρα λοιπόν, συμφωνώντας μὲ τὸν ἑαυτό τους, διατυπώνουν κι αὐτὰ τὰ δόγματα κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ τους. Σ' ἐκείνους ὅμως ποὺ παραδέχονται τὶς φυσικὲς ἐνέργειες ἀνήκουν εὐχαρίστίες, ἔστω κι ἂν καταλήγουν σ' αὐτὲς μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο, ἐπειδὴ μὲ ὅλα συγκεντρώνουν στὸν ἑαυτό τους τὴν ἀλήθεια σύμφωνα μὲ τὴν παράδοση τῶν ἁγίων, κατὰ τὴν ὁποία τὸ ἀνυπόστατο δὲν κάνει τὴ φύση ὑπόσταση, ἀλλὰ ἐνυπόστατη, γιὰ νὰ μὴ ἐκλαμβάνεται νοητικὰ μόνο ὡς συμβεβηκός, ἀλλὰ νὰ θεωρεῖται ὡς πραγματικὸ εἶδος. Ἔτσι καὶ τὸ μὴ ἀνούσιο δὲν κάνει τὴν ὑπόσταση οὐσία, ἀλλὰ τὴν δείχνει ἐνούσια, γιὰ νὰ μὴν τὴν ἐννοοῦμε ὡς ἕνα ἁπλὸ ἰδίωμα, ἀλλὰ μαζὶ μὲ ἐκεῖνο στὸ ὁποῖο παρατηρεῖται τὸ ἰδίωμα. Ὅπως λοιπὸν ἐκεῖ τὸ ἐνυπόστατο δηλώνει τὸ ἀνύπαρκτο (κι ἀνύπαρκτο εἶναι αὐτὸ ποὺ μετέχει μιὰ οὐσιώδη καὶ φυσικὴ ὕπαρξη), ἔτσι κι ἐδῶ αὐτὸ ποὺ ἐνεργεῖ, δηλαδὴ τὸ ἐνεργητικό, σημαίνει

σημαίνει κυρίως. Ἐνδύναμον δέ ἐστι τὸ οὐσιώδη καὶ φυσικὴν ἔχον τὴν δύναμιν. Οὐκοῦν τὸ μὴ ἀνυποστάτους ἢ ἀνενεργήτους ἐπὶ Χριστοῦ τὰς φύσεις ὁμολογεῖν, οὐκ ἔστιν ὑποστάσεις ἢ ἐνεργοῦντας συνάγειν, ἀλλὰ τὰς οὐσιώδεις αὐτῶν καὶ φυσικὰς ὑπάρξεις τε καὶ ἐνεργείας ὀρθοδόξως ὁμολογεῖν, είς τὴν τοῦ ἐξ αὐτῶν, καὶ ἐν αὐταῖς ὄντος καὶ κατ᾽ αὐτάς, φημὶ δὲ τὰς φύσεις, καθ᾽ ἕνωσιν τὴν ἀδιάσπαστον ἐνεργοῦντος Θεοῦ Λόγου σεσαρκωμένου, πίστωσιν ἀληθῆ καὶ βεβαίωσιν.

Τίνι δὲ λόγῳ, πολλὰς μὲν αὐτοὶ καὶ ἀριθμοῦ πλείους είς ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν ἀναφέροντες τὰς ἐνεργείας, τῷ λέγειν, «Πᾶσαν θείαν καὶ ἀνθρωπίνην ἐνέργειαν (τὸ γὰρ «πᾶσαν» οὐ μίαν οὐδὲ καθάπαξ, οὐδὲ τρεῖς, ἀλλὰ ἀπείρους καὶ ἀριθμὸν ὑπεραιρούσας ὑποβάλλει νοεῖν, ὥσπερ οὖν καὶ τὸ πάντα καὶ πᾶν), διαίρεσιν οὐδαμῶς ὑποπτεύουσιν· ταύτην δὲ κατὰ τῶν τὰς φυσικὰς δύο, κατὰ τοὺς θείους Πατέρας ὁμολογούντων, μέχρι τοῦ γινώσκειν τὴν διαφοράν, οὐκ οἶδ᾽ ὅπως καὶ διατί, μετὰ τῶν ἐνεργούντων συνάγουσιν; Εί γὰρ αί πολλαὶ καὶ διάφοροι κατὰ φύσιν τὸν ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν είς πολλὰ ἐνεργοῦντας οὐ διαιροῦσι καὶ τέμνουσι, πῶς αί δύο; Καὶ τίς ό μᾶλλον τὴν καταδρομὴν ὡς οὐκ εὔλογον αἰτιώμενος; Εί γὰρ ἐπὶ τὸν αὐτὸν καὶ τοῦ αὐτοῦ ταύτας οὐκ ἔλεγον καὶ ἀνέφερον, καὶ τῇ πρὸς ἀλλήλας δι᾽ ὅλου περιχωρήσει συμφυείσας ἀλλήλαις καὶ καθ᾽ ἕνωσιν τὴν ἀδιάσπαστον ἐν αὐτῷ σωζομένας, καὶ πρὸς αὐτοῦ, κατ᾽ ἄλλο μέντοι καὶ ἄλλο κινουμένας ἑνοειδῶς, δι᾽ ὧν τήν τε τῶν θαυμάτων θεϊκῶς προύβάλλετο δύναμιν, ὡς φύσει Θεός, καὶ τὴν πεῖραν τῶν παθημάτων θέλων, ὡς ἄνθρωπος φύσει, δι᾽ ἡμᾶς κατεδέχετο, ἦν ἄρα καὶ οὐκ ἀπίθανος αὐτῶν ή καταδρομή. Νῦν δὲ τοῦτο μὴ λεγόντων, ἀλλὰ τοῦ αὐτοῦ ταύτας καὶ είς αὐτὸν ἀναγόντων, πόθεν καὶ πῶς τοὺς ἐνεργοῦντας συνάγουσι; Καὶ διατί, εἴπερ εὔλογον, μὴ πρότερον ἑαυτοῖς τοὺς πολλούς, ὅσον ἐπὶ ταῖς πολλαῖς ἐνεργείαις; Ὡς γὰρ

κυριολεκτικὰ τὸ ἐνδύναμο. Καὶ ἐνδύναμο εἶναι αὐτὸ ποὺ ἔχει τὴ δύναμη τῆς οὐσίας καὶ τῆς φύσης του. Ἑπομένως τὸ νὰ μὴν ὁμολογοῦμε τὶς φύσεις στὸ Χριστὸ ὄχι ἀνυπόστατες ἢ ἀνενέργητες, δὲ σημαίνει ὅτι ἀποδεχόμαστε ὑποστάσεις ἢ (παράγοντες) ἐνενέργητους, ἀλλὰ ὅτι ὁμολογοῦμε ὀρθόδοξα τὶς ὑπάρξεις καὶ τὶς ἐνέργειες τῆς οὐσίας καὶ τῆς φύσης αὐτῶν γιὰ τὴν ἀληθινὴ πιστοποίηση καὶ ἐπιβεβαίωση τοῦ σαρκωθέντος Θεοῦ Λόγου ποὺ ἐνεργεῖ, καὶ ποὺ προέρχεται ἀπὸ αὐτὲς καὶ μένει σ' αὐτὲς καὶ ἐνεργεῖ σύμφωνα μ' αὐτές, κι ἐννοῶ τὶς φύσεις, σὲ μιὰ ἀδιάσπαστη ἕνωση.

Καὶ μὲ ποιὰ δικαιολογία, ἐνῶ αὐτοὶ ἀναφέρουν πολλὲς τὶς ἐνέργειες καὶ πέρα ἀπὸ ἀριθμὸ σὲ ἕνα καὶ τὸν αὐτὸ μὲ τὸ νὰ λένε 'Κάθε θεία καὶ ἀνθρώπινη ἐνέργεια' (γιατὶ τὸ 'κάθε' δὲν σημαίνει μία καὶ δύο μόνο καὶ τρεῖς ἐνέργειες, ἀλλὰ μᾶς κάνει νὰ σκεφτοῦμε ἄπειρες ἐνέργειες καὶ πέρα ἀπὸ ἀριθμό, ὅπως ἀκριβῶς καὶ οἱ λέξεις 'πάντα' καὶ 'πᾶν'), ὅμως δὲν ὑποπτεύονται καθόλου διαίρεση, ἀλλὰ αὐτὴ τὴ συμπεραίνουν μαζὶ μ' αὐτοὺς ποὺ ἐνεργοῦν εἰς βάρος ἐκείνων ποὺ σύμφωνα μὲ τοὺς θείους Πατέρες ὁμολογοῦν, μέχρι, δὲν ξέρω πῶς καὶ γιατί, νὰ γνωρίζουν τὴ διαφορά; Ἂν δηλαδὴ οἱ πολλὲς καὶ διάφορες κατὰ τὴ φύση δὲν διαιροῦν καὶ δὲν χωρίζουν τὸν ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν ποὺ ἐνεργεῖ σὲ πολλά, πῶς θὰ τὸ κάνουν οἱ δύο; Καὶ ποιός εἶναι αὐτὸς ποὺ κατηγορεῖ περισσότερο τὴν καταδρομὴ ὅτι δὲν εἶναι εὔλογη; Γιατί, ἂν δὲν τὶς ἀνέφεραν στὸν ἴδιο καὶ δὲν ἔλεγαν πὼς εἶναι τοῦ ἰδίου, καὶ ὅτι μὲ τὴν πλήρη ἀλληλοπεριχώρησή τους εἶχαν γίνει ἕνα μεταξύ τους καὶ σώζονταν μέσα του σὲ ἕνωση ἀδιάσπαστη καὶ ἀπὸ αὐτὸν κινούμενες ἑνιαῖα σὲ ἄλλο καὶ σὲ ἄλλο, μὲ τὶς ὁποῖες πρόβαλλε θεϊκὰ τόσο τὴ δύναμη τῶν θαυμάτων ὡς Θεὸς ἀπὸ τὴ φύση του, ὅσο καὶ καταδεχόταν γιὰ χάρη μας τὴν ἐμπειρία τῶν παθημάτων θέλοντας σὰν ἄνθρωπος ἀπὸ τὴ φύση του, δὲν θὰ ἦταν ἀδικαιολόγητη ἡ καταδρομὴ ἀπὸ μέρους τους. Τώρα ὅμως, ἐπειδὴ δὲν λένε αὐτό, ἀλλὰ λένε πὼς εἶναι τοῦ ἰδίου καὶ τὶς ἀποδίδουν σ' αὐτόν, ἀπὸ ποῦ καὶ πῶς συμπεραίνουν γιὰ τοὺς ἐνεργοῦντες; Καὶ γιατί, ἂν εἶναι εὔλογο, δὲν συνάγουν προηγουμένως τοὺς πολλοὺς ἀπὸ τοὺς ἑαυτούς των, ὅσο τὸ κάνουν μὲ τὶς πολλὲς ἐνέργειες; Ὅπως δηλαδὴ συνάγονται ἀπὸ τὶς

αἱ δύο τοὺς δύο, οὕτω δήπου πρὸς ἀνάγκης καὶ αἱ πολλαὶ τοὺς πολλούς. Εἰ δὲ οὐδὲ τοῦτο, πῶς ἐκεῖνο συνιδεῖν οὐκ ἔχω, οἶμαι δὲ οὐδὲ ἄλλος τις τῶν τὸ ἀληθὲς τοῦ δοκεῖν προτιμώντων.

Πῶς δὲ πάλιν αὐτοῖς ὥσπερ ἀντιφατικῶς, ἐπ' αὐτοῦ κατὰ τῶν πολλῶν ἡ μία προΐσχεται; Καὶ τίνα ταύτην καὶ πῶς δογματίζουσιν; Οὐ γὰρ οἷόν τε τὸν αὐτὸν καὶ πολλὰς ἔχειν καὶ μίαν. Εἰ γὰρ πολλάς, οὐ μίαν, καὶ εἰ μίαν, πῶς αὖθις πολλάς; Ἢ γὰρ ταύτας ἐκείνη πάντως, ἢ ταύτην ἐκεῖναι διώσονται, κατὰ τὸν ἐκείνων λόγον, καθ' ὃν τὴν μίαν ἐπ' ἀνατροπῇ τῶν φυσικῶν δύο προβάλλονται. Εἰ δὲ τυχόν, ὡς ἐκ πολλῶν ἀποτελουμένην τὴν μίαν φασίν, οὐκ ἔχει φύσιν, ὡς λέλεκται, τὰ ἐν ὑποκειμένῳ συντίθεσθαι, ἀλλ' οὔτε πάλιν τὴν μίαν ἐκ πολλῶν εἰς πολλὰς ἐπιτέμνεσθαι. Πρότερον οὖν τὰς πλείους αὐτοὶ διὰ τῆς μιᾶς ἐνεργείας ἀνέλωσιν, ἵνα μὴ πολλοὺς τοὺς ἐνεργοῦντας καθ' ἑαυτῶν εἰσάγωσιν, καὶ διὰ τῶν πολλῶν αὖθις τὴν μίαν, ἵνα μὴ συνουσίωσιν δογματίσωσι, καὶ οὕτω κατὰ τῶν τὰς δύο πρεσβευόντων, ἅνπερ οὐκ ἀδρανῶς ἔχοιεν, πολεμήσωσιν. Οὐ γὰρ οἷόν τε παντελῶς ἄλλοις ἐπιφυῆναι, τοὺς σφᾶς αὐτοὺς μετὰ τῶν οἰκείων ἀνατρέποντας, οὐδενὸς ἄλλου καθάπαξ ἐν τούτῳ προσδεηθέντας. Τὸ γὰρ ἔχον βάσιν, τὸ ὄν, πρὸς αὐτοῦ παγίως ἑδράζεται, μηδαμόθεν τὴν οἱανοῦν πάσχον διάπτωσιν. Καὶ γὰρ ἐκεῖνο μόνον ἀκμαῖον ὄντως καὶ ἰσχυρόν, τὸ τὴν ἀλήθειαν ἔχον κρατύνουσαν, ἀλλ' οὐ τὸ παρ' ἄλλου, μή τι γε παρ' ἑαυτοῦ, τὴν λύσιν δεχόμενον.

Τούτων γοῦν ἀφιεμένους, προσήκει πάντως εὐσεβοῦντας ἡμᾶς καὶ ἑκατέρας τῶν ἐν τῷ ἑνὶ σεσαρκωμένῳ Θεῷ Λόγῳ σωζομένης φύσεως πραγματικῶς ὁμολογοῦντας τὴν ὕπαρξιν, καὶ τὴν ἔμφυτον ὁμολογεῖν πάντως ἐνέργειαν, ὥσπερ οὖν καὶ τὸ θέλημα, καὶ διὰ τῆς περὶ ἑκάτερον, τὸ θεῖον ὁμοῦ καὶ τὸ ἀνθρώπι-

δύο ἐνέργειες οἱ δύο (Χριστοί), ἔτσι κατ' ἀνάγκη καὶ ἀπὸ τὶς πολλὲς ἐνέργειες θὰ συναχθοῦν καὶ οἱ πολλοί. Ἂν δὲν γίνεται οὔτε αὐτό, πῶς γίνεται ἐκεῖνο, δὲν μπορῶ νὰ τὸ καταλάβω, καὶ νομίζω οὔτε ἄλλος κανένας ἀπὸ ὅσους προτιμοῦν τὴν ἀλήθεια ἀπὸ τὴ φαινομενικὴ ἀλήθεια.

Καὶ πῶς πάλι προβάλλεται ἀπὸ αὐτοὺς σ' αὐτόν, μὲ τρόπο ἀντιφατικό, ἡ μία κατὰ τῶν πολλῶν; Καὶ ποιὰ δογματίζουν πὼς εἶναι αὐτὴ καὶ πῶς; Δὲν εἶναι βέβαια δυνατὸ ὁ ἴδιος νὰ ἔχει πολλὲς καὶ μία. Ἂν ἔχει πολλές, δὲν ἔχει μία, κι ἂν ἔχει μία, πῶς πάλι ἔχει πολλές. Ἢ ἐκείνη δηλαδὴ θὰ ἐκδιώξει ὁπωσδήποτε αὐτές, ἢ αὐτὴν ἐκεῖνες, σύμφωνα μὲ τὸ λόγο ἐκείνων κατὰ τὸν ὁποῖο προβάλλουν τὴ μία γιὰ τὴν ἀνατροπὴ τῶν δύο φυσικῶν. Κι ἂν τυχὸν ἰσχυρίζονται ὅτι ἡ μία ἀποτελεῖται ἀπὸ πολλές, δὲν εἶναι, ὅπως εἴπαμε, φυσικὸ νὰ συντίθενται ὅσα ὑπάρχουν στὸ ὑποκείμενο, οὔτε πάλι ἡ μία ἀπὸ τὶς πολλὲς νὰ χωρίζεται σὲ πολλες. Ἀναιροῦν λοιπὸν αὐτοὶ προηγουμένως τὶς περισσότερες μὲ τὴ μία ἐνέργεια, γιὰ νὰ μὴν εἰσάγουν πολλοὺς αὐτοὺς ποὺ ἐνεργοῦν ἐναντίον τους, καὶ μὲ τοὺς πολλοὺς πάλι τὴ μία, γιὰ νὰ μὴ δογματίσουν ἕνωση οὐσιῶν καὶ πολεμήσουν ἔτσι ἐναντίον ἐκείνων ποὺ πρεσβεύουν τὶς δύο, ἂν βέβαια δὲν εἶναι ἀδρανεῖς. Γιατὶ δὲν εἶναι καθόλου δυνατὸ νὰ ἐπιτεθοῦν σὲ ἄλλους, ἐκεῖνοι ποὺ ἀνατρέπουν τὸν ἑαυτό τους καὶ τοὺς δικούς τους, χωρὶς νὰ χρειαστοῦν ὡς πρὸς αὐτὸ κανένα ἄλλο. Γιατί, αὐτὸ ποὺ ἔχει βάση, τὸ ὄν, ἀπὸ τὸν ἑαυτό του παγιώνεται ἑδραῖα κι ἀπὸ πουθενὰ δὲν πάσχει τὴν ὁποιαδήποτε πτώση. Καὶ πράγματι ἐκεῖνο μόνο εἶναι πραγματικὰ ἀκμαῖο καὶ ἰσχυρό, ἐκεῖνο ποὺ ἔχει τὴν ἀλήθεια νὰ τὸ καθιστᾶ ἰσχυρό, καὶ ὄχι αὐτὸ ποὺ δὲν δέχεται τὴ διάλυση ἀπὸ ἄλλο, ἐὰν βέβαια δὲν τὴ δεχθεῖ ἀπὸ τὸν ἑαυτό του.

Ἀπορρίπτοντάς τα λοιπὸν αὐτά, μᾶς ἁρμόζει ὁπωσδήποτε νὰ ἀποδεχόμαστε τὴν ὀρθὴ πίστη καὶ ὁμολογώντας τὴν ὕπαρξη κάθε μιᾶς ἀπὸ τὶς δύο φύσεις ποὺ διασώζονται πραγματικὰ στὸν ἕνα Θεὸ Λόγο ποὺ ἔχει σαρκωθεῖ, νὰ ὁμολογοῦμε ὁπωσδήποτε καὶ τὴν ἔμφυτη ἐνέργεια, ὅπως βέβαια καὶ τὸ θέλημα, καὶ μὲ τὴν ὀρθὴ καὶ ἀληθέστατη γνώμη σχετικὰ μὲ καθένα ἀπὸ τὰ δύο, τὸ θεῖο μαζὶ καὶ νον, εὐσεβοῦς τοῦ αὐτοῦ καὶ ἀληθεστάτης δόξης, καὶ τῶν προσόντων αὐτῷ φυσικῶς τὴν ὀρθόδοξον τῶν ἁγίων Πατέρων κρατύνειν διδασκαλίαν, οἳ περὶ αὐτοῦ ταῦτα καὶ φρονεῖν καὶ λέγειν ταῖς ἁγίαις τοῦ Θεοῦ καθολικαῖς Ἐκκλησίαις παραδεδώκασι, καὶ μηδὲν ἐξαρνεῖσθαι τῶν ἅπερ ἦν ἀπ' ἀρχῆς καὶ δι' ἡμᾶς γέγονεν ὕστερον καὶ τῶν χαρακτηριζόντων αὐτὰ φυσικῶς πάντων ἰδιωμάτων. Τέλειον γὰρ τὰ ἑκάτερα, καὶ ἐν ἑκατέραις τὸν αὐτὸν ἐδογμάτισαν, καὶ ἀνελλιπῶς τὴν ἑκατέρου τῶν ἐξ ὧν ὑπῆρχε διασώζοντα φυσικὴν ἰδιότητα, καὶ κατὰ πάντα ὅμοιον ἡμῖν καὶ ὁμοίως κατὰ θέλησιν πεπειραμένον, χωρὶς μόνης τῆς ἁμαρτίας.

Τούτων οὖν ἐπακούοντες τῶν μακαρίων φωνῶν, οὐδὲν οὔτε τῶν ἡμετέρων καὶ φυσικῶν, οὔτε τῶν πατρικῶν καὶ θείων, ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ τὸ παράπαν ἀρνούμεθα, ἀλλὰ διαφόρους φύσεις καὶ φυσικὰς ἐνεργείας, καὶ οὐσιώδη θελήματα, τουτέστι δύο, τὸν αὐτὸν ἔχειν πρεσβεύομεν. Οὔτε γὰρ ἡ καθ' ἡμᾶς, οὔτε μὴν ἡ πατρικὴ φύσις οὐσίας ἐκτός ἢ ἐμφύτου θελήματος ἢ ἐνεργείας καθέστηκε. Καὶ εἰ τοῦτο, δῆλον ὡς ὁ ἐκ τούτων, θεότητός φημι καὶ ἀνθρωπότητος, κατὰ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ὑπόστασιν ὑφεστώς, καὶ Θεὸς ὁ αὐτὸς κυρίως ὑπάρχων καὶ ἄνθρωπος, ὁμοούσιος ἡμῖν ἐστι καὶ ὁμοεργὴς καὶ τὴν αὐτὴν ἔμφυτον θέλησιν ἔχων κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα, καὶ ὁμοούσιος τῷ Πατρὶ καὶ ὁμοεργὴς καὶ τὴν αὐτὴν θέλησιν κεκτημένος κατὰ τὴν θεότητα, καὶ ὅλος συγγενὴς τοῖς ἄνω κατὰ πάντα τὰ συγγενῶς ἔχοντα, καὶ ὅλος συγγενὴς τοῖς κάτω κατὰ πάντα τὰ συγγενῶς ἔχοντα, χωρὶς μόνης τῆς ἁμαρτίας. Καὶ ὁ μὴ οὕτω πρεσβεύων, τοὺς ταῦτα κηρύσσοντας οὐ παραδέχεται θεολήπτους Πατέρας, ἀλλὰ δῆλός ἐστι τίνας καὶ ποίους.

Γένοιτο δὲ πάντας ἡμᾶς, τῇ μεσιτείᾳ τῶν θεοτεύκτων ὑμῶν προσευχῶν, ἐν τῷ ναῷ τοῦ Θεοῦ, τῇ καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ Ἐκκλησίᾳ, διὰ παντὸς φρουρουμένους ψυχῇ τε καὶ σώματι, ταύτην τὴν εἰλικρινῆ καὶ ὀρθόδοξον τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν πρεσβεύειν ὁμολογίαν ἔμπροσθεν αὐτοῦ καὶ πάσης τῆς τὸ ἀνθρώπινο στοιχεῖο γιὰ τὸν ἴδιο, καὶ τῶν φυσικῶν προσόντων του νὰ ἐνισχύομε τὴν ὀρθόδοξη διδασκαλία τῶν Πατέρων, ποὺ παρέδωσαν στὶς ἅγιες τοῦ Θεοῦ καθολικὲς Ἐκκλησίες αὐτὰ νὰ πιστεύουν γι' αὐτὸν καὶ νὰ λένε, καὶ νὰ μὴν ἀρνοῦνται τίποτε ἀπὸ ὅσα ἦταν ἀπὸ τὴν ἀρχή, κι ἔγινε ἔπειτα γιὰ μᾶς, καὶ ἀπὸ ὅλα τὰ ἰδιώματα ποὺ χαρακτηρίζουν αὐτὰ φυσικά. Γιατὶ δογμάτισαν πὼς εἶναι τέλειος καὶ στὸ ἕνα καὶ στὸ ἄλλο καὶ ὡς πρὸς τὶς δύο φύσεις, καὶ ὅτι διασώζει χωρὶς ἔλλειψη τὴ φυσικὴ ἰδιότητα καθενὸς ἀπὸ τὰ δύο ποὺ τὸν ἀποτελοῦν, καὶ ὅτι εἶναι ὅμοιος σὲ ὅλα μ' ἐμᾶς καὶ ὅμοια δοκιμασμένος στὴ θέληση, ἐκτὸς μόνο ἀπὸ τὴν ἁμαρτία.

Σ' αὐτὲς λοιπὸν ὑπακούοντας τὶς μακάριες φωνές, δὲν ἀρνούμαστε κανένα ἀπολύτως οὔτε ἀπὸ τὰ δικά μας φυσικὰ γνωρίσματα, οὔτε ἀπὸ τὰ θεῖα καὶ πατρικὰ ποὺ ὑπάρχουν στὸν ἴδιο, ἀλλὰ πρεσβεύομε ὅτι ὁ ἴδιος ἔχει διάφορες φύσεις καὶ φυσικὲς ἐνέργειες καὶ θελήματα τῆς οὐσίας του, δηλαδὴ δύο. Γιατὶ οὔτε ἡ σύμφωνη μ' ἐμᾶς φύση του οὔτε ἡ πατρική του εἶναι ἔξω ἀπὸ τὴν οὐσία ἢ ἀπὸ τὸ ἔμφυτο θέλημα ἢ ἀπὸ τὴν ἐνέργεια. Κι ἂν συμβαίνει αὐτό, εἶναι φανερὸ ὅτι αὐτὸς ποὺ συνίσταται ἀπὸ αὐτά, τὴ θεότητα δηλαδὴ καὶ τὴν ἀνθρωπότητα, στὴ μία καὶ τὴν ἴδια ὑπόσταση, καὶ ποὺ ὑπάρχει ἀληθινὰ ὁ ἴδιος Θεὸς καὶ ἄνθρωπος, εἶναι τῆς ἴδιας οὐσίας μ' ἐμᾶς κι ἐνεργεῖ ὅμοια μ' ἐμᾶς κι ἔχει τὴν ἴδια θέληση σύμφωνα μὲ τὴν ἀνθρωπότητα. Εἶναι ἐπίσης τῆς ἴδιας οὐσίας μὲ τὸν Πατέρα, ἐνεργεῖ ὅμοια μ' αὐτόν, ἔχει τὴν ἴδια θέληση σύμφωνα μὲ τὴ θεότητα, καὶ εἶναι ὁλόκληρος συγγενὴς μὲ τὰ ἄνω ὡς πρὸς ὅλα ὅσα εἶναι συγγενικὰ μὲ αὐτά, καὶ ὁλόκληρος σὲ ὅλα συγγενὴς μὲ τὰ κάτω ὡς πρὸς ὅλα ὅσα εἶναι συγγενῆ μὲ αὐτά, ἐκτὸς μόνον ἀπὸ τὴν ἁμαρτία. Κι ὅποιος δὲν τὰ πιστεύει αὐτά, δὲν παραδέχεται τοὺς θεόπνευστους πατέρες ποὺ τὰ κηρύττουν, ἀλλ' εἶναι φανερὸ ποιοὶ εἶναι αὐτοὶ ποὺ πιστεύει αὐτὸς καὶ τί λογῆς.

Καὶ μακάρι ὅλοι ἐμεῖς μὲ τὴ μεσιτεία τῶν θεϊκῶν προσευχῶν σας, φρουρούμενοι γιὰ πάντα ὡς πρὸς τὴν ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα μέσα στὸ ναὸ τοῦ Θεοῦ, τὴν καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία, αὐτὴν τὴν ἄδολη κι ὀρθόδοξη ὁμολογία τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρα μας νὰ ὁμολογοῦμε ἐνώπιόν του κι ἐνώπιον ὅλης τῆς κτίσης, *κτίσεως, καὶ ἀντὶ πάντων καὶ πρὸ πάντων αὐτῷ προσκομίσαι κατὰ τὴν αὐτοῦ πανένδοξον ἐπιφάνειαν, καὶ πρὸς αὐτοῦ τῆς ἴσης καταξιωθῆναι καὶ μετασχεῖν τῶν τοῖς ἀνεπαισχύντως ἔμπροσθεν ἀνθρώπων ὁμολογοῦσιν αὐτόν, ἐπηγγελμένων αἰωνίων τε καὶ μακαρίων δώρων, καὶ πείρᾳ κατ' εὐχὰς ἀπολαῦσαι, ὧν νῦν πίστει καταξιωθέντες γεγεύμεθα, εὐχαῖς καὶ πρεσβείαις τῆς πανενδόξου καὶ παναγίας ἀχράντου δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ Ἀειπαρθένου Μαρίας, καὶ πάντων τῶν ἁγίων. Ἀμήν.*

ΣΧΟΛΙΑ

1. Τὸ μὲν ἀόρατον τοῦ βλεπομένου ἀπόφασίς ἐστι. Καταφασκόμενον δὲ οὐ πρὸς τὴν ὅρασιν, ἀλλὰ τὸ ὁρατὸν καταφάσκεται, ὅπερ ἐστὶ σχέσις τοῦ μὴ ἀοράτου, ἤτοι πρὸς ὃ τὴν σχέσιν ἔχει τὸ μὴ ἀόρατον. Τῆς δὲ ὁράσεως οὐ τὸ μὴ ἀόρατον, ἀλλὰ ἡ τύφλωσις σχέσις, πρὸς ἣν καταφάσκεται.

2. Πρὸς τοὺς λέγοντας, «μὴ εἶναι φύσιν ἀνυπόστατον», ἀντιστρεπτέον, τό, «μηδὲ ὑπόστασιν ἀνούσιον». Εἶτα ἐπακτέον, ὅτι ὥσπερ τὸ μὴ ἀνούσιον τὴν ὑπόστασιν λέγειν, οὐκ οὐσίαν ταύτην παρίστησιν ὑπάρχειν (οὕτω γὰρ διαιρεῖν καὶ συγχεῖν ἐστι, τὸ μὲν τῆς θεολογίας, τὸ δὲ τὸ τῆς οἰκονομίας μυστήριον), οὕτως οὐδὲ τὸ λέγειν τὴν φύσιν μὴ ἀνυπόστατον, τὴν ὑπόστασιν εἰσάγει.

καὶ γιὰ ὅλα καὶ πρὶν ἀπὸ ὅλα νὰ τὴν προσκομίσομε σ' αὐτὸν κατὰ τὴν πανένδοξη φανέρωσή του, καὶ ν' ἀξιωθοῦμε τὰ ἴσα ἀπὸ αὐτὰ καὶ νὰ γίνομε μέτοχοι τῶν ὑποσχεμένων αἰωνίων καὶ μακαρίων δώρων σὲ ὅλους ἐκείνους ποὺ χωρὶς ντροπὴ τὸν ὁμολογοῦν μπροστὰ στοὺς ἀνθρώπους[8], καὶ νὰ ἀπολαύσομε σύμφωνα μὲ τὶς προσευχές μας μὲ τὴν πεῖρα αὐτὰ ποὺ τώρα ἔχομε ἀξιωθεῖ καὶ γευ-θεῖ μὲ τὴν πίστη, μὲ τὶς εὐχὲς καὶ τὶς πρεσβεῖες τῆς πανένδοξης καὶ παναγίας καὶ ἄχραντης Κυρίας μας Θεοτόκου καὶ Ἀειπαρθένου Μαρίας καὶ ὅλων τῶν ἁγίων. Ἀμήν.

ΣΧΟΛΙΑ

1. Τὸ ἀόρατο βέβαια εἶναι ἄρνηση αὐτοῦ ποὺ βλέπομε. Ὅταν ὅμως λέγεται καταφατικά, λέγεται ὡς πρὸς τὴν ὅραση καὶ ὄχι ὡς πρὸς τὸ ὁρατό, πράγμα ποὺ εἶναι σχέση τοῦ μὴ ἀόρατου, δηλαδὴ πρὸς ἐκεῖνο (τὸ ὁρατό του) μὲ τὸ ὁποῖο ἔχει σχέση τὸ μὴ ἀόρατο. Ἐνῶ ἡ ὅραση ἔχει σχέση ὄχι μὲ τὸ μὴ ἀόρατο, ἀλλὰ μὲ τὴν τύφλωση, πρὸς τὴν ὁποία λέγεται καταφατικά.

2. Πρὸς ἐκείνους ποὺ λένε, ὅτι δὲν ὑπάρχει φύση χωρὶς ὑπόσταση, πρέπει νὰ προβάλομε τὸ ἀντίστροφο· οὔτε ὑπόσταση ὑπάρχει χωρὶς οὐσία. Ἔπειτα πρέπει νὰ προσθέσομε ὅτι, ὅπως τὸ νὰ μὴ λέμε τὴν ὑπόσταση ὄχι χωρὶς οὐσία, δὲν δείχνει ὅτι αὐτὴ εἶναι οὐσία, ἔτσι εἶναι καὶ τὸ νὰ διαιροῦμε καὶ νὰ συγχέομε τὸ μυστήριο ἀπὸ τὴ μία τῆς θεολογίας κι ἀπὸ τὴν ἄλλη τῆς οἰκονομίας. Ὅμοια οὔτε τὸ νὰ λέμε τὴ φύση ὄχι χωρὶς ὑπόσταση, εἰσάγει τὴν ὑπόσταση.

---

[8] Λουκᾶ 9, 26.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ
ΠΕΡΙ ΟΡΩΝ ΔΙΑΣΤΟΛΩΝ

Ἡ τῶν ὄντων πᾶσα διαστολή, ἢ κατ᾽ ἐναντίωσιν(*) ἢ κατὰ τὸ ἀντικεῖσθαι, ἤγουν διαιρεῖσθαι ἢ ἀναιρεῖσθαι γίνεται. Οἷον αἰσθητὰ καὶ νοητὰ ἐναντίωσιν μὲν ἔχουσιν ὡς ἑτεροούσια, οὐκ ἀντίκειται δὲ ἀλλήλοις. Οὐ γὰρ ἀναιρετικὰ ἀλλήλων εἰσὶν ταῦτα, καὶ διὰ τοῦτο δέχονται τὴν κατ᾽ ἐναντίωσιν διαστολὴν πρὸς ἑαυτά, ἤγουν διαίρεσιν· ζωὴ δὲ καὶ θάνατος ἔχουσι διαστολήν, ἀλλ᾽ οὐ κατ᾽ ἐναντίωσιν, ἀλλὰ τὴν ἀντικειμένην, ἤγουν ἀναιρετικήν. Ἡ γὰρ θατέρου θέσις θατέρου γίνεται ἀφαίρεσις, καὶ ἡ τοῦ ἑνὸς ὕπαρξις τοῦ ἄλλου ἀνυπαρξία καθέστηκεν. Εἴ τι οὖν προηγουμένως ἀντίκειται ἄλλῳ, ἐφεπομένως πάντως καὶ ἠναντίωται· εἴ τι δὲ προηγουμένως ἄλλῳ ἠναντίωται, ἐφεπομένως οὐδόλως ἀντίκειται. Καὶ σαφέστερον εἰπεῖν, αἱ μὲν οὐσίαι διὰ τὰς ἑνούσας αὐταῖς διαφορὰς τὴν πρὸς ἀλλήλας κατ᾽ ἐναντίωσιν διαστολὴν ἐπιδέχονται, ὡς ψυχὴ καὶ σῶμα καὶ τὰ κατ᾽ οὐσίαν διαφέροντα πάντα, τὰ δὲ περὶ τὴν οὐσίαν, ἤγουν ποιότητες, τὴν κατὰ τὸ ἀντικεῖσθαι ἔχουσι διαστολήν, ὡς ζωὴ καὶ θάνατος καὶ εἴ τι τοιοῦτον. Ἀναιρετικὰ γὰρ ἀλλήλων ταῦτα προδήλως εἰσίν.

ΣΧΟΛΙΟΝ

* 'Ἐναντίωσιν' τὴν διαίρεσιν νόει, τὸ δ᾽ 'ἀντικεῖσθαι' τὴν ἀναίρεσιν φρόνει. Ἡ μὲν γὰρ αὐτῶν ἐστιν ἐν ταῖς οὐσίαις, τὸ δ᾽ ἐμπέφυκε τοῖς περὶ τὴν οὐσίαν· καὶ τῶν μὲν ἄμφω συντρέχει θαυμασίως ἀναίρεσίς τε καὶ διαίρεσις πάλιν, ἡ δ᾽ αὖ διαιρεῖν οὐκ ἀναιρεῖν ἰσχύει.

ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ
ΠΕΡΙ ΟΡΩΝ ΔΙΑΣΤΟΛΩΝ

Κάθε διαστολὴ (διάκριση) τῶν ὄντων γίνεται ἢ κατὰ ἐναντίωση ἢ κατὰ ἀντίθεση, δηλαδὴ διαίρεση ἢ ἀναίρεση. Γιὰ παράδειγμα, τὰ αἰσθητὰ καὶ τὰ νοητὰ βρίσκονται σὲ ἐναντίωση ὡς ἑτεροούσια, δὲν εἶναι ὅμως ἀντίθετα μεταξύ τους. Γιατὶ δὲν ἀλληλοαναιροῦνται καὶ γι' αὐτὸ δέχονται τὴν ἐναντία διάκριση μεταξύ τους, δηλαδὴ τὴ διαίρεση. Ἐνῶ ἡ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος βρίσκονται σὲ διάκριση ὄχι ὅπως κατὰ ἐναντίωση (ἐναντία), ἀλλὰ κατὰ ἀντίθεση (ἀντιφατική), δηλαδὴ ἀναιρετική. Γιατὶ ἡ θέση τοῦ ἑνὸς γίνεται ἀναίρεση τοῦ ἄλλου, καὶ ἡ ὕπαρξη τοῦ ἑνὸς γίνεται ἀνυπαρξία τοῦ ἄλλου. Ἂν λοιπὸν κάτι κατ' ἀρχὴν ἀντιτίθεται σὲ ἄλλο, βρίσκεται κατ' ἀκολουθία ὁπωσδήποτε καὶ σὲ ἐναντίωση· ἂν ὅμως βρίσκεται σ' ἐναντίωση μὲ ἕνα ἄλλο, δὲ βρίσκεται ὑποχρεωτικὰ καθόλου σὲ ἀντίθεση. Καὶ γιὰ νὰ τὸ ποῦμε σαφέστερα· οἱ οὐσίες γιὰ τὶς διαφορὲς ποὺ ἐνυπάρχουν σ' αὐτὲς ἐπιδέχονται τὴ διάκριση μεταξύ τους κατὰ ἐναντίωση, ὅπως ἡ ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα καὶ ὅλα ὅσα διαφέρουν κατὰ τὴν οὐσία, τὰ ἀναφερόμενα ὅμως στὴν οὐσία, δηλαδὴ οἱ ποιότητες, ἐπιδέχονται τὴ διάκριση κατὰ ἀντίθεση, ὅπως ἡ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος καὶ ὅποιο ἄλλο ὅμοιο. Γιατὶ ὁλοφάνερα αὐτὰ ἀλληλοαναιροῦνται.

ΣΧΟΛΙΟ

Μὲ τὸν ὅρο ἐναντίωση νὰ ἐννοεῖς τὴ διαίρεση· μὲ τὴν ἀντίθεση ἔχε ὑπόψη τὴν ἀναίρεση. Τὸ πρῶτο ἀπὸ αὐτὰ βρίσκεται στὶς οὐσίες, ἐνῶ τὸ δεύτερο ἐνυπάρχει στὰ ἀναφερόμενα στὴν οὐσία. Καὶ στὰ μὲν ἐνυπάρχουν θαυμάσια καὶ τὰ δύο, ἡ ἀναίρεση καὶ πάλι ἡ διαίρεση. Ἡ ἐναντίωση ὅμως ἔχει τη δύναμη νὰ διαιρεῖ ὄχι νὰ ἀναρεῖ.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ
ΟΡΟΙ ΕΝΩΣΕΩΝ

Ἡ κατ’ οὐσίαν ἕνωσις ἐπὶ τῶν ὑποστάσεων, τουτέστι τῶν ἀτόμων.

Ἡ καθ’ ὑπόστασιν ἕνωσις ἐπὶ τῶν οὐσιῶν, τουτέστι ψυχῆς καὶ σώματος.

Ἡ κατὰ σχέσιν ἕνωσις ἐπὶ τῶν γνωμῶν, εἰς ἓν θέλημα.

Ἡ κατὰ παράθεσιν ἕνωσις ἐπὶ τῶν σανίδων.

Ἡ κατὰ ἁρμονίαν ἕνωσις ἐπὶ τῶν λίθων.

Ἡ κατὰ κρᾶσιν ἕνωσις ἐπὶ τῶν ὑγρῶν οἴνου καὶ ὕδατος καὶ τῶν τοιούτων.

Ἡ κατὰ φύρσιν ἕνωσις ἐπὶ τῶν ξηρῶν καὶ τῶν ὑγρῶν, ἀλεύρου καὶ ὕδατος.

Ἡ κατὰ σύγχυσιν ἕνωσις ἐπὶ τῶν τηκτῶν, κηροῦ καὶ πίσσης καὶ τῶν τοιούτων.

Ἡ κατὰ σωρείαν ἕνωσις ἐπὶ τῶν ξηρῶν, σίτου καὶ κριθῆς καὶ τῶν τοιούτων.

Ἡ κατὰ συναλοιφὴν ἕνωσις ἐπὶ τῶν ἀποσπωμένων καὶ αὖθις ἀποκαθισταμένων· οἷον λαμπάδος ἐκ πυρὸς προερχομένης καὶ πάλιν ἀποκαθισταμένης.

Ἡ κατ’ οὐσίαν ἕνωσίς ἐστιν ἐπὶ τῶν ἑτεροϋποστάτων.

Ἡ καθ’ ὑπόστασιν ἕνωσίς ἐστιν ἐπὶ τῶν ἑτεροουσίων.

ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ
ΟΡΟΙ ΕΝΩΣΕΩΝ

Ἡ ἕνωση κατὰ τὴν οὐσία γίνεται στὶς ὑποστάσεις, δηλαδὴ στὰ ἄτομα.

Ἡ ἕνωση κατὰ τὴν ὑπόσταση γίνεται στὶς οὐσίες, δηλαδὴ στὴν ψυχὴ καὶ στὸ σῶμα.

Ἡ ἕνωση κατὰ τὴ σχέση γίνεται στὶς γνῶμες, στὸ ἕνα θέλημα.

Ἡ ἕνωση κατὰ παράθεση γίνεται γιὰ παράδειγμα στὰ σανίδια.

Ἡ ἕνωση κατὰ ἁρμονία γίνεται στὶς πέτρες.

Ἡ ἕνωση κατὰ κράση γίνεται στὰ ὑγρά, κρασὶ, νερὸ καὶ τὰ ὅμοια.

Ἡ ἕνωση κατὰ ἀνάμιξη γίνεται στὰ ξηρὰ καὶ ὑγρά, στὸ φύραμα ἀλεύρου καὶ νεροῦ.

Ἡ ἕνωση κατὰ σύγχυση γίνεται σὲ ὅσα τήκονται (λειώνουν), τὸ κηρί, τὴν πίσσα καὶ τὰ παρόμοια.

Ἡ ἕνωση κατὰ σωρεία γίνεται στὰ ξηρά, τὸ σιτάρι, τὸ κριθάρι καὶ τὰ παρόμοια.

Ἡ ἕνωση κατὰ συναλοιφὴ γίνεται σ' ἐκεῖνα ποὺ ἀποσπῶνται καὶ γίνεται πάλι ἡ ἀποκατάστασή τους· ὅπως ἡ λαμπάδα ποὺ βγαίνει ἀπὸ τὴ φωτιὰ καὶ ἀποκαθίσταται πάλι.

Ἡ ἕνωση κατὰ τὴν οὐσία γίνεται σ' ἐκεῖνα ποὺ ἔχουν διαφορετικὴ ὑπόσταση.

Ἡ ἕνωση καθ' ὑπόσταση γίνεται σὲ ὅσα ἔχουν διάφορη οὐσία.

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΜΟΝΟΘΕΛΗΤΟΥ
ΔΙΑΚΟΝΟΥ ΒΥΖΑΝΤΙΟΥ ΡΗΤΟΡΟΣ,
ΚΑΙ ΣΥΝΟΔΙΚΑΡΙΟΥ ΠΑΥΛΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ
ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ
ΠΡΟΣ ΜΑΞΙΜΟΝ ΤΟΝ ΟΜΟΛΟΓΗΤΗΝ

ΠΡΩΤΗ ΑΠΟΡΙΑ

Εἰ κατ' αὐτὸν τῷ θελήματι λόγον καὶ τὴν ἄγνοιαν κατηγόρησαν οἱ Πατέρες ἐπὶ Χριστοῦ, ἀνάγκη τοὺς μὴ κατ' οἰκείωσιν ἐν τῷ Χριστῷ θεωρεῖσθαι λέγοντας τὸ θέλημα, καὶ ἀγνοεῖν αὐτὸν λέγειν. Καὶ πῶς Θεὸς ὁ τὰ μέλλοντα μὴ εἰδώς; Ἀλλὰ καὶ ψιλὸν αὐτὸν εἰσάγειν ἄνθρωπον, κατὰ τὴν ἤδη τῶν Ἀγνοητῶν κατακριθεῖσαν αἵρεσιν. Εἰ δὲ τὴν ἐντεῦθεν ἀτοπίαν ὑποστελλόμενοι, τὴν ἄγνοιαν κατ' οἰκείωσιν λέγουσιν, ὥσπερ καὶ τὴν ἐγκατάλειψιν καὶ τὴν ἀνυποταξίαν, κατὰ τὸν ὅμοιον τρόπον καὶ τὸ θέλημα λεγέτωσαν. Τῷ γὰρ θελήματι καὶ τὴν ἄγνοιαν οἱ Πατέρες συνέταξαν, τὸν αὐτὸν αὐτῇ φυλάξαντες λόγον, ὥς φησιν Ἀθανάσιος μὲν ἐν τῇ Κατ' Ἀρειανῶν αὐτοῦ βίβλῳ, Γρηγόριος δὲ ὁ Θεολόγος ἐν τῷ Περὶ Υἱοῦ πρώτῳ λόγῳ, καὶ ἄλλοι ἐν ἄλλοις συγγράμμασι.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΔΕΥΤΕΡΑ ΑΠΟΡΙΑ

Εἰ πᾶσα λέξις καὶ φωνὴ μὴ τοῖς Πατράσιν εἰρημένη καινοτομία προδήλως καθέστηκεν, δυοῖν ἀνάγκη θάτερον, ἢ δεῖξαι τῶν Πατέρων οὖσαν φωνήν, τὸ 'φυσικὰ' λέγειν ἐπὶ Χριστῷ 'θε-

ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΤΟΥ ΜΟΝΟΘΕΛΗΤΟΥ ΔΙΑΚΟΝΟΥ ΚΑΙ ΡΗΤΟΡΑ ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΥΝΟΔΙΚΟΥ ΠΑΥΛΟΥ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΚΩΝ/ΠΟΛΕΩΣ

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΠΡΟΣ ΜΑΞΙΜΟ ΤΟΝ ΟΜΟΛΟΓΗΤΗ

ΠΡΩΤΗ ΑΠΟΡΙΑ

Ἂν, σύμφωνα μὲ τὸν ἴδιο λόγο γιὰ τὸ θέλημα, ἀπέδωσαν οἱ Πατέρες στὸ Χριστὸ καὶ τὴν ἄγνοια, εἶναι ἀνάγκη αὐτοὶ ποὺ λένε ὅτι δὲν θεωροῦν οἰκεῖο στὸ Χριστὸ τὸ θέλημα, νὰ τοῦ ἀποδίδουν καὶ ἄγνοια. Καὶ πῶς εἶναι Θεὸς ἐκεῖνος ποὺ δὲ γνωρίζει τὰ μέλλοντα; Ἀλλὰ νὰ τὸν παρουσιάζουν καὶ ὡς ἁπλὸ ἄνθρωπο, σύμφωνα μὲ τὴν αἵρεση τῶν Ἀγνοητῶν ποὺ ἔχει καταδικαστεῖ. Ἂν ὅμως ἀπὸ φόβο αὐτῆς τῆς ἀτοπίας, ὑποστηρίζουν ὅτι ἡ ἄγνοια εἶναι οἰκεῖο στοιχεῖο του, ὅπως καὶ ἡ ἐγκατάλειψη καὶ ἡ ἀνυπακοή, κατὰ τὸν ὅμοιο τρόπο ἂς λένε καὶ τὸ θέλημα. Γιατὶ οἱ Πατέρες ἀπέδωσαν μαζὶ μὲ τὸ θέλημα καὶ τὴν ἄγνοια, φυλάσσοντας τὸν ἴδιο λόγο γι’ αὐτήν, ὅπως λέγει ὁ Ἀθανάσιος στὸ βιβλίο του Κατὰ Ἀρειανῶν, καὶ ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος στὸν πρῶτο λόγο του Περὶ τοῦ Υἱοῦ, καὶ ἄλλοι σὲ ἄλλα συγγράμματα.

ΔΕΥΤΕΡΗ ΑΠΟΡΙΑ ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ

Ἂν κάθε λέξη καὶ φράση, ποὺ δὲν ἔχει εἰπωθεῖ ἀπὸ τοὺς Πατέρες, εἶναι φανερὴ καινοτομία, εἶναι ἀνάγκη νὰ κάνουν ἕνα ἀπὸ

λήματα’, ἢ δεῖξαι μὴ δυνάμενοι, ἴστωσαν τῷ τῶν Πατέρων ὀνόματι τὴν ἑαυτῶν καινοτομοῦντες διδασκαλίαν. Εἰ δέ, τὰς ἑτέρας αὐτῶν φωνὰς πρὸς τὸν ἴδιον νοοῦντες σκοπόν, τὴν τοιαύτην τίθενται ὀνοματοποιΐαν. Εἰ δὲ τὸ δεύτερον μεμπτόν, ἄρα καὶ τὸ πρῶτον.

τὰ δύο, ἢ νὰ δείξουν ὅτι εἶναι λόγος τῶν Πατέρων, αὐτὸ ποὺ λένε, φυσικὰ θελήματα τοῦ Χριστοῦ, ἢ ἂν δὲν μποροῦν νὰ τὸ δείξουν, ἂς γνωρίζουν ὅτι μὲ τὸ ὄνομα τῶν Πατέρων προβάλλουν τὴ δική τους νέα διδασκαλία. Ἀλλιῶς, θέτουν τὴν ὀνοματοποιία αὐτή, τὶς διαφορετικὲς φράσεις τους, ἔχοντας στὸ νοῦ τους τὸν ἴδιο σκοπό. Κι ἂν εἶναι ἀξιοκατάκριτο τὸ δεύτερο, ἄρα εἶναι καὶ τὸ πρῶτο.

ΜΑΞΙΜΟΥ ΤΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ
ΠΡΟΣ ΜΑΡΙΝΟΝ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΝ
ΕΠΙΛΥΣΙΣ ΤΩΝ ΠΡΟΤΕΤΑΓΜΕΝΩΝ ΑΠΟΡΙΩΝ ΥΠΟ ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΔΙΑΚΟΝΟΥ ΚΑΙ ΡΗΤΟΡΟΣ

ΛΥΣΙΣ Α΄

Αἱ παρὰ τοῦ ῥήτορος πεύσεις, ἁγιώτατε καὶ θεοτίμητε πάτερ, οὐ μᾶλλον τὸ εὔλογον ἔχουσι τῆς ἀπορίας, ἢ τὸ παράλογον ἐνδείκνυνται τῆς ἀπορίας, ἔκ τε τοῦ ψεύδους αὐτοῦ καὶ τῆς ἐπ᾽ ἀνατροπῇ τῆς θείας τοῦ Μονογενοῦς σαρκώσεως ἔριδος. Οὐ γὰρ κατὰ τὸν αὐτὸν τῷ θελήματι λόγον, ὥς φησι, καὶ τὴν ἄγνοιαν ἐπὶ Χριστοῦ κατηγόρησαν οἱ Πατέρες. Τίς γὰρ ὁ τοῦτο δεῖξαι δυνάμενος, εἰ καὶ οὗτοι τὰ μηδαμῶς ὄντα, καθὼς ἔθος αὐτοῖς, οὐκ ἀναπλάττονται μόνον, ἀλλὰ καὶ τολμηρῶς καθ᾽ ἑαυτῶν προκομίζουσιν; Ἢ οὕτω δ᾽ ἂν ἀγνοίας καὶ θελήματος ὁ αὐτὸς ἔσται λόγος, εἰς ταὐτὸν ἄγων ἀλλήλοις τὰ πάντῃ κυρίως ἀσύμβατα, εἴπερ ἡ μὲν τὴν τοῦ ὄντος ἀναίρεσιν, τὸ δὲ τὴν τοῦ ὄντος θέσιν παρίστησιν, ὃ δὴ προδήλως ἀμήχανον, ὡς οὐδὲ τὸ παράπαν ἀλλήλαις ἕξις ὑπάρχει καὶ στέρησις. Οὐδὲ γὰρ ἐπειδὴ τὴν ἀπὸ τῶν Ἀρειανῶν προτεινομένην, καὶ ταύτην ὁ θεῖος καὶ μέγας Γρηγόριος καταριθμεῖ, φημὶ δὴ τὴν ἄγνοιαν, ἤδη ταὐτὸν οὖσαν ἀπέφηνεν τῷ θελήματι. Τοῦ θελήματος γὰρ ῥητῶς, οὐδὲ κατὰ τὸν τόπον παντελῶς ἐμνημόνευσεν, ἐν ᾧ ταῦτα διέξεισι, «σὺ δέ μοι», λέγων, «καταρίθμει πρὸς ταῦτα τὰ τῆς ἀγνωμοσύνης ῥήματα, τό, 'Θεός μου, καὶ Θεὸς ὑμῶν', τὸ 'μείζων', τὸ 'ἔκτισεν', τὸ

---

1. Γρηγορίου Θεολόγου *Λόγος* 33.

ΜΑΞΙΜΟΥ ΤΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟ ΜΑΡΙΝΟ
ΕΠΙΛΥΣΗ ΤΩΝ ΑΠΟΡΙΩΝ ΠΟΥ ΠΡΟΤΑΞΑΜΕ
ΤΟΥ ΔΙΑΚΟΝΟΥ ΚΑΙ ΡΗΤΟΡΑ ΘΕΟΔΩΡΟΥ

ΛΥΣΗ Α΄.

Οἱ ἐρωτήσεις τοῦ ρήτορα, ἁγιότατε κι ἀπ' τὸ Θεὸ τιμημένε πατέρα, δὲν περιέχουν τὸ εὔλογο τῆς ἀπορίας, ἀλλὰ μᾶλλον δείχνουν τὸν παραλογισμὸ αὐτῆς, καὶ ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ ψεῦδος, καὶ ἀπὸ τὴ φιλονεικία τους γιὰ τὴν ἀνατροπὴ τῆς θείας σάρκωσης τοῦ Μονογενοῦς. Γιατὶ δὲν ἀπέδωσαν οἱ Πατέρες σύμφωνα μὲ τὸν ἴδιο μὲ τὸ θέλημα λόγο, ὅπως λέγει, καὶ τὴν ἄγνοια στὸ Χριστό. Γιατὶ ποιός εἶναι αὐτὸς ποὺ μπορεῖ ν' ἀπόδειξει αὐτό, ἂν καὶ αὐτοί, σύμφωνα μὲ τὴ συνήθειά τους, δὲν φαντάζονται μόνο αὐτὰ ποὺ δὲν ὑπάρχουν μὲ κανένα τρόπο, ἀλλὰ τὰ προβάλλουν τολμηρὰ κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ τους; Ἢ μ' αὐτὸν τὸν τρόπο θὰ εἶναι ἴδιος ὁ λόγος τῆς ἄγνοιας καὶ τοῦ θελήματος, ποὺ ὁδηγεῖ σὲ ταυτότητα μεταξύ τους τὰ ἐντελῶς στὴν πραγματικότητα ἀσύμβατα, ἂν ἡ ἄγνοια ἐκφράζει τὴν ἀναίρεση τοῦ ὄντος, ἐνῶ τὸ θέλημα τὴ θέση τοῦ ὄντος, πράγμα ποὺ βέβαια εἶναι ὁλοφάνερα ἀδύνατο, ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχει καμμιὰ ἀμοιβαιότητα ἀνάμεσα στὴν ἕξη καὶ στὴ στέρηση (στὸ ἔχω καὶ στεροῦμαι). Δὲν σημαίνει δηλαδή, ἐπειδὴ αὐτὴν προτείνουν οἱ 'Αρειανοί, καὶ τὴν ἀριθμεῖ καὶ ὁ θεῖος καὶ μέγας Γρηγόριος (ἐννοῶ τὴν ἄγνοια), ὅτι τὴν κήρυξε κιόλας ταυτόσημη μὲ τὸ θέλημα. Γιατὶ τὸ θέλημα οὔτε κὰν τὸ ὀνόμασε στὸ σημεῖο ποὺ ἀναφέρεται σ' αὐτὰ λέγοντας[1]· «Σὺ ἀπαρίθμησέ μου, παρακαλῶ, μαζὶ μ' αὐτὰ τὰ λόγια τῆς ἀγνωμοσύνης, τὸ 'Θεός μου καὶ Θεός σας'[2], τὸ 'μεγαλύτε-

---

[2] 'Ιω. 20, 17.

‘ἡγίασε’» καὶ τὰ ἑξῆς. Εἰ δὲ ὅτι συμπαρέλαβε μόνον, εἰς ταὐτὸν ἄγειν τὴν ἄγνοιαν τῷ θελήματι τυχὸν ἐπιχειροῦσιν, ἔσται δήπου πάντως καὶ τό, «Θεός μου, καὶ Θεὸς ὑμῶν», καὶ τὸ «μείζων» παρὰ τοῦ Πατρὸς εἰρημένον, καὶ τὸ «κτίζειν» καὶ «ἁγιάζειν» ταὐτὸν τῇ ἀγνοίᾳ κατ’ αὐτοὺς διὰ τὴν σύνταξιν, ἐπειδὴ καὶ ταῦτα τῇ ἀγνοίᾳ συντέταχεν. Εἰ δὲ τοῦτο διανοίας καθέστηκε παρατροπή, κἀκεῖνο μειζόνως ἐκτροπὴ τῶν ταῦτα λογιζομένων, μή τί γε λέγειν ἢ γράφειν ἐπιχειρούντων.

Ἄλλως τε δέ, εἰ ἀγνοίας καὶ θελήματος ὁ αὐτὸς καθέστηκε λόγος, ἢ τὰ φύσει θέλοντα πάντως καὶ ἀγνοοῦσιν, ἢ τὰ φύσει ἀγνοοῦντα πάντως καὶ θέλουσιν· οὐκοῦν καὶ Θεὸς κατὰ φύσιν θέλων, ἀγνοίας περιπεσεῖται πάθει, καὶ ἄψυχα πάντα κατὰ φύσιν ἀγνοοῦντα, θελήματι κινηθήσεται φυσικῷ. Εἰ δὲ τοῦτο, καὶ Χριστὸς αὐτὸς ὁ ἐκ θεότητος ὑφεστὼς καὶ ἀνθρωπότητος κατ’ οἰκείωσιν, ὥς φασιν αὐτοί, τήν τε ἄγνοιαν καὶ τὸ θέλημα ἔχων, ἕξει που πάντως φύσει κατὰ τοῦ θείου θελήματος καὶ τὴν ἄγνοιαν. Καὶ σιωπῶ λέγειν, ὡς εἰ καὶ διὰ τὴν οἰκείωσιν ἐσφαλμένως, ἀλλ’ ὅμως οὗπερ κατηγωνίσαντο συνηγοροῦντες ἐδείχθησαν, καὶ αὐτοὶ δύο συνιστῶντες θελήματα, τό τε κατὰ φύσιν λέγω, καὶ τὸ κατ’ οἰκείωσιν, ἅπερ δύο προδήλως τυγχάνουσι, σὺν ταῖς ἰσαρίθμοις ἀγνοίαις, ὃ καὶ παράλογον, διττὴν ἐπὶ Χριστοῦ δοξάζειν τὴν ἄγνοιαν, τοῦ μηδὲ μίαν ἔχοντος, πᾶσαν δὲ πάντως ἐξαφανίζοντος, εἴπερ ἐστὶ Θεοῦ σοφία καὶ δύναμις.

Οἰκείωσιν δὲ ποίαν ἄρα φασί; Τὴν οὐσιώδη, καθ’ ἣν τὰ προσόντα φυσικῶς ἕκαστον ἔχοντα οἰκειοῦται διὰ τὴν φύσιν, ἢ τὴν σχετικήν, καθ’ ἣν τὰ ἀλλήλων φυσικῶς στέργομέν τε καὶ οἰκειούμεθα, μηδὲν τούτων αὐτοὶ πάσχοντες ἢ ἐνεργοῦντες; Ἀλλ’ εἰ μὲν τὴν πρώτην, ἐκεῖνοι μᾶλλον ψιλὸν ἀπέφηναν ἄνθρωπον ρος'[3], τὸ 'ἔκτισε'[4], τὸ 'ἁγίασε'[5]» καὶ τὰ ἀκόλουθα. Κι ἄν, ἐπειδὴ τὰ συμπεριέλαβε μόνο, ἐπιχειροῦν τυχὸν νὰ ταυτίσουν τὴν ἄγνοια μὲ τὸ θέλημα, θὰ εἶναι ὁπωσδήποτε καὶ τὸ 'ὁ Θεός μου καὶ Θεός σας', καὶ τὸ 'μεγαλύτερος' εἰπωμένο ἀπὸ τὸν Πατέρα, καὶ τὸ 'κτίζει' καὶ 'ἁγιάζει' τὸ ἴδιο μὲ τὴν ἄγνοια σύμφωνα μ' αὐτούς, ἐπειδὴ τάχθηκαν μαζί, ἐπειδὴ δηλαδὴ τὰ ἔταξε μαζὶ μὲ τὴν ἄγνοια. Κι ἂν αὐτὸ εἶναι παρεκτροπὴ τῆς διάνοιας, κι ἐκεῖνο εἶναι μεγαλύτερη παρεκτροπὴ ἐκείνων ποὺ βάζουν τέτοια στὸ νοῦ τους, ἀλλὰ βέβαια δὲν ἐπιχειροῦν νὰ τὰ λένε ἢ νὰ τὰ γράφουν.

Ἐξάλλου, ἂν εἶναι ἴδιος ὁ λόγος τῆς ἄγνοιας καὶ τοῦ θελήματος, τότε ἢ ὅσα ἀπὸ τὴ φύση τους θέλουν ὁπωσδήποτε καὶ ἀγνοοῦν, ἢ ὅσα ἀπὸ τὴ φύση τους ἀγνοοῦν, ὁπωσδήποτε καὶ θέλουν. Ἑπομένως καὶ ὁ Θεός, ποὺ σύμφωνα μὲ τὴ φύση του θέλει, θὰ πέσει καὶ στὸ πάθος τῆς ἄγνοιας, καὶ τὰ ἄψυχα ὅλα, ποὺ σύμφωνα μὲ τὴ φύση τους ἀγνοοῦν, θὰ κινηθοῦν ἀπὸ φυσικὸ θέλημα. Κι ἂν συμβαίνει αὐτό, καὶ ὁ Χριστὸς ὁ ἴδιος, ποὺ ἡ ὑπόστασή του συνίσταται ἀπὸ θεότητα καὶ ἀνθρωπότητα, καὶ ἔχει οἰκειωθεῖ, ὅπως λένε αὐτοί, τὴν ἄγνοια καὶ τὸ θέλημα, θὰ ἔχει ὁπωσδήποτε κατὰ κάποιο τρόπο κατὰ τοῦ θείου θελήματος καὶ τὴν ἄγνοια. Καὶ ἀποφεύγω νὰ πῶ ὅτι, ἂν αὐτὸ γίνεται ἐξαιτίας τῆς οἰκείωσης, κάνουν λάθος· ἀλλ' ὅμως ἀποδείχθηκαν νὰ συνηγοροῦν σ' αὐτὸ ποὺ καταπολέμησαν, διδάσκοντας κι αὐτοὶ δύο θελήματα, ἐννοῶ καὶ τὸ φυσικὸ καὶ τὸ οἰκειοποιημένο, ποὺ ὁλοφάνερα εἶναι δύο, μαζὶ μὲ τὶς ἰσάριθμες ἄγνοιες, πράγμα ποὺ εἶναι καὶ παράλογο, νὰ πιστεύομε διπλῆ ἄγνοια στὸ Χριστό, αὐτὸν ποὺ δὲν ἔχει οὔτε μία, καὶ ποὺ ὁπωσδήποτε ἐξαφανίζει κάθε ἄγνοια, ἐφόσον «εἶναι σοφία Θεοῦ καὶ δύναμη»[6].

Ἀλλὰ καὶ οἰκείωση ποιὰ ἄραγε λένε; Τὴν οἰκείωση οὐσίας, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία οἰκειώνεται, ἐξαιτίας τῆς φύσης, τὰ φυσικὰ προσόντα, ἢ τὴ σχετική, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία κατὰ τρόπο φυσικὸ στέργομε καὶ κάνομε δικά μας καθένας ὅσα συμβαίνουν στοὺς ἄλλους, χωρὶς νὰ παθαίνομε ἢ νὰ ἐνεργοῦμε κάτι ἀπὸ αὐτά;

---

[3] Ἰω. 14, 28.
[4] Παροιμ. 8, 22.
[5] Ἰω. 10, 36.
[6] Α' Κορ. 1, 24.

τὸν σαρκωθέντα Θεόν, ὡς τοῦτον ἀγνοοῦντα φυσικῶς δογματίζοντες. Εἰ δὲ τὴν δευτέραν, οὐδὲ ἄνθρωπον ὅλως, ἀλλ' ἄσαρκον μόνον Θεόν, ὡς ἐν ψιλῇ σχέσει τὰ τῆς σαρκός, καὶ οὐχ ὡς ἀνθρώπου τὰ φυσικὰ φυσικῶς οἰκειούμενον μετὰ τοῦ εἶναι καὶ μένειν Θεόν. Ἐπειδήπερ ἐν ᾧ τὴν ἄγνοιαν τίθησι, καὶ τὰ φυσικὰ πάντα τοῦ σαρκωθέντος Θεοῦ καταριθμεῖ σαφῶς ὁ διδάσκαλος, οἷον τὸ ὑπνοῦν, τὸ πεινεῖν, τὸ διψεῖν, τὸ κοπιᾷν, τὸ δακρύειν, τὸ ἀγωνιᾷν, τὸ ὑποδύεσθαι, τὸν σταυρόν, τὸν θάνατον, μεθ' ὧν καὶ τὴν ἔγερσιν καὶ τὴν ἀνάληψιν, οἷς καὶ σέσωκεν, ἑκουσίως ταῦτα κατὰ φύσιν δεξάμενος ὑπὲρ ἡμῶν καὶ παθών. Εἰ οὖν ταῦτα κατὰ τὴν ἐν σχέσει ψιλὴν οἰκείωσιν ἐπὶ Χριστοῦ γεγενῆσθαι δοξάζουσι, καὶ οὐ φυσικὰ ὡς ἀνθρώπου τοῦ σαρκωθέντος εἶναι Λόγου πρεσβεύουσι, τί λοιπὸν Ἀπολιναρίῳ καὶ Μάνεντι καταλείψωσι; Σεβῆρον γὰρ ὑπερῆραν τῇ ἀσεβείᾳ, μᾶλλον ὑπεραυδήσαντες, ὡς οὐ τοσοῦτον κατεξαναστάντα τῆς ἀληθείας, ἀλλὰ τῇ τῶν φυσικῶν ἰδιωμάτων ῥήσει προσκεχρημένον, εἰ καὶ τὴν φύσιν ἀθετεῖ τῆς σαρκός, πρὸς μίαν τὰς διαφόρους φύσεις ἐκθλίβων. Ταῦτα γὰρ ἕψεται τοῖς τὰ ἄμικτα μίσγουσι καὶ τὸν Πατρικὸν διωθουμένοις καὶ παρακλέπτουσι νοῦν, ὅστις εὐκρινῶς ἅπαντα τίθεται κατὰ τάξιν τὴν πρέπουσαν. Ὅθεν ὁ πανεύφημος καὶ θεοφόρος διδάσκαλος ἐν τῷ Περὶ Υἱοῦ δευτέρῳ λόγῳ, τάδε διέξεισι περὶ ἀγνοίας, ὥσπερ κανόνι τινὶ καὶ τύπῳ διοριζόμενος, κἂν αὐτὰ τὸ πρῶτον ἡμῖν ἀνερμηνεύτως εἰς μέσον προήγαγον, τὸν ἀκροατὴν ὑφαρπάζοντες· «Ἢ πᾶσιν εὔδηλον, ὅτι γινώσκει μὲν ὡς Θεός, ἀγνοεῖν δέ φησιν ὡς ἄνθρωπος, ἄν τις τὸ φαινόμενον χωρίσῃ τοῦ νοουμένου». Τίθεται οὖν τὴν μὲν ἄγνοιαν τῇ κατ' ἐπίνοιαν διαστολῇ τῶν οὐσιῶν μόνον ἐκδέχεσθαι, τὰ δὲ φυσικὰ θελήματα καὶ πᾶν τι ἄλλο φυσικὸν δίχα μόνης τῆς ἁμαρτίας, τῇ καθ' ὑπόστασιν ἑνώσει τῶν φύσεων αὐτοῦ τοῦ σαρκωθέντος Λόγου γνωρίζειν, εἰς τὴν τῶν ἐξ ὧν καὶ ἐν οἷς καὶ ἅπερ ὑπάρχει κυριω-

Ἂν λένε τὴν πρώτη, εἶναι αὐτοὶ μᾶλλον ποὺ κήρυξαν ἁπλὸ ἄνθρωπο τὸν Θεὸ ποὺ σαρκώθηκε, δογματίζοντας ὅτι φυσικὰ ἀγνοεῖ. Ἂν πάλι τὴ δεύτερη, οὔτε κὰν ἄνθρωπο τὸν λένε, ἀλλὰ μονάχα ἄσαρκο Θεό, ἐπειδὴ μὲ ἁπλῆ σχέση οἰκειοποιεῖται τὰ στοιχεῖα τῆς σάρκας καὶ ὄχι σὰν ἄνθρωπος τὰ φυσικὰ σύμφωνα μὲ τὴ φύση, ἐνῶ ταυτόχρονα εἶναι καὶ μένει Θεός. Ἐπειδὴ βέβαια ὁ δάσκαλος σ' ἐκεῖνον ποὺ ἀναγνωρίζει ἄγνοια, ἀπαριθμεῖ μὲ σαφήνεια καὶ ὅλα τὰ φυσικὰ ἰδιώματα τοῦ Θεοῦ ποὺ σαρκώθηκε, ὅπως εἶναι τὸν ὕπνο, τὴν πείνα, τὴ δίψα, τὸν κόπο, τὸ κλάμα, τὴν ἀγωνία, τὴν ἀποφυγή, τὸν σταυρό, τὸν θάνατο. Μαζὶ μ' αὐτὰ καὶ τὴν ἔγερση καὶ τὴν ἀνάληψη, μὲ τὰ ὁποῖα καὶ μᾶς ἔσωσε, ἀφοῦ τὰ δέχθηκε καὶ τὰ ἔπαθε ὅλα θέλοντας στὴ φύση του γιὰ χάρη μας. Ἂν λοιπὸν αὐτὰ πιστεύουν ὅτι συνέβηκαν στὸν Χριστὸ σύμφωνα μὲ ἁπλῆ οἰκείωση στὴ σχέση τους, καὶ δὲν πρεσβεύουν ὅτι εἶναι φυσικὰ ἰδιώματα ὡς ἀνθρώπου τοῦ Λόγου ποὺ σαρκώθηκε, τί ὑπόλοιπο θ' ἀφήσουν γιὰ τὸν Ἀπολινάριο καὶ τὸν Μάνεντα; Γιατὶ τὸν Σεβῆρο τὸν ξεπέρασαν στὴν ἀσέβεια, βλασφημώντας περισσότερο, γιατὶ δὲν ἐξεγέρθηκε τόσο πολὺ κατὰ τῆς ἀλήθειας, ἀλλὰ χρησιμοποίησε τὴν ἔκφραση τῶν φυσικῶν ἰδιωμάτων, ἂν καὶ ἀθετεῖ τὴ φύση τῆς σάρκας συνθλίβοντας σὲ μία τὶς διαφορετικὲς φύσεις. Γιατὶ αὐτὰ θὰ ἐπακολουθήσουν γιὰ ἐκείνους ποὺ σμίγουν τὰ ἄσμιχτα καὶ ἀπορρίπτουν καὶ ὑποκλέπτουν τὴ σκέψη τοῦ Πατέρα, ποὺ διευθετεῖ τὰ πάντα χωρισμένα μὲ τὴν τάξη ποὺ πρέπει. Γι' αὐτὸ ὁ πανεύφημος καὶ θεοφόρος δάσκαλος στὸ δεύτερο λόγο του Περὶ τοῦ Υἱοῦ λέγει τὰ παρακάτω γιὰ τὴν ἄγνοια, σὰ νὰ ὁρίζει κάποιο κανόνα καὶ παράδειγμα, ἂν καὶ στὴν ἀρχὴ τὰ παρουσίασαν μπροστά μας χωρὶς καμμιὰ ἑρμηνεία, παραπείθοντας τὸν ἀκροατή· «Εἶναι σ' ὅλους βέβαια ὁλοφάνερο, ὅτι γνωρίζει σὰν Θεὸς ἀλλά, λέγει, ἀγνοεῖ σὰν ἄνθρωπος, ἂν κάποιος διαχωρίσει τὸ φαινόμενο ἀπὸ τὸ νοούμενο». Ὁρίζει λοιπὸν τὴν ἄγνοια νὰ τὴν δεχόμαστε μόνο μὲ τὴ νοητικὴ διάκριση τῶν οὐσιῶν, ἐνῶ τὰ φυσικὰ θελήματα καὶ ὁποιοδήποτε ἄλλο φυσικό, ἐκτὸς μόνο ἀπὸ τὴν ἁμαρτία, νὰ τὰ ἀποδεχόμαστε μόνο μὲ τὴν ἕνωση σὲ ὑπόσταση τῶν φύσεων τοῦ ἰδίου τοῦ Λόγου ποὺ σαρκώθηκε, γιὰ νὰ βεβαιωθεῖ ἀναμφισβήτητα ἀπὸ ποιά τάτην βεβαίωσιν. Εἰ τοίνυν τὴν μὲν ἄγνοιαν ἐν τῇ κατ' ἐπίνοιαν διαστολῇ θεωροῦμεν, οὐδ' αὐτοῦ κυρίως ἐστίν, ὃ μήτε ἡμῶν κατὰ φύσιν ὡς συστατικόν, εἰ καὶ ἡμῶν εἶναι λέγεται διὰ τὴν ἀρχαίαν παράβασιν, οἷον ἡ ἄγνοια, ἡ ἐγκατάλειψις, ἡ παρακοή, τὸ ἀνυπότακτον. Τίς γὰρ ἡμῶν ἐν τούτοις φύσεως λόγος ἢ τῆς οὐσίας συστατικός; Διόπερ οὐδὲ Χριστοῦ ταῦτα κατηγοροῦμεν ὡς Χριστοῦ παντελῶς, οὐδὲ εἴ τι ἄλλο, καθὼς ἔφην, τῶν ἐν τῇ κατ' ἐπίνοιαν διαστολῇ τὸν σεσαρκωμένον γινώσκομεν Λόγον, οὐδὲ κατ' ἐπίνοιαν ψιλὴν φανταζόμεθα, ἀλλ' ἐν ἄκρᾳ τῇ καθ' ὑπόστασιν ἑνώσει τῶν φύσεων ὄντα πιστεύομεν· δῆλον ὡς οὐδέ τι τῶν ἐν διαιρέσει κατ' ἐπίνοιαν λαμβανομένων αὐτοῦ τὸ παράπαν ἐστίν, ἀλλ' ἐκεῖνα κυρίως αὐτοῦ καὶ μόνα πρεσβεύομεν, τὰ ὅσαπερ φυσικὰ τυγχάνει μετὰ τῆς φύσεως, καὶ λώβης ὄντα τῆς καθ' ἁμαρτίαν ἐκτός, ἑνότητι προσώπου καὶ τῆς κατ' αὐτὸν μιᾶς ὑποστάσεως πραγματικῶς σωζόμενά τε καὶ ὁμολογούμενα τοῖς εὐσεβέσιν.

Οὐκοῦν εἰ μὲν οὐ φυσικὸν τὸ θέλημα καὶ τῆς ἡμετέρας οὐσίας συστατικόν, παραστήσωσιν, εἰ δὲ φυσικὸν (θελητικὸς γὰρ φύσει ὁ ἄνθρωπος), ἢ καὶ αὐτὸ μετὰ τῶν ἄλλων τοῦ σαρκωθέντος Λόγου κατ' οὐσίαν ὡς ἀνθρώπου γεγενημένου, καὶ θελητικοῦ κατ' ἄμφω τὰς ἐξ ὧν συνέστηκε φύσεις ὑπάρχοντος, καὶ ἔστι καὶ γνωρίζεται, ἢ καὶ τὰ ἄλλα φυσικὰ μετ' αὐτοῦ, φημὶ δὴ τοῦ κατὰ φύσιν θελήματος, ἐν τῇ κατ' ἐπίνοιαν διαιρέσει, ψιλῶς, ἀλλ' οὐ κυρίως καὶ πραγματικῶς γνωρισθήσονται, καὶ ἔσται κατ' αὐτοὺς ἡ τῆς ὅλης οἰκονομίας θεωρία καὶ μύησις, μᾶλλον δὲ αὐτὴ κυρίως ἡ σάρκωσις, κατὰ διαίρεσιν αὐτοῖς λαμβανομένη καὶ φαντασίαν, μηδενὸς φυσικοῦ τούτοις ἐν Χριστῷ καθ' ἕνωσιν ὁμολογουμένου, μὴ δ' αὐτῆς τὸ παράπαν τῆς φύσεως. Οὗ γάρ τι φυσικὸν οὐκ ἔστιν, οὔτε φύσις ἔσται ποτὲ ἄν. Ὥσπερ ἔνθα κυρίως ἡ φύσις, τὰ κατ' αὐτὴν ἀπαραλείπτως δίχα μόνης τῆς ἀπροέρχεται, σὲ ποιά συνίσταται καὶ τί ἀκριβῶς εἶναι. Ἂν λοιπὸν τὴν ἄγνοια τὴ νοοῦμε στὴ νοητικὴ διάκριση, οὔτε ἐκείνου εἶναι ἀληθινὰ συστατικὸ τῆς φύσης του αὐτὸ ποὺ δὲν εἶναι οὔτε δικό μας, ἂν καὶ λέγεται ὅτι εἶναι δικό μας ἐξαιτίας τῆς ἀρχαίας παράβασης, ὅπως ἡ ἄγνοια, ἡ ἐγκατάλειψη, ἡ παρακοή, ἡ ἀνυπακοή. Γιατὶ ποιὸς λόγος ὑπάρχει σ' αὐτά, ποὺ συνιστᾶ τὴ φύση μας ἢ τὴν οὐσία; Γι' αὐτὸ οὔτε στὸν Χριστὸ τὰ ἀποδίδομε αὐτά, γιατὶ οὔτε ὁποιοδήποτε ἄλλο, ὅπως εἶπα, ἀποδίδεται στὸ Χριστὸ ἀπὸ ὅσα διαπιστώνονται στὴ νοητικὴ διάκριση, καὶ πολὺ εὔλογα. Ἂν δηλαδὴ δὲν ἀποδεχόμαστε σὲ διάκριση τὸν Λόγο ποὺ σαρκώθηκε, οὔτε τὸν φανταζόματε σὰν ἁπλὸ νοητικὸ κατασκεύασμα, ἀλλὰ πιστεύομε ὅτι βρίσκεται σὲ ἀπόλυτη ὑποστατικὴ ἕνωση τῶν φύσεων, εἶναι φανερὸ ὅτι κανένα ἀπὸ ὅσα νοοῦμε σὲ διαίρεση νοητικά, δὲν ἀνήκει καθόλου σ' αὐτόν. Ἀλλὰ ἐκεῖνα καὶ μόνο δεχόμαστε ὅτι εἶναι γνήσια δικά του, ὅσα φυσικὰ τυχαίνει νὰ εἶναι τῆς φύσης μας, ἐκτὸς ἀπὸ τὴ λέπρα τῆς ἁμαρτίας, ποὺ διασώζονται πραγματικὰ μὲ τὴν ἑνότητα τοῦ προσώπου καὶ τῆς μιᾶς ὑπόστασής του καὶ ποὺ ὁμολογοῦνται ἀπὸ τοὺς εὐσεβεῖς.

Ἑπομένως, ἂν τὸ θέλημα δὲν εἶναι φυσικὸ καὶ συστατικὸ τῆς οὐσίας μας, ἂς μᾶς τὸ παραστήσουν. Ἂν ὅμως εἶναι φυσικό, (γιατὶ ὁ ἄνθρωπος εἶναι θελητικὸ ὂν ἀπὸ τὴ φύση του) τότε, ἢ εἶναι κι αὐτὸ μαζὶ μὲ τὰ ἄλλα στοιχεῖα τοῦ Λόγου ποὺ σαρκώθηκε κατὰ τὴν οὐσία, ἀφοῦ ἔγινε ἄνθρωπος καὶ εἶναι θελητικὸς καὶ κατὰ τὶς δύο φύσεις ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἀποτελέστηκε, καὶ εἶναι καὶ γνωρίζεται, ἢ καὶ τὰ ἄλλα φυσικὰ στοιχεῖα μαζὶ μ' αὐτό, ἐννοῶ τὸ φυσικὸ θέλημα, θὰ γνωριστοῦν σὲ μιὰ νοητικὴ διαίρεση, μὲ τρόπο ψιλὸ κι ὄχι ἀληθινὰ καὶ πραγματικά, καὶ θὰ εἶναι, σύμφωνα μ' αὐτούς, ἡ θεωρία καὶ ἡ διδασκαλία ὅλης τῆς οἰκονομίας, ἢ καλύτερα ἡ ἴδια ἡ πραγματικὴ σάρκωση, ποὺ νοεῖται ἀπὸ αὐτοὺς κατὰ διαίρεση καὶ φαντασία, χωρὶς νὰ ὁμολογοῦν κανένα φυσικὸ στοιχεῖο στὸν Χριστὸ ἑνωμένο, οὔτε κι αὐτὴ ἀκόμη τὴ φύση. Γιατί, ὅπου δὲν ὑπάρχει κάτι φυσικό, ἐκεῖ δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρξει οὔτε φύση. Ὅπως πάλι ὅπου ὑπάρχει πράγματι ἡ φύση, ὑπάρχουν ὅλα χωρὶς παράλειψη ὅσα ἀναφέρονται σ' αὐτήν, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἁμαρτία μόνο. Γι' αὐτὸ

μαρτίας. Διόπερ οὐδὲ μία τούτοις κατὰ τῆς ἀληθείας πρόφασις ἔσται. Περιήρηται γὰρ πᾶσα καὶ διὰ πάντων ἐπίνοια, πρὸς τὸ ταύτην, εἴ γε βούλοιντο, περιχαρῶς ἀσμενίσαι, καὶ ἡμῖν εἰλικρινῶς συνομολογεῖν, ἀλλὰ μὴ τοῖς ὡς ἐξ ἀράχνης τῆς κατ' αὐτοὺς ἀδρανοῦς διανοίας ἐπερείδεσθαι λόγοις, τοὺς εἰς αὐτὸν ὀρθοδόξως πιστεύοντας, ὅτι ἐξ ὧν ἐστιν ὁ Χριστός, ἐν αὐτοῖς ἐστιν ὁ Χριστός, καὶ ἐν οἷς ἐστιν ὁ Χριστός, ταῦτά ἐστιν ὁ Χριστός. Ἔστιν οὖν Θεὸς καὶ ἄνθρωπος ἐν ταὐτῷ ὁ Χριστός, ἔστι δὲ καὶ ἐν θεότητι καὶ ἐν ἀνθρωπότητι, ἥνωτο δὲ καὶ ἐκ θεότητος καὶ ἐξ ἀνθρωπότητος.

ΕΠΙΛΥΣΙΣ ΤΟΥ ΔΕΥΤΕΡΟΥ ΑΤΟΠΟΥ

Περὶ τοῦ δεῖξαι φυσικὰ λέγειν τὰ θελήματα τοὺς Πατέρας, τότε δείξομεν, ὅτ' ἂν ἐπαΐειν δυνηθῶσιν ἢ βουληθῶσιν, εἰπεῖν οἰκειότερον, οἱ πρὸς πάντα τὰ θεῖα καὶ πατρικὰ τὴν ἀκουστικὴν τῆς ψυχῆς ἀποβύσαντες δύναμιν. Εἰ γὰρ ταύτην ὡς ἔκ τινος πάθους ἀνακαθᾶραι βουληθῶσι τῆς ἔριδος, καὶ τρανῶς, ἢ μᾶλλον ἀπροσπαθῶς, τὸ τῆς διανοίας ὄμμα κατὰ λόγον ἐρεῖσαι τῇ τῆς πατροπαραδότου διδασκαλίας πολυφώτῳ καὶ ἱερᾷ λαμπηδόνι, συνήσουσι πάντως ὡς «φυσικὰ θελήματα» κατονομάζουσιν, ἔκ τε τοῦ διαρρήδην ἅπαντας κοινῇ λέγειν τε καὶ διδάσκειν, «φυσικήν τε ὄρεξιν καὶ ἔμφυτον ὄρεξιν, καὶ φυσικῶς ἔχουσαν τὸ μὴ θέλειν ἀποθανεῖν τὴν σάρκα· κατάγνωσις φύσεώς ἐστι γὰρ τοῦτο. Καὶ πῶς ἄν φησι κοινὸν ἀμφοτέρων τὸ θέλημα; Ποῦ δ' ἂν ἡ τῆς φύσεως διαφορότης τῷ ἑνὶ θελήματι διαφαίνοιτο; Ἀνάγκη γὰρ πᾶσα σύνδρομον εἶναι τῇ φύσει τὴν βούλησιν, καὶ τὴν φύσιν μὴ βουλομένην ἀποθανεῖν, ἀλλὰ τῆς παρούσης ἀντεχομένην ζωῆς. Καὶ ὥσπερ τὸ πεινεῖν καὶ διψεῖν οὐκ ἔγκλημα, οὐδὲ τὸ τῆς παρούσης ζωῆς ἐφίεσθαι. Καὶ ὅτι φύσει γὰρ ἔγκειται τὸ φίλτρον τὸ περὶ τὰ παρόντα». Καὶ τό· «Ἐχούσης τῆς σαρκός, ἣν δι' ἡμᾶς ἀνέλαβε μετὰ πάντων τῶν αὐτῇ προσόντων φυσικῶς, καὶ τὸ παραιτεῖσθαι τὸν θάνατον». Ταῦτα Ἀθανασίου, καὶ Βασιλείου, καὶ

δὲν ἔχουν αὐτοὶ καμμιὰ πρόφαση ἐναντίον τῆς ἀλήθειας. Γιατὶ ἀφαιρέθηκε ὅλη καὶ ἀπὸ ὅλα ἡ ἰδέα, νὰ τὴν ἀσπαστοῦν χαρούμενα, ἂν θὰ ἤθελαν, καὶ εἰλικρινὰ νὰ συμφωνήσουν μαζί μας, καὶ ὄχι νὰ στηρίζονται στοὺς σὰν ἀπὸ ἀράχνη συλλογισμοὺς τῆς ἀργοκίνητης διάνοιάς τους, ὅσοι πιστεύουν σ' αὐτὴν ὀρθόδοξα, γιατὶ ἀπὸ ὅποια ἀποτελεῖται ὁ Χριστός, σ' αὐτὰ ὑπάρχει ὁ Χριστός, καὶ σὲ ὅποια ὑπῆρχε ὁ Χριστός, αὐτὰ εἶναι ὁ Χριστός. Εἶναι λοιπὸν Θεὸς καὶ ἄνθρωπος ταυτόχρονα ὁ Χριστός, καὶ ὑπάρχει καὶ στὴ θεότητα καὶ στὴν ἀνθρωπότητα, γιατὶ ἑνώθηκε ἀπὸ θεότητα καὶ ἀνθρωπότητα.

ΕΠΙΛΥΣΗ ΤΗΣ ΔΕΥΤΕΡΗΣ ΑΠΟΡΙΑΣ

Ὅτι οἱ Πατέρες λένε φυσικὰ τὰ θελήματα, θὰ τοὺς τὸ ἀποδείξομε τότε, ὅταν μπορέσουν ἢ θελήσουν, γιὰ νὰ τὸ πῶ καταλληλότερα, νὰ τὸ μάθουν, ἐκεῖνοι ποὺ βούλωσαν τὴν ἀκουστικὴ δύναμη τῆς ψυχῆς τους. Ἂν δηλαδὴ θελήσουν νὰ τὴν καθαρίσουν ἀπὸ τὴ φιλόνεικη διάθεση σὰν ἀπὸ κάποιο πάθος καὶ καθαρὰ ἢ μᾶλλον χωρὶς ἐμπάθεια στυλώσουν στοχαστικὰ τὰ μάτια τοῦ νοῦ τους στὴν ἱερὴ καὶ πολύφεγγη λαμπηδόνα τῆς πατροπαράδοτης διδασκαλίας, θὰ καταλάβουν ὁπωσδήποτε ὅτι τὰ χαρακτηρίζουν 'φυσικὰ θελήματα' κι ἀπὸ τὸ ὅτι ρητὰ κι ἀπὸ κοινοῦ ὅλοι λένε καὶ διδάσκουν, «Φυσικὴ ὄρεξη καὶ ἔμφυτη ὄρεξη κι ὅτι ἡ σάρκα ἔχει ἀπὸ τὴ φύση της τὸ νὰ μὴ θέλει νὰ πεθάνει· γιατὶ αὐτὸ εἶναι ἀναγνώριση τῆς σάρκας. Καὶ πῶς, λέγει, μπορεῖ νὰ εἶναι κοινὸ καὶ τῶν δύο τὸ θέλημα; Καὶ ποῦ θὰ μποροῦσε νὰ φαινεῖ ἡ διαφορὰ τῆς φύσης στὸ ἕνα θέλημα; Γιατὶ εἶναι ἀπόλυτη ἀνάγκη νὰ συμβαδίζει ἡ βούληση μὲ τὴ φύση καὶ ἡ φύση νὰ μὴ θέλει νὰ πεθάνει, ἀλλὰ νὰ εἶναι προσκολλημένη στὴν παροῦσα ζωή. Κι ὅπως δὲν εἶναι ἔγκλημα ἡ πείνα καὶ ἡ δίψα, δὲν εἶναι οὔτε τὸ νὰ ἐπιθυμεῖ τὴν παροῦσα ζωή, καὶ ὅτι ἀπὸ τὴν ἴδια τὴ φύση μας ὑπάρχει μέσα τὸ φίλτρο σχετικὰ μὲ τὰ παρόντα». Κι αὐτὸ ἐπίσης· «Ἡ σάρκα ποὺ ἀνέλαβε γιὰ χάρη μας μὲ ὅλες τὶς φυσικὲς ἰδιότητές της ἔχει καὶ τὸ νὰ θέλει ν' ἀποφύγει τὸ θάνατο». Αὐτὰ εἶναι διδάγματα τῶν ἀοιδίμων Ἀθανασίου, Γρηγορίου, καὶ Ἰωάννου, καὶ Θεοφίλου, καὶ Κυρίλλου, τῶν ἀοιδίμων, τὰ δόγματα, καὶ τῶν ἄλλων ἐγκρίτων Πατέρων. Τίς ἡ ὑπὲρ ταῦτα μείζων ἀπόδειξις, ὡς φυσικὰ θελήματα διαγορεύουσι; Ποία δὲ καὶ παρὰ τίνων ἀντιλογία, μηδεμιᾶς ἐν τούτοις τοῖς λεγομένοις οὔσης ἀμφιβολίας, ἢ τοῖς οἱασοῦν ἐπικρύψεως;

Ἡμεῖς μὲν οὖν ἐντεῦθεν οὐ λέξεις καινοτομοῦμεν, ὡς οἱ δι' ἐναντίας φασίν, ἀλλὰ πατρικὰς ὁμολογοῦμεν φωνάς· οὐδὲ πρὸς τὸν ἴδιον νοοῦντες σκοπὸν τὰς ὀνοματοποιίας τιθέμεθα (τολμηρὸν γὰρ τοῦτο καὶ τῆς αἱρετικῆς ἔργον καὶ μανικῆς διανοίας ἐφεύρεσις), ἀλλ' ὡς ὑπ' αὐτῶν τῶν ἁγίων ἐνοήθησαν καὶ ἐλέχθησαν, ταύτας εὐσεβῶς προκομίζομεν. Αὐτοὶ δὲ τίνα καὶ πόθεν ἕξουσι χώραν, εἰς τὸ μὴ πάντως οὕτω νοεῖν, ἀλλ' ἑτέρων καὶ παρὰ ταῦτα δοξάζειν, εἴ γε βούλοιντ' ἂν ὅλως εὐσεβεῖν καὶ τῆς πατρικῆς μὴ παρεκκλίνεσθαι διδασκαλίας; Εἰ γὰρ ὑποστατικά, τουτέστι προσωπικά, ἕξουσι πάντως, τὰ φυσικὰ δυσωπούμενοι, καὶ τὴν προσωπικὴν ἑτερότητα συνεισάξουσιν, ἢ τὰ παρὰ φύσιν καὶ τὴν ἔκπτωσιν τῶν οὐσιῶν δογματίζουσιν, εἰς ἀνυπαρξίαν τὰς φύσεις, ἢ μᾶλλον ἑαυτούς, συνελάσαντες. Καὶ γάρ τι τῶν προσωπικῶν καὶ τῶν παρὰ φύσιν, εἴπερ τι τοιοῦτον δώσωμεν ὅλως εἰπεῖν, οὐκ ἔστιν· ὅτι μηδὲ καθόλου γινώσκεται, μετὰ τὴν τῶν κατ' οὐσίαν ἀποφοίτησιν θελημάτων. Εἴτε γὰρ θεῖον καὶ ἀνθρώπινον, εἴτε θεοῦν καὶ θεούμενον, εἴτε κτιστὸν καὶ ἄκτιστον, εἴτε καὶ ὅπως ποτὲ καλεῖν ἐθέλοιεν, φυσικά, καὶ οὐκ ἄλλως τὰ ἐπὶ Χριστοῦ θελήματα κατονομάζειν εὐσεβῶς ἐναγόμεθα, τὴν φυσικὴν ἑτερότητα τῶν ἐξ ὧν συνέστηκε διασημαίνειν ἐθέλοντες. Εἰ γὰρ ἀνάγκη πᾶσα σύνδρομον εἶναι τῇ φύσει τὴν βούλησιν κατὰ τοὺς Πατέρας, καὶ οὐκ ἔστι κοινὸν δηλαδὴ ἀμφοτέρων τῶν οὐσιῶν τὸ θέλημα λέγειν, οὔτε ἡ τῆς φύσεως διαφορότης τῷ ἑνὶ θελήματι διαφαίνεται, δῆλον ὡς πάντως δύο φυσικὰ ἀνάγκη τὰ θελήματα λέγειν, ἵνα, κατὰ τοὺς Πατέρας, ἡ τῶν οὐσιῶν ἐπὶ Χριστοῦ διαφορότης ἀσυγχύτως καὶ ἀδιαιρέτως γνωρίζηται. Τίς

Βασιλείου, Γρηγορίου, Ἰωάννου, Θεοφίλου, Κυρίλλου καὶ τῶν ἄλλων διακεκριμένων Πατέρων. Ποιὰ εἶναι ἡ πιὸ μεγαλύτερη ἀπόδειξη γι' αὐτά, ὅτι τὰ χαρακτηρίζουν φυσικὰ θελήματα; Καὶ ποιὰ καὶ ἀπὸ ποιοὺς ἀντιλογία ὑπάρχει, τὴ στιγμὴ ποὺ σ' αὐτὰ τὰ λεγόμενα δὲν ὑπάρχει καμμιὰ ἀμφιβολία οὔτε κανένα σκοτεινὸ σημεῖο;

Ἐμεῖς λοιπὸν μὲ αὐτὰ δὲν πλάθομε νέες λέξεις, ὅπως λένε οἱ ἀντίθετοί μας, ἀλλὰ ὁμολογοῦμε λόγους τῶν Πατέρων. Οὔτε ἀναφέρομε ὀνόματα ἀποβλέποντας στὸ δικό μας σκοπό (γιατὶ αὐτὸ εἶναι τολμηρὸ καὶ ἔργο αἱρετικῆς καὶ ἐφεύρεση μανιακῆς διάνοιας), ἀλλ' ὅπως ἐννοήθηκαν καὶ λέχθηκαν ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς ἁγίους, ἔτσι καὶ τὰ προβάλλομε μ' εὐσέβεια. Αὐτοὶ ὅμως ποιὰ εὐκαιρία κι ἀπὸ ποὺ θὰ τὴ βροῦν, γιὰ νὰ μὴ σκέφτονται ἔτσι, ἀλλὰ νὰ ἔχουν διαφορετικὲς ἀπόψεις ἀντίθετες μὲ αὐτά, ἂν βέβαια θὰ ἤθελαν νὰ δείχνουν κάποια εὐσέβεια καὶ νὰ μὴν παρεκκλίνουν ἀπὸ τὴν πατερικὴ διδασκαλία; Γιατί, ἂν τὰ θεωρήσουν ὑποστατικά, δηλαδὴ ὡς πρόσωπα, δυσκολευόμενοι νὰ τὰ δεχτοῦν φυσικά, θὰ εἰσαγάγουν καὶ τὴν ἑτερότητα τῶν προσώπων, ἢ θὰ δεχθοῦν τὰ παρὰ τὴν φύση, ὁπότε θὰ φτάσουν νὰ δογματίζουν τὴν ἔκπτωση τῶν οὐσιῶν, συνωθώντας τὶς φύσεις, ἢ καλύτερα τοὺς ἑαυτούς των, στὴν ἀνυπαρξία. Γιατὶ κάτι ἀπὸ τὰ προσωπικὰ κι ἀπὸ τὰ παρὰ φύση, ἂν δεχθοῦμε νὰ εἰπωθεῖ κάτι τέτοιο, δὲν ὑπάρχει· οὔτε καὶ γίνεται δηλαδὴ καθόλου ἀντιληπτὸ μετὰ τὴν ἀποχώρηση τῶν φυσικῶν θελημάτων. Εἴτε δηλαδὴ θεῖο καὶ ἀνθρώπινο, εἴτε θεωτικὸ καὶ θεούμενο, εἴτε κτιστὸ καὶ ἄκτιστο, εἴτε ὅπως ἀλλιῶς θέλουν τέλος πάντων νὰ τὰ καλέσουν, ὁδηγούμαστε μ' εὐσέβεια νὰ καλέσομε τὰ ὀνόματα τοῦ Χριστοῦ φυσικά, κι ὄχι ἀλλιῶς, θέλοντας νὰ δηλώσομε τὴ φυσικὴ ἑτερότητα τῶν συστατικῶν του στοιχείων. Γιατί, ἂν εἶναι ἀπόλυτη ἀνάγκη νὰ συμβαδίζει ἡ βούληση μὲ τὴ φύση κατὰ τοὺς Πατέρες, καὶ δὲν μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι τὸ θέλημα εἶναι κοινό, δηλαδὴ καὶ τῶν δύο οὐσιῶν, οὔτε γίνεται φανερὴ ἡ διαφορὰ τῆς φύσης μὲ τὸ ἕνα θέλημα, γίνεται φανερὸ ὅτι εἶναι ὁπωσδήποτε ἀνάγκη νὰ λέμε ὅτι ὑπάρχουν δύο φυσικὰ θελήματα, γιὰ νὰ ἀναγνωρίζεται, σύμφωνα μὲ τοὺς Πατέρες, ἀσύγχυτη καὶ ἀδιαίρετη ἡ διαφορὰ τῶν οὐσιῶν στὸ Χριστό. Τί δικαιολογία λοιπὸν θὰ πα-

οὖν αὐτοῖς πρὸς ταῦτα λόγος, ἢ τίνα τὴν ὀνοματοποιΐαν ἑαυτοῖς ἀναπλάσοιντο, κατὰ τὸν ἴδιον τὰ πατρικὰ νοοῦντες σκοπόν; Ποῖα δὲ ἄρα τὸν εὐσεβῆ ἑλέσθαι βούλοιντ' ἄν, τῶν φυσικῶν ἀποπίπτοντα θελημάτων, τὰ προσωπικά; Καὶ τίς οἴσει τὴν ἐν προσώποις τοῦ ἑνὸς κατατομήν; Ἀλλὰ τὰ παρὰ φύσιν. Καὶ τίς ὃ τῆς κακίας καὶ τῆς ἀνυπαρξίας ἐνέγκῃ βάραθρον, εἰς ὅπερ ἑαυτοὺς κατὰ μικρὸν συνελαύνουσι; Πλήν, ἐκεῖνο χάριν ἑαυτοῖς, ὅτι τὸν ἀριθμὸν τῶν θελημάτων πολεμεῖν ἀφέμενοι, περὶ τὴν τούτων φυσιολογίαν ἐτράπησαν, ἣν τυχὸν καὶ παραχωροῦμεν, ὡς θέλοιεν ὀνομάζειν, τοῦ κατὰ ταῦτα διαπίπτοντες ἀριθμοῦ, μέχρις ἂν ἐκ τῆς ἀκαταλλήλου κλήσεως μεταμαθόντες τὸ ἄτοπον, καὶ εἰς ὅπερ ἂν αὐτοῖς ἄγει τέλος ἀπρόσφορον, πεισθεῖεν καὐτοὶ φυσικὰ θελήματα κατὰ τοὺς Πατέρας ὁμολογεῖν.

Τίς δὲ καὶ τὴν τούτων περιφορὰν μὴ θαυμάσειε, ὅπως τε περιόδοις τισὶ και διαύλοις ἀποκεχρημένοι, τὸ μέγα τῆς περὶ ἡμᾶς θείας οἰκονομίας ἀποσκευάζειν μηχανῶνται μυστήριον; Ποτὲ μὲν γὰρ κατὰ τῶν φυσικῶν ἐνεργειῶν τὸ θέλημα προσκομίζοντες, δι' ἑνός, ᾗ φασιν, ἑαυτοῖς συνεισάγοντες τὴν μίαν, κατὰ τῶν δύο μετῆλθον ἐνέργειαν, ποτὲ δὲ τὴν ἄγνοιαν κατὰ τῶν θελημάτων, ὡς ταύτῃ συναποβαίνοντος τοῦ θελήματος καὶ τῶν ἐκτὸς εἶναι λογιζομένου. Ποτὲ τὴν πάντων τῶν φυσικῶν τελείαν ἀπόφασιν, διὰ τῆς οἰκειώσεως καὶ τοῦ μυστηρίου, καθὼς ἔφην, τὴν ὅλην ἀνατροπήν, ἐν σχέσει ψιλῇ τούτων αὐτοῖς ἁπάντων ἐπ' αὐτοῦ λαμβανομένων, καὶ οὐ φυσικῶς ὡς ἀνθρώπου τοῦ σαρκωθέντος Θεοῦ καθ' ἕνωσιν γνωριζομένων. Δέον μὴ τῆς ἀληθείας ἐξίστασθαι, συννεύειν δὲ μᾶλλον αὐτῇ διὰ πάντων καὶ συνηγορεῖν, κατὰ τὴν ἀπαράλειπτον τῶν τοῦ αὐτοῦ καὶ ἑνὸς Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν φύσεων, καὶ τῶν προσόντων ταῖς φύσεσι πίστωσιν εἰλικρινῆ καὶ βεβαιωτάτην ὁμολογίαν, ᾧ ἡ δόξα σὺν Πατρὶ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι, εἰς τοὺς ἀπεράντους αἰῶνας. Ἀμήν.

ρουσιάσουν γι' αὐτά, ἢ ποιὰ ὀνόματα ἄλλα θὰ δημιουργήσουν δίνοντας, σύμφωνα μὲ τὸ δικό τους σκοπό, ἄλλο νόημα στὰ πατερικά; Καὶ ποιὰ ἄραγε θὰ ἤθελαν νὰ διαλέξει ὁ εὐσεβής, ἂν ἀπορρίψει ἀπὸ τὰ φυσικὰ θελήματα τὰ προσωπικά; Καὶ ποιὸς θὰ ἀνεχθεῖ τὴν κατάτμηση τοῦ ἑνὸς σὲ πρόσωπα; 'Αλλὰ νὰ διαλέξει τὰ παρὰ φύση. Καὶ ποιὸς θὰ ὑποφέρει τὸ βάραθρο τῆς κακίας καὶ τῆς ἀνυπαρξίας, στὸ ὁποῖο σπρώχνουν λίγο λίγο τοὺς ἑαυτούς των; Πλὴν ὅμως τοὺς χρωστοῦμε χάρη γιὰ ἐκεῖνο, ὅτι δηλαδὴ ἄφησαν τὸν πόλεμο γιὰ τὸν ἀριθμὸ τῶν θελημάτων, καὶ στράφηκαν στὴ φυσιολογία αὐτῶν, τὴν ὁποία ἴσως καὶ τοὺς τὴν παραχωροῦμε, νὰ δίνουν ὅποια ὀνόματα θέλουν, ἐγκαταλείποντας τὸν ἀριθμὸ σχετικὰ μ' αὐτά, ὥσπου ν' ἀλλάξουν γνώμη καί, μαθαίνοντας ἀπὸ τὴν ἀκατάλληλη ὀνομασία τὸ ἄτοπο καὶ σὲ ποιό ἀπρόσφορο γι' αὐτοὺς τέλος τοὺς ὁδηγεῖ, νὰ πεισθοῦν νὰ ὁμολογήσουν κι αὐτοί, σύμφωνα μὲ τοὺς Πατέρες, θελήματα φυσικά.

Καὶ ποιὸς δὲν θὰ θαυμάσει καὶ τὴν πολυτροπία τους, ποὺ σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία, χρησιμοποιώντας κάποια κυκλογυρίσματα καὶ περάσματα, μηχανεύονται τρόπους νὰ ἀνατρέψουν τὸ σχετικὸ μ' ἐμᾶς μέγα μυστήριο τῆς θείας οἰκονομίας; Πράγματι ἄλλοτε προσκομίζοντας τὸ θέλημα κατὰ τῶν φυσικῶν ἐνεργειῶν, μὲ ἕνα, ὅπως λένε, συνεισάγοντας τὴ μία ἐνέργεια, τὴ χρησιμοποίησαν κατὰ τῶν δύο. ῎Αλλοτε πάλι εἰσάγοντας τὴν ἄγνοια κατὰ τῶν θελημάτων, σὰν νὰ ἔχει τὸ θέλημα κοινὴ ἔκβαση μὲ αὐτὴν καὶ λογαριάζοντας ὅτι εἶναι ἀπὸ τὰ ἐξωτερικά. Κι ἄλλοτε τὴν τέλεια ἄρνηση ὅλων τῶν φυσικῶν, μὲ τὴν οἰκείωση καὶ τὴ συνολικὴ ἀνατροπή, ὅπως εἶπα, τοῦ μυστηρίου, λαμβάνοντας ὅλα αὐτὰ στὸ Χρι-στὸ ὡς σχέση ἁπλῆ μεταξύ τους, καὶ μὴ ἀποδεχόμενοι φυσικὴ ἕνωση σ' αὐτὸν ὡς ἀνθρώπου τοῦ Θεοῦ ποὺ σαρκώθηκε. Δὲν πρέπει ν' ἀπομακρυνόμαστε ἀπὸ τὴν ἀλήθεια, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ συμφωνοῦμε μ' αὐτὴ σὲ ὅλα καὶ νὰ συγκατανεύομε, σύμφωνα μὲ τὴν ἀνεπιφύλακτη εἰλικρινὴ πιστοποίηση καὶ βεβαιότατη ὁμολογία τῶν φύσεων καὶ τῶν ἰδιωμάτων τους τοῦ αὐτοῦ καὶ ἑνὸς Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ μας, στὸν ὁποῖο ἀνήκει ἡ δόξα μαζὶ μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα στοὺς ἀπέραντους αἰῶνες. 'Αμήν.

ΜΑΞΙΜΟΥ
ΤΟΥ ΑΓΙΩΤΑΤΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ ΚΑΙ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ

ΤΟΜΟΣ ΔΟΓΜΑΤΙΚΟΣ
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟ ΜΑΡΙΝΟ

Ὧν ὁ λόγος ἀρεταῖς ὡραΐζεται, τούτων ὁ νοῦς γνωστικαῖς ἐπιλάμπεται χάρισιν, ἐξιστῶσαις λήθης ἁπάσης αὐτόν, ὥσπερ ἐκεῖνον ἀπάτης ἐκεῖναι, καὶ πρὸς μύησιν ἀγούσαις τοῦ κρυφίου τοσοῦτον, ὅσον αὐτοῦ δι' ἡμᾶς ἐκφανθέντος πρὸς μίμησιν ἐπανάγουσι. Τοῦτο ἐν Πνεύματι ἁγίῳ παρέδειξας, οἷς αὐτὸς ἁμιλλώμενος ἐμμελείᾳ τρόπων ἱερῶν καὶ ἱερωτέρων πράξεων, θεοτίμητε πάτερ, ὑπερέχεις τοσοῦτον τὴν εὐφημίαν, ὅσον καὶ ἱκανὸς προσβαλεῖν τὴν εὐτονίαν, πέρας μὲν δρόμου ποιούμενος τὴν ἐπέκτασιν, καὶ λόγου τὴν ἐπὶ τὸν Λόγον ἀεικίνητον ἄνοδον, ἵνα καὶ φύσιν ὑπερβῇς, καὶ τύπους ἅπαντας διαρρήψῃς, καὶ καθαρῶς τῷ καθαρωτάτῳ προσομιλήσῃς, κατὰ τὴν ἐκ πάντων καὶ πρὸς ἅπαντας ὑποστολὴν ἑαυτοῦ καὶ τελείαν ἐν σχέσει διάβασιν, ἥτις τὴν ἀόριστον εὔροιαν προξενεῖ κατὰ χάριν περιγράφουσάν τε πᾶν ὁριστὸν καὶ ὑπερβαίνουσαν, καὶ εἰς τὰ Ἅγια τῶν ἁγίων, ἔνθα πρόδρομος ὑπὲρ ἡμῶν εἰσῆλθε τὸ καθ' ἡμᾶς ὁ ὑπὲρ ἡμᾶς Ἰησοῦς ἀπρὶξ χωρῆσαι παρασκευάζουσαν, τὸν ἀπὸ δόξης εἰς δόξαν πρακτικῶς αὐτῷ δι' ἀρετῆς συναναβαίνοντα, καὶ τοὺς οὐρανοὺς ἀπὸ γνώσεως εἰς γνῶσιν ἐπιστημονικῶς διερχόμενον, καὶ τῇ

ΜΑΞΙΜΟΥ
ΤΟΥ ΑΓΙΩΤΑΤΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ ΚΑΙ ΟΜΟΛΟΓΗΤΟΥ

ΤΟΜΟΣ ΔΟΓΜΑΤΙΚΟΣ
ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟ ΜΑΡΙΝΟ

῞Οποιων ὁ λόγος ὀμορφαίνει μὲ τὶς ἀρετές, αὐτῶν ὁ νοῦς λαμπρίνεται μὲ γνωστικὲς χάριτες, ποὺ τὸν βγάζουν ἔξω ἀπὸ κάθε λήθη, ὅπως ἐκεῖνες ἀπαλλάσσουν ἐκεῖνον ἀπὸ τὴν ἀπάτη καὶ τὸν ὁδηγοῦν στὴ μύηση τοῦ κρυμμένου τόσο, ὅσο ἐπαναφέρουν ἐμᾶς στὴ μίμηση ἐκείνου ποὺ φανερώθηκε γιὰ μᾶς. Αὐτὸ τὸ ἔδειξες ἐμφορούμενος ἀπὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα σ' αὐτοὺς πού, συγκρινόμενος μαζί τους ὡς πρὸς τὴν κοσμιότητα τῶν ἱερῶν τρόπων καὶ τῶν ἱεροτέρων πράξεων, Πατέρα τιμημένε ἀπὸ τὸ Θεό, ὑπερέχεις τόσο πολὺ ὡς πρὸς τὸ καλὸ ὄνομα, ὅσο εἶσαι ἱκανὸς νὰ προσθέσεις τὴ δύναμη, κάνοντας πέρας τοῦ δρόμου σου[1] τὴν περαιτέρω ἐπέκταση, καὶ τοῦ λόγου σου τὴν ἀσταμάτητη ἄνοδο πρὸς τὸ Λόγο, ὥστε καὶ τὴ φύση νὰ ὑπερβεῖς, καὶ τοὺς τύπους ὅλους νὰ συντρίψεις, καὶ καθαρὰ νὰ προσκολληθεῖς στὸν καθαρώτατο, σύμφωνα μὲ τὴν ταπείνωσή του σὲ ὅλα καὶ πρὸς ὅλους καὶ τὴν τέλεια διάβαση στὴ σχέση, ἡ ὁποία προξενεῖ τὴν ἀπεριόριστη πορεία, ποὺ κατὰ χάρη περιγράφει καὶ μαζὶ ὑπερβαίνει κάθε τι ποὺ ὁρίζεται, καὶ προπαρασκευάζει νὰ προχωρήσει μὲ δύναμη στὰ ῞Αγια τῶν ῾Αγίων, ὅπου πρόδρομος εἰσῆλθε γιὰ χάρη μας[2] ὡς ἄνθρωπος, ἀλλὰ πάνω ἀπὸ ἐμᾶς τοὺς ἀνθρώπους, ὁ ᾿Ιησοῦς, ἐκεῖνον ποὺ ἀνεβαίνει μαζί του ἀπὸ δόξα σὲ δόξα[3] ἀσκώντας τὴν ἀρετὴ καὶ νὰ διαβεῖ γνωστικὰ

---

[1] Φιλ. 3, 13.

[2] ῾Εβρ. 6, 20.

[3] Β' Κορ. 5, 18.

κρυφιομύστῳ καὶ πολυφωνοτάτῳ σιγῇ, κατὰ πᾶσαν νοερᾶς ἐνεργείας ἀπόλειψιν, ἀγνώστως ἐντυγχάνοντα τῷ Πατρὶ τῶν πνευμάτων, ᾧ διὰ χάριτος καὶ τῆς περὶ τὰ ἱερουργὰ μακαρίας σπουδῆς ὑπερφυῶς ἀναχθείς, ἀνάγεις τοὺς κατ' ἐμὲ κάτω κειμένους, χεῖρά τε συμπαθῶς ὀρέγων διὰ τοῦ γράμματος, καὶ λόγον διὰ τῆς ἐν τούτῳ κρυπτομένης νοήσεως, πείθων τε διὰ σπουδῆς ὑπεξίστασθαι τῶν ἐξιστάντων Θεοῦ, καὶ μόνην ἀσχέτως τὴν αὐτοῦ καὶ πρὸς αὐτὸν ἑνωτικὴν ἐξ ὅλης καρδίας τιμᾶν (ἀσκεῖν, προτιμᾶν) ἀγάπην, καθ' ἥν, ὡς ἁπλῆν καὶ ἀνείδεον, πᾶσαν διπλόην καὶ σχήματος ἐπικάλυψιν αὐτῆς τε διανοίας καὶ τοῦ φαινομένου διακρούσασθαι παρακελεύῃ, καὶ τὴν μακαρίαν ὄντως καὶ τῶν μακαρίων ἐκφαντορικὴν στηριζόμενος προσευχαῖς δυνηθείην ἐξανύσαι, εὐπερίστατον ἁμαρτίαν ἀπολιπών.

Ἐπεὶ δέ μοι καὶ πρὸς ἐργασίαν αὖθις ἐγείρων τὸν λογισμὸν καὶ τὸ χώρημα τῆς ψυχῆς πάσης ἀγνοίας διακαθάραι βουλόμενος, ἐκέλευσάς μοι διερευνῆσαι τοῦ τῆς ἀναστάσεως φερωνύμως θειοτάτου καὶ μεγάλου καθηγητοῦ τῆς ἁγίας Θεουπολιτῶν Ἐκκλησίας, ταὐτὸν δὲ φάναι τῆς οἰκουμένης ἁπάσης, τὸν κατὰ τοῦ Διαιτητοῦ λόγον, μᾶλλον δὲ Διαιρέτου, κυρίως εἰπεῖν, ὅσῳ καὶ Θεοῦ καὶ ἡμῶν τελείως χωρίζει δι' ἄκρας μεταβολῆς καὶ συμφύρσεως, τὸν δι' ἡμᾶς ἐνανθρωπήσαντα Θεὸν καὶ τοῦ Πατρὸς ὁμοούσιον γέννημα Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, πῶς ἐπ' αὐτοῦ μίαν φησὶ τὴν ἐνέργειαν, καίτοι φυσικὰς δογματίζων τὰς ἐνεργείας, αὐτόν γε αὐτῆς ὡς οἰκείας φωνῆς προΐσχομαι σοφὸν ἑρμηνευτὴν καὶ διδάσκαλον, οὐκ ἄλλο τι ταύτην εἶναι διοριζόμενον, ἢ τὴν τῶν ἐμφύτων ἐνεργειῶν ἀδιάσπαστον ἕνωσιν, καὶ τὸ ἐξ αὐτῶν ἀποτέλεσμα, τὸ ἔργον φημὶ καὶ τὴν πρᾶξιν, ὡς ἐνδεικτικὴν τούτων ὑπάρχουσαν καὶ δηλωτικήν, εἴ τις κατὰ τὴν ἐνέρ-

---

4. Ἑβρ. 4,14. 5. Ἑβρ. 12,9. 6. Ἑβρ. 12,2.

προχωρώντας ἀπὸ γνώση σὲ γνώση τοὺς οὐρανούς[4], καὶ μὲ τὴ μυσταγωγὸ τῶν ἀποκρύφων καὶ πολυφωνότατη σιγὴ μὲ πλήρη ἐξαφάνιση τῆς νοερῆς ἐνέργειας νὰ συναντήσει χωρὶς ἐπίγνωση τὸν Πατέρα τῶν πνευμάτων[5]. Σ' αὐτὸν ἀφοῦ ἀνέβηκες ἐσὺ μὲ τρόπο ὑπερφυῆ μὲ τὴ χάρη καὶ μὲ τὴ μακάρια σπουδὴ σχετικὰ μὲ τὰ ἱερὰ ἔργα, ἀνεβάζεις ἐκείνους πού, ὅπως ἐγώ, κείτονται κάτω, ἁπλώνοντας χέρι συμπάθειας μὲ τὸ γράμμα σου καὶ λόγο μὲ τὸ κρυμμένο σ' αὐτὸ νόημα, καὶ πείθοντάς τους ν' ἀπομακρύνονται γρήγορα ἀπὸ αὐτὰ ποὺ ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ νὰ τιμοῦν μόνο ἀπεριόριστα καὶ μὲ ὅλη τὴν καρδιά τους τὴν ἀγάπη αὐτοῦ ποὺ ἑνώνει μαζί του, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία, ὡς ἁπλῆ καὶ χωρὶς σχῆμα, παραγγέλλει ν' ἀποκρούσει κάθε διπλότητα καὶ ἐπιφανειακὴ κάλυψη τῆς ἴδιας τῆς διάνοιάς του καὶ νὰ κατορθώσει τὴν πραγματικὰ μακάρια καὶ ἀποκαλυπτικὴ τῶν μακαρίων ἀρετή, τὴν ὁποία εἴθε νὰ μπορέσω νὰ φέρω σὲ πέρας στηριζόμενος μὲ τὶς ἱερώτατες προσευχές σου, ἐγκαταλείποντας τὴν ἁμαρτία ποὺ μὲ τόση εὐκολία μᾶς περιπλέκει[6].

Ἐπειδὴ λοιπόν, δίνοντας ἐρέθισμα στὸ λογισμό μου νὰ λειτουργήσει καὶ θέλοντας νὰ καθάρεις τὸ χῶρο τῆς ψυχῆς ἀπὸ κάθε ἄγνοια, μοῦ παράγγειλες νὰ διερευνήσω τὸ λόγο ποὺ ἔγραψε ὁ φερώνυμος τῆς Ἀνάστασης[7], θεϊκότατος καὶ μεγάλος καθηγητὴς τῆς ἁγίας Ἐκκλησίας τῶν Θεουπολιτῶν, ποὺ εἶναι τὸ ἴδιο σὰ νὰ λέμε ὅλης τῆς Ἐκκλησίας, κατὰ τοῦ Διαιτητοῦ, ἢ καλύτερα τοῦ κατὰ κυριολεξία Διαιρετοῦ, καθόσον κι ἀπὸ τὸν Θεὸ κι ἀπὸ μᾶς χωρίζει ὁλότελα μὲ ἄκρα μεταβολὴ καὶ ἀνάμιξη τὸν Θεὸ ποὺ ἐνανθρώπησε γιὰ μᾶς καὶ εἶναι ὁμοούσιο γέννημα τοῦ Πατέρα, τὸν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστό, πῶς ἀναφέρει μία ἐνέργεια γι' αὐτόν, ἂν καὶ δογματίζει τὶς ἐνέργειες φυσικές, αὐτὸν τὸν ἴδιο, τοῦ ὁποίου ὁ λόγος εἶναι δικός του, προβάλλω σοφὸν ἑρμηνευτὴ καὶ δάσκαλο, ποὺ ὁρίζει ὅτι αὐτὴ δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ ἡ ἀδιάσπαστη ἕνωση τῶν ἔμφυτων ἐνεργειῶν καὶ τὸ ἀποτέλεσμα αὐτῶν, ἐννοῶ τὸ ἔργο καὶ τὴν πράξη, ἐπειδὴ δείχνει καὶ φανερώνει αὐτές, ἂν κάποι-

---

[7] Ὁ Ἀναστάσιος ὁ Σιναΐτης ἀρχιεπίσκοπος Ἀντιοχείας (559-570, 593-599).

γειαν κεκοινώνηκε κλήσεως, ἅ τε δὴ μερικόν τι κυρίως οὖσα καὶ καθολικόν. Καθ' ὅσον γὰρ ἐκ τῆς κατὰ ἰδιότητα φυσικὴν οὐσιώδους ἐνεργείας προάγεται, μερικοῦ τάξιν ἐπέχει, ὥσπερ οὖν πάλιν κἀκείνη προάγουσα καθολικοῦ. Πέφυκε γὰρ τὰ μὲν ἰδικὰ τῆς κλήσεως κοινωνεῖν τῶν γενικῶν, τὰ δὲ καθόλου τῆς ὑπάρξεως κατηγορεῖθαι τῶν μερικῶν, οὐ μήν τε τῆς κλήσεως κοινωνεῖν, ἵνα διὰ ταύτης ἐξιδιάζηταί πως καὶ εἰς μερικοῦ τάξιν λογίζηται. Τὸ γοῦν ἀποτέλεσμα, καθὼς ἔφην, αὐτῶν δύο τῶν ἐμφύτων ἐνεργειῶν, ἤγουν τὴν πρᾶξιν, ὡς ἀμφοτέρας καθ' ἕνωσιν αὐτῶν συλλαβοῦσαν, ἐκ τοῦ κατ' αὐτὰς προσαγορεύσας ὀνόματος ὁ διδάσκαλος, μίαν εἶπεν ἐνέργειαν, διὰ τὸ μηδὲν θεῖον ἢ ἀνθρώπινον κεχωρισμένως ἐπιτελεῖσθαι, ἀλλ' ἐξ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ συμφυῶς ἅμα καὶ ἡνωμένως προάγεσθαι, κατὰ τὴν ἐν τούτοις ἑνιαίαν περιχώρησιν, οὐ μήν γε διὰ τοῦτο εἶπε μίαν αὐτοῦ κατ' ἰδιότητα φυσικὴν τὴν οὐσιώδη ἐνέργειαν, ὥσπερ οὐδ' οὐσίαν μίαν καὶ φύσιν δι' αὐτό γε τὸ τοῦ ἑνὸς προσώπου μοναδικόν, οὐδετέρας τῶν ἐξ ὧν συνετέθη μετέχουσαν. Σώζεται γὰρ κἀν τῇ ἑνώσει τῶν φύσεων ἡ κατ' οὐσίαν διαφορά, συναποσώζουσα κυρίως αὐτῇ καὶ τὴν τῶν οὐσιωδῶς προσόντων ταῖς φύσεσι.

Καὶ τοῦτο διαγορεύων ἐν αὐτῷ τῷ τοῦ Κατὰ Διαιτητοῦ πονηθέντι λόγῳ, μετὰ τὸ λίαν ἐπιστημόνως προδιαστείλασθαι περί τε ἰδιότητος φυσικῆς τῆς πρὸς ἐνέργειαν ἐπιτηδείως ἐχούσης, καὶ αὐτῆς ἐνεργείας τῆς εἰς ἔργον καὶ πρᾶξιν ἐκ τῆς ἐπιτηδειότητος προϊούσης, οὕτως διέξεισι· «Διὸ μίαν μὲν τὴν ἐνέργειαν ἐπὶ Χριστοῦ», καὶ τὴν αἰτίαν ἐπάγει, διὰ τὸ μηδὲν θεῖον ἢ ἀνθρώπινον κεχωρισμένως ἐπιτελεῖσθαι, «καὶ ἡμεῖς φαμεν». Ὡς δὲ τὸν τῆς ἑνώσεως λόγον ταύτη παρέδειξε, τὸν τῆς οὐσιώδους διαφορᾶς ἐπάγων, φησίν, «Οὐ μίαν δὲ αὐτοῦ τὴν ἰδιότητα, μὴ γένοιτο· οὐ γὰρ ἡ αὐτὴ θεότητος ἰδιότης καὶ ἀνθρωπότητος», ἡ πρὸς ἐνέργειαν δηλαδὴ φυσικὴν ἐπιτηδείως ἔχουσα, κατ' αὐτόν. Καὶ

ος ἔχει γίνει κοινωνὸς τῆς σύμφωνα μὲ τὴν ἐνέργεια ὀνομασίας, ἐπειδὴ αὐτὴ εἶναι πραγματικὰ κάτι μερικὸ καὶ καθολικό. Καθόσον δηλαδὴ προέρχεται ἀπὸ τὴν οὐσιώδη ἐνέργεια τὴ σύμφωνη μὲ τὴ φυσικὴ ἰδιότητα ἔχει θέση μερικοῦ, ὅπως βέβαια πάλι ὅταν κι ἐκείνη προχωρεῖ, ἔχει θέση καθολικοῦ. Γιατὶ ἔτσι εἶναι τὸ φυσικό τους, τὰ εἰδικὰ νὰ μετέχουν στὴν ἴδια ὀνομασία μὲ τὰ γενικά, ἐνῶ τὰ καθόλου νὰ γίνονται κατηγορούμενα τῆς ὕπαρξης τῶν μερικῶν, ὄχι ὅμως καὶ νὰ μετέχουν τῆς ὀνομασίας, γιὰ νὰ ἐξιδιάζονται κάπως μὲ αὐτὴν καὶ νὰ τίθεται στὴν τάξη τοῦ μερικοῦ. Τὸ ἀποτέλεσμα λοιπόν, ὅπως εἶπα, αὐτῶν τῶν δύο ἔμφυτων ἐνεργειῶν, δηλαδὴ τὴν πράξη, ἐπειδὴ τὶς συνέλαβε καὶ τὶς δύο ἑνωμένες, ὀνομάζοντάς τις ὁ δάσκαλος ἀπὸ τὸ (κοινὸ) ὄνομά τους, τὸ εἶπε μία ἐνέργεια, ἐπειδὴ δὲν ἐπιτελεῖται τίποτε θεῖο ἢ ἀνθρώπινο χωριστά, ἀλλὰ παράγονται ἀπὸ ἕνα καὶ τὸ αὐτὸ σύμφυτα μαζὶ καὶ ἑνωμένα, σύμφωνα μὲ τὴν ἑνιαία ἀλληλοπεριχώρησή τους. Δὲν εἶπε ὅμως γι' αὐτὸ καὶ μία τὴν οὐσιώδη ἐνέργειά του σύμφωνα μὲ τὴ φυσικὴ ἰδιότητα, ὅπως δὲν εἶπε οὔτε μία οὐσία καὶ φύση γι' αὐτὴ τὴ μοναδικότητα τοῦ ἑνὸς προσώπου, ἀφοῦ δὲν μετέχει σὲ καμμιὰ ἀπὸ τὶς δύο ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἀποτελέστηκε. Σώζεται δηλαδὴ καὶ στὴν ἑνότητα τῶν φύσεων ἡ διαφορὰ οὐσίας, σώζοντας μαζί της κυριολεκτικὰ καὶ τὴ διαφορὰ τῶν ἰδιοτήτων οὐσίας ποὺ ἐνυπάρχουν στὶς φύσεις.

Ἐκθέτοντας κι αὐτὸ στὸν ἴδιο λόγο ποὺ ἔγραψε Κατὰ Διαιτητοῦ, ἔπειτα ἀπὸ τὴν μὲ πολλὴ γνώση διάκριση τῆς φυσικῆς ἰδιότητας, ποὺ εἶναι κατάλληλη γιὰ ἐνέργεια καὶ τῆς ἴδιας τῆς ἐνέργειας ποὺ ἀπὸ τὴν ἐπιτηδειότητα προχωρεῖ στὸ ἔργο καὶ στὴν πράξη, λέγει τὰ ἑξῆς· «Γι' αὐτὸ μία τὴν ἐνέργεια τοῦ Χριστοῦ», καὶ τὴν αἰτία προσθέτει, ἐπειδὴ τίποτε τὸ θεῖο ἢ ἀνθρώπινο δὲν ἐπιτελεῖται χωριστά, «λέμε καὶ ἐμεῖς». Κι ἀφοῦ παρουσίασε ἔτσι τὸ λόγο τῆς ἕνωσης, προσθέτοντας καὶ τὸ λόγο τῆς διαφορᾶς οὐσίας, λέγει «Ὄχι ὅμως μία τὴν ἰδιότητά του, μὴ γένοιτο. Γιατὶ δὲν εἶναι ἴδια ἡ ἰδιότητα τῆς θεότητας καὶ τῆς ἀνθρωπότητας», ποὺ εἶναι δηλαδὴ κατάλληλη γιὰ φυσικὴ ἐνέργεια, κατὰ τὴ γνώμη ἐκείνου[8]. Καὶ πιὸ

---

[8] Τοῦ Ἀναστάσιου τοῦ Σιναΐτη.

παρακατιὼν αὖθις, «Καὶ ἄλλως δὲ τὸ αὐτὸ καθόλου φάναι, μίαν μὲν τῶν συνελθουσῶν τὴν ἐκ τῶν ὁποίων δὴ φύσεων ἐνέργειαν εἶναι, τῇ κοινωνίᾳ δηλονότι τῆς ἑνώσεως καὶ τοῦ συμπεράσματος αὐτοῦ, πᾶσα ἀνάγκη, μίαν δὲ αὐτῶν τὴν ἰδιότητα λέγειν συγχύσεως ἄνευ, τάχα δὲ καὶ ἐφ' ὧν τῇ συγχύσει χώρα παντελῶς ἀνεπινόητος». Φανέστατα γοῦν, διὰ τῶν οἰκείων τὴν ἑαυτοῦ ἔννοιαν ἐσαφήνισεν ὁ Πατήρ, οὐκ οὐσιώδη μίαν τὴν ἐπὶ Χριστοῦ φήσας ἐνέργειαν, ἵνα μὴ σύγχυσις αὐτοῦ τοῖς μέρεσιν ἐπάγηται καὶ φυρμός, οὐχ ὑποστατικὴν τὸ σύνολον, ἵνα μὴ τῶν ἄκρων αὐτῷ χωρισμὸς γένηται καὶ διάστασις, Πατρὸς ἀνάρχου φημὶ καὶ ἀχράντου μητρός. Ὑποστάσει γὰρ καὶ τοῖς ὑποστατικοῖς ἐκείνων σαφῶς διακρίνεται. Ἀλλὰ τί φησιν; «Μία τῇ κοινωνίᾳ τῆς ἑνώσεως καὶ τοῦ συμπεράσματος», ὅπερ «ἔργον» καὶ «πρᾶξιν» ἀνωτέρω «διώρισε», μήτε τοῖς φύρειν ἐθέλουσι, μήτε μὴν τοῖς χωρίζειν παρείσδυσιν τὴν οἱανοῦν δεδωκώς, ἀλλὰ τοὺς μὲν ἀπελάσας τῷ γνωρίζειν, τί μὲν προηγουμένως καὶ κατὰ φύσιν ἴδιον τῆς κατ' αὐτὸν ἀνθρωπότητος, τί δὲ τῆς ὑπερουσίου θεότητος, τοὺς δὲ τροπωσάμενος, τῷ μηδεμίαν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ καὶ ἑνὸς διϊστᾷν ἢ χωρίζειν ἐνέργειαν. Τὸ γαρ ὄνομα τῆς «ἐνεργείας» κοινῶς ἐπί τε ἁπλῆς ὁμοίως καὶ τῆς ἐν σχέσει θεωρουμένης κινήσεως, ἢ αὐτοῦ τοῦ ἀποτελέσματος λαμβανόμενον, φυρμὸν οὐκ ἐπάγει τοῖς πράγμασιν, ἕως ἂν εὐκρινὴς ἡ τῶν νοουμένων διασάφησις γένηται, καθ' ἣν τά τε θάτερα φύσεων οὐσιωδῶς προσδεδραμηκυιῶν ἀδιαιρέτως φυλάττομεν, καὶ τὰ θατέρας ἴδια τῆς θατέρας ἀσυγχύτως γνωρίζομεν διὰ τὴν ἕνωσιν, καὶ ἀμφοτέρων τοῦ ἐξ αὐτῶν ὅλου διὰ τὴν ὕπαρξιν, οὔτε κατὰ τοῦτο συμφύροντες, οὔτε μὴν κατ' ἐκείνας χωρίζοντες, ἀλλ' οὐσιῶν μὲν ὅρους κρατοῦντες τὴν διαφοράν, λόγοις δὲ μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ὑποστάσεως τὴν ἕνωσιν διασφίγγοντες. Οὕτω γοῦν καὶ διὰ ταῦτα οὗτος καὶ πᾶς ἄλλος, εἴ τις ἔγκριτος καὶ θεῖος πατήρ, ὡς ἤδη φαίνομαι γεγραφώς, μίαν ἐπὶ Χριστοῦ τὴν ἐνέργειαν καὶ δύο, τὸ μὲν τὴν ἕνωσιν ἀποσκοπῶν τῶν κατὰ φύσιν ἐνεργειῶν, ὥσπερ οὖν καὶ

κάτω πάλι· «Καὶ ἀλλιῶς τὸ ἴδιο νὰ τὸ γενικεύσω· μία ἐνέργεια γίνεται κατ' ἀνάγκην ἀπὸ τὶς συνελθοῦσες φύσεις, μὲ τὴν κοινωνία δηλαδὴ τῆς ἕνωσης καὶ τοῦ ἀποτελέσματός της. Ἀλλὰ νὰ λέμε μία τὴν ἰδιότητά της χωρὶς σύγχυση, καὶ σ' αὐτὰ ἐνδεχομένως ποὺ δὲν ὑπάρχει θέμα σύγχυσης, εἶναι τελείως ἀδιανόητο». Ἐμφανέστατα λοιπὸν μὲ τὰ δικά του λόγια ἀποσαφήνισε ὁ πατέρας τὴ σκέψη του, μιλώντας ὄχι γιὰ μία οὐσιώδη ἐνέργεια στὸ Χριστό, γιὰ νὰ μὴ συμβεῖ σύγχυση στὰ μέρη του καὶ ἀνάμιξη, ποὺ δὲν εἶναι καθόλου ὑποστατική, γιὰ νὰ μὴ γίνει σ' αὐτὸν χωρισμὸς καὶ διάσταση τῶν ἄκρων, ἐννοῶ τὸν ἄναρχο Πατέρα καὶ τὴν ἄχραντη μητέρα. Γιατὶ μὲ τὴν ὑπόσταση καὶ τὰ ὑποστατικὰ στοιχεῖα διακρίνεται σαφῶς ἀπὸ ἐκείνους. Ἀλλὰ τί λέει; «Μία μὲ τὴ συμμετοχὴ στὴν ἕνωση καὶ τὸ συμπέρασμα», ποὺ τὸ ὅρισε πιὸ πάνω «ἔργο» καὶ «πράξη», καὶ δὲν ἐπέτρεψε ὁποιαδήποτε παρείσδυση οὔτε σ' ἐκείνους ποὺ θέλουν νὰ ἀναμιγνύουν, οὔτε στοὺς ἄλλους ποὺ θέλουν νὰ χωρίζουν, ἀλλ' τοὺς πρώτους τοὺς ἀπομάκρυνε γνωρίζοντάς τους τί εἶναι κατὰ προήγηση καὶ φύση ἴδιο τῆς ἀνθρωπότητάς του καὶ τί τῆς ὑπερούσιας θεότητάς του, ἐνῶ τοὺς ἄλλους τοὺς ἔτρεψα σὲ φυγὴ μὲ τὸ νὰ μὴν εἰσάγει διάσταση καὶ χωρισμὸ στὴν ἐνέργεια τοῦ ἑνὸς καὶ τοῦ ἰδίου. Γιατὶ τὸ ὄνομα τῆς ἐνέργειας λαμβανόμενο ἀπὸ κοινοῦ γιὰ τὴν ἁπλῆ ὅμοια καὶ τὴ σὲ σχέση θεωρούμενη κίνηση, ἢ ὅταν λαμβάνεται γιὰ τὸ ἴδιο τὸ ἀποτέλεσμα, δὲν προκαλεῖ ἀνάμιξη στὰ πράγματα, ὥσπου νὰ γίνει τέλεια ἡ διευκρίνηση ἐκείνων ποὺ νοοῦνται, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία καὶ τὶς δύο φύσεις ποὺ συνῆλθαν κατὰ τὴν οὐσία τὶς φυλάγομε ἀδιαίρετες, καὶ τὰ ἴδια τῆς μιᾶς τὰ θεωροῦμε ἀσυγχύτως ἴδια τῆς ἄλλης ἐξαιτίας τῆς ἕνωσης καὶ ἐξαιτίας τῆς ὕπαρξης καὶ τοῦ συνόλου ποὺ οἱ δύο ἀποτελοῦν, οὔτε ὡς πρὸς αὐτὸ δημιουργώντας ἀνάμιξη οὔτε ὅμως ὡς πρὸς ἐκείνη δημιουργώντας χωρισμό, ἀλλὰ οἱ ὁρισμοὶ τῶν οὐσιῶν, ἐνῶ κρατοῦν τὴ διαφορά, συσφίγγουν ὡστόσο μὲ λόγους τὴν ἕνωση τῆς μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ὑπόστασης. Ἔτσι λοιπὸν καὶ γι' αὐτὸ αὐτὸς καὶ κάθε ἄλλος ἐγκριτὸς καὶ θεῖος πατέρας, ὅπως βλέπεις ὅτι ἤδη ἔχω γράψει, δέχεται μία καὶ δύο ἐνέργειες στὸν Χριστό, ἀπὸ τὴ μιὰ ἀποβλέποντας στὴν ἕνωση τῶν φυσικῶν ἐνεργειῶν, καθὼς βέβαια καὶ

τῶν φύσεων, τὸ δὲ τὴν οὐσιώδη τούτων διαφοράν. Καὶ ὧδε μὲν ταῦτα.

Περὶ δὲ τῆς εἰς τὴν χρῆσιν ἑρμηνείας τοῦ θεολόγου καὶ μεγάλου τῆς Ἐκκλησίας κήρυκος Γρηγορίου, τὴν «Παρὰ τοῦ ἀνθρώπου τυποῦσθαι τὸν λόγον φάσκουσαν, οὐ τοῦ κατὰ τὸν Σωτῆρα νοουμένου. Τὸ γὰρ ἐκείνου θέλειν, οὐδὲ ὑπεναντίον Θεῷ θεωθὲν ὅλον», λίαν μὲν εὐσεβοῦς ἠρτημένης ὁρίζομαι διανοίας, ὑπὲρ ἧς καὶ ἐξ ἧς ἐσπουδάσθη τῷ φιλοπόνῳ, μικρὸν δὲ περὶ τὸ τῆς λέξεως ἀκριβὲς ἐνδεοῦς, ᾧ καὶ μᾶλλον ἐπιδρομάς, ἢ καταδρομὰς εἰπεῖν ἀληθέστερον, οἱ πάντα εὔκολοι καὶ παχεῖς μηχανῶνται ποιεῖν, καὶ οὐδὲν οὕτως αὐτοῖς περισπούδαστον, ὡς τὸ καὶ τὰ λίαν πάντοθεν ἠσφαλισμένα, καὶ μηδεμίαν αὐτοῖς ὑπανοίγοντα χώραν κατὰ τοῦ λόγου, διερευνᾶσθαι καὶ μωμοσκοπεῖν, μήτοι γε ψιλῆς ποθεν δραξάμενοι φωνῆς, καὶ ταύτης ἐξ ἀπλάστου προαγομένης καὶ καθαρᾶς διανοίας, ἐπὶ τὸ μὲν ἐπικυροῦν καὶ συνιστᾶν τῆς ἐξ ἡμῶν προληφθείσης ἐψυχωμένης σαρκὸς (ἤγουν τοῦ κατὰ τὸν Σωτῆρα ἀνθρωπίνου), τὸ οὐσιῶδες θέλημα καὶ φυσικόν, ἐκ τοῦδε τοῦ θεολήπτου Πατρὸς τὸ λέγειν· «Τὸ γὰρ ἐκείνου θέλειν σοφὸν καὶ περιεσκεμμένον», ἐξ οὗ τῆς πρὸς τὸ φύσει θεῖον αὐτοῦ καὶ πατρικὸν ἡ οὐσιώδης δείκνυται διαφορά, μηδαμῶς ἐπιφυῆναι σύγχυσιν παραχωροῦσα τῷ κατὰ Χριστὸν μυστηρίῳ. Τὸ δέ γε παροξυτόνως ὡς ἐξ ἀντιγράφων τινῶν ἐκφωνεῖν τὸ «θεωθὲν ὅλον», καὶ μὴ μᾶλλον ὀξυτόνως, δέοι τοῦ μὴ τὸ ἓν εἰσαχθῆναι θέλημα πρὸς τῶν ἐναντίων, λαβὴν δίδωσι καθ' ἡμῶν, ὡς σχετικὴν καὶ ὑποστατικὴν ὑποφαινόντων, καὶ οἷον χάριτι καὶ ἀξίᾳ τὴν ἕνωσιν, τῷ καὶ τοὺς ἁγίους ἐκ Θεοῦ προηγουμένως κινεῖσθαί τε καὶ ἐνεργεῖσθαι, διὰ τὴν ὁλικὴν αὐτῶν πρός τε Θεὸν καὶ τὰ θεῖα σύννευσιν καὶ διάθεσιν. Ἡ γὰρ

τῶν φύσεων, κι ἀπὸ τὴν ἄλλη στὴν διαφορὰ τῆς οὐσίας τους. Ἔτσι λοιπὸν ἔχει τὸ θέμα αὐτό.

Γιὰ τὴν ἑρμηνεία τοῦ χωρίου ἀπὸ τὸν Θεολόγο καὶ μεγάλο κήρυκα τῆς Ἐκκλησίας (ἀλήθειας) Γρηγόριο, ποὺ λέγει[9], «ὅτι ὁ λόγος διατυπώνεται ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο, ὄχι τὸν ἄνθρωπο ποὺ νοεῖται σύμφωνα μὲ τὸν Σωτῆρα. Γιατὶ τὸ θέλημα ἐκείνου δὲν εἶναι ἀντίθετο στὸν Θεό, ἐπειδὴ ἔχει θεωθεῖ ὅλο», τὴ χαρακτηρίζω ὅτι περικλείει πολὺ εὐσεβὲς νόημα, γιὰ χάρη τοῦ ὁποίου καὶ ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἐργάστηκε ὁ φιλόπονος[10] μὲ σοβαρότητα, ἀλλὰ λίγο ἐλλιπὲς γιὰ τὴν ἀκρίβεια τῆς λέξης, ἐναντίον τῆς ὁποίας οἱ εὔκολοι σὲ ὅλα καὶ πρόθυμοι μηχανεύονται νὰ κάνουν ἐφόδους μάλλον ἤ, γιὰ νὰ μιλήσω πιὸ ἀληθινά, καταδιώξεις, καὶ τίποτε δὲν τοὺς ἀπασχολεῖ σοβαρότερα, ὅσο ἐκεῖνα ποὺ εἶναι ἐξαιρετικὰ ἀσφαλισμένα ἀπὸ παντοῦ, καὶ ποὺ δὲν τοὺς ἀνοίγουν καμμιὰ δίοδο κατὰ τοῦ λόγου νὰ διερευνοῦν γιὰ νὰ τοὺς βροῦν ψεγάδια, μήπως συλλάβουν κάπου καμμιὰ λέξη ἁπλῆ, ποὺ κι αὐτὴ βγαίνει ἀπὸ ἄδολη καὶ καθαρὴ διάνοια, γιὰ νὰ ἐπικυρωθεῖ καὶ νὰ συσταθεῖ τῆς ἔμψυχης σάρκας ποὺ προσέλαβε ἀπὸ ἐμᾶς (δηλαδὴ τοῦ σύμφωνα μὲ τὸ Σωτῆρα ἀνθρώπινου στοιχείου) τὸ οὐσιῶδες καὶ φυσικὸ θέλημα ἀπὸ αὐτὸν τὸ θεόληπτο πατέρα μὲ αὐτὸ ποὺ λέγει, «τὸ θέλημα δηλαδὴ ἐκείνου εἶναι σοφὸ καὶ καλὰ μελετημένο», ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἀποδεικνύεται ἡ οὐσιώδης διαφορά της πρὸς τὸ ἀπὸ τὴ φύση του θεῖο καὶ Πατρικὸ θέλημα, ποὺ μὲ κανένα τρόπο δὲν ἐπιτρέπει νὰ ἀνακύψει σύγχυση στὸ μυστήριο σχετικὰ μὲ τὸν Θεό. Ἡ ἐκφώνηση τώρα ἀπὸ κάποια ἀντίγραφα τοῦ θεωθὲν ὡς θεόθεν ὅλο (δηλαδὴ ὡς παροξύτονο κι ὄχι ὡς ὀξύτονο), ποὺ χρειάζεται γιὰ νὰ μὴν εἰσαχθεῖ τὸ ἕνα θέλημα ἀπὸ τοὺς ἐναντίους, δίνει λαβὴ ἐναντίον μας, ὅτι τάχα ὑποδηλώνομε τὴν ἕνωση ὡς σχετικὴ καὶ ὑποστατικὴ καὶ σὰν ἀπὸ χάρη καὶ σύμφωνα μὲ τὴν ἀξία μὲ τὸ νὰ κινοῦνται καὶ νὰ ἐνεργοποιοῦνται κατ' ἀρχὴν καὶ οἱ ἅγιοι ἀπὸ τὸν Θεό, χάρη στὴν ὁλοκληρωτικὴ τους συγκατάνευση καὶ διάθεση πρὸς τὸν Θεὸ καὶ στὰ θεῖα. Ἡ ὀξύτονη λοιπὸν ἐκφώνηση τοῦ ὀξύτητος τοῦ «θεωθὲν» φράσις οὔτε εἰς ταυτὸν οὐσιώδους καὶ φυσικοῦ θελήματος ἄγει τό, ὡς ἀνθρώπου κατὰ τὸν Σωτῆρα θέλειν (τίς γὰρ ὁ δεῖξαι δυνάμενος;), καὶ τὴν ἄκραν ἕνωσίν τε καὶ συμφυΐαν παρίστησι. Τῶν γὰρ πρός τι τυγχάνον τὸ «θεωθέν», ὥσπερ οὖν καὶ τὸ ‘πυρωθὲν’ καὶ ‘φωτισθέν’, καὶ ὅσα τοιαῦτα, συνεισάγει πάντως ἑαυτῷ καὶ τὸ πρὸς ὃ τὴν ἀναφοράν, ὅπερ ἐστὶ τὸ «θεοῦν», καὶ τὸ ‘πυροῦν’ καὶ τὸ ‘φωτίζον’, τῆς σχέσεως ἔχει, ὡς μὴ μᾶλλον ἐκεῖθεν ἢ ἔνθεν τόν τε λόγον κρατύνεσθαι τῆς διαφορᾶς καὶ τῆς ἄκρας ἑνώσεως. Οὐδὲ γὰρ τὸ μὴ ὑπεναντίον εἶναι πρὸς ἕνωσιν αὔταρκες· πᾶν γὰρ εἴ τι φυσικὸν καὶ ἀδιάβλητον, οὐκ ἐναντίον μέν, οὐ πάντως δὲ καὶ ἡνωμένον Θεῷ. Τὸ δὲ θεωθὲν πάντῃ τε καὶ πάντως ἡνωμένον, καὶ τὴν οὐσιώδη διαφορὰν οὐδαμῶς ἐξιστοῦν, ὅσῳ καὶ ἀσύγχυτον ὑπάρχει κατὰ τὴν ἕνωσιν.

---

[9] Ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος στὸν Β' Λόγο Περὶ τοῦ Υἱοῦ.

[10] Παίζει μὲ τὸ κύριο ὄνομα Φιλόπονος).

Εἰ δέ τις ἐρεῖ· Καὶ εἰ μηδὲν φυσικὸν ὑπεναντίον, πῶς περὶ τοῦ καθ’ ἡμᾶς ἐμφύτου θελήματος, εἴπερ αὐτοῦ καὶ οὐκ ἄλλου τυχόν, ἐμνημόνευσεν ὁ πατήρ, καὶ οὐ πάντως εἴρηκεν ἑπομένου Θεῷ, ἀλλ’ «ἀντιπίπτοντος ὡς τὰ πολλὰ καὶ ἀντιπαλαίοντος»; Ἢ γὰρ οὐ φυσικὸν ὡς ἀντίπαλον, ἢ οὐκ ἀντίπαλον ὡς ὂν φυσικόν, καὶ ἄλλο λοιπὸν ὡς ἐν ποιότητι φυσικῇ πρὸς τὸ θέλειν τοῦ κατὰ τὸν Σωτῆρα ἀνθρωπίνου καθέστηκεν, εἴπερ τοῦτο μὲν οὐδαμῶς, ἐκεῖνο δὲ ὑπεναντίον. Φαμέν, ὅτιπερ καθὸ μὲν φυσικὸν οὐχ ὑπεναντίον, καθὸ δὲ μὴ φυσικῶς πρὸς ἡμῶν κινεῖται σαφῶς ὑπεναντίον καὶ ὡς τὰ πολλὰ ἀντιπίπτον, ᾧ καὶ τὸ ἁμαρτάνειν ἐφέπεται. Τῷ γὰρ κατὰ παράχρησιν τῆς κινήσεως τρόπῳ, ἀλλ’ οὐ τῷ κατὰ φύσιν τῆς δυνάμεως λόγῳ, τὸ παρὰ λόγον καὶ νόμον ὑφίσταται, ἐπεὶ προσφυῶς τυπούμενόν τε καὶ κινούμενον, εἰ καὶ τὸ ἡνωμένον πρὸς Θεὸν οὐκ ἔχει, ἀλλά γε τὸ συμβαῖνον καὶ μὴ ἀντιπίπτον. Ὡς γὰρ οὐδεὶς ἐν τῇ φύσει λόγος τοῦ ὑπὲρ φύσιν, οὕτως οὐδὲ τοῦ παρὰ φύσιν καὶ στασιάζοντος. Ἔνθεν οὐδὲ ὡς οὐχ θεωθὲν οὔτε σὲ ταυτότητα ὁδηγεῖ οὐσιώδους καὶ φυσικοῦ θελήματος τὸ θέλημα τοῦ Σωτήρα ὡς ἀνθρώπου (ποιὸς μπορεῖ νὰ τὸ δείξει;), οὔτε παριστάνει τὴν ἄκρα ἕνωση καὶ συμφυΐα. Ἐπειδὴ τὸ «θεωθὲν» (=θεωμένο) τυχαίνει νὰ εἶναι ἀπὸ τὰ πρός τι, ὅπως ἀκριβῶς καὶ τὸ «πορευθὲν» καὶ «φωτισθὲν» καὶ ὅσα ὅμοια, συνεισάγει ὁπωσδήποτε μὲ τὸν ἑαυτό του καὶ αὐτὸ στὸ ὁποῖο ἀναφέρεται, ποὺ εἶναι τὸ «θεοῦν» (αὐτὸ ποὺ θεώνει) καὶ «πυροῦν» καὶ τὸ «φωτίζον», ὥστε νὰ μὴν ἐνισχύεται ὁ λόγος τῆς διαφορᾶς καὶ τῆς ἄκρας ἕνωσης περισσότερο ἀπὸ ἐδῶ ἢ ἀπὸ ἐκεῖ. Γιατὶ οὔτε τὸ ὅτι δὲν εἶναι ἀντίθετο εἶναι ἀρκετὸ γιὰ τὴν ἕνωση. Καθόσον κάθε τι φυσικὸ καὶ ἀδιάβλητο, δὲν εἶναι βέβαια ἀντίθετο, δὲν εἶναι ὅμως ὁπωσδήποτε κι ἑνωμένο μὲ τὸ Θεό. Ἐνῶ ἐκεῖνο ποὺ θεώθηκε (θεωθὲν) εἶναι ὁπωσδήποτε καὶ μὲ κάθε τρόπο ἑνωμένο καὶ δὲν ἀποκρούει καθόλου τὴν οὐσιώδη διαφορά, ὅσο καὶ κατὰ τὴν ἕνωση μένει ἀσύγχυτο.

Κι ἂν ρωτήσει κάποιος· Κι ἂν κανένα φυσικὸ δὲν εἶναι ἀντίθετο, πῶς τὸ ἔμφυτο θέλημα τὸ σχετικὸ μὲ μᾶς, ἂν αὐτό, κι ὄχι ἴσως κάποιο ἄλλο, μνημόνευσε ὁ Πατέρας καὶ δὲν εἶπε ὁπωσδήποτε «ποὺ εἶναι σύμφωνο μὲ τὸ Θεό», ἀλλὰ «ποὺ εἶναι συνήθως ἀντίθετο καὶ τὸν ἀντιμάχεται»; Ἢ δηλαδὴ ὡς ἀντίπαλο δὲν εἶναι φυσικό, ἤ, ἐπειδὴ εἶναι φυσικό, δὲν εἶναι ἀντίπαλο, καὶ ἑπομένως διάφορο σὲ ποιότητα φυσικὴ ἔγινε ἀπὸ τὸ θέλημα τοῦ ἀνθρώπινου στοιχείου ποὺ ὑπάρχει στὸν Σωτήρα. Ἂν νοεῖται ἔτσι, δὲν εἶναι καθόλου ἀντίθετο· ἂν διαφορετικά, εἶναι. Λέμε, ὅτι, ἐπειδὴ εἶναι φυσικό, δὲν εἶναι ἀντίθετο, καὶ ἐπειδὴ δὲν λειτουργεῖ φυσικὰ σ' ἐμᾶς, εἶναι σαφῶς ἀντίθετο καὶ τὶς πιὸ πολλὲς φορὲς ἀντιτίθεται καὶ τότε ἀκολουθεῖ ἡ ἁμαρτία. Γιατὶ μὲ τὸν τρόπο τῆς κίνησης ποὺ γίνεται κατὰ παράχρηση, κι ὄχι μὲ τὸ φυσικὸ λόγο τῆς δύναμης, λαμβάνει ὕπαρξη τὸ παράλογο καὶ τὸ παράνομο. Γιατί, ὄντας διαμορφωμένο ἔτσι καὶ λειτουργώντας σύμφωνα μὲ τὴ φύση, ἂν καὶ δὲν ἔχει τὴν ἕνωση μὲ τὸ Θεό, ἔχει ἐν τούτοις τὴ συμφωνία καὶ τὴν μὴ ἀντίθεση. Ὅπως δηλαδὴ δὲν ὑπάρχει μέσα στὴ φύση κανένας λόγος τοῦ ὑπερφυσικοῦ, ἔτσι δὲν ὑπάρχει οὔτε λόγος ὅποιου λειτουργεῖ παρὰ φύση καὶ στασιαστικά. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο, δὲν εἶπε ὁ δάσκαλος ἕπεται πάντῃ τε καὶ πάντως ἀπεφήνατο ὁ διδάσκαλος, ἀλλ᾽ ἐκόλασε φήσας· «Ὡς οὐ πάντως, καὶ ὡς τὰ πολλά», ᾧ προσυπακούεται τό, «ἔστιν ὅτε καὶ ὀλιγάκις», διὰ τὸ πρὸς ἀρετὴν τῶν πολλῶν δυσανάγωγον. Τὸ γὰρ τοῦ κατὰ τὸν Σωτῆρα ἀνθρωπίνου θέλειν, εἰ καὶ φυσικὸν ἦν, ἀλλ᾽ οὐ ψιλὸν ἦν καθ᾽ ἡμᾶς, ὥσπερ οὐδ᾽ αὐτὸ τὸ ἀνθρώπινον, ὡς ὑπὲρ ἡμᾶς τῇ ἑνώσει κατάκρον θεωθέν, ᾧ καὶ τὸ ἀναμάρτητον κυρίως ἐπήρτηται. Τὸ δὲ ἡμέτερον προδήλως ψιλὸν καὶ οὐδαμῶς ἀναμάρτητον, διὰ τὴν τῇδε κἀκεῖσε γινομένην παρέγκλισιν, οὐ φύσιν μὲν παραλλάττουσαν, κίνησιν δὲ παρατρέπουσαν, ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ἀληθέστερον, τὸν ταύτης τρόπον ἀμείβουσαν. Καὶ δῆλον ἐκ τοῦ πολλὰ παραλόγως ποιεῖν καὶ μηδαμῶς εἰς ἄλογον μεταπίπτειν οὐσίαν ἐκ τῆς ἐνούσης ἐμφύτου λογικῆς.

Οὐκ ἔστι οὖν ἄλλο τὸ καθ᾽ ἡμᾶς, καὶ ἄλλο τὸ κατὰ τὸν Σωτῆρα ἀνθρώπινον, οὐδὲ τὸ θέλειν ἄλλο, κατά γε τὸν τῆς φύσεως λόγον, εἰ καὶ ἄλλως ὑπὲρ ἡμᾶς· θεϊκῶς γὰρ ὁ μὲν ὑπέστη, τὸ δὲ ἐτυπώθη, διὰ τῆς πρὸς τὸ θεῖον ἄκρας ἑνώσεως. Τὸ προσαρμόζειν δὲ πάλιν μάλιστα προσφυῶς τῶν ἐν ἡμῖν διαβεβλημένων ἕκαστον, οἷον τὴν ἐναντίωσιν, ἢ τὴν ἀντίταξιν, καὶ ὅσα τοῦδε τοῦ καταλόγου τυγχάνει, κἂν ἐπινοίᾳ τὰς φύσεις ἀχωρίστως χωρίζοντες τῇ ἑξῆς φύσει προσέρχονται, συμπαραλαμβάνειν, οὐ μὴ θέμις ἐν τούτοις ἐστὶ τὴν κατὰ Χριστὸν ἀνθρωπότητα. Εἰ γὰρ οὔτε ἐν ἡμῖν προσφυῶς, ἀλλὰ παρὰ φύσιν θεωρεῖται καὶ λόγον, πῶς ἐν ἐκείνῃ κἂν δι᾽ ἐπινοίας ἢ προσεπινοίας, ἵν᾽ οὕτως εἴπω, προσάπτειν ἔστιν; ἀλλ᾽ οἰκειώσει μόνον δι᾽ οἶκτον, ὡς κεφαλῇ τοῦ παντὸς σώματος, καθάπερ καὶ ἰατρῷ τὰ πάθη τοῦ κάμνοντος, ἕως ἂν τούτων ἡμᾶς ὁ δι᾽ ἡμᾶς ἐνανθρωπήσας ἐλευθερώση Θεός. Πλὴν τελείως ἡμῶν δαπανῶν καὶ ἐξαφανίζων τῇ δυνάμει τῆς κατ᾽ αὐτὸν σωματώσεως. Διττὸς γὰρ ὁ περὶ παθῶν λόγος· ὁ μὲν τῆς ἐπιτιμίας, ὁ δὲ τῆς ἀτιμίας· καὶ ὁ μὲν φύσιν τὴν ἡμετέραν ὅτι δὲν ἕπεται σὲ ὅλα καὶ ὁπωσδήποτε, ἀλλὰ μετρίασε τὸ πράγμα λέγοντας· «ἐπειδὴ ὄχι ὁπωσδήποτε, καὶ τὶς πιὸ πολλὲς φορές», ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἐννοεῖται τὸ «μερικὲς φορὲς καὶ λίγες φορές», ἐπειδὴ τὰ πολλὰ εἶναι δυσανάγωγα πρὸς τὴν ἀρετή. Τὸ θέλημα δηλαδὴ τοῦ Σωτῆρα ὡς ἀνθρώπου, ἂν καὶ ἦταν φυσικό, δὲν ἦταν ἁπλὸ ὅπως τὸ δικό μας, ὅπως οὔτε τὸ ἴδιο τὸ ἀνθρώπινο, ἐπειδὴ μὲ τὴν ἕνωση ἔχει θεωθεῖ ἀπολύτως, στὸ ὁποῖο ἔχει προσδοθεῖ κυριολεκτικὰ καὶ ἡ ἀναμαρτησία. Τὸ δικό μας ὅμως εἶναι ὁλοφάνερα ἁπλὸ καὶ καθόλου ἀναμάρτητο, ἐξαιτίας τῆς παρεκτροπῆς μας πρὸς τὰ ἐδῶ καὶ πρὸς τὰ ἐκεῖ, ποὺ δὲν ἀλλάζει βέβαιαι τὴ φύση, παρεκτρέπει ὅμως τὴν κίνηση, ἤ, γιὰ νὰ μιλήσω πιὸ ἀληθινά, ποὺ μεταβάλλει τὸν τρόπο της. Καὶ εἶναι φανερὸ ἀπὸ τὸ ὅτι, ἐνῶ πολλὰ κάνει μὲ τρόπο παράλογο, δὲν μεταβάλλει καθόλου τὴν οὐσία της ἀπὸ τὴν ἔμφυτη λογικὴ ποὺ ἐνυπάρχει σ᾿ αὐτήν.

Δὲν εἶναι λοιπὸν ἄλλη ἡ δική μας ἀνθρωπότητα καὶ ἄλλη τοῦ Σωτῆρα, οὔτε ἄλλη ἡ θεότητα, σύμφωνα βέβαια μὲ τὸ φυσικὸ λόγο, ἂν καὶ ἐκδηλώνεται διαφορετικὰ πάνω ἀπὸ ἐμᾶς· θεϊκὰ δηλαδὴ ὁ ἄνθρωπος ὑπέστη μεταβολή, καὶ τὸ θέλημά του διαμορφώθηκε ἐξαιτίας τῆς ἄκρας ἑνώσής του πρὸς τὴ θεότητα. Καὶ τὸ νὰ προσαρμόζει πάλι ἐξαιρετικὰ κατάλληλα καθένα ἀπὸ τὰ διαβλητὰ μέσα μας πάθη, ὅπως τὴν ἐναντίωση ἢ τὴν ἀντίθεση καὶ ὅσα περιλαμβάνονται σ᾿ αὐτὸν τὸν κατάλογο, ἂν καὶ χωρίζουν μὲ τὴν ἁπλῆ σκέψη ἀχώριστα τὶς φύσεις, προσέρχονται στὴ φύση ποὺ ἀκολουθεῖ, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἐπιτρεπτὸ νὰ συμπεριλαμβάνεται σ᾿ αὐτὰ καὶ ἡ ἀνθρωπότητα τοῦ Χριστοῦ. Γιατί, ἂν οὔτε σ᾿ ἐμᾶς θεωρεῖται κατάλληλα προσαρμοσμένο ἐκ φύσεως, ἀλλὰ παρὰ φύση καὶ λόγο, πῶς εἶναι δυνατόν, ἔστω καὶ μὲ ἁπλῆ σκέψη ἢ μὲ ἐπὶ πλέον, γιὰ νὰ τὸ πῶ ἔτσι, σκέψη, νὰ προσαρμοστεῖ σ᾿ ἐκείνην; Ἀλλὰ μόνο μὲ τὴν οἰκειοποίηση ἀπὸ οἶκτο, ἐπειδὴ εἶναι ἡ κεφαλὴ ὅλου τοῦ σώματος, ὅπως καὶ στὸ γιατρὸ ἀντιτίθενται τὰ πάθη τοῦ ἀρρώστου, ὥσπου νὰ μᾶς ἐλευθερώσει ἀπὸ αὐτὰ ὁ Θεὸς ποὺ ἐνανθρώπησε γιὰ χάρη μας, ἐκδαπανώντας ὅμως αὐτὰ τελείως καὶ ἐξαφανίζοντάς τα ἀπὸ μᾶς μὲ τὴ δύναμη τῆς σωμάτωσής του. Γιατὶ ὁ λόγος γιὰ τὰ πάθη εἶναι διπλός· ὁ ἕνας εἶναι λόγος ἐπιτιμίας καὶ ὁ ἄλλος λόγος χαρακτηρίζων, ὁ δὲ δι' ὅλου παραχαράττων. Ἐκεῖνον μὲν οὖν ὡς ἄνθρωπος δι' ἡμᾶς θέλων οὐσιωδῶς κατεδέξατο, ὁμοῦ τε τὴν φύσιν πιστούμενος καὶ τὸ καθ' ἡμῶν λύων κατάκριμα, τοῦτον δὲ πάλιν, ὡς φιλάνθρωπος, οἰκονομικῶς ᾠκειώσατο, ἐν ἡμῖν τε καὶ τῷ ἡμετέρῳ ἀνυποτάκτῳ γνωριζόμενον τρόπῳ, ἵν' ὡς κηρὸν πῦρ ἢ ὡς ἀτμίδα γῆς ἥλιος, πάμπαν ἡμῶν ἐξαναλώσας, τῶν οἰκείων ποιήσηται τὴν μετάδοσιν, καὶ ἀπαθεῖς μὲν ἐντεῦθεν, ἀφθάρτους δὲ κατὰ τὴν ὑπόσχεσιν ἡμᾶς παρασκευάση. Δεῖ τοίνυν τόν τε ζῆλον ὁμοῦ καὶ τὸν πόνον τοῦ τὰ τοιαῦτα σπουδάζοντος ὑπὲρ εὐσεβείας μάλιστα κατὰ τὸ εἰκὸς ἀποδέξασθαι, προτρέπειν δὲ πρὸς ἀκριβεστέραν τῶν πατρικῶν λόγων ἐμμέλειαν, διὰ τοὺς ἐπηρεαστὰς τῶν καλῶν, οὐδ' αὐτὸ συγχωροῦντας ἐκ περιττῆς ἀνοίας, ὃ μὴ δὲ βουλομένοις αὐτοῖς ἑλεῖν δυνατόν.

Τὸν δέ γε τῆς Ῥωμαίων πάπαν Ὀνώριον, οὐ καταγορεύειν οἶμαι τῆς τῶν ἐμφύτων θελημάτων ἐπὶ Χριστοῦ δυάδος, ἐν τῇ γραφείσῃ πρὸς Σέργιον ἐπιστολῇ διὰ τὸ ἓν θέλημα φάναι, συναγορεύειν δὲ μᾶλλον καὶ ταύτην ὡς εἰκὸς συνιστᾶν, οὐκ ἐπ' ἀθετήσει τοῦτό γε λέγοντα τοῦ ἀνθρωπίνου καὶ φυσικοῦ τοῦ Σωτῆρος θελήματος, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ μηδαμῶς τῆς ἀσπόρου συλλήψεως αὐτοῦ καὶ τῆς ἀφθόρου γεννήσεως προκαθηγεῖσθαι θέλημα σαρκὸς ἢ λογισμὸν ἐμπαθῆ. Μόνη γὰρ θέλησις θεία καὶ πατρική, δι' Υἱοῦ μονογενοῦς αὐτουργοῦντος τὴν οἰκείαν σάρκωσιν καὶ Πνεύματος ἁγίου συνδρομῇ, ταύτην εἰργάσατο. Καὶ ὅτι γε ταύτης ἔχεται τῆς ἐννοίας, δῆλον ἐντεῦθεν. Εἰπὼν γάρ, ὅτι διὰ τὴν ἄφραστον ἕνωσιν τῆς ἀνθρωπίνης καὶ θείας φύσεως καὶ Θεὸς λέγεται παθεῖν, καὶ ἀνθρωπότης ἐκ τοῦ οὐρανοῦ κατελθεῖν μετὰ τῆς θεότητος, καὶ ταύτῃ δεῖξαι τὴν τῶν φυσικῶς προσόντων ἑκατέρᾳ φύσει τῶν τοῦ ἑνὸς Χριστοῦ καὶ Υἱοῦ κατ' ἐπαλλαγὴν ἄκραν ἀντίδοσιν, ἐπάγει λέγων· «Ὅθεν καὶ ἓν θέλημα ὁμολογοῦμεν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ». Πῶς, φησίν; «Ἐἀτιμίας· ὁ ἕνας χαρακτηρίζει τὴ δική μας φύση, ἐνῶ ὁ ἄλλος τὴν παραχαράσσει τελείως. Καὶ τὸν πρῶτο καταδέχτηκε νὰ τὸν λάβει στὴν οὐσία του ὡς ἄνθρωπος θέλοντας καὶ γιὰ χάρη μας, ταυτόχρονα βεβαιώνοντας τὴ φύση καὶ διαλύοντας τὴν εἰς βάρος μας καταδίκη· τὸν δεύτερο ὡς φιλάνθρωπος τὸν οἰκειώθηκε κατ' οἰκονομίαν ἐκεῖνος, ἐνῶ διαπιστώνεται σ' ἐμᾶς καὶ στὸν ἀνυπότακτο τρόπο μας, γιὰ νὰ τὸν ἐκδαπανήσει τελείως, ὅπως ἡ φωτιὰ τὸ κερὶ ἢ ὅπως ὁ ἥλιος τὴ δροσοσταλίδα, καὶ νὰ πραγματοποιήσει τὴν μετάδοση τῶν δικῶν του, κάνοντάς μας ἀπαθεῖς ἤδη ἀπὸ ἐδῶ καὶ ἄφθαρτους σύμφωνα μὲ τὴν ὑπόσχεσή του. Πρέπει λοιπὸν νὰ ἀποδεχθοῦμε, ὅπως εἶναι φυσικό, καὶ τὸ ζῆλο μαζὶ καὶ τὸν πόνο ἐκείνου ποὺ ἐπιδίδεται σ' αὐτὰ γιὰ χάρη τῆς εὐσέβειας καὶ νὰ τὸν προτρέπομε σὲ μιὰ ἀκριβέστερη ἐπιμέλεια τῶν πατερικῶν λόγων ἐξαιτίας ἐκείνων ποὺ ὑπονομεύουν τοὺς καλούς, ἐπειδὴ δὲν συγχωροῦν ἀπὸ περιττὴ ἀνοησία οὔτε αὐτὸ πού, οὔτε κι ἂν θέλουν, δὲν μποροῦν νὰ τὸ συλλάβουν.

Ὅσο γιὰ τὸν πάπα τῆς Ρώμης Ὀνώριο δὲν κατηγορεῖ, νομίζω, τὴ δυάδα τῶν ἐμφύτων θελημάτων τοῦ Χριστοῦ, στὴν ἐπιστολὴ ποὺ ἔγραψε στὸν Σέργιο, ἐπειδὴ εἶπε ἕνα θέλημα, ἀλλὰ μᾶλλον συνομολογεῖ καί, ὅπως εἶναι φυσικό, τὴ στηρίζει, καὶ αὐτὸ βέβαια δὲν τὸ λέγει γιὰ ν' ἀθετήσει τὸ ἀνθρώπινο καὶ φυσικὸ θέλημα τοῦ Σωτῆρα, ἀλλὰ γιὰ νὰ μὴν προηγεῖται σὲ καμμιὰ περίπτωση πρὶν ἀπὸ τὴν ἄμωμη σύλληψή του καὶ τὴν ἄφθορη γέννησή του θέλημα σάρκας ἢ λογισμὸς ἐμπαθής. Γιατὶ μόνη θέληση ἦταν ἡ θεία καὶ πατρική, τὴν ὁποία πραγματοποίησε μέσω τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ, αὐτουργοῦ τῆς σάρκωσής του, καὶ μὲ τὴ συνδρομὴ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Καὶ ὅτι βέβαια αὐτὸ τὸ νόημα ἔχει τὸ λεγόμενό του γίνεται φανερὸ ἀπ' αὐτό. Ἀφοῦ δηλαδὴ εἶπε, ὅτι ἐξαιτίας τῆς ἄφραστης ἕνωσης τῆς ἀνθρώπινης καὶ τῆς θείας φύσης καὶ ὁ Θεὸς λέγεται ὅτι ἔπαθε καὶ ἡ ἀνθρωπότητα κατέβηκε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ μαζὶ μὲ τὴ θεότητα, καὶ θέλοντας νὰ δείξει ἔτσι τὴν ἄκρα ἀμοιβαιότητα τῶν φυσικῶν γνωρισμάτων σὲ κάθε μία ἀπὸ τὶς δύο φύσεις τοῦ ἑνὸς Χριστοῦ καὶ Υἱοῦ, προσθέτει καὶ λέγει· «Γι' αὐτὸ καὶ ὁμολογοῦμε ἕνα θέλημα τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ». Πῶς, πειδὴ προδήλως ἐκ τῆς θεότητος προσελήφθη ἡ ἡμετέρα φύσις, οὐχ ἁμαρτία»· τουτέστιν, οὐκ ἐκ τῆς ἁμαρτίας· μονονουχὶ συμφθεγγόμενος τῷ μεγάλῳ Ἀθανασίῳ, γράφοντι τάδε κατὰ Ἀπολιναρίου τοῦ δυσσεβοῦς· «Ἐγεννήθη ἐκ γυναικός, ἐκ τῆς πρώτης πλάσεως τὴν ἀνθρώπου μορφὴν ἑαυτῷ ἀναστησάμενος, ἐν ἐπιδείξει σαρκὸς δίχα σαρκικῶν θελημάτων καὶ λογισμῶν ἀνθρωπίνων, ἐν εἰκόνι καινότητος· ἡ γὰρ θέλησις θεότητος μόνη, ἐπειδὴ καὶ φύσις ὅλη θεότητος». Ἐπειδὴ γὰρ τῆς δι' ἡμᾶς κατὰ σάρκα τοῦ Λόγου γεννήσεως ὑπὲρ ἡμᾶς ἡ πρόοδος γέγονεν (οὐ γὰρ σαρκὸς ἐμπαθὴς προηγήσατο θέλησις ἢ λογισμός, ὡς ἐφ' ἡμῶν ὁρᾶται, διὰ τὴν ἐξ ἀπάτης τοῦ γένους κατακρατοῦσαν ἡδονήν, ἀλλὰ θέλησις θεότητος μόνη δι' Υἱοῦ αὐτουργοῦντος, ὡς ἔφην, τὴν οἰκείαν σωμάτωσιν κατ' εὐδοκίαν Πατρὸς καὶ συνέργειαν τοῦ παναγίου Πνεύματος, καινοτομοῦντος ἐν ἑαυτῷ τε καὶ δι' ἑαυτοῦ τὸν ἐπεισαχθέντα τῇ φύσει τῆς γεννήσεως τρόπον, καὶ ἀσπόρως τὴν ἑαυτοῦ ποιουμένου σύλληψιν ἐκ τῆς ἁγίας Θεοτόκου καὶ Ἀειπαρθένου Μαρίας), τοῦτον δὴ τὸν ἄρρητον αὐτοῦ τῆς γεννήσεως σκοπήσαντες λόγον, ἐκεῖνος μέν, «θέλησιν μόνην ἐπ' αὐτοῦ θεότητος», εἶπεν, οὗτος δέ, «θέλημα ἓν τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐπειδὴ προδήλως, φησίν, ἐκ τῆς θεότητος προσελήφθη ἡ ἡμετέρα φύσις, καὶ οὐχ ἁμαρτία· δίχα σαρκικῶν θελημάτων καὶ λογισμῶν ἀνθρωπίνων», ὡς ὁ θεῖός φησιν Ἀθανάσιος· οὐ μέν γε τὸ μὴ καὶ ὡς ἄνθρωπον αὐτὸν μετὰ τοῦ εἶναι φύσει Θεὸν οὐκ ἔχειν ἀνθρώπινον θέλημα καὶ φυσικόν, ὥσπερ οὖν καὶ θεῖον καὶ πατρικόν.

Τὸ δ' αὐτὸ κάν τοῖς ἑξῆς ὑπαινίττεται, φάσκων, «Χωρὶς ἁμαρτίας συνελήφθη ἐκ Πνεύματος ἁγίου, καὶ τῆς ἁγίας ἀχράντου καὶ Ἀειπαρθένου Θεοτόκου Μαρίας, καὶ χωρὶς μολυσμοῦ ἐξ αὐτῆς κατὰ σάρκα γεγέννηται». Τὴν δέ γε θείαν Γραφὴν ἐπαινετῶς τε καὶ ψεκτῶς παράγει τῆς σαρκὸς μνημονεύουσαν, οὐχ ἑτέραν, μὴ γένοιτο, τῇ τε φύσει καὶ τῇ οὐσίᾳ τὴν τοῦ Κυρίου σάρκα λέγει; «Ἐπειδὴ προφανῶς ἀπὸ τὴ θεότητα ἔχει προσληφθεῖ ἡ δική μας φύση, ὄχι ἡ ἁμαρτία», δηλαδὴ ὄχι ἀπὸ τὴν ἁμαρτία. Σὰ νὰ χρησιμοποιεῖ κατὰ κάποιο τρόπο τὰ ἴδια λόγια μὲ τὸν μεγάλο Ἀθανάσιο ποὺ γράφει ἐναντίον τοῦ δυσσεβοῦς Ἀπολιναρίου τὰ ἑξῆς· «Γεννήθηκε ἀπὸ γυναίκα[11] κι ἀνέστησε στὸν ἑαυτό του ἀπὸ τὴν πρώτη πλάση τὴ μορφὴ τοῦ ἀνθρώπου, ἐπιδεικνύοντας σὲ καινούργια εἰκόνα σάρκα χωρὶς σαρκικὰ θελήματα κι ἀνθρώπινους λογισμούς· γιατὶ ἡ θέληση εἶναι μόνο τῆς θεότητας, ἐπειδὴ καὶ ἡ φύση ὅλη εἶναι τῆς θεότητας». Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὁ Λόγος προχώρησε τὴν κατὰ σάρκα γέννησή του ἐξαιτίας μας καὶ γιὰ χάρη μας, (ἀφοῦ δὲν προηγήθηκε ἐμπαθὴς θέληση τῆς σάρκας ἢ κάποιος λογισμός, ὅπως βλέπομε σ' ἐμᾶς, ἐξαιτίας τῆς ἡδονῆς ποὺ κυρίεψε τὸ γένος μας μὲ ἀπάτη, ἀλλὰ μόνο θέληση θεότητας μὲ αὐτουργὸ τὸν Υἱό, ὅπως εἶπα, τῆς σωμάτωσής του μὲ τὴ συγκατάθεση τοῦ Πτέρα καὶ τὴ συνέργεια τοῦ πανάγιου Πνεύματος, ποὺ καινοτόμησε στὸν ἑαυτό του καὶ μέσω τοῦ ἑαυτοῦ του τὸν τρόπο γέννησης ποὺ εἰσήχθη στὴ φύση καὶ πραγματοποίησε τὴν ἄσπορη σύλληψή του ἀπὸ τὴν ἁγία Θεοτόκο καὶ Ἀειπαρθένο Μαρία), αὐτὸν ἀκριβῶς τὸν ἄρρητο τρόπο τῆς γέννησής του ἐξετάζοντας καὶ οἱ δύο, ἐκεῖνος τὸν εἶπε, «θέληση μόνο τῆς θεότητάς του», ἐνῶ αὐτὸς «ἕνα θέλημα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριτοῦ, ἐπειδὴ προφανῶς», λέγει, «ἀπὸ τὴ θεότητα προσελήφθη ἡ φύση μας, καὶ ὄχι ἡ ἁμαρτία, χωρὶς σαρκικὰ θελήματα κι ἀνθρώπινους λογισμούς», ὅπως λέγει ὁ θεῖος Ἀθανάσιος. Ὄχι βέβαια ὅτι καὶ σὰν ἄνθρωπος, μαζὶ μὲ τὸ ὅτι εἶναι καὶ Θεὸς ἀπὸ τὴ φύση του, δὲν ἔχει ἀνθρώπινο καὶ φυσικὸ θέλημα, ὅπως ἀκριβῶς ἔχει καὶ θεῖο καὶ πατρικό.

Γιὰ τὸ ἴδιο κάνει ὑπαινιγμὸ καὶ στὰ παρακάτω λέγοντας· «ἡ σύλληψή του ἔγινε χωρὶς ἁμαρτία ἀπὸ τὸ ἅγιο Πνεῦμα καὶ τὴν ἁγία, ἄχραντη καὶ Ἀειπάρθενο Θεοτόκο Μαρία, καὶ γεννήθηκε χωρὶς μολυσμὸ ἀπὸ αὐτὴν κατὰ σάρκα». Παρουσιάζει τὴ θεία Γραφὴ ποὺ μνημονεύει ἐπαινώντας ἢ ψέγοντας τὴ σάρκα, χωρὶς νὰ μᾶς ὁδηγεῖ νὰ νοήσομε διαφορετική, μὴ γένοιτο, στὴ φύση καὶ τὴν

---

[11] Γαλ. 4,4.

πρὸς τὴν ἡμετέραν ὑποβάλλων νοεῖν, ὅς γε ταύτην ἠπίστατο προσληφθεῖσαν ἐκ τῆς ἡμετέρας οὐσίας, ἤγουν τῶν τῆς ὁμοφυοῦς ἡμῖν Ἀειπαρθένου καὶ Θεομήτορος παναγίων σπλάγχνων, ἀλλ' ἑτέραν τῇ ἁμαρτησίᾳ, καὶ τοῦ μηδαμῶς ἀντιταττόμενον ἔχειν, καθάπερ ἡμεῖς ἐν τοῖς μέλεσι τὸν ἐκ παραβάσεως νόμον τῷ νόμῳ τοῦ πνεύματος. «Οὐ γὰρ προσελήφθη», φησίν, «ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος ἡ κατεφθαρμένη ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας σάρξ, ἡ ἀντιστρατευομένη τῷ νόμῳ τοῦ νοὸς αὐτοῦ». Οὗ τινος γὰρ οὐ προκαθηγήσατο ὁ καθ' ἁμαρτίαν διὰ σπορᾶς τῆς γεννήσεως νόμος, τούτου παντελῶς οὐδὲ τοῖς μέλεσιν ἐνυπάρχει, ἀλλὰ νόμος θείας δικαιοσύνης πρὸς ὑποτύπωσιν ἡμῖν ἐκφαινόμενος καὶ τὸν ἐκ παραβάσεως ἐπεισαχθέντα τῇ φύσει τελείως ἐξαφανίζων. «Ἦλθε» γάρ, φησίν, ὁ ἀναμάρτητος «ζητῆσαι καὶ σῶσαι τὸ ἀπολωλός», τουτέστι τὴν ἁμαρτήσασαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους φύσιν. «Ἕτερος γὰρ νόμος ἐν τοῖς μέλεσιν αὐτοῦ ἢ θέλημα διάφορον ἢ ἐναντίον οὐ γέγονε τῷ Πατρί». Ἐντεῦθεν δεικνὺς οὐχ ὡς οὐκ εἶχεν ἀνθρώπινον θέλημα καὶ φυσικὸν (οὐ γὰρ λέξας φαίνεται τοῦτο), ἀλλ' ὅτιπερ ὡς ἄνθρωπος οὔτε κατὰ σῶμα διὰ τῶν μελῶν τὴν οἱανοῦν ἐκέκτητο παρὰ φύσιν ἐνέργειαν, οὔτε μὴν κατὰ ψυχὴν θελήματος ἐναντίαν ἢ παράλογον κίνησιν, ὥσπερ ἡμεῖς, «ἐπειδὴ καὶ ὑπὲρ νόμον ἀνθρωπίνης φύσεως ἐτέχθη».

Τρανώτερον δὲ κἀν τοῖς ἑξῆς παρίστησιν, ὡς ὁ λόγος ἦν αὐτοῦ μόνον τὸ ἐμπαθές, ἀλλ' οὐ τὸ φυσικὸν ἐπὶ τοῦ Σωτῆρος ἀποδιορίσασθαι θέλημα. Καὶ ὅτιπερ, κἀν τῷ φυσικῷ καὶ ἀνθρωπίνῳ πρὸς τὸ πατρικὸν καὶ θεῖον συνέβαινε μέν, οὐδεμίαν τὴν ἐξ ἀντιπράξεως ἔχων πρὸς ἐκεῖνο διαφοράν, ὑποτύπωσιν δὲ διδοὺς ἡμῖν ἑαυτόν, τὸ οἰκεῖον ἑκουσίως ὑπέταττεν, συνίστα δὲ τὸ πατρικόν, ᾧ ἂν καὶ ἡμεῖς ἐκμιμούμενοι, τὸ ἑαυτῶν ἀθετήσαντες, τὸ θεῖον διὰ πάσης σπουδῆς ἐκπληρώσωμεν, λέγων οὕτως· «Κἂν γέγραπται, 'ὅτι οὐκ ἦλθον ποιῆσαι τὸ θέλημα τὸ ἐμόν, ἀλλὰ τοῦ πέμψαντός με Πατρός', καί, 'Οὐχ ὃ ἐγὼ θέλω, ἀλλ' εἴ

οὐσία, τὴ σάρκα τοῦ Κυρίου πρὸς τὴ δική μας, τὴν ὁποία βέβαια γνώριζε ὅτι τὴν εἶχε λάβει ἀπὸ τὴ δική μας οὐσία, δηλαδὴ ἀπὸ τὰ πανάγια σπλάχνα τῆς μὲ τὴν ἴδια φύση μ' ἐμᾶς 'Αειπαρθένου καὶ Θεομήτορος, ἀλλὰ διαφορετικὴ ἐξαιτίας τῆς ἀπουσίας τῆς ἁμαρτίας, καὶ τὸ ὅτι δὲν ἔχει καθόλου κάτι ποὺ νὰ τοῦ ἀντιτάσσεται, ὅπως ἔχομε ἐμεῖς μέσα στὰ μέλη μας τὸ νόμο τῆς παράβασης ἀντίθετο στὸ νόμο τοῦ Πνεύματος. Γιατὶ λέγει, «Δὲν προσέλαβε ὁ Σωτήρας τὴν φθαρμένη ἀπὸ τὴν ἁμαρτία σάρκα, ποὺ ἀντιστρατεύεται στὸ νόμο τοῦ νοῦ του». Σ' αὐτὸν δηλαδὴ ποὺ δὲν προηγήθηκε ὁ ἁμαρτωλὸς νόμος τῆς γέννησης μὲ σπορά, δὲν ἐνυπάρχει καθόλου οὔτε στὰ μέλη του, ἀλλ' ὑπάρχει ὁ νόμος τῆς θείας δικαιοσύνης, ποὺ μᾶς φωτίζει γιὰ νὰ τὸν ἐφαρμόσομε καὶ ποὺ ἐξαφανίζει τελείως τὸ νόμο ποὺ εἰσῆλθε ἔπειτα στὴ φύση μας ἀπὸ τὴν παράβαση. Γιατὶ λέγει, «ἦρθε ὁ ἀναμάρτητος γιὰ νὰ ζητήσει καὶ νὰ σώσει ἐκεῖνο ποὺ χάθηκε»[12], δηλαδὴ τὴ φύση τοῦ ἀνθρώπινου γένους ποὺ ἁμάρτησε. Γιατὶ «ἄλλος νόμος στὰ μέλη του ἢ διάφορο θέλημα ἢ ἀντίθετο δὲν ὑπάρχει στὸν Πατέρα». 'Απὸ αὐτὸ δείχνει ὄχι ὅτι δὲν εἶχε ἀνθρώπινο καὶ φυσικὸ θέλημα (γιατὶ δὲν φαίνεται νὰ λέγει αὐτό), ἀλλὰ ὅτι ὡς ἄνθρωπος οὔτε στὰ μέλη τοῦ σώματός του εἶχε ἀποκτήσει τὴν ὁποιαδήποτε παρὰ φύση ἐνέργεια, οὔτε καὶ στὴν ψυχὴ κάποια ἀντίθεση ἢ παράλογη κίνηση τοῦ θελήματος, ὅπως ἐμεῖς, «ἐπειδὴ γεννήθηκε καὶ πάνω ἀπὸ τὸ νόμο τῆς ἀνθρώπινης φύσης».

Πιὸ ξεκάθαρα παρουσιάζει καὶ στὰ παρακάτω, ὅτι ὁ λόγος του ἀφοροῦσε μόνο στὸ ἐμπαθὲς καὶ δὲν καθόριζε τὸ φυσικὸ θέλημα τοῦ Σωτήρα. Καὶ ὅτι καὶ στὸ φυσικὸ καὶ ἀνθρώπινο συμφωνοῦσε πρὸς τὸ Πατρικὸ καὶ θεῖο, ἀφοῦ δὲν εἶχε καμμιὰ διαφορὰ μ' ἐκεῖνο προερχόμενη ἀπὸ ἀντίπραξη, ἀλλά, δίνοντας ὡς παράδειγμα σ' ἐμᾶς τὸν ἑαυτό του, ὑπέτασσε βέβαια τὸ δικό του ἑκούσια, ἀλλὰ συνιστοῦσε τὸ Πατρικό, ποὺ, ἂν καὶ ἐμεῖς τὸ μιμηθοῦμε, ἔχοντας ἀθετήσει τὸ δικό μας, θὰ ἐκπληρώσομε μὲ κάθε ἐπιμέλεια τὸ θεῖο, λέγοντας τὰ ἑξῆς: «Κι ἂν ἀκόμη ἔχει γραφεῖ, ὅτι 'Δὲν ἦρθα γιὰ νὰ κάνω στὸ δικό μου θέλημα, ἀλλὰ τοῦ Πατέρα μου ποὺ μ'

---

[12] Λουκᾶ 19,10.

τι σύ, Πάτερ', οὐκ εἰσι ταῦτα διαφόρου θελήματος», τουτέστιν ἐναντίου καὶ ἀντιπράττοντος, «ἀλλὰ τῆς προσληφθείσης ἀνθρωπίνης οἰκονομίας», οἰκειουμένης συμπαθῶς τὰ ἡμέτερα. «Ταῦτα γὰρ δι' ἡμᾶς ἔλεγεν, οἷς δέδωκεν παράδειγμα ὁ τῆς εὐσεβείας Διδάσκαλος, ἵνα τοῖς ἴχνεσιν αὐτοῦ ἑπώμεθα, καὶ μὴ τὸ ἴδιον ἕκαστος ἡμῶν, ἀλλὰ τὸ τοῦ Κυρίου μᾶλλον ἐν πᾶσι προτιμήσῃ θέλημα». Οὐκ ἀναίρεσιν οὖν, ὡς ἔφην, τοῦ φυσικοῦ καὶ ἀνθρωπίνου θελήματος, ἀλλὰ τοῦ ἐμπαθοῦς καὶ παρὰ φύσιν ποιεῖ, καὶ διόλου φάναι, τὸ πάσης ἁμαρτίας ἐλεύθερον τὸ καθ' ἡμᾶς, ἐπιμαρτύρεται τὸν δι' ἡμᾶς σαρκωθέντα Θεόν.

Καὶ ἵν' ἐπιτόμως εἴπω, διὰ τοῦ ἑνὸς θελήματος, τὸ μόνην τῆς αὐτοῦ κατὰ σάρκα γεννήσεως τὴν θείαν προκαθηγήσασθαι θέλησιν δηλοῦν αὐτὸν οἶμαι, διὰ δὲ τοῦ «μὴ ὑπάρχειν θελήματος διαφοράν», τὸ ἐναντίον οὐκ ἔχειν ἢ ἀντιπράττον, ἀλλὰ τὸ συμβαῖνον δι' ὅλου καὶ ἡνωμένον. Ὅθεν ἡνίκα μὲν τὴν ἡμετέραν φύσιν ἐκ τῆς θεότητος προσειλῆφθαι λέγῃ, θελήματος ἑνὸς μνημονεύει, ἡνίκα δὲ τὸ «οὐκ ἦλθον ποιῆσαι τὸ θέλημα τὸ ἐμόν», εἰς μέσον τῷ λόγῳ προτίθησι, τὸν ἀριθμὸν ἀφείς, «Οὐκ εἰσὶ ταῦτα», φησί, «διαφόρου θελήματος», τουτέστιν ἐναντίου καὶ ἀντικειμένου, ἐξ οὗ τὰ δύο κατὰ φύσιν ὑπάρχειν ἐν τῷ Σωτῆρι θελήματα προδήλως συνάγεται. Εἰ γὰρ ἐναντίον οὐκ εἶχεν, φυσικὸν εἶχεν ὡς ἄνθρωπος. Τὸ γὰρ οὐκ ἐναντίον, φυσικὸν πάντως, καὶ οὐδεὶς ἀντερεῖ· οὐδὲν γὰρ ἐν τῇ φύσει ἢ τοῖς κατὰ φύσιν παντελῶς ἐναντίον. Δέος οὖν πολλὰ βαίνειν, ὃ μὴ κυρίως ἐν τοῖς ἑαυτοῦ γέγραφε λόγοις, καὶ μηχανᾶσθαι τοὺς δι' ἐναντίας οἰκείας δόξης ὡς οὐκ ἀρίστης ἐπικάλυμμα ποιεῖν τἀνδρὸς τὰ γράμματα, καθ' ἕτερον ταῦτα παρὰ τὸν ἐκείνου σκοπὸν παρεξηγουμένους. Συνηγοροῦντα γὰρ ἔχει τὸν λόγον, πᾶσαν τοῦ ἐπηρεαστοῦ καταδρομὴν ἀπελαύνοντα.

ἔστειλε’[13], καὶ ‘Ὄχι ὅ,τι θέλω ἐγώ, ἀλλὰ ὅ,τι ἐσὺ Πατέρα’[14], αὐτὰ δὲν ἀνήκουν σὲ διφορετικὸ θέλημα», δηλαδὴ θέλημα ἐνάντιο κι ἀντιμαχόμενο, «ἀλλὰ στὸ ἀνθρώπινο ποὺ ἔχει κατ᾽ οἰκονομία προσληφθεῖ καὶ οἰκειώνεται ἀπὸ συμπάθεια τὰ δικά μας γνωρίσματα». «Γιατὶ αὐτὰ τὰ ἔλεγε γιὰ μᾶς, ποὺ μᾶς ἔδωσε τὸ παράδειγμα ὁ Δάσκαλος τῆς εὐσέβειας, γιὰ νὰ ἀκολουθοῦμε τὰ ἴχνη του»[15], κι ὄχι καθένας τὸ δικό του, ἀλλὰ νὰ προτιμήσει σὲ ὅλα τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου». Δὲν κάνει λοιπὸν τὴν ἀναίρεση, ὅπως εἶπα, τοῦ φυσικοῦ κι ἀνθρώπινου θελήματος, ἀλλὰ τοῦ ἐμπαθοῦς καὶ παρὰ φύση· καὶ γιὰ νὰ μιλήσω γενικά, ἐπιβεβαιώνει ὅτι ὁ Θεὸς ποὺ σαρκώθηκε γιὰ μᾶς ἦταν ἐλεύθερος ἀπὸ κάθε ἁμαρτία ἀνθρώπινη.

Καὶ γιὰ νὰ μιλήσω μὲ συντομία, μὲ τὸ ἕνα θέλημα, νομίζω, ὅτι αὐτὸς δηλώνει πὼς ἀπὸ τὴν κατὰ σάρκα γέννησή του προηγήθηκε μόνο ἡ θεία θέληση, ἐνῶ μὲ τὸ «δὲν ὑπάρχει διαφορὰ θελήματος», δηλώνει τὸ ὅτι δὲν ἔχει κάτι ἐναντίο ἢ ἀντιμαχόμενο, ἀλλὰ τὸ ἐντελῶς σύμφωνο καὶ ἑνωμένο. Γι᾽ αὐτὸ ὅταν λέγει, ὅτι ἔχει προσληφθεῖ ἡ φύση μας ἀπὸ τὴ θεότητα, μνημονεύει ἕνα θέλημα, ἐνῶ ὅταν στὸ μέσο τοῦ λόγου προσθέτει τό, «Δὲν ἦρθα νὰ κάνω τὸ δικό μου θέλημα»[16], ἀφήνοντας κατὰ μέρος τὸν ἀριθμό, λέγει· «Δὲν εἶναι αὐτὰ διαφόρου θελήματος», δηλαδὴ θελήματος ἐναντίου καὶ ἀντιμαχομένου, ἀπὸ τὸ ὁποῖο συνάγεται ὁλοφάνερα ὅτι ὑπάρχουν στὸ Σωτήρα δύο φυσικὰ θελήματα. Γιατί, ἂν δὲν εἶχε ἀντίθετο θέλημα, εἶχε ὡστόσο φυσικὸ ὡς ἄνθρωπος. Καθόσον ἐκεῖνο ποὺ δὲν εἶναι ἐναντίο, εἶναι ὁπωσδήποτε φυσικό, καὶ κανένας δὲ θὰ φέρει ἀντίρρηση· γιατὶ στὴ φύση ἢ στὰ σχετικὰ μὲ τὴ φύση τίποτε δὲν εἶναι τελείως ἀντίθετο. Ὑπάρχει λοιπὸν φόβος νὰ ἔχουν παρεισφρήσει πολλά, ποὺ αὐτὸς δὲν ἔγραψε πραγματικὰ στοὺς λόγους του, καὶ νὰ μηχανεύονται οἱ ἀντίθετοι, ἐπειδὴ ἡ δική τους γνώμη δὲν εἶναι ἄριστη, νὰ χρησιμοποιήσουν ὡς ἐπικάλυμμα τὰ γραφτὰ τοῦ ἀνθρώπου, παρερμηνεύοντάς τα μὲ διαφορετικὸ ἀπὸ τὸ σκοπὸ ἐκείνου. Γιατὶ ἔχει συνήγορό του τὸ λόγο, ποὺ ἀπομακρύνει κάθε ἐπίθεση ἀπὸ τὸν ἐπηρεαστή.

---

13. Ἰω. 6, 38.
14. Μάρκ. 14, 36.
15. Α' Πέτρ. 2, 21.
16. Ἰω. 6, 38.

Καὶ οὕτω μὲν ἐγώ γε τὸν νοῦν ἔχειν ὑπολαμβάνω, πάσης ὄντα καθαρὸν ὑποψίας. Βεβαιότερον δέ μοι τοῦτον πεποίηκεν ἐκ τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης ἐπανελθὼν ὁ ὁσιώτατος πρεσβύτερος κύριος ἀββᾶς Ἀναστάσιος, ἀνὴρ εἴ καί τις ἄλλος ἀρετῇ τε θείᾳ καὶ φρονήσει κεκοσμημένος, καὶ φήσας ὡς πολὺς αὐτῷ λόγος κεκίνηται πρὸς τοὺς ἐκεῖσε τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας ἱερωτάτους ἄνδρας, διὰ τὴν πρὸς Σέργιον ἐξ αὐτῶν γραφεῖσαν ἐπιστολήν, ὅτου χάριν καὶ πῶς αὐτῇ διερωτῶν ἐνετάγη τὸ ἓν θέλημα, καὶ εὗρεν ἀσχάλλοντας ἐν τούτῳ καὶ ἀπολογουμένους καὶ πρὸς αὐτοῖς τὸν ταύτην ἐν Λατίνοις ὑπαγορεύσαντα, κατὰ κέλευσιν αὐτοῦ κύριον ἀββᾶν Ἰωάννην ἁγιώτατον σύμπονον, ἰσχυριζόμενον ὡς οὐδαμῶς ἐπίμνησιν ἐν αὐτῇ δι' ἀριθμοῦ πεποίηνται ἑνὸς τὸ παράπαν θελήματος, εἰ καὶ τοῦτο νῦν ἀνεπλάσθη παρὰ τῶν ταύτην ἑρμηνευσάντων εἰς τὴν Ἑλλάδα φωνήν. Οὔτε μὴν τὴν οἱανοῦν κυρίωσιν ἢ ἐκβολὴν τοῦ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον φυσικοῦ τοῦ Σωτῆρος θελήματος, ἀλλὰ τοῦ καθ' ἡμᾶς καὶ διαβεβλημένου τελείαν ἀποσκευὴν καὶ ἀναίρεσιν, καθ' ὃ καὶ ὁ πρὸς ἄλληλα τῶν ὁμογενῶν συνίσταται πόλεμος, δεῖξαι βουλόμενοι πάσης οὖσαν καθαρὰν ἁμαρτίας τὴν προσληφθεῖσαν σάρκα, κατὰ τὴν τῶν ἱερωτάτων λογίων καὶ τῶν πατρικῶν διδαγμάτων παράδοσιν. Καὶ φαίνονταί πως διὰ τῶν τοιούτων λόγων συνᾴδοντες τοῖς ἀρτίως ἐξηγηθεῖσι παρὰ τῆς ἐμῆς οὐδενίας, καὶ οἷον ἐπισφραγίζοντες τὴν ὑπὲρ Ὀνωρίου γενομένην συνηγορίαν.

Ταῦτα γοῦν ἀπολογησαμένους διαγνούς, ἐθαύμασα λίαν αὐτῶν τὴν ἀκρίβειαν, ὥσπερ οὖν καὶ κατεπλάγην τὴν πανουργίαν, τῶν πάντα τολμώντων ὑπὲρ ἑνὸς τοῦ διακενῆς ἀσεβεῖν, καὶ θελόντων, ὡς ἔθος αὐτοῖς πάλαι καὶ νῦν, παρακλοπαῖς τισι καὶ παρεξηγήσεσι τοὺς ἐκθύμως κατ' αὐτῶν ἀγωνιζομένους, τό γε παρὰ τὸ εἰκός, ἐξ ἑαυτοὺς ἐπισπᾶσθαι, καὶ τὸν νοῦν σφετερίζε-

Αὐτὸ τὸ νόημα νομίζω ἐγὼ τουλάχιστο ὅτι ἔχει, ποὺ εἶναι καθαρὸ ἀπὸ κάθε ὑποψία. Περισσότερο μοῦ τὸ ἐπιβεβαίωσε αὐτό, ὅταν ἐπέστρεψε ἀπὸ τὴ Ρώμη, ὁ ὁσιώτατος πρεσβύτερος, ὁ κύριος ἀββᾶς ᾿Αναστάσιος, ἕνας ἄνδρας στολισμένος περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον μὲ θεϊκὴ ἀρετὴ καὶ φρόνηση, καὶ μοῦ εἶπε, ὅτι ξεκίνησε πολὺ λόγο πρὸς τοὺς ἐκεῖ ἱερώτατους ἄνδρες τῆς μεγάλης ᾿Εκκλησίας, γιὰ τὴν ἐπιστολὴ ποὺ ἔγραψαν στὸν Σέργιο, ρωτώντας τους γιὰ ποιὸ λόγο καὶ πῶς ἐντάχθηκε σ᾿ αὐτὴ τὸ ἕνα θέλημα, καὶ τοὺς βρῆκε νὰ δυσανασχετοῦν γι᾿ αὐτὸ καὶ ν᾿ ἀπολογοῦνται. Καὶ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ αὐτὸς ποὺ τὴν ὑπαγόρευσε στὰ Λατινικὰ μ᾿ ἐντολὴ δική του (τοῦ ῾Ονωρίου) ὁ κύριος ἀββὰς ᾿Ιωάννης, ἁγιώτατος συνεργάτης, ἰσχυριζόταν ὅτι δὲν ἔκανε σ᾿ αὐτὴν καθόλου μνεία ἀριθμητικὰ γιὰ ἕνα θέλημα, ἂν καὶ αὐτὸ ἀναπλάστηκε τώρα ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ τὴν μετέφεραν στὴν ἑλληνικὴ γλώσσα. Οὔτε βέβαια ἔκανε τὴν ὁποιαδήποτε ἐπίκυρωση[17] ἢ ἀπόρριψη τοῦ κατὰ τὸ ἀνθρώπινο φυσικοῦ θελήματος τοῦ Σωτήρα, ἀλλὰ τὴν τέλεια ἀντίκρουση καὶ ἀναίρεση τοῦ σύμφωνου μὲ τὸ δικό μας καὶ διαβλητοῦ θελήματος, σύμφωνα μὲ τὸ ὁποῖο γίνεται καὶ ὁ πόλεμος μεταξὺ τῶν ὁμογενῶν, ἐπειδὴ ἤθελαν νὰ δείξουν ὅτι ἡ σάρκα ποὺ προσέλαβε ἦταν καθαρὴ ἀπὸ κάθε ἁμαρτία, σύμφωνα μὲ τὴν παράδοση τῶν ἱερωτάτων Γραφῶν καὶ τῶν Πατερικῶν διδαγμάτων. Καὶ φαίνονται κατὰ κάποιο τρόπο μὲ τοὺς λόγους αὐτούς, ὅτι συμφωνοῦν μὲ τὶς πρὶν ἀπὸ λίγο ἐξηγήσεις τῆς μηδαμινότητάς μου καὶ ἐπισφραγίζουν κατὰ κάποιο τρόπο τὴν συνηγορία ὑπὲρ τοῦ ῾Ονωρίου.

῞Οταν κατάλαβα τὸ νόημα τῆς ἀπολογίας τους, θαύμασα πολὺ τὴν λεπτολογία τους, ὅπως ἔμεινα ἔκπληκτος κι ἀπὸ τὴν πανουργία αὐτῶν ποὺ τολμοῦσαν τὰ πάντα γιὰ ἕνα πράγμα, νὰ ἀσεβοῦν ἀδικαιολόγητα, καὶ ποὺ ἤθελαν, σύμφωνα μὲ τὴ συνήθειά τους, ποὺ εἶναι παλιὰ καὶ τωρινή, μὲ κάποιες ἐξαπατήσεις καὶ παρερμηνεῖες, ἐκείνους ποὺ ὁλόψυχα ἀγωνίζονται ἐναντίον τους, νὰ τοὺς παρασύρουν, ἀντίθετα μὲ τὸ λογικό, κοντά τους καὶ νὰ σφετεριστοῦν τὴ γνώμη τους ποὺ καθόλου δὲν συμφωνεῖ μαζί

---

[17] ῾Ο μεταφραστὴς στὰ Λατινικὰ θεωρεῖ πιθανότερη τὴ λέξη ‘ἀκύρωση’.

σθαι μηδαμῶς συνεπόμενον. Ἀναγκαίως οὖν καὶ τοῦτο μαθὼν δεδήλωκά σοι, θεοτίμητε πάτερ, ὡς ἂν διὰ πάντων φραξάμενος ἔχοις, ὅπως διακρούσῃ τῶν ἐναντίων τὰς φάλαγγας, λόγῳ τε βάλλων εὐτόνως καὶ πίστει κατὰ κράτος ὑπερνικῶν, δόξαν τε τὴν τοῦ Μονογενοῦς ἐντεῦθεν εἰς ἀνάρρησιν ἔχων, καὶ διάδημα τὴν αὐτοῦ κατὰ χάριν κοινωνίαν καὶ ἕνωσιν.

Ἀλλ', ὦ ἱερωτάτη καὶ τιμία μοι κεφαλή, ταῦτα γνώρισον τῷ ἱεραρχικῶς προκαθημένῳ τῆς ἀμωμήτου ἡμῶν καὶ ὀρθοδόξου πίστεως, οὗ πάντες οἵ τε πλησίον καὶ οἱ μακρὰν ὑπὸ τὰς πτέρυγας ὁσίως ἐπαναπαυσόμεθα, μόνην κρηπῖδα δογμάτων ἱερωτέρων τὴν αὐτοῦ τε καὶ δι' αὐτοῦ μακαρίαν ἔχοντες ἔλλαμψιν, δι' ἧς πρὸς τὸ ἄσκιον φῶς καὶ πατρικὸν ἐν Πνεύματι ἁγίῳ χειραγωγούμεθά τε καὶ ἀναγόμεθα· πρὸς αὐτὸν ὡς ἀρχηγὸν τῆς σωτηρίας ἡμῶν, μετὰ τὸν φύσει καὶ πρῶτον, ἀποσκοποῦντες, καὶ τὰς τρίβους εὐσεβῶς κατευθύνοντες, εἰς ζωὴν ἐπειγόμενοι τὴν οὐ φθορᾷ λυομένην, ἀλλ' ἀφθαρσίᾳ συνισταμένην, ἧς, ὥσπερ ἐνταῦθα ταῖς θεολήπτοις αὐτοῦ προσευχαῖς καὶ ταῖς θεοσόφοις διδασκαλίαις ἐλπίδι μετέχομεν, οὕτω κἀκεῖ τῇ θεουργῷ μεσιτείᾳ καὶ προσαγωγῇ πείρᾳ κοινωνῆσαι καταξιωθείημεν, κατὰ τὴν ἐν αὐτῷ τῷ Λόγῳ καὶ Θεῷ Κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ μονὴν καὶ τελείωσιν.

τους. Ὑποχρεωτικὰ λοιπόν, πατέρα μου τιμημένε ἀπὸ τὸν Θεό, ὅταν τὸ ἔμαθα κι αὐτό, σοῦ τὸ δήλωσα, ὥστε, ἀσφαλισμένος ἀπὸ παντοῦ, νὰ ἀποκρούσεις τὶς φάλαγγες τῶν ἀντιπάλων, χτυπώντας τους δυνατὰ μὲ τὸ λόγο καὶ μὲ τὴν πίστη νικώντας τους κατὰ κράτος, λαμβάνοντας ἀπὸ αὐτὸ δόξα ἀπὸ τὸν Μονογενῆ πρὸς ἀνακήρυξή σου καὶ ἔχοντας διάδημα τὴν κατὰ χάρη μαζί του κοινωνία καὶ ἕνωση.

Ἀλλά, ὦ ἱερότατη καὶ τίμια κεφαλή[18], αὐτὰ ἀνακοίνωσέ τα στὸν ἱεραρχικὰ προκαθήμενο τῆς ἀμώμητης καὶ ὀρθόδοξης πίστης μας, κάτω ἀπὸ τὰ φτερὰ τοῦ ὁποίου ὅλοι μας, ὅσοι εἴμαστε κοντὰ κι ὅσοι μακριά, νὰ βροῦμε ἅγια ἀνάπαυση, ἔχοντας ὡς ἐπισφράγισμα τῶν ἱερῶν δογμάτων τὸν μακάριο φωτισμὸ ποὺ εἶναι δικός του καὶ μᾶς ἔρχεται ἀπὸ αὐτόν, ὁ ὁποῖος μᾶς χειραγωγεῖ καὶ μᾶς ἀνυψώνει μὲ τὴ βοήθεια τοῦ ἁγίου Πνεύματος πρὸς τὸ πατρικὸ φῶς ποὺ δὲν γνωρίζει σκιά. Πρὸς αὐτὸν ἀποβλέποντας ὡς ἀρχηγὸ τῆς σωτηρίας μας, μετὰ ἀπὸ τὸν φυσικὰ πρῶτο, καὶ κατευθύνοντας μ' εὐσέβεια τοὺς δρόμους μας, σπεύδοντας πρὸς τὴ ζωὴ ποὺ δὲν διαλύεται ἀπὸ τὴ φθορά, ἀλλὰ συντηρεῖται μὲ τὴν ἀφθαρσία, ὅπως ἐδῶ μετέχομε σ' αὐτὴν μ' ἐλπίδα μὲ τὶς θεόπνευστες προσευχές του καὶ τὶς διδασκαλίες του τὶς γεμάτες θεία σοφία, ἔτσι κι ἐκεῖ μὲ τὴ θεοποιὸ μεσίτευση καὶ ὁδήγησή του ν' ἀξιωθοῦμε νὰ τὴ δοκιμάσομε καὶ πραγματικὰ κατὰ τὴ διαμονή μας καὶ τελείωσή μας μέσα στὸν ἴδιο τὸ Λόγο καὶ Θεό, τὸν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστό.

---

[18] Ἴσως πρόκειται γιὰ τὸν Ἀρχιεπίσκοπο Κύπρου Ἀρκάδιο.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ
ΠΕΡΙ ΠΟΙΟΤΗΤΟΣ, ΙΔΙΟΤΗΤΟΣ ΚΑΙ ΔΙΑΦΟΡΑΣ,
ΘΕΟΔΩΡΩι
ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΩι ΤΩι ΕΝ ΜΑΖΑΡΙΩι

Οὐκ οἶμαι πρὸς γνῶσιν ἑτέρου δεῖσθαί τινος τῶν ἁπάντων τοὺς ἱερωτάτους ὑμᾶς, ἓν αὐτὸ ἤδη δι᾽ ἀρετῆς ἁπλῆς προσβοᾷν κεκτημένους κατὰ νοῦν σοφίζον, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἐξ οὗπερ καὶ ἄλλοις τὰ θεῖα πηγάζετε κατ᾽ ἀπειρόδωρον τῆς σοφίας χύσιν, τῆς τῶν νοημάτων διὰ προφορᾶς λόγου ποιούμενον πρόχυσιν, ὡς καὶ μέχρι τῶν κατ᾽ ἐμὲ ταπεινῶν καὶ λόγου παντὸς ἀμοιρούντων ταύτην φιλανθρώπως ἐκτείνειν εὖ μάλα πρὸς ἐπιστήμην θείαν καὶ μάθησιν, εἰ καὶ συγκαταβάσει χρωμένους οἶδα δι᾽ ἐρωτήσεως, ἐφ᾽ ᾧ τε προβιβάσαι καὶ ἔτι μᾶλλον πρὸς τὸ οἰκεῖον δι᾽ ἄκρας ὑφέσεως μετεωρίζειν ὕψος τῆς γνώσεως τοὺς κάτω που κειμένους ἡμᾶς καὶ ἀγνοίᾳ πιεζομένους, ὡς ἂν τὴν νωθείαν τῇ ὑποβάσει, τῇ τε πνεύσει τὴν ἄνοιαν τῆς ἐμῆς ἐκκαθάραντες διανοίας, εἰς ἕξιν ἀγάγοιτε γνωστικὴν καὶ προθυμίαν εὔτονόν τε καὶ πρακτικήν, ἐξ ὧν τοῖς σωζομένοις ἡ σωτηρία κατὰ χάριν προσγίνεται, διὰ τῶν καθ᾽ ὑμᾶς σώζειν τοὺς ἀξίους ἠξιωμένων.

Λέγω γοῦν περὶ ὧν ἐκπαιδεύοντες προσεξετάζειν παρεκελεύσασθε, ποιότητος, φημί, καὶ ἰδιότητος καὶ διαφορᾶς, πολυσχεδῆ μὲν τούτων παρὰ τοῖς ἔξω τυγχάνειν τὴν σημασίαν, καὶ μακρὸν ἂν εἴη τὰς ἐν τούτοις ἐκείνων διαιρέσεις ἐξαπλοῦν, λόγον τε διατείνειν, ὡς οὐ μᾶλλον ἐπιστολικῆς ταῦτα συμμετρίας ἢ

ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ
ΠΕΡΙ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ, ΙΔΙΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΦΟΡΑΣ
ΠΡΟΣ
ΤΟΝ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟ ΘΕΟΔΩΡΟ ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ ΜΑΖΑΡΙΟ

Δὲ νομίζω ὅτι ἐσεῖς οἱ ἁγιώτατοι ἔχετε ἀνάγκη, γιὰ νὰ καταλάβετε, ἀπὸ τίποτε ἄλλο, ἀφοῦ ἔχετε ἤδη ἀποκτήσει μὲ τὴν ἁπλῆ ἀρετή σας αὐτὸ τὸ ἴδιο τὸ ἕνα ποὺ φωνάζει στὸ νοῦ σοφίζοντάς σας, τὸ ἅγιο Πνεῦμα, ἀπὸ τὸ ὁποῖο καὶ σὲ ἄλλους πηγάζετε τὰ θεῖα σύμφωνα μὲ τὴν ἀπειρόδωρη διάχυση τῆς σοφίας, προχέοντας τὰ νοήματα μὲ τὸν προφορικὸ λόγο, ὥστε καὶ ὡς ἐμᾶς τοὺς ταπεινοὺς καὶ γυμνοὺς ἀπὸ κάθε λόγο νὰ τὴν ἐπεκτείνετε φιλάνθρωπα κι ἐξαιρετικὰ πετυχημένα πρὸς ἀπόκτηση τῆς θεϊκῆς ἐπιστήμης καὶ μάθησης, ἂν καὶ γνωρίζω ἀπὸ τὴν ἐρώτησή σας ὅτι δὲ σᾶς λείπει ἡ συγκατάβαση, μὲ σκοπὸ νὰ προωθήσετε καὶ ἀκόμα περισσότερο μὲ τὴν ἄκρα ταπείνωσή σας νὰ ὑψώσετε στὸ δικό σας γνωστικὸ ὕψος ἐμᾶς ποὺ βρισκόμαστε χαμηλὰ κάπου, καὶ ποὺ μᾶς ταλαιπωρεῖ ἡ ἄγνοια, ὥστε, ἀφοῦ ἐκκαθάρετε τὴ νωθρότητά μου μὲ τὴν ταπείνωσή σας καὶ μὲ τὴν ἐμπνοή σας τὴν κενότητα τῆς διάνοιάς μου, νὰ ὁδηγήσετε στὴν ἀπόκτηση τῆς γνώσης καὶ τὴν ἔντονη πρακτικὴ προθυμία, ἀπὸ τὶς ὁποῖες πηγάζει ἡ σωτηρία κατὰ χάρη σ' ἐκείνους ποὺ σώζονται, μέσω αὐτῶν ποὺ ἔχουν ἀξιωθεῖ, ὅπως ἐσεῖς, νὰ σώζουν τοὺς ἄξιους.

Λέγω λοιπὸν γι' αὐτὰ ποὺ διδάσκοντας μὲ προστάξατε νὰ ἐξετάσω ἐπὶ πλέον, ἐννοῶ τὴν ποιότητα, τὴν ἰδιότητα καὶ τὴ διαφορά. Ἡ σημασία βέβαια αὐτῶν στοὺς ἔξω ποικίλλει καὶ θὰ πήγαινε σὲ μάκρος ἂν ἀναπτύσσαμε τὶς διαιρέσεις ἐκείνων σ' αὐτὰ καὶ θὰ ἐπιμηκύναμε τὸ λόγο, ὥστε νὰ μὴν μένουν αὐτὰ μέσα στὰ πλαίσια τῆς *γραφικῆς ἀσχολίας τυγχάνοντες, τοῖς δὲ θείοις Πατράσιν συνεχής τε καὶ σύντομος ἡ τούτων καθέστηκε δήλωσις, οὐκ ἐπί τινος ὑποκειμένου λαμβανομένη, τουτέστιν οὐσίας καὶ φύσεως, ἀλλὰ τῶν τῇ οὐσίᾳ καὶ μέντοι γε τῶν τῇ ὑποστάσει θεωρουμένων. Ποιότητα γοῦν εἶναί φασιν οὐσιώδη μὲν ὡς ἐπ' ἀνθρώπου τὸ λογικὸν ἢ ἵππου τὸ χρεμετιστικόν, ὑποστατικὴν δὲ τοῦ τινος ἀνθρώπου γρυπὸν ἢ σιμόν, ἢ τοῦ τινος ἵππου τὸ ψαρὸν ἢ ξανθόν. Οὕτω δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἔχει γενητῶν ἁπάντων οὐσιῶν καὶ ὑποστάσεων, κοινῶς τε καὶ ἰδικῶς, ἤγουν καθολικῶς τε καὶ μερικῶς, τοῖς οὖσιν ἐνθεωρουμένην, καθ' ἣν καὶ πρὸς ἄλληλα διαφορὰ τῶν τε εἰδῶν καὶ ἀτόμων γνωρίζεται, διευκρίνουσα τὴν τῶν πραγμάτων ἀλήθειαν.*

Ἐπὶ δὲ τῆς ἀγεννήτου καὶ μοναρχικῆς φύσεως, οὐκ ἂν μὲν ὅλως ἢ κυρίως λεχθείη ποιότης. Οὐ γὰρ ἐξ οὐσίας τινὸς καὶ συμβεβηκότων τὸ Θεῖον, ἐπεὶ καὶ κτιστὸν ἔσται πάντως, ὡς ἐκ τούτων σύνθετον καὶ συγκείμενον. Καταχρηστικῶς δὲ καὶ ὅσον ἄν τις ἐκ τῶν καθ' ἡμᾶς δύναιτ' ἂν τὰ ὑπὲρ ἡμᾶς εἰκάζειν, ἅτε δὴ μήτ' ἄλλως ἢ οὕτως καὶ μόγις ἱκανούντων ἡμῶν τὴν ἐκείνων ἀμυδρῶς εἰσδέξασθαι γνῶσιν, καὶ λόγῳ κἂν ποσῶς γοῦν, εἰ καὶ μὴ τελείως, διατρανοῦν· φυσικὴ μὲν ποιότης ἐστὶ τὸ πανάγιον, τὸ πανσθενές, τὸ παντέλειον, τὸ ὑπερτελές, τὸ αὐτοτελές, τὸ αὐτοκρατορικόν, τὸ παντέφορον, καὶ εἴ τι τοιοῦτο ἄλλο λέγεται φυσικόν τε καὶ θεῖον καὶ Θεῷ μόνον συμπρέπον ὡς ὑπερούσιον. Ὑποστατικὴ δὲ ποιότης Πατρὸς μὲν τὸ ἀγέννητον, Υἱοῦ δὲ τὸ γεννητόν, καὶ Πνεύματος ἁγίου τὸ ἐκπορευτόν, ἤγουν ἀγεννησία, καὶ ἡ γέννησις καὶ ἡ ἐκπόρευσις, ἅπερ καὶ ἰδιότητας ὀνομάζουσι, διὰ τὸ μόνον αὐτῷ καὶ οὐκ ἄλλῳ προσεῖναι ταῦτα φυσικῶς ἢ ὑποστατικῶς, ἐξ ὧν αἵ τε οὐσιώδεις καὶ ὑποστατικαὶ συνίστανται διαφοραί, καταχρηστικῶς μέν, ὡς ἔφην, ἐπὶ Θεοῦ, κατὰ φύσιν δὲ κυρίως ἐπὶ τῶν γενητῶν ἁπάντων. Ὅθεν ταυτὸν μὲν ἀλλήλοις ὑπάρχειν ταῦτά φασι, ποιότητά φημι καὶ ἰδιότητα καὶ δια-

ἐπιστολικῆς συμμετρίας, ἀλλὰ νὰ καταντοῦν γραφικὴ φλυαρία. Στοὺς θείους ὅμως Πατέρες εἶναι συνεχὴς καὶ σύντομη ἡ δήλωση γι' αὐτά, καὶ δὲν λαμβάνεται σ' ἕνα ὑποκείμενο, δηλαδὴ σὲ οὐσία καὶ φύση, ἀλλὰ γιὰ ὅσα θεωροῦνται στὴν οὐσία καὶ βέβαια σὲ ὅσα καὶ στὴν ὑπόσταση. Ποιότητα λοιπὸν λένε πὼς εἶναι γνώρισμα τῆς οὐσίας, ὅπως τὸ λογικὸ στὸν ἄνθρωπο ἢ ὁ χρεμετισμὸς στὸ ἄλογο, καὶ διακριτικὸ γνώρισμα τῆς ὑπόστασης, ὅπως ἡ κυρτὴ ἢ ἡ σιμὴ μύτη κάποιου ἀνθρώπου, ἢ τὸ σταχτὺ ἢ κοκκινωπὸ χρῶμα τοῦ ἀλόγου. Αὐτὸ συμβαίνει καὶ σὲ ὅλες τὶς ἄλλες γεννητὲς οὐσίες καὶ ὑποστάσεις, ἐνθεωρούμενη αὐτὴ (ἡ ποιότητα) στὰ ὄντα κοινὰ καὶ εἰδικά, δηλαδὴ καθολικὰ καὶ μερικά, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία ἀναγνωρίζεται καὶ ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῶν εἰδῶν καὶ τῶν ἀτόμων, ποὺ διευκρινίζει τὴν ἀλήθεια τῶν πραγμάτων.

Στὴν ἀγέννητη ὅμως καὶ μοναρχικὴ φύση δὲν μπορεῖ νὰ λεχθεῖ ὁλικὰ ἢ κυριολεκτικὰ ποιότητα. Γιατὶ τὸ Θεῖο δὲν ἀποτελεῖται ἀπὸ κάποια οὐσία καὶ συμβεβηκότα, γιατὶ θὰ εἶναι τότε ὁπωσδήποτε δημιουργημένο, ἐπειδὴ θὰ εἶναι σύνθετο καὶ θ' ἀποτελεῖται ἀπὸ αὐτά. Λέγεται ὅμως καταχρηστικὰ καὶ ὅσο θὰ μποροῦσε κανένας νὰ σχηματίσει εἰκόνα ἀπὸ τὰ δικά μας γιὰ τὰ πάνω ἀπὸ ἐμᾶς, ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχει ἄλλη δυνατότητα, παρὰ μόνο ἔτσι μποροῦμε νὰ δεχθοῦμε ἀμυδρὰ τὴ γνώση ἐκείνων καὶ μὲ τὸ λόγο κατὰ ἕνα ποσοστό, ἔστω κι ὄχι τέλεια, νὰ τὴ διευκρινίσομε. Φυσικὴ βέβαια ποιότητα εἶναι τὸ πανάγιο, τὸ παντοδύναμο, τὸ παντέλειο, τὸ ὑπερτέλειο, τὸ αὐτοτέλειο, τὸ αὐτοκρατορικό, τὸ παντεποπτικὸ καὶ ὅποιο ἄλλο τέτοιο λέγεται φυσικὸ καὶ θεῖο καὶ ποὺ ἁρμόζει στὸν Θεὸ μόνο ὡς ὑπερούσιον. Ὑποστατικὴ πάλι ποιότητα εἶναι γιὰ τὸν Πατέρα τὸ ἀγέννητο, γιὰ τὸν Υἱὸ τὸ γεννητὸ καὶ γιὰ τὸ ἅγιο Πνεῦμα τὸ ἐκπορευτό, δηλαδὴ ἡ ἀγεννησία, ἡ γέννηση καὶ ἡ ἐκπόρευση, τὰ ὁποῖα ὀνομάζουν καὶ ἰδιότητες, ἐπειδὴ μόνο σ' αὐτὸν καὶ ὄχι στὸν ἄλλο ὑπάρχουν αὐτὰ φυσικὰ ἢ ὑποστατικά. Ἀπὸ αὐτὰ συνίστανται οἱ διαφορὲς οὐσίας καὶ ὑπόστασης καταχρηστικὰ γιὰ τὸν Θεό, ὅπως εἶπα, καὶ κατὰ φύση κατὰ κυριολεξία γιὰ ὅλα τὰ γεννητά. Γι' αὐτὸ λένε, ὅτι αὐτὰ εἶναι τὰ ἴδια μεταξύ τους, ἐννοῶ ἡ ποιότητα καὶ ἡ ἰδιότητα καὶ ἡ διαφορά, καὶ ἐπέχουν

φοράν, καὶ τῶν τε συμβεβηκότων, ἀλλ' οὐχ ὑποκειμένου τινός, ἤγουν οὐσίας, λόγον ἐπέχειν. Διαφέρειν μὲν τῷ τὴν ποιότητα καθολικωτέραν εἶναι, καὶ ἐπὶ πάντων ἁπλῶς, εἴπερ οὐδὲν παρὲξ Θεοῦ τῶν ὄντων ἄποιον, ὡς οὐκ ἄσχετον, οὐδὲ ἀνείδεον. Τὴν ἰδιότητα δὲ μερικήν, ὡς πρὸς ἐκείνην, καὶ μὴ ἁπασῶν, ἀλλ' ἁπλῶς καὶ τοιῶσδε λέγεσθαι, καὶ ἐπὶ τῆσδε τῆς οὐσίας, καὶ οὐκ ἄλλης, τὴν δὲ διαφορὰν ὡς συστατικὴν τῶν ὄντων καὶ ἀφοριστικήν. Ὅθεν καὶ οὕτω ταύτην κατονομάζουσι, συστατικὴν καλοῦντες διαφοράν, διευκρίνουσαν, ὡς ἔφην, τὰ ὄντα κατά τε οὐσίαν καὶ φύσιν, κατά τε πρόσωπον καὶ ὑπόστασιν, καὶ πᾶσαν πασῶν ἐλαύνουσαν τροπήν τε καὶ σύγχυσιν.

Αὕτη οὖν καὶ οὕτως ἔχουσα, κατὰ τὴν τῶν Πατέρων διδασκαλίαν, ἡ περὶ ποιότητος καὶ ἰδιότητος καὶ διαφορᾶς, ὡς ἐν ἐπιτομῇ φάναι, διάληψίς τε καὶ διασάφησις. Ἀμήχανον δέ τι τούτων εἶναί ποτ' ἂν ἢ ἐπινοηθῆναι δύνασθαι χωρὶς τῆς ὑποκειμένης οὐσίας, ἧς καὶ ἔστι καὶ λέγεται τούτων ἕκαστον· οὐσίας γὰρ ἀλλ' οὐχ ἑαυτῆς ἥ τε ποιότης λέγεται καὶ ἰδιότης καὶ διαφορά, καὶ ὁ μὴ τοῦτο λέγων, ἠλόγησε, τοῦ κατὰ φύσιν λόγου παρὰ λόγον ἐκστάς, οὗπερ μόνος καὶ παρὰ πάντας Σευῆρος ὁ παράφρων σοφιστής, ὡς τὰ μηδαμῇ μηδαμῶς περινοῶν ἐπὶ Χριστοῦ λέγων διαφοράν, ἵν' ἀνύπαρκτον αὐτὸν ἀποφήνη, τῇ τῶν ἐξ ὧν καὶ ἐν αἷς συνέστηκε φύσεων ἀποσκευῇ, καὶ αὐτῶν γε πάλιν συναποσκευῇ τῶν ποιοτήτων. Οὐ γὰρ δύναιντ' ἂν ἀναιρουμένων τῶν φύσεων, ὡς μηδὲ κἂν ταύταις λοιπὸν ἢ ὅλως ἐκ τούτων, λέγω δὲ τῶν ποιοτήτων, ὑφιστᾷν δύνασθαι τὸν Χριστόν, εἰ καὶ σύνθετον αὐτὸν τερατολογεῖ ὁ δείλαιος, κἀντεῦθεν τελείαν αὐτοῦ ποιούμενος τὴν ἐξάρνησιν. Οὐ γὰρ Θεὸς ἢ Θεοῦ φύσις ἡ σύνθετος, ἐπεὶ καὶ πᾶσα σύνθετος φύσις φύσει Θεός. Εἰ δὲ πᾶσα σύνθετος φύσις φύσει Θεός, οὐ Θεὸς κατ' αὐτὸν ὁ Πατὴρ ὁ ἀσύνθε-

λόγο τῶν συμβεβηκότων, καὶ ὄχι κάποιου ὑποκειμένου, δηλαδὴ οὐσίας. Διαφέρουν βέβαια κατὰ τὸ ὅτι ἡ ποιότητα εἶναι καθολικότερη καὶ σὲ ὅλα γενικῶς, ἀφοῦ κανένα ἀπὸ τὰ ὄντα ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Θεὸ δὲν εἶναι χωρὶς ποιό, ὅπως οὔτε ἄσχετο μὲ ἄλλα εἶναι οὔτε ἄμορφο. Ἡ ἰδιότητα πάλι εἶναι μερικὴ ὡς πρὸς τὴν ποιότητα καὶ ὄχι ὡς πρὸς ὅλες, ἀλλὰ λέγεται γενικὰ καὶ συγκεκριμένα, στὴ συγκεκριμένη οὐσία καὶ ὄχι ἄλλη, ἐνῶ ἡ διαφορὰ εἶναι αὐτὴ ποὺ συνιστᾶ καὶ διαφορίζει τὰ ὄντα. Γι' αὐτὸ καὶ τῆς δίνουν αὐτὸ τὸ ὄνομα, καλώντας την συστατικὴ διαφορά, ποὺ διαφορίζει τὰ ὄντα, ὅπως εἶπα, κατὰ τὴν οὐσία καὶ τὴ φύση ἀπὸ τὴ μιά, καὶ κατὰ πρόσωπο καὶ ὑπόσταση ἀπὸ τὴν ἄλλη, καὶ ἔτσι ἀποσοβεῖ κάθε τροπὴ καὶ σύγχυση ὅλων.

Αὐτὴ λοιπὸν εἶναι καὶ ἔτσι ἔχει, σύμφωνα μὲ τὴ διδασκαλία τῶν Πατέρων, ἡ σχετικὴ μὲ τὴν ποιότητα, τὴν ἰδιότητα καὶ τὴ διαφορά, γιὰ νὰ πῶ μονολοκτικά, ἀντίληψη καὶ ἐξήγηση. Καὶ εἶναι ἀδύνατο κάτι ἀπὸ αὐτὰ νὰ μπορέσει νὰ εἶναι ἢ νὰ ἐπινοηθεῖ χωρὶς ὑποκείμενη οὐσία, τῆς ὁποίας εἶναι καὶ στὴν ὁποία ἀποδίδεται καθένα ἀπὸ αὐτά. Εἶναι βέβαια τῆς οὐσίας, ἀλλὰ δὲν εἶναι δική της οὔτε ἡ ποιότητα οὔτε ἡ ἰδιότητα οὔτε ἡ διαφορά. Κι ὅποιος δὲν τὸ δέχεται αὐτό, ἔχασε τὸ λογικό του, παραβαίνοντας τὸ φυσικὸ λόγο ἀντίθετα μὲ τὴ λογική. Τὸν φυσικὸ αὐτὸ λόγο ἀθέτησε μόνος αὐτὸς καὶ περισσότερο ἀπὸ ὅλους ὁ παράφρων σοφιστὴς Σεβῆρος, ὁ ὁποῖος ἐκεῖνα ποὺ δὲν ὑπάρχοουν πουθενὰ καὶ μὲ κανένα τρόπο, αὐτὰ τριγύριζε κι ἔπλαθε στὸ νοῦ του καὶ μιλοῦσε γιὰ διαφορὰ στὸν Χριστὸ ποιοτήτων χωρὶς οὐσία, γιὰ νὰ τὸν ἀποδείξει ἀνύπαρκτο μὲ τὴν ἀναίρεση τῶν φύσεων ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἔχει ἀποτελεστεῖ, καὶ ἐπίσης μὲ τὴ συναναίρεση μαζὶ μὲ τὶς φύσεις καὶ τῶν ποιοτήτων τους. Γιατὶ δὲ θὰ ἦταν δυνατόν, ἀναιρούμενες οἱ φύσεις, οὔτε κὰν σ' αὐτὲς ἢ ἔστω ἀπὸ αὐτές, ἐννοῶ ἀπὸ τὶς ποιότητες, νὰ εἶναι δυνατὸ νὰ ὑπάρχει ὁ Χριστός, ἂν καὶ βέβαια ὁ δύστυχος τὸν εἶπε τερατολογώντας σύνθετο, κι ἀπὸ ἐδῶ ξεκίνησε τὴν τέλεια ἀπάρνησή του. Δὲν εἶναι βέβαια ὁ Θεὸς σύνθετος ἢ ἡ φύση τοῦ Θεοῦ, γιατὶ τότε κάθε σύνθετη φύση θὰ εἶναι φύσει Θεός. Κι ἂν κάθε σύνθετη φύση εἶναι φύσει Θεός, δὲν εἶναι, σύμφωνα μ'

τος· εἰ γὰρ τὸ σύνθετον φύσει Θεός, οὐ φύσει Θεὸς τὸ ἀσύνθετον. Εἰ δὲ καὶ τὸ ἀσύνθετον φύσει Θεός, πολύθεός τις ἂν ἀπέφηνεν ὁ ἄθεος καὶ ἀντίθεος, ἀγνοήσας τὸν ὄντως ὄντα Θεὸν καὶ σάρκα γενόμενον, ἀλλὰ φυλάξαντα κἀν τῇ συνθέσει τῆς ὑποστάσεως τὸ πρὸς τὸν Πατέρα κατὰ φύσιν ἁπλοῦν καὶ ἀσύνθετον, ὡς Θεὸν φύσει καὶ ἐκ Θεοῦ, κἂν ἄνθρωπος ἐξ ἀνθρώπων διὰ ἀνθρώπου ὑπὲρ ἀνθρώπους γεγέννηται προσλήψει σαρκὸς ψυχὴν ἐχούσης τὴν νοεράν, κἂν οὐδὲ ἄνθρωπον ὁμολογεῖ τὸν ἐνανθρωπήσαντα Θεὸν ὁ ἀπάνθρωπος, ὡς φύσιν ἐπ' αὐτοῦ τὴν ἀνθρώπου, καθὰ καὶ τὴν θείαν, ἀρνούμενος. Οὐ γὰρ διφυᾶ τοῦτον, ἤγουν διπλοῦν τὴν φύσιν, ὡς οἱ Πατέρες, ἀλλὰ σύνθετόν τινα καὶ νόθου ὑποτίθεται φύσιν, τὴν Ἀπολιναρίου βδελυρίαν ζηλώσας. Ταύτη γε τὸ μέγα τῆς περὶ ἡμᾶς οἰκονομίας ἀποσκευάζων μυστήριον ὁ ἀλητήριος, τῇ κλήσει τῶν ὀνομάτων εὐμηχάνως ὡς δεινὸς ἀποκέχρηται ῥήτωρ, δυσφώρατον ποιούμενος τὴν τῶν πραγμάτων ὑποκλοπήν, καὶ οἷον ὑποκνίζων τὴν αἴσθησιν εἰς τὴν τῆς ἀσεβείας παραδοχήν. Θεόν τε γὰρ αὐτὸν ἀποκαλεῖ δῆθεν καὶ ἄνθρωπον, ἀποσκευάζει δὲ θατέρας προσηγορίας τὴν κυριότητα τὴν ἀλήθειαν, ὡς οὐχ ὁμολογῶν τὰς φύσεις, ὧν προδήλως αἱ κλήσεις τυγχάνουσι. Καὶ διαφορὰν λέγει, μηδεμίαν γνωρίζων διαφοράν, τῶν διαφερούντων οὐχ ὑποκειμένων φύσει κατ' αὐτὸν τῶν πραγμάτων, ἵνα καὶ σύγχυσιν ἐπεισκρίνη διὰ τῆς μιᾶς συνθέτου φύσεως, καὶ ἀνυπαρξίαν νομοθετήση τῇ ἀπαρνήσει τῶν φύσεων, καὶ δόξη τοῖς μὲν ὀνόμασι τὴν ἀναίρεσιν ἐπικαλύπτειν, τῇ δὲ διαφορᾷ διαρρίπτειν τὴν σύγχυσιν· τοσαύτη τοῦ κακόφρονος ἡ κακόφρων ὄντως μηχανὴ καὶ ἐπίνοια, τῷ τῆς ἀγνοίας ζόφῳ καλυπτομένη, καὶ σκοτίζουσα τοὺς ἁλόντας.

Πρὸς οὓς δέον, ὡς ὑπὲρ ἐκείνου διατεινομένους τρέψαι τὸν λόγον, καὶ τοῦτο προσειπεῖν, ὡς εἴπερ καθ' ὑμᾶς Κυρίλλῳ τῷ ἀοιδίμῳ Σευῆρος κατακολουθῶν ὁμολογεῖ τὴν διαφοράν, ἐκτρεπόμενος τὴν συναίρεσιν, πῶς οὐ συνομολογεῖ καὶ τὰς φύσεις

αὐτόν, Θεὸς ὁ ἀσύνθετος Πατέρας· γιατί, ἂν εἶναι φύσει Θεὸς τὸ σύνθετο, δὲν εἶναι φύσει Θεὸς τὸ ἀσύνθετο. Ἂν ὅμως καὶ τὸ ἀσύνθετο εἶναι φύσει Θεός, θ' ἀποδεικνυόταν ἕνας πολύθεος ὁ ἄθεος κι ἀντίθεος, ἀγνοώντας τὸν Θεὸ ποὺ ὑπάρχει πραγματικὰ κι ἔγινε σάρκα, ἀλλὰ φύλαξε τουλάχιστο καὶ στὴ σύνθεση τῆς ὑπόστασής του σχετικὰ μὲ τὸν Πατέρα τὴν ἁπλότητα καὶ τὸ ἀσύνθετο ὡς Θεὸς φύσει ἀπὸ Θεό, ἔστω κι ἂν γεννήθηκε ὡς ἄνθρωπος ἀπὸ ἀνθρώπους μέσω ἀνθρώπου, ἀλλὰ πάνω ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, μὲ τὴν πρόσληψη σάρκας ποὺ ἔχει ψυχὴ νοερή, καὶ δὲν ὁμολογεῖ, ὁ ἀπάνθρωπος, οὔτε ἄνθρωπο τὸν Θεὸ ποὺ ἐνανθρώπησε, ἀφοῦ ἀρνεῖται τὴν ἀνθρώπινη φύσει σ' αὐτόν, ὅπως καὶ τὴ θεία. Γιατὶ δὲν τὸν θεωρεῖ διφυῆ, δηλαδὴ διπλὸ στὴ φύση, ὅπως οἱ Πατέρες, ἀλλὰ σύνθετο καὶ νόθο στὴ φύση, ζηλεύοντας τὴν κακοήθεια τοῦ Ἀπολιναρίου. Ἔτσι προσπαθώντας ν' ἀνατρέψει τὸ μέγα μυστήριο τῆς σχετικῆς μ' ἐμᾶς οἰκονομίας ὁ ἀλιτήριος, χρησιμοποιεῖ μὲ πονηριὰ τὰ ὀνόματα ὡς δεινὸς ρήτορας, κάνοντας δύσκολο νὰ παρατηρηθεῖ ἡ ὑποκλοπὴ τῶν πραγμάτων καὶ ἐρεθίζοντας κατὰ κάποιο τρόπο τὴν αἴσθηση στὴν παραδοχὴ τῆς ἀσέβειας. Γιατὶ τὸν ἀποκαλεῖ Θεὸν τάχα καὶ ἄνθρωπο, ἀναιρεῖ ὅμως καὶ τῶν δύο ὀνομασιῶν τὴν ἐγκυρότητα καὶ τὴν ἀλήθεια, ἐπειδὴ δὲν ὁμολογεῖ τὶς φύσεις στὶς ὁποῖες προφανῶς ἀναφέρονται οἱ κλήσεις. Καὶ μιλάει γιὰ διαφορά, ἐνῶ δὲν ἀναγνωρίζει καμμιὰ διαφορά, ἀφοῦ, κατὰ τὴ γνώμη του, δὲν ὑπάρχουν στὴ φύση πράγματα ποὺ διαφέρουν, ὥστε καὶ σύγχυση νὰ ἐπιφέρει μὲ τὴ μία σύνθετη φύση, ἀλλὰ καὶ νὰ νομοθετήσει τὴν ἀνυπαρξία μὲ τὴν ἀπάρνηση τῶν φύσεων, καὶ νὰ δώσει τὴν ἐντύπωση ὅτι μὲ τὰ ὀνόματα καλύπτει τὴν ἀναίρεση, ἐνῶ μὲ τὴ διαφορὰ διαλύει τὴ σύγχυση. Τόσο φοβερὸ εἶναι στ' ἀλήθεια τοῦ πανούργου τὸ τέχνασμα καὶ ἡ ἐφεύρεση, ποὺ καλύπτεται μὲ τὸ ζόφο τῆς ἄγνοιας καὶ σκοτίζει ἐκείνους ποὺ θὰ συλλάβει.

Πρὸς αὐτοὺς πρέπει νὰ στρέψομε τὸ λόγο μας, φιλονεικώντας κατὰ κάποιο τρόπο γιὰ χάρη ἐκείνου, καὶ νὰ προσθέσομε κι αὐτό, ὅτι, ἂν ὁ Σεβῆρος, κατὰ τὴ γνώμη σας, ἀκολουθώντας πιστὰ τὸν ἀοίδιμο Κύριλλο, ὁμολογεῖ τὴ διαφορά, ἀποφεύγοντας τὴ συναίαὐτῷ, κἂν ταύταις, ὡς ἐκεῖνος, τὴν οὐσιώδη γνωρίζει διαφοράν, μόνην ἀποσκευαζόμενος τὴν τούτων διαίρεσιν, ἀλλὰ ποιότησι μόνον ψιλαῖς παρὰ τὸν ἐκείνου νόμον καὶ ὅρον τίθεται τὴν διαφοράν; Ὅτι γὰρ ὁμολογεῖ τὰς φύσεις ὁ μακάριος Κύριλλος, ὧν καὶ τὴν διαφορὰν δογματίζει, δῆλον ἐκ τοῦ μηδὲ Νεστορίῳ τῷ διῃρημένῳ κατ' αὐτήν γε τὴν τῶν φύσεων ὁμολογίαν ἀπαξιοῦν κοινωνεῖν, εἰ καὶ μὴ κατὰ τὴν τῆς ἐννοίας τὸ σύνολον. «Τί γάρ», φησὶν ὁ διδάσκαλος, «κοινὸν ἐμοὶ καὶ Νεστορίῳ; Τὸ δύο λέγειν τὰς δύο φύσεις μέχρι τοῦ γινώσκειν τὴν διαφορὰν τῆς σαρκὸς καὶ τοῦ Θεοῦ Λόγου· ἑτέρα γὰρ αὕτη κατὰ τὴν φυσικὴν ποιότητα, καὶ τῆς οὐσίας οὐχ ὁμογενὲς παρ' ἐκεῖνον». Ἐὰν οὖν καὶ τὰς φύσεις ὁμολογῇ, καὶ ἐπ' αὐταῖς τὴν διαφορὰν γνωρίζῃ, καὶ τὴν τῆς ὁμολογίας αἰτίαν εὐσεβῶς ἀποδίδωσι, φάσκων, «Διὰ τὸ ἑτέραν εἶναι τὴν σάρκα παρὰ τὸν Λόγον κατὰ τὴν φυσικὴν ποιότητα», ταυτὸν δὲ λέγειν, οὐσίαν καὶ ἐνέργειαν, πρὸς τὴν Θεοῦ Λόγου διαφοράν· πῶς ὁ παράφρων Σευῆρος οὐδ' αὐτῷ τῷ πεπλασμένως αὐτῷ τετιμημένῳ Κυρίλλῳ κοινωνεῖν ἀξιοῖ, καὶ τὰς φύσεις συμφθέγγεσθαι μέχρι τοῦ γινώσκειν τὴν διαφορὰν κατὰ τὴν ἐκείνου διδασκαλίαν, οὐ κατὰ τὴν φυσικὴν ποιότητα μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ τῆς οὐσίας οὐχ ὁμογενές, ἵν' ὁμοῦ τε τῶν φύσεων καὶ τῶν φυσικῶν ποιοτήτων, ἤγουν οὐσιῶν τε καὶ ἐνεργειῶν, γνωρίσῃ τὴν διαφοράν, ἀλλὰ καὶ τὸ τῆς οὐσίας οὐχ ὁμογενὲς ἐξαρνούμενος τῆς σαρκὸς πρὸς τὸν Λόγον, ὅπερ ἐστὶ τὸ κατὰ φύσιν διάφορον, τὴν ἐν ποιότησιν ἀνυπάρκτοις (πᾶσα γὰρ πάντως ποιότης ἀνύπαρκτος δίχα τῆς ὑποκειμένης οὐσίας) ἀντεισαγάγοι διαφοράν; Ὁ δὲ κακούργως διαπραττόμενος καὶ τῆς τοῦ σοφοῦ Κυρίλλου, ταυτὸν δὲ λέγειν πάντων τῶν θεοκρίτων Πατέρων, ἀληθοῦς κατεξανιστάμενος διδασκαλίας, ἀλλότριον ἑαυτὸν ἀποφαίνει καὶ τοῦ ψεύδους κοινωνὸν καὶ συνήγορον.

Ἆρα δὲ ποιοτήτων λέγων ἐπὶ Χριστοῦ διαφοράν, μετὰ τὴν ἕνωσιν ἢ πρὸ τῆς ἑνώσεως λέγει τὴν διαφοράν; Εἰ μὲν γὰρ πρὸ ρεση, πῶς δὲν ὁμολογεῖ μαζί μ' αὐτὸν καὶ τὶς φύσεις αὐτοῦ, ἐφόσον ἀναγνωρίζει, ὅπως ἐκεῖνος, σ' αὐτὲς τὴ διαφορὰ οὐσίας, ἀνασκευάζοντας μόνο τὴ διαίρεσή τους, ἀλλὰ θέτει τὴ διαφορὰ σὲ ἁπλὲς μόνο ποιότητες παρὰ τὸ νόμο καὶ τὸν ὅρο ἐκείνου; Ὅτι βέβαια ὁ μακάριος Κύριλλος ὁμολογεῖ τὶς φύσεις καὶ δογματίζει καὶ τὴ διαφορά τους, εἶναι φανερὸ ἀπὸ τὸ ὅτι δὲν ἀπαξιώνει νὰ συμφωνεῖ μὲ τὸ Νεστόριο τὸν διχασμένο ὡς πρὸς τὴν ἴδια τὴν ὁμολογία τῶν φύσεων, ἂν καὶ δὲν ἀποδέχεται τὸ σύνολο τῆς ὁμολογίας του. Γιατὶ λέγει ὁ δάσκαλος· «Τί κοινὸ ὑπάρχει ἀνάμεσα σὲ μένα καὶ τὸν Νεστόριο; Τὸ ὅτι ὁμολογῶ τὶς δύο φύσεις μέχρι τὴν ἀναγνώριση τῆς διαφορᾶς τῆς σάρκας καὶ τοῦ Θεοῦ Λόγου. Γιατὶ αὐτὴ εἶναι διαφορετικὴ κατὰ τὴ φυσικὴ ποιότητα ἀπὸ ἐκεῖνον καὶ δὲν εἶναι τοῦ ἰδίου γένους μὲ τὴν οὐσία του». Ἂν λοιπὸν καὶ τὶς φύσεις ὁμολογεῖ, καὶ τὴ διαφορά τους ἀναγνωρίζει, καὶ τὴν αἰτία τῆς ὁμολογίας ἀποδίδει μ' εὐσέβεια, λέγοντας, «ἐπειδὴ ἡ σάρκα εἶναι διαφορετικὴ στὸν Λόγο ὡς πρὸς τὴν ποιότητα τῆς φύσης τους», ποὺ εἶναι τὸ ἴδιο σὰ νὰ λέμε ὡς πρὸς τὴν οὐσία καὶ ἐνέργεια, σὲ σχέση μὲ τὴ διαφορὰ τοῦ Θεοῦ Λόγου, πῶς ὁ παρανοϊκὸς Σεβῆρος δὲν θεωρεῖ ἄξιο νὰ συμφωνεῖ οὔτε μ' αὐτὸν τὸν Κύριλλο ποὺ τιμᾶ ὑποκριτικὰ καὶ νὰ συνομολογεῖ τὴ φύση ὡς τὴν ἀναγνώριση τῆς διαφορᾶς σύμφωνα μὲ τὴν διδασκαλία ἐκείνου, ὄχι μονάχα κατὰ τὴ φυσικὴ ποιότητα, ἀλλὰ καὶ τὸ διαφορετικὸ γένος, ὥστε ν' ἀναγνωρίσει μαζὶ καὶ τὴ διαφορὰ τῶν φύσεων καὶ τῶν φυσικῶν ποιοτήτων, δηλαδὴ τῶν οὐσιῶν καὶ τῶν ἐνεργειῶν, ἀλλά, ἀρνούμενος καὶ τὴ διαφορὰ στὸ γένος τῆς οὐσίας τῆς σάρκας πρὸς τὸ Λόγο, ποὺ εἶναι ἡ διαφορὰ στὴ φύση, τοποθετεῖ στὴ θέση της τὴ διαφορὰ σὲ ἀνύπαρκτες ποιότητες (γιατὶ κάθε ποιότητα εἶναι ὁπωσδήποτε ἀνύπαρκτη χωρὶς μιὰ οὐσία ὡς ὑποκείμενό της); Αὐτὸς ὅμως ἐνεργώντας μὲ κακοήθεια κι ἐπιτιθέμενος στὴν ἀληθινὴ διδασκαλία τοῦ σοφοῦ Κυρίλλου, ποὺ εἶναι σὰ νὰ λέμε καὶ ὅλων τῶν θεόπνευστων Πατέρων, παρουσιάζει διαφοροποιημένο τὸν ἑαυτό του καὶ γίνεται μέτοχος καὶ συνήγορος τοῦ ψεύδους.

Ἄραγε ὅμως, μιλώντας γιὰ διαφορὰ ποιοτήτων στὸν Χριστό, μιλάει γιὰ διαφορὰ μετὰ τὴν ἕνωση ἢ πρὶν ἀπὸ τὴν ἕνωση; Ἂν

τῆς ἑνώσεως, διαίρεσιν φρονεῖ πάντως, ἀλλ' οὐ διαφοράν, καὶ ἐκ διῃρημένων, οἷον τῶν καθ' αὑτὰ προϋφεστότων, δογματίζει τὴν ἕνωσιν, ἢ ταύτην ἔλυσε διὰ τῆς τῶν ποιοτήτων διαφορᾶς καὶ ὁμολογίας, ἢ οὐδὲ ταύτας ὅλως ἡνῶσθαι τὴν ἀρχὴν ἀποφαίνεται. Καὶ εἰ μὲν οὐχ ἡνῶσθαι λέγει, δῆλον ὡς οὔτε τὰς φύσεις ὧν αἱ ποιότητες, ἡνωμένας δοξάζει, κἂν ὑποκρίνεται λέγειν· οὐ γὰρ ἐνδέχεται τὰς μὲν ἡνῶσθαι, τὰς δὲ διῃρεῖσθαί ποτ' ἄν, ἀλλὰ σὺν ἀλλήλαις ταὐτὸν ἀλλήλαις παθεῖν, εἴτε ἕνωσιν, εἴτε διαίρεσιν. Εἰ οὖν τὴν διαίρεσιν ἀποβαλλόμενος ἡνῶσθαι διαγορεύει μετὰ τῶν φύσεων, καὶ τὰς τούτων ποιότητας ἀνάγκη πάντως αὐτὸν ἑαυτῷ γε στοιχοῦντα διὰ πάντων, ἢ μίαν σύνθετον λέγειν ποιότητα, καθάπερ καὶ μίαν σύνθετον φύσιν, διὰ τὴν ἕνωσιν, καὶ ἠλέγχθη μηδὲ τὴν ἐν ποιότητι γνωρίζων διαφοράν, ἀλλ' ἐπ' ἀμφοῖν, οὐσιῶν τέ φημι καὶ ποιοτήτων, δογματίζων τὴν σύγχυσιν, ἢ διαφόρους διδοὺς τὰς ποιότητας καὶ οὐ δεδειὼς τὴν διαίρεσιν, διαφόρους καὶ τὰς φύσεις εἴποιεν ἄν, οὐ δεδιττόμενος οὔτε μὴν προφασιζόμενος τὴν διαμπὰξ τομὴν εἰς τὴν τῆς αὐτῶν ὁμολογίας ἀποστροφὴν καὶ παραίτησιν. Εἰ γὰρ κατ' αὐτὸν οὐ πεπόνθασι διατομὴν αἱ ποιότητες, πρὸς αὐτοῦ δῆθεν ὁμολογούμεναι διὰ τὴν διαφοράν, πῶς αἱ φύσεις τμηθήσονται τῆς ὁμολογίας χάριν καὶ διαφορᾶς; Εἰ δὲ ταύτας μὲν οὐχ ὁμολογεῖ, μόνας δὲ δῆθεν ὁμολογεῖ τὰς ποιότητας, δῆλός ἐστι τὰς φύσεις ἐξαφανίζων, καὶ ποιοτήτων ἄθροισμα τὸν Χριστὸν δογματίζων, ὥσπερ καὶ τὰς τῶν ὑλικῶν φύσεις οὔσας γνωρίζομεν· ὑποκειμένῳ μέντοι τῆς ὕλης συνισταμένας, ἀλλ' οὐκ ἐν μόναις ἐπιθεωρουμένας καὶ ψιλαῖς ταῖς ποιοτήτων ἀνεπλάσατο καὶ συνέθηκεν. Ὧν γὰρ εἶναι λέγει τὴν διαφοράν, τούτων σαφῶς καὶ τὴν ἕνωσιν. Οὐ γὰρ ἄλλων ἡ διαφορὰ καὶ ἄλλων ἡ ἕνωσις, ἀλλὰ τῶν αὐτῶν καὶ οὐκ ἄλλων.

μιλάει γιὰ πρὶν ἀπὸ τὴν ἕνωση, ὁπωσδήποτε πιστεύει διαίρεση καὶ ὄχι διαφορά, καὶ δογματίζει τὴν ἕνωση ἀπὸ χωριστά, γιὰ παράδειγμα ἀπὸ ὅσα προϋπάρχουν καθ' ἑαυτά, ἢ αὐτὴ τὴ διάλυσε μὲ τὴ διαφορὰ τῶν ποιοτήτων καὶ τὴν ὁμολογία της, ἢ ἀποφαίνεται ὅτι αὐτὲς δὲν ἦταν καθόλου ἑνωμένες ἀπὸ τὴν ἀρχή. Κι ἂν ὑποστηρίζει ὅτι δὲν ἔχουν ἑνωθεῖ, εἶναι φανερὸ δὲν θεωρεῖ ἑνωμένες οὔτε τὶς φύσεις ποὺ ἔχουν τὶς ποιότητες, κι ἂς ὑποκρίνεται ὅτι τὸ ὑποστηρίζει. Γιατὶ δὲν εἶναι ἀπὸ τὰ ἐνδεχόμενα οἱ φύσεις νὰ εἶναι ἑνωμένες καὶ οἱ ποιότητες χωρισμένες, ἀλλὰ νὰ παθαίνουν τὸ ἴδιο μεταξύ τους κι αὐτὲς κι ἐκεῖνες, εἴτε ἕνωση δηλαδὴ εἴτε διαίρεση. Ἂν λοιπὸν ἀποβάλλοντας τὴν διαίρεση διδάσκει ὅτι μαζὶ μὲ τὶς φύσεις εἶναι ἑνωμένες καὶ οἱ ποιότητές τους, εἶναι ἀνάγκη ὁπωσδήποτε συμφωνώντας σὲ ὅλα μὲ τὸν ἑαυτό του ἢ νὰ δέχεται μία σύνθετη ποιότητα, ὅπως καὶ μία σύνθετη φύση ἐξαιτίας τῆς ἑνώσης, ὁπότε ἔχει ἐλεγχθεῖ ὅτι δὲν ἀναγνωρίζει τὴ διαφορὰ οὔτε στὴν ποιότητα ἀλλὰ καὶ στὶς δύο δογματίζει τὴ σύγχυση, ἐννοῶ τὶς οὐσίες καὶ τὶς ποιότητες, ἢ προβάλλοντας διαφορετικὲς τὶς ποιότητες καὶ δίχως νὰ φοβᾶται τὴ διαίρεση, θὰ ἔλεγε διάφορες καὶ τὶς φύσεις, χωρὶς νὰ διστάζει ἀλλὰ οὔτε καὶ νὰ προφασίζεται τὴν διαμπερῆ τομὴ στὴν ἀποστροφὴ καὶ τὴν ἐγκατάλειψη τῆς ὁμολογίας τους. Ἂν δηλαδὴ κατὰ τὴ γνώμη του δὲν ἔχουν πάθει χωρισμὸ οἱ ποιότητες, ἀφοῦ τάχα αὐτὸς τὶς ὁμολογεῖ, ἐξαιτίας τῆς διαφορᾶς, πῶς θὰ χωριστοῦν οἱ φύσεις γιὰ χάρη τῆς ὁμολογίας καὶ τῆς διαφορᾶς; Κι ἂν αὐτὲς δὲν τὶς δέχεται, ἀλλὰ ὁμολογεῖ τάχα μόνο τὶς ποιότητες, εἶναι φανερὸ ὅτι ἐξαφανίζει τὶς φύσεις καὶ δογματίζει ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι ἄθροισμα ποιοτήτων, ὅπως γνωρίζομε ὅτι εἶναι καὶ οἱ φύσεις τῶν ὑλικῶν ποὺ συνίστανται σ' ἕνα ὑποκείμενο ὑλικό, ἀλλὰ δὲν θεωροῦνται μόνο καὶ σὲ ἁπλὲς ποιότητες, ὅπως βέβαια παρουσιάζει ἐκεῖνος τὸν Χριστὸ καὶ γι' αὐτὸ τὸν ὀνομάζει σύνθετη φύση, ἐννοώντας δηλαδὴ ἐκείνη ποὺ ἔπλασε καὶ συγκρότησε ἀπὸ ἁπλὲς ποιότητες καὶ καμμιὰ ἄλλη. Καθόσον λέγει, σ' ὅποιες ἀναφέρεται ἡ διαφορά, σ' αὐτὲς ἀναφέρεται σαφῶς καὶ ἡ ἕνωση. Γιατὶ δὲν εἶναι ἄλλων ἡ διαφορὰ καὶ ἄλλων ἡ ἕνωση, ἀλλὰ τῶν ἴδιων καὶ ὄχι ἄλλων.

Οὐκοῦν ἐκ ποιοτήτων καὶ ποιότητας εἶναι διαγορεύει τὸν Χριστὸν ὁ παράφρων, καὶ κατ' αὐτάς γε πάλιν διῃρημένον αὐτὸν ἀποδείκνυσιν, ὡς οὐ μίαν σύνθετον διὰ τὴν ἕνωσιν, ἀλλὰ διαφόρους ἐπ' αὐτοῦ δογματίζων ποιότητας, εἴπερ ὅρος οὗτος αὐτῷ τῆς ἑνώσεως ἄριστος. Εἰ δὲ ἄλλος μὲν ἐπὶ φύσεων, ἄλλος δὲ πάλιν ἐπικρατεῖ νόμος ἐπὶ τῶν ποιοτήτων, τῆς αὐτοῦ δεῖξαι τοῦτον ἡμῖν ἔργον ἐμμελείας, ἢ ἐκπληξίας εἰπεῖν οἰκειότερον, ὡς ἂν μάθοιμεν πῶς κατὰ τὴν ἕνωσιν μίαν μὲν φύσιν τὰς δύο γνωρίζει φύσεις, οὐ μίαν δὲ ποιότητα διαφόρους ποιότητας, ἢ τίνι λόγῳ ποιοτήτων μὲν λέγει, φύσεων δὲ διαφορὰν οὐ λέγει. Καὶ πῶς οὐκ ἀσύγχυτοι μὲν δίχα διαφορᾶς μεμενήκασιν αἱ ποιότητες, ἀσύγχυτοι δὲ καὶ δίχα ταύτης αἱ φύσεις; Πῶς τε κατὰ τὴν διαφορὰν αἱ ποιότητες οὐ διαιροῦνται, διαιροῦνται δὲ κατ' αὐτὴν αἱ φύσεις; Ἢ πῶς οὐ διαιρούμεναι μὴ ὁμολογοῦνται μετὰ τῶν ποιοτήτων; Διατί δὲ συντίθησι μὲν τὰς φύσεις, οὐ συντίθησι δὲ τὰς ποιότητας, καὶ πῶς τούτων οὐχ ἑνωθεισῶν εἰς μίαν ποιότητα σύνθετον, ἐκείνας εἰς μίαν σύνθετον ἑνῶσθαι τερατεύεται φύσιν; Ταῦτα διατρανῶσαι διαποροῦσιν ἡμῖν, ὅστις ἐκείνου δυσσεβὴς ἐραστὴς καὶ συνήγορος, ἵνα, τὴν τούτων λύσιν ποιούμενος, συνδιαλύσῃ τὴν μέμψιν, ἢ μὴ δυνάμενος ταύτην ἐνδίκως, ἐκείνῳ συναπενέγκηται μετὰ καὶ μείζονος τῆς κατακρίσεως, ὅτι τε σύμφωνον, τὸν καὶ πρὸς ἑαυτὸν ὄντα διὰ πάντων ἀλλόκοτον, εἰπεῖν τοῖς Πατράσιν τετόλμηκεν.

Ταῦτά μοι, θεοτίμητε δέσποτα, ἐν παραδρομῇ κατὰ τὴν ὑμετέραν εἰρήσθω κέλευσιν, εἰς τὴν ἐκείνου καὶ τῶν τῆς ἐκείνου συμμορίας ὑπασπιστῶν ἀνασκευὴν καὶ κατάργησιν. Τῆς σῆς δ' ἂν εἴη θεόφρονος διανοίας τὰ μείζω καὶ τελεώτερα τοὺς ἀτελεῖς κατ' ἐμὲ καὶ νηπίους ἐκπαιδεῦσαί τε καὶ διδάξαι καὶ πρὸς γνῶσιν ἀγαγεῖν θειοτέραν, ἵν' οἰκειώσῃς Θεῷ διὰ τῆς ἀληθοῦς ἐπιστήμης τῶν ὄντων, ὧν αὐτὸς ὁ ὑπὲρ τὰ ὄντα φύσει Λόγος αἰτία καθέστηκε, Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ᾧ καὶ δι' εὐχῶν

Ἑπομένως κηρύττει ὁ ἀνόητος ὅτι ὁ Χριστὸς συνίσταται ἀπὸ ποιότητες καὶ ποιότητες, καὶ σύμφωνα μ' αὐτὲς πάλι τὸν παρουσιάζει διηρημένο, ἐπειδὴ δογματίζει σ' αὐτὸν ὄχι μία σύνθετη ποιότητα ἐξαιτίας τῆς ἕνωσης, ἀλλὰ διάφορες ποιότητες, ἂν γι' αὐτὸν αὐτὸς εἶναι ὁ ἄριστος ὁρισμὸς τῆς ἕνωσης. Ἂν ὅμως ἄλλος νόμος ἐπικρατεῖ στὶς φύσεις καὶ ἄλλος στὶς ποιότητες, εἶναι ἔργο τῆς ἐπιμέλειας αὐτοῦ νὰ μᾶς τὸ δείξει αὐτό, ἤ, γιὰ νὰ πῶ πιὸ σωστά, τῆς κατάπληξης, γιὰ νὰ μάθομε πῶς σύμφωνα μὲ τὴν ἕνωση ἀναγνωρίζει ὡς μία τὶς δύο φύσεις, ὄχι ὅμως καὶ μία τὶς διάφορες ποιότητες, ἢ γιὰ ποιὸ λόγο διδάσκει διαφορὰ ποιοτήτων, δὲν δέχεται ὅμως διαφορὰ φύσεων. Καὶ πῶς δὲν παραμένουν ἀσύγχυτες οἱ ποιότητες δίχως διαφορά, ἐνῶ οἱ φύσεις καὶ δίχως αὐτὴν παραμένουν ἀσύγχυτες; Καὶ πῶς σύμφωνα μὲ τὴ διαφορὰ οἱ ποιότητες δὲν διαιροῦνται, ἐνῶ διαιροῦνται σύμφωνα μ' αὐτὴν οἱ φύσεις; Ἢ πῶς ἀφοῦ δὲν διαιροῦνται, δὲν ὁμολογοῦνται μαζὶ μὲ τὶς ποιότητες; Καὶ γιατί συνθέτει βέβαια τὶς φύσεις, δὲν συνθέτει ὅμως τὶς ποιότητες, καὶ πῶς, ἀφοῦ αὐτὲς δὲν ἑνώθηκαν σὲ μιὰ σύνθετη ποιότητα, τερατολογεῖ γιὰ ἐκεῖνες ὅτι ἑνώθηκαν σὲ μία σύνθετη φύση; Ἂς μᾶς διαλευκάνει αὐτὰ γιὰ τὰ ὁποῖα ἔχομε τὶς ἀπορίες αὐτές, ὁ ὁποιοσδήποτε ἀσεβὴς φίλος καὶ συνήγορος ἐκείνου, ὥστε, δίνοντας λύση σ' αὐτά, νὰ λύσει μαζὶ μ' αὐτὰ καὶ τὴν κατηγορία, ἢ ἂν δὲν μπορέσει νὰ τὴ διαλύσει δικαιολογημένα, ἂς ὁδηγηθεῖ δίκαια μαζὶ μ' ἐκεῖνον σὲ ἀκόμα μεγαλύτερη καταδίκη, ἐπειδὴ τόλμησε νὰ πεῖ ὅτι εἶναι σύμφωνος μὲ τοὺς Πατέρες αὐτὸς ποὺ ἀντιφάσκει καὶ μὲ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό του.

Αὐτά, δέσποτα τιμημένε ἀπὸ τὸν Θεό, εἶχα νὰ πῶ σὲ παρέκβαση καὶ σύμφωνα μὲ τὴν ἐντολή σας, γιὰ νὰ ἀνασκευάσω καὶ νὰ διαλύσω τὴ διδασκαλία ἐκείνου καὶ τῆς συμμορίας τῶν ὑπασπιστῶν του, ἐνῶ τὰ μεγαλύτερα καὶ τελειότερα θὰ μποροῦσε μόνο ἡ θεοφόρητη διάνοιά σου νὰ διδάξει καὶ νὰ ἐκπαιδεύσει τοὺς ἀτελεῖς καὶ νήπιους σὰν ἐμένα καὶ νὰ μᾶς ὁδηγήσει σὲ θεϊκότερη γνώση, γιὰ νὰ μᾶς κάνεις οἰκείους τοῦ Θεοῦ μὲ τὴν ἀληθινὴ γνώση τῶν ὄντων, ποὺ αἰτία τους ὑπῆρξε αὐτὸς ὁ ἴδιος ποὺ ἀπὸ τὴ φύση του εἶναι ὁ πάνω ἀπὸ τὰ ὄντα Λόγος, ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χρι-

μὴ διαλείποις με παρατιθέμενος τὸν ἀνάξιον, ἁγιώτατε καὶ θεοτίμητε Πάτερ.

ΚΑΙ ΠΑΛΙΝ Ο ΘΕΙΟΣ ΜΑΞΙΜΟΣ

Πῶς οὖν τὴν οὕτω ταῦτα σεβασμίως ἅμα καὶ διαπρυσίως ὁρῶσαν τε καὶ διαγορεύουσαν ἁγίαν ἐν Χαλκηδόνι σύνοδον, ὡς διαπεμπομένην τὸν τῆς Νικαέων ὅρον παραστῆσαι, τίς ἂν ἰσχύσειε πώποτε, κἂν πάντων ᾖ ποριμώματος εἰς ἐξεύρεσιν τῶν διὰ ψεύδους, τὰ μὴ ὄντα κατὰ τῆς ἀληθοῦς καὶ ὄντως (πίστεως) πλαττομένων; Εἰ δὲ καὶ ὡς τοῦτο μὲν τηροῦσαν βεβαίως, ὡς δεύτερον δὲ τυχὸν ἐπεισάγουσαν ὅρον διαλοιδορεῖτε καὶ μέμφεσθε, τίς οὗτος καθέστηκεν ὁ ὑπ᾿ αὐτῆς ἐπεισαγόμενος δεύτερος ὅρος; Ἡ ὁμολογία, φησί, τῶν δύο φύσεων καὶ ἐν δύο φύσεσι φωνῆς. Οὐ γὰρ ἔχει ταύτην ὁ τῆς Νικαέων ὅρος· εἰσήχθη δὲ προδήλως ὑπὸ τῶν ἐν Χαλκηδόνι Πατέρων, οὐ πρότερον γνωρισθεῖσα ἢ ὀνομασθεῖσα παρά τινος.

Ὅτι μὲν οὐδὲ τοῦτο δύνασθε παραστῆσαι δῆλον· πολλοῖς γὰρ τῶν πρὸ αὐτῆς ἁγίων Πατέρων, ὡς εὐσεβὴς ἡ φωνὴ καὶ ἐκρίθη καὶ ἀνηγορεύθη, καὶ μαρτυροῦσι τῶν ταύτην κηρυξάντων οἱ λόγοι, πάσης ὄντες ἡλιακῆς ἀκτῖνος φωτοειδέστατοι καὶ λαμπρότεροι, κἂν ὑμεῖς ἢ ἀγνοεῖτε δι᾿ ἀπαιδευσίαν, ἢ ἀγνοεῖν προσποιεῖσθε διὰ λοιδορίαν καὶ τῶν εὐσεβῶν Πατέρων τε καὶ δογμάτων ἀνόητον ἔγκλησιν. Εἰ δὲ καὶ μηδὲν ἦν, ὁπότε πλεῖστον, ὡς ἔφην, καθέστηκε, τί τὸ κωλῦον ἁγίους τοσούτους (μᾶλλον δὲ τὸν ἅπαντα Χριστιανισμόν· τοῦτο γὰρ κυρίως ἐστὶν ἡ τῶν

στός, στὸν ὁποῖο μὴ σταματήσεις νὰ ὑπενθυμίζεις μὲ τὶς προσευχές σου κι ἐμένα τὸν ἀνάξιο, πανάγιε καὶ θεοτίμητε πατέρα μου.

ΚΑΙ ΠΑΛΙ Ο ΘΕΙΟΣ ΜΑΞΙΜΟΣ*

Πῶς λοιπὸν αὐτὴν ποὺ μὲ τόσο σεβασμὸ βλέπει καὶ τόσο μεγαλόφωνα διακηρύσσει τὰ δόγματα αὐτά, τὴν ἁγία σύνοδο τῆς Χαλκηδόνας, θὰ μπορέσει ποτὲ κάποιος νὰ τὴν παρουσιάσει ὅτι τάχα ἀρνεῖται τὸν ὁρισμὸ τῆς συνόδου τῆς Νικαίας, κι ἂς εἶναι ὁ πιὸ ἱκανότερος ἀπὸ ὅλους στὸ νὰ ἐξευρίσκουν καὶ μὲ ψεύδη νὰ ἀναπλάθουν τὰ ἀνύπαρκτα κατὰ τῆς ἀληθινῆς καὶ πραγματικῆς πίστεως; Ἂν ὅμως, ἐπειδὴ αὐτὸ τὸ τηρεῖ σταθερά, τὴν κατηγορεῖτε καὶ τῆς ἀποδίδετε μομφές, γιατὶ τάχα εἰσάγει καὶ δεύτερο ὁρισμό, ποιός εἶναι αὐτὸς ὁ δεύτερος ὁρισμὸς ποὺ εἰσάγεται ἀπὸ αὐτήν; Ἡ ὁμολογία, λέγει, τοῦ δόγματος 'τῶν δύο φύσεων' καὶ τὸ 'σὲ δύο φύσεις'. Γιατὶ δὲν ἔχει αὐτὴ τὴν ὁμολογία ὁ ὁρισμὸς τῆς συνόδου τῆς Νικαίας, ἀλλὰ προστέθηκε ἀπὸ τοὺς πατέρες τῆς συνόδου τῆς Χαλκηδόνας, χωρὶς νὰ ἔχει ἀναγνωρισθεῖ ἢ ἀναφερθεῖ ἀπὸ ἄλλον.

Ὅτι βέβαια δὲν μπορεῖτε νὰ τὸ παραστήσετε οὔτε αὐτὸ εἶναι φανερό· γιατὶ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς πρὶν ἀπὸ αὐτὴν ἅγιοι Πατέρες ἔκριναν καὶ κήρυξαν εὐσεβῆ τὴ διδασκαλία αὐτή, καὶ τὸ μαρτυροῦν οἱ λόγοι ἐκείνων ποὺ κήρυξαν αὐτήν, ποὺ εἶναι πιὸ φωτεινοὶ καὶ πιὸ λαμπεροὶ ἀπὸ ὅλη τὴ λάμψη τοῦ ἥλιου, ἔστω καὶ ἂν ἐσεῖς ἢ τὴν ἀγνοεῖτε ἐξαιτίας ἀπαιδευσίας, ἢ προσποιεῖσθε ὅτι τὴν ἀγνοεῖτε γιὰ νὰ κατακρίνετε καὶ νὰ κατηγορήσετε ἀνόητα τοὺς εὐσεβεῖς Πατέρες καὶ τὰ δόγματά τους. Κι ἂν δὲν ἦταν τίποτε, ὅταν, ὅπως εἶπα, ἔγινε πάρα πολύ, τί ἐμποδίζει τόσους πολλοὺς ἁγίους (ἢ καλύτερα ὅλο τὸ Χριστιανισμό· γιατὶ αὐτὸ εἶναι πραγματικὰ ἡ ἁγιώτατη σύνοδος τῶν ὀρθόδοξων Πατέρων) νὰ τὴν ἀπορρίψουν ὀρθοδόξων Πατέρων ἁγιωτάτη σύνοδος) ἐξουσιαστικῶς ταύτην προέσθαι, καὶ νομοθετεῖν κατὰ τῆς Εὐτυχοῦς συναιρέσεως;

---

* Ex Gregorii patriarchae CP. oratione ad immeratorem apud Allatium.

Καὶ μετά τινά φησι· Τίνι λόγῳ καὶ πῶς τὴν ἐν Χαλκηδόνι ἁγίαν σύνοδον, καίτοι πατρικαῖς προδήλως ἀποχρησαμένην φωναῖς, αἰτιᾶσθε καὶ ὡς ἄλλον πίστεως ὅρον εἰσάγουσαν, τῇδε κἀκεῖσε καὶ ἐγγράφως καὶ ἀγράφως διαλοιδορεῖτε καὶ διασκόπτετε; «Μὴ καθ' ὄψιν κρίνετε», διὰ τὸν εἰπόντα Θεόν, «ἀλλὰ τὴν δικαίαν κρίσιν κρίνατε». Τίς ἡ ἐπὶ τῆς αὐτῆς καὶ μιᾶς ὑποθέσεως τῶν ἐν Χαλκηδόνι Πατέρων ἔγκλησις ὑμῶν, καὶ τίς ἡ τῶν προλαβόντων ἀνάρρησις; Εἰ γὰρ ἔστι κατὰ τῆς ἐν τῇ Χαλκηδονέων ἄλλον αἰτιᾶσθαι πίστεως ὅρον διὰ τὰς ἐγκειμένας τῷ ὅρῳ τῆς Νικαέων φωνάς, τοῦτό γε πάντως ἕψεται λέγειν διὰ τὴν αὐτὴν αἰτίαν καὶ κατὰ Κυρίλλου καὶ τῶν ἑκατὸν πεντήκοντα. Εἰ δὲ κατ' αὐτῶν οὐκ ἔστι, πῶς κατ' ἐκείνης, συνιδεῖν οὐκ ἔχω. Παριστᾷν δὲ προτρέπομαι τὴν ὑμῶν ἐπὶ τοῖς ἀναποδείκτοις λύσσαν καὶ ἔνστασιν· εἴ γε κἂν ἄρα οὕτως ἱκανῶς αἰσχυνθέντες, συσταλῆτε τῆς ἀπονοίας τῆς τοσαύτης κατὰ τῆς ἀληθείας ψεύδους συστάσεως. Ἐπεὶ καὶ Γρηγόριος, ὁ τῆς θεολογίας συνήγορος, οὐδέν τι μᾶλλον ἐκφεύξεται τῆς ὑμῶν κατὰ τῆς Χαλκηδονέων ἐνοχῆς, πλεῖστον δὲ ὅσον ὑποπεσεῖται ταύτῃ παρὰ τὸν ὑμέτερον νόμον, προδιαρθρῶν τὸ ἐλλιπῶς εἰρημένον τῆς ἐν Νικαίᾳ περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, «Διὰ τὸ μηδὲ κινεῖσθαι», φησί, «τὸ τηνικαῦτα τοῦτο τὸ ζήτημα», μετὰ τοῦ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα γινώσκων, καὶ Κληδονίῳ γράφων οὕτω νοεῖν καὶ διδάσκειν.

Ἀλλ' ἐοίκατέ μοι τῆς σαθρᾶς ὄψεως, οὐχ ἱκανούσης πρὸς ἡλιακῆς αἴγλης ἀνάνευσιν καὶ μετάληψιν, τὴν αὐτὴν ὡς ἀμυδρὰν αἰτιωμένης, οὐ τὴν οἰκείαν ἀδράνειαν, ἐκμιμήσασθαι τὸ πάθος· αὐτοί τε καὶ νοσηλευόμενοι διὰ τὴν σύγχυσιν, καὶ τοὺς ταύτην ὡς ἐξουσιαστικὰ καὶ νὰ νομοθετήσουν ἐναντίον τῆς αἱρέσεως τοῦ Εὐτυχοῦς;

Καὶ ἔπειτα ἀπὸ λίγα λέγει· Γιὰ ποιό λόγο καὶ πῶς κατηγορεῖτε τὴν ἁγία σύνοδο τῆς Χαλκηδόνας, ἂν καὶ βέβαια χρησιμοποίησε προφανῶς τὶς Πατερικὲς διατυπώσεις, καὶ τὴν καταειρωνεύεστε καὶ τὴ χλευάζετε δεξιὰ κι ἀριστερά, γραπτῶς καὶ ἀγράφως, ὅτι τάχα εἰσάγει ἄλλον ὁρισμὸ τῆς πίστεως; «Μὴν κρίνετε ἀπὸ τὴν ὄψη», ὅπως προστάζει ὁ Θεός, «ἀλλὰ κρίνετε μὲ δίκαιη κρίση»[1]. Ποιὰ εἶναι ἡ κατηγορία σας στὴν ἴδια καὶ μία ὑπόθεση τῶν Πατέρων τῆς Χαλκηδόνας καὶ ποιὰ ἡ διακήρυξη τῶν πρὶν ἀπὸ αὐτούς; Ἂν δηλαδὴ εἶναι δυνατὸ νὰ κατηγοροῦνται οἱ Πατέρες τῆς Χαλκηδόνας γιὰ ἄλλον ὁρισμὸ τῆς πίστεως ἐξαιτίας τῶν διατυπώσεων τοῦ ὁρισμοῦ τῆς Νικαίας, αὐτὸ κατ' ἀκολουθίαν θὰ ποῦμε ὁπωσδήποτε γιὰ τὴν ἴδια αἰτία καὶ κατὰ τοῦ Κυρίλλου καὶ τῶν ἑκατὸν πενήντα. Κι ἂν ἐναντίον αὐτῶν δὲν εἶναι δυνατόν, πῶς καταφέρεστε ἐναντίον ἐκείνης, δὲν μπορῶ νὰ τὸ καταλάβω. Καὶ σᾶς προτρέπω νὰ παρουσιάζετε τὴ μανία καὶ τὴν ἀντίθεσή σας στὰ ἀναπόδεκτα, μήπως μ' αὐτὸν τουλάχιστο τὸν τρόπο ντραπεῖτε σὲ ἱκανὸ βαθμὸ καὶ περιορίσετε τὴν ἀνοησία σας νὰ συγκεντρώνετε τόσο ψεῦδος κατὰ τῆς ἀλήθειας. Γιατὶ καὶ ὁ Γρηγόριος, ὁ ὑπερασπιστὴς τῆς θεολογίας, δὲ θὰ διαφύγει καθόλου τὴν ἐπίρριψη ἐνοχῆς ἐκ μέρους σας κατὰ τῶν Χαλκηδονίων, καὶ πολὺ περισσότερο θὰ ὑποπέσει σ' αὐτὴ τὴν ἐνοχὴ παρὰ τὸν δικό σας νόμο, ἀφοῦ συμπληρώνει ὅσα ἐλλιπῶς εἰπώθηκαν γιὰ τὸ ἅγιο Πνεῦμα ἀπὸ τὴ σύνοδο τῆς Νικαίας, ποὺ ἀναγνωρίζει τὸ Πνεῦμα μαζὶ μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱό, «ἐπειδὴ τότε», λέγει, «οὔτε κὰν εἶχε ἀνακινηθεῖ τὸ ζήτημα αὐτό», καὶ γράφει στὸν Κληδόνιο ἔτσι νὰ σκέφτεται καὶ νὰ διδάσκει.

Ἀλλὰ μοῦ φαίνεται ὅτι μιμεῖσθε τὸ πάθος τῆς ἀδύνατης ὅρασης, ποὺ δὲν δίνει στοὺς ἀνθρώπους τὴν ἱκανότητα νὰ ὑψώσουν τὰ μάτια τους πρὸς τὴ λαμπρότητα τοῦ ἥλιου καὶ νὰ τὴ μεταλάβουν καὶ κατηγορεῖ τὴ λάμψη ὡς ἀμυδρὴ κι ὄχι τὴ δική της ἀνι-

---

[1] Ἰω. 7, 24.

ἀσεβῆ καὶ ἀνάρμοστον πρὸς τὴν ἐν Χριστῷ τῶν σωζομένων ἀλήθειαν φύσεων ἱκανῶς ἐξελέγχοντας, ὡς οὐ φωστῆρας κοινούς, οὐδὲ τῆς ἀληθείας ἐκφάντορας ἐκδιαβάλλοντες. Εἰ γὰρ ἔστι τἀληθῆ περὶ ἀληθείας εἰπεῖν, πάντες, οἵ τε κατὰ τὴν Νικαέων θεόκριτοι Πατέρες, καὶ πᾶσα σύνοδος ὀρθοδόξων καὶ ἁγίων ἀνδρῶν, οὐκ ἄλλον πίστεως ὅρον διὰ τῆς ἐπεισαγωγῆς τῶν οἰκείων ρημάτων παντελῶς ἐπεισήγαγον, ὡς ὑμεῖς ἀποφαίνεσθε, πλεῖστον παραληροῦντες καὶ τὸ ὅλον μαινόμενοι, ἀλλ' αὐτὸν ὡς πρῶτον καὶ μόνον τῶν ἐκ τῶν ἁγίων τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτὼ Πατέρων νομοθετηθέντα βεβαίως ἐκύρωσαν, τρανοῦντες αὐτὸν καὶ οἷον ἐπεξηγούμενοι καὶ ἐπεξεργαζόμενοι, διὰ τοὺς ἐκεῖνον καὶ τὰ ἐκείνου δόγματα πρὸς τὴν οἰκείαν κακῶς ἐκλαμβάνοντας καὶ παρεξηγουμένους δυσσέβειαν.

Αὐτίκα γοῦν τὸν τῆς θεολογίας ἐν αὐτῷ κείμενον λόγον παραβλάψαι βεβουλημένους Εὐνόμιόν τε καὶ Μακεδόνιον, οἱ ἑκατὸν πεντήκοντα Πατέρες οὐ συνεχώρησαν διὰ τῶν οἰκείων φωνῶν καὶ δογμάτων. Οὕτω δὲ καὶ τὸν τῆς οἰκονομίας Νεστόριον διαιρεῖν μηχανώμενον, ὁ μακάριος οὐκ εἴασε Κύριλλος, ὥσπερ οὖν καὶ Εὐτυχέα συγχεῖν ἐθελήσαντα διεκώλυσαν οἱ ἐν Χαλκηδόνι τίμιοι Πατέρες. Πῶς οὖν ὑπὲρ τοῦ ἀγαθοῦ σὺν ἐκείναις, φημὶ δὲ ταῖς συνόδοις, καὶ ταύτην οὐκ ἀποδέχεσθε, διὰ τὸ αὐτὸ καὶ ἴσον καλόν, ἢ ταύτην ὡς μισόκαλοι διαλοιδοροῦντες, συνδιαλοιδορεῖτε κἀκείνας, ὃ δὴ μάλιστα ποιοῦντες τοῖς πράγμασιν, εὐλαβεῖσθε τοῖς ῥήμασιν, ἵν' εὐσεβείας πλάσμασιν ἐκείνας δῆθεν κατὰ ταύτης σεμνύναντες, διὰ ταύτης κἀκείνας λυμήνησθε, τὸ ἴσον αὐταῖς διὰ τὴν ἴσην πρᾶξιν ἐπιφέροντες ἔγκλημα; Τίς οὖν ὑμῶν τὴν τοσαύτην ὑποίσοι κατὰ τῆς εὐσεβείας καὶ τῶν εὐσεβούντων αὐθάδειαν; κ.τ.ἑ.

κανότητα. Καὶ σεῖς οἱ ἴδιοι ὑποφέρετε ἀπὸ τὴ νόσο τῆς σύγχυσης, κι αὐτοὺς ποὺ τὴν ἐξελέγχουν ἱκανοποιητικὰ ὡς ἀσεβῆ καὶ ἀνάρμοστη πρὸς τὴν ἀλήθεια τῶν φύσεων ποὺ ὑπάρχουν στὸ Χριστὸ τοὺς διαβάλλετε ὅτι δὲν εἶναι φάροι γιὰ ὅλους μας οὔτε φανερωτὲς τῆς ἀλήθειας. Γιατί, ἂν πρέπει ν' ἀποκαλύψομε τὰ ἀληθινὰ γιὰ τὴν ἀλήθεια, ὅλοι, τόσο οἱ ἐκλεκτοὶ τοῦ Θεοῦ Πατέρες τῆς Νικαίας, ὅσο καὶ κάθε σύνοδος ὀρθοδόξων καὶ ἁγίων ἀνδρῶν, δὲν πρόσθεσαν ἐκ τῶν ὑστέρων κανένα ἀπολύτως ἄλλο ὁρισμὸ τῆς πίστεως μὲ τὴν εἰσαγωγὴ τῶν δικῶν τους λόγων, ὅπως διακηρύσσετε ἐσεῖς μὲ πάρα πολὺ παραλήρημα καὶ πλήρη μανία, ἀλλὰ ἐπικύρωσαν σταθερὰ ὡς πρῶτον καὶ μοναδικὸ τὸν ὁρισμὸ ποὺ νομοθέτησαν οἱ τριακόσιοι δεκαοκτὼ Πατέρες, διευκρινίζοντάς τον καὶ κατὰ κάποιον τρόπο ἐπεξηγώντας καὶ διατυπώνοντάς τον καλύτερα, γιὰ ὅσους ἀντιλαμβάνονται κακῶς ἐκεῖνον καὶ τὰ διδάγματά του καὶ τὸν παρερμηνεύουν ἐξαιτίας τῆς δικῆς τους ἀσέβειας.

Ὅταν λοιπὸν θέλησαν ὁ Εὐνόμιος καὶ ὁ Μακενδόνιος νὰ παραφθείρουν τὸν λόγο ποὺ εἶναι διατυπωμένος σ' αὐτόν, δὲν τοῦ τὸ ἐπέτρεψαν οἱ ἑκατὸν πενήντα Πατέρες μὲ τὶς δικές τους διατυπώσεις καὶ τὰ δόγματα. Ἔτσι καὶ τὸν Νεστόριο, ποὺ μηχανεύεται νὰ διαιρέσει τὸν λόγο τῆς οἰκονομίας, δὲν τὸν ἄφησε ὁ Κύριλλος, Ὅπως ἀκριβῶς ἐμπόδισαν οἱ σεβάσμιοι Πατέρες τῆς Χαλκηδόνας καὶ τὸν Εὐτυχῆ ποὺ θέλησε νὰ προκαλέσει σύγχυση στὸ θέμα. Πῶς λοιπὸν μαζὶ μ' ἐκεῖνες (ἐννοῶ τὶς συνόδους), γιὰ χάρη τοῦ ἀγαθοῦ, δὲν τὴν ἀποδέχεται κι αὐτὴν γιὰ τὸ ἴδιο καὶ ἴσο καλό; Ἢ κατηγορώντας αὐτὴν σὰν ἐχθροὶ τοῦ καλοῦ, κατηγορεῖτε μαζὶ κι ἐκεῖνες, καὶ ἀσφαλῶς κάμνοντάς το αὐτὸ στὰ πράγματα, δείχνετε σεβασμὸ μὲ τὰ λόγια, μὲ σκοπό, ὑμνώντας τάχα ἐκεῖνες ἐναντίον αὐτῆς μὲ πλαστὴ εὐσέβεια, μὲ αὐτὴν νὰ βλάψατε ἐκεῖνες, μὲ τὴν ἴδια συμπεριφορὰ προκαλώντας σ' αὐτὲς τὸ ἴδιο ἔγκλημα. Ποιὸς λοιπὸν θὰ ἀνεχθεῖ τὴν τόση θρασύτητά σας ἐναντίον τῆς εὐσέβειας καὶ ἐκείνων ποὺ ζοῦν μὲ εὐσέβεια; καὶ τὰ ἑξῆς·

ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ ΜΑΞΙΜΟΥ
ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΠΕΡΙ ΟΥΣΙΑΣ ΚΑΙ ΦΥΣΕΩΣ ΥΠΟΣΤΑΣΕΩΣ ΤΕ ΚΑΙ ΠΡΟΣΩΠΟΥ

Ὅτι οὐσία μὲν αὐτὸ τὸ εἶδος καὶ τὴν φύσιν, ὅπερ ἐστὶ καθ' ἑαυτήν, δηλοῖ, ὑπόστασις δὲ τόν τινα τῆς οὐσίας ἐμφαίνει.

Ὅτι οὐσία καὶ ἐνούσιον οὐ ταὐτόν, ὥσπερ οὐδὲ ὑπόστασις καὶ ἐνυπόστατον, εἰ καὶ ἐν ἀλλήλοις ἄμφω θεωρεῖται, ἀλλ' ἄλλο καὶ ἄλλο. Ἐνούσιον μὲν γάρ ἐστι τὸ ἐν τῇ φύσει θεωρούμενον καὶ οὐ καθ' ἑαυτὸ ὑπάρχον, ἐνυπόστατον δὲ αὐτὸ τὸ ἐν ὑποστάσει ὂν καὶ οὐκ ἐν ἑαυτῷ καθ' ἑαυτὸ τυγχάνον δηλοῖ· τουτέστι, τὸ μὴ ἐξ ἀτελῶν μερῶν εἰς ἕν τι συνελθόν, ἀλλ' ἐκ τελείου καὶ ἀτελοῦς ἐν τῇ κατὰ σύγχυσιν συνόδῳ θεωρούμενον.

Ὅτι ἡ μὲν ὑπόστασις πρόσωπον ἀφορίζει τοῖς χαρακτηριστικοῖς ἰδιώμασι, τὸ δὲ ἐνυπόστατον τὸ μὴ ὂν καθ' ἑαυτὸ συμβεβηκὸς δηλοῖ· ἀλλ' ὅπερ ἐν ἑτέρῳ ἔχει τὸ εἶναι, καὶ οὐκ ἐν ἑαυτῷ θεωρεῖται, οὐδέ ἐστι καθ' ἑαυτὸ ὑφεστός, ἀλλὰ περὶ τὴν ὑπόστασιν πάντοτε θεωρούμενον, ὥσπερ αἱ ποιότητες, αἵ τε οὐσιώδεις καὶ ἐπουσιώδεις καλούμεναι, αἵτινες οὔκ εἰσιν οὐσία, οὐδὲ καθ' ἑαυτά, ἀλλ' ἐν τῇ οὐσίᾳ τυγχάνουσι, καὶ δίχα ταύτης τὸ εἶναι οὐκ ἔχουσιν.

Ὅτι, ὥσπερ οὐδ' ἑτέρα τῶν ποιοτήτων, ἤγουν οὐσιωδῶν καὶ ἐπουσιωδῶν, ἐστὶν οὐσία ἢ πρᾶγμα ὑφεστὼς καθ' ἑαυτό, ἀλλ' ἀεὶ περὶ τὴν οὐσίαν τὸ χαρακτηριστικὸν κέκτηται, ὥσπερ χρῶμα ἐν σώματι καὶ ἐπιστήμη ἐν ψυχῇ (οὐδὲ γὰρ ἔστιν εἰπεῖν χρῶμα δίχα σώματος φαίνεσθαι, ἢ ἐπιστήμην δίχα ψυχῆς ἐνερ-

ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ ΜΑΞΙΜΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΥΣΙΑ ΚΑΙ ΤΗ ΦΥΣΗ, ΤΗΝ ΥΠΟΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΤΟ ΠΡΟΣΩΠΟ

Ἡ οὐσία δηλώνει τὸ ἴδιο τὸ εἶδος καὶ τὴ φύση ποὺ εἶναι αὐτὴ καθεαυτή, ἐνῶ ἡ ὑπόσταση (καὶ τὸ πρόσωπο) φανερώνει κάποιον στὸν ὁποῖο ἐνυπάρχει ἡ οὐσία, δηλαδὴ τὸν φορέα τῆς οὐσίας.

Οὐσία καὶ ἐνούσιο δὲν εἶναι τὸ ἴδιο, ὅπως ἐπίσης καὶ ὑπόσταση καὶ ἐνυπόστατο, ἂν καὶ τὸ ἕνα θεωρεῖται μαζὶ μὲ τὸ ἄλλο, ἀλλ' εἶναι ἄλλο τὸ ἕνα καὶ ἄλλο τὸ ἄλλο. Ἐνούσιο δηλαδὴ εἶναι αὐτὸ ποὺ θεωρεῖται μέσα στὴ φύση (τὴν οὐσία) καὶ ποὺ δὲν ὑπάρχει καθεαυτό, ἐνῶ τὸ ἐνυπόστατο σημαίνει αὐτὸ ποὺ ὑπάρχει μέσα στὴν ὑπόσταση, καὶ ποὺ δὲν ὑπάρχει καθεαυτὸ μέσα σ' αὐτὸ τὸ ἴδιο. Ὄχι δηλαδὴ αὐτὸ ποὺ συγκροτήθηκε ἀπὸ ἀτελῆ μέρη σὲ ἕνα, ἀλλὰ ἐκεῖνο ποὺ θεωρεῖται ν' ἀποτελεῖται σύμφωνα μὲ τὴν κατὰ σύγχυση ἕνωση ἀπὸ τέλειο καὶ ἀτελές.

Ἡ ὑπόσταση καθορίζει τὸ πρόσωπο μὲ τὶς χαρακτηριστικὲς ἰδιότητες, ἐνῶ τὸ ἐνυπόστατο φανερώνει τὸ συμβεβηκὸς ποὺ δὲν ὑπάρχει καθεαυτό. Ἀλλὰ ὅποιο ἔχει τὴν ὕπαρξή του σὲ ἄλλο καὶ δὲν νοεῖται μέσα στὸν ἑαυτό του, οὔτε καὶ ὑπόσταση καθεαυτὸ εἶναι, ἀλλὰ νοεῖται πάντοτε σχετικὰ μὲ τὴν ὑπόσταση, ὅπως οἱ ποιότητες, καὶ αὐτὲς ποὺ ὀνομάζονται οὐσιώδεις καὶ οἱ ἐπουσιώδεις, οἱ ὁποῖες δὲν εἶναι οὐσία οὔτε ὑπάρχουν καθεαυτά, ἀλλὰ θεωροῦνται μέσα στὴν οὐσία καὶ χωρὶς αὐτὴ δὲν ἔχουν τὴν ὕπαρξη.

Ὅπως ἀκριβῶς καμμιὰ ἀπὸ τὶς δύο κατηγορίες τῶν ποιοτήτων, ἐννοῶ τὶς οὐσιώδεις καὶ τὶς ἐπουσιώδεις, δὲν εἶναι οὐσία ἢ ἕνα πρᾶγμα ποὺ ἔχει ὑπόσταση καθεαυτό, ἀλλὰ πάντοτε ἔχουν τὸ χαρακτηριστικὸ γύρω ἀπὸ τὴν οὐσία, ὅπως τὸ χρῶμα στὸ σῶμα καὶ ἡ γνώση στὴν ψυχὴ (γιατὶ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ποῦμε ὅτι φαί-

γεῖσθαι), οὕτως οὐδὲ ἐνυπόστατον ἢ ἐνούσιον ἔστιν νοῆσαι δίχα οὐσίας ἢ ὑποστάσεως. Οὐ γὰρ καθ' ἑαυτὰ τὴν ὕπαρξιν ἔχουσιν, ἀλλ' ἀεὶ περὶ τὴν ὑπόστασιν θεωροῦνται.

Ὅτι οὐ δέον οὔτε τὸ ἐνυπόστατον εἰς ὑπόστασιν συνάγειν, οὔτε τὸ ἐνούσιον εἰς οὐσίαν διορίζειν.

Ὅτι τὸ λέγειν τινάς, μὴ εἶναι φύσιν ἀνυπόστατον, ὀρθῶς μὲν λέγεται παρ' αὐτοῖς, οὐκ ὀρθῶς δὲ νενόηται, καὶ τὸ μὴ ἀνυπόστατον εἰς ὑπόστασιν φέρειν, καὶ οὐχὶ μᾶλλον ἐν τῇ ὑποστάσει θεωρεῖσθαι.

Ὅτι, ὥσπερ εἴ τις λέγει, Οὐκ ἔστι σῶμα ἀσχημάτιστον ἢ ἀχρωμάτιστον, ὀρθῶς μὲν λέγει, οὐ μὴν ὀρθῶς συμπεραίνει, τὸ σχῆμα ἢ τὸ χρῶμα σῶμα λέγων εἶναι, ἀλλ' οὐχὶ ἐν σώματι θεωρεῖσθαι, οὕτως εἴ τις ὀνομάσει λέγων, Οὐκ ἔστι φύσις ἀνυπόστατος, εἶτα τὸ μὴ ἀνυπόστατον εἰς ὑπόστασιν συνάγων, οὐκ ὀρθῶς διακρίνει.

Ὅτι φύσις μὲν οὐκ ἂν εἴη ποτὲ ἀνυπόστατος, οὐ μὴν ἡ φύσις ὑπόστασις, οὐδὲ τὸ μὴ ἀνυπόστατον εἰς ὑπόστασιν θεωρεῖται, ἐπειδὴ οὐδὲ ἀντιστρέφει. Ἡ μὲν γὰρ ὑπόστασις πάντως καὶ φύσις, ὥσπερ καὶ τὸ σχῆμα πάντως σῶμα. Οὐκ ἔστι γὰρ ὑπόστασιν νοῆσαι ἄνευ φύσεως, οὐδὲ πάλιν σχῆμα ἢ χρῶμα ἄνευ σώματος· ἡ δὲ φύσις οὐ πάντως καὶ ὑπόστασις.

Ὅτι ἡ μὲν φύσις τὸν τοῦ εἶναι λόγον κοινὸν ἐπέχει, ἡ δὲ ὑπόστασις καὶ τὸν τοῦ καθ' ἑαυτὸ εἶναι.

Ὅτι ἡ μὲν φύσις εἴδους λόγον μόνον ἐπέχει, ἡ δὲ ὑπόστασις καὶ τοῦ τινός ἐστι δηλωτική.

ΤΟΥ ΑΓΙΩΤΑΤΟΥ ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΠΕΡΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ

Οὐσία ἐστὶν ἐπὶ Θεοῦ. Θεὸς οὐσία θεία ἐστίν, ἀΐδιόν τι καὶ νεται τὸ χρῶμα δίχως κάποιο σῶμα, ἢ ὅτι πραγματοποιεῖται μιὰ γνώση χωρὶς ψυχή), ἔτσι οὔτε τὸ ἐνυπόστατο ἢ τὸ ἐνούσιο μποροῦμε νὰ τὰ νοήσομε δίχως οὐσία ἢ ὑπόσταση. Γιατὶ δὲν ἔχουν τὴν ὕπαρξη καθεαυτά, ἀλλὰ πάντοτε νοοῦνται σχετικὰ μὲ τὴν ὑπόσταση.

Δὲν πρέπει οὔτε τὸ ἐνυπόστατο νὰ τὸ θεωροῦμε ὑπόσταση, οὔτε νὰ ὁρίζομε τὸ ἐνούσιο ὡς οὐσία.

Τὸ ὅτι μερικοὶ ὑποστηρίζουν πὼς δὲν ὑπάρχει φύση ἀνυπόστατη, ὀρθὰ βέβαια αὐτοὶ τὸ λένε, δὲν ἐννοεῖται ὅμως ὀρθὰ ὅταν κάνομε ὑπόσταση τὸ μὴ ἀνυπόστατο, καὶ δὲν τὸ θεωροῦμε μᾶλλον μέσα στὴν ὑπόσταση.

Ὅπως ἀκριβῶς ἂν λέγει κάποιος, Δὲν ὑπάρχει σῶμα χωρὶς σχῆμα καὶ χωρὶς χρῶμα, μιλάει βέβαια ὀρθά, ἀλλὰ δὲν συμπεραίνει ὀρθά, λέγοντας ὅτι τὸ σχῆμα ἢ τὸ χρῶμα εἶναι σῶμα καὶ ὄχι ὅτι θεωρεῖται μέσα στὸ σῶμα, ἔτσι ἂν κάποιος ἰσχυρισθεῖ καὶ πεῖ, Δὲν ὑπάρχει φύσει ἀνυπόστατη, κι ἔπειτα θεωρήσει τὸ μὴ ἀνυπόστατο ὡς ὑπόσταση, δὲν κάνει σωστὴ διάκριση.

Ἡ φύση δὲν θὰ μποροῦσε ποτὲ νὰ εἶναι ἀνυπόστατη, οὔτε βέβαια ἡ φύση εἶναι ὑπόσταση, ἀλλὰ οὔτε τὸ μὴ ἀνυπόστατο θεωρεῖται ὑπόσταση, ἀφοῦ δὲν δέχεται ἀντιστροφή. Ἡ ὑπόσταση δηλαδὴ εἶναι ὁπωσδήποτε καὶ φύση, ὅπως καὶ τὸ σχῆμα εἶναι ὁπωσδήποτε σῶμα. Γιατὶ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ φανταστοῦμε ὑπόσταση χωρὶς φύση, οὔτε πάλι σχῆμα ἢ χρῶμα χωρὶς σῶμα· ἡ φύση ὅμως δὲν εἶναι ὁπωσδήποτε καὶ ὑπόσταση.

Ἡ φύση ἔχει κοινὸ τὸν λόγο τοῦ εἶναι, ἐνῶ ἡ ὑπόσταση ἔχει καὶ τὸν λόγο τοῦ εἶναι καθεαυτό.

Ἡ φύση ἐπέχει λόγο εἴδους μόνον, ἐνῶ ἡ ὑπόσταση δηλώνει καὶ τὸ τί ἀκριβῶς εἶναι κάτι.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΤΑΤΟΥ ΚΛΗΜΕΝΤΑ
ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ
ΑΠΟ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΠΕΡΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ

Οὐσία ὑπάρχει στὸν Θεό. Ὁ Θεὸς εἶναι θεία οὐσία, κάτι ἀίδιο

ἄναρχον, ἀσώματόν τι καὶ ἀπερίγραφον καὶ τῶν ὄντων αἴτιον. Οὐσία ἐστὶ τὸ δι' ὅλου ὑφεστός. Φύσις ἐστὶν ἡ τῶν πραγμάτων ἀλήθεια, ἢ τούτων τὸ ἐνούσιον. Κατὰ δὲ τοὺς ἄλλους ἡ τῶν εἰς τί εἶναι παραγενομένων γένεσις· καθ' ἑτέρους δὲ ἡ τοῦ Θεοῦ πρόνοια ἐμποιοῦσα τοῖς γινομένοις τὸ εἶναι, καὶ τὸ πῶς εἶναι.

ΤΟΥ ΠΑΝΣΟΦΟΥ ΜΑΞΙΜΟΥ ΟΡΟΣ ΥΠΟΣΤΑΣΕΩΣ

Ὑπόστασις σύνθετός ἐστιν, οὐσία τις σύνθετος, τῶν καθ' ἕκαστα περιληπτικὴ τῶν ὄντων ἐν τῷ οἰκείῳ ἀτόμῳ πάντων ἰδιωμάτων. Τὸ γὰρ κοινῶς ἐν τοῖς ὑπὸ τὸ αὐτὸ εἶδος ἀτόμοις θεωρούμενον, τὸ τῆς οὐσίας, ἤτοι φύσεως, χαρακτηρίζει, προηγουμένως μὲν ἐν τοῖς ὑπ' αὐτὸ ἀτόμοις, γενικῶς δὲ πάντων τὸ κοινὸν τῶν ὑπὸ τὸ σύνθετον εἶδος ἀτόμων.

ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΩΤΑΤΟΥ ΕΥΛΟΓΙΟΥ, ΠΑΠΑ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΕΠΤΑ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΔΥΟ ΦΥΣΕΩΝ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΚΑΙ ΣΩΤΗΡΟΣ ΗΜΩΝ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

Εἰ μιᾶς φύσεως κατὰ τὴν ἕνωσιν ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός ἐστιν, εἰπέ, ποίας, τῆς λαβούσης, ἢ τῆς ληφθείσης; Καὶ τί γέγονεν ἡ ἑτέρα; Εἰ δὲ ὑπάρχουσιν ἀμφότεραι, πῶς μία, εἰ μὴ ἐξ ἀμφοτέρων μία ἀπετελέσθη σύνθετος; Εἰ δὲ τοῦτο, πῶς οὐχ ἑτεροούσιος ὁ Χριστός, τοῦ Πατρὸς ἀσυνθέτου ὑπάρχοντος;

Εἰ οὐδέποτε δύο φύσεων ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς ὡμολόγηται ὤν, πῶς δυνατὸν λέγειν μιᾶς μετὰ τὴν ἕνωσιν τὸν Χριστόν, ἢ καὶ ὅλως λέγειν ἕνωσιν; Εἰ δὲ ὡμολόγηται ὁ Χριστὸς δύο φύσεων γεγονέναι, εἰπέ, πότε δύο φύσεων ἦν ὁ Χριστός, καὶ πότε γέγονεν ἐκ μιᾶς;

Ὁμοούσιος ὁ Θεὸς Λόγος τῇ παρ' αὐτοῦ ληφθείσῃ σαρκί, ἢ

καὶ ἄναρχο, ἀσώματο καὶ ἀπερίγραφο καὶ αἰτία τῶν ὄντων. Οὐσία εἶναι αὐτὸ ποὺ ὑπάρχει πλήρως. Φύση εἶναι ἡ ἀλήθεια τῶν πραγμάτων, ἢ ἀλλιῶς, τὸ ἐνούσιό τους. Κατὰ τοὺς ἄλλους εἶναι ἡ γένεση αὐτῶν ποὺ προχωροῦν νὰ γίνουν κάτι. Κατ' ἄλλους πάλι ἡ πρόνοια τοῦ Θεοῦ ποὺ παρέχει τὸ εἶναι σὲ ὅσα γίνονται, καὶ τὸ συγκεκριμένο εἶναι.

ΤΟΥ ΠΑΝΣΟΦΟΥ ΜΑΞΙΜΟΥ ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΥΠΟΣΤΑΣΗΣ

Ἡ ὑπόσταση εἶναι σύνθετη, μία οὐσία σύνθετος, ποὺ περιλαμβάνει στὸ ἄτομό της ὅλα τὰ ἰδιώματα τῶν ἐπὶ μέρους ὄντων. Αὐτὸ δηλαδὴ ποὺ νοεῖται κοινὰ στὰ ἄτομα τοῦ ἰδίου εἴδους χαρακτηρίζει τὴν οὐσία, ἤτοι τὴ φύση, πρῶτα στὰ ἄτομα ποὺ περιέχει καὶ γενικὰ τὸ κοινὸ ὅλων τῶν ἀτόμων ποὺ ἀνήκουν σ' αὐτὸ τὸ σύνθετο εἶδος.

ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΤΑΤΟΥ ΕΥΛΟΓΙΟΥ, ΠΑΠΑ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ, ΕΠΤΑ ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΓΙΑ ΤΙΣ ΔΥΟ ΦΥΣΕΙΣ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΚΑΙ ΣΩΤΗΡΟΣ ΜΑΣ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

Ἂν μετὰ τὴν ἕνωση ὁ Κύριός μας Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι μιᾶς φύσεως, νὰ μᾶς πεῖς ποιᾶς εἶναι, ἐκείνης ποὺ ἔλαβε ἢ ἐκείνης ποὺ ἔχει ληφθεῖ; Καὶ τί ἔγινε ἡ ἄλλη; Ἂν πάλι ὑπάρχουν καὶ οἱ δύο, πῶς εἶναι μία, ἂν δὲν ἀποτελέστηκε μία σύνθετη ἀπὸ τὶς δύο; Καὶ ἂν συμβαίνει αὐτό, πῶς ὁ Χριστὸς δὲν εἶναι ἑτεροούσιος, ἀφοῦ ὁ Πατέρας εἶναι ἀσύνθετος;

Ἂν ὁ Χριστὸς δὲν ἔχει ὁμολογηθεῖ ποτὲ ὅτι ἀποτελεῖται ἀπὸ δύο φύσεις, πῶς εἶναι δυνατὸ νὰ λέμε ὅτι ἔχει μία μετὰ τὴν ἕνωση ἢ καὶ γενικὰ νὰ λέμε ἕνωση; Ἂν ὅμως ὁμολογεῖται ὅτι ὁ Χριστὸς ἔχει δύο φύσεις, πές μας, πότε ὁ Χριστὸς εἶχε δύο φύσεις, καὶ πότε μία;

Εἶναι ὁμοούσιος ὁ Θεὸς Λόγος μὲ τὴ σάρκα ποὺ ἔλαβε, ἢ ἑτε-

ἑτεροούσιος; Ἀλλ' εἰ μὲν ὁμοούσιος, πῶς οὐ γέγονε τετρὰς ἡ Τριάς; Εἰ δὲ ἑτεροούσιος ἡ σὰρξ τοῦ Θεοῦ Λόγου, πῶς οὐ δύο φύσεων ὁ Χριστός;

Μίαν φύσιν τοῦ Θεοῦ Λόγου σεσαρκωμένην φασί τινες· οἶμαι δὲ καὶ ὑμᾶς οὕτω λέγειν. Ἀλλ' εἰ μὲν μιᾶς οὐσίας τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς σαρκὸς τοῦτο νοητέον, πῶς οἷόν τε τὸ κτιστὸν τῷ ἀκτίστῳ, καὶ τὸ ἀΐδιον τῷ ὑπὸ χρόνον εἶναι ταυτόν; Εἰ δὲ ὡς μιᾶς φύσεως ἐχούσης ἑτέραν, ἢ ἐχομένης ὑφ' ἑτέρας, τίς ὑποίσει μίαν καὶ μίαν οὐ δύο, ἀλλὰ μίαν εἰπεῖν;

Εἰ μία φύσις τοῦ Θεοῦ Λόγου καὶ τοῦ Πατρός, πῶς οὐ μία φύσις τοῦ Θεοῦ Λόγου καὶ τοῦ Πατρὸς καὶ τῆς σαρκός;

Εἰ κατ' οὐδὲν δύο ὁ Θεὸς Λόγος καὶ ἡ σάρξ, πῶς οὐ κατὰ πάντα ἓν ὁ Θεὸς Λόγος καὶ ἡ σάρξ; Καὶ εἰ οὐ κατὰ πάντα ἓν ὁ Θεὸς Λόγος καὶ ἡ σάρξ, πῶς οὐκ ἔσται ὁ Λόγος σάρξ, καὶ ἡ σὰρξ Λόγος, καὶ συναΐδιος τῷ Πατρὶ καὶ ὁμοούσιος ὡς ὁ Θεὸς Λόγος; Εἰ δὲ οὐ κατὰ πάντα ἓν ὁ Θεὸς λόγος καὶ ἡ σάρξ, πῶς οὐ κατά τι δύο ὁ Θεὸς Λόγος καὶ ἡ σάρξ;

Εἰ ἀδύνατον πλέον ἡνῶσθαι τὸν Θεὸν Λόγον καὶ τὴν σάρκα, οὗ ἥνωται ὁ Θεὸς Λόγος καὶ ὁ Πατήρ, πῶς ἡνωμένος ὁ Θεὸς Λόγος καὶ ἡ σὰρξ κατ' οὐδέν εἰσι δύο;

ΠΕΡΙ ΟΥΣΙΑΣ ΚΑΙ ΦΥΣΕΩΣ ΚΑΙ ΥΠΟΣΤΑΣΕΩΣ

Οὐσία ἐστὶν ἡ τὸ κοινόν τε καὶ ἀπερίγραπτον σημαίνουσα, ὅ ἐστιν ἄνθρωπος. Ὁ γὰρ τοῦτο εἰπών, τὴν κοινὴν φύσιν ἐσήμα-

ροούσιος; Ἂν εἶναι ὁμοούσιος, πῶς ἡ Τριάδα δὲν ἔγινε τετράδα; Ἂν πάλι ἡ σάρκα τοῦ Θεοῦ Λόγου εἶναι ἑτεροούσια, πῶς ὁ Χριστὸς δὲν εἶναι δύο φύσεων;

Μιλοῦν μερικοὶ γιὰ μία φύση τοῦ Χριστοῦ, ἡ ὁποία σαρκώθηκε[1]. Νομίζω ὅμως ὅτι κι ἐσεῖς λέτε τὸ ἴδιο. Ἂν ὅμως αὐτὸ τὸ ἐννοήσομε γιὰ τὴ μία οὐσία τοῦ Θεοῦ καὶ τὴ σάρκα, πῶς μπορεῖ νὰ ταυτιστεῖ τὸ κτιστὸ μὲ τὸ ἄκτιστο καὶ τὸ ἀίδιο μὲ τὸ ἔγχρονο; Κι ἂν πάλι ποῦμε ὅτι μία φύση ἔχει ἄλλην, ἢ ὅτι ἔχεται ἀπὸ κάποια ἄλλη, ποιὸς θὰ δεχθεῖ τὶς μία καὶ μία νὰ τὶς πεῖ ὄχι δύο, ἀλλὰ μία;

Ἂν εἶναι μία ἡ φύση τοῦ Θεοῦ Λόγου καὶ τοῦ Πατέρα, πῶς δὲν εἶναι μία ἡ φύση τοῦ Θεοῦ Λόγου καὶ τοῦ Πατέρα καὶ τῆς σάρκας.

Ἂν σὲ τίποτε δὲν εἶναι δύο ὁ Θεὸς Λόγος καὶ ἡ σάρκα, πῶς δὲν εἶναι σὲ ὅλα ἕνα ὁ Θεὸς Λόγος καὶ ἡ σάρκα; Κι ἂν ὡς πρὸς ὅλα εἶναι ἕνα ὁ Θεὸς Λόγος καὶ ἡ σάρκα, πῶς δὲν θὰ εἶναι ὁ Λόγος σάρκα καὶ ἡ σάρκα Λόγος καὶ συναΐδια μὲ τὸν Πατέρα καὶ ὁμοούσια ὅπως ὁ Θεὸς Λόγος; Ἂν πάλι δὲν εἶναι σὲ ὅλα ἕνα ὁ Θεὸς Λόγος καὶ ἡ σάρκα, πῶς δὲν εἶναι κατὰ κάποιο τρόπο δύο ὁ Θεὸς Λόγος καὶ ἡ σάρκα;

Ἂν εἶναι ἀδύνατο νὰ ἑνωθοῦν περισσότερο ὁ Θεὸς Λόγος καὶ ἡ σάρκα, ἀπὸ ὅ,τι ἑνώθηκαν ὁ Θεὸς Λόγος καὶ ὁ Πατέρας, πῶς ἑνωμένος ὁ Θεὸς Λόγος καὶ ἡ σάρκα δὲν εἶναι ὡς πρὸς τίποτε δύο;

ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΥΣΙΑ, ΤΗ ΦΥΣΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΥΠΟΣΤΑΣΗ

Οὐσία εἶναι αὐτὴ ποὺ σημαίνει τὸ κοινὸ καὶ ἀερίγραπτο, ποὺ εἶναι ὁ ἄνθρωπος. Αὐτὸς ποὺ τὸ εἶπε αὐτό, σήμανε τὴν κοινὴ

---

[1] Δηλαδὴ ὁ Μ. Ἀθανάσιος, ὁ Κύριλλος.

νεν, οὐ περιγράψας τῇ φωνῇ τόν τινα ἄνθρωπον, τὸν ἰδίως ὑπὸ τοῦ ὀνόματος γνωριζόμενον.

Φύσις ἐστὶ τὸ ἐξ ἴσου πᾶσι τοῖς ὑπὸ τὸ αὐτὸ εἶδος ἀναγορευομένοις ἐνθεωρούμενον.

Ὑπόστασίς ἐστιν ἡ τὸ κοινόν τε καὶ ἀπερίγραπτον ἐν τῷ τινι ἰδίως παριστῶσα καὶ περιγράφουσα, οἷον ὁ δεῖνα.

Ὑπόστασίς ἐστι τὸ μετὰ τοῦ καθόλου ἔχον τι καὶ ἰδικόν.

Φύσις ἐστὶ κατὰ τοὺς ἔξω ἀρχὴ κινήσεως καὶ ἠρεμίας.

Φύσις ἐστὶν ἡ ποιὰ τῷ παντὶ ὕπαρξις.

Φύσις λέγεται παρὰ τὸ πεφυκέναι.

Πρώτη οὐσία ἐστὶ πᾶν τὸ καθ' ἑαυτὸ ὑφεστώς, οἷον λίθος. Δευτέρα οὐσία αὐξητικὴ καθὸ αὔξει καὶ φθίνει τὸ φυτόν. Τρίτη δὲ οὐσία ἔμψυχος αἰσθητικὴ τὸ ζῶον, ὁ ἵππος. Τετάρτη δὲ οὐσία ἔμψυχος αἰθητικὴ λογικὴ ὁ ἄνθρωπος. Διὸ καὶ ἔσχατος γέγονεν, ὡς ἐκ πάντων τὴν ψυχὴν ἄϋλον ἔχων καὶ τὸν νοῦν Θεοῦ εἰκόνα.

ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΜΑΞΙΜΟΥ
ΟΤΙ ΑΔΥΝΑΤΟΝ ΕΝ ΘΕΛΗΜΑ ΛΕΓΕΙΝ ΕΠΙ ΧΡΙΣΤΟΥ

Τὸ Χριστὸς ὄνομα οὐ φύσεώς ἐστι δηλωτικόν, ἀλλὰ συνθέτου ὑποστάσεως. Τουτέστιν, ὅλος ὁ Χριστὸς καὶ Κύριός ἐστι καὶ Θεὸς καὶ παντοδύναμος, ἔχων ἐν ἑαυτῷ καὶ ἣν δι' ἡμᾶς καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν ἀδιαιρέτως καὶ ἀσυγχύτως ἐφόρεσε φύση, χωρὶς νὰ περιγράψει μὲ τὴ λέξη τὸν ὁρισμένο ἄνθρωπο, ποὺ ἀναγνωρίζεται χωριστὰ ἀπὸ τὸ ὄνομα.

Φύση εἶναι αὐτὸ ποὺ νοοῦμε ἐξίσου σὲ ὅλα ὅσα λέμε ὅτι ἀνήκουν στὸ ἴδιο εἶδος.

Ὑπόσταση εἶναι αὐτὴ ποὺ παριστάνει καὶ περιγράφει τὸ κοινὸ καὶ ἀπερίγραπτο χωριστὰ σὲ κάποιον, γιὰ παράδειγμα ὁ τάδε.

Ὑπόσταση εἶναι ἐκεῖνο ποὺ ἔχει μαζὶ μὲ τὸ γενικὸ καὶ κάτι εἰδικό.

Φύση, σύμφωνα μὲ τοὺς ἔξω, εἶναι ἀρχὴ κινήσεως καὶ ἠρεμίας.

Φύση εἶναι ἡ ὅποια ὕπαρξη τοῦ καθενός.

Ἡ φύση ἐτυμολογεῖται ἀπὸ τὸ ρῆμα φύω.

Πρώτη οὐσία εἶναι κάθετι ποὺ ὑπάρχει καθεαυτό, ὅπως τὸ λιθάρι. Δεύτερη οὐσία εἶναι ἡ αὐξητική, ἐπειδὴ τὸ φυτὸ αὐξάνει καὶ φθάνει. Τρίτη οὐσία εἶναι ἐκείνη ποὺ ἔχει ψυχὴ καὶ αἴσθηση, ὅπως ὁ ἵππος. Τέταρτη οὐσία εἶναι ἐκείνη ποὺ ἔχει ψυχή, αἴσθηση καὶ λογικό, δηλαδὴ ὁ ἄνθρωπος. Γι' αὐτὸ καὶ δημιουργήθηκε τελευταῖος, κι ἀπὸ ὅλα τὰ δημιουργήματα μόνος ἔχι ἄυλη ψυχὴ καὶ τὸν νοῦ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ.

ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΜΑΞΙΜΟΥ ΟΤΙ ΕΙΝΑΙ ΑΔΥΝΑΤΟ ΝΑ ΛΕΜΕ ΕΝΑ ΘΕΛΗΜΑ ΣΤΟΝ ΧΡΙΣΤΟ

Τὸ ὄνομα Χριστὸς δὲν δηλώνει φύση, ἀλλὰ σύνθετη ὑπόσταση. Δηλαδὴ ὅλος ὁ Χριστὸς εἶναι καὶ Κύριος καὶ Θεὸς καὶ παντοδύναμος, ἔχοντας καὶ τὴ σάρκα ποὺ γιὰ μᾶς καὶ γιὰ τὴ σωτηρία μας φόρεσε ἀδιαίρετα καὶ ἀσύγχυτα, σάρκα παθητὴ καὶ ὄχι σάρκα παθητὴν και οὐ παντοδύναμον, κτιστήν, ὁρατήν, περιγραπτήν, τὴν μὴ παντοδύναμον φυσικῶς, ἀλλ᾽ ἐν τῷ Χριστῷ παντοδύναμον θέλημα ἔχουσαν. Οὐ γὰρ ὑποστάσει ἐστὶ ὁ Χριστὸς θνητὸς καὶ ἀθάνατος, οὐ δ᾽ αὖ πάλιν ἀδύναμος καὶ παντοδύναμος, ὁρατὸς καὶ ἀόρατος, κτιστὸς καὶ ἄκτιστος, ἀλλὰ τὸ μὲν φύσει, τὸ δὲ ὑποστάσει. Καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν, οὐκ ἐναντιότητι γνώμης, ἀλλ᾽ ἐν ἰδιότητι φύσεως. Εἷς γάρ ἐστιν, ὡς προεῖπον, ὁ Χριστός, ἔχων ἑκάτερα φυσικῶς. Τὸ γάρ, «οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ᾽ ὡς σύ», οὐδὲν ἕτερον δείκνυσιν, ἀλλ᾽ ἢ ὅτι σάρκα ἀληθῶς περιβέβληται, φοβουμένην θάνατον. Τὸ γὰρ φοβεῖσθαι θάνατον καὶ ἀναδύεσθαι καὶ ἀγωνιᾷν, ἐκείνης ἐστί. Νῦν μὲν οὖν ἐρήμην αὐτὴν ἀφίησι καὶ γυμνὴν τῆς οἰκείας ἐνεργείας, ἵνα, αὐτῆς δείξας τὴν ἀσθένειαν, πιστώσηται αὐτῆς καὶ τὴν φύσιν. Νῦν δὲ αὐτὴν οὐκ ἀποκρύπτει, ἵνα μάθῃς, ὅτι οὐ ψιλὸς ἄνθρωπος ἦν. Ὥσπερ γὰρ εἰ διὰ πάντων τὰ ἀνθρώπινα ἐπεδείκνυτο, τοῦτο ἂν ἐνομίσθη, οὕτως εἰ διὰ παντὸς τὰ τῆς Θεότητος ἐπετέλει, ἠπιστήθη ἂν ὁ τῆς οἰκονομίας λόγος. Διὰ τοῦτο ποικίλλει καὶ ἀναμίγνυσι καὶ τὰ ῥήματα καὶ τὰ πράγματα, ἵνα μήτε τῇ τοῦ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως, μήτε τῇ τοῦ Μαρκίωνος καὶ Μανιχαίου νόσῳ καὶ μανίᾳ παράσχῃ ὑπόθεσιν. Διὰ τοῦτο καὶ προλέγει τὸ ἐσόμενον ὡς Θεός, καὶ ἀναδύεται πάλιν ὡς ἄνθρωπος.

Ὁ ἐπὶ τοῦ ἑνὸς καὶ μόνου Χριστοῦ δύο θελήματα εἰπεῖν ἢ ὁμολογεῖν παραιτούμενος, τοῦτο τὸ ἓν θέλημα, ὅπερ ἐπ᾽ αὐτοῦ λέγεις, ἄναρχον καὶ συνάναρχον καὶ συναΐδιον τῷ Πατρὶ καὶ τῷ ἁγίῳ Πνεύματι, ἢ ποσότητι θεϊκὸν ὅλον, ἁπλοῦν τε καὶ ἀσύνθετον, ὡς τῆς θείας ὑπάρχον οὐσίας, ἢ διὰ τὴν ἐνανθρώπησιν ἀλλοῖόν τί σοι δοκεῖ; Ὁποῖον δὲ σήμανον, καὶ τί τούτου τοῦ θελήματος τὸ ὄνομα, φῆσαι ἡμῖν. Τὸ γὰρ πρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως, τουτέστι τοῦ θείου θελήματος ὄνομα, ἐγὼ σημαίνω. Ὥσπερ γὰρ ἡ θεία φύσις ἡ τρισυπόστατος ἄναρχος, ἄκτιστος, ἀπερινόητος, ἁπλῆ καὶ ἀσύνθετος ὁλότητι ὑπάρχει, οὕτω καὶ τὸ αὐτῆς θέλημα. Ἰδοὺ οὖν τὸ πρὸ τῆς ἐνανθρωπήσεως εἶπον, καὶ πάντες μοι συμπαντοδύναμη, δημιουργημένη, ὁρατή, περιγραπτή, ποὺ δὲν εἶναι ἀπὸ τὴ φύση της παντοδύναμη, ἀλλὰ στὸν Χριστὸ ἔχει θέλημα παντοδύναμο. Γιατὶ ὁ Χριστὸς κατὰ τὴν ὑπόσταση δὲν εἶναι θνητὸς κι ἀθάνατος, οὔτε πάλι ἀδύναμος καὶ παντοδύναμος, ὁρατὸς καὶ ἀόρατος, κτιστὸς καὶ ἄκτιστος, ἀλλὰ τὸ ἕνα εἶναι κατὰ τὴ φύση καὶ τὸ ἄλλο κατὰ τὴν ὑπόσταση. Καὶ γενικὰ εἶναι ἔτσι ὄχι ἀπὸ ἐναντιότητα γνώμης, ἀλλὰ ἐξαιτίας τῆς ἰδιότητας τῆς φύσης. Γιατί, ὅπως προεῖπα, ὁ Χριστὸς εἶναι ἕνας καὶ ἔχει καὶ τὰ δύο ἀπὸ τὴ φύση του. Τὸ «ὄχι ὅπως θέλω ἐγώ, ἀλλὰ ὅπως ἐσὺ» δηλαδὴ δὲν δείχνει τίποτε ἄλλο, παρὰ ὅτι ἔχει φορέσει ἀληθινὴ σάρκα ποὺ φοβᾶται τὸ θάνατο. Γιατὶ τὸ νὰ φοβᾶται τὸ θάνατο καὶ νὰ τὸν ἀποφεύγει καὶ νὰ ἀγωνιᾶ εἶναι γνωρίσματα τῆς σάρκας. Ἄλλοτε λοιπὸν τὴν ἀφήνει ἔρημη καὶ γυμνὴ ἀπὸ τὴν ἐνέργειά της, γιὰ νὰ βεβαιώσει κι αὐτῆς τὴ φύση δείχνοντας τὴν ἀδυναμία της, καὶ ἄλλοτε δὲν τὴν ἀποτρέπει, γιὰ νὰ μάθεις ὅτι δὲν ἦταν ἁπλὸς ἄνθρωπος. Ὅπως δηλαδὴ ἂν ἐκδηλωνόταν ἀνθρώπινα μὲ ὅλες τὶς ἐνέργειές του, θὰ νομιζόταν ἄνθρωπος, ἔτσι κι ἂν πάντοτε ἐκτελοῦσε θεῖες ἐνέργειες, δὲν θὰ πιστευόταν ὁ λόγος τῆς οἰκονομίας. Γι' αὐτὸ ποικίλλει τὶς ἐνέργειές του καὶ ἀναμιγνύει καὶ τὰ λόγια καὶ τὰ πράγματα, γιὰ μὴ δώσει ἀφορμὴ οὔτε στὴ νόσο καὶ τὴ μανία τοῦ Παύλου τοῦ Σαμοσατέα, οὔτε τοῦ Μαρκίωνα καὶ τοῦ Μανιχαίου. Γι' αὐτὸ καὶ προλέγει αὐτὸ ποὺ θὰ γίνει ὡς Θεὸς καὶ προσπαθεῖ πάλι νὰ τὸ ἀποφύγει σὰν ἄνθρωπος.

Ὅποιος ἀρνεῖται νὰ πεῖ ἢ νὰ ὁμολογήσει δύο θελήματα στὸν ἕνα καὶ μόνο Χριστό, αὐτὸ τὸ ἕνα θέλημα ποὺ λέγεις γι' αὐτὸν σοῦ φαίνεται ἄναρχο καὶ συνάναρχο καὶ συναΐδιο μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, ἢ θεϊκὸ ὅλο κατὰ τὴν ποσότητα, ἁπλὸ μαζὶ καὶ ἀσύνθετο, ἐπειδὴ εἶναι ἡ οὐσία τοῦ θείου, ἢ σοῦ φαίνεται διαφορετικὸ ἐξαιτίας τῆς ἐνανθρώπησης; Δήλωσέ μας ὅμως τί λογῆς εἶναι, καὶ πές μας ποιό εἶναι τὸ ὄνομα αὐτοῦ τοῦ θελήματος. Γιατὶ τὸ ὄνομα πρὶν ἀπὸ τὴν ἐνανθρώπηση, δηλαδὴ τὸ ὄνομα τοῦ θείου θελήματος, τὸ φανερώνω ἐγώ. Ὅπως δηλαδὴ ἡ θεία φύση ἡ τρισυπόστατη εἶναι στὴν ὁλότητά της ἄναρχη, ἄκτιστη, ἀκατανόητη, ἁπλῆ καὶ ἀσύνθετη, ἔτσι εἶναι καὶ τὸ θέλημά της. Νὰ λοιπὸν εἶπα *φθέγξονται, ὡς τὴν ἀλήθειαν εἰρηκότι. Καὶ σὺ αὐτὸς εἰ θέλεις καὶ οὐ θελεις. Εἰπὲ οὖν ἡμῖν τὸ μετὰ τὴν ἐνανθρώπησιν, ποῖον ὄνομα ἔχει. Ζήτησον Παλαιὰν καὶ Καινὴν Διαθήκην ὅλην. Εἰπὲ τούτου σὺ τοῦ ἐφευρισκομένου ἐπὶ Χριστοῦ ἑνὸς θελήματος τὸ ὄνομα. Ζήτησον καὶ μὴ ὀκνήσῃς. Ἀλλ' ἄρα ἐπειδὴ τὸ θεῖον θέλημα θεῖον λέγεται, καὶ τὸ ἀνθρώπινον θέλημα ἀνθρώπινον λέγεται, θεανδρικὸν θέλημα εἴποις τὸν Χριστὸν ἔχειν; Οὐ νομίζω. Ἐπειδὴ ὁ Πατὴρ καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα θεανδρικὸν οὐκ ἔχει θελημα, ἀλλ' ἄρα σύνθετον τολμήσῃς εἰπεῖν; Ὁμοίως πάλιν καινὸν τῇ Θεότητι τοῦτο. Ἀλλ' ἄρα φυσικὸν εἴπῃς; Συγχύσεις καὶ σὺ κατὰ Σευῆρον· δύο γὰρ φύσεις ἢ φυσικὰ θελήματα, μία φύσις ἢ ἓν φυσικὸν θέλημα γενέσθαι ἄνευ συγχύσεως ἀδύνατον. Ἀλλ' ὑποστατικόν; Καὶ πάλιν ἀλλοτριώσεις τὸν Υἱὸν τοῦ Πατρός, καὶ τρεῖς θελήσεις εἰσάγων φανήσῃ μὴ συμβαινούσας ἀλλήλαις, ὥσπερ καὶ τὰς ὑποστάσεις.*

Ἐὰν εἴπῃς τὴν ὡς ἑνὸς μίαν θέλησιν καὶ ἐνέργειαν, ἀναγκασθήσῃ τὴν ὡς ἑνὸς τοῦ Πατρὸς καὶ τὴν ὡς ἑνὸς τοῦ Πνεύματος εἰπεῖν, κἂν θέλῃς καὶ μὴ θέλῃς θέλησιν καὶ ἐνέργειαν, καὶ εὑρεθήσεται εἰς πολυθεΐαν ἐκπίπτων ὁ λόγος. Ἐὰν καὶ σχετικὴν εἴπῃς, Νεστορίου εἰσάγεις προσωπικὴν διαίρεσιν. Εἰ δὲ καὶ παρὰ φύσιν εἴπῃς, φθείρεις τὴν ὕπαρξιν τοῦ θέλοντος· φθορὰ γὰρ τῇ φύσει τὸ παρὰ φύσιν ἐστί, καθὼς οἱ Πατέρες ὡρίσαντο. Ἀλλ' ἄρα τὴν μονάδα πάλιν ἀνασπαράξεις καὶ εἰς ψήφους ἡμᾶς κινήσεις εἰς διμοιρότριτα τοῦ παρὰ σοῦ ἑνὸς θελήματος, ὅπως μαθεῖν εὕρωμεν κατὰ πόσον ἐστὶ θεῖον, καὶ κατὰ πόσον ἀνθρώπινον. Ὁμοίως καὶ κατὰ πόσον ἄκτιστον καὶ κατὰ πόσον κτιστόν, καὶ ἁπλῶς ὡς ἔστι σοι φίλον εἰπεῖν. Εἰπὲ ἡμῖν τὸ ὄνομα τοῦ θελήματος τοῦ παρὰ σοῦ πρεσβευομένου ἐπὶ Χριστοῦ. Εἰ δὲ καὶ ἀνώνυμον ὑπάρχει κατὰ σὲ τὸ θέλημα τὸ ἓν ὃ λέγεις ἐπὶ Χριστοῦ, σύνταξον αὐτὸ μετὰ τῶν ἀνωνύμων Ψαλμῶν, ὅπως κἂν ἐκεῖ χώραν καὶ τόπον εὕρῃ. Ἐπειδή, λογιώτατε, ἡμεῖς ἀνώνυμον τί ποτε τὸ πρὶν ἀπὸ τὴν ἐνανθρώπηση ὄνομα καὶ θὰ συμφωνήσουν ὅλοι μαζί μου, ὅτι εἶπα τὴν ἀλήθεια, ἀλλὰ καὶ σὺ ὁ ἴδιος, εἴτε θέλεις εἴτε δὲν θέλεις. Πές μας λοιπὸν τὸ μετὰ ἀπὸ τὴν ἐνανθρώπηση, ποιὸ ὄνομα ἔχει. Ἀναζήτησε σὲ ὅλη τὴν Παλαιὰ καὶ τὴν Καινὴ Διαθήκη. Πές μας τὸ ὄνομα αὐτοῦ τοῦ ἑνὸς θελήματος ποὺ ἐφευρίσκεις στὸ Χριστό. Ἀναζήτησε καὶ μὴ βαρεθεῖς. Ἀλλὰ μήπως, ἐπειδὴ τὸ θεῖο θέλημα λέγεται θεῖο καὶ τὸ ἀνθρώπινο θέλημα λέγεται ἀνθρώπινο, θὰ μποροῦσες νὰ πεῖς ὅτι ὁ Χριστὸς ἔχει θεανδρικὸ θέλημα; Δὲν νομίζω, ἐπειδὴ ὁ Πατέρας καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα δὲν ἔχουν θεανδρικὸ θέλημα. Ἀλλὰ μήπως θὰ τολμήσεις νὰ τὸ πεῖς σύνθετο; Ὅμοια πάλι αὐτὸ θὰ εἶναι νέο γιὰ τὴ θεότητα. Θὰ τὸ πεῖς μήπως φυσικό; Θὰ προκαλέσεις τότε καὶ ἐσὺ σύγχυση ὅπως ὁ Σεβῆρος. Γιατὶ δύο φύσεις ἢ δύο φυσικὰ θελήματα νὰ γίνουν μιὰ φύση ἢ ἕνα φυσικὸ θέλημα χωρὶς σύγχυση εἶναι ἀδύνατο. Θὰ τὸ πεῖς μήπως ὑποστατικό; Καὶ πάλι θ' ἀποξενώσεις τὸν Υἱὸ ἀπὸ τὸν Πατέρα καὶ θὰ φανεῖς ὅτι εἰσάγεις τρεῖς θελήσεις ποὺ δὲ συμφωνοῦν μεταξύ τους, ὅπως καὶ τὶς ὑποστάσεις.

Ἂν πεῖς τὴ μία θέληση καὶ ἐνέργεια τοῦ Χριστοῦ ὡς ἑνός, θ' ἀναγκαστεῖς νὰ πεῖς μία θέληση κι ἐνέργεια καὶ τοῦ Πατέρα ὡς ἑνὸς καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ὡς ἑνός, εἴτε τὸ θέλεις εἴτε δὲν τὸ θέλεις καὶ θὰ βρεθεῖ ὁ λόγος νὰ ἐκτρέπεται στὴν πολυθεΐα. Ἂν πάλι τὴν πεῖς καὶ σχετική, τότε εἰσάγεις τὴν προσωπικὴ διαίρεση τοῦ Νεστορίου. Κι ἂν τὴν πεῖς καὶ παρὰ φύση, φθείρεις τὴν ὕπαρξη ἐκείνου ποὺ θέλει· γιατὶ εἶναι φθορὰ τῆς φύσης τὸ παρὰ φύση, ὅπως ὅρισαν καὶ οἱ Πατέρες. Ἀλλὰ μήπως τὴ μονάδα πάλι θὰ σπαράξεις καὶ θὰ μᾶς κάνεις νὰ λογαριάζομε τὰ δευτερότριτα τοῦ ἑνὸς θελήματος, γιὰ νὰ μπορέσομε νὰ μάθομε κατὰ πόσο εἶναι θεῖο καὶ κατὰ πόσο ἀνθρώπινο, ὅμοια καὶ κατὰ πόσο εἶναι ἄκτιστο καὶ κατὰ πόσο κτιστό, καὶ γενικὰ ὅπως σοῦ ἀρέσει νὰ τὸ πεῖς. Πές μας τὸ ὄνομα τοῦ θελήματος, ποὺ ἐσὺ πρεσβεύεις γιὰ τὸν Χριστό. Ἂν πάλι κατὰ τὴ γνώμη σου εἶναι καὶ ἀνώνυμο τὸ θέλημα τὸ ἕνα ποὺ λέγεις γιὰ τὸν Χριστό, σύνταξέ το μὲ τοὺς ἐπώνυμους ψαλμούς, γιὰ νὰ βρεῖ ἔστω καὶ ἐκεῖ θέση καὶ τόπο. Γιατὶ ἐμεῖς, λογιώτατέ μου, δὲν μποροῦμε νὰ ὁμολογήσομε κάτι ἀνώνυμο. Ὅπως εἶναι φυσικό, *ὁμολογῆσαι οὐ δυνάμεθα. Ὡς εἰκὸς δέ, μέχρι τοῦ νῦν τινι τῶν γηγενῶν οὐ πεφανέρωται. Ἐγχάραξον οὖν ὁριστικῶς ἐκ πατρικῶν διδασκαλιῶν καὶ τὴν τοῦ ὀνόματος δήλωσιν διατύπωσον ἡμῖν. «Ἃ γὰρ ἀριθμοῦμεν ἡμεῖς, ταῦτα καὶ ὁμολογοῦμεν», κατὰ τὸν μέγαν καὶ θεοφάντορα Βασίλειον. Ἐγὼ λέγω, ὅτι ἡ ζωοποιὸς σὰρξ τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ ἐν αὐτῷ ἔσχε τῷ Θεῷ Λόγῳ πάντα τὰ ὑπερφυᾶ τῆς ἰδίας φύσεως, εἰς ἓν πρόσωπον καὶ μίαν ὑπόστασιν τοῦ Θεοῦ Λόγου τὰς δύο φύσεις συντελούσας. Ἕνα γὰρ Υἱόν, ὡς ἕνα τῆς ἁγίας Τριάδος συμπροσκυνοῦμεν Πατρὶ καὶ ἁγίῳ Πνεύματι, ὡς πρὸ τῶν αἰώνων, νῦν καὶ εἰς τοὺς σύμπαντας αἰῶνας, καὶ μετὰ τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.*

μέχρι τώρα σὲ κανένα ἀπὸ τοὺς γεννημένους ἀνθρώπους δὲν ἔχει φανερωθεῖ. Σχημάτισε λοιπὸν μὲ ὁρισμὸ ἀπὸ τὶς πατερικὲς διδασκαλίες καὶ διατύπωσέ μας τὴ δήλωση τοῦ ὀνόματος. Γιατὶ σύμφωνα μὲ τὸν μεγάλο καὶ θεοφάντορα Βασίλειο «αὐτὰ ποὺ ἐμεῖς ἀριθμοῦμε, αὐτὰ καὶ ὁμολογοῦμε». Ἐγὼ λέγω, ὅτι ἡ ζωοποιὸς σάρκα τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ εἶχε μέσα στὸν ἴδιο τὸν Θεὸ Λόγο ὅλα τὰ ὑπερφυσικὰ στοιχεῖα τῆς φύσης του, ἐνεργώντας οἱ δύο φύσεις σὲ ἕνα πρόσωπο καὶ μία ὑπόσταση τοῦ Θεοῦ Λόγου. Γιατὶ ἕνα Υἱό, ὡς ἕνα τῆς ἁγίας Τριάδας, προσκυνοῦμε μαζὶ μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα, ὅπως πρὶν ἀπὸ τοὺς αἰῶνες, τώρα καὶ σὲ ὅλους τοὺς αἰῶνες καὶ ἔπειτα ἀπὸ τοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ
ΚΕΦΑΛΑΙΑ Ι' ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΔΥΟ ΘΕΛΗΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΚΑΙ ΘΕΟΥ ΚΑΙ ΣΩΤΗΡΟΣ ΗΜΩΝ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ.
ΕΓΡΑΦΗ ΔΕ ΠΡΟΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥΣ

α'. Εἰ ὥσπερ μιᾶς ὑποστάσεώς ἐστιν ὁ Λόγος μετὰ τῆς σαρκός, οὕτω καὶ ἓν θέλημα κατά τινας, εὐλογημένοι, ἀνάγκη ὥσπερ τῇ ὑποστάσει, οὕτω καὶ τῷ θελήματι καὶ ἡμῶν καὶ τοῦ Πατρὸς διαφέρειν. Καὶ πῶς ἡ τῆς φύσεως πρὸς τὸν Πατέρα ταυτότης τῇ διαφορᾷ τῶν θελημάτων δειχθήσεται;

β'. Οἷς ὁ Λόγος τὸ ἓν ἔχει μετὰ τῆς σαρκός, τούτοις τοῦ Πατρὸς χωρίζεται, καὶ οἷς τὸ ἓν ἔχει μετὰ τοῦ Πατρός, τούτοις τῆς σαρκὸς διακρίνεται. Εἰ δὲ ἓν θέλημα μετὰ τῆς σαρκὸς κατά τινας, εὐλογημένοι, ἄρα τῷ θελήματι τοῦ Πατρὸς ἐχωρίσθη.

γ'. Εἰ οἷς ἥνωται ὁ Λόγος τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Πνεύματι, τούτοις τῆς σαρκὸς διαφέρειν κρίνεται, ἥνωται δὲ κατὰ τὴν κοινὴν τῶν Χριστιανῶν δόξαν τῷ θελήματι Πατρὶ καὶ Πνεύματι, ἄρα θελήματι τῆς σαρκὸς διαφέρει τοῦ Πατρὸς καὶ Πνεύματος, ὡς αὐτοὶ ἑαυτοῖς οἱ Πατέρες καὶ ἡμῖν διωρίσαντο, καὶ ἡμεῖς, εὐλογημένοι, φυλάσσειν σπουδάζομεν.

δ'. Τοῦτο τὸ ἓν θέλημα ἢ φυσικὸν ἢ ὑποστατικὸν ἀνάγκη αὐτούς, εὐλογημένοι, λέγειν, εἴπερ ἡ τῶν ὄντων σύστασις ἐν οὐσίᾳ καὶ ὑποστάσει θεωρεῖται. Τί γὰρ ἂν καὶ εἴη παρὰ ταῦτα

ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ
ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΔΕΚΑ ΓΙΑ ΤΑ ΔΥΟ ΘΕΛΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΚΑΙ ΘΕΟΥ ΚΑΙ ΣΩΤΗΡΑ ΜΑΣ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ
ΓΡΑΦΤΗΚΑΝ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥΣ

1. Ἂν, εὐλογημένοι, ὅπως ὁ Λόγος ἔχει μία ὑπόσταση μὲ τὴ σάρκα, ἔτσι ἔχει, σύμφωνα μὲ μερικούς, καὶ ἕνα θέλημα, εἶναι ἀνάγκη, ὅπως στὴν ὑπόσταση, ἔτσι καὶ στὸ θέλημα νὰ διαφέρει καὶ ἀπὸ μᾶς καὶ ἀπὸ τὸν Πατέρα. Καὶ πῶς θὰ δειχθεῖ ἡ ταυτότητα τῆς φύσης πρὸς τὸν Πατέρα μὲ τὴ διαφορὰ τῶν θελημάτων;

2. Μὲ ὅποια ὁ Λόγος ἑνώνεται μὲ τὴ σάρκα, μὲ αὐτὰ χωρίζεται ἀπὸ τὸν Πατέρα· καὶ μὲ ὅποια ἑνώνεται μὲ τὸν Πατέρα, μὲ αὐτὰ διακρίνεται ἀπὸ τὴ σάρκα. Κι ἄν, σύμφωνα μὲ κάποιους, ἔχει, εὐλογημένοι, ἕνα θέλημα μὲ τὴ σάρκα, ἄρα ὡς πρὸς τὸ θέλημα χωρίστηκε ἀπὸ τὸν Πατέρα.

3. Ἂν, μὲ ὅποια ὁ Λόγος εἶναι ἑνωμένος μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸ Πνεῦμα, μὲ αὐτὰ κρίνεται ὅτι διαφέρει ἀπὸ τὴ σάρκα, καί, σύμφωνα μὲ τὴν κοινὴ πίστη τῶν Χριστιανῶν, εἶναι ἑνωμένος κατὰ τὸ θέλημα μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸ Πνεῦμα, ἄρα ὡς πρὸς τὸ θέλημα τῆς σάρκας διαφέρει ἀπὸ τὸν Πατέρα καὶ τὸ Πνεῦμα, ὅπως οἱ Πατέρες καθόρισαν γιὰ τὸν ἑαυτό τους καὶ γιὰ μᾶς, καὶ ἐμεῖς, εὐλογημένοι, προσπαθοῦμε νὰ φυλάξομε.

4. Αὐτὸ τὸ ἕνα θέλημα εἶναι ἀνάγκη, εὐλογημένοι, νὰ τὸ λένε ἢ φυσικὸ ἢ ὑποστατικό, ἐφόσον βέβαια ἡ σύσταση τῶν ὄντων νοεῖται μὲ οὐσία καὶ ὑπόσταση. Τί ἄλλο θὰ μποροῦσαν νὰ ποῦν

ἕτερον λέγειν, οἷς οὐκ ἐξῆν; Ἀλλ' εἰ μὲν φυσικὸν αὐτὸ εἴπωσι, καὶ μίαν φύσιν λέξουσιν τοῦ Λόγου καὶ τῆς σαρκός, καὶ μὴ θέλοντες. Εἰ δὲ ὑποστατικόν, ἀναγκασθήσονται διὰ τὰς ἁγίας τρεῖς ὑποστάσεις τρία λέγειν καὶ τὰ θελήματα, εἴπερ ἑαυτοῖς στοιχεῖν διέγνωσαν.

ε'. Εἰ τὸ τῆς φύσεως τοῦ Λόγου θέλημα δημιουργικὸν πάντων τῶν γεγονότων, τοῦτο δὲ κατ' αὐτούς, εὐλογημένοι, καὶ τῆς σαρκὸς τυγχάνει θέλημα, δημιουργὸς ἔσται προδήλως τῶν γεγονότων καὶ ἡ τοῦ Λόγου σάρξ, καὶ ἀνήρηται οὕτω γε ἡ κοινὴ δόξα τῶν Χριστιανῶν, τὸ κτιστὴν αὐτὴν εἶναι. Πῶς γὰρ κτίσμα τὸ ἐκ μὴ ὄντων κτίζον καὶ τὸ ἐξαίρετον τῆς θείας φύσεως ἰδίωμα ἔχον;

ς'. Εἰ διὰ τὸ ἓν θέλημα Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος καὶ μία φύσις αὐτῶν ἐδείχθη ὑπὸ τῶν θεολήπτων Πατέρων, ἓν δὲ θέλημα κατ' αὐτούς, εὐλογημένοι, τοῦ Λόγου καὶ τῆς σαρκός, καὶ μία φύσις ἔσται γε οὕτω καὶ τοῦ Λόγου καὶ τῆς σαρκός. Εἰ δὲ ἐπὶ τῆς σαρκὸς καὶ τοῦ Λόγου τὸ ἓν θέλημα τὴν μίαν φύσιν οὐ συνάγει, οὐδὲ ἐπὶ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος τὸ ἓν θέλημα τὴν μίαν φύσιν συνάξει, καὶ κενὴ ἡ πίστις ἡμῶν, κενὸν τὸ τῶν Πατέρων κήρυγμα.

ζ'. Τοῦτο τὸ ἓν θέλημα ἢ προαιρετικὸν τυγχάνει ἢ φυσικόν. Ἀλλ' εἰ μὲν φυσικόν, καὶ μία φύσις ἔσται, ὡς καὶ ἤδη ἐδείχθη, τῆς σαρκὸς καὶ τοῦ Λόγου· εἰ δὲ προαιρετικόν, ὥσπερ τῇ ὑποστάσει, οὕτω καὶ τῇ γνώμῃ χωρισθήσεται Πατρὸς καὶ Πνεύματος ὁ Χριστός.

η'. Εἰ κατὰ τὸν μέγαν Κύριλλον τὰ τῆς αὐτῆς ὄντα οὐσίας ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ (αὐτοὶ ποὺ δὲν μποροῦν νὰ ποῦν); Ἀλλὰ ἂν τὸ ὀνομάσουν φυσικό, θὰ ὁμολογήσουν, καὶ νὰ μὴ τὸ θέλουν, μία φύση τοῦ Λόγου καὶ τῆς σάρκας. Ἂν πάλι ὑποστατικό, θ' ἀναγκασθοῦν γιὰ τὶς ἅγιες τρεῖς ὑποστάσεις νὰ ποῦν τρία καὶ τὰ θελήματα, ἂν θέλουν νὰ εἶναι συνεπεῖς μὲ τὸν ἑαυτό τους.

5. Ἂν τὸ θέλημα τῆς φύσης τοῦ Λόγου εἶναι δημιουργικὸ ὅλων ἐκείνων ποὺ ἔχουν γίνει, κι αὐτό, σύμφωνα μ' αὐτούς, εὐλογημένοι, τυχαίνει νὰ εἶναι καὶ τὸ θέλημα τῆς σάρκας, προφανῶς θὰ εἶναι καὶ ἡ σάρκα τοῦ Λόγου δημιουργὸς ἐκείνων ποὺ ἔχουν γίνει, καὶ ἔτσι ἔχει ἀναιρεθεῖ ἡ κοινὴ πίστη τῶν Χριστιανῶν, ὅτι ἡ σάρκα εἶναι κτιστή. Πῶς δηλαδὴ μπορεῖ τὸ δημιούργημα, ποὺ ἔγινε ἀπὸ τὰ μὴ ὄντα, νὰ δημιουργεῖ καὶ νὰ ἔχει τὸ ἐξαιρετικὸ ἰδίωμα τῆς θείας φύσης;

6. Ἂν γιὰ τὸ ἕνα θέλημα τοῦ Πατέρα, τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἀποδείχθηκε καὶ μία ἡ φύση τους σύμφωνα μὲ τοὺς θεόπνευστους Πατέρες, καὶ εἶναι, σύμφωνα μ' αὐτούς, εὐλογημένοι, ἕνα τὸ θέλημα τοῦ Λόγου καὶ τῆς σάρκας, ἔτσι θὰ εἶναι καὶ μία ἡ φύση τοῦ Λόγου καὶ τῆς σάρκας. Ἂν ὅμως στὴ σάρκα καὶ τὸν Λόγο, ἀπὸ τὸ ἕνα θέλημα δὲν ἐξυπακούεται ἡ μία φύση, οὔτε στὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸ καὶ στὸ ἅγιο Πνεῦμα τὸ ἕνα θέλημα θὰ συντελέσει νὰ εἶναι μία καὶ ἡ φύση, καὶ θὰ εἶναι κενὴ ἡ πίστη μας, κενὸ καὶ τὸ κήρυγμα τῶν Πατέρων[1].

7. Αὐτὸ τὸ ἕνα θέλημα εἶναι ἢ προαιρετικὸ ἢ φυσικὸ (τῆς προαίρσης – φύσης). Ἀλλ', ἂν εἶναι φυσικό, θὰ εἶναι καὶ μία φύση, ὅπως καὶ ἤδη ἔχομε δείξει, τῆς σάρκας καὶ τοῦ Λόγου· ἂν εἶναι προαιρετικό, ὅπως κατὰ τὴν ὑπόσταση ἔτσι καὶ κατὰ τὴ γνώμη θὰ χωριστεῖ ὁ Χριστὸς ἀπὸ τὸν Πατέρα καὶ τὸ Πνεῦμα.

8. Ἂν, σύμφωνα μὲ τὸν μεγάλο Κύριλλο, ὅσα εἶναι τῆς ἴδιας

---

[1] Α' Κορ. 15, 14.

καὶ φύσεως, καὶ τοῦ αὐτοῦ τυγχάνουσι θελήματος, πῶς τὰ τῆς αὐτῆς μὴ ὄντα φύσεως τοῦ αὐτοῦ εἶναι θελήματος δύνανται;

θ΄. Εἰ τὸ μὴ θέλειν ἀποθανεῖν, κατὰ τὸ χρυσοῦν στόμα Ἰωάννου, φυσικὸν ἔχει ἡ σάρξ, μετὰ πάντων δὲ τῶν φυσικῶς προσόντων αὐτῇ ἰδιωμάτων ὁ Λόγος ἥνωσεν αὐτὴν ἑαυτῷ ἀτρέπτως καθ᾿ ὑπόστασιν, πῶς τὰ φυσικῶς προσόντα αὐτῇ ἀρνούμενοι, οὐχὶ καὶ τὴν φύσιν τοῖς φυσικοῖς ἰδιώμασι συναρνοῦνται;

ι΄. Εἰ τῷ θελήματι καὶ πρόσωπον συνεισάγεσθαι λέγουσι, καὶ διὰ τοῦτο τὸν οὐκ ὄντα φοβούμενοι φόβον, δύο θελήματα ἐπὶ Χριστοῦ λέγειν οὐκ ἀνέχονται, ἵνα μὴ καὶ δύο πρόσωπα ἐξ ἀνάγκης αὐτοῖς συνεισαχθῇ, βιασθήσονται, εἴπερ εὐσυνάρτητον τὸν τοῦ οἰκείου δόγματος λόγον δεῖξαι βούλονται, ἢ διὰ τὸ ἓν θέλημα τῆς Θεότητος, καὶ ἓν λέγειν πρόσωπον (ἐπειδὴ τῷ θελήματι κατ᾿ αὐτοὺς ἐξ ἀνάγκη καὶ πρόσωπον ἕπεται), ἢ διὰ τὰ τρία πρόσωπα, καὶ τρία θελήματα, Σαβελλίου τε τὴν συναίρεσιν καὶ Ἀρείου τὴν διαίρεσιν εἰσάγειν.

Ἐπειδὴ δέ, εὐλογημένοι, ἡ ὁμωνυμία αἴτιον πολλάκις πλάνης γίνεται, τοῦ ἀκροατοῦ πρὸς ἑτέραν σημασίαν μεταβαίνοντος, παρ᾿ ἣν ὑπέφηνεν ὁ λόγος, παρακαλῶ τὴν ὑμετέραν ἐν Χριστῷ σύνεσιν, διὰ τὴν εὐκρινῆ καὶ ἀσύγχυτον τῶν σημαινομένων πραγμάτων δήλωσιν, σαφηνίσαι ὑμῖν πρὸ πάντων, εἰ ὅλως ἐστὶ θέλημα, καὶ ἐπὶ ποίων σημαινομένων, ἤγουν πραγμάτων, φέρεται τὸ τοιοῦτον ὄνομα· καὶ εἰ τὰ μὲν τῶν ὑπ᾿ αὐτὸ προσαγορευομένων πραγμάτων σύνθετά εἰσι, τὰ δὲ ἁπλᾶ, καὶ ποῖα δὲ τὰ σύνθετα. Καὶ εἰ ἄρα τὰ σύνθετα ὁμόχρονα ἔχουσι τὰ μέρη, ἢ οὐχ ὁμόχρονα, καὶ ποῖα ποίων προγενέστερα, ποῖα δὲ ποίων μεταγενέστερα. Καὶ τίς ὁ ἀποδεικτικὸς ἑκάστου μέρους καὶ ὁριστικὸς οὐσίας καὶ φύσεως, εἶναι καὶ τοῦ ἰδίου θελήματος, πῶς μποροῦν νὰ εἶναι τοῦ ἰδίου θελήματος ὅσα δὲν εἶναι τῆς ἴδιας φύσης;

9. Ἂν τὸ νὰ μὴ θέλει νὰ πεθάνει, σύμφωνα μὲ τὸ χρυσὸ στόμα τοῦ Ἰωάννη, εἶναι φυσικὸ ἰδίωμα τῆς σάρκας, κι ἂν μὲ ὅλα τὰ φυσικὰ προσόντα καὶ ἰδιώματά της ὁ Λόγος τὴν ἕνωσε μαζί του σὲ ὑπόσταση ἀμετάτρεπτη, πῶς, ἀρνούμενοι τὰ φυσικὰ προσόντα της, δὲν ἀρνοῦνται μαζὶ μὲ τὰ φυσικὰ ἰδιώματα καὶ τὴ φύση;

10. Ἂν μαζὶ μὲ τὸ θέλημα λένε ὅτι εἰσάγεται καὶ πρόσωπο, καὶ γι' αὐτό, φοβούμενοι τὸν ἀνύπαρκτο φόβο[2], δὲν δέχονται νὰ λένε δύο θελήματα στὸν Χριστό, γιὰ νὰ μὴν εἰσαχθοῦν μαζί τους ὑποχρεωτικὰ καὶ δύο πρόσωπα, θὰ ἐξαναγκασθοῦν, ἂν θέλουν νὰ δείξουν λόγο συναρτημένο καλὰ μὲ τὴ διδασκαλία τους, ἢ ἐξαιτίας τοῦ ἑνὸς θελήματος τῆς θεότητας νὰ λένε καὶ ἕνα πρόσωπο (ἐπειδὴ κατὰ τὴν ἄποψή τους στὸ θέλημα ἀκολουθεῖ κατ' ἀνάγκην καὶ πρόσωπο), ἢ ἐξαιτίας τῶν τριῶν προσώπων νὰ εἰσάγουν καὶ τρία θελήματαα, ποὺ εἶναι ἡ κοινὴ αἵρεση τοῦ Σαβελλίου καὶ τοῦ Ἀρείου.

Ἐπειδὴ ὅμως, εὐλογημένοι, ἡ ταυτότητα ὀνομάτων γίνεται συχνὰ αἰτία πλάνης, καθὼς ὁ ἀκροατὴς μπορεῖ νὰ μεταβεῖ σὲ ἄλλη σημασία, ἀπὸ αὐτὴν ποὺ θέλει ὁ λόγος, παρακαλῶ τὴν στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ σοφία σας, πρὸς εὐκρινῆ καὶ ἀσύγχυτη δήλωση τῶν πραγμάτων νὰ σᾶς διασαφηνίσω πρὶν ἀπὸ ὅλα, ἂν ὑπάρχει γενικὰ θέλημα, καὶ σὲ ποιὰ σημαινόμενα, δηλαδὴ πράγματα, χρησιμοποιεῖται τὸ ὄνομα αὐτό, καὶ ἂν ὁρισμένα ἀπὸ τὰ πράγματα ποὺ προσαγορεύονται σ' αὐτὸ εἶναι σύνθετα, κι ἄλλα ἁπλά, καὶ ποιὰ εἶναι τὰ σύνθετα. Κι ἐπίσης ἂν τὰ σύνθετα ἔχουν τὰ μέρη τους ὁμόχρονα ἢ ὄχι ὁμόχρονα, καὶ ποιὰ εἶναι προγενέστερα καὶ ἀπὸ ποιά, καθὼς καὶ ποιὰ μεταγενέστερα καὶ ἀπὸ ποιά, κι ἀκόμα ποιὸς εἶναι ὁ λόγος ποὺ ἀποδεικνύει καὶ ὁρίζει κάθε μέρος, γιὰ νὰ μποροῦμε νὰ

---

[2] Ψαλμ. 52, 6.

λόγος, ἵνα ἔχωμεν νοούμενον τὸ ἓν θέλημα δέχεσθαι. Οὐ γὰρ περὶ φωνῶν ὁ λόγος τοῖς Πατράσιν, ἀλλὰ περὶ πραγμάτων. Ὅθεν φωνὰς μὲν παραχωροῦντας τοὺς Πατέρας εὕρομεν, ἐννοίας δὲ οὐδαμῶς. Πρὸς ἐπὶ τούτοις δέ, τί προαίρεσις καὶ τί γνώμη, τί δὲ γνωμικὸν θέλημα καὶ τί προαιρετικόν. Ταῦτα γὰρ πάντα συνδραμεῖν θέλουσι πρὸς τὴν τῶν θελημάτων παράστασιν. Καὶ ὁ μὴ ταῦτα γινώσκων μετὰ ἀκριβείας καὶ περὶ θελημάτων διηγούμενος, τυφλὸς μυωπάζων, μὴ γινώσκων μήτε τί λαλεῖ, μήτε περὶ τίνος διαβεβαιοῦται.

ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ
ΕΚ ΤΩΝ ΕΡΩΤΗΘΕΝΤΩΝ ΑΥΤΩι ΠΑΡΑ ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ

Φύσις ἐστὶ κατὰ μὲν φιλοσόφους ἀρχὴ κινήσεως καὶ ἠρεμίας, κατὰ δὲ τοὺς Πατέρας εἶδος κατὰ πολλῶν καὶ διαφερόντων τῷ ἀριθμῷ, ἐν τῷ ὁποῖον τί ἐστι κατηγορούμενον.

Οὐσία ἐστὶ κατὰ μὲν φιλοσόφους αὐθυπόστατον πρᾶγμα μὴ δεόμενον ἑτέρου πρὸς σύστασιν, κατὰ δὲ τοὺς Πατέρας ἡ κατὰ πολλῶν καὶ διαφερόντων ταῖς ὑποστάσεσιν ὀντότης φυσική.

Ἄτομόν ἐστιν κατὰ μὲν φιλοσόφους ἰδιωμάτων συναγωγή, ὧν τὸ ἄθροισμα ἐπ' ἄλλου θεωρεῖσθαι οὐ δύναται, κατὰ δὲ τοὺς Πατέρας, οἷον Πέτρος ἢ Παῦλος ἤ τις ἕτερος τῶν καθ' αὐτὰ ἰδίοις προσωπικοῖς ἰδιώμασι τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ἀφοριζόμενος.

Ὑπόστασις δέ ἐστι κατὰ μὲν φιλοσόφους οὐσία μετὰ ἰδιωμάτων, κατὰ δὲ τοὺς Πατέρας ὁ καθ' ἕκαστον ἄνθρωπος προσωπικῶς τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ἀφοριζόμενος.

δεχθοῦμε ὅτι νοεῖται τὸ ἕνα θέλημα. Γιατὶ ὁ λόγος τῶν Πατέρων δὲν ἀναφέρεται σὲ ὀνόματα, ἀλλὰ σὲ πράγματα. Γι' αὐτὸ θὰ βροῦμε τοὺς Πατέρες νὰ ἀδιαφοροῦν βέβαια γιὰ τὰ ὀνόματα, καθόλου ὅμως γιὰ τὰ πράγματα. Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ νὰ διευκρινήσω τί εἶναι προαίρεση καὶ τί γνώμη, καθὼς καὶ τί εἶναι γνωμικὸ θέλημα καὶ τί προαιρετικό. Γιατὶ ὅλα αὐτὰ συντελοῦν στὴν παρουσίαση τῶν θελημάτων, καὶ ὅποιος δὲν τὰ γνωρίζει μὲ ἀκρίβεια, καὶ ὅμως μιλᾶ γιὰ τὰ θελήματα, εἶναι τυφλὸς μὲ κλειστὰ μάτια, ποὺ δὲν γνωρίζει οὔτε τί λέγει, οὔτε γιὰ ποιὸ μᾶς διαβεβαιώνει.

ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ
ΑΠΟ ΤΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ Σ' ΑΥΤΟΝ ΑΠΟ ΤΟ ΜΟΝΑΧΟ ΘΕΟΔΩΡΟ

Ἡ φύση, σύμφωνα μὲ τοὺς φιλοσόφους, εἶναι ἀρχὴ κίνησης καὶ ἠρεμίας, ἐνῶ σύμφωνα μὲ τοὺς Πατέρες εἶναι εἶδος ποὺ ἀναφέρεται σὲ πολλὰ καὶ διάφορα κατὰ τὸν ἀριθμό, καὶ ποὺ ἀποδίδεται ὡς κατηγορούμενο τοῦ τί εἶναι κάτι.

Ἡ οὐσία, σύμφωνα μὲ τοὺς φιλοσόφους, εἶναι πράγμα μὲ δική του ὑπόσταση ποὺ δὲν χρειάζεται ἄλλο γιὰ τὴ σύστασή του, ἐνῶ σύμφωνα μὲ τοὺς Πατέρες εἶναι ἡ φυσικὴ ὀντότητα ποὺ κατηγορεῖται σὲ πολλὰ καὶ διάφορα στὶς ὑποστάσεις.

Ἄτομο, σύμφωνα μὲ τοὺς φιλοσόφους, εἶναι συναγωγὴ ἰδιωμάτων, τὸ ἄθροισμα τῶν ὁποίων δὲν μπορεὶ νὰ θεωρηθεῖ σὲ ἄλλο, ἐνῶ σύμφωνα μὲ τοὺς Πατέρες ἄτομο εἶναι γιὰ παράδειγμα ὁ Πέτρος ἢ ὁ Παῦλος ἢ κάποιος ἄλλος ποὺ διακρίνεται ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους μὲ τὰ ἰδιαίτερα προσωπικά του ἰδιώματα.

Ὑπόσταση, σύμφωνα μὲ τοὺς φιλοσόφους, εἶναι οὐσία μὲ ἰδιώματα, ἐνῶ σύμφωνα μὲ τοὺς Πατέρες εἶναι ὁ συγκεκριμένος ἄνθρωπος ποὺ διακρίνεται προσωπικὰ ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΕΙΡΗΝΑΙΟΥ, ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΛΟΥΓΔΟΥΝΟΥ,

ΜΑΘΗΤΟΥ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΚΑΙ ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΟΥ,

ΕΚ ΤΩΝ ΠΡΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΝ ΔΙΑΚΟΝΟΝ ΒΙΑΙΝΗΣ

ΠΕΡΙ ΠΙΣΤΕΩΣ ΛΟΓΩΝ,

ΟΥ Η ΑΡΧΗ

«ΖΗΤΩΝ ΤΟΝ ΘΕΟΝ, ΑΚΟΥ ΤΟΥ ΔΑΒΙΔ ΛΕΓΟΝΤΟΣ»

Θέλησις καὶ ἐνέργεια Θεοῦ ἐστιν, ἡ παντὸς χρόνου καὶ τόπου καὶ αἰῶνος, καὶ πάσης φύσεως ποιοτική τε καὶ προνοητικὴ αἰτία. Θέλησίς ἐστι τῆς νοερᾶς ψυχῆς, ὁ ἐφ' ἡμῖν λόγος, ὡς αὐτεξούσιος αὐτῆς ὑπάρχουσα δύναμις. Θέλησίς ἐστι νοῦς ὀρεκτικὸς καὶ διανοητικὴ ὄρεξις πρὸς τὸ θεληθὲν ἐπινεύουσα.

ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΤΟΥ ΣΤΡΩΜΑΤΕΩΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΠΕΡΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ ΛΟΓΟΥ

Θέλησίς ἐστι φυσικὴ δύναμις, τοῦ κατὰ φύσιν ὄντος ὀρεκτική.

Θέλησίς ἐστι φυσικὴ ὄρεξις τῇ τοῦ λογικοῦ φύσει κατάλληλος.

Θέλησίς ἐστι φυσικὴ αὐτοκράτορος νοῦ αὐτεξούσιος κίνησις, ἢ νοῦς περί τι αὐθαιρέτως κινούμενος.

Αὐτεξουσιότης ἐστὶ νοῦς κατὰ φύσιν κινούμενος, ἢ νοερὰ τῆς ψυχῆς κίνησις αὐτοκρατής.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ, ΠΑΠΑ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΕΚ ΤΗΣ ΠΡΟΣ ΑΙΓΛΩΝΑ, ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΚΥΝΟΠΟΛΕΩΣ

ΚΑΤΑ ΑΡΕΙΑΝΩΝ ΕΠΙΣΤΟΛΗΣ

Θέλησίς ἐστι φυσικὴ παντὸς νοεροῦ αὐθαίρετος δύναμις, ὡς μηδὲν κατὰ τὴν οὐσίαν ἀκούσιον ἔχοντος.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΕΥΣΤΑΘΙΟΥ, ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΠΕΡΙ ΨΥΧΗΣ ΛΟΓΟΥ

Θέλησίς ἐστι φυσικὴ λόγου τοῦ ἐν ἡμῖν κίνησις. Θέλησίς ἐστιν ὄρεξις λογική τε καὶ ζωτική.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΕΙΡΗΝΑΙΟΥ, ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΛΟΥΓΔΟΥΝΟΥ, ΜΑΘΗΤΗ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΗ ΤΟΥ ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΚΑΙ ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΤΗ, ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙ ΠΙΣΤΕΩΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΔΗΜΗΤΡΙΟ, ΔΙΑΚΟΝΟ ΒΙΑΙΝΗΣ ΠΟΥ Η ΑΡΧΗ ΤΟΥ ΕΙΝΑΙ «ΟΤΑΝ ΖΗΤΑΣ ΤΟΝ ΘΕΟ, ΑΚΟΥ ΤΙ ΛΕΓΕΙ Ο ΔΑΒΙΔ».

Θέληση καὶ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ ποιοτικὴ καὶ προνοητικὴ αἰτία τοῦ χρόνου καὶ τοῦ τόπου καὶ τῆς αἰωνιότητας καὶ ὅλης τῆς φύσης.

Θέληση τῆς νοερῆς ψυχῆς εἶναι ὁ μέσα μας λόγος, ὡς δύναμή της αὐτεξούσια.

Θέληση εἶναι νοῦς ποὺ ὀρέγεται καὶ ὄρεξη τῆς διάνοιας ποὺ συναινεῖ σ' ἐκεῖνο ποὺ θελήσαμε.

ΤΟΥ ΚΛΗΜΕΝΤΑ ΤΟΥ ΣΤΡΩΜΑΤΕΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΛΟΓΟ ΤΟΥ ΠΕΡΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ

Θέληση εἶναι φυσικὴ δύναμη, ποὺ ὀρέγεται τὸ κατὰ φύση ὄν.

Θέληση εἶναι φυσικὴ ὄρεξη κατάλληλη στὴ φύση τοῦ λογικοῦ.

Θέληση εἶναι φυσικὴ κίνηση αὐτεξούσια τοῦ αὐτοκυρίαρχου νοῦ, ἢ νοῦς ποὺ κινεῖται γύρω ἀπὸ κάτι μ' ἐκλογὴ δική του.

Αὐτεξουσιότητα εἶναι νοῦς ποὺ κινεῖται κατὰ φύση, ἢ νοερὴ κίνηση τῆς ψυχῆς ποὺ αὐτοκυριαρχεῖται.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ, ΠΑΠΑ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΚΑΤΑ ΑΡΣΑΝΩΝ ΠΡΟΣ ΤΟΥ ΑΙΓΛΩΝΑ, ΕΠΙΣΚΟΠΟ ΚΥΝΟΠΟΛΕΩΣ

Θέληση εἶναι φυσική, αὐτόγνωμη δύναμη κάθε νοεροῦ, ἐπειδὴ δὲν ἔχει τίποτε ἀθέλητο στὴν οὐσία του.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΕΥΣΤΑΘΙΟΥ, ΠΑΤΡΙΑΡΧΗ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ ΑΠΟ ΤΟΝ ΛΟΓΟ ΤΟΥ ΠΕΡΙ ΨΥΧΗΣ

Θέληση εἶναι φυσικὴ κίνηση τοῦ λόγου ποὺ ὑπάρχει μέσα μας. Θέληση εἶναι ὄρεξη λογικὴ καὶ ζωτική.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ, ΠΑΠΑ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΠΕΡΙ ΠΙΣΤΕΩΣ ΜΕΙΖΟΝΟΣ ΛΟΓΟΥ

Θέλησίς ἐστι ψυχῆς νοερᾶς αὐτεξούσιος κίνησις. Πρῶτον ἰδίωμα τῆς νοερᾶς ψυχῆς καὶ τῆς οὐσίας αὐτῆς δηλωτικόν ἐστιν ἡ θέλησις. Νοῦς Κυρίου οὔπω Κύριος, ἀλλ' ἢ θέλησις ἢ βούλησις ἢ ἐνέργεια.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ, ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΝΥΣΣΗΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΚΑΤΑ ΑΠΟΛΙΝΑΡΙΟΥ ΛΟΓΟΥ

Θέλησίς ἐστι νοῦς τις καὶ περί τι διάθεσις.

Αὐτεξουσιότης ἐστὶν αὐτοκρατὴς τοῦ θελήματος κίνησις.

Θέλησίς ἐστι τῆς νοερᾶς ψυχῆς τὸ κατ' ἐξουσίαν αὐτὴν αἱρεῖσθαι τῶν κατὰ γνώμην διὰ τῆς προαιρετικῆς θελήσεως.

Θέλησίς ἐστι πάσης λογικῆς φύσεως ἡ κατὰ φύσιν αὐτῆς ζωή. Ἡ στέρησις τῆς οὕτω ζωῆς οὐσίας ἐστὶν ἀναίρεσις.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΔΙΑΔΟΧΟΥ, ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΦΩΤΙΚΗΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΕΚΤΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ ΤΩΝ ΑΣΚΗΤΙΚΩΝ

Αὐτεξουσιότης ἐστὶ ψυχῆς λογικῆς θέλησις ἀκωλύτως γινομένη πρὸς ὅπερ ἂν βούληται.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ, ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ

Θέλημά ἐστι λόγος ἐν καρδίᾳ στρεφόμενος, δι' ἐνεργείας καὶ μόνον φανερωθῆναι δυνάμενος. Θέλημά ἐστι βούλησις ψυχῆς οἴκοθεν ἀνακοπῆναι μὴ δυναμένη.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΝΕΜΕΣΙΟΥ, ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΕΜΕΣΗΣ

Θέλησίς ἐστιν ὄρεξις βουλευτικὴ τῶν ἐφ' ἡμῖν καὶ δι' ἡμῶν γίνεσθαι δυναμένων καὶ ἄδηλον ἐχόντων τὸ τέλος.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ, ΠΑΠΑ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΑΠΟ ΤΟΝ ΜΕΓΑΛΟ ΛΟΓΟ ΤΟΥ ΠΕΡΙ ΠΙΣΤΕΩΣ

Θέληση εἶναι αὐτεξούσια κίνηση τῆς νοερῆς ψυχῆς. Πρῶτο ἰδίωμα τῆς νοερῆς ψυχῆς, ποὺ δηλώνει καὶ τὴν οὐσία της, εἶναι ἡ θέληση. Νοῦς τοῦ Κυρίου δὲν εἶναι βέβαια ὁ Κύριος, ἀλλὰ ἢ θέληση ἢ βούληση ἢ ἐνέργεια.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ, ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΝΥΣΣΗΣ

ΑΠΟ ΤΟΝ ΛΟΓΟ ΤΟΥ ΚΑΤΑ ΑΠΟΛΙΝΑΡΙΟΥ

Θέληση εἶναι κάποιο νόημα καὶ διάθεση γύρω ἀπὸ κάτι.

Αὐτεξουσιότητα εἶναι κίνηση ποὺ εἶναι αὐτοκυρίαρχη τοῦ θελήματος.

Θέληση τῆς νοερῆς ψυχῆς εἶναι τὸ νὰ ἐκλέγει μὲ ἐξουσία ὅσα συμφωνοῦν μὲ τὴ γνώμη της μὲ αὐτοπροαίρετη θέληση.

Θέληση εἶναι ἡ φυσικὴ ζωὴ κάθε λογικῆς φύσης. Ἡ στέρηση τῆς ζωῆς αὐτοῦ τοῦ εἴδους εἶναι ἀναίρεση τῆς οὐσίας.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΔΙΑΔΟΧΟΥ, ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΦΩΤΙΚΗΣ

ΑΠΟ ΤΟ ΕΚΤΟ ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΩΝ ΑΣΚΗΤΙΚΩΝ

Αὐτεξουσιότητα εἶναι θέληση τῆς λογικῆς ψυχῆς, ποὺ ἐκδηλώνεται ἀνεμπόδιστα πρὸς ἐκεῖνο ποὺ θέλει.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ, ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ

Θέλημα εἶναι λόγος ποὺ στρέφεται μέσα στὴν καρδιὰ καὶ ποὺ μπορεῖ νὰ φανερωθεῖ μὲ ἐνέργεια μόνο. Θέληση εἶναι παρόρμηση τῆς ψυχῆς ποὺ δὲν μπορεῖ ν' ἀνακοπεῖ ἀπὸ μόνη της.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΝΕΜΕΣΙΟΥ, ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΕΜΕΣΗΣ

Θέληση εἶναι ὄρεξη ποὺ σκέφτεται ὅσα εἶναι στὴν ἐξουσία μας καὶ μποροῦν νὰ πραχθοῦν ἀπὸ ἐμᾶς καὶ ποὺ ἔχουν ἄδηλο τέλος.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

ΚΑΤΑ ΤΙ ΛΟΓΙΚΟΣ Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΚΑΙ ΤΙ ΕΝΔΙΑΘΕΤΟΣ ΛΟΓΟΣ ΚΑΙ ΤΙ ΠΡΟΦΟΡΙΚΟΣ

Ἐνδιάθετος λόγος ἐστὶ τὸ κίνημα τῆς ψυχῆς τὸ ἐν αὐτῷ τῷ λογιστικῷ γινόμενον ἄνευ τινὸς ἐκφωνήσεως, ὅθεν πολλάκις σιωπῶντες, λόγον ὅλον παρ' ἑαυτοῖς διεξερχόμεθα καὶ ἐν τοῖς ὀνείροις διαλεγόμεθα. Κατὰ τοῦτο δὲ μάλιστα λογικοὶ πάντες ἐσμέν, ἀλλ' οὐχ ὡς κατὰ τὸν προφορικὸν λόγον. Καὶ γὰρ οἱ ἐκ γενετῆς κωφοὶ καὶ οἱ διὰ πάθος ἢ καὶ νόσημα τὴν φωνὴν ἀποβαλόντες οὐδὲν ἧττον λογικοί εἰσιν. Ὁ δὲ προφορικὸς λόγος ἐν τῇ φωνῇ καὶ ἐν ταῖς διαλέκτοις τὴν ἐνέργειαν ἔχει.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΞΙΜΟΥ

ΕΚ ΤΩΝ ΠΕΡΙ ΘΕΛΗΜΑΤΩΝ ΑΥΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΙΣΜΩΝ ΤΙ ΦΥΣΙΚΟΝ ΘΕΛΗΜΑ ΚΑΙ ΤΙ ΓΝΩΜΙΚΟΝ

Θέλημά ἐστι φυσικὸν ἡ ἁπλῶς καὶ ὡσαύτως ἔχουσα τῶν κατὰ φύσιν συστατικῶν ὁρμή τε καὶ ἔφεσις.

Θέλημα δὲ γνωμικὸν ἡ τῶν καθ' ἡδονὴν συναγερτικῶν ποιὰ καὶ διάφορος κίνησίς τε καὶ ὄρεξις.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

ΕΚ ΤΗΣ ΠΡΟΣ ΜΑΡΙΝΟΝ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΝ ΕΠΙΣΤΟΛΗΣ ΤΙ ΘΕΛΗΣΙΣ ΚΑΙ ΤΙ ΠΡΟΑΙΡΕΣΙΣ

Θέλημά φασιν εἶναι φυσικόν, ἤγουν θέλησιν. Ζήτει ὄπισθεν ὁμοίως εἰς τὴν αὐτὴν ἐπιστολὴν περὶ βουλῆς καὶ γνώμης καὶ φρονήσεως καὶ δόξης καὶ ἐξουσίας.

ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ

ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΙ ΕΙΝΑΙ Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΛΟΓΙΚΟΣ ΚΑΙ ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΕΝΔΙΑΘΕΤΟΣ ΛΟΓΟΣ ΚΑΙ ΤΙ ΠΡΟΦΟΡΙΚΟΣ

Ἐνδιάθετος λόγος εἶναι ἡ κίνηση τῆς ψυχῆς, ποὺ γίνεται μέσα στὸ ἴδιο τὸ λογιστικὸ χωρὶς κάποια ἐκφώνηση. Γι' αὐτὸ συχνά, ἐνῶ εἴμαστε σιωπηλοί, κάνομε μέσα μας ὁλόκληρο συλλογισμὸ καὶ κάνουμε διάλογο στὰ ὄνειρά μας, καὶ ὡς πρὸς αὐτὸ κατεξοχὴν εἴμαστε ὅλοι μας λογικοὶ καὶ ὄχι ὡς πρὸς τὸν προφορικὸ λόγο. Γιατὶ κι ὅσοι γεννήθηκαν κουφοὶ καὶ ὅσοι ἀπὸ κάποιο πάθημα ἢ καὶ νόσημα ἔχασαν τὴ φωνή τους, δὲν εἶναι καθόλου λιγότερο λογικοί. Ὁ προφορικὸς λόγος ἐκδηλώνει τὴν ἐνέργειά του στὴ φωνὴ καὶ στὶς διαλέκτους.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΞΙΜΟΥ

ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΣΥΛΛΟΓΙΣΜΟΥΣ ΤΟΥ ΓΙΑ ΤΑ ΘΕΛΗΜΑΤΑ. ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΘΕΛΗΜΑ ΦΥΣΙΚΟ ΚΑΙ ΤΙ ΓΝΩΜΙΚΟ

Θέλημα φυσικὸ εἶναι ἡ ἁπλὴ καὶ ἡ αὐτὴ πάντοτε ὁρμὴ καὶ ἔφεση τῶν φυσικῶν συστατικῶν.

Θέλημα γνωμικὸ εἶναι ἡ κάποια ποιότητα καὶ διαφορετικὴ κίνηση καὶ ὄρεξη ἐκείνων ποὺ διεγείρουν πρὸς ἡδονή·

ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟ ΜΑΡΙΝΟ. ΤΙΝ ΕΙΝΑΙ ΘΕΛΗΣΗ ΚΑΙ ΤΙ ΠΡΟΑΙΡΕΣΗ

Τὸ θέλημα λένε ὅτι εἶναι φυσικό, δηλαδὴ θέληση. Ψάξε ἐπίσης νὰ βρεῖς πίσω στὴν ἴδια ἐπιστολὴ γιὰ τὴ βουλή, τὴ γνώμη, τὴ φρόνηση, τὴ δόξα καὶ τὴν ἐξουσία.

ΟΡΟΙ ΔΙΑΦΟΡΟΙ
ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΚΑΙ ΘΕΟΦΟΡΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ ΗΜΩΝ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΔΥΟ ΕΝΕΡΓΕΙΩΝ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΚΑΙ ΘΕΟΥ ΚΑΙ ΣΩΤΗΡΟΣ ΗΜΩΝ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΟΥΣΤΙΝΟΥ ΦΙΛΟΣΟΦΟΥ ΚΑΙ ΤΕΛΟΣ ΜΑΡΤΥΡΟΣ ΕΚ ΤΟΥ ΠΡΟΣ ΕΥΦΡΑΣΙΟΝ ΣΟΦΙΣΤΗΝ ΠΕΡΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ ΚΑΙ ΠΙΣΤΕΩΣ ΛΟΓΟΥ, ΟΥ Η ΑΡΧΗ «ΑΧΡΑΝΤΟΣ Ο ΛΟΓΟΣ»

Εἰ σύνδρομον ἔχει Θεὸς τῇ φύσει τὴν θέλησιν, ὥσπερ καὶ τὴν ἐνέργειαν (ἀεὶ γὰρ φύσει θελητικὸς καὶ ἐνεργητικὸς ὑπάρχει ὁ Θεός), οὐδὲν τῶν θελητικῶν τῆς αὐτῆς αὐτῷ φυσικῆς ἔσται θελήσεως καὶ ἐνεργείας, ἐπεὶ καὶ φύσεως ἔσται πάντως τῆς αὐτῆς. Κατ' ἐνέργειαν δὲ καὶ φύσιν οὐκ οἶδεν ὁ Θεὸς περιγραφήν.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ, ΕΚ ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΛΟΓΟΥ

Ἐνέργεια πάσης οὐσίας ἐστὶν ἡ προσφυὴς αὐτῇ ποιότης. Ἐνέργεια φυσική τε καὶ συστατική ἐστιν ἡ ὁριστικὴ διαφορὰ τῆς τοῦ δηλουμένου πράγματος φύσεως, ἧς χωρὶς κατ' οὐδὲν οὐδὲν παντελῶς ἔχει τὴν τοῦ πῶς εἶναι διάγνωσιν.

Ἐνέργεια φυσική ἐστιν ἡ οὐσιώδης καὶ συστατικὴ πάσης οὐσίας ποιότης, ἧς τὸ ἐστερημένον, καὶ πάσης οὐσίας ἐστέρηται.

Ἐνέργεια φυσική ἐστιν δύναμις οὐσιώδης μηδὲ μίαν ἑτέρου πρὸς ἕτερον ἐπιδέχεσθαι συγχωροῦσα κατὰ τὴν οὐσίαν ἀλλοίωσιν.

ΔΙΑΦΟΡΟΙ ΟΡΙΣΜΟΙ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΚΑΙ ΘΕΟΦΟΡΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ ΜΑΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΔΥΟ ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΚΑΙ ΘΕΟΥ ΚΑΙ ΣΩΤΗΡΑ ΜΑΣ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΟΥΣΤΙΝΟΥ ΤΟΥ ΦΙΛΟΣΟΦΟΥ ΚΑΙ ΜΑΡΤΥΡΑ ΑΠΟ ΤΟΝ ΛΟΓΟ ΤΟΥ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΥΦΡΑΣΙΟ ΤΟ ΣΟΦΙΣΤΗ ΠΕΡΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ ΚΑΙ ΠΙΣΤΕΩΣ ΠΟΥ Η ΑΡΧΗ ΤΟΥ ΕΙΝΑΙ «ΑΧΡΑΝΤΟΣ Ο ΛΟΓΟΣ».

Ἂν ὁ Θεὸς ἔχει συμπορευόμενη μὲ τὴ φύση του τὴ θέληση ὅπως καὶ τὴν ἐνέργεια (γιατὶ πάντοτε ὁ Θεὸς εἶναι ἀπὸ τὴ φύση του θελητικὸς κι ἐνεργητικός), κανένα ἀπὸ τὰ θελητικὰ δὲν θὰ ἔχει τὴν ἴδια μ' αὐτὸν φυσικὴ θέληση κι ἐνέργεια, ἐπειδὴ θὰ ἔχει ὁπωσδήποτε καὶ τὴν ἴδια φύση. Στὴν ἐνέργεια ὅμως καὶ στὴ φύση ὁ Θεὸς δὲν γνωρίζει περιγραφή.

ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ, ΑΠΟ ΤΟΝ ΙΔΙΟ ΛΟΓΟ

Ἐνέργεια κάθε οὐσίας εἶναι ἡ σύμφυτη μ' αὐτὴν ποιότητα. Ἐνέργεια φυσικὴ καὶ συστατικὴ εἶναι ἡ διαφορὰ ποὺ ὁρίζει τὴ φύση τοῦ πράγματος ποὺ δηλώνεται, χωρὶς τὴν ὁποία σὲ τίποτε καὶ μὲ κανένα ἀπολύτως τρόπο δὲν μποροῦμε νὰ διαγνώσομε τὸ πῶς εἶναι.

Ἐνέργεια φυσικὴ εἶναι ἡ οὐσιώδης καὶ συστατικὴ ποιότητα κάθε οὐσίας, κι ὅποιο στερεῖται ἀπὸ αὐτήν, εἶναι στερημένο κι ἀπὸ κάθε οὐσία.

Ἐνέργεια φυσικὴ εἶναι ἡ οὐσιώδης δύναμη ποὺ δὲν ἐπιτρέπει νὰ δεχθεῖ τὸ ἕνα ἀπὸ τὸ ἄλλο καμμιὰ ἀλλοίωση κατὰ τὴν οὐσία.

Ἐνέργεια φυσική ἐστιν ἡ ἀμιγῆ τὴν οὐσιώδη πάντων πρὸς ἅπαντα διάκρισιν σώζουσα δύναμις.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΕΚ ΤΗΣ ΠΡΟΣ ΑΙΓΛΩΝΑ, ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΚΥΝΟΠΟΛΕΩΣ ΚΑΤΑ ΑΡΕΙΑΝΩΝ ΕΠΙΣΤΟΛΗΣ

Ἐνέργεια φυσική ἐστιν ἡ πάσης οὐσίας ἔμφυτος κίνησις. Ἐνέργειά ἐστι φυσικὴ ὁ πάσης φύσεως οὐσιώδης καὶ γνωστικὸς λόγος. Ἐνέργειά ἐστι φυσικὴ ἡ δηλωτικὴ πάσης οὐσίας δύναμις.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ

Ἐνέργεια λογικῆς ψυχῆς ἐστὶ νοῦ κίνησις καὶ διάνοια. Ἐνέργειά ἐστι κίνησις οὐσιώδης χαρακτηριστικὴ τῆς φύσεως, ἧς ἰδία καθέστηκε, δι' ἧς γινώσκεται τῶν ἄλλων οὐσιωδῶς διαφέρουσα. Ἐνέργειά ἐστι κίνησις δραστική. Δραστικὸν δὲ λέγεται τὸ ἐξ ἑαυτοῦ κινούμενον. Ἐνέργειαν γὰρ ἡμεῖς εἶναί φαμεν τὴν φυσικὴν ἑκάστης οὐσίας δύναμίν τε καὶ κίνησιν, ἧς χωρὶς οὔτε ἔστιν, οὔτε γινώσκεται φύσις. Νοερῶν γάρ ἐστι νόησις, αἰσθητικῶν αἴσθησις, καθ' ἣν αὐταί τε καὶ τῶν ἐκτὸς ἐφάπτονται φυσικῶς, καὶ τοῖς ἐκτὸς ὑποπίπτουσι. Πτηνῶν πτῆσις, νηκτῶν νῆξις, ἑρπηστικῶν ἕρψις, βαδιστικῶν βάδισις, βλαστῶν βλάστησις. Καὶ περιληπτικῶς εἰπεῖν, τὸ σημαντικὸν ἑκάστης ἰδίωμα φύσεως ἐνέργειαν λέγομεν φυσικήν, ἧς μόνον ἐστέρηται τὸ μὴ ὄν. Τὸ γὰρ ὄν, οὐσίας τινὸς μετέχον, καὶ τῆς δηλούσης αὐτὴν φυσικῶς μεθέξει πάντως δυνάμεως. Ὅρους γὰρ τῶν οὐσιῶν τὰς φυσικὰς αὐτῶν ἐνεργείας ὁ ἀληθὴς ἐπίσταται λόγος. Ἐνέργειά ἐστι ψυχῆς λογικῆς οἰκεία τοῦ νοῦ διάνοιά τε καὶ κίνησις. Ἐνέργειά ἐστι ψυχῆς λογικῆς ἡ κατὰ φύσιν αὐτῆς ζωή.

ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

Οὐσιώδης ἐνέργειά ἐστι Θεοῦ τὸ μηδαμοῦ εἶναι· οὐ τῷ μὴ

Ἐνέργεια φυσικὴ εἶναι ἡ δύναμη ποὺ διασώζει καθαρὴ τὴν οὐσιώδη διάκριση ὅλων ἀπὸ ὅλα.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ
ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ ΚΑΤΑ ΑΡΕΙΑΝΩΝ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΙΓΛΩΝΑ, ΕΠΙΣΚΟΠΟ ΚΥΝΟΠΟΛΕΩΣ

Ἐνέργεια φυσικὴ εἶναι ἡ ἔμφυτη κίνηση κάθε οὐσίας. Ἐνέργεια φυσικὴ εἶναι ὁ οὐσιώδης καὶ γνωστικὸς λόγος κάθε φύσεως. Ἐνέργεια φυσικὴ εἶναι ἡ δύναμη ποὺ δηλώνει κάθε οὐσία.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ

Ἐνέργεια τῆς λογικῆς ψυχῆς εἶναι κίνηση τοῦ νοῦ καὶ σκέψη. Ἐνέργεια εἶναι κίνηση οὐσιώδης ποὺ χαρακτηρίζει τὴ φύση καὶ εἶναι γνώρισμά της, καὶ μὲ τὴν ὁποία γνωρίζεται ὅτι διαφέρει ἀπὸ τὰ ἄλλα ὡς πρὸς τὴν οὐσία. Ἐνέργεια εἶναι ἡ δραστικὴ κίνηση, καὶ δραστικὸ λέγεται ὅποιο κινεῖται ἀπὸ τὸν ἑαυτό του. Γιατὶ ἐμεῖς λέμε ὅτι ἐνέργεια εἶναι ἡ φυσικὴ δύναμη καὶ κίνηση κάθε οὐσίας, χωρὶς τὴν ὁποία οὔτε ὑπάρχει οὔτε γνωρίζεται ἡ φύση. Στὰ νοερὰ δηλαδὴ εἶναι ἡ νόηση, στὰ αἰσθητικὰ ἡ αἴσθηση, σύμφωνα μὲ τὴν ὁποία αὐτὲς καὶ μὲ τὰ ἐξωτερικὰ ἔρχονται σ' ἐπαφὴ φυσική, καὶ στὰ ἐξωτερικὰ ὑποπίπτουν. Στὰ φτερωτὰ εἶναι τὸ πέταμα, σὲ ὅσα κολυμποῦν τὸ κολύμπι, στὰ ἑρπετὰ τὸ νὰ ἕρπουν, στὰ βαδιστικὰ ἡ βάδιση, καὶ σὲ ὅσα βλαστάνουν ἡ βλάστηση. Καὶ γιὰ νὰ τὸ ποῦμε περιληπτικά, τὸ ἰδίωμα ποὺ σημαίνει τὴν κάθε μία φύση, τὸ λέμε ἐνέργεια φυσική, ἀπὸ τὴν ὁποία στερεῖται μόνο τὸ μὴ ὄν. Γιατὶ τὸ ὄν, ἐπειδὴ μετέχει κάποιας οὐσίας, θὰ μετέχει ὁπωσδήποτε καὶ τῆς δύναμης ποὺ δηλώνει αὐτὴν φυσικά. Γιατὶ ὡς ὁρισμοὺς τῶν οὐσιῶν ὁ ἀληθινὸς λόγος γνωρίζει τὶς φυσικὲς ἐνέργειές τους. Ἐνέργεια ψυχῆς λογικῆς εἶναι ἡ οἰκεία διάνοια καὶ κίνηση τοῦ νοῦ. Ἐνέργεια τῆς λογικῆς ψυχῆς εἶναι ἡ κατὰ φύση ζωή της.

ΤΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

Οὐσιώδης ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ εἶναι τὸ νὰ μὴν ὑπάρχει που-

εἶναι, ἀλλὰ τῷ ὑπερεῖναι τόπου καὶ χρόνου καὶ φύσεως, οἷς φυσικῶς ἀρχὴ συνεπινοεῖται καὶ πέρας καὶ γένεσις, ὅς ἐστι συνοχεὺς καὶ ποιητὴς μόνῳ τῷ βούλεσθαι. Ἄνευ γὰρ φυσικῆς ἐνεργείας οὐδενὸς φύσις ἐπίδηλος. Οἷον γάρ, ἑκάστῃ φύσει χαρακτῆρα γνωριστικὸν ὁ Δημιουργὸς τὴν διακρίνουσαν αὐτὴν τῶν ἄλλων οὐσιωδῶς ἐναπέθετο κίνησιν.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΚΥΡΙΛΛΟΥ

Ἐνέργεια θεοπρεπὴς καὶ δύναμίς ἐστι τὸ εἶναι πανταχῇ, καὶ πληροῦν μὲν ἀρρήτως τὸν οὐρανόν, πληροῦν δὲ αὖ πάλιν τὴν γῆν, καὶ χωρεῖν μὲν ἐν πᾶσι, χωρεῖσθαι δὲ ἐπ' οὐδενός. Οὐ γὰρ περιληπτὸς ἢ διαστήματι περιωρισμένος, ἀλλ' οὐδὲ περιγραφῆς τινος εἴσω. Παθεῖν γάρ τι τοιοῦτον ὁ ἄποσός τε καὶ ἀμεγέθης καὶ ἀσώματος οὐκ ἀνέχεται.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Ἐπείπερ πάσης οὐσίας ὅρος ἡ κατὰ φύσιν αὐτῆς ἐνέργεια καθέστηκε, πίστωσις ἀνάγουσα τὸν νοῦν ἐπὶ τὴν φύσιν, ἐξ ἧς ἔχει τὴν πρόοδον, ὧν μία καὶ ἡ αὐτὴ ἐνέργεια, τούτων καὶ ἡ οὐσία μία.

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ, ΕΚ ΤΩΝ ΚΑΤ' ΕΥΝΟΜΙΟΥ

Πῶς ἑτερότης οὐσίας, ἐν ᾗ ταυτότης ἐνεργείας γνωρίζεται; Παρηλλαγμένων γὰρ τῶν οὐσιῶν, παρηλλαγμένας εἶναι δεῖ καὶ τὰς ἐνεργείας. Πῶς οὐ τῆς αὐτῆς οὐσίας τὸ Πνεῦμα τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ, τὸ καὶ τῆς αὐτῆς ἐνεργείας; Πῶς ἑτερότης οὐσίας ἐν τῇ Τριάδι, ἐν ᾗ ταυτότης ἐνεργείας εὑρίσκεται; Εἰ γὰρ κατὰ τὴν θενά· ὄχι μὲ τὸ νὰ μὴν ὑπάρχει, ἀλλὰ μὲ τὸ νὰ εἶναι πάνω ἀπὸ τόπο καὶ χρόνο καὶ φύση, μὲ τὰ ὁποῖα συνεπινοεῖται κατὰ τρόπο φυσικὸ ὡς ἀρχὴ καὶ πέρας καὶ γένεση, αὐτὸς ποὺ εἶναι συνοχέας καὶ ποιητὴς αὐτῶν μὲ τὴ βούληση μόνο. Γιατὶ χωρὶς φυσικὴ ἐνέργεια, σὲ κανένα δὲν εἶναι ἐμφανὴς ἡ φύση. Ὅπως γιὰ παράδειγμα, σὲ κάθε φύση ὁ Δημιουργὸς ἔβαλε ὡς ἀναγνωριστικὸ χαρακτηριστικὸ τὴν κίνηση ποὺ τὴ διακρίνει οὐσιωδῶς ἀπὸ τὶς ἄλλες.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΚΥΡΙΛΛΟΥ

Ἐνέργεια καὶ δύναμη ποὺ ἁρμόζει στὸ Θεὸ εἶναι τὸ νὰ ὑπάρχει παντοῦ καὶ νὰ γεμίζει βέβαια μὲ τρόπο ἄρρητο τὸν οὐρανό, ἀλλὰ νὰ γεμίζει ἐπίσης καὶ τὴ γῆ, ὅπως καὶ νὰ χωρεῖ μέσω ὅλων, ἀλλὰ αὐτὸν νὰ μὴν τὸν χωρεῖ τίποτε. Γιατὶ δὲν μπορεῖ νὰ περιληφθεῖ, οὔτε νὰ περιοριστεῖ ἀπὸ ὁποιονδήποτε χῶρο, οὔτε κλείνεται μέσα σὲ ὅρια περιγραφῆς. Γιατὶ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ πάθει κάτι τέτοιο αὐτὸς ποὺ δὲν ἔχει οὔτε ποσό, οὔτε σῶμα, οὔτε μέγεθος.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

Ἐπειδὴ ὁρισμὸς κάθε οὐσίας εἶναι ἡ σύμφωνη μὲ τὴ φύση της ἐνέργεια, ποὺ ἀποτελεῖ καὶ βεβαίωση ποὺ ἀνεβάζει τὸ νοῦ στὴ φύση ἀπὸ ὅπου ξεκινᾶ, γι' αὐτὸ ὅποια ἔχουν μία καὶ ἴδια ἐνέργεια, αὐτὰ ἔχουν καὶ μία οὐσία.

ΤΟΥ ΙΔΙΟΥ
ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΛΟΓΟΥΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΕΥΝΟΜΙΟΥ

Πῶς ὑπάρχει ἑτερότητα οὐσίας, στὴν ὁποία ἀναγνωρίζεται ταυτότητα ἐνέργειας; Γιατί, ἂν παραλλάσσουν οἱ οὐσίες, πρέπει νὰ παραλάσσουν καὶ οἱ ἐνέργειες. Πῶς δὲν εἶναι τῆς ἴδιας οὐσίας τὸ Πνεῦμα μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱό, ἀφοῦ εἶναι καὶ τῆς ἴδιας ἐνέργειας; Πῶς νὰ ὑπάρχει ἑτερότητα οὐσίας στὴν Τριάδα, στὴν ὁποία ὑπάρχει ταυτότητα ἐνέργειας; Γιατί, ἂν εἶναι ἀπαράλλαχτη ὡς

οὐσίαν ἀπαραλλάκτως, ἕξει καὶ κατὰ τὴν δύναμιν. Ὧν δὲ ἡ δύναμις ἴση, ἴση που πάντως καὶ ἡ ἐνέργεια· ὧν δὲ ἡ φύσις μία, τούτων ἐνέργειαι αἱ αὐταί.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ

Οὐκοῦν ἡ τῆς ἐνεργείας ταυτότης ἐπὶ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος δείκνυσι σαφῶς τὸ τῆς φύσεως ἀπαράλλακτον. Τοῦ δὲ ἐνεργοῦντος τὴν φύσιν διὰ τῆς τῶν ἐνεργειῶν κατανοήσεως ἐπιγνῶναι δυνάμεθα. Τὸ δὲ κοινὸν τῆς φύσεως ἐνεργῶς ἀποδείκνυται, διὰ τῆς τῶν ἐνεργειῶν ταυτότητος συνιστάμενον. Ἀλλὰ Θεὸς μὲν ὁ Πατήρ, Θεὸς δὲ ὁ Υἱός, Θεὸς δὲ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον· εἷς δὲ ἐν τῷ αὐτῷ κηρύγματι Θεός, διὰ τὸ μήτε φύσεως, μήτε ἐνεργείας θεωρεῖσθαί τινα διαφορὰν ἐν Θεότητι. Εἰ οὖν καὶ ἐνέργεια καὶ δύναμις μία, πῶς ἐστιν ἑτερότητα φύσεως ὑπονοῆσαι, ἐν οἷς οὐδεμίαν κατὰ τὴν δύναμίν τε καὶ τὴν ἐνέργειαν διαφορὰν ἐξευρίσκομεν;

Πᾶσα ἀνάγκη κατάλληλον εἶναι καὶ οἰκείαν ὁμολογεῖν τῇ φύσει καὶ τὴν προαίρεσιν· καὶ εἰ ἀνομοίως ἔχοιεν κατὰ τὴν φύσιν, ἀνόμοια ἀεὶ εἶναι καὶ τὰ θελήματα. Τῆς δὲ δυνάμεως ἐφ᾽ ἑκατέρων ἱκανῶς ἐχούσης, οὐδ᾽ ἕτερον ἀτονήσει πρὸς τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ ἰδίου θελήματος. Οὐκοῦν ἐὰν ἴδωμεν διαφερούσας ἀλλήλων τὰς ἐνεργείας τὰς παρὰ τοῦ Πατρός τε καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος ἐνεργουμένας, διαφόρους εἶναι καὶ τὰς ἐνεργούσας φύσεις ἐκ τῆς ἑτερότητος τῶν ἐνεργειῶν στοχαζόμεθα. Οὐ γὰρ ἐνδέχεται τὰ διεστῶτα, κατὰ τὸν τῆς φύσεως λόγον, πρὸς τὸ τῶν ἐνεργειῶν εἶδος συνενεχθῆναι, οὔτε ψύχει τὸ πῦρ, οὔτε θερμαίνει ὁ κρύσταλλος. Ἀλλὰ τῇ τῶν φύσεων ἑτερότητι συνδιαχωρίζονται ἀπ᾽ ἀλλήλων καὶ αἱ παρὰ τούτων ἐνέργειαι.

ΚΥΡΙΛΛΟΥ

Ἐνεργήσει γὰρ ὁμοίως τὰ τὴν αὐτὴν ἀλλήλοις λαχόντα φύ-

πρὸς τὴν οὐσία, θὰ εἶναι καὶ ὡς πρὸς τὴ δύναμη. Κι αὐτὰ ποὺ ἔχουν ἴση δύναμη, ἔχουν ὁπωσδήποτε καὶ ἴση ἐνέργεια, κι ὅποια ἔχουν μία φύση, εἶναι ἴδιες καὶ οἱ ἐνέργειές τους.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ

Ἑπομένως ἡ ταυτότητα ἐνέργειας στὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸ καὶ τὸ ἅγιο Πνεῦμα δείχνει μὲ σαφήνεια ὅτι δὲν παραλλάσσουν ὡς πρὸς τὴ φύση. Τὴ φύση πάλι ἐκείνου ποὺ ἐνεργεῖ, μποροῦμε νὰ τὴν ἀναγνωρίσομε μὲ τὴν κατανόηση τῶν ἐνεργειῶν. Τὸ κοινὸ τῆς φύσης ἀποδεικνύεται μὲ τὴν ἐνέργεια, ἀφοῦ ἀποτελεῖται ἀπὸ τὴν ταυτότητα τῶν ἐνεργειῶν. Ἀλλὰ Θεὸς εἶναι ὁ Πατέρας, Θεὸς καὶ ὁ Υἱός, Θεὸς καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιο, ἀνακηρύσσεται ὅμως μὲ τὸ ἴδιο κήρυγμα ἕνας Θεός, ἐπειδὴ δὲν θεωρεῖται καμμιὰ διαφορὰ στὴ θεότητα οὔτε φύσης, οὔτε ἐνέργειας. Ἂν λοιπὸν εἶναι μία καὶ ἡ ἐνέργεια καὶ ἡ δύναμη, πῶς μποροῦμε νὰ σκεφθοῦμε ἑτερότητα φύσης, σ' αὐτὰ ὅπου δὲν βρίσκομε διαφορὰ ὡς πρὸ τὴ δύναμη καὶ τὴν ἐνέργεια;

Ἀπόλυτη ἀνάγκη εἶναι νὰ εἶναι ἀνάλογη καὶ νὰ ὁμολογεῖται οἰκεία στὴ φύση καὶ ἡ προαίρεση. Κι ἂν αὐτὴ εἶναι ἀνόμοια ὡς πρὸς τὴ φύση, θὰ εἶναι ἀνόμοια πάντοτε καὶ τὰ θελήματα. Κι ἀφοῦ ἡ δύναμη εἶναι ἱκανοποιητικὴ καὶ στὰ δύο, κανένα ἀπὸ τὰ δύο δὲν θ' ἀτονήσει στὴν ἐκπλήρωση τοῦ δικοῦ του θελήματος. Ἑπομένως, ἂν δοῦμε νὰ διαφέρουν μεταξύ τους οἱ ἐνέργειες τοῦ Πατέρα καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, στοχαζόμαστε ἀπὸ τὴν ἑτερότητα τῶν ἐνεργειῶν ὅτι εἶναι διάφορες καὶ οἱ φύσεις ποὺ ἐνεργοῦν. Γιατὶ δὲν εἶναι δυνατόν, ὅποια εἶναι σὲ διάσταση σύμφωνα μὲ τὸ φυσικό τους λόγο, νὰ συμφωνήσουν στὸ εἶδος τῶν ἐνεργειῶν· οὔτε ἡ φωτιὰ δηλαδὴ ψύχει οὔτε ὁ πάγος θερμαίνει. Ἀλλὰ μὲ τὴν ἑτερότητα τῶν φύσεων, διαχωρίζονται ταυτόχρονα καὶ οἱ ἐνέργειές τους.

ΤΟΥ ΚΥΡΙΛΛΟΥ

Θὰ ἐνεργήσουν δηλαδὴ ὅμοια, ἐκεῖνα ποὺ τοὺς ἔλαχε φύση

σιν. Οἷς δὲ ὁ τοῦ πῶς εἶναι λόγος ἐξηλλαγμένος, τούτοις ἂν εἴη καὶ ὁ τῆς ἐφ' ἅπασιν ἐνεργείας λόγος οὐχ ὁ αὐτός. Τὰ τὴν αὐτὴν ἐνέργειαν ἔχοντα καὶ ταῖς αὐταῖς δυνάμεσι φυσικαῖς ἀποκεχρημένα, τῆς αὐτῆς εἶναι πάντως οὐσίας ἀνάγκη. Οὐδὲν γὰρ τῶν ὄντων πρὸς τὸ ἑτερογενὲς καὶ ἑτεροούσιον τὰς αὐτὰς ἀπαραλλάκτως φορέσει δυνάμεις τε καὶ ἐνεργείας. Τὰ γὰρ τῆς αὐτῆς ἐνεργείας ὄντα, καὶ τῆς αὐτῆς οὐσίας ὁμολόγηται. Τὰ ἑτεροφυῆ καὶ ἑτερογενῆ τὴν αὐτὴν ἐνέργειαν ἔχειν οὐκ ἄν τις δῴη σωφρονῶν. Οὐ γὰρ ἂν ὕδατι πῦρ ἕν τι καὶ ταυτὸν ἐνεργήσειεν, ἀλλ', ὥσπερ ἀπεσχοινισμένον ἔχουσι τῆς οὐσίας καὶ τῆς ποιότητος τὸν λόγον, οὕτω καὶ διάφορον συναποδώσουσι τὴν ἐνέργειαν· Οἷς γὰρ ἡ ἐνέργεια καὶ ἡ δύναμις ἀπαραλλάκτως μία, τούτοις ἀνάγκη καὶ τὴν τοῦ εἴδους κοινότητα σώζεσθαι. Φιλεῖ γὰρ τὰ τὴν αὐτὴν ἐνέργειαν ἔχοντα, τῆς αὐτῆς ὑπάρχειν καὶ οὐσίας, καὶ τὸ ἑτεροφυὲς ἐν τούτοις ἀπίθανον. Οὐ γὰρ δήπου μίαν εἶναι φυσικὴν ἐνέργειαν δώσομεν Θεοῦ καὶ ποιήματος, ἵνα μήτε τὸ ποιηθὲν εἰς τὴν θείαν ἀναγάγωμεν οὐσίαν, μήτε μὴν τῆς θείας φύσεως τὸ ἐξαίρετον εἰς τὸν τοῖς γενητοῖς πρέποντα καταγάγωμεν τρόπον. Τὰ γὰρ μίαν ἔχοντα τὴν ἐνέργειαν, ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν τοῦ πῶς εἶναι φορέσει λόγον.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΜΒΡΟΣΙΟΥ, ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΜΕΔΙΟΛΑΝΩΝ ΕΚ ΤΟΥ ΠΡΟΣ ΓΡΑΤΙΑΝΟΝ ΤΟΝ ΒΑΣΙΛΕΑ ΔΕΥΤΕΡΟΥ ΛΟΓΟΥ

Πῶς γὰρ ἡ αὐτὴ ἐνέργεια ἐκ διαφόρου οὐσίας ἐστί; Μὴ γὰρ οὕτως ἡ ἥττων ἐνεργεῖ, ὥσπερ ἡ μείζων ἐνεργεῖ; Ἔνθα γὰρ διάφορος οὐσία ἐστίν, ἀδύνατον μίαν ἐνέργειαν ὑπάρχειν.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

ΕΚ ΤΩΝ ΚΑΤΑ ΕΥΝΟΜΙΟΥ ΣΥΛΛΟΓΙΣΜΩΝ

Ἕτερόν ἐστιν ὁ ἐνεργήσας, καὶ ἕτερον ἡ ἐνέργεια, καὶ ἕτεκοινή. Σὲ ὅποια ὅμως παραλλάσσει ὁ λόγος τῆς συγκεκριμένης ὕπαρξής τους, δὲ θὰ εἶναι ὁ ἴδιος ὁ λόγος τῆς ἐνέργειάς τους σὲ ὅλα. Ὅσα ἔχουν τὴν ἴδια ἐνέργεια καὶ χρησιμοποιοῦν τὶς ἴδιες φυσικὲς δυνάμεις, εἶναι κατ' ἀνάγκη ὁπωσδήποτε τῆς ἴδιας οὐσίας. Γιατὶ κανένα ἀπὸ τὰ ὄντα ποὺ στρέφεται στὸ ἑτερογενὲς καὶ ἑτεροούσιο δὲν θὰ ἔχει τὶς ἴδιες ἀπαράλλαχτα δυνάμεις κι ἐνέργειες. Τὰ ὄντα δηλαδὴ ποὺ ἔχουν τὴν ἴδια ἐνέργεια, ἔχει ὁμολογηθεῖ ὅτι εἶναι καὶ τῆς ἴδιας οὐσίας. Ἐκεῖνα ποὺ ἔχουν διάφορη φύση καὶ διαφορετικὸ γένος κανένας φρόνιμος δὲν θὰ πεῖ ὅτι ἔχουν τὴν ἴδια ἐνέργεια. Ἡ φωτιὰ γιὰ παράδειγμα δὲν μπορεῖ νὰ κάνει σὲ κάτι τὸ ἴδιο μὲ ἐκεῖνο ποὺ κάνει τὸ νερό. Ἀλλὰ ὅπως ἔχουν τὸ λόγο τῆς οὐσίας καὶ τῆς ποιότητας χωρισμένο, ἔτσι θὰ δώσουν καὶ τὰ δύο καὶ διάφορη ἐνέργεια. Γιατί, σὲ ὅποια ἡ ἐνέργεια καὶ ἡ δύναμη εἶναι μία καὶ ἀπαράλλαχτη, σ' αὐτὰ εἶναι ἀνάγκη νὰ διασώζεται καὶ ἡ κοινότητα τοῦ εἴδους. Ἀγαποῦν δηλαδὴ ὅσα ἔχουν τὴν ἴδια ἐνέργεια, νὰ ἔχουν καὶ τὴν ἴδια οὐσία, καὶ δὲν ὑπάρχει πιθανότητα νὰ εἶναι ἑτεροφυῆ. Δὲν θὰ δεχθοῦμε βέβαια ὅτι ἔχουν μία ἐνέργεια ὁ Θεὸς καὶ τὸ ποίημά του, ὥστε οὔτε τὸ δημιούργημα νὰ τὸ ἀναγάγομε στὴ θεία οὐσία, οὔτε τὴ μοναδικότητα τῆς θείας φύσης νὰ τὴν κατεβάσομε στὴν κατάσταση ποὺ πρέπει στὰ γεννητά. Γιατί, ὅσα ἔχουν μία τὴν ἐνέργεια, θὰ ἔχουν ἕνα καὶ τὸν αὐτὸ λόγο τοῦ συγκεκριμένου εἶναι τους.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΜΒΡΟΣΙΟΥ, ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΜΕΔΙΟΛΑΝΩΝ
ΑΠΟ ΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟ ΛΟΓΟ ΤΟΥ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΒΑΣΙΛΕΑ ΓΡΑΤΙΑΝΟ

Πῶς δηλαδὴ προέρχεται ἡ ἴδια ἐνέργεια ἀπὸ διαφορετικὴ οὐσία; Μήπως ἡ κατώτερη ἐνεργεῖ ὅπως ἡ ἀνώτερη; Γιατί, ὅπου ὑπάρχει διαφορετικὴ οὐσία, εἶναι ἀδύνατο νὰ ὑπάρχει μία ἐνέργεια.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ
ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΣΥΛΛΟΓΙΣΜΟΥΣ ΚΑΤΑ ΤΟΥ ΕΥΝΟΜΙΟΥ

Ἄλλο εἶναι αὐτὸς ποὺ ἐνέργησε, ἄλλο ἡ ἐνέργεια, καὶ ἄλλο τὸ

ρον τὸ ἐνέργημα, καὶ ταῦτα πλεῖστον ἀλλήλων διέστηκεν. Ὁ ἐνεργῶν γάρ ἐστιν ὁ πρὸς τὸ ἐνεργῆσαί τι κινούμενος. Ἐνέργεια δέ, οἱονεὶ κίνησις ἡ ἐνεργητική, καὶ αὐτὴ ἡ ὁρμὴ ὡς ἄν τις εἴποι τῆς προαιρέσεως, ἡ πρὸς τὸ ἐνεργῆσαί τι συντεινομένη καὶ νεύουσα, καὶ ἅμα τῷ ἑλέσθαι πεπαυμένη καὶ λήγουσα, καὶ θᾶττον κινηθεῖσα καὶ παραδραμοῦσα. Ἐνεργήματα δὲ τὰ ἐκ ταύτης ἀποτελούμενά τε καὶ ὑφιστάμενα.

ἐνέργημα, κι αὐτὰ βρίσκονται σὲ μεγάλη διάσταση μεταξύ τους. Γιατὶ ἐκεῖνος ποὺ ἐνεργεῖ εἶναι αὐτὸς ποὺ κινεῖται γιὰ νὰ ἐνεργήσει. Ἐνέργεια πάλι εἶναι ἡ κατὰ κάποιον τρόπο ἐνεργητικὴ κίνηση καὶ ἡ ἴδια, ὅπως θὰ ἔλεγε κάποιος, ὁρμὴ τῆς προαίρεσης, ποὺ τείνει ὅλη καὶ σπεύδει νὰ ἐνεργήσει κάτι μὲ τὴ συγκατάθεσή της, καὶ ποὺ σταματᾶ καὶ λήγει ἀμέσως μὲ τὴν ἐκλογή, κινούμενη ταχύτερα καὶ προσπερνώντας. Ἐνεργήματα τέλος εἶναι ἐκεῖνα ποὺ ἐπιτελοῦνται ἀπὸ τὴν ἐνέργεια καὶ μένουν στὴν ὕπαρξη.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

Οἱ ἀριθμοὶ παραπέμπουν κατὰ σειρὰ γιὰ τὰ χωρία τῆς Γραφῆς στὸ κεφάλαιο, τὸν στίχο καὶ τὴ σελίδα ποὺ εὑρίσκονται, ἐνῶ γιὰ τὰ ὀνόματα καὶ πράγματα στὴ σελίδα καὶ τὸν στίχο ποὺ εὑρίσκονται.

1. Εὑρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς

Ψαλμοὶ

22 2 122
52 6 368
75 5 94
118 165 150
134 8 64
140 4 172
143 1 120

Βασιλειῶν Γ'

18 21 240

Παροιμίαι

8 22 290

Σοφία Σειρὰχ

8 2 244

Ζαχαρίας

2 7 64

Ματθαῖος

5 2 208
3 12
44 174
9 35 114
10 22 80
15 13 70
32ἑ. 208
16 2 140
41 216
18 6 150
22 28 116
24 21 122
41 200
4 27 238
42 240
26 17 206
28 216
38 140
39 62. 84. 104.208. 212. 222
39 258
40 140
27 41 208

Μᾶρκος

6 48 206
7 24 206
9 30 206
14 36 322

Λουκᾶς

1 2 236
8 54 164
9 26 278

14 498 92
15 13 122
17 34 200
19 10 320
22 42 62. 210. 258

Ἰωάννης

1 43 206
5 21 208
6 38 322
7 1 206
24 344
8 39 162
40 162
10 27 288
30 162. 212
36 290
11 25 158
12 27 140. 214. 216
13 26 140
14 2 32
6 176
9 162
10 162
28 290
30 76

Πράξεις

17 28 48

Ρωμαίους

1 26 122
9 5 164
10 17 244
12 10 174
15 1 240

Κορινθίους Α'

1 24 290
2 10 244
2 16 244
8 6 164
10 11 238
12 29 32
13 12 94
15 14 366

Κορινθίους Β'

5 18 302
10 4 238

Γαλάτας

2 18 170
4 4 318
6 2 240

Ἐφεσίους

1 23 30
2 2 176

Φιλιππησίους

8 90
3 13 302
4 9 176
2 4 32
2 13 94

Τιμόθεον Α'

2 15 118. 216

Τίτον

4 14 304

Ἑβραίους

6 20 302
8 8 220
12 1 304
2 304
9 304

Πέτρου Α'

2 21 322

2. Εὑρετήριο ὀνομάτων καὶ πραγμάτων

Α

Ἀβραὰμ 162, 21ἑ.
ἀγαθότης 10, 17. 56, 18ἑ.
ἀγανάκτησις 260, 20.
ἀγάπη 150, 5. 178, 10. 304, 9.
ἄγγελος,- οι 254, 15.
ἀγεννησία 78, 17-18. 330, 25.
Ἅγια ἁγίων 302, 14.
ἁγιστεία 118, 5.
ἁγιωσύνη 172, 1.
Ἀγνοῆται 222, 27. 284, 5.
ἄγνοια 288, 5ἑ. 290, 2ἑ. 292, 5. 294, 4. 300, 19. 304, 15. 328, 11. 334, 26.
ἀγνωμοσύνη 288, 18.
ἀγωνία 258, 12.
ἀγωνιᾷν 292, 8.
ἀδιαφορία 240, 19.
Ἀδὰμ 100, 14. 180, 26. 222, 19.
Ἀδὰμ παλαιὸς 78, 22-23.
ᾅδης 186, 13.
ἀδικία 186, 17. 234, 7.
ἀδολεσχία 46, 16.
ἀδράνεια 344, 27.
Ἀειπάρθενος 96, 16. 202, 20. 276, 8. 318, 17ἑ. 320, 3.
ἀθανασία 22, 17. 208, 16.
Ἀθανάσιος (ὁ Μέγας) 108, 1. 224, 3. 228, 6. 260, 12. 284, 11. 296, 31. 318, 3ἑ.
ἀθανατισθῆναι 18, 1ἑ.
ἀθεΐα Σαβελλιανὴ 68, 15.
Αἴγλων, ἐπίσκοπος Κυνοπόλεως, 372, 23. 380, 4.
αἵρεσις 226, 13. 236, 25. 284, 6.
αἱρετικός,- οἱ 160, 7. 204, 28. 212, 3ἑ. 216, 1. 222. 11. 224, 2ἑ.
Ἀκάκιος 160, 14ἑ.
ἀκινησία 146, 6.
Ἀλεξάνδρεια 228, 25-26. 230, 14.
Ἀλεξανδρεῖς 214, 10. 218, 28.
ἀλήθεια 10, 16-17. 30, 4. 40, 16. 48, 24. 68, 22. 72, 15. 96, 8. 116, 3ἑ. 122, 18ἑ. 124, 24. 152, 8. 162, 22. 176, 2. 224, 17. 232, 15. 234, 7. 236, 3ἑ. 240, 3. 270, 11. 274, 22. 292, 15. 296, 1. 330, 12. 346, 2ἑ.
Ἀλέξανδρος, πάπας Ἀλεξανδρείας, 372, 22. 380, 3.
ἀληθογνωσία 220, 7. 352, 3. 360, 1.
ἀλλοίωσις 54, 28. 378, 14ἑ.
ἁμάρτημα,- τα 146, 23.
ἁμαρτησία 320, 3.
ἁμαρτία 40, 10. 44, 16. 60, 20. 70, 24. 74, 19. 74. 76, 21. 96, 31. 102, 19. 122, 21. 124, 11. 126, 2ἑ. 146, 32. 156, 25. 158, 6. 170, 2ἑ. 180, 25. 202, 23. 206, 10. 212, 22. 226, 23. 228, 24. 250, 30. 256, 29. 260, 18. 276, 11ἑ. 292, 28. 294, 14. 296, 1. 304, 13. 318, 2ἑ. 320, 7ἑ. 322, 9. 324, 19.
ἁμαρτία προπατορικὴ 180, 13.
ἁμαρτωλός,- οἱ 56, 19. 122, 15-16.
Ἀμβρόσιος ὁ Μεδιολάνων 216, 16. 230, 3. 386, 21.
ἀμέλεια 122, 11.
ἀμοιβὴ 244, 2.
ἀναγέννησις 136, 29.
ἀνάληψις 158, 13. 292, 9.
Ἀναστάσιος (ἀββᾶς) 324, 4.
ἀνάστασις 26, 22. 158, 12. 304, 16.
ἀνδρεία 74, 16. 86, 7-8. 94, 7. 120, 5.

ἀνθρωπότης : ἡ κατὰ Χριστὸν — 38, 13. 46, 4-5. 82, 23-24. 96, 8. 114, 15. 160, 10ἑ. 162, 5. 190, 1. 218, 15. 230, 12. 246, 7. 276, 19ἑ. 296, 9. 306, 30. 308, 17. 314, 22. 316, 27.
ἀνοία 92, 21. 316, 13.
ἀνομοιότης θελημάτων 198, 1.
ἀνούσιον 270, 26.
ἀνοχὴ 186, 25.
ἀντίδοσις 42, 27. 156, 24. 250, 19. 316, 30.
Ἀντιόχεια 160, 29.
ἀντιπάθεια 72, 3.
ἀντίταξις 314, 19.
ἀνυπαρξία 50, 7. 52, 11. 124, 17. 280, 9. 298, 17. 300, 6. 334, 23.
ἀνυπόστατον 350, 6ἑ.
ἀνυπότακτον 294, 5.
ἀνυποταξία 284, 8.
ἀπαιδευσία 342, 20
ἀπάθεια : προαιρετικὴ ἀπάθεια 38, 26.
ἀπαραλλαξία 198, 29.
ἀπάτη 92, 21. 302, 3. 318, 11.
ἀπειρία 10, 6. 178, 4.
ἀπέχθεια 222, 24.
ἀπιστία 218, 24.
ἁπλότης 168, 20-21.
ἀποκατάστασις 48, 3.
ἀπόλαυσις ἀγαθῶν 10, 10. 44, 4-5.
Ἀπολινάριος 34, 25-26. 50, 20. 64, 11. 84. 10. 114, 30. 130, 6ἑ. 210, 18. 220, 22-23. 232, 12. 234, 16ἑ. 292, 13. 218, 4. 334, 12.
Ἀρειανοὶ 218, 23. 284, 11. 288, 14. 372, 24. 380, 5.
Ἄρειος 34, 25. 130, 5. 154, 8. 188, 1. 190, 11. 368, 15.
ἀρετὴ 10, 3. 12, 1. 28, 20. 44, 24ἑ. 48, 8. 74, 20. 92, 15. 94, 3. 122, 1ἑ. 148, 2. 242, 6. 244, 8ἑ. 302, 1. 314, 3. 324, 4. 328, 2.
ἁρμονία 282, 7.
ἁρπαγὴ 74, 10.
ἀσέβεια 42, 3. 108, 26. 222, 10ἑ. 238, 22. 292, 14. 334, 16-17.
ἀσπορία 78, 13.
ἀτιμία 38, 25. 122, 5. 314, 30.
ἄτομον : ἄτομόν ἐστι κατὰ μὲν φιλοσόφους ἰδιωμάτων συναγωγή, ὧν τὸ ἄθροισμα ἐπ᾽ ἄλλου θεωρεῖσθαι οὐ δύναται, κατὰ δὲ τοὺς Πατέρας οἷον Πέτρος ἢ Παῦλος ἤ τις ἕτερος τῶν καθ᾽ αὑτὰ ἰδίοις προσωπικοῖς ἰδιώμασι τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ἀφοριζόμενος (370, 19-23).
ἀτοπία 32, 24. 40, 26.
ἀτρεψία 38, 22.
αὐθάδεια 346, 27.
αὐτεξουσιότης : – ἐστὶ νοῦς κατὰ φύσιν κινούμενος, ἢ νοερὰ τῆς ψυχῆς κίνησις αὐτοκρατὴς (372, 20-2). αὐτεξουσιότης ἐστὶν αὐτοκρατὴς τοῦ θελήματος κίνησις (374, 10). αὐτεξουσιότης ἐστὶ ψυχῆς λογικῆς θέλησις ἀκωλύτως γινομένη πρὸς ὅπερ ἂν βούληται (374, 17-18).
αὐτοβουλία 234, 13.
ἀφθαρσία : φυσικὴ ἀφθαρσία 38, 27. 326, 16.
Ἀχίλλιος 166, 29.
ἀχρηστία 36, 32.

Β

Βαβυλὼν 64, 24.
βάπτισμα 136, 23.
Βασίλειος (ὁ Μέγας) 296, 31. 362, 5. 382, 14. 386, 26.
βδελυρία 334, 12.

Βεελζεβοὺλ 140, 20.
Βορρᾶς 64, 23.
βούλεσθαι 14, 27. 16, 10. 18, 10ἑ. 20, 4ἑ. 22, 9. 28, 6ἑ.
βούλευσις 36, 20.
βουλευτὸν 16, 7ἑ.
βουλὴ 12, 6. 14, 8. 16, 13ἑ. βουλή, ἤγουν βούλευσίς ἐστι ὄρεξις ζητητικὴ περί τι τῶν ἐφ' ἡμῖν πρακτῶν γινομένη 16, 15-16. 18, 2. 20, 4ἑ. 22, 9. 30, 2. 38, 29. 60, 4ἑ. 62, 2 226, 10. 232, 28. 376, 23.
βούλημα 246, 6.
βούλησις 12, 5. βούλησίς ἐστιν ὄρεξις φανταστικὴ τῶν ἐφ' ἡμῖν καὶ οὐκ ἐφ' ἡμῖν 14, 15-16. 16, 2ἑ. βούλησις εἶναί φασιν οὐ τὴν ἁπλῶς φυσικήν, ἀλλὰ τὴν ποιάν, τουτέστι τὴν περί τινος θέλησιν 28, 3-5. 100, 27. 210, 22, 212, 15ἑ. 226, 20. 232, 29. 246, 6. 296, 25. 298, 26. 374, 5-6ἑ..
βουλητὸν 16, 6ἑ.
Βυζάκιον 184, 12.

Γ

Γάβαλα 214, 27. 230, 1.
Γαλιλαία 206, 10-11ἑ.
γέννησις 78, 18ἑ. 246, 20. 318, 18. 320, 9. 322, 12. 330, 26.
γέννησις ἄφθορος 316, 29ἑ.
γνώμη 12, 6. 20. 17ἑ. γνώμην εἶναί φασιν ὄρεξιν ἐνδιάθετον τῶν ἐφ' ἡμῖν, ἐξ ἧς ἡ προαίρεσις, ἢ διάθεσιν τῶν ἐφ' ἡμῖν ὀρεκτικῶς βουλευθεῖσι (20, 20-21). 32, 20.102, 26. 196, 26. 226, 18. 232, 28. 252, 1ἑ. 254, 6ἑ. 366, 24. 370, 5. 376, 23.
γνῶσις 10, 4. 12, 2. 24, 3ἑ. 66, 1. 94, 9. 122, 27. 224, 11. 232, 22. 238, 23. 302, 18. 330, 19.
Γρατιανὸς 216, 17. 326, 10. 386, 22.
Γραφή,- αἱ 38, 20. 162, 15. 208, 1. 234, 29.
Γρηγόριος ὁ Θεολόγος 42, 6. 60, 11. 80, 1. 86, 6. 102, 6. 108, 7. 136, 12. 138, 10. 150, 14. 156, 27. 202, 18. 208, 22. 222, 18. 228, 9. 232, 17. 246, 19. 284, 11-12. 288, 14-15. 298, 1. 344, 18.
Γρηγόριος Νύσσης 228, 11-12. 380, 9.

Δ

Δαβ(υ)ὶδ 150, 2.
δαίμων,- ες 142, 1. 224, 27.
δακρύειν 292, 7.
δάκρυον 122, 15. 258, 12.
δειλία, 86, 9.
Δεσπότης 186, 18.188, 22. 238, 12.
Δημήτριος, διάκονος Βιαίνης, 372, τίτλος.
Δημιουργὸς 382, 5.
Διάβολος 212, 5.
διάδημα 326, 5.
διάθεσις 198, 1. 254, 22. 310, 28. 374, 9.
Διαθήκη Καινὴ 360, 3.
Διαθήκη Παλαιὰ 360, 3.
διαίρεσις 50, 4. 54, 6ἑ. 56, 15. 58, 4ἑ. 62, 18. 72, 7. 114, 27. 116, 2ἑ. 118, 16. 138, 16. 142, 22. 192, 8. 198, 10. 220, 14. 222, 25. 224, 18. 232, 10. 252, 31. 258, 28. 266, 2ἑ. 268, 6. 272, 13. 280, 6ἑ. 294, 11ἑ. 328, 19. 336, 2. 338, 1ἑ. 360, 20. 368, 16.
διαίρεσις διαθέσεως 198, 1-2.
διαλογισμὸς 24, 27.
διαφορὰ (φύσεων) 118, 15. διαφορά ἐστι λόγος, καθ' ὃν ἡ πρὸς ἄλληλα τῶν σημαινομαίνων ἑτερότης σώζεσθαι πέφυκε καὶ τοῦ πῶς εἶναι

δηλωτικός (198, 27-28). 198, 30. 220, 17. 222, 9. 232, 15. 310, 21. 312, 8-9. 320, 26. 328, 17. 330, 10-11ἕ. 332, 9. 334, 20. 336, 1ἕ. 338, 1ἕ.
διαφορὰ γνωμικῶν θελημάτων 56, 22ἕ.
διαφορὰ θελημάτων 364, 5.
διαφορὰ καθ' ὑπόστασιν 190, 18ἕ.
διαφορὰ οὐσιώδης 194, 21. 220, 17-18. 268, 21. 306, 28.
διαφορὰ σχετικὴ 196, 27ἕ.
διαφορὰ ὑποστατικὴ 196, 22.
διαφορὰ φυσικὴ 190, 14.
διαφορὰ φυσικῶν ποιοτήτων 54, 19.
διαφορὰ οὐσιώδης 310, 20-21.
δικαιοσύνη 320, 11.
Διονύσιος (Ἀρεοπαγίτης) 110, 28. 112, 29. 126, 28. 132, 3.
δίψα 100, 30.
διψεῖν 296, 27.
δόγμα,- τα 12, 2. 122, 1. 326, 10.
δόγμα χριστιανικὸν 230, 20ἕ.
δόξα 46, 5. 82, 2. 96, 2. 176, 7. 238, 2ἕ. 240, 30. 300, 29. 32, 16. 326, 4.
δόξα (γνώμη) 12, 6. 22, 11ἕ. ἡ δόξα διττή, λογική τε καὶ ἄλογος 22, 13. 376, 24.
δόξα λογικὴ 24, 5.
διψεῖν 292, 7.
δουλεία 118, 20.
δύναμις 42, 16ἕ. 48, 22. δύναμίς ἐστι ἔνυλος ἐνέργεια (198, 22). 212, 14. 218, 33-220, 1. 252, 5-6ἕ. 272, 25. 290, 23. 314, 28. 380, 2ἕ. 382, 8. 384, 1ἕ. 386, 6.
δύναμις αὐθαίρετος 372, 25.
δύναμις ἔμφυτος 256, 10-11.
δύναμις ζωτικὴ 62, 24.
δύναμις θεία 42, 26-27.
δύναμις ὀρεκτικὴ 48, 19.
δύναμις οὐσιώδης 266, 5. 378, 13.
δύναμις ὑπερούσιος 44, 6.
δύναμις φυσικὴ 262, 22ἕ.
δυνάμενον 42, 18ἕ.
δυνατὸν 42, 19ἕ.
δυσσέβεια 224, 10.
δῶρα μακάρια 278, 5.
Δώρων ἐπισκοπὴ 200, 8.

Ε

Ἐβιὼν 52, 5.
ἔγερσις 292, 9.
ἐγκατάλειψις 284, 7-8. 294, 4.
ἐγρήγορσις 240, 7.
εἰκὼν Θεοῦ 10, 15-16. 48, 7. 356, 15.
Εἰρηναῖος, ἐπίσκοπος Λουγδούνου, 372, τίτλος.
εἰρήνη 150, 1ἕ.
ἐκθέωσις 42, 13.
Ἐκκλησία 66, 1-2. 188, 7. 310, 4.
Ἐκκλησία ἀποστολικὴ 116, 14. 120, 6.
Ἐκκλησιά Θεουπολιτῶν 304, 17-18.
Ἐκκλησία καθολικὴ 108. 28. 122, 28. 168, 29. 276, 4.
Ἐκκλησία καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ 186, 23. 276, 30-31.
Ἐκκλησία μεγάλη 324, 6.
ἐκπληξία 340, 7.
ἐκπόρευσις 180, 19. 330, 26.
ἐλεημοσύνη 218, 19. 230, 12-13.
ἔλεος 146, 29. 152, 25-26.
ἔλλαμψις 238, 17. 326, 11.
Ἑλλὰς 324, 14.
Ἑλληνισμὸς 236, 24.
ἐλπὶς 80, 25-26.
Ἐμμανουὴλ 224, 7ἕ. 232, 21ἕ.
ἐμμέλεια 316, 11-12. 340, 7.
ἐνανθρώπησις 78, 2. 358, 26. 360, 2.

ἐναντίωσις 254, 10. 258, 15. 280, 1ἕ. 314, 19.
ἔνδεια 178, 18.
ἐνθύμησις 24, 25.
ἐνέργεια 20, 23. 42, 6ἕ. 44, 3ἕ. 46, 1. 48, 5. 52, 7. 64, 16. 66, 4ἕ. 68, 1ἕ. 82, 6ἕ. 84, 13. 86, 23. 98, 10-11. 100, 17. 104, 11. 110, 8ἕ. 112, 2ἕ. 114, 18. 118, 3. 120, 3. 126, 9ἕ. 128, 4ἕ. 130, 17ἕ. 132, 2ἕ 134, 1ἕ. 136, 3ἕ. 138, 20ἕ. 140, 14. 142, 9. 144, 2ἕ.146, 3ἕ. 152, 4-5ἕ. 154, 1ἕ. 156, 2ἕ. 158, 11ἕ. 160, 1ἕ. 164, 25. 166, 7. 168, 6ἕ. 170, 5. 172, 6ἕ. 174, 13ἕ. 180, 27. 182, 13. ἐνέργεια, ἄυλος δύναμις (198, 22). 204, 10, 206, 20. 208, 1ἕ. 214, 1. 216, 14ἕ. 218, 15. 220, 10-11. 222, 1. 224, 11ἕ. 226, 3ἕ. 228, 2ἕ. 230, 5ἕ. 232, 2ἕ. 234, 3ἕ. 260, 21ἕ. 262, 4ἕ. 264, 11. 266, 4ἕ. 268, 9. 270, 2-3. 272, 5ἕ. 274, 13. 300, 19. 304, 2ἕ. 306, 3ἕ. 308, 2ἕ. 320, 19. 336, 15ἕ. 358, 12. 360, 16. 372, 7374, 6ἕ. 376, 11. 378, 2ἕ. ἐνέργεια λογικῆς ψυχῆς ἐστὶ νοῦ κίνησις καὶ διάνοια. ἐνέργειά ἐστι κίνησις οὐσιώδης χαρακτηριστικὴ τῆς φύσεως, ἧς ἰδία καθέστηκε, δι᾽ ἧς γινώσκεται τῶν ἄλλων οὐσιωδῶς διαφέρουσα. ἐνέργειά ἐστι κίνησις δραστικὴ (380, 10-13). ἐνέργειαν ἡμεῖς εἶναί φαμεν τὴν φυσικὴν ἑκάστης οὐσίας δύναμίν τε καὶ κίνησιν, ἧς χωρὶς οὔτε ἔστιν, οὔτε γινώσκεται φύσις (380, 14-16). 382, 8ἕ. 384, 2ἕ. 386, 2ἕ. 388, 2.
ἐνέργεια ἀνθρωπικὴ 166, 21.
ἐνέργεια ἀνθρωπίνη 166, 23. 268, 9ἕ. 272, 11.
ἐνέργεια ἔμφυτος 276, 17.
ἐνέργεια ἔνυλος 198, 22.
ἐνέργεια θεανδρικὴ (τοῦ Χριστοῦ) 110, 28. 112, 9-10. 116, 23. 132, 2-3ἕ. 136, 5.
ἐνέργεια θεία 42, 12. 152, 13ἕ.
ἐνέργεια θεϊκὴ 152, 20.
ἐνέργεια θεοπρεπὴς : Ἐνέργεια θεοπρεπὴς καὶ δύναμίς ἐστι τὸ εἶναι πανταχῇ, καὶ πληροῦν μὲν ἀρρήτως τὸν οὐρανόν, πληροῦν δὲ αὖ πάλιν τὴν γῆν, καὶ χωρεῖν μὲν ἐν πᾶσι, χωρεῖσθαι δὲ ἐπ᾽ οὐδενός (382, 8-10).
ἐνέργεια λογικῆς ψυχῆς 380, 10.
ἐνέργεια ὑποστατικὴ 262, 8.
ἐνέργεια οὐσιώδης 126, 20. 130, 15. 266, 4ἕ. 306, 15. οὐσιώδης ἐνέργειά ἐστι Θεοῦ τὸ μηδαμοῦ εἶναι· οὐ τῷ μὴ εἶναι, ἀλλὰ τῷ ὑπερεῖναι τόπου καὶ χρόνου καὶ φύσεως, οἷς φυσικῶς ἀρχὴ συνεπινοεῖται καὶ πέρας καὶ γένεσις, ὅς ἐστι συνοχεὺς καὶ ποιητὴς μόνῳ τῷ βούλεσθαι (380, 28-382, 3).
ἐνέργεια φυσικὴ 44, 20ἕ. 68, 6. 98, 10. 114, 23. 116, 20-21. 118, 2-3. 132, 27. 138, 30. 140, 12ἕ. 142, 32. 218, 30. 250, 14ἕ. 260, 28. 262, 2ἕ. 264, 2ἕ. 266, 13. 268, 13-14. 270, 7-8ἕ. 276, 15. ἐνέργεια φυσική τε καὶ συστατική ἐστιν ἡ ὁριστικὴ διαφορὰ τῆς τοῦ δηλουμένου πράγματος φύσεως, ἧς χωρὶς κατ᾽ οὐδὲν οὐδὲν παντελῶς ἔχει τὴν τοῦ πῶς εἶναι διάγνωσιν (378, 8-10). ἐνέργεια φυσική ἐστιν ἡ οὐσιώδης καὶ συστατικὴ πάσης

οὐσίας ποιότης, ἧς τὸ ἐστερημένον, καὶ πάσης οὐσίας ἐστέρηται (378, 11-12). ἐνέργεια φυσική ἐστι δύναμις οὐσιώδης μηδὲ μίαν ἑτέρου πρὸς ἕτερον ἐπιδέχεσθαι συγχωροῦσα κατὰ τὴν οὐσίαν ἀλλοίωσιν (378, 13-15). ἐνέργεια φυσική ἐστιν ἡ ἀμιγῆ τὴν οὐσιώδη πάντων πρὸς ἅπαντα διάκρισιν σώζουσα δύναμις (380, 1-2). Ἐνέργεια φυσική ἐστιν ἡ πάσης οὐσίας ἔμφυτος κίνησις. Ἐνέργειά ἐστι φυσικὴ ὁ πάσης φύσεως οὐσιώδης καὶ γνωστικὸς λόγος. ἐνέργειά ἐστι φυσικὴ ἡ δηλωτικὴ πάσης οὐσίας δύναμις (380, 6-8). ἄνευ φυσικῆς ἐνεργείας οὐδενὸς φύσις ἐπίδηλος (382, 3-4).
ἐνέργημα 388, 1.
ἔννοια 24, 23.
ἐνούσιον 196, 6. 348, 3ἑ. 350, 1ἑ. 352, 3.
ἐνυπόστατον 194, 4ἑ. 198, 14. 348, 4ἑ. 350, 1ἑ.
ἕνωσις 10, 4ἑ. 40, 3. 46, 27. 50, 5. 52, 1ἑ. 54, 6ἑ. 58, 5. 64, 10. 72, 6. 78, 8. 80, 20. 98, 2ἑ. 108, 15ἑ. 110, 2.112, 6. 114, 17. 116, 8. 118, 15. 124, 10. 128, 5. 132, 23ἑ. 134, 3. 136, 15. 138, 3ἑ. 142, 20. 144, 12. 148, 6. 156, 2. 188, 10ἑ. 190, 2ἑ. 194, 18ἑ. 196, 13. 198, 5. 220, 17. 226, 16.232, 28. 250, 8ἑ. 252, 17. 264, 17. 266, 2. 268, 7. 272, 22. παράθεσις ὅρων ἑνώσεως 282, 1-20. 294, 10. 294, 27. 306, 18ἑ. 308, 3ἑ. 310, 26. 312, 3ἑ. 314, 6ἑ. 316, 26. 326, 6. 336, 31. 338, 1ἑ. 340, 3ἑ. 352, 16.
ἕνωσις γνωμικὴ 224, 20. 258, 27.
ἕνωσις γνωμικῶν θελημάτων 56, 12ἑ.
ἕνωσις γνωμικῶν ποιοτήτων 54, 19ἑ. 56, 1-2.
ἕνωσις καθ' ὑπόστασιν 190, 15ἑ. 192, 11.
ἕνωσις οὐσιώδης 194, 19.
ἕνωσις σχετικὴ 196, 26ἑ. 198, 3.
ἕνωσις ὑποστατικὴ 196, 20.
ἕνωσις φυσικὴ 190, 13.
ἐξομολόγησις 140, 17.
ἐξουσία 12, 6. 22, 1ἑ. ἐξουσία ἐστὶ κυριότης ἔννομος τῶν ἐφ' ἡμῖν πρακτῶν, ἢ κυριότης ἀκώλυτος τῆς τῶν ἐφ' ἡμῖν χρήσεως ἢ ὄρεξις τῶν ἐφ' ἡμῖν ἀδούλωτος (22, 3-4). 140, 22. 158, 2. 170, 15. 232, 25. 376, 24.
ἕξις 20, 23. 262, 14.
ἐπαγγελία 186, 12-13.
ἐπίγνωσις 94, 30. 236, 24.
ἐπικράτεια 82, 7.
ἐπίνευσις 196, 30.
ἐπίνοια 52, 23. 270, 25. 294, 11ἑ. 296, 2. 314, 20ἑ. 334, 26.
ἐπιτιμία 38, 23. 314, 30.
ἔρις 288, 4. 296, 16.
ἑτερογενὲς 386, 5.
ἑτερότης 188, 16ἑ. 198, 28. 384, 13.
ἑτερότης γνώμης 196, 30-198, 1.
ἑτερότης οὐσιῶν 188, 20-21. 382, 20.
ἑτερότης προσώπων 188, 17ἑ.
ἑτερότης φύσεως 196, 12.
ἑτερότης φυσικὴ θελημάτων 248, 19.
ἑτεροϋπόστατον 192, 1. 282, 19.
ἑτερούσιος 138, 3. 192, 2. 282, 20. 354, 2. 386, 5.
ἑτεροφυὲς 386, 7.
Εὔα 78, 23ἑ.
εὐγένεια 178, 14.

εὐδοκία 102, 16-17. 124, 7. 224, 26. 226, 17. 232, 27. 250, 27. 318, 13.
εὐεργεσία 210, 17.
εὐλάβεια 92, 1.
Εὐνόμιος 210, 14. 346, 15. 386, 27.
εὐπείθεια 12, 14. 46, 18.
Ἑρμείας 164, 26.
Εὐαγγέλιον 206, 5.
εὐδοξία 178, 11.
εὐσέβεια 186, 15. 220, 3. 234, 30. 242, 23. 316, 10. 322, 4. 346, 23,
Εὐστάθιος, πατριάρχης Ἀντιοχείας, 372, 27.
Εὐτυχὴς (αἱρεσιάρχης) 52, 1. 64, 12. 114, 30. 188, 11-12.190, 18. 218, 5. 344, 2. 346, 19.
εὐχὴ 180, 4. 258, 12. 278, 6.
εὐχρηστία 36, 21.
εὐσπλαγχνία 118, 7.
εὐτονία 302, 8.
εὐφημία 302, 7.
ἔφεσις 10, 8. 62, 23. 122, 8. 376, 16.

Z

ζῆλος 92, 2ἑ. 94, 16. 122, 9.
ζόφος 334, 27.
ζωὴ 176, 2. 280, 16.
ζωοποιεῖν 208, 2ἑ.

H

ἡδονὴ 118, 20. 318, 12. 376, 17.
Ἡρακλειανὸς 166, 29.
Ἡράκλειος (ὁ βασιλεὺς) 200, 2.

Θ

Θαλάσσιος 38, 20.
θάνατος 60, 17. 90, 3. 100, 14. 102, 23. 106, 3ἑ. 110, 14. 118, 19. 140, 8. 212, 27. 214, 12. 216, 2ἑ. 222, 8. 228, 31. 242, 17.-18. 258, 5ἑ. 280, 6ἑ. 292, 8. 296, 31. 358, 10.
θαῦμα,- τα 152, 28ἑ. 202, 24. 216, 27. 222, 2. 272, 24.
θαυματουργεῖν 216, 28.
θέλειν 314, 5. 316, 2.
θεληθὲν 244, 23. 246, 13. 248, 2ἑ.
θέλημα 12, 4ἑ. θέλημά φασιν εἶναι ὄρεξιν λογικήν τε και ζωτικὴν (14, 4-5). 32, 3. 34, 2ἑ. 38, 5. 48, 15. 58, 10. 62, 5-6. 64, 17. 66, 4ἑ. 68, 1. 70, 7ἑ. 72, 1. 76, 29. 88, 11ἑ. 98, 9ἑ. 100, 18. 102, 10ἑ. 104, 20. 106, 1ἑ. 108, 2ἑ. 110, 7. 118, 12ἑ. 130, 16. 198, 1. 208, 19ἑ. 212, 10. 214, 18. 216, 8ἑ. 220, 10ἑ.222, 5ἑ. 224, 3ἑ. 226, 10ἑ. 228, 1ἑ. 230, 1ἑ. 232, 1ἑ. 234, 13-14. 244, 24. 246, 2ἑ. 248, 25-26. 250, 5ἑ. 252, 31. 254, 3ἑ. 258, 5. 260, 13. 276, 28. 282, 5. 284, 1ἑ. 288, 9ἑ. 290, 2ἑ. 292, 27. 294, 23.296, 12. 298, 21ἑ. 300, 4ἑ. 312, 16. 314, 17ἑ. 318, 19. 320, 15. 322, 1ἑ. 324, 8ἑ. 358, 3ἑ. 360, 4ἑ. 364, 2ἑ. 366, 4ἑ.368, 1ἑ. 370, 1ἑ. θέλημά ἐστι λόγος ἐν καρδίᾳ στρεφόμενος, δι' ἐνεργείας καὶ μόνον φανερωθῆναι δυνάμενος (374, 20-21). θέλημά ἐστι βούλησις ψυχῆς οἴκοθεν ἀνακοπῆναι μὴ δυναμένη (374, 21-22). 376, 15-24. 384, 18.
θέλημα ἀνθρωπικὸν 80, 7. 86, 4ἑ.
θέλημα ἀνθρώπινον 32, 8-9. 108, 22-23. 128, 3ἑ. 130, 26. 126, 14. 210, 1ἑ. 216, 11. 228, 15. 230, 1-2. 248, 12. 256, 25. 318, 24. 320, 17. 322, 7-8. 322, 7-8. 360, 6.

θέλημα γνώμης 196, 27ἑ. 316, 19-20.
θέλημα γνωμικὸν 56, 12ἑ. 68, 26. 70, 23. 72, 3. θέλημα γνωμικόν ἐστιν ἡ ἐφ' ἑκάτερα τοῦ λογισμοῦ αὐθαίρετος ὁρμή τε καὶ κίνησις (198, 25-26). 252, 4. 254, 21. 370, 5. θέλημα γνωμικὸν (ἐστὶ) ἡ τῶν καθ' ἡδονὴν συνεργατικῶν ποιὰ καὶ διάφορος κίνησίς τε καὶ ὄρεξις (376, 17-18).
θέλημα ἔμφυτον 276, 17.
θέλημα θεανδρικὸν 360, 7.
θέλημα θεῖον (θεϊκὸν) 32, 8-9. 60, 10. 62, 16. 70, 26. 80, 7. 86, 15. 88, 20-21. 104, 29. 108, 23. 126, 13. 130, 20. 210, 1-2. 216, 11. 220, 29. ἀτρέπτῳ θελήματι θεϊκῷ πάντα πεποίηκεν 222, 16. 228, 15-16. 230, 1-2. 232, 13. 248, 12. 318, 24-25. 358, 29. 360, 5-6.
θέλημα προαιρετικὸν 370, 5.
θέλημα σαρκὸς 316, 21-22.
θέλημα τῶν ἁγίων 26, 23.
θέλημα οὐσιῶδες 276, 15. 310, 17-18.
θέλημα πατρικὸν 88, 26. 104, 31. 106, 26. 108, 23-24. 258, 26. 318, 24-25.
θέλημα σαρκικὸν 318, 6.
θέλημα φυσικὸν : θέλημα φυσικόν, ἤγουν θέλησις, ἐστὶ δύναμις τοῦ κατὰ φύσιν ὄντος ὀρεκτικὴ καὶ τῶν οὐσιωδῶς τῇ φύσει προσόντων συνεκτικὴ πάντων ἰδιωμάτων 12, 22-24. 58, 26-28. 34, 28. 40, 22ἑ. 62, 15. 64, 3ἑ. 70, 14. 98, 7-8ἑ. 104, 10. 106, 5-6. 116, 24. 118, 1. 130, 15ἑ. θέλημα φυσικόν ἐστιν οὐσιώδης τῶν κατὰ φύσιν συστατικῶν ἔφεσις (198, 24-25). 222, 15. 244, 17. 248, 19. 252, 4. 256, 28ἑ. 294, 17. 296, 19. 298, 3. 310, 17-18. 312, 2. 316, 19-20. 318, 24-25. 322, 7-8. 360, 11ἑ. Θέλημά ἐστι φυσικὸν ἡ ἁπλῶς καὶ ὡσαύτως ἔχουσα τῶν κατὰ φύσιν συστατικῶν ὁρμή τε καὶ ἔφεσις (376, 15-16). θέλημά φασιν εἶναι φυσικόν, ἤγουν θέλησιν (376, 22).
θέλησις 12, 22. θέλησις ἁπλῆ τις ὄρεξίς ἐστι, λογική τε καὶ ζωτικὴ 14, 7. 14, 13. 28, 2ἑ. 30, 20ἑ. 40, 4. 48, 18. 54, 13. 76, 22. 86, 23. 88, 10. 100, 26-27. 104, 27. 122, 29. 126, 9. 152, 4. 154, 17ἑ. 156, 18ἑ. 160, 1ἑ. 170, 5. 172, 7. 174, 17. 204, 6ἑ. 206, 20. 208, 1ἑ. 212, 14. 220, 12. 224, 4ἑ. 226, 3. 228, 2. 232, 21. 234, 3. 244, 23. 246, 2ἑ. 248, 4. 276, 21ἑ. 360, 16ἑ. 372, 7ἑ. 374, 3ἑ. 376, 22. 378, 1ἑ. θέλησις καὶ ἐνέργεια Θεοῦ ἐστιν ἡ παντὸς χρόνου καὶ τόπου καὶ αἰῶνος καὶ πάσης φύσεως ποιοτική τε καὶ προνοητικὴ αἰτία (372, 7-9). θέλησίς ἐστι τῆς νοερᾶς ψυχῆς ὁ ἐφ' ἡμῖν λόγος, ὡς αὐτεξούσιος αὐτῆς ὑπάρχουσα λόγος (372,9-10). θέλησίς ἐστι νοῦς ὀρεκτικὸς καὶ διανοητικὴ ὄρεξις πρὸς τὸ θεληθὲν ἐπινεύουσα (372, 10-11). θέλησίς ἐστι φυσικὴ δύναμις τοῦ κατὰ φύσιν ὄντος ὀρεκτικὴ (372, 14-15). θέλησίς ἐστι φυσικὴ ὄρεξις τῇ τοῦ λογικοῦ φύσει κατάλληλος (372, 16-17). θέλησίς ἐστι φυσικὴ αὐτοκράτορος νοῦ αὐτεξούσιος κίνησις, ἢ νοῦς περί τι αὐθαιρέτως κινούμενος (372, 18-19). θέλησίς ἐστι φυσικὴ παντὸς νοεροῦ αὐθαίρετος δύναμις, ὡς μηδὲν κατὰ

τὴν οὐσίαν ἀκούσιον ἔχοντος (372, 25-26). θέλησίς ἐστι φυσικὴ λόγου τοῦ ἐν ἡμῖν κίνησις (372, 29). θέλησίς ἐστι ὄρεξις λογική τε καὶ ζωτικὴ (372, 29-30). θέλησίς ἐστι ψυχῆς νοερᾶς αὐτεξούσιος κίνησις. Πρῶτον ἰδίωμα τῆς νοερᾶς ψυχῆς καὶ τῆς οὐσίας αὐτῆς δηλωτικόν ἐστιν ἡ θέλησις (374, 3-5). θέλησίς ἐστι νοῦς τις καὶ περί τι διάθεσις (374, 9). θέλησίς ἐστι τῆς νοερᾶς ψυχῆς τὸ κατ' ἐξουσίαν αὐτὴν αἱρεῖσθαι τῶν κατὰ γνώμην διὰ τῆς προαιρετικῆς θελήσεως (374, 11-12). θέλησίς ἐστι πάσης λογικῆς φύσεως ἡ κατὰ φύσιν αὐτῆς ζωή. Ἡ στέρησις τῆς οὕτω ζωῆς οὐσίας ἐστὶν ἀναίρεσις (374, 13-14). Θέλησίς ἐστιν ὄρεξις βουλευτικὴ τῶν ἐφ' ἡμῖν καὶ δι' ἡμῶν γίνεσθαι δυναμένων καὶ ἄδηλον ἐχόντων τὸ τέλος (374, 24-25).
θέλησις ἀνθρωπίνη 160, 19-20.
θέλησις γνωμικὴ 56, 21.
θέλησις ἐμπαθὴς 318, 10.
θέλησις θεία 316, 22. 322, 13-14.
θέλησις θεότητος 318, 7ἑ.
θέλησις προαιρετικὴ 374, 12.
θέλησις φυσικὴ 14, 19. 38, 15. 248, 5-6.
θελητὸν 244, 23. 246, 13. 248, 5.
Θεμίστιος (αἱρετικὸς) 222, 26. 232, 20.
Θεοδόσιος (αἱρεσιάρχης) 224, 1.
Θεοδώρα, ἡ βασιλίς, 224, 1.
Θεόδωρος ὁ (ἐπίσκοπος) Μοεμψουεστινῶν 224, 21-22.
Θεόδωρος ὁ τῆς Φαρὰν 182, 9-10.
θεολογία 66, 3. 180, 10. 208, 22. 270, 16. 278, 20. 346, 14.
Θεομήτωρ 76, 18. 96, 15-16. 202, 20. 320, 3.
θεοπλαστία 76, 9.
Θεὸς 10, 1ἑ. 12, 8. 26, 24. 30, 20ἑ. 32, 3ἑ. 34, 6ἑ. 36, 1ἑ. 38, 16. 40, 18. 42, 8ἑ. 44, 10ἑ. 46, 20. 56, 21. 60, 12. 62, 2. 70, 25. 72, 3. 76, 20ἑ. 78, 25ἑ. 80, 6. 84, 9. 86, 3ἑ. 86, 11ἑ. 96, 14ἑ. 98, 2ἑ. 102, 3ἑ. 104, 3ἑ. 106, 21ἑ. 110, 2ἑ. 112, 27ἑ. 114, 1ἑ. 116, 14ἑ. 118, 8ἑ. 120, 6ἑ. 122, 17. 124, 4ἑ. 126, 2ἑ. 130, 18ἑ. 132, 13ἑ. 134, 4ἑ. 138, 9ἑ. 140, 1ἑ. 144, 21. 146, 22. 148, 4. 150, 2. 152, 5 154, 7. 156, 13ἑ. 158, 12ἑ. 160, 3ἑ. 174, 13ἑ. 176, 2. 178, 1. 186, 25. 188, 5. 200, 6ἑ. 202, 3. 204, 5ἑ. 206, 26. 208, 28. 212, 3ἑ. 214, 9ἑ. 216, 18. 218, 1ἑ. 220, 15ἑ.222, 3ἑ. 224, 12. 228, 11. 230, 8. 232, 5. 234, 2. 238, 1ἑ. 240, 27. 242, 10. 244, 6. 246, 27ἑ. 250, 8. 252, 8. 254, 15. 256. 24ἑ. 262, 19. 272, 25. 276, 4ἑ. 288, 19. 290, 3ἑ. 292, 1ἑ. 296, 8. 300, 25. 304, 7. 310, 7ἑ. 312, 11ἑ. 314, 28. 316, 27. 318, 24. 322, 10. 330, 23ἑ. 332, 4ἑ. 334, 1ἑ. 344, 7. 350, 29. 352, 4. 354, 5. 356, 15ἑ. 358, 21. 378, 1ἑ. 380, 28. 384, 10ἑ. 386, 16.
Θεὸς Λόγος 40, 2-3ἑ. 64, 21. 66, 28. 104, 12. 116, 22-23. 128, 5.138, 6. 142, 6. 158, 21. 162, 3ἑ. 164, 2ἑ. 166, 1ἑ. 168, 18ἑ. 170, 2ἑ. 186, 9. 202, 8ἑ. 214, 15. 240, 27-28. 250, 26. 260, 11. 272, 7. 274, 25. 284, 4. 326, 20. 336, 10. 340, 29. 352, 26. 354, 2ἑ. 362, 6ἑ.
θεοσέβεια 238, 13-14.
θεοσημεία 158, 12ἑ. 224, 26. 226, 4ἑ.
θεότης 36, 27. 44, 11. 46, 4. 68, 16. 70, 2. 78, 25. 82, 23. 88, 3ἑ. 90, 17. 92, 3ἑ..

94, 15ἑ. 96, 7. 108, 12.114, 14. 124, 15. 130, 9. 160, 10ἑ. 162, 2ἑ. 190, 1. 210, 12ἑ. 212, 17. 214, 5. 216, 5. 218, 15. 228, 21. 230 12. 252, 26. 256, 4. 252, 19. 254, 22. 276, 18ἑ.296, 9. 316, 28. 318, 1ἑ. 322, 16. 358, 16. 360, 10. 384, 12
Θεοτόκος 278, 7. 318, 16-17ἑ.
θεούμενον 298, 22.
θεοῦν 298, 22.
Θεουπολῖται 304, 17.
θεοφάνεια 208, 12.
Θεόφιλος 298, 1.
θεωρία 10, 17. 76, 10. 294, 25.
θέωσις 42, 23ἑ. 44, 5. 48, 23.
θλῖψις 122, 19.
θρησκεία ὀρθόδοξος 186, 27.
Θωμᾶς ὁ Ἀπόστολος 218, 22.

I

ἰδιότης 330, 26. 332, 13ἑ.
ἰδίωμα,- τα 12, 24. 58, 28. 348, 11. 368, 5. 370, 19. 374, 4.
ἰδιώματα ἔμφυτα 158, 30.
ἰδιώματα ὑποστατικὰ 112, 22.
ἰδιώματα φυσικὰ 104, 17. 128, 10. 128, 12. 158, 23. 256, 10.
Ἱεροσόλυμα 230, 6.
Ἱεροσολυμῖται 216, 25.
ἱερωσύνη 94, 15.
Ἰησοῦς 74, 18. 206, 13. 302, 15-16.
Ἰησοῦς Χριστὸς 162, 26. 170, 2-3. 226, 28. 304, 22. 316, 31. 318, 19-20. 340, 31. 352, 16-17.
Ἰουδαία 206, 13.
Ἰουδαῖοι 162, 20. 164, 5. 206, 14.
Ἰουδαϊσμὸς 236, 24-25.
Ἰωάννης (ἀββᾶς) 324, 11.
Ἰωάννης εὐαγγελιστὴς 136, 22. 158, 17. 164, 17. 180, 16. 184, 17. 214, 21. 372, τίτλος.
Ἰωάννης (Χρυσόστομος) 210, 28. 218, 12. 228, 19. 298, 1. 368, 3-4.

K

Καισάριος (ἀδελφὸς Μ. Βασιλείου) 136, 13.
καινοτομία 238, 19.
κακία 104, 7. 122, 4.
κακοδοξία 224, 20.
κακοφροσύνη 222, 27.
καρπογονία 122, 2.
κατάβασις 186, 9.
κατάγνωσις 212, 21. 228, 23. 296, 22.
κατάκρισις 36, 7. 340, 21.
κένωσις 122, 7. 158, 3. 178, 2.
κένωσις τοῦ Λόγου 74, 14.
κήρυγμα 160, 9.
κίνημα 246, 6
κίνησις 10, 5ἑ. 168, 2ἑ. 246, 6ἑ. 252, 13.
κίνησις αὐτεξούσιος 374, 3.
κίνησις ἔμφυτος 262, 25.
κίνησις θελήματος 374, 10ἑ.
κίνησις φυσικὴ 266, 17.
Κληδόνιος 344, 24.
Κλήμης ὁ Στρωματεὺς 372, τίτλος.
κοινωνία 154, 30-31. 326, 6.
κοπιᾶν 292, 7.
κόπος 100, 30.
κρᾶσις 250, 12. 282, 8.
Κρῆτες 64, 14.
κρίνειν 28, 6ἑ.
κρίσις 14, 18ἑ. 18, 2. 22, 8. 30, 2. 40, 1. 226, 13. 344, 8.
Κύριλλος Ἀλεξανδρείας 106, 14. 110, 13ἑ. 112, 25. 132, 4ἑ. 136, 20. 140, 13. 144, 10ἑ. 146, 2-3. 160, 13. 180, 15. 192, 18, 214, 10. 216, 25. 218, 28.

228, 25. 230, 14. 268, 1. 298, 1. 334, 29. 336, 4ἑ. 344, 13. 346, 18. 366, 26. 382, 7. 384, 28.
Κύριλλος Ἱεροσολύμων 230, 6.
Κύριος 34, 19. 46, 5. 98, 30. 120, 12ἑ. 122, 16ἑ. 142. 2. 162, 2ἑ. 164, 7. 168, 4. 170, 2. 170, 2ἑ. 172, 14. 174, 18. 180, 12. 186, 1ἑ. 200, 12. 202, 4. 210, 15. 214, 29. 216, 7. 226, 28. 238, 25. 268, 8. 304, 22. 316, 31. 322, 6. 326, 20. 340, 31. 352, 16ἑ. 356, 20. 374, 5.
Κωνσταντινούπολις 200, 3.

Λ

Λατίνοι 324, 10.
λέπρα 210, 8.
Λέων (αὐτοκράτωρ) 64, 16.
Λέων (πάπας Ρώμης) 128, 13. 218, 4. 230, 8.
λογίζεσθαι 28, 13.
λογισμὸς 24, 4. 318, 10.
λογισμὸς ἀνθρώπινος 318, 6-7.
λογισμὸς ἐμπαθὴς 316, 22.
Λόγος 46, 5. 52, 7. 58, 24. 60, 9. 62, 21. 68, 4. 70, 12. 74, 14. 78, 20. 80, 18. 84, 1 88, 22. 94, 23. 98, 2ἑ. 100, 2ἑ. 102, 1ἑ. 104, 21. 112, 10ἑ. 114, 29. 128, 28. 130, 1ἑ. 134, 7ἑ. 136, 7. 138, 19. 140, 14. 144, 6. 146, 2. 152, 11.154, 2. 158, 4. 166, 14ἑ. 170, 8. 192, 2. 204, 16. 206, 27. 208, 11ἑ. 214, 17. 218, 7. 220, 16. 222, 13. 236, 2. 250, 7. 252, 26. 254, 27. 264, 1ἑ.266, 7. 292, 12. 294, 8. 318, 9. 326, 20. 336, 14ἑ. 340, 30. 364, 1ἑ. 366, 2ἑ. 368, 5.
λόγος ἐνδιάθετος 24, 27. ἐνδιάθετος λόγος ἐστι τὸ κίνημα τῆς ψυχῆς τὸ ἐν αὐτῷ τῷ λογιστικῷ γινόμενον ἄνευ τινὸς ἐκφωνήσεως (376, 4-5).
Λόγος προφορικὸς 26, 3. ὁ προφορικὸς λόγος ἐν τῇ φωνῇ καὶ ἐν ταῖς διαλέκτοις τὴν ἐνέργειαν ἔχει (376, 10-11).
λοιδορία 342, 21.
λύπη 140, 7. 258, 12.

Μ

μακαριότης 42, 9.
Μακεδόνιος 188, 6. 346, 15.
μακροθυμία 186, 25.
Μάνης (αἱρεσιάρχης) 50, 20. 64, 11. 292, 13.
μανία 34, 25. 224, 30.
Μανιχαῖος 214, 7. 358, 19.
Μάξιμος 120, 3.
Μαρία (ἡ Θεοτόκος) 202, 20. 278, 8. 318, 17ἑ.
Μαρῖνος 170, 28. 172, 1ἑ. 376, 20.
Μαρκίων 214, 7. 358, 19.
Ματθαῖος 140, 16.
Μεδιόλανα 216, 17.
μεσιτεία 146, 21. 326, 19.
Μήτηρ (τοῦ Χριστοῦ) 34, 27. 154, 21ἑ.
μίμησις 118, 8.
μολυσμὸς 204, 12. 318, 28.
Μονὰς 188, 2ἑ.
Μονογενὴς 88, 3ἑ. 90, 8. 130, 10. 154, 9. 238, 14. 288, 4. 316, 23. 326, 5.
μορφὴ Θεοῦ 216, 18.
μύησις 76, 12. 94, 30. 294, 25.
μῦσος 64, 14.
μυστήριον 40, 9. 48, 20. 72, 16. 76, 8. 108, 21. 114, 28. 124, 6. 186, 27. 200, 7. 226, 20. 232, 5ἑ. 238, 29. 244, 11. 278, 20. 300, 16ἑ. 310, 22. 334, 13.
Μωσῆς 32, 15.

Ν

Νεῖλος 48, 23. 118, 17.
νέκρωσις 74, 18.
Νεστοριανοὶ 192, 11.
Νεστόριος 38, 2. 50, 10. 52, 6ἑ. 56, 1ἑ. 72, 4. 84, 7. 188, 9-10. 190, 13. 218, 5. 224, 30. 226, 13. 232, 25. 236, 13. 252, 16. 336, 5ἑ. 346, 17. 360, 20.
Νησσαεῖς 228, 11-12. 270, 6.
νηστεία 218, 14.
νῆψις 240, 8.
Νικαεῖς 342, 6ἑ. 344, 12. 346, 4-5.
Νίκανδρος 120, 3.
νόησις 10, 11. 24, 23.
νόμος θεῖος 178, 1.
νόμος παραβάσεως 320, 5.
νόμος τοῦ νοὸς 320, 8.
νόμος τοῦ πνεύματος 320, 6.
νωθεία 122, 10-11.

Ο

ὁδὸς (ζωῆς καὶ ἀληθείας) 176, 1-2.
ὀδύνη 118, 20ἑ.
οἰκείωσις 38, 16-17ἑ. 168, 5ἑ. 224, 28-29. 284, 2ἑ. 290, 17ἑ. 292, 11. 300, 22. 314, 25.
οἰκονομία (θεία) 40, 9. 48, 20. 50, 15-16. 60, 19. 62, 8. 64, 1. 66, 3. 80, 23. 90, 4. 96, 5. 102, 23. 106, 6. 110, 17. 116, 1. 122, 12. 124, 3-4ἑ. 142, 20. 174, 24. 184, 16. 204, 22. 214, 5ἑ. 228, 27. 234, 3. 258, 23. 270, 18. 278, 20. 294, 25. 300, 16. 334, 13. 346, 17. 358, 17.
οἰκονομία ἀνθρωπίνη 322, 2-3.
ὁμοεργία 152, 28.
ὁμοίωσις ἀνθρώπου (ἡ θεία σάρκωσις) 220, 24-25.
ὁμοίωσις Θεοῦ 10, 15-16. 48, 7.
ὁμολογία 100, 16. 124, 23. 186, 4. 230, 3.
ὁμοούσιος 138, 2ἑ. 152, 11. 188, 2ἑ. 190, 28. 194, 11. 210, 30. 276, 19. 352, 26. 354, 1ἑ.
ὁμοϋπόστατον 196, 9.
ὁμοφροσύνη 150, 8.
ὀνοματοποιΐα 286, 4. 298, 8. 300, 1.
Ὁνώριος 316, 15. 324, 23.
ὀρέγεσθαι 28, 14.
ὄρεξις 14, 8. 18, 2ἑ. 20, 20. 22, 4. ὄρεξίς ἐστι ὀρεκτικὴ τῆς φύσεως δύναμις 26, 16.
ὄρεξις βουλευτικὴ 24, 14.
ὄρεξις διανοητικὴ 372, 11.
ὄρεξις λογικὴ 28, 1-2.
ὄρεξις φυσικὴ 40, 4.
ὁρμὴ 26, 26. 60, 21. 62, 6. 228, 13. 376, 16. 388, 3.
οὐσία 34, 3ἑ. 42, 10ἑ. 48, 6ἑ. 52, 1ἑ. 60, 3ἑ. 76, 16ἑ. 78, 21. 106, 13-14. 182, 8. 190, 7-8. 192, 2ἑ. 194, 1ἑ. 196, 20. 198, 12ἑ. 216, 23. 226, 2. 230, 5. 256, 6. 266, 12. 278, 18. 280, 15ἑ. 294, 5-6. 318, 31. 330, 3ἑ. 332, 2ἑ. 336, 15ἑ. 348, 1ἑ. 350, 2ἑ. 352, 2ἑ. 354, 5. 356, 11ἑ. 358, 26. 364, 18. 366, 26. οὐσία ἐστὶ κατὰ μὲν φιλοσόφους αὐθυπόστατον πρᾶγμα μὴ δεόμενον ἑτέρου πρὸς σύστασιν, κατὰ δὲ τοὺς Πατέρας ἡ κατὰ πολλῶν καὶ διαφερόντων ταῖς ὑποστάσεσιν ὀντότης φυσικὴ (370, 16-18). 374, 14. 378, 12. 382, 20ἑ. 386, 4ἑ.
οὐσία θεία 386, 17.
οὐσίωσις 40, 6. 88, 22.
ὄφις ἀρχαίκακος 104, 8.

Π

πάθημα,-τα 60, 21. 110, 20. 152, 28-29.

222, 2. 272, 25. 272, 25.
πάθος 38, 24. 48, 5. παρὰ φύσιν πάθη (28, 23). 60, 18. 106, 21. 108, 6. 138, 22. 158, 4. 168, 6ἑ. 200, 17. 208, 21. 214, 24. 216, 20. 224, 4. 258, 10. 260, 2ἑ. 314, 29.
πάθος σωτήριον 258, 3-4.
παλαίωσις 202, 24.
πανουργία 234, 28. 324, 25.
παράβασις 100, 14. 202, 26. 242, 18. 294, 4. 320, 11-12.
παράδοσις 324, 20.
παράθεσις 282, 6.
παρακοὴ 294, 4.
παραπληξία 112, 14.
Πάσχα (ἰουδαϊκὸν) 206, 15.
Πάσχα (χριστιανικὸν) 210, 4.
Πατὴρ 34, 27. 36, 4. 38, 10ἑ. 46, 21. 62, 2. 68, 23. 70. 1ἑ. 78, 21ἑ. 82, 3. 84, 24. 88, 4ἑ. 90, 2ἑ. 96, 20. 98, 12. 102, 2. 106, 7. 112, 16ἑ. 118, 9. 130, 29. 144, 2ἑ. 152, 12ἑ. 154, 1ἑ. 168, 16. 176, 7. 180, 18. 188, 4ἑ. 208, 2ἑ. 210, 30. 212, 10. 214, 16ἑ. 216, 21-22. 222, 4. 228, 26. 250, 28. 258, 1. 276, 22. 290, 4. 300, 30. 304, 2ἑ. 308, 7. 310, 18. 318, 13. 320, 16ἑ. 322, 1. 330, 24. 332, 29. 334, 5. 344, 23. 352, 20. 354, 10ἑ. 358, 24. 360, 8ἑ. 362, 9. 364, 4ἑ. 366, 13ἑ. 382, 22. 384, 5ἑ.
Παῦλος (Ἀπόστολος) 162, 26. 182, 23.
Παῦλος Σαμοσατεὺς 52, 5-6. 214, 7. 358, 18-19.
Παῦλος ὁ Πέρσης (ψευδοδιάκονος) 226, 12.
πεῖνα 100, 29.
πεινεῖν 292, 7. 296, 27.
πεῖρα 10, 11. 38, 24.
πειρασμὸς 240, 7ἑ.
περιχώρησις 114, 16-17. 250, 19.
Πέτρος 32, 15. 182, 23.
πίστις 32, 2. 98, 1. 116, 16. 120, 21. 148, 1. 174, 22. 186, 4ἑ. 226, 24. 234, 24. 236, 17. 238, 5. 278, 6. 326, 4. 342, 8. 344, 5ἑ. 346, 6.
πλάνη 52, 18. 238, 15. 240, 9.
πλουτεῖν 14, 27. 16, 1.
Πνεῦμα 38, 10ἑ. 46, 18. 70, 1. 82, 3. 90, 2. 92, 18. 102, 2ἑ. 120, 8. 124, 8. 136, 19ἑ. 140, 18ἑ. 142, 6-7. 144, 2ἑ. 180, 17ἑ. 344, 23. 360, 17. 364, 10ἑ. 382, 22.
Πνεῦμα ἅγιον 46, 21. 74, 11. 94, 29. 136, 26. 146, 25. 176, 7. 180, 11. 188, 3. 202, 20. 240, 29. 250, 28. 300, 30. 302, 5. 316, 24. 326, 12. 334, 25. 344, 22. 358, 25. 360, 8. 362, 10. 366, 13ἑ. 384, 6ἑ.
Πνεῦμα πανάγιον 318, 14.
πνεύματα ἀκάθαρτα 140, 22.
πόθος 10, 8. 118, 9. 242, 8. 244, 3.
ποιὸν 256, 6.
ποιότης 32, 27. 52, 29. 54, 9. 336, 30. 338, 3ἑ. 340, 1ἑ. 348, 14. 378, 12. 386, 10.
γνωμικὴ ποιότης (54, 19ἑ. 56, 1).
φυσικὴ ποιότης (54, 21ἑ. 56, 5). 280, 15. 312, 20. 328, 17. 330, 5ἑ. 332, 2ἑ. 336, 10ἑ.
ποιότης ὑποστατική : τοῦ Πατρὸς τὸ ἀγέννητον· τοῦ Υἱοῦ τὸ γεννητόν· τοῦ Πνεύματος τοῦ ἁγίου τὸ ἐκπορευτόν, ἤγουν ἡ ἀγεννησία, ἡ γέννησις καὶ ἡ ἐκπόρευσις 330, 24-26.
ποιότης φυσική : ποιότης φυσική ἐστι τὸ πανάγιον, τὸ πανσθενές, τὸ παντέλειον, τὸ ὑπερτελές, τὸ αὐτοτελές, τὸ αὐτοκρατορικόν, τὸ παντέφορον, καὶ εἴ τι τοιοῦτο

ἄλλο φυσικόν τε καὶ θεῖον καὶ Θεῷ μόνον συμπρέπον ὡς ὑπερούσιον 330, 20-23.
Πολέμων (αἱρετικὸς) 222, 11. 232, 15.
πολυβουλία 252, 21.
πολυθεΐα 36, 7. 360, 19.
πολυθεΐα ἀρειανὴ (68, 14). 68, 26.
πονηρία 10, 18.
πόνος 100, 30.
ποσότης 52, 30, 54, 1ἑ. 68, 11. 72, 2. 358, 25.
ποτήριον 214, 13ἑ. 222, 4.
πρᾶξις 10, 17. 42, 15ἑ. 122, 25.
πρεσβεία,- αι 278, 6.
προαιρεῖσθαι 14, 26. 16, 1. 18, 10. 20, 15. 22, 10. 28, 7ἑ.
προαίρεσις 12, 6. προαίρεσίς ἐστι ὄρεξις βουλευτικὴ τῶν ἐφ' ἡμῖν· οὐκ ἔστι προαίρεσις ἡ θέλησις (14, 5-6). προαίρεσίς ἐστι ὀρέξεως καὶ βουλῆς καὶ κρίσεως σύνοδος (14, 8). οὐκ ἔστι θέλησις ἡ προαίρεσις (14, 12-13). προαίρεσις ὄρεξίς ἐστι βουλευτικὴ τῶν ἐφ' ἡμῖν πρακτῶν (14, 19-20). ἡ προαίρεσις ἐπὶ μόνων δυνατῶν ἐστι καὶ δι' ἡμῶν γενέσθαι δυναμένων... ἡ προαίρεσις τῶν πρὸς τὸ τέλος (16, 3-6). προαίρεσίς ἐστι τὸ ἐκ βουλῆς κριθὲν (16, 16-17). προαίρεσίς ἐστι ὄρεξις βουλευτικὴ τῶν ἐφ' ἡμῖν πρακτῶν (16, 24). ἡ προαίρεσις ἐξ ὀρέξεως καὶ βουλῆς συγκειμένη καὶ κρίσεως (18, 1-2). 20, 18ἑ. 24, 7ἑ. 26, 11ἑ. 28, 18. 30, 2-3. 36, 13ἑ. 38, 1ἑ. 40, 2ἑ. προαίρεσις ἐπὶ Χριστοῦ τὴν φυσικὴν σημαίνει θέλησιν, ἤτοι τὴν ὀρεκτικὴν τῆς φύσεως δύναμιν (48, 18-19). 370, 4. 384, 17. 388, 4.
προαιρετὸν: προαιρετόν ἐστι τὸ ἕτερον πρὸ ἑτέρου αἱρετὸν (16, 20). 18. 6.
πρόγνωσις 224, 27.
προδοσία 94, 24.
προθυμία 178, 6. 328, 13.
πρόνοια 352, 4-5. 372, 13.
προπέτεια 178, 4.
προσεπίνοια 314, 24.
προσευχὴ 240, 8. 276, 30. 304, 12. 326, 17.
προσκύνησις 176, 7-8. 240, 30
πρόσλημμα 40, 9.
πρόσληψις 216, 19.
πρόσωπον 48, 6. 58, 4. 84, 9. 194, 3. 196, 3ἑ. 332, 10. 362, 7. 368, 8ἑ.
προφητεία 64, 22.
πτωχεία 92, 7. 178, 3.
πτωχεία τοῦ πνεύματος 12, 11.
Πύρρος 170, 30. 172, 23.

Ρ

Ρωμαῖοι 128, 12. 180, 14. 182, 2. 186, 3. 218, 3. 316, 15.
Ρώμη 200, 7. 324, 3.

Σ

Σαβέλλιος 152, 23. 368, 15.
σάρκωσις 62, 9. 108, 1. 188, 3. 190, 16. 204, 13. 208, 16. 220, 24.
σάρκωσις θεία 180, 12. 294, 26. 316, 23.
Σατανᾶς 140, 20.
Σέργιος Κωνσταντινουπόλεως 200, 2-3. 316, 17. 324, 7.
Σευηριανὸς 214, 27. 228, 31.
Σευ(β)ῆρος 50, 1ἑ. 56, 4ἑ. 58, 15. 64, 3ἑ. 66, 3ἑ. 68, 7ἑ. 70, 15. 72, 4. 222, 26. 270, 9. 292, 14. 332, 19. 334, 30. 336, 16. 360, 11.

Σιδὼν 206, 8.
Σιὼν 64, 23. 66, 1.
σκάνδαλον 150, 17.
σκέπτεσθαι 28, 12.
σοφία 124, 19ἑ.
σοφία: σοφία αὐθυπόστατος (18, 15). ὑπόστασις σοφίας ἡ ἀρετὴ (48, 8-9). 290, 23. 326, 4.
σπορὰ 78, 16.
σταυρὸς 90, 4. 214, 24. 258, 12. 292, 8.
στέρησις 262, 14.
Στέφανος (ἐπίσκοπος Δώρων) 200, 7.
στοργὴ 118, 8.
συγκατάβασις 74, 13. 122, 8. 326, 8.
συγνώμη 118, 6.
σύγχυσις 46, 10ἑ. 50, 2ἑ. 52, 14ἑ. 54, 9ἑ. 58, 17. 62, 12. 64, 12. 72, 5ἑ. 94, 25. 108, 25. 116, 3ἑ. 118, 16. 124, 3. 128, 18ἑ. 138, 16-17. 142, 22-23. 200, 5. 202, 13. 220, 14. 232, 9. 258, 29. 282, 12. 308, 4-5ἑ. 310, 21. 332, 11. 334, 22ἑ. 338, 14. 344, 28. 348, 9. 360, 12.
συκοφαντία 172, 17.
σύλληψις 202, 28. 318, 16.
σύλληψις ἄσπορος 316, 20.
συμβεβηκὸς 34, 2ἑ. 270, 25. 330, 14-15. 332, 1. 348, 11-12.
σύμβουλον τῆς πίστεως 186, 8.
συμμορία (Σευήρου) 222, 26. 340, 26.
συμπάθεια 82, 1.
σύμπνοια ὁμονοητικὴ θελημάτων 196, 29-30.
συμφυΐα 60, 13. 62, 7. 86, 9. 88, 21. 108, 14. 114, 16. 128, 10. 132, 6. 134, 3. 142, 21. 154, 31.
σύμφυρσις 304, 21.
συναίρεσις 52, 2. 114, 27. 368, 15.
συνανάκρασις 30, 15.
συναλοιφὴ 282, 16.
συνάφεια (φύσεων) 112, 4.
συνδιάθεσις 196, 29.
συνέργεια 124, 7-8. 146, 5. 250, 28. 318, 13-14.
σύννευσις 86, 8. 108, 14. 120, 11. 254, 18. 310, 28.
συνουσίωσις 34, 26. 64, 12. 114, 30-31. 274, 15.
σωμάτωσις 314, 29.
Σωτὴρ 34, 19. 62, 15. 76, 15. 80, 2. 86, 3ἑ. 88, 1ἑ. 94, 31. 114, 4. 146, 14. 158, 12ἑ. 166, 20. 168, 18. 186, 12. 208, 27. 216, 12. 220, 7. 224, 24. 228, 10. 238, 25. 250, 5. 260, 13ἑ. 276, 32. 310, 6ἑ. 312, 1ἑ. 314, 4. 316, 20. 320, 7ἑ. 322, 21. 324, 16.
σωτηρία 30, 22. 32, 5ἑ. 76, 2. 88, 12. 90, 1ἑ. 92, 13. 100, 16. 110, 18. 150, 3. 170, 7. 174, 11. 202, 15. 204, 12. 208, 11. 210, 24. 238, 3. 250, 28. 326, 14. 358, 22.

Τ

ταπείνωσις 244, 16.
ταυτοβουλία 58, 3. 252, 20.
ταυτότης 188, 16ἑ. ταυτότης ἐστὶν ἀπαραλλαξία, καθ' ἣν ὁ τοῦ σημαινομένου λόγος τὸ πάντη κέκτηται μοναδικόν, μηδενὶ τρόπῳ διαφορᾶς γνωριζόμενον (198, 29-31). 364, 4-5.
ταυτότης ἐνεργείας 382, 20ἑ. 384, 5.
ταυτότης προσώπου 188, 17ἑ.
ταφὴ 258, 13.
τελειότης 222, 13.
τελείωσις 92, 5. 244, 3. 326, 21.
τέλος: τέλος ἐστὶ τὸ βουλητὸν 16, 6.
τερατούργημα,- τα 158, 13-14.
τιμὴ 174, 1. 176, 7. 226, 9. 240, 29.
Τιμόθεος (ἀποδέκτης ἐπιστολῆς Γρη-

γορίου Θεολόγου) 222, 20.
τιμωρία 150, 19.
Τριὰς (ὁ Θεὸς) 108, 2. 188, 2ἑ. 190, 2ἑ. 192, 4ἑ. 208, 17. 354, 2. 362, 9. 382, 24.
Τριὰς ὑπερούσιος 66, 16.
τομὴ 46, 11. 250, 17ἑ. 338, 17.
τόμος Λέοντος 64, 16.
τροπὴ 46, 11. 62, 12. 202, 12. 332, 11.
Τύρος 206, 8.

Υ

ὑγιαίνειν 14, 27. 16, 1.
ὑγιεία 16, 6ἑ.
Υἱὸς 38, 10ἑ. 46, 5. 62, 14. 78, 25. 88, 10. 96, 14. 108, 7. 136, 18. 144, 4. 152, 20ἑ. 154, 4ἑ. 162, 8. 164, 8. 168, 17. 180, 11.210, 30. 212, 10ἑ. 284, 12. 292, 21. 316, 23. 330, 24. 344, 23. 360, 13. 366, 13ἑ. 382, 23.
Υἱὸς τοῦ Θεοῦ 362, 6ἑ.
ὕπνος 100, 30. 188, 4ἑ. 206, 27. 208, 3ἑ.
ὑπνοῦν 292, 7.
ὑπόστασις 34, 3ἑ. 38, 6ἑ. 44, 16ἑ. 48, 2ἑ. 50, 2. 52, 4. 54, 4ἑ. 62, 11. 64. 2. 72, 6. 78, 9. 80, 11. 84, 9. 98, 25. 114, 9-10. 126, 11. 128, 5. 130, 28. 142, 15. 148, 6. 152, 22ἑ. 154, 13. 156, 29. 182, 8ἑ. 188, 1ἑ. 190, 7ἑ. 192, 1ἑ. 194, 12ἑ. 196, 3ἑ. 198, 3ἑ. 202, 28. 204, 18. 206, 27. 220, 18. 226, 17. 250, 16. 252, 15. 254, 13. 256, 4. 262, 2. 264, 13. 268, 5ἑ. 270, 3ἑ. 272, 3. 278, 19. 276, 18. 282, 1ἑ. 292, 28. 294, 9-10ἑ. 308, 28. 332, 10. 334, 4. 348, 2ἑ. 350, 2ἑ. 352, 7. 358, 3ἑ. 360, 15. 362, 7-8. 364, 1ἑ. 366, 4ἑ. 368, 6. 370, 19ἑ. ὑπόστασίς ἐστι κατὰ μὲν φιλοσόφους οὐσία μετὰ ἰδιωμάτων, κατὰ δὲ τοὺς Πατέρας ὃ καθ' ἕκαστον ἄνθρωπος προσωπικῶς τῶν ἄλλων ἀνθρώπων ἀφοριζόμενος (370, 24-26).
ὑπόστασις ἀνούσιος 278, 17.
ὑποτύπωσις 320, 11.
ὑφαρπαγὴ 236, 15.

Φ

φαντασία 50, 20. 60, 19-20. 64, 11. 102, 23. 104, 25. 108, 25. 220, 13. 254, 1. 258, 24. 294, 27.
φθορὰ 118, 21. 326, 16. 360, 21.
φιλία 10, 2.
Φίλιππος 162, 15ἑ.
φιλονεικία 14, 21-22.
Φλαβιανὸς 218, 4-5.
φόβος θανάτου 118, 19. 368, 9.
φρόνημα 24, 16ἑ. φρόνημα λέγουσι εἶναι τὴν ἐκ τῆς φρονήσεως ἐπιγενομένην τῷ φρονητικῷ γνῶσιν τοῦ φρονηθέντος (26, 5-6).
φρόνησις 12, 7. 24, 16ἑ. φρόνησίς ἐστι θεωρητικὴ λογικῶν καὶ γνωστικῶν μαθημάτων ἢ ἕξις ἀνοίας τε καὶ ὑπερανοίας ἀντίπαλος (24, 18-20). 26, 7ἑ. 74, 16. 324, 5. 376, 24.
φρονητικὸν 26, 8ἑ.
φρονητὸν 26, 7ἑ.
φύρσις 282, 10.
φύσις 44, 16. 46, 4. 48, 6. 50, 1ἑ. 56, 2. 60, 4. 62, 9. 66, 13. 78, 10. 80, 2. 84, 10ἑ.104, 11. 110, 5ἑ. 114, 24.116, 20. 126, 3ἑ. 130, 9. 140, 1ἑ. 142, 30ἑ. 142, 27. 148, 6. 152, 22ἑ. 154, 17ἑ. 158, 5. 160, 11. 162, 12-13. 166, 5ἑ. 168, 1ἑ. 170, 13. 174, 14ἑ. 182, 8. 190, 9. 194, 1ἑ. 196, 1ἑ. 204, 18. 210, 27. 212, 21. 214, 2. 214, 23-24. 220, 9ἑ. 222, 2. 224. 26. 226, 2ἑ. 228, 23.

230, 11. 250, 29ἑ. 252, 1. 256, 19. 264, 4. 266, 12ἑ. 268, 27. 272, 3ἑ. 274, 11. 276, 14. 278, 21. 290, 19. 292,10. 294, 10ἑ. 296. 24ἑ. 306, 18. 308, 2ἑ. 310, 1. 314, 11ἑ. 318, 1. 320, 14ἑ. 322, 20. 330, 3. 332, 10ἑ. 334, 5ἑ. 336, 6ἑ. 338, 20ἑ. 340, 8. 342, 12. 346, 2. 348, 1ἑ. 350, 6ἑ. 352, 2ἑ. 348, 22. 354, 3ἑ. 356, 3ἑ. 358, 7. 360, 11ἑ. 362, 8. 364, 4. 366, 2ἑ. 368, 1. φύσις ἐστὶ κατὰ μὲν τοὺς φιλοσόφους ἀρχὴ κινήσεως καὶ ἠρεμίας, κατὰ δὲ τοὺς Πατέρας εἶδος κατὰ πολλῶν καὶ διαφερόντων τῷ ἀριθμῷ, ἐν τῷ ὁποῖον τί ἐστι κατηγορούμενον (370, 13-15). 384, 2ἑ.

φύσις ἀνθρωπίνη 208, 14. 266, 3. 316, 26.

φύσις ἀνυπόστατος 268, 27.

φύσις θεία 84, 3. μία φύσις τοῦ Θεοῦ Λόγου σεσαρκωμένη (116, 22-23). 124, 14. 126, 5ἑ. 130, 3. 208, 14. 228, 30. 266, 3. 316, 26. 366, 11. 386, 17

φύσις θεότητος 318, 8.

φύσις πατρικὴ 276, 16-17.

φύσις Χριστοῦ 34, 24. 36, 1ἑ.

φῶς ἄσκιον 326, 12. φῶς ἄσκιον καὶ ἀνέσπερον (240, 14).

φῶς θεῖον 64, 25.

φωτισμὸς 146, 28.

Χ

Χαλκηδὼν 236, 18. 238, 9. 342, 5ἑ. 344, 3ἑ. 346, 20

χάρις 32, 1. 42, 10ἑ. 44, 6. 48, 3. 74, 13. 202, 3. 240, 8. 302, 2. 304, 3.

χάρισμα 120, 8.

χειραγωγία 180, 6.

Χερουβὶμ 218, 20.

Χριστιανισμὸς 342, 24.

Χριστιανός,- οἱ 186, 10ἑ. 234, 25. 364, 12. 366, 10.

Χριστὸς 10, 14. 12, 9. 34, 15ἑ. 36, 1ἑ. 38, 2ἑ. 40, 18ἑ. 44, 8ἑ. 46, 4. 48, 18. 52, 13ἑ. 54, 3. 58, 10ἑ. 64, 17. 66, 23. 68, 7. 70, 18ἑ. 72, 9. 78, 1. 84, 9ἑ. 94, 31. 108, 21. 110, 2. 114, 13ἑ. 116, 28. 118, 8ἑ. 120, 4. 124, 4. 126, 2ἑ. 142, 28. 144, 21ἑ. 152, 5. 154, 14. 156, 20 158, 5. 160, 12ἑ. 162, 10ἑ. 164, 1ἑ. 166, 4ἑ. 168, 2ἑ. 170, 3. 172, 6. 174, 13. 188, 22. 190, 15ἑ. 192, 10ἑ. 200, 6. 214, 22. 218, 11. 220, 7ἑ. 222, 13ἑ. 224, 3. 226, 17ἑ. 232, 5ἑ. 234, 2. 244, 9. 260, 22. 266, 28. 268, 1, 272, 3. 284, 3ἑ. 288, 6. 290, 14ἑ. 292, 11. 294, 6ἑ. 296, 6ἑ. 298, 24ἑ. 300, 27-28. 306, 26. 308, 7ἑ. 310, 22. 314, 22. 316, 16ἑ. 326, 21. 332, 20ἑ. 336, 30. 338, 23. 340, 2. 346, 1. 352, 17ἑ. 354, 3. 356, 19ἑ. 358, 2ἑ. 360, 4ἑ. 366, 25. 368, 10ἑ.

Χρυσόστομος 230, 10. 380, 27.

Ψ

ψεῦδος 10, 18. 50, 15. 52, 8. 56, 10. 172, 21. 288, 3. 336, 29. 342, 8. 344, 17.

ψυχὴ 22, 22ἑ. 24, 1ἑ. 28, 2. 40, 7. 62, 25. 84, 3. 136, 12. 180, 1. 196, 11. 216, 4. 228, 12. 260, 6. 276, 31. 282, 3. 304, 15. 372, 9ἑ. Πρῶτον ἰδίωμα τῆς νοερᾶς ψυχῆς καὶ τῆς οὐσίας αὐτῆς δηλωτικόν ἐστιν ἡ θέλησις (374, 3-5).

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Σελὶς

ΕΙΣΑΓΩΓΗ 7-9

ΚΕΙΜΕΝΟ – ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ 10-389

1. ΠΡΟΣ ΜΑΡΙΝΟΝ ΤΟΝ ΟΣΙΩΤΑΤΟΝ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΝ. 10-49
2. ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΑΥΤΟΝ ΜΑΡΙΝΟΝ, ΕΚ ΤΗΣ ΠΕΡΙ ΕΝΕΡΓΕΙΩΝ ΚΑΙ ΘΕΛΗΜΑΤΩΝ ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑΣ, ΚΕΦΑΛΙΟΝ Ν'. 50-57
3. ΕΚ ΤΗΣ ΑΥΤΗΣ ΠΡΑΓΜΑΤΕΙΑΣ, ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΝΑ'. 58-73
4. ΠΡΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΝ ΤΟΝ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΝ ΚΑΙ ΗΓΟΥΜΕΝΟΝ, ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΚΑΤΑ ΧΡΙΣΤΟΝ ΜΥΣΤΗΡΙΟΥ. 74-82
5. ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΛΕΓΟΝΤΑΣ ΜΙΑΝ ΧΡΙΣΤΟΥ ΧΡΗ ΛΕΓΕΙΝ ΕΝΕΡΓΕΙΑΝ ΚΑΤ' ΕΠΙΚΡΑΤΕΙΑΝ. 82-84
6. ΠΕΡΙ ΤΟΥ, «ΠΑΤΕΡ, ΕΙ ΔΥΝΑΤΟΝ ΠΑΡΕΛΘΕΤΩ ΑΠ' ΕΜΟΥ ΤΟ ΠΟΤΗΡΙΟΝ». 84-91
7. ΤΟΜΟΣ ΔΟΓΜΑΤΙΚΟΣ, ΠΡΟΣ ΔΙΑΚΟΝΟΝ ΜΑΡΙΝΟΝ 92-119
8. ΙΣΟΝ ΕΠΙΣΤΟΛΗΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΕΠΙΣΚΟΠΟΝ ΝΙΚΑΝΔΡΟΝ, ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΔΥΟ ΕΝ ΧΡΙΣΤΩι ΕΝΕΡΓΕΙΩΝ. 120-149
9. ΤΟΙΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΣΙΚΕΛΩΝ ΦΙΛΟΧΡΙΣΤΟΝ ΝΗΣΟΝ ΠΑΡΟΙΚΟΥΣΑΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΑΣΙΝ, ΗΓΟΥΜΕΝΟΙΣ ΤΕ ΚΑΙ ΜΟΝΑΖΟΥΣΙ ΚΑΙ ΟΡΘΟΔΟΞΟΙΣ ΛΑΟΙΣ. 150-177
10. ΙΣΟΝ ΕΠΙΣΤΟΛΗΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΜΑΡΙΝΟΝ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΝ ΚΥΠΡΟΥ 178-185
11. ΕΚ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗΣ ΤΗΣ ΕΝ ΡΩΜῌ ΓΡΑΦΕΙΣΗΣ. 186-187
12. ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΔΥΟ ΧΡΙΣΤΟΥ ΦΥΣΕΩΝ. 188-193
13. ΟΡΟΙ (ΟΡΙΣΜΟΙ) ΔΙΑΦΟΡΟΙ. 194-199
14. ΤΟΜΟΣ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΣ ΚΑΙ ΔΟΓΜΑΤΙΚΟΣ. 200-241
15. ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΔΥΟ ΘΕΛΗΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΕΝΟΣ ΧΡΙΣΤΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΥ. 242-279
16. ΠΕΡΙ ΟΡΩΝ ΔΙΑΣΤΟΛΩΝ. 280-281
17. ΟΡΟΙ ΕΝΩΣΕΩΝ. 282-283
18. ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΜΟΝΟΘΕΛΗΤΟΥ ΔΙΑΚΟΝΟΥ, ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΠΡΟΣ ΜΑΞΙΜΟΝ. 284-287
19. ΠΡΟΣ ΜΑΡΙΝΟΝ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΝ ΕΠΙΛΥΣΙΣ ΤΩΝ ΑΠΟΡΙΩΝ. 288-301
20. ΤΟΜΟΣ ΔΟΓΜΑΤΙΚΟΣ ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΝ ΜΑΡΙΝΟΝ. 302-327
21. ΠΕΡΙ ΠΟΙΟΤΗΤΟΣ, ΙΔΙΟΤΗΤΟΣ ΚΑΙ ΔΙΑΦΟΡΑΣ ΘΕΟΔΩΡῼ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡῼ Τῼ ΕΝ ΜΑΖΑΡΙῼ 328-347

21. ΚΕΦΑΛΑΙΑ ΠΕΡΙ ΟΥΣΙΑΣ ΚΑΙ ΦΥΣΕΩΣ, ΥΠΟΣΤΑΣΕΩΣ ΤΕ ΚΑΙ ΠΡΟΣΩΠΟΥ ΜΕΤΑ ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΜΑΡΤΥΡΙΩΝ. 348-356
22. ΟΤΙ ΑΔΥΝΑΤΟΝ ΕΝ ΘΕΛΗΜΑ ΛΕΓΕΙΝ ΕΠΙ ΧΡΙΣΤΟΥ. 356-363
23. ΚΕΦΑΛΑΙΑ Γ' ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΔΥΟ ΘΕΛΗΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΙΗΣΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ. 364-370
24. ΕΚ ΤΩΝ ΕΡΩΤΗΘΕΝΤΩΝ ΑΥΤῼ ΠΑΡΑ ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ ΜΕΤΑ ΠΑΤΕΡΙΚΩΝ ΜΑΡΤΥΡΙΩΝ. 370-377
  1. ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΕΙΡΗΝΑΙΟΥ, ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΛΟΥΓΔΟΥΝΟΥ 372
  2. ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΤΟΥ ΣΤΡΩΜΑΤΩΕΣ. 372
  3. ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ 372
  4. ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΕΥΣΤΑΘΙΟΥ. 372
  5. ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ. 374
  6. ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ. 374
  7. ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΔΙΑΔΟΧΟΥ, ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΦΩΤΙΚΗΣ. 374
  8. ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ, ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ. 374
  9. ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΝΕΜΕΣΙΟΥ, ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΕΜΕΣΗΣ. 374
  10. ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΜΑΞΙΜΟΥ. 376
25. ΟΡΟΙ ΔΙΑΦΟΡΟΙ ΤΩΝ ΑΓΙΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΔΥΟ ΕΝΕΡΓΕΙΩΝ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ. 378-389
  1. ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΣΤΟΥΤΙΝΟΥ, ΦΙΛΟΣΟΦΟΥ ΚΑΙ ΜΑΡΤΥΡΟΣ. 378
  2. ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ. 380
  3. ΤΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ. 380
  4. ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ. 380
  5. ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΚΥΡΙΛΛΟΥ 382
  6. ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ. 382
  7. ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ. 384
  8. ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΚΥΡΙΛΛΟΥ. 384
  9. ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΜΒΡΟΣΙΟΥ, ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΜΕΔΙΟΛΑΝΩΝ. 386
  10. ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ. 386
ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ 391-409
  1. Εὑρετήριο χωρίων τῆς Γραφῆς. 391-392
  2. Εὑρετήριο ὀνομάτων καὶ πραγμάτων. 393-409

ΕΚΔΟΘΕΝΤΑ ΕΡΓΑ ΠΑΤΕΡΩΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Α' ΑΠΑΝΤΑ Μ. ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ

όμος

1ος ***Ἐπιστολές***: Πρὸς Γρηγόριον τὸν Θεολόγον, Καισάριον, ἀδελφὸν Γρηγόριον, θεῖον Γρηγόριον, Ἀμφιλόχιον Ἰκονίου, Εὐσέβιον Σαμοσάτων, Μελέτιον Ἀντιοχείας, Μ. Ἀθανάσιον.

2ος ***Ἐπιστολές***: Πρὸς δυτικοὺς ἐπισκόπους, Πρὸς Εὐστάθιον Σεβαστείας, Ἐπὶ θεμάτων ἐκκλησιῶν Πόντου καὶ Ἀρμενίας, Πρὸς διαφόρους κληρικούς, Σχετικαὶ μὲ θέματα τῆς ἐπισκοπῆς του, Πρὸς πολιτικοὺς ἄρχοντας, Πρὸς φίλους διαφόρους, Μεσιτευτικαί, Συστατικαί, Παραμυθητικαί, Συμβουλευτικαί.

3ος ***Ἐπιστολές***: Πρὸς Γρηγόριον Θεολόγον, ἀδελφὸν Γρηγόριον, Ἀμφιλόχιον, Εὐσέβιον Σαμοσάτων, Μελέτιον, Πρὸς Ἀλεξανδρεῖς, Πρὸς δυτικοὺς ἐπισκόπους, Ἐπὶ θεμάτων ἐκκλησιῶν Πόντου καὶ Ἀρμενίας, Πρὸς διαφόρους κληρικούς, Πρὸς πολιτικοὺς ἄρχοντας, Πρὸς ῥήτορας, πρὸς φιλοσόφους, Ἐπιστολαὶ μεσιτευτικαί, συστατικαί, παραμυθητικαί, συμβουλευτικαί.

4ος ***Ὁμιλίες*** Εἰς τὴν Ἑξαήμερον (Α'-Θ').

5ος ***Ὁμιλίες εἰς Ψαλμούς***: Ψαλμὸν Α', Ζ', ΙΔ', ΚΗ', ΚΘ', ΛΒ', ΛΓ', ΜΔ', ΜΕ', ΜΗ', ΝΘ', ΞΑ', ΡΙΔ'.

6ος **Α'. *Ὁμιλίες ἠθικὲς καὶ πρακτικές***: Περὶ νηστείας Α'-Β', Περὶ εὐχαριστίας, Περὶ ταπεινοφροσύνης, Περὶ φθόνου, Κατὰ ὀργιζόντων, Κατὰ μεθυόντων, Εἰς τὸ «Πρόσεχε σεαυτῷ» Προτρεπτικὸς εἰς τὸ βάπτισμα.

Β'. *Ὁμιλίες κοινωνικές*: Πρὸς τοὺς πλουτοῦντας, καὶ εἰς τὸ «Καθελῶ μου τὰς ἀποθήκας».

7ος **Γ'. *Ὁμιλίες δογματικές***: Περὶ πίστεως, εἰς τὸ «ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος», Κατὰ Σαβελλιανῶν καὶ Ἀρείου καὶ Ἀνομοίων, καὶ «Ὅτι οὐκ ἔστι αἴτιος τοῦ κακοῦ ὁ Θεός».

Δ'. *Ὁμιλίες περιστατικές*: Ἐν λιμῷ καὶ αὐχμῷ, Περὶ τοῦ μὴ προσηλῶσθαι τοῖς βιωτικοῖς.

Ε'. *Ὁμιλίες ἐγκωμιαστικές*: Εἰς τὴν μάρτυρα Ἰουλίτταν, εἰς τοὺς μάρτυρας Βαρλαάμ, Γόρδιον, ἅγιον Μάμαντα, Ἁγίους Τεσσαράκοντα.

ΣΤ'. *Ὁμιλίες παιδαγωγικές*: Πρὸς τοὺς νέους ὅπως ἂν ἐξ ἑλληνικῶν ὠφελοῖντο λόγων, Εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν Παροιμιῶν.

8ος ***Ἀσκητικὰ Α'***: Λόγος περὶ κρίματος, Περὶ πίστεως, Ἀσκητικὴ προδιατύπωσις, Λόγοι ἀσκητικοὶ Α'-Β', Περὶ ἀσκήσεως, Ὅροι κατὰ πλάτος Α' καὶ Β'.).

9ος ***Ἀσκητικὰ Β'***: Ὅροι κατ᾽ ἐπιτομήν, Ἀσκητικαὶ διατάξεις.

10ος ***Δογματικὰ ἔργα***: 1. Ἀνατρεπτικὸς τοῦ ἀπολογητικοῦ τοῦ Εὐνομίου. 2. Περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Β'. ΑΠΑΝΤΑ Μ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

1ος ***Ἀπολογητικά***: *Λόγος Α' Κατὰ εἰδώλων.– Λόγος Β' Περὶ ἐνανθρωπήσεως).*

2ος ***Δογματικὰ Α'***: *Λόγοι κατὰ Ἀρειανῶν Α' - Β'.*

3ος ***Δογματικὰ Β'***: *Λόγοι κατὰ Ἀρειανῶν Γ' - Δ'.– Περὶ τῆς ἐνσάρκου ἐπιφανείας τοῦ Θεοῦ Λόγου καὶ Κατὰ Ἀρειανῶν.*

4ος ***Δογματικὰ Γ'***: *Περὶ Διονυσίου Ἀλεξανδρείας.– Πρὸς Σεραπίωνα Θμούεως· 1. Κατὰ τῶν βλασφημούντων καὶ λεγόντων κτίσμα εἶναι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. 2. Κατὰ τῶν λεγόντων κτίσμα τὸν Υἱόν. 3. Ὁμοίως περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.– Ἐπιστολὴ πρὸς Ἐπίκτητον Κορίνθου, κατὰ τῶν αἱρετικῶν.– Ἐπιστολὴ πρὸς Ἀδέλφιον, κατὰ Ἀρειανῶν.– Πρὸς Μάξιμον φιλόσοφον.*

5ος ***Ἑρμηνευτικὰ Α'***: *Πρὸς Μαρκελλῖνον εἰς τὴν ἑρμηνείαν τῶν Ψαλμῶν.– Ὑπόθεσις εἰς τοὺς Ψαλμούς.– Ἐξήγησις εἰς τοὺς Ψαλμοὺς* (Α'-Μ').

6ος ***Ἑρμηνευτικὰ Β'***: *Ἐξήγησις εἰς τοὺς Ψαλμοὺς (Ψαλμοὶ ΜΑ'-ΠΖ').*

7ος ***Ἑρμηνευτικὰ Γ'***: *Ἐξήγησις εἰς τοὺς Ψαλμοὺς (Ψαλμοὶ ΠΗ'-ΡΜς').*

8ος ***Ἱστορικοδογματικὰ Α'***: *Ἀπολογητικὸς κατὰ Ἀρειανῶν ἢ Ἀπολογητικὸς Δεύτερος.– Πρὸς τὸν βασιλέα Κωνστάντιον Ἀπολογία.– Περὶ τῶν διαβαλλόντων τὴν ἐν τῷ διωγμῷ φυγὴν αὐτοῦ.*

9ος ***Ἱστορικοδογματικὰ Β'***: *Περὶ τῆς ἐν Νικαίᾳ Συνόδου.– Ἐγκύκλιος Ἐπιστολή.– Ἐπιστολὴ πρὸς μοναχούς.– Περὶ τῶν γεγενημένων παρ' Ἀρειανῶν.*

10ος ***Ἱστορικοδογματικὰ Γ'***: *Ἐπιστολὴ πρὸς ἐπισκόπους Αἰγύπτου καὶ Λιβύης.– Ὁ πρὸς τοὺς Ἀντιοχεῖς τόμος.– Πρὸς Ἰουβιανὸν περὶ πίστεως.– Πρὸς τοὺς ἐν Ἀφρικῇ ἐπισκόπους.– Περὶ τῶν ἐν Ἀριμίνῳ καὶ Σελευκείᾳ συνόδων.– Ἐπιστολές· Πρὸς Σεραπίωνα, Πρὸς Μοναχούς, Πρὸς τοὺς πρεσβυτέρους Ἰωάννην καὶ Ἀντίοχον, Πρὸς Παλλάδιον πρεσβύτερον, Πρὸς Ρουφῖνον.– Ἀποσπάσματα ἐκ τῶν ἑορταστικῶν β', ε', ς', κβ', κδ', κη', κθ', μβ', μγ', με', ἢ λθ' ἑορταστική.*

11ος ***Ἀσκητικά***: *Βίος Μ. Ἀντωνίου.– Περὶ παρθενίας ἢ ἀσκήσεως.– Ἐπιστολές : 1. Πρὸς Δρακόντιον. 2. Πρὸς Ἀμοῦν, 3. Πρὸς Ὠρσίσιον Α' καὶ Β'.– Βίος καὶ πολιτεία τῆς ἁγίας Συγκλητικῆς.*

12ος ***Ἀμφιβαλλόμενα ἔργα***: *Εἰς τὸ πάθος τοῦ Κυρίου καὶ εἰς τὸν σταυρόν.– Περὶ Σαββάτων καὶ Περιτομῆς.– Κατὰ Ἀπολιναρίου Λόγοι α'–β'.– Εἰς τὸ «πάντα μοι παρεδόθη ὑπὸ τοῦ Πατρός μου».– Περὶ πίστεως λόγος μείζων.– Ἐκ τοῦ περὶ πίστεως μείζονος λόγου.– Ἑρμηνεία εἰς τὸ Κατὰ Λουκᾶν.– Σύνοψις ἐπίτομος τῆς θείας Γραφῆς, Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης.*

Τόμος

Γ'. ΑΠΑΝΤΑ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΘΕΟΛΟΓΟΥ

1ος **Προσωπικὲς σχέσεις καὶ Ἐκκλησιαστικὴ Διακονία Α'** : *Λόγος Α' Εἰς τὸ ἅγιον Πάσχα.– Λόγος Β' Ἀπολογητικὸς τῆς εἰς τὸν Πόντον φυγῆς.– Λόγος Γ' Πρὸς τοὺς καλέσαντας καὶ μὴ ἀπαντήσαντας.– Λόγος ΣΤ' Εἰρηνικὸς πρῶτος.– Λόγος Θ' Ἀπολογητικὸς εἰς πατέρα καὶ Βασίλειον.– Λόγος ΙΑ' Εἰς Γρηγόριον Νύσσης.– Λόγος Ι' Εἰς ἑαυτόν, εἰς τὸν πατέρα καὶ Βασίλειον τὸν Μέγαν.– Λόγος ΙΒ' Εἰς τὸν πατέρα ἑαυτοῦ.– Λόγος ΙΓ' Εἰς Εὐλάλιον.– Λόγος ΚΒ' Εἰρηνικὸς δεύτερος.– Λόγος ΚΓ' Εἰρηνικὸς τρίτος.*

2ος **Προσωπικὲς σχέσεις καὶ Ἐκκλησιαστικὴ Διακονία Β'** : *Λόγος ΝΒ' Περὶ τῆς ἐν διαλέξεσιν εὐταξίας καὶ ὅτι οὐ παντὸς ἀνθρώπου οὔτε παντὸς καιροῦ τὸ περὶ Θεοῦ διαλέγεσθαι.– Λόγος ΛΓ' Πρὸς Ἀρειανοὺς καὶ εἰς ἑαυτόν.– Λόγος ΛΔ' Εἰς τοὺς ἀπ' Αἰγύπτου ἐπιδημήσαντας.– Λόγος Κς' Εἰς ἑαυτόν, εἰς τὸν λαὸν καὶ τοὺς ποιμένας ἐξ ἀγροῦ ἐπανήκοντα μετὰ τὰ κατὰ Μάξιμον.– Λόγος Λς' Εἰς ἑαυτὸν καὶ πρὸς τοὺς λέγοντας ἐπιθυμεῖν αὐτὸν τῆς καθέδρας Κωνσταντινουπόλεως καὶ εἰς τὴν τοῦ λαοῦ προθυμίαν, ἣν ἐπεδείξαντο εἰς αὐτόν.– Λόγος ΛΕ' Εἰς τοὺς μάρτυρας καὶ κατὰ Ἀρειανῶν.– Λόγος ΜΒ' Συντακτήριος εἰς τὴν τῶν 150 ἐπισκόπων παρουσίαν.*

3ος **Ἀπολογητικὰ ἔργα** :*Κατὰ Ἰουλιανοῦ βασιλέως· Λόγος Δ' Στηλιτευτικὸς Α'. Λόγος Ε' Στηλιτευτικὸς Β'.– Λόγος ΚΕ' Εἰς Ἥρωνα τὸν φιλόσοφον.*

4ος **Δογματικὰ ἔργα**: *Λόγοι Θεολογικοὶ α'–ε': Λόγος ΚΖ' Θεολογικὸς α', Πρὸς Εὐνομιανοὺς προδιάλεξις.– Λόγος ΚΗ' Θεολογικὸς β', Περὶ θεολογίας.– Λόγος ΚΘ' Θεολογικὸς γ', Περὶ Υἱοῦ.– Λόγος Λ' Θεολογικὸς δ', Περὶ Υἱοῦ.– Λόγος ΛΑ' Θεολογικὸς ε', Περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.– Λόγος Κ' Περὶ δόγματος καὶ καταστάσεως ἐπισκόπων.– Λόγος Μ' Εἰς τὸ ἅγιον Βάπτισμα.*

5ος **Α' Λόγοι Ἑορταστικοί** : *Λόγος ΛΗ' Εἰς τὰ Θεοφάνια.– Λόγος ΛΘ' Εἰς τὰ Ἅγια Φῶτα.– Λόγος ΜΑ' Εἰς τὴν Πεντηκοστήν.– Λόγος ΜΕ' Εἰς τὸ Πάσχα.– Λόγος ΜΔ' Εἰς τὴν Καινὴν Κυριακήν.*

Β' Ἠθικολογικοί : *Λόγος ΙΔ' Περι φιλοπτωχίας.– Λόγος Ις' Εἰς τὸν πατέρα σιωπῶντα διὰ τὴν πληγὴν τῆς χαλάζης.– Λόγος ΙΖ' Πρὸς τοὺς πολιτευομένους Ναζιανζοῦ ἀγωνιῶντας καὶ τὸν ἄρχοντα ὀργιζόμενον.– Λόγος ΙΘ' Εἰς τὸν ἐξισωτὴν Ἰουλιανόν.– Λόγος ΛΖ' Εἰς τὴν ῥῆσιν «ὅτε ἐτέλεσεν ὁ Ἰησοῦς τοὺς λόγους τούτους».*

6ος **Α' Λόγοι Ἐγκωμιαστικοί** : *Λόγος ΙΕ' Εἰς τοὺ Μακκαβαίους.– Λόγος ΚΑ' Εἰς τὸν Μ. Ἀθανάσιον.– Λόγος ΚΔ' Εἰς τὸν ἅγιον ἱερομάρτυρα Κυπριανόν.*

Β' Λόγοι Ἐπιτάφιοι : *Λόγος ΜΓ' Εἰς τὸν Μ. Βασίλειον.– Λόγος ΙΗ' Εἰς τὸν ἑαυτοῦ πατέρα παρόντος τοῦ Βασιλείου.– Λόγος Η' Εἰς τὴν ἀδελφὴν ἑαυτοῦ Γοργονίαν.– Λόγος Ζ' Εἰς Καισάριον τὸν ἑαυτοῦ ἀδελφόν.*

7ος **Ἐπιστολές**: *(Ἐπιστολὲς Α' - ΣΜΔ').*

8ος **Α' Ὁ Χριστὸς πάσχων.**

Τόμος ***Β' Ἔπη Δογματικά***: *(Περὶ Πατρός, Υἱοῦ, ἁγίου Πνεύματος, κόσμου, προνοίας, νοερῶν οὐσιῶν, ψυχῆς, Διαθηκῶν, ἐνανθρωπήσεως Χριστοῦ, μαστίγων Αἰγύπτου, δεκαλόγου Μωυσέως, θαυμάτων Χριστοῦ, παραβολῶν τοῦ Χριστοῦ, Ὕμνοι εἰς Θεὸν κλπ.*
9ος ***Ἔπη Ἠθικά***: Ποικιλία θεμάτων.
10ος ***Ἔπη Ἱστορικά***: Ποικιλία θεμάτων.
11ος ***Ἔπη εἰς Ἑτέρους - Ἐπιγράμματα.***

Δ' ΑΠΑΝΤΑ ΕΥΣΕΒΙΟΥ ΚΑΙΣΑΡΕΙΑΣ

1ος Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία (Βιβλία Α' - Γ').
2ος Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία (Βιβλία Δ' - ΣΤ').
3ος Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία (Βιβλία Ζ' - Ι').
4ος Τριακονταετηρικὸς εἰς τὸν Μ. Κωνσταντῖνον.– Εἰς τὸν Βίο Μ. Κωνσταντίνου.- Λόγος Μ. Κωνσταντίνου εἰς τὸν Σύλλογον τῶν ἁγίων.

Ε' ΑΠΑΝΤΑ ΙΩΑΝΝΟΥ ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΥ

1ος **Δογματικὰ Α'** (*Ἔκδοσις ἀκριβὴς τῆς ὀρθοδόξου πίστεως*).
2ος *Φιλοσοφικὰ Κεφάλαια καὶ Ἀποσπάσματα.– Περὶ αἱρέσεων.- Εἰσαγωγὴ δογμάτων στοιχειώδης.*
3ος *Περὶ εἰκόνων.– Λόγος ἀποδεικτικὸς περὶ εἰκόνων.*
4ος *Λίβελος ὀρθοῦ φρονήματος.- Περὶ ἁγίας Τριάδος* (Λόγοι Α'-Β').- *Περὶ τῶν ἐν πίστει κεκοιμημένων.– Περὶ τοῦ Τρισαγίου Ὕμνου.– Περὶ πίστεως κατὰ τῆς αἱρέσεως τῶν Νεστοριανῶν.– Πρὸς τὸν Ἰακωβίτην ἐπίσκοπον Δαραίας.*
5ος *Περὶ τῶν ἐν Χριστῷ δύο θελημάτων.– Περὶ συνθέτου φύσεως.– Κατὰ Μανιχαίων.– Διάλεξις Ἰωάννου Ὀρθοδόξου πρὸς Μανιχαῖον.– Διάλεξις Σαρακηνοῦ καὶ Χριστιανοῦ.– Περὶ Δρακόντων.– Πάθος Ἀρτεμίου.*
6ος ***Ἱερὰ Παράλληλα*** (Στοιχεῖα Α - Δ).
7ος ***Ἱερὰ Παράλληλα*** (Στοιχεῖα Ε - Μ).
8ος **α)** ***Ἱερὰ Παράλληλα*** (Στοιχεῖα Ν - Ω).– **β)** *Περὶ νηστειῶν.– Περὶ τῶν ὀκτὼ τῆς πονηρίας πνευμάτων.– Περὶ ἀρετῶν καὶ κακιῶν.– Περὶ ἐξομολογήσεως.– Περὶ ἀζύμων.*
9ος ***Α'. Λόγοι***: 1. ***Εἰς τὴν Μεταμόρφωσιν τοῦ Κυρίου*** 2. ***Εἰς τὴν ξη-ρανθεῖσαν συκῆν καὶ εἰς τὴν παραβολὴν τοῦ ἀμπελῶνος.*** 3. ***Εἰς τὴν ἁγίαν Παρασκευὴν καὶ τὸν σταυρόν.*** 4. ***Εἰς τὸ ἅγ. Σάββατον.*** 5. ***Εἰς τὸν Εὐαγγελισμὸν τῆς Θεοτόκου.*** 6. ***Εἰς τὸ γενέσιον τῆς Θεοτόκου, Λόγος Α'.*** 7. ***Εἰς τὸ γενέσιον τῆς Θεοτόκου, Λόγος Β'.*** 8. ***Ἐγκύμιον 1ον εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου.*** 9. ***Ἐγκώμιον 2ον εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου.*** 10. ***Λόγος 3ος εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου.***
Β'. Ἁγιολογικά: 1. ***Ἐγκώμιον εἰς Ἰω. Χρυσόστομον.*** 2) ***Ἐγκώμιον εἰς τὴν μάρτυρα Βαρβάραν.***

Τόμος ***Γ'. Προσευχὲς*** (Α' - Δ').
10ος *Ἱστορία Ψυχωφελὴς ἐκ τῆς ἐνδοτέρας τῶν Αἰθιόπων χώρας, τῆς Ἰνδιῶν λεγομένης. Βίος Βαρλαὰμ καὶ Ἰωάσαφ.*
11ος Εἰς τὰς Ἐπιστολὰς Παύλου (*Πρὸς Ρωμαίους – Πρὸς Κορινθίους Α', Πρὸς Κορινθίους Β'*).
12ος Εἰς Ἐπιστολὰς Παύλου (*Γαλάτας – Φιλήμονα*) **Ὑπὸ ἔκδοση**.

ΣΤ' ΑΠΑΝΤΑ ΙΩΑΝΝΟΥ ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

1ος *Διάλογος Παλλαδίου.– Περὶ ἀσαφείας τῶν προφητειῶν.– Σύνοψις Παλαιᾶς Διαθήκης.*
2ος *Ὁμιλίες εἰς τὴν Γένεσιν* (Α' – ΚΓ').
3ος *Ὁμιλίες εἰς τὴν Γένεσιν* (ΚΔ' – ΜΑ').
4ος *Ὁμιλίες εἰς τὴν Γένεσιν* (ΜΒ' – ΞΔ').
5ος α) *Ὁμιλίες εἰς τὴν Γένεσιν* (Γ'-ΙΒ'). β) *Εἰς Ψαλμοὺς* (ΜΑ'-ΜΓ').
6ος *Ὁμιλίες εἰς τοὺς Ψαλμοὺς* (ΜΔ' – ΡΚΓ').
7ος α) *Ὁμιλίες εἰς τοὺς Ψαλμοὺς* (ΡΚΔ' – ΡΝ').
β) *Ὁμιλίες εἰς τὸν Δαυὶδ καὶ τὸν Σαούλ.*
8ος α) *Ὁμιλίες εἰς τὴν Γένεσιν* (Α'-Θ').– β) *Ὑπόμνημα εἰς τὸν Ἠσαΐαν. Ὑπόμνημα στὸν Δανιήλ* (Κεφάλαια Ι'–ΙΓ').
8Α *Ὁμιλίες σὲ πρόσωπα καὶ ρητὰ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.*
9ος *Ὑπόμνημα στὸ Κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον* (Ὁμιλ. Α'–Κ').
10ος *Ὑπόμνημα στὸ Κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον* (Ὁμιλ. ΚΑ'–ΛΖ').
11ος *Ὑπόμνημα στὸ Κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον* (Ὁμιλ. ΛΗ'–ΝϚ').
11Α *Ὑπόμνημα στὸ Κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον* (Ὁμιλ. ΝΖ'–ΟΕ').
12ος α) *Ὑπόμνημα στὸ Κατὰ Ματθαῖον Εὐαγγέλιον* (Ὁμιλίες ΟϚ–Α')
β) *Στὸ Κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον* (Ὁμιλίες Α' – Δ').
13ος *Ὑπόμνημα στὸ Κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον* (Ὁμιλίες Ε' – ΛΑ').
13Α *Ὑπόμνημα στὸ Κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον* (Ὁμιλίες ΛΒ' – ΝΔ').
14ος *Ὑπόμνημα στὸ Κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον* (Ὁμιλίες ΝΕ' – ΠΗ').
15ος *Ὑπόμνημα στὶς Πράξεις* (Ὁμιλίες Α' – ΚΓ').
16Α *Ὑπόμνημα στὶς Πράξεις* (Ὁμιλίες ΚΔ' – ΜΔ').
16Β α) *Ὑπόμνημα στὶς Πράξεις* (Ὁμιλίες ΜΕ' – Ν').
β) *Ὑπόμνημα στὴν Πρὸς Ρωμαίους* (Ὁμιλίες Α' – Ι').
17ος *Ὑπόμνημα στὴν Πρὸς Ρωμαίους* (Ὁμιλίες ΙΑ' – ΛΓ').
18ος *Ὑπόμνημα στὴν Α' Πρὸς Κορινθίους* (Ὁμιλίες Α' – ΚΑ').
18Α *Ὑπόμνημα στὴν Α' Πρὸς Κορινθίους* (Ὁμιλίες ΚΒ' – ΜΔ').
19ος *Ὑπόμνημα στὴν Β' Πρὸς Κορινθίους* (Ὁμιλίες Α' – ΚΔ').
20ος α) *Ὑπόμνημα στὴν Β' Πρὸς Κορινθίους* (Ὁμιλίες Α' – ΚΔ').
β) *Ὑπόμνημα στὴν Πρὸς Ἐφεσίους* (Ὁμιλίες Α' – ΙΑ').
21ος α) *Ὑπόμνημα στὴν Πρὸς Ἐφεσίους* (Ὁμιλίες ΙΒ' – ΚΔ').
β) *Ὑπόμνημα στὴν Πρὸς Φιλιππησίους* (Ὁμιλίες Α' – ΙΒ').
22ος α) *Ὑπόμνημα στὴν Πρὸς Φιλιππησίους* (Ὁμιλίες ΙΓ' – ΙΕ').
β) *Στὴν Πρὸς Κολοσσαεῖς καὶ* γ) *Πρὸς Θεσσαλονικεῖς Α'*.

23ος α) *Ὑπόμνημα στὴν Β' Πρὸς Θεσσαλονικεῖς* (Ὁμιλίες Α' – Ε').
β) *Στὴν Α' Πρὸς Τιμόθεον καὶ γ) Στὴ Β' Πρὸς Τιμόθεον.*

24ος α) *Ὑπόμνημα στὴν Πρὸς Τίτον* (Ὁμιλ. Α'-ς'), β) *Στὴν Πρὸς Φιλήμονα* (Ὁμιλ. Α'-Γ'), γ) *Στὴν Πρὸς Ἑβραίους* (Ὁμιλ. Α'-ΙΕ').

25ος α) *Ὑπόμνημα στὴν Πρὸς Ἑβραίους* (Ὁμιλ. Ις'-ΛΔ').
β) *Εἰς τὸν πτωχὸν Λάζαρον* (Ὁμιλ. Α'-Ζ').

26ος ***Ὁμιλίες Ἠθικὲς – Ἁγιογραφικές.***

1. *Ὁμιλία εἰς τὴν παραβολὴν τοῦ τὰ μύρια τάλαντα ὀφείλοντος καὶ τὰ ἑκατὸν δηνάρια ἀπαιτοῦντος, καὶ ὅτι παντὸς ἁμαρτήματος τὸ μνησικακεῖν χεῖρον* (σ. 18).
2. *Ὁμιλία εἰς τὰ μύρια τάλαντα καὶ ἑκατὸν δηνάρια, καὶ περὶ τοῦ μνησικακεῖν* (σ. 68).
3. *Ὁμιλία εἰς τό, «Πάτερ, εἰ δυνατόν ἐστι, παρελθέτω ἀπ' ἐμοῦ τὸ ποτήριον τοῦτο· πλὴν οὐχ ὡς ἐγὼ θέλω, ἀλλ' ὡς σύ». Καὶ κατὰ Μαρκιωνιστῶν καὶ Μανιχαίων, καὶ ὅτι οὐ χρὴ ἐπιπηδᾶν τοῖς κινδύνοις, ἀλλὰ παντὸς θελήματος προτιμᾶν τὸ τοῦ Θεοῦ θέλημα* (σ. 84).
4. *Ὁμιλία περὶ τοῦ κατὰ Θεὸν πολιτεύεσθαι, καὶ εἰς τό, «Στενὴ ἡ πύλη», καὶ τὰ ἑξῆς, καὶ ἑρμηνεία τῆς προσευχῆς τοῦ «Πάτερ ἡμῶν»* (σ. 118).
5. *Ὁμιλία εἰς τὸν παραλυτικὸν διὰ τῆς στέγης χαλασθέντα, ὅτι οὐκ αὐτός ἐστιν ὁ παρὰ τῷ Ἰωάννῃ κείμενος· καὶ περὶ τῆς τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα ἰσότης* (σ. 144).
6. *Ὁμιλία πρὸς τοὺς καταλείψαντας τὴν σύναξιν τῆς ἐκκλησίας, καὶ εἰς τὸ μὴ παρατρέχειν τὰς ἐπιγραφὰς τῶν θείων Γραφῶν, καὶ εἰς τὸ ἐπίγραμμα τοῦ βωμοῦ, καὶ εἰς τοὺς νεοφωτίστους* (σ. 198).
7. *Ὁμιλία συνάξεως διὰ χρόνου ἐν τῇ Παλαιᾷ Ἐκκλησίᾳ γενομένης εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων, καὶ ὅτι χρησιμώτερος βίος ἐνάρετος σημείων καὶ θαυμάτων, καὶ κατὰ τί διαφέρει πολιτεία σημείων* (σ. 234).
8. *Ὁμιλία, Ὅτι χρήσιμος ἡ τῶν Γραφῶν ἀνάγνωσις, καὶ ὅτι δουλείᾳ καὶ περιστάσει πραγμάτων ἀχείρωτον ποιεῖ τὸν προσέχοντα, καὶ ὅτι τὸ ὄνομα τῶν Ἀποστόλων πολλῶν ἐστιν ἀξιωμάτων ὄνομα, καὶ ὅτι τῶν ἔξωθεν ἀρχόντων καὶ αὐτῶν τῶν βασιλευόντων πολλῷ μείζονα κέκτηνται δύναμιν οἱ Ἀπόστολοι καὶ ἐξουσίαν, καὶ πρὸς τῷ τέλει πρὸς Νεοφωτίστους* (σ. 272).
9. *Ὁμιλία, Ὅτι οὐκ ἀκίνδυνον τοῖς ἀκροαταῖς τὸ σιγᾶν τὰ λεγόμενα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ. Καὶ τίνος ἕνεκεν αἱ Πράξεις ἐν τῇ Πεντηκοστῇ ἀναγινώσκονται, καὶ διὰ τί οὐκ ἔδειξε πᾶσιν ἑαυτὸν ἀναστὰς ὁ Χριστός, καὶ ὅτι τῆς ὄψεως σαφεστέραν παρέσχε τὴν τῆς ἀναστάσεως ἀπόδειξιν τὴν διὰ τῶν σημείων τῶν Ἀποστόλων* (σ. 310).
10. *Ὁμιλία Πρὸς τοὺς ἐγκαλοῦντας ὑπὲρ τοῦ μήκους τῶν εἰρημένων. Καὶ πρὸς τοὺς δυσχεραίνοντας ὑπὲρ τῆς βραχυλογίας, καὶ περὶ τῆς τοῦ Σαύλου προσηγορίας καὶ Παύλου, καὶ τίνος ἕνεκεν Ἀδὰμ ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ἐκλήθη, ὅτι χρησίμως καὶ συμφερόντως, καὶ εἰς τοὺς Νεοφωτίστους* (σ. 364).

11. *Ὁμιλία Πρὸς τοὺς ἐγκαλέσαντας ὑπὲρ τοῦ μήκους τῶν προοιμίων, καὶ ὅτι χρήσιμον τὸ φέρειν ἐλέγχους, καὶ τίνος ἕνεκεν οὐκ εὐθέως πιστεύσας μετωνομάσθη Παῦλος, καὶ ὅτι οὐκ ἐξ ἀνάγκης, ἀλλ' ἐκ προαιρέσεως γέγονεν αὐτῷ ἡ μεταβολή, καὶ εἰς τὸ ρητόν, «Σαῦλε, Σαῦλε, τί με διώκεις;» (σ. 394).*
12. *Ὁμιλία, Ἐπιτίμησις κατὰ τῶν ἀπολειφθέντων. Παραίνεσις πρὸς τοὺς παρόντας, εἰς τὸ κήδεσθαι τῶν ἀδελφῶν, καὶ εἰς τὸ προοίμιον τῆς πρὸς Κορινθίους ἐπιστολῆς, «Παῦλος κλητός», καὶ περὶ ταπεινοφροσύνης (σ. 444).*
13. *Ὁμιλία Εἰς τὸ ἀποστολικὸν ρητὸν τὸ λέγον, «Οὐ μόνον δέ, ἀλλὰ καὶ καυχώμεθα ἐν ταῖς θλίψεσιν, εἰδότες, ὅτι ἡ θλῖψις ὑπομονὴν κατεργάζεται», καὶ τὰ ἑξῆς (σ. 486).*
14. *Ὁμιλία Εἰς τὴν ἀποστολικὴν ρῆσιν τὴν λέγουσαν, «Οἴδαμεν, ὅτι τοῖς ἀγαπῶσι τὸν Θεὸν πάντα συνεργεῖ εἰς ἀγαθόν», καὶ περὶ ὑπομονῆς, καὶ ὅσον τῶν θλίψεων τὸ κέρδος (σ. 518).*
15. *Ὁμιλία Πρὸς τοὺς μὴ ἀπαντήσαντας εἰς τὴν σύναξιν, καὶ εἰς τὴν ἀποστολικὴν ρῆσιν τὴν λέγουσαν, «Ἐὰν πεινᾷ ὁ ἐχθρός σου, ψώμιζε αὐτόν», καὶ περὶ τοῦ μνησικακεῖν (σ. 542).*
16. *Ὁμιλία Εἰς τὸ «Κατανοήσατε τὸν Ἀπόστολον καὶ Ἀρχιερέα τῆς ὁμολογίας ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, πιστὸν ὄντα τῷ ποιήσαντι αὐτὸν» (σ. 594).*

27ος ***Ὁμιλίες Ἁγιογραφικὲς – Ἑρμηνευτικές.***

1. *Εἰς τὸ «ἀσπάσασθε Πρισκίλλαν καὶ Ἀκύλαν», Ὁμιλία Α' (20).*
2. *Εἰς Ἀκύλαν καὶ Πρισκίλλαν, Ὁμιλία Β', καὶ εἰς τὸ μὴ κακῶς λέγειν τοὺς ἱερεῖς (σ. 50).*
3. *Εἰς τὸ ἀποστολικὸν ρητόν, «Διὰ δὲ τὰ πορνείας ἕκαστος τὴν ἑαυτοῦ γυναῖκα ἐχέτω» (σ. 92).*
4. *Εἰς τό, «Γυνὴ δέδεται νόμῳ ἐφ' ὅσον χρόνον ζῇ, ὁ ἀνὴρ αὐτῆς· ἐὰν δὲ κοιμηθῇ, ἐλευθέρα ἐστὶν ᾧ θέλει γαμηθῆναι, μόνον ἐν Κυρίῳ. Μακαριωτέρα δέ ἐστιν ἐὰν οὕτω μείνῃ* (σ. 126).
5. *Ἐγκώμιον εἰς Μάξιμον, καὶ περὶ τοῦ ποίας δεῖ ἄγεσθαι γυναῖκας* (σ. 154).
6. *Εἰς τὸ ἀποστολικὸν ρητὸν τὸ λέγον, «Οὐ θέλω ὑμᾶς ἀγνοεῖν, ἀδελφοί, ὅτι οἱ Πατέρες ἡμῶν πάντες ὑπὸ τὴν νεφέλην ἦσαν καὶ πάντες διὰ τῆς θαλάσσης διῆλθον»* (σ. 214).
7. *Εἰς τὸ ἀποστολικὸν ρητὸν τὸ λέγον, «Δεῖ δὲ καὶ αἱρέσεις εἶναι, ἵνα οἱ δόκιμοι φανεροὶ γένωνται»* (σ. 252).
8. *Ὁμιλία Α' εἰς τὴν ἀποστολικὴν ρῆσιν τὴν λέγουσαν, «Ἔχοντες τὸ αὐτὸ πνεῦμα τῆς πίστεως, κατὰ τὸ γεγραμμένον», καὶ εἰς τό, «Ἐπίστευσα, διὸ καὶ ἐλάλησα», καὶ περὶ ἐλεημοσύνης* (σ. 282).
9. *Ὁμιλία Β' εἰς τὴν ἀποστολικὴν ρῆσιν τὴν λέγουσαν, «Ἔχοντες δὲ τὸ αὐτὸ πνεῦμα τῆς πίστεως, κατὰ τὸ γεγραμμένον», καὶ πρὸς Μανιχαίους καὶ πάντας τοὺς διαβάλλοντας τὴν Παλαιὰν καὶ διαιροῦντας αὐτὴν ἀπὸ τῆς Καινῆς, καὶ περὶ ἐλεημοσύνης* (σ. 316).
10. *Ὁμιλία Γ' πάλιν εἰς τὴν αὐτὴν ρῆσιν «Ἔχοντες τὸ αὐτὸ πνεῦμα τῆς*

πίστεως, κατὰ τὸ γεγραμμένον», καὶ διὰ τί κοινῇ πάντες ἀπολαμβάνουσι τὰ ἀγαθά, καὶ περὶ ἐλεημοσύνης (σ. 350).
11. *Εἰς τὸ ἀποστολικὸν ῥητόν, «Ὄφειλον ἀνέχεσθέ μου μικρὸν τῇ ἀφροσύνῃ* (σ. 390).
12. *Πρὸς τοὺς οὐκ εἰς δέον χρωμένους τῷ ἀποστολικῷ ῥητῷ τῷ λέγοντι, Εἴτε προφάσει, εἴτε ἀληθείᾳ, Χριστὸς καταγγέλλεται», καὶ περὶ ταπεινοφροσύνης* (σ. 422).
13. *Εἰς τό, «Χήρα καταλεγέσθω μὴ ἐλάττων ἐτῶν ἑξήκοντα γεγονυῖα», καὶ περὶ παίδων ἀνατροφῆς καὶ περὶ ἐλεημοσύνης* (σ. 458).
14. *Εἰς τό, «Ὅτε ἦλθε Πέτρος εἰς Ἀντιόχειαν, κατὰ πρόσωπον αὐτῷ ἀντέστην», καὶ δείκνυσιν ὅτι οὐκ ἀντίστασις ἦν, ἀλλ' οἰκονομία τὰ γινόμενα* (σ. 514).
15. *Εἰς τό, «Οὐδέποτε ἀφ' ἑαυτοῦ ποιεῖ ὁ Υἱὸς οὐδέν, ἐὰν μή τι βλέπῃ τὸν Πατέρα ποιοῦντα»* (σ. 572).
16. *Εἰς τὸ ἀποστολικὸν ῥητὸν τὸ λέγον, «Τοῦτο δὲ γινώσκετε, ὅτι ἐν ἐσχάταις ἡμέραις ἔσονται καιροὶ χαλεποὶ»* (σ. 608).

28ος 1. ***Ποιμαντικά:***
Α'. Λόγος, *Ὅτε πρεσβύτερος προεχειρίσθη* (σ. 10).
Β'. Λόγοι Περὶ ἱερωσύνης.
1. *Λόγος* Α' (σ. 54).
2. *Λόγος* Β' (σ. 84).
3. *Λόγος* Γ' (σ. 116).
4. *Λόγος* Δ' (σ. 190).
5. *Λόγος* Ε' (σ. 238).
6. *Λόγος* ΣΤ' (σ. 258).

2. ***Ἀσκητικὰ*** **Α'**:
Α'. Πρὸς τοὺς πολεμοῦντας τὸν μοναχικὸν βίον Λόγοι Α', Β', Γ':
1. Λόγος Πρῶτος, *Πρὸς τοὺς κατηγόρους* (σ. 325).
2. Λόγος Δεύτερος, *Πρὸς ἄπιστον πατέρα* (σ. 372).
3. Λόγος Τρίτος, *Πρὸς πιστὸν πατέρα* (σ. 442).
Β'. Σύγκρισις βασιλικῆς δυναστείας πρὸς μοναχὸν (σ. 519).
Γ'. Περὶ κατανύξεως:
1. Λόγος Πρῶτος, *Πρὸς Δημήτριον μονάζοντα* (σ. 608).
2. Λόγος Δεύτερος, *Πρὸς Στελέχιον* (σ. 672).
Δ'. Πρὸς Θεόδωρον:
1. Πρὸς Θεόδωρον μοναχὸν (σ. 718).
2. Πρὸς Θεόδωρον ἐκπεσόντα (σ. 746).

29ος ***Ἀσκητικὰ Β'***:
Α'. ***Πρὸς Σταγείριον***, Λόγοι Α'-Γ':
1. Λόγος Α', ***Πρὸς Σταγείριον ἀσκητὴν δαιμονῶντα*** (σ. 12).
2. Λόγος Β', ***Καὶ ὅτι ἀθυμία χαλεπωτέρα καὶ δαίμονος*** (σ. 110).
3. *Λόγος Γ'*, ***Πρὸς Σταγείριον, Περὶ ἀθυμίας*** (σ. 204).
Β'. ***Πρὸς τοὺς ἔχοντας παρθένους συνεισάκτους*** (σ. 294).
Γ'. ***Περὶ τοῦ κανονικὰς μὴ συνοικεῖν ἀνδράσι*** (σ. 374).

Δ'. Περὶ παρθενίας (σ. 448).

Α'. *Δοκίμια:*

1. *Πρὸς νεωτέραν χηρεύσασαν* (σ. 12).
2. *Πρὸς τὴν αὐτήν, Περὶ μονανδρίας* (σ. 50).

Β'. *Ὁμιλίες Ἠθικές:*

Περὶ Μετανοίας, ὁμιλίες Α' – Θ':

1. Ὁμιλία Α': *Ἐξ ἀγροῦ αὐτοῦ ἐπανελθόντος* (σ. 86).
2. Ὁμιλία Β': *Περὶ μετανοίας καὶ εἰς τὴν σκυθρωπότητα βασιλέως Ἀχαὰβ καὶ εἰς Ἰωνᾶν τὸν προφήτην* (σ. 112).
3. Ὁμιλία Γ': *Περὶ ἐλεημοσύνης καὶ εἰς τὰς δέκα παρθένας* (σ. 134)
4. Ὁμιλία Γ': *Περὶ μετανοίας καὶ εὐχῆς* (σ. 160).
5. Ὁμιλία Γ': *Περὶ νηστείας καὶ εἰς τὸν προφήτην Ἰωνᾶν καὶ Δανιὴλ καὶ τοὺς τρεῖς παῖδας* (σ. 184).
6. Ὁμιλία Γ': *Περὶ νηστείας, λεχθεῖσα τῇ ἕκτῃ ἑβδομάδι τῆς ἁγίας Τεσσαρακοστῆς* (σ. 208).
7. Ὁμιλία Γ': *Περὶ μετανοίας καὶ περὶ κατανύξεως, καὶ ὅτι ταχὺς ὁ Θεὸς εἰς σωτηρίαν καὶ βραδὺς εἰς τιμωρίαν, ἐν ᾧ καὶ ἡ περὶ τῆς Ραὰβ παράδοξος ἱστορία* (σ. 238).
8. Ὁμιλία Γ': *Περὶ μετανοίας* (σ. 284).
9. *Ὁμιλία Γ': Περὶ μετανοίας, καὶ εἰς τοὺς ἀπολειφθέντας ἐν ταῖς συνάξεσιν, ἐν ᾧ καὶ περὶ τῆς ἱερᾶς τραπέζης καὶ περὶ κρίσεως* (σ. 312).

Γ'. *Ὁμιλίες Κατηχητικές: Πρὸς τοὺς μέλλοντας φωτισθῆναι καὶ πρὸς τοὺς Νεοφωτίστους, καὶ εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τῶν πράξεων*

1. Κατήχησις Α': *Πρὸς τοὺς μέλλοντας φωτισθῆναι* (σ. 324).
2. Κατήχησις Β': *Ἀκολουθία πρὸς τοὺς μέλλοντας φωτίζεσθαι καὶ σαφὴς ἀπόδειξις τῶν συμβολικῶς τε καὶ τυπικῶς ἐν τῷ θείῳ βαπτίσματι τελουμένων* (σ. 360).
3. Κατήχησις Γ': *Ὁμιλία λεχθεῖσα πρὸς Νεοφωτίστους* (σ. 384).
4. Κατήχησις Δ': *Πρὸς τοὺς Νεοφωτίστους καὶ εἰς τὸ ῥητὸν τοῦ Ἀποστόλου, «Εἴ τις ἐν Χριστῷ, καινὴ κτίσις· τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν· ἰδοὺ πάντα καινὰ* (σ. 402).
5. Κατήχησις Ε': *Παραίνεσις, ὥστε τρυφῆς ἀπέχεσθαι καὶ πολυτελείας καὶ μέθης καὶ τὴν συμμετρίαν προτιμᾶν· καὶ πρὸς τοὺς Νεοφωτίστους* (σ. 428).
6. Κατήχησις S': *Ἐπιτίμησις πρὸς τοὺς καταλιπόντας τὴν σύναξιν καὶ εἰς τὰς ἱπποδρομίας καὶ τὰ θέατρα ἀπελθόντας καὶ ὅσην προσήκει τῶν ῥαθυμούντων ἀδελφῶν ποιεῖσθαι τὴν ἐπιμέλειαν. Καὶ εἰς τοὺς Νεοφωτίστους* (σ. 452).
7. Κατήχησις Ζ': *Ὅτι μεγίστης ὠφελείας ἡμῖν ὑπόθεσις γίνεται τὰ λείψανα τῶν ἁγίων μαρτύρων καὶ ὅτι δεῖ ὑπερορᾶν τῶν βιωτικῶν ἁπάντων καὶ τῶν πνευματικῶν ἔχεσθαι, καὶ ὅσον ἀγαθὸν εὐχὴ καὶ ἐλεημοσύνη. Καὶ εἰς τοὺς Νεοφωτίστους* (σ. 472).
8. Κατήχησις Η': *Ἀποχὴ καὶ ἔπαινος εἰς τοὺς ἀπὸ τῆς περιοικίδος παραγενομένους καὶ ὅτι τῶν δικαίων ἁπάντων ἐπαγγελίας αἰσθητὰς δεξα-*

μένων καὶ ἀντὶ τῶν αἰσθητῶν τὰ νοητὰ φανταζομένων, ἡμεῖς ἀπεναντίας, τῶν νοητῶν ἐπαγγελίαν δεξάμενοι, περὶ τὰ αἰσθητὰ κεχήναμεν· καὶ ὅτι προσήκει καὶ ὑπὸ τὴν ἕω καὶ κατὰ τὴν ἑσπέραν ἐπὶ τὴν ἐκκλησίαν σπεύδοντας τὰς εὐχὰς ποιεῖσθαι καὶ ἐξομολογήσεις. Καὶ εἰς τοὺς Νεοφωτίστους (σ. 498).

9. Κατήχησις Θ': *Πρὸς τοὺς μέλλοντας φωτίζεσθαι, καὶ διὰ τί λουτρὸ παλιγγενεσίας καὶ οὐκ ἀφέσεως ἁμαρτημάτων λέγεται, καὶ ὅτι ἐπικίνδυνον οὐ τὸ ἐπιορκεῖν μόνον, ἀλλὰ καὶ τὸ ὀμνύειν, κἂν εὐορκῶμεν* (σ. 518).
10. Κατήχησις Ι': *Πρὸς τοὺς μέλλοντας φωτίζεσθαι, καὶ περὶ γυναικῶν τῶν ἐν πλέγμασι καὶ χρυσῷ κατακοσμουσῶν ἑαυτάς· καὶ περὶ τῶν κληδονισμοῖς ἢ περιάπτοις ἢ ἐπῳδαῖς κεχρημένων, ἅπερ ἅπαντα ἀλλότρια Χριστιανισμοῦ* (σ. 546).
11. Κατήχησις ΙΑ': *Ἐν τῇ προτέρᾳ κατηχήσει διαλεχθεὶς περὶ ὅρκων, ταύτην εἶπεν εἰς τὴν αὐτὴν πάλιν ὑπόθεσιν, δεικνὺς ὅτι οὐ τὸ ἐπιορκεῖν μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ εὐορκεῖν κόλασιν ἔχει, καὶ ὅτι χρησίμως ὁ Χριστὸς διὰ τριῶν ἡμερῶν ἀνέστη* (σ. 578).
12. Κατήχησις ΙΒ': *Πρὸς τοὺς μέλλοντας φωτίζεσθαι κατήχησις ἐσχάτη* (σ. 600).

Γ'. *Παιδαγωγικές:*

Περὶ κενοδοξίας, καὶ ὅπως δεῖ τοὺς γονεῖς ἀνατρέφειν τὰ τέκνα (σ. 620).

31ος **Α'. *Ὁμιλίες Κατηχητικὲς καὶ Ἠθικὲς Β'.***

1. *Πρὸς τοὺς λέγοντας ὅτι δαίμονες τὰ ἀνθρώπινα διοικοῦσι καὶ δυσχεραίνοντας ἐπὶ τοῖς τοῦ Θεοῦ καλέσασι καὶ σκανδαλιζομένους ἐπὶ ταῖς τῶν φαύλων εὐημερίαις καὶ δυσπραγίαις τῶν δικαίων* (σ. 28).
2. *Πρὸς τοὺς ἐγκαλοῦντας τίνος ἕνεκεν οὐκ ἐκ μέσου γέγονεν ὁ διάβολος, καὶ ὅτι οὐδὲν ἡμᾶς βλάπτει ἡ τούτου πονηρία ἐὰν προσέχωμεν, καὶ περὶ μετανοίας* (σ. 74).
3. *Ὅτι ἐκ ῥαθυμίας ἡ κακία καὶ ἀπὸ σπουδῆς ἡ ἀρετή, καὶ οὐδὲν οὔτε οἱ ἄνθρωποι πονηροί, οὔτε αὐτὸς ὁ διάβολος τὸν νήφοντα παραβλάψαι δύναται, καὶ ἡ ἀπόδειξις ἄλλοθέν τε πολλαχόθεν, καὶ ἐκ τῶν κατὰ τὸν Ἀδὰμ καὶ τὸν Ἰὼβ* (σ. 98).
4. *Ὅτι ἐπικίνδυνον καὶ τοῖς λέγουσι καὶ τοῖς ἀκούουσι τὸ πρὸς χάριν δημογορεῖν, καὶ ὅτι χρήσιμον καὶ δικαιοσύνη μεγίστη τὸ κατηγορεῖν τῶν οἰκείων ἁμαρτημάτων* (σ. 134).
5. Εἰς τό, «Πᾶν ἁμάρτημα, ὃ ἐὰν ποιήσῃ ἄνθρωπος, ἐκτὸς τοῦ σώματός ἐστιν» (σ. 168).
6. *Περὶ προσευχῆς, Λόγος Α'* (σ. 180).
7. *Περὶ προσευχῆς, Λόγος Α'* (σ. 198).
8. *Περὶ εὐχῆς,* (σ. 220).
9. *Περὶ τῆς τῶν μελλόντων ἀπολαύσεως καὶ τῆς τῶν παρόντων εὐτελείας* (σ. 230).
10. *Περὶ τοῦ μὴ δημοσιεύειν τὰ ἁμαρτήματα τῶν ἀδελφῶν μηδὲ κατεύχεσθαι τῶν ἐχθρῶν* (σ. 250).

11. *Περὶ τοῦ μὴ ἀπογινώσκειν τινὰς ἑαυτῶν μηδὲ κατεύχεσθαι τῶν ἐχθρῶν, μηδὲ ἀπαγορεύειν ἐν τῷ μὴ λαμβάνειν αἰτοῦντας, καὶ πρὸς ἄνδρας περὶ τῆς πρὸς τὰς γυναῖκας εἰρήνης* (σ. 286).
12. *Πρὸς τοὺς καταλείψαντας τὴν ἐκκλησίαν καὶ αὐτομολήσαντας πρὸς τὰς ἱπποδρομίας καὶ τὰ θέατρα* (σ. 310).
13. *Περὶ τελείας ἀγάπης καὶ τῆς κατ' ἀξίαν τῶν ἔργων ἀνταποδόσεως καὶ περὶ κατανύξεως* (σ. 332).
14. *Πρὸς τοὺς μεγάλα τὰ παρόντα νομίζοντας καὶ περὶ τὰ τοῦ βίου λαμπρὰ μάτην ἐπτοημένους* (σ. 376).
15. *Ὅτι πάντων ἡ κατὰ ψυχὴν ἀρετὴ προτιμοτέρα* (σ. 390).
16. *Περὶ ἐλεημοσύνης, ἐκφωνηθεὶς ἐν τῷ παριέναι αὐτὸν χειμῶνος ὥρᾳ καὶ ἰδεῖν τοὺς πένητας καὶ πτωχοὺς ἀνεπιμελήτους ἐρριμμένους κατὰ τὴν ἀγορὰν* (σ. 402).
17. *Περὶ τοῦ μὴ δεῖν ἀναθεματίζειν ζῶντας ἢ τεθνηκότας* (σ. 442).
18. *Λόγος ταῖς Καλάνδαις. Ἐλέχθη κατὰ τῶν παρατηρούντων τὰς νεομηνίας καὶ κατὰ τὴν πόλιν χορείας τελούντων, καὶ εἰς τὸ ρητὸν τοῦ Ἀποστόλου, «Τὰ πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖτε»* (σ. 464).
19. *Ὅτι τὸν ἑαυτὸν μὴ ἀδικοῦντα, οὐδεὶς παραβλάψαι δύναται* (σ. 496).

Β'. *Ὁμιλίες Περιστατικὲς Α'.*

1. *Εἰς τοὺς ἀνδριάντας, Ὁμιλία Α', εἰς τὸ ρητὸν τοῦ Ἀποστόλου, «Οἴνῳ ὀλίγῳ χρῶ, διὰ τὸν στόμαχόν σου καὶ τὰς πυκνάς σου ἀσθενείας»* (σ. 564).
2. *Εἰς τοὺς ἀνδριάντας, Ὁμιλία Β', περὶ τῆς συμβάσης συμφορᾶς ἐν τῇ πόλει ἐπὶ τῇ ἀταξίᾳ τῆς καταστροφῆς τῶν ἀνδριάντων τοῦ Θεοδοσίου τοῦ εὐσεβοῦς βασιλέως τοῦ μεγάλου, καὶ εἰς τὸ ρητὸν τοῦ ἀποστόλου, «Τοῖς πλουσίοις παράγγελε ἐν τῷ νῦν αἰῶνι μὴ ὑψηλοφρονεῖν», καὶ κατὰ πλεονεξίας* (σ. 628).

32ος ***Ὁμιλίες Περιστατικὲς Β'.***

3. *Εἰς τὴν ἀποδημίαν τοῦ ἐπισκόπου Φλαβιανοῦ ὑπὲρ τῆς πόλεως πρὸς τὸν βασιλέα πρεσβευομένου, καὶ τίς ἐστιν ἡ ἀληθὴς νηστεία, καὶ ὅτι τοῦ φαγεῖν ἀνθρώπινον σῶμα τὸ κατηγορῆσαι χεῖρον, καὶ περὶ τῶν διὰ τὴν στάσιν σφαγέντων καὶ πρὸς τοὺς ἐγκαλοῦντας, ὅτι πολλοὶ τῶν ἀναιτίων ἑάλωσαν* (σ. 8).
4. *Παράκλησις πρὸς τὸν λαὸν περὶ καρτερίας καὶ ὑπομονῆς ἐκ παραδειγμάτων τοῦ τε Ἰὼβ καὶ τῶν τριῶν παίδων, καὶ περὶ τῆς τῶν ὅρκων ἀποχῆς* (σ. 58).
5. *Ἔτι παράκλησις πρὸς τὸν λαὸν περὶ τοῦ φέρειν γενναίως τὴν ἐπικειμένην ἀπειλήν, ἔχοντα παραδείγματα ἐκ τῶν συμβάντων τῷ τε Ἰὼβ καὶ τοῖς Νινευΐταις, καὶ ὅτι οὐ χρὴ δεδιέναι τὸν θάνατον, ἀλλὰ τὴν ἁμαρτίαν, καὶ τί τὸ κακῶς ἀποθανεῖν, καὶ περὶ τοῦ μετὰ πάσης σπουδῆς φεύγειν τοὺς ὅρκους, καὶ εἰς τὸν σεισμὸν* (σ. 96).
6. *Ὅτι χρήσιμος ὁ τῶν ἀρχόντων φόβος καὶ διήγησις τῶν κατὰ τὴν ὁδὸν συμβάντων τοῖς ἀγγελίαν τῆς στάσεως τῷ βασιλεῖ φέρουσι, καὶ ὅτι ὁ ἀδίκως τις πάσχων καὶ εὐχαριστῶν τῷ συγχωροῦντι Θεῷ, ἴσος ἐστὶ τοῦ*

διὰ τὸν Θεὸν τὰ αὐτὰ πάσχοντος· καὶ τὰ παραδείγματα πάλιν ἐκ τῶν τριῶν παίδων καὶ τῆς βαβυλωνίας καμίνου, καὶ περὶ τῆς τῶν ὅρκων ἀποχῆς (σ. 148).

7. *Ὅτι τὸ τῆς λύπης πάθος εἰς ἁμαρτίας ἀναίρεσιν μόνον χρήσιμον, καὶ εἰς τό, «Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν», καὶ ὅτι μεγίστης παρακλήσεως ὑπόθεσις ἡ τῆς δημιουργίας κατασκευή, ἐν ᾧ καὶ περὶ τοῦ, «Ἀδάμ, ποῦ εἶ;», καὶ περὶ τοῦ μὴ ὀμνύειν* (σ. 192).
8. *Προτροπὴ εἰς ἀρετήν, καὶ εἰς τό, «Περιεπάτει ὁ Θεὸς τὸ δειλινὸν ἐν τῷ παραδείσῳ», καὶ περὶ τοῦ φεύγειν τοὺς ὅρκους* (σ. 216).
9. *Ἔπαινος τῶν κατορθωκότων τὸ μὴ ὀμνύειν καὶ ὅτι οὐκ ὀφείλει τις διακρίνεσθαι μετὰ ἑστίασιν ἀκροᾶσθαι θείων λογίων ἐν ἐκκλησίᾳ, καὶ διὰ τί μετὰ χρόνον πολὺν ἐδόθησαν αἱ ἅγιαι Γραφαί, καὶ εἰς τό, «Οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ», καὶ φυσιολογία κόσμου, καὶ πρὸς τῷ τέλει περὶ τοῦ μὴ ὀμνύειν* (σ. 236).
10. *Ἔπαινος τῶν μετὰ τὴν ἑστίασιν ἀπαντηκότων εἰς τὴν ἀκρόασιν, καὶ φυσιολογία κόσμου, καὶ κατὰ τῶν θεοποιούντων τὴν κτίσιν, καὶ περὶ τοῦ μὴ ὀμνύειν* (σ. 268).
11. *Εὐχαριστία πρὸς τὸν Θεὸν περὶς τῆς ἀπαλλαγῆς τῶν ἐκ τῆς στάσεως προσδοκηθέντων κακῶν, καὶ ἀνάμνησις τῶν τότε συμβάντων· ἔτι δὲ καὶ κατὰ τῶν τὸ σῶμα ἡμῶν διαβαλλόντων, καὶ περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου κατασκευῆς, καὶ πρὸς τῷ τέλει περὶ τοῦ κατορθῶσαι τὸ μὴ ὀμνύειν* (σ. 302).
12. *Εὐχαριστία πρὸς τὸν Θεὸν περὶ τῆς συγχωρήσεως τῶν ἡμαρτηκότων εἰς τὸν βασιλέα, καὶ φυσιολογία τῆς κτίσεως, καὶ ὅτι ποιήσας ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον νόμον φυσικὸν ἐγκατέθηκεν αὐτῷ, καὶ περὶ τοῦ πάσῃ σπουδῇ ἀπέχεσθαι τῶν ὅρκων* (σ. 334).
13. *Εὐχαριστία πρὸς τὸν Θεὸν περὶ τῆς μεταβολῆς τῶν σκυθρωπῶν καὶ ἀνάμνησις τῶν διὰ τὴν στάσιν διασυρέντων καὶ τιμωρηθέντων· ὁμοίως δὲ πάλιν περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου δημιουργίας, καὶ ὅτι φυσικὸν νόμον ἐδέξατο, καὶ περὶ τοῦ τελείως κατορθῶσαι τὸ μὴ ὀμνύειν* (σ. 370).
14. *Τοῦ δήμου παντὸς ἀφεθέντος τῆς ἀγωνίας καὶ θαρσήσαντος, τινὲς πάλιν τὴν πόλιν ἐτάραξαν φοβερὰς πλάττοντας φήμας, καὶ ἠλέγχθησαν· εἰ τοῦτό τε οὖν ὁμιλία εἴρηται, καὶ εἰς τὴν περὶ τῶν ὅρκων παραίνεσιν, διὸ καὶ ἡ κατὰ τὸν Ἰωνάθαν καὶ τὸν Σαοὺλ ἱστορία καὶ τὸν Ἰεφθάε παρήχθη, καὶ ἐδείχθη πόσαι ἐξ ἑνὸς ὅρκου γίνονται ἐπιορκίαι* (σ. 398).
15. *Ἔτι εἰς τὴν συμφορὰν τῆς πόλεως Ἀντιοχείας, καὶ ὅτι χρήσιμον πανταχοῦ φόβος, καὶ ὅτι πένθος γέλωτος λυσιτελέστερον, καὶ εἰς τὴν ῥῆσιν τὴν λέγουσαν, «Ἐπίγνωθι ὅτι ἐν μέσῳ παγίδων διαβαίνεις», καὶ ὅτι τοῦ φονεύειν τὸ ὁρκίζειν χεῖρον* (σ. 438).
16. *Φημισθείσης εἰς τὸν ἄρχοντα πραΐδας καὶ πάντων περὶ φυγῆς βουλευομένων, τοῦ ἄρχοντος εἰσελθόντος εἰς τὴν ἐκκλησίαν καὶ παρακαλέσαντος, ἐλέχθη ἡ παροῦσα ὁμιλία· καὶ περὶ τοῦ μὴ ὀμνύναι, καὶ εἰς τὸ ῥητὸν τοῦ Ἀποστόλου, «Παῦλος δέσμιος Ἰησοῦ Χριστοῦ»* (σ. 472).

17. *Εἰς τοὺς ἄρχοντας τοὺς παρὰ τοῦ βασιλέως Θεοδοσίου ἀποσταλέντας Ἐλέβιχον στρατηλάτην καὶ Καισάριον μάγιστρον εἰς τὴν τῶν πεπλημμεληκότων ἐξέτασιν διὰ τὴν τῶν ἀνδριάντων καταστροφὴν* (σ. 510).

18. *Εἰς τὴν προειρημένην ὑπόθεσιν τῆς στάσεως, περὶ νηστείας, καὶ εἰς τὸ ρητὸν τοῦ Ἀποστόλου, «Χαίρετε ἐν Κυρίῳ πάντοτε»* (σ. 544).

19. *Πρὸς τοὺς ἀπὸ τῆς χώρας, καὶ περὶ τοῦ μὴ ὀμνύειν* (σ. 576).

20. *Ὅτι οὐκ ἀρκεῖ ἡ νηστεία τῆς Τεσσαρακοστῆς πρὸς τὸ δύνασθαι κοινωνεῖν, ἀλλὰ καὶ δεῖ τῆς κατὰ ψυχὴν ἀρετῆς πρώτης· καὶ πῶς δυνατὸν μὴ μνησικακεῖν, καὶ ὅτι πολὺς τῷ Θεῷ τοῦ νόμου τούτου λόγος, καὶ ὅτι πρὸ τῆς γεέννης τὸ μνησικακεῖν κολάζει τοὺς ἁλόντας· καὶ περὶ τῆς τῶν ὅρκων ἀποχῆς, καὶ περὶ τῶν μὴ κατωρθωκότων τὸ μὴ ὀμνύειν* (σ. 612).

21. *Εἰς τὴν ἐπάνοδον τοῦ ἐπισκόπου Φλαβιανοῦ, καὶ εἰς τὴν τοῦ βασιλέως διαλλαγὴν πρὸς τὴν πόλιν, καὶ πρὸς τοὺς πλημμελήσαντας εἰς τὴν τῶν ἀνδριάντων καταστροφὴν* (σ. 664).

33ος ***Ὁμιλίες Περιστατικὲς Γ'.***

1. *Περὶ Ἐλεαζάρου καὶ τῶν ἑπτὰ παίδων, λεχθεῖσα ἑτέρου προειρηκότους σφόδρα πρασβυτέρου* (σ. 20).

2. *Τῆς βασιλίδος μέσον νυκτῶν εἰς Μεγάλην Ἐκκλησίαν προσλθούσης κἀκεῖθεν τὰ λείψανα τῶν μαρτύρων ἀραμένης καὶ προπεψάσης διὰ πάσης τῆς ἀγορᾶς ἕως Δρυπίας, τοῦ μαρτυρίου ἀπέχοντος θ' σημεῖα τῆς πόλεως· ἐλέχθη ἐν τῷ μαρτυρίῳ ἡ προσομιλία, παρορούσης αὐτῆς καὶ τῆς πόλεως πάσης καὶ τῶν ἀρχόντων* (σ. 48).

3. *Τῇ ἐπιούσῃ ἡμέρᾳ παραγενομένου τοῦ βασιλέως ἐν τῷ μαρτυρίῳ τοῦ Ἀποστόλου καὶ μάρτυρος Θωμᾶ, τοῦ διακειμένου ἐν τῇ Δρυπίᾳ, καὶ ἀναχωρήσαντος πρὸ τῆς διαλέξεως. Ἐλέχθη, μετὰ τὴν ἀναχώρησιν τῆς ἐκείνου, πρὸς τὸ πλῆθος* (σ. 66).

4. *Εἰς Εὐτρόπιον, εὐνοῦχον, πατρίκιον καὶ ὕπατον, ὁμιλ. Α'* (σ. 86).

5. *Ὅτε τῆς ἔξω εὑρεθεὶς Εὐτρόπιος ἀπεσπάσθη, καὶ περὶ παραδείσου καὶ Γραφῶν, καὶ εἰς τό, «Παρέστη ἡ βασίλισσα ἐκ δεξιῶν σου»* (σ. 106).

6. *Ὅτε Σατορνῖνος καὶ Αὐρηλιανὸς ἐξωρίσθησαν καὶ Γαϊνᾶς ἐξῆλθε τῆς πόλεως, καὶ περὶ φιλαργυρίας* (σ. 170).

7. *Ὁμιλία λεχθεῖσα ἐν τῷ μαρτυρίῳ τῷ ἐπὶ τῇ παλαιᾷ Πέτρᾳ ὀλίγων συλλεγέντων διὰ τὸν χειμῶνα, εἰς τὸ δεῖν συνεχῶς συνάγεσθαι καὶ μὴ ἀπαγορεύειν τὴν σωτηρίαν ἐν ἁμαρτήμασιν ὄντας, ἀλλὰ μετάνοιαν ἐπιδείκνυσθαι* (σ. 190).

8. *Ὁμιλία παραινετική, λεχθεῖσα ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Ἀναστασίας πρὸς τοὺς ἀπολειφθέντας, καὶ ἀπόδειξις περὶ τῶν ἀγώνων καὶ ἄθλων τοῦ μακαρίου καὶ δικαίου Ἰὼβ* (σ. 220).

9. *Ὁμιλία λεχθεῖσα ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Εἰρήνης ὑπέρ τε τῆς σπουδῆς τῶν παρόντων καὶ ραθυμίας τῶν ἀπολειφθέντων, περὶ τοῦ ψάλλειν καὶ περὶ τοῦ μηδὲν εἶναι κώλυμα γυναιξὶ τὴν φύσιν πρὸς τοὺς τῆς ἀρετῆς δρόμους* (σ. 252).

10. *Ὁμιλία ρηθεῖσα ἐν τοῖς Ἀποστόλοις ἐν τῇ ἡμέρᾳ Θεοδοσίου βασιλέ-*

ως, πρὸς τοὺς καλοῦντας ἑαυτοὺς Καθαρούς, ἑτέρων δύο ἐπισκόπων εἰρηκότων (σ. 278).

11. *Ὁμιλία λεχθεῖσα ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῇ ἐπὶ Παύλου, Γότθων ἀναγνόντων καὶ πρεσβυτέρου Γότθου προομιλήσαντος*(σ. 288).
12. *Ὁμιλία περὶ τοῦ μὴ δεῖν εἰς ἱπποδρομίας μηδὲ εἰς θέατρα ἀναβαίνειν, καὶ λυπήσας αὐτούς, εἶτα τῇ συνάξει τῇ μετ᾽ ἐκείνην τὴν Κυριακὴν παραχωρήσας εἰπεῖν ἐπισκόπῳ ἀπὸ Γαλατίας ἀφιγμένῳ, καὶ σιγήσας καὶ ἐν τούτῳ λυπήσας, ταύτην εἴρηκε τὴν ὁμιλίαν ἐν τῇ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ εἰς τό, «Ὁ Πατήρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, κἀγὼ ἐργάζομαι»* (σ. 332).
13. *Ὁμιλία εἰς τό, «Ὁ μὲν θερισμὸς πολύς, οἱ δὲ ἐργάται ὀλίγοι», ρηθεῖσα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ τῇ ἐπὶ τοῦ Ἀποστόλου, ἐπισκόπου ὀλίγα προομιλήσαντος* (σ. 354).
14. *Ὁμιλία πρὸ τῆς ἐξορίας* (σ. 384).
15. *Ὁμιλία ὅτε ἀπῄει ἐν τῇ ἐξορίᾳ* (σ. 402).
16. *Ὁμιλία ὅτε ἦλθεν ἀπὸ τῆς ἐξορίας* (σ. 412).
17. *Ὁμιλία ἐπανελθόντος αὐτοῦ ἀπὸ τῆς προτέρας ἐξορίας* (σ. 420).
18. *Ὁμιλία εἰς τὴν ἐπίλυσιν τῆς Χαναναίας.* (σ. 438).
19. *Πρὸς τοὺς σκανδαλισθέντας ἐπὶ ταῖς δυσημερίαις ταῖς γενομέναις καὶ τῇ τοῦ λαοῦ καὶ πολλῶν ἱερέων διώξει καὶ διαστροφῇ καὶ περὶ ἀκαταλήπτου, καὶ κατὰ Ἰουδαίων* (σ. 478).

34ος ***Λόγοι Δογματικοὶ καὶ Πολεμικοί:***

1. *Πρὸς Ἰουδαίους καὶ Ἕλληνας. Ἀπόδειξις, ὅτι ἐστὶ Θεὸς ὁ Χριστὸς ἐκ τῶν παρὰ τοῖς προφήταις πολλαχοῦ περὶ αὐτοῦ εἰρημένων* (σ. 12).
2. Κατὰ Ἰουδαίων, Λόγοι Α' - Η'.
   - α. *Λόγος Α'* (σ. 98).
   - β. *Λόγος Β', Πρὸς τοὺς νηστεύοντας τὴν τῶν Ἰουδαίων νηστείαν καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς Ἰουδαίους.* (σ. 144).
   - γ. *Λόγος Γ', Εἰς τοὺς τὰ πρῶτα Πάσχα νηστεύοντας* (σ. 160).
   - δ. *Λόγος Δ', Εἰς τὰς Σάλπιγγας τοῦ Πάσχα αὐτῶν.* (σ. 192).
   - ε. *Λόγος Ε'* (σ. 226).
   - ϛ. *Λόγος Ϛ'.* (σ. 292).
   - ζ. *Λόγος Ζ'* (σ. 330).
   - η. Λόγος Η' (σ. 366).
3. **Λόγος εἰς τὸν μακάριον Βαβύλαν, καὶ κατὰ Ἰουλιανοῦ καὶ πρὸς Ἕλληνας** (σ. 416).
4. ***Περὶ εἱμαρμένης καὶ προνοίας, Λόγοι Α'*** (σ. 544).
5. ***Περὶ προνοίας καὶ εἱμαρμένης, Λόγος Β'*** (σ. 556).
6. ***Περὶ προνοίας καὶ εἱμαρμένης, Λόγος Γ'*** (σ. 572).
7. ***Περὶ προνοίας καὶ εἱμαρμένης, Λόγος Δ'*** (σ. 582).
8. ***Περὶ προνοίας καὶ εἱμαρμένης, Λόγος Ε'*** (σ. 600).
9. ***Περὶ προνοίας καὶ εἱμαρμένης, Λόγος Ϛ'*** (σ. 614).

35ος **Α. *Ὁμιλίες Δογματικές:***

1. ***Περὶ ἀκαταλήπτου, Λόγος Α'*** (σ. 10).

2. *Περὶ ἀκαταλήπτου, Λόγος Β'* (σ. 40).
3. *Περὶ ἀκαταλήπτου, καὶ ὅτι ἡ συγκατάβασις τοῦ Θεοῦ φορητὴ τοῖς Σεραφίμ, Λόγος Γ'* (σ. 78).
4. *Περὶ ἀκαταλήπτου, Λόγος Δ'* (σ. 112).
5. *Περὶ ἀκαταλήπτου, Λόγος Ε'* (σ. 146).
6. *Περὶ ἀκαταλήπτου, Λόγος Ϛ'. Εἰς τὸν μακάριον Φιλογόνιον* (σ. 190).
7. *Περὶ ὁμοουσίου, Λόγος Ζ'. Πρὸς τοὺς ἀπολειφθέντας τῆς συνάξεως καὶ τοῦ ὁμοούσιον εἶναι τὸν Υἱὸν τῷ Πατρὶ ἀπόδειξις* (σ. 220).
8. *Περὶ ὁμοουσίου, Λόγος Η'. Εἰς τὰ ὑπόλοιπα κατὰ αἱρετικῶν, καὶ περὶ κρίσεως καὶ ἐλεημοσύνης, καὶ εἰς τὴν αἴτησιν τῆς μητρὸς τῶν υἱῶν Ζεβεδαίου* (σ. 266).
9. *Περὶ ὁμοουσίου, Λόγ. Θ'. Εἰς τὸν τετραήμερον Λάζαρον* (σ. 300).
10. *Περὶ ὁμοουσίου, Λόγος Ι'* (σ. 316).
11. *Περὶ ὁμοουσίου, Λόγος ΙΑ'* (σ. 356).
12. *Περὶ ὁμοουσίου, Λόγος Ι', Εἰς τὸν παραλυτικὸν* (σ. 380).

Β. Ὁμιλίες Ἑορταστικές:

1. *Εἰς τὴν γενέθλιον ἡμέραν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, Ὁμιλία Β'* (σ. 422).
2. *Εἰς τὴν γενέθλιον ἡμέραν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, Ὁμιλία Β'* (σ. 462).
3. *Εἰς τὸ Ἅγιον Βάπτισμα* (σ. 490).
4. *Εἰς τὴν Μεγάλην Ἑβδομάδα* (σ. 520).
5. *Εἰς τὴν προδοσίαν τοῦ Ἰούδα, Ὁμιλία Α'* (σ. 554).
6. *Εἰς τὴν προδοσίαν τοῦ Ἰούδα, Ὁμιλία Β'* (σ. 588).
7. *Εἰς τὴν προδοσίαν τοῦ Ἰούδα, Ὁμιλία Γ'* (σ. 626).
8. *Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Κοιμητηρίου καὶ εἰς τὸν σταυρὸν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ* (σ. 636).

36ος **Α. *Ὁμιλίες Ἑορταστικές*:**

1. *Εἰς τὸν σταυρὸν καὶ τὸν λῃστὴν* (σ. 8).
2. *Εἰς τὸν σταυρὸν* (σ. 36).
3. *Εἰς τὸ ἅγιον Πάσχα* (σ. 70).
4. *Περὶ τῆς ἐκ νεκρῶν ἀναστάσεως* (σ. 92).
5. *Κατὰ μεθυόντων καὶ εἰς τὴν ἀνάστασιν* (σ. 142).
6. *Εἰς τὴν Σαμαρείτιδα* (σ. 172).
7. *Εἰς τὴν ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου, Ὁμιλία Α'* (σ. 200).
8. *Εἰς τὴν ἀνάληψιν τοῦ Κυρίου, Ὁμιλία Β'* (σ. 232).
9. *Εἰς τὴν Πεντηκοστήν, Ὁμιλία Α'* (σ. 292).
10. *Εἰς τὴν Πεντηκοστήν, Ὁμιλία Β'* (σ. 330).

Β. *Ὁμιλίες Ἐγκωμιαστικὲς Α'*:

1. *Εἰς τοὺς ἁγίους Μακκαβαίους, Ὁμιλία Α'* (σ. 350).
2. *Εἰς τοὺς ἁγίους Μακκαβαίους, Ὁμιλία Β'* (σ. 368).
3. *Εἰς τοὺς ἁγίους Μακκαβαίους, Ὁμιλία Γ'* (σ. 382).
4. *Εἰς τὸν τετραήμερον Λάζαρον* (σ. 388).
5. *Εἰς τὸν ἅγιον Παῦλον, Ὁμιλία Α'* (σ. 400).

6. *Εἰς τὸν ἅγιον Παῦλον, Ὁμιλία Β'* (σ. 418).
7. *Εἰς τὸν ἅγιον Παῦλον, Ὁμιλία Γ'* (σ. 432).
8. *Εἰς τὸν ἅγιον Παῦλον, Ὁμιλία Δ'* (σ. 446).
9. Εἰς τὸν ἅγιον Παῦλον, Ὁμιλία Ε' (σ. 478).
10. *Εἰς τὸν ἅγιον Παῦλον, Ὁμιλία ϛ'* (σ. 498).
11. *Εἰς τὸν ἅγιον Παῦλον, Ὁμιλία Ζ'* (σ. 518).
12. *Ἡ κλῆσις τοῦ Παύλου* (σ. 536).
13. *Εἰς μάρτυρας, Ὁμιλία Α'* (σ. 568).
14. *Εἰς μάρτυρας, Ὁμιλία Β'* (σ. 578).
15. *Ἐγκώμιον εἰς ἁγίους Πάντας* (σ. 604).

37ος ***Α. Ὁμιλίες Ἐγκωμιαστικὲς Β':***

1. *Εἰς τὸν Μελέτιον Ἀντιοχείας* (σ. 20).
2. *Εἰς τὸν μάρτυρα Λουκιανὸν* (σ. 36).
3. *Εἰς τὸν μάρτυρα Βαβύλαν* (σ. 52).
4. *Εἰς τὸν Ἰουβεντῖνον καὶ Μαξιμῖνον* (σ. 66.
5. *Εἰς τὴν μάρτυρα Πελαγίαν* (σ. 82.
6. *Εἰς τὸν ἅγιον Ἰγνάτιον* (σ. 100).
7. *Εἰς τὸν Εὐστάθιον Ἀντιοχείας* (σ. 128).
8. *Εἰς τὸν μάρτυρα Ρωμανόν, Ὁμιλία Α'* (σ. 150.
9. *Εἰς τὸν μάρτυρα Ρωμανόν, Ὁμιλία Β'* (σ. 168).
10. *Εἰς τὰς μάρτυρας Βερνίκην καὶ Προσδόκην καὶ τὴν μητέρα αὐτῶν Δομνίναν* (σ. 182.
11. Εἰς *τὸν μάρτυρα Ἰουλιανὸν* (σ. 218).
12. Εἰς τὸν μάρτυρα Βαρλαὰμ (σ. 244).
11. *Εἰς μάρτυρας Αἰγυπτίους* (σ. 264).
12. *Εἰς τὸν ἐπίσκοπον Διόδωρον* (σ. 276).
13. *Εἰς τὴν πρωτομάρτυρα Θέκλαν* (σ. 284).
14. *Εἰς τὸν μάρτυρα Φωκᾶν* (σ. 292.
15. *Εἰς τὴν μάρτυρα Δροσίδα* (σ. 312).

38ος ***Β. Ἐπιστολές:***

1. *Ἐπιστολὲς πρὸς τὴν Ὀλυμπιάδα* Α'-ΙΖ' (σ. 348-557).
2. *Βίος τῆς ὁσίας Ὀλυμπιάδος* (σ. 558).

Ἐπιστολές:

1. *Ἐπιστολὲς Πρὸς Ἰννοκέντιον* (σ. 18-47).
2. *Ἐπιστολὲς πρὸς διαφόρους ἀποδέκτας ΙΗ' - ΠΜΒ'* (σ. 48-433).

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑ ΙΩ. ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΥ

(ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΘΕΜΑΤΩΝ)

Α' **Θέματα:** ***Ἀγαθότητα – Ἀχαριστία.***
Β' **Θέματα:** ***Βασιλεία οὐρανῶν – Εὐαγγέλιο.***
Γ' **Θέματα: Εὐγνωμοσύνη** ***– Πίστη, (Ὑπὸ ἔκδοση).***
Δ' **Θέματα: Ὅλα τὰ ὑπόλοιπα,** ***(Ὑπὸ ἔκδοση).***

Τόμος

Ζ' ΑΠΑΝΤΑ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΝΥΣΣΗΣ

1ος ***Δογματικὰ Α'***
1. *Πῶς τρία πρόσωπα λέγοντες.*
2. *Κατὰ εἱμαρμένης.*
Διάλογος περὶ ψυχῆς καὶ ἀναστάσεως (σ. 200).
4. *Λόγος Κατηχητικὸς Μέγας* (σ. 500).

2ος ***Δογματικὰ Β'***: (*Κατὰ Εὐνομίου Ἀντιρρητικοὶ Λόγοι Α' - Β'*).

3ος ***Δογματικὰ Γ'***:
1. *Κατὰ Εὐνομίου Ἀντιρρητικὸς Λόγος Γ.*
2. *Λόγος Ἀντιρρητικὸς πρὸς τὴν Εὐνομίου ἔκθεσιν.*

4ος **Α') *Λόγοι Δογματικοί*** :
1. *Πρὸς Εὐστάθιον, Περὶ τῆς ἁγ. Τριάδος.*
2. *Πρὸς Ἀβλάβιον, Περὶ τοῦ μὴ οἴεσθαι λέγειν τρεῖς θεούς.*
3. *Πρὸς Σιμπλίκιον, Περὶ πίστεως.*
4. *Κατὰ Μακεδονιανῶν τῶν Πνευματομάχων περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος.*
5. *Πρὸς Θεόφιλον, Κατὰ Ἀπολιναριστῶν.*
6. *Ἀντιρρητικὸς πρὸς τὰ Ἀπολιναρίου.*
7. *Κατὰ Ἀρείου καὶ Σαβελλίου.*

Β') *Ἐπιστολές* (*Α' - ΛΑ'*).

5ος ***Ἑρμηνευτικὰ Α'*** :
1. *Περὶ κατασκευῆς τοῦ ἀνθρώπου.*
2. *Ἀπολογητικὸς περὶ τῆς Ἑξαημέρου.*
3. *Περὶ τῆς τοῦ ἀνθρώπου γενέσεως* (Ὁμιλίες Α' - Γ').

6ος ***Ἑρμηνευτικὰ Β'*** :
1. *Εἰς τὴν ἐπιγραφὴν τῶν Ψαλμῶν.*
2. *Εἰς τὸν 6ον Ψαλμόν.*
3. *Περὶς τῆς ὀγδόης.*
4. *Εἰς τὸν Ἐκκλησιαστήν.*

7ος ***Ἑρμηνευτικὰ Γ'*** :
1. *Ἐξήγησις εἰς τὰ Ἄσματα,* Λόγοι Α' - ΙΕ'.

8ος **Α') *Ἑρμηνευτικὰ Γ' - Δογματικὰ*** :
1. *Εἰς τὴν Προσευχήν,* Λόγοι Α'-Ε'
2. *Εἰς τοὺς Μακαρισμούς,* Λόγοι Α'-Η'.

Β') *Ἀσκητικὰ Α'* :
1. *Περὶ τοῦ κατὰ Θεὸν σκοποῦ καὶ τῆς κατ' ἀλήθειαν ἀσκήσεως.*
2. *Πρὸς Ἁρμόνιον, Περὶ τοῦ τί τὸ τοῦ Χριστιανοῦ ἐπάγγελμα.*
3. *Πρὸς Ὀλύμπιον, Περὶ τελειότητος.*
4. *Πρὸς τοὺς ἀχθομένους ταῖς ἐπιτιμήσεσι.*
5. *Περὶ τῶν νηπίων πρὸ ὥρας ἀφαρπαζομένων.*

9ος **Α') *Ἀσκητικὰ Β'*** : *Περὶ παρθενίας* (Κεφάλαια Α' - ΚΓ').

Β') *Λόγοι Ἐγκωμιαστικοί*:
1. *Περὶ ἀρετῆς, ἤτοι Εἰς τὸν Βίον Μωυσέως* (Λόγοι Α' -Β').

Τόμος 2. *Εἰς τὸν Βίον τῆς Ὁσίας Μακρίνης.*
3. *Εἰς τὸν Βίον Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θευματουργοῦ.*
10ος ***Ὁμιλίες*** *: α) Δογματικές, β) Ἠθικές, γ) Ἑορταστικές.*
11ος ***Ὁμιλίες*** *: α) Ἑορταστικές, β) Ἐγκωμιαστικές, γ) Ἐπιτάφιες.*

Η'. ΑΠΑΝΤΑ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΑ

Βίος *Γρηγορίου Παλαμᾶ* Ὑπὸ Φιλοθέου Κοκκίνου
1ος **α)** *Λόγοι ἀποδεικτικοὶ δύο Περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ ἁγίου Πνεύματος.*
β) *Ἐπιστολές Πρὸς Ἀκίνδυνον καὶ Πρὸς Βαρλαὰμ* Α', Β'.
2ος ***Λόγοι:*** *Ὑπὲρ τῶν ἱερῶς ἡσυχαζόντων* (Λόγοι Α' - Γ').
3ος ***Α') Πραγματεῖες Δογματικές:***
1. *Περὶ θείας ἑνώσεως καὶ διακρίσεως.*
2. *Περὶ θείων ἐνεργειῶν καὶ τῆς κατ' αὐτὰς μεθέξεως.*
3. *Περὶ θείας καὶ θεοποιοῦ μεθέξεως.*
4. *Διάλεξις Ὀρθοδόξου καὶ Βαρλααμίτου.*
5. *Διάλεξις Θεοφάνους πρὸς Θεότιμον.*
6. *Ὅτι Βαρλαὰμ καὶ Ἀκίνδυνός εἰσιν οἱ διχοτομοῦντες.*

Β') Πραγματεῖες Ὁμολογιακές :
1. *Ἁγιορειτικὸς Τόμος.*
2. *Ἔκθεσις δυσσεβημάτων.*
3. *Ἀναίρεσις γράμματος Καλέκα.*
4. *Ἀναίρεσις γράμματος Ἰγνατίου Ἀντιοχείας.*
5. *Ἀναίρεσις ἐξηγήσεως τόμου Καλέκα.*

4ος ***Ἐπιστολές:***
Πρὸς τὸν Ἀρσένιον Στουδίτην.– Πρὸς Ἰωάννην Γαβρᾶν.– Πρὸς Παῦλον Ἀσάνην.– Πρὸς Δανιὴλ Αἴνου.– Πρὸς τὸν Νομοφύλακα Συμεών.– Πρὸς Ἀθανάσιον Κυζίκου.– Πρὸς Δαμιανόν.– Πρὸς Διονύσιον μετὰ τῆς ὁμολογίας.– Πρὸς Βησσαρίωνα.– Πρὸς Μακάριον Α'.– Πρὸς τοὺς ἐν Ἁγίῳ Ὄρει Γέροντας.– Πρὸς Φιλόθεον.– Πρὸς Μακάριον Β'.– Πρὸς Ἄνναν Παλαιολογίναν.
5ος ***Λόγοι:*** *Κατὰ Ἀκινδύνου Λόγοι Ἀντιρρητικοὶ* (Α' - Γ').
6ος ***Λόγοι:*** *Κατὰ Ἀκινδύνου Λόγοι Ἀντιρρητικοὶ* (Δ' - Ζ').
7ος ***Α') Κείμενα Αἰχμαλωσίας***:
1) *Λόγος διασαφῶν τὴν τοῦ Βαρλαὰμ καὶ Ἀκινδύνου δόξαν.*
2) ***Εἰς τὴν ῥῆσιν ἐκ τῶν Θησυρῶν τοῦ Κυρίλλου.***
3) ***Ἐπιστολὴ πρὸς τὴν ἑαυτοῦ ἐκκλησίαν.***
4) ***Ἐπιστολὴ ὅτε ἑάλω.*** 5) *Διάλεξις πρὸς τοὺς Χιόνας.*
6) ***Ἐπίτομος διήγησις διαλέξεως μετὰ Γρηγορᾶ.***

Β') Λόγοι **:**
1) ***Περὶ τῆς τοῦ Γρηγορᾶ ψευδογραφίας*** *καὶ δυσσεβείας Λόγοι* Α' - Δ'.
2) ***Περὶ τῆς ῥήσεως τοῦ Μ. Βασιλείου.***

8ος ***Α') Ἑκατὸν Πεντήκοντα Κεφάλαια.***

Τόμος Β') ***Ἀσκητικὴ Γραμματεία:***
1) *Περὶ προσευχῆς καὶ καθαρότητος καρδίας.*
2) *Εἰς τὸν Βίον τοῦ ὁσίου Πέτρου τοῦ Ἀθωνίτου.*
3) *Πρὸς τὴν μοναχὴν Ξένην.*
4) *Πρὸς τοὺς Ἰωάννην καὶ Θεόδωρον τοὺς φιλοσόφους.*
5) *Πρὸς τὸν ἱερομόναχον Παῦλον Ἀσάνην.*
6) *Δεκάλογος τῆς κατὰ Χριστὸν νομοθεσίας.*

Γ') ***Εὐχές*** *(Α'-Δ').*

9ος ***Ὁμιλίες Α'-Κ':***
1. Ὁμιλία Α', *Περὶ τῆς πρὸς ἀλλήλους εἰρήνης.*
2. Ὁμιλία Β', *Εἰς τὴν κατὰ τὸν τελώνην καὶ τὸν Φαρισαῖον τοῦ Κυρίου παραβολήν.*
3. Ὁμιλία Γ', *Εἰς τὴν κατὰ τὸν σεσωσμένον ἄσωτον τοῦ Κυρίου παραβολήν.*
4. Ὁμιλία Δ', *Εἰς τὸ εὐαγγέλιον τῆς δευτέρας παρουσίας τοῦ Χριστοῦ καὶ περὶ εὐσπλαγχνίας καὶ εὐποιΐας.*
5. Ὁμιλία Ε', *Εἰς τὴν Ὑπαπαντὴν τοῦ Κυρίου καὶ περὶ σωφροσύνης καὶ τῆς ἀντιθέτου ταύτῃ κακίας.*
6. Ὁμιλία ς', *Προτρεπτικὴ πρὸς νηστείαν καὶ περὶ τῆς γενέσεως τοῦ κόσμου.*
7. Ὁμιλία Ζ', *Περὶ νηστείας.*
8. Ὁμιλία Η', *Περὶ πίστεως καὶ ἔκθεσις τῆς ὀρθοδόξου ὁμολογίας.*
9. Ὁμιλία Θ', *Ἐν τῷ καιρῷ τῆς νηστείας καὶ προσευχῆς.*
10. Ὁμιλία Ι', *Τῇ δευτέρᾳ Κυριακῇ τῆς ἁγίας Τεσσαρακοστῆς (Παραλυτικοῦ).*
11. Ὁμιλία ΙΑ', *Εἰς τὸν τίμιον καὶ ζωοποιὸν σταυρόν.*
12. Ὁμιλία ΙΒ', *Εἰς τὴν τετάρτην Κυριακὴν τῶν Νηστειῶν.*
13. Ὁμιλία ΙΓ', *Εἰς τὴν πέμπτην Κυριακὴν τῶν Νηστειῶν.*
14. Ὁμιλία ΙΔ', *Εἰς τὸν Εὐαγγελισμὸν τῆς Θεοτόκου.*
15. Ὁμιλία ΙΕ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν τῶν Βαΐων.*
16. Ὁμιλία Ις', *Εἰς τὸ Μ. Σάββατον.*
17. Ὁμιλία ΙΖ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν τοῦ Θωμᾶ.*
19. Ὁμιλία ΙΗ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν τῶν Μυροφόρων.*
20. Ὁμιλία ΙΘ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν τῆς Σαμαρείτιδος.*
21. Ὁμιλία Κ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν τοῦ Τυφλοῦ.*

10ος ***Ὁμιλίες ΚΑ'-ΜΒ':***
1. Ὁμιλία ΚΑ', *Εἰς τὴν Ἀνάληψιν.*
2. Ὁμιλία ΚΒ', *Εἰς τὴν Ἀνάληψιν.*
3. Ὁμιλία ΚΓ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν τῶν Ἁγίων Πατέρων.*
4. Ὁμιλία ΚΔ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν τῆς Πεντηκοστῆς.*
5. Ὁμιλία ΚΕ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν τῶν Ἁγίων Πάντων.*
6. Ὁμιλία Κς, *Εἰς τὸν καιρὸν τοῦ θέρους.*
7. Ὁμιλία ΚΖ', *Εἰς τὸν καιρὸν τοῦ θέρους.*

Τόμος
8. Ὁμιλία ΚΗ', *Εἰς τὴν ἑορτὴν Πέτρου καὶ Παύλου.*
9. Ὁμιλία ΚΘ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν ΣΤ' Ματθαίου.*
10. Ὁμιλία Λ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν Ζ' Ματθαίου.*
11. Ὁμιλία ΛΑ', *Εἰς τὴν πρόοδον τοῦ σταυροῦ.*
12. Ὁμιλία ΛΒ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν Θ' Ματθαίου.*
13. Ὁμιλία ΛΓ', *Εἰς τὴν λιτήν.*
14. Ὁμιλία ΛΔ', *Εἰς τὴν Μεταμόρφωσιν.*
15. Ὁμιλία ΛΕ', *Εἰς τὴν Μεταμόρφωσιν.*
16. Ὁμιλία ΛϚ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν* ΙΑ' Ματθαίου.
17. Ὁμιλία ΛΖ', *Εἰς τὴν Κοίμησιν τῆς Θεοτόκου.*
18. Ὁμιλία ΛΗ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν ΙΒ' Ματθαίου.*
19. Ὁμιλία ΛΘ', *Εἰς ἐπιδημίαν.*
20. Ὁμιλία Μ', *Εἰς τὴν Ἀποτομὴν τοῦ Προδρόμου.*
21. Ὁμιλία ΜΑ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν ΙΔ' Ματθαίου.*
22. Ὁμιλία ΜΒ', Εἰς τὴν Γέννησιν τῆς Θεοτόκου.

11ος ***Ὁμιλίες ΜΓ-ΞΓ*:**
1. Ὁμιλία ΜΓ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν ΙΖ' Ματθαίου.*
2. Ὁμιλία ΜΔ', Εἰς τὸν Ἰωάννην Εὐαγγελιστήν.
3. Ὁμιλία ΜΕ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν Β' Λουκᾶ.*
4. Ὁμιλία ΜϚ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν Γ' Λουκᾶ.*
5. Ὁμιλία ΜΖ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν Δ' Λουκᾶ.*
6. Ὁμιλία ΜΗ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν Ε' Λουκᾶ.*
7. Ὁμιλία ΜΘ', *Εἰς τὸν Ἅγιον Δημήτριον.*
8. Ὁμιλία Ν', *Εἰς τὴν Κυριακὴν ΣΤ' Λουκᾶ.*
9. Ὁμιλία ΝΑ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν Ζ' Λουκᾶ.*
10. Ὁμιλία ΝΒ', *Εἰς τὰ Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου.*
11. Ὁμιλία ΝΓ', *Εἰς τὰ Εἰσόδια τῆς Θεοτόκου.*
12. Ὁμιλία ΝΔ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν Ι' Λουκᾶ.*
13. Ὁμιλία ΝΕ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν τῶν Προπατόρων.*
14. Ὁμιλία ΝϚ', *Εἰς τὰ προεόρτια τῶν Χριστουγέννων.*
15. Ὁμιλία ΝΖ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν τῶν Πατέρων.*
16. Ὁμιλία ΝΗ', *Εἰς τὴν Χριστοῦ Γέννησιν.*
17. Ὁμιλία ΝΘ', Εἰς τὴν παραμονὴν τῶν Θεοφανίων.
18. Ὁμιλία Ξ', Εἰς τὰ Ἐπιφάνια.
19. Ὁμιλία ΞΑ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν ΙΒ' Λουκᾶ.*
20. Ὁμιλία ΞΒ', *Εἰς τὴν Κυριακὴν ΙΓ' Λουκᾶ.*
21. Ὁμιλία ΞΓ', Πρὸς τοὺς δυσχεραίνοντας.

Θ' ΦΙΛΟΚΑΛΙΑ

1ος ***Ἀποφθέγματα Γερόντων*:** Ἀντωνίου, Ἀρσενίου, Ἀγά-θωνος, Ἀμμωνᾶ, Ἀχιλλᾶ, Ἀμμώη, Ἀμμούν, Ἀνούβ, Ἀβραάμ, Ἄρη, Ἀλωνίου, Ἀπφύ, Ἀπολλώ, Ἀνδρέου, Ἀϊώ, Ἀμμωναθᾶ, Μ. Βασιλείου, Βησσαρίω-

Τόμος νος, Βενιαμίν, Βιαρέ, Γρηγ. Θεολόγου, Γελασίου, Γεροντίου, Δανιήλ, Διοσκόρου, Δουλᾶ, Ἐπιφανίου Κύπρου, Ἐφραίμ, Εὐχαρίστου, Κοσμικοῦ, Εὐλογίου, Εὐπρεπίου, Ἑλλαδίου, Εὐαγρίου, Εὐδαίμονος, Ζήνωνος, Ζαχαρίου, Ἠσαΐου, Ἠλία, Ἡρακλείου, Θεοδώρου, τῆς Φέρμης, Θεοδώρου τοῦ Ἐνάτου, Θεοδώρου τοῦ εἰς Σκῆτιν, Θεοδώρου τοῦ Ἐλευθεροπολίτου, Θεοδότου, Θεωνᾶ, Θεοφίλου, ἀμμᾶς Θεοδώρας, Ἰωάννου τοῦ Κολοβοῦ, Ἰωάννου τοῦ ἐν Κοινοβίῳ, Ἰσιδώρου, Ἰσιδώρου τοῦ Πηλουσιώτου, Ἰσαὰκ τοῦ Πρεσβυτέρου, Ἰωσὴφ τοῦ ἐν Πενεφώ, Ἰακώβου, Ἱέρακος, Ἰωάννου τοῦ Εὐνούχου, Ἰωάννου τοῦ Κίλικος, Ἰωάννου τῶν Κελλίων, Ἰσιδώρου τοῦ πρεσβυτέρου, Ἰωάννου τοῦ Πέρσου, Ἰωάννου τοῦ Θηβαίου, Ἱλαρίωνος, Ἰσχυρίωνος, Κασσιανοῦ, Κρονίου, Καρίωνος, Κόπρι, Κύρου, Λουκίου, Λώτ, Λογγίνου, Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου, Μωυσέως, Ματώη, Μάρκου μαθητοῦ ἀββᾶ Σιλουανοῦ, Μιλησίου, Μωτίου, Μεγεθίου, Μιώς, Μάρκου τοῦ Αἰγυπτίου, Μακαρίου τοῦ Πολιτικοῦ, Νείλου, Νισθερώου, Νίκωνος, Νετρᾶ, Νικήτα, Ξοΐου, Ξανθία, Ὀλυμπίου, Ὀρσισίου, Ποιμένος, Παμβώ, Πιστοῦ, Πίωρ, Πιτυρίωνος, Πιστάμωνος, Πέτρου τοῦ Πιονίτου, Παφνουτίου, Παύλου τοῦ Κοσμίτου, Παύλου τοῦ Μεγάλου, Παύλου τοῦ Ἁπλοῦ, Πέτρου τοῦ τῶν Δίου, Ρωμαίου, Ρούφου, Ρωμανοῦ, Σισώη, Σίδωνος, Σαϊώ, Σάρρας, Συγκλητικῆς, Τιθώη, Τιμοθέου, Ὑπερεχίου, Φωκᾶ, Φήλικος, Φιλαγρίου, Φορτᾶ, Χομαί, Χαιρήμωνος, Ψενθαϊσίου, Ὤρ.

2ος *Τὸ Λειμωνάριον.*

3ος Διονυσίου Ἀρεοπαγίτου:
1) *Περὶ θείων ὀνομάτων.*
2) *Περὶ Οὐρανίου ἱεραρχίας.*
3) *Περὶ ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας.*
4) *Περὶ μυστικῆς θεολογίας.*
5) *Ἐπιστολές.*

4ος Θεοδωρήτου Κύρου: *Φιλόθεος Ἱστορία ἢ Ἀσκητικὴ Πολιτεία.*

5ος Κυρίλλου Σκυθοπολίτου, Βίοι Ἁγίων:
1. *Επιστολὴ πρὸς ἀββᾶν Γεώργιον.*
2. *Βίος τοῦ ἁγίου Εὐθυμίου.*
3. *Βίος τοῦ ὁσίου Σάβα.*
4. *Βίος τοῦ ἁγίου Ἰωάννου ἐπισκόπου καὶ ἡσυχαστοῦ.*
5. *Βίος τοῦ ἀββᾶ Κυριακοῦ.*
6. *Βίος τοῦ ἀββᾶ Θεοδοσίου.*
7. *Εἰς τὸν ὅσιον Θεόγνιον τὸν ἐπίσκοπον.*
8. *Βίος τοῦ ἁγίου Ἀβρααμίου.*

6ος Λαυσαϊκὴ Ἱστορία : **Ὑπὸ ἔκδοση**

7ος Μακαρίου τοῦ Αἰγυπτίου: *50 Πνευματικὲς Ὁμιλίες.*

8Α Ἰσαὰκ τοῦ Σύρου, *Λόγοι Ἀσκητικοί* (Α'-ΚΣΤ').

8Β Ἰσαὰκ τοῦ Σύρου, *Λόγοι Ἀσκητικοί* (ΚΖ'-ΞΑ').

8Γ Ἰσαὰκ τοῦ Σύρου, α) *Λόγοι Ἀσκητικοί* (ΞΒ'-ΠΣΤ').

9ος β) *Ἐπιστολές* (Α'-Δ').

9ος **Α'.** Διαδόχου Φωτικῆς:
1) *Κεφάλαια Γνωστικά.*
2) *Λόγος εἰς τὴν Ἀνάληψιν.*
3) *Ὁράσεις.*
4) *Ἐρωταποκρίσεις.*
Β'. Ἰωάννου Καρπαθίου: *Κεφάλαια Παρακλητικὰ 100.*
10Α Ἁγίων Βαρσανουφίου – Ἰωάννου, *Ἐρωταποκρείσεις* (Α'-ΣΚΘ').
10Β Ἁγίων Βαρσανουφίου – Ἰωάννου, *Ἐρωταποκρείσεις* (ΣΛ'-ΦΚΒ').
10Γ Ἁγίων Βαρσανουφίου – Ἰωάννου, *Ἐρωταποκρίσεις* (ΦΚΓ'-ΩΜ').
11ος **Α'.** Εὐαγρίου:
1) *Πρακτικός.*
2) *Γνωστικός.*
3) *Προγνωστικὰ προβλήματα.* Ὑπὸ ἔκδοση.
Β'. Ἁγίου Νείλου:
1) *Περὶ προσευχῆς.*
2) *Περὶ πονηρῶν λογισμῶν.*
3) *Περὶ μοναχικῆς ἀσκήσεως.* Ὑπὸ ἔκδοση.
12ος **Α'.** Ἀββᾶ Ἠσαΐα: *Λόγοι Ἀσκητικοί.*
Β'. Ἀββᾶ Ζωσιμᾶ: *Κεφάλαια ὠφέλιμα.*
Γ'. Ἀββᾶ Δωροθέου: *Πραγματεῖες καὶ Ἐπιστολές.*
13ος Μάρκου Ἐρημίτη:
1. *Ὀκτὼ δοκίμια.*
2. *Ἀθωνικοὶ Διάλογοι.* Ὑπὸ ἔκδοση.
14ος Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ:
1. *Μυσταγωγία.*
2. *400 Κεφάλαια Περὶ ἀγάπης.*
3. *Λόγος Ἀσκητικός.*
4. *200 Κεφάλαια Περὶ Θεολογίας.*
14Α Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ:
1. *Ἐρωταποκρίσεις.*
2. *Πρὸς Θεόπεμπτον τὸν Σχολαστικόν.*
3. *Ἑρμηνεία εἰς τὸν ΝΘ' Ψαλμόν.*
14Β Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ: *Πρὸς Θαλάσσιον περὶ διαφόρων ἀπόρων τῆς Ἁγίας Γραφῆς* (Ἐρωτήσεις Α' - ΝΓ').
14Γ Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ: *Πρὸς Θαλάσσιον περὶ διαφόρων ἀπόρων τῆς Ἁγίας Γραφῆς* (Ἐρωτήσεις ΝΔ' - ΞΕ').
14Δ Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ: *Περὶ ἀποριῶν τῶν ἁγίων Διονυσίου καὶ Γρηγορίου πρὸς Θωμᾶν ἡγιασμένον* (Ἀπορίες Α'- Ε', καὶ Α' - ΡΔ').
14Ε Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ:
1. *Περὶ ἀποριῶν τῶν ἁγίων Διονυσίου καὶ Γρηγορίου πρὸς Θωμᾶν ἡγιασμένον* (Ἀπορίες ΡΕ'- ΡΟΘ').
2. *Σχόλια εἰς τὰ τοῦ ἁγίου Διονυσίου (α. Εἰς τὸ Περὶ οὐρανίου ἱεραρχίας καὶ β. Περὶ ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας).*

14ς Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ : *Σχόλια εἰς τὰ τοῦ ἁγίου Διονυσίου. (1. Εἰς τὸ Περὶ θείων ὀνομάτων, καὶ 2. Εἰς τὸ Περὶ μυστικῆς θεολογίας).*

15Α Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ : *Δοκίμια δογματικά, θεολογικὰ καὶ πολεμικά: Πρὸς Μαρῖνον,* Δοκίμια Α'-Γ', *Πρὸς Γεώργιον τὸν πρεσβύτερον, Ἀπαντήσεις πρὸς ἐρωτήσεις διαφόρων, Περὶ τοῦ «Παρελθέτω τὸ ποτήριον», Τόμος δογματικὸς πρὸς Μαρῖνον, Ἐπιστολὴ Πρὸς τὸν Νίκανδρον, ἀπολογία πρὸς Σικελούς, Ἐπιστολὴ πρὸς Μαρῖνον, Περὶ τῶν δύο τοῦ Χρι-στοῦ φύσεων, Ὅροι διάφοροι, Πνευματικὸς καὶ δογματικὸς τόμος, Περὶ τῶν δύο θελημάτων τοῦ Χριστοῦ, Περὶ ὅρων διαστολῶν, Ἐπίλυσις ἀποριῶν διακόνου Θεοδώρου, Τόμος δογματικὸς πρὸς Μαρῖνον, Κεφάλαια διάφορα περὶ οὐσίας, φύσεως, ὑποστάσεως, προσώπου καὶ θελήματος Χριστοῦ.*

15Β Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ : *Ἐπιστολὲς κοινές, δογματικὲς καὶ πολεμικές: Πρὸς τὸν ἔπαρχον Γεώργιον.- Πρὸς Ἰωάννην κουβικουλάριον (τρεῖς).- Πρὸς Κωνσταντῖνον.- Πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Ἰωάννην.- Πρὸς Ἰωάννην τὸν πρεσβύτερον (δύο.- Πρὸς Θαλάσσιον.- Πρὸς Ἰωάννην κουβικουλάριον.- Πρὸς μοναχήν.- Πρὸς Ἰωάννην κουβικουλάριον Περὶ τῶν ὀρθῶν ὅρων τῆς Ἐκκλησίας δογμάτων.- Πρὸς Πέτρον ἰλλούστριον (δύο).- Πρὸς Κοσμᾶν τὸν διάκονον, περὶ οὐσίας καὶ ὑποστάσεως (δύο).- Πρὸς Ἰουλιανὸν σχολαστικόν, περὶ τῆς σαρκώσεως τοῦ Κυρίου.- Πρὸς τὸν ἔπαρχον Γεώργιον.- Πρὸς Πύρρον.- Πρὸς Μαρῖνον.- Πρὸς ἐπίσκοπον Κυδωνίας.- Πρὸς Αὐξέντιον.- Πρὸς Στέφανον.- Πρὸς Κωνσταντῖνον.- Πρὸς Κόνωνα.- Πρὸς Θαλάσσιον.- Πρὸς Ἰωάννην κουβικουλάριον.- Πρὸς Κυρισίκιον.- Πρὸς Ἰωάννην ἐπίσκοπον.- Πρὸς Πολυχρόνιον (ὀκτώ).- Πρὸς Θαλάσσιον (τρεῖς).- Πρὸς Ἰωάννην κουβικουλάριον (τρεῖς).- Πρὸς Ἀναστάσιον μονάζοντα.* ***Ὑπὸ ἔκδοση.***

15Γ Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ : 1. *Συζήτησις ἐν Βιζύῃ μετὰ τοῦ ἐπισκόπου Καισαρείας Θεοδοσίου.* 2. *Ἐξήγησις τῆς κινήσεως.* 3. *Βίος Μαξίμου.* 4. *Διάλεξις πρὸς Πύρρον.* 5. *Περὶ ψυχῆς.* 6. *Ἑρμηνεία τῆς προσευχῆς «Πατερ ἡμῶν»,* ***Ὑπὸ ἔκδοση.***

15Δ Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ : 1. *Κεφάλαια διάφορα.* 2. *Κεφάλαια ἕτερα,* ***Ὑπὸ ἔκδοση.***

15Ε Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ: *Κεφάλαια Θεολογικά,* ***Ὑπὸ ἔκδοση.***

16ος Ἰωάννου τῆς Κλίμακος : *Κλῖμαξ.* ***Ὑπὸ ἔκδοση.***
Θαλασσίου : *Ἑκατοντὰς κεφαλαίων.* ***Ὑπὸ ἔκδοση.***
Φιλοθέου Σιναΐτου : *Κεφάλαια περὶ νηστείας. Περὶ ἐντολῶν.*
Ἡσυχίου : *Δύο Ἑκατοντάδες Κεφαλαίων,* ***Ὑπὸ ἔκδοση.***

17ος Θεοδώρου Στουδίτου : *Κατηχήσεις.* ***Ὑπὸ ἔκδοση.***

18ος Πέτρου Δαμασκηνοῦ : *Λόγοι κατ' ἀλφάβητον.* ***Ὑπὸ ἔκδοση.***

19Α Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου: *Βίος Συμεὼν ὑπὸ Νικήτα Στηθάτου.- Κεφάλαια.- Εὐχαριστίες.- Διάλογος μετὰ σχολαστικοῦ.*

19Β Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου: *Βίβλος τῶν Θεολογικῶν Λόγων* (Λόγοι Α'-Γ').– *Βίβλος τῶν Ἠθικῶν Λόγων* (Λόγοι Α'-ς').

19Γ Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου:
  Α') *Βίβλος τῶν Ἠθικῶν Λόγων* (Λόγοι Ζ'-ΙΕ').
  Β') *Κατηχητικοὶ Λόγοι* (Λόγοι Α'-Ζ').
19Δ Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου: *Κατηχητικοὶ Λόγοι* (Λόγοι Η'-ΛΔ').
19Ε Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου, *Ὕμνοι* (Α'-ΚΖ').
19ς Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου, *Ὕμνοι* (ΚΗ'-ΝΗ').
20ος Ἠλία Ἐκδίκου: *Κεφάλαια Γνωστικά.* Ἡσαΐου καὶ *Ἕτερα Κεφάλαια*: *Περὶ κρίσεως.* Ἔργα διάφορα Νικηφόρου Ἡσυχαστοῦ καὶ Συμεὼν Μοναχοῦ, **Ὑπὸ ἔκδοση.**
21ος Γρηγορίου Σιναΐτου: *Κεφάλαια διάφορα.* Ἔργα Θεολήπτου, **Ὑπὸ ἔκδοση.**
22ος Νικολάου Καβάσιλα, *Ἑρμηνεία εἰς τὴν θείαν Λειτουργίαν.– Περὶ τῆς ἐν Χριστῷ Ζωῆς.*

Ι' ΤΑ ΜΑΡΤΥΡΙΑ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΧΡΙΣΤΙΑΝΩΝ

ΙΑ' ΑΠΟΛΟΓΗΤΑΙ

1ος Ἰουστίνου τοῦ Φιλοσόφου: 1. *Ἀπολογίες Α' καὶ Β'.* 2. *Λόγος Περὶ Ἀναστάσεως.* 3. *Διάλογος πρὸς Τρύφωνα.*
2ος Τατιανοῦ: *Πρὸς Ἕλληνας.*– Ἀθηναγόρου: 1. *Πρεσβεία Χριστιανῶν.* 2. *Περὶ ἀναστάσεως τῶν νεκρῶν.*– Θεοφίλου Ἀντιοχείας: *Πρὸς Αὐτόλυκον* Βιβλία Α'-Γ'.– *Ἐπιστολὴ πρὸς Διόγνητον.*

ΙΒ' ΑΠΑΝΤΑ ΚΛΗΜΕΝΤΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΩΣ

1ος Α) *Προτρεπτικός.*– Β) *Παιδαγωγός,* Λόγος Α'.
2ος *Παιδαγωγός,* Λόγοι Β' καὶ Γ'.

ΙΓ' ΑΠΑΝΤΑ ΑΠΟΣΤΟΛΙΚΩΝ ΠΑΤΕΡΩΝ

1ος *Διδαχὴ τῶν Ἀποστόλων.– Διαταγαὶ τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων διὰ Κλήμεντος.– Ἀποστολικοὶ Κανόνες.*
2ος *Ἐπιτομὴ Η' Βιβλίου τῶν Διαταγῶν τῶν ἀποστόλων.– Αἱ διαταγαὶ αἱ διὰ Κλήμεντος*
3ος Κλήμεντος:
  1. Τῶν Πέτρου ἐπιδημίων κηρυγμάτων (Ὁμιλ. ΙΒ'-Κ').
  2. *Πρὸς Κορινθίους Α' καὶ Β'.*
  3. *Περὶ τῶν πράξεων, ἐπιδημιῶν τε καὶ κηρυγμάτων.*
  4. *Μαρτύριον τοῦ ἁγίου Κλήμεντος.*
4ος 1. ***Ἐπιστολὴ Βαρνάβα.***
  2. **Ἐπιστολὲς Ἰγνατίου:**
  α) γνήσιες (σύντομος καὶ ἐκτενὴς μορφή): 1. *Πρὸς Ἐφεσίους,* 2. *Πρὸς Μαγνησίους,* 3. *Πρὸς Τραλλησίους,* 4. *Πρὸς Ρωμαίους,* 5. *Πρὸς*

Τόμος *Φιλαδελφεῖς*, 6. *Πρὸς Σμυρναίους*, 6. *Πρὸς Πολύκαρπον.*
β) ***Ἀμφιβαλλόμενες:*** 1. *Μαρίας πρὸς Ἰγνάτιον.* 2. *Ἰγνατίου Πρὸς Μαρίαν*, 3. *Πρὸς τοὺς ἐν Ταρσῷ*, 4. *Πρὸς Ἀντιοχεῖς*, 5. *Πρὸς Ἥρωνα*, 6. *Πρὸς Φιλιππησίους.–Μαρτύριον Ἰγνατίου.–*
3. *α) Πολυκάρπου ἐπιστολὴ πρὸς Φιλιππησίους, β) Μαρτύριον Πολυκάρπου.*
4. *Ὁ Ποιμὴν τοῦ Ἑρμᾶ.*
5. *Παπία Ἱεραπόλεως ἀποσπάσματα.*

ΙΓ'. ΑΠΑΝΤΑ ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΙΕΡΟΣΟΛΥΜΩΝ

1ος *Κατηχήσεις Φωτιζομένων* (Α' – ΙΒ').
2ος Α. *Κατηχήσεις Φωτιζομένων* (ΙΓ' – ΙΗ').
Β. *Κατηχήσεις Μυσταγωγικαὶ* (Α' – Ε').
Γ. Ὁμιλίες-Ἐπιστολὲς:
1. *Εἰς τὸν Παραλυτικὸν τὸν ἐπὶ τὴν κολυμβήθραν.*
2. *Εἰς τὴν Ὑπαπαντὴν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ εἰς τὸν Συμεῶνα τὸν Θεοδόχον.*
3. *Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Μωνσταντῖνον τὸν εὐσεβέστατον βασιλέα.*
3ος 4. *Μαρτυρίαι παλαιῶν περὶ τοῦ σημείου τοῦ σταυροῦ τοῦ φανέντος εἰς*
4ος *Ἱεροσόλυμα.*
5ος 5. *Χρονολογία.*
6ος 6. *Συμπαράθεσις ἐπιστολῶν Κυρίλλου Ἱεροσολύμων καὶ πάπα Ἰουλίου.*
7ος

Φωτοστοιχειοθεσία: «ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ» ΕΛΕΥΘΕΡΙΟΥ ΜΕΡΕΤΑΚΗ
Μενελάου 3 - Τηλ. 283 880 - Θεσσαλονίκη

Έκτύπωση Όφσετ: «ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ» ΦΩΤΗ ΠΑΛΑΙΟΧΩΡΙΝΟΥ
Κατσιμίδου 30 - Τηλ. 928 592 - Θεσσαλονίκη

Βιβλιοδεσία: Ἀφοὶ ΒΑΡΟΥΣΙΑΔΗ
Λαχανᾶ 17 - Τηλ. 839 414 - Θεσσαλονίκη

Κεντρικὴ διάθεση: Βιβλιοπωλεῖο Ε. ΜΕΡΕΤΑΚΗ
Μενελάου 3 - Θεσσαλονίκη - Τηλ. 283 880